ชุดที่ ๖. ห้องกรมพระจันทบุรีนฤนาถ ๗๖ ๗๐

หอสมุดกลาง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขุทฺทกปาฐ–ธมฺมปทคาถา–อุทาน–
อิติวุตฺตก–สุตฺตนิปาตา

๒๑๔.๓๑๑
ส ๑๗ ส
ค. ๔๕๓.๑

สฺยามรฏฺฐสฺส เตปิฏกํ

สุตฺตนฺตปิฏเก ขุทฺทกนิกายสฺส

ขุทฺทกปาฐ–ธมฺมปทคาถา–อุทาน–
อิติวุตฺตก–สุตฺตนิปาตา

อุทยคฺเคเรน เทวโมลินา อาโท โสธิตา

สุจิตฺตคฺเคเรน ญาณวราภรเณน

ปุน โสธิตา

ราชปฺปมุเขน สฺยามรฏฺฐวาสินา มหาชเนน มุทฺทาปิตา

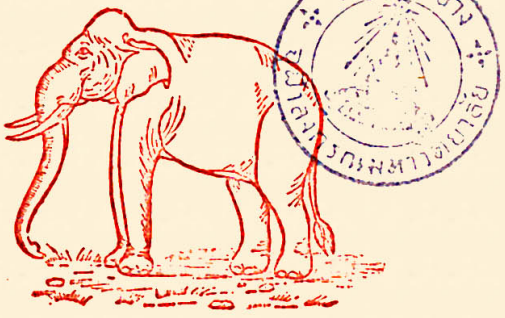

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สฺยามรฏฺฐสฺส ราชธานิยํ
มหามกุฏราชวิทฺยาลเยน ปกาสิตา
พุทฺธปรินิพฺพานา ๒๔๖๘

๓๔๗๑

มีกรรมสิทธิตามพระราชบัญญัติ

กรุงเทพ ฯ

โรงพิมพ์พาณิชสรรพอุดม บางกอกน้อย

กิตฺตนปตฺต

ขุทฺทกปาฐ

วตฺถุ	สุตฺต	ปพฺพ	องฺก
สรณคมน	๑	๑	๑
ทสสิกฺขาปท	๒	๒	,,
ทฺวตฺติ์สาการ	๓	๓	๒
สามเณรปญฺหา	๔	๔	,,
มงฺคลสุตฺต	๕	๕-๖	๓
รตนสุตฺต	๖	๗	๕
ติโรกุฑฺฑกณฺฑ	๗	๘	๘
นิธิกณฺฑ	๘	๙	๑๑
เมตฺตสุตฺต	๙	๑๐	๑๓

ธมฺมปท

ยมกวคฺค	๑	๑๑	๑๕
อปฺปมาทวคฺค	๒	๑๒	๑๘
จิตฺตวคฺค	๓	๑๓	๑๙
ปุปฺผวคฺค	๔	๑๔	๒๑
พาลวคฺค	๕	๑๕	๒๓

ธมฺมปท

วตฺถุ	สุตฺต	ปพฺพ	องฺก
ปณฺฑิตวคฺค	๖	๑๖	๒๕
อรหนฺตวคฺค	๗	๑๗	๒๗
สหสฺสวคฺค	๘	๑๘	๒๘
ปาปวคฺค	๙	๑๙	๓๐
ทณฺฑวคฺค	๑๐	๒๐	๓๒
ชราวคฺค	๑๑	๒๑	๓๕
อตฺตวคฺค	๑๒	๒๒	๓๖
โลกวคฺค	๑๓	๒๓	๓๗
พุทฺธวคฺค	๑๔	๒๔	๓๘
สุขวคฺค	๑๕	๒๕	๔๑
ปิยวคฺค	๑๖	๒๖	๔๓
โกธวคฺค	๑๗	๒๗	๔๔
มลวคฺค	๑๘	๒๘	๔๖
ธมฺมฏฺฐวคฺค	๑๙	๒๙	๔๙
มคฺควคฺค	๒๐	๓๐	๕๑
ปกิณฺณกวคฺค	๒๑	๓๑	๕๓
นิรยวคฺค	๒๒	๓๒	๕๕
นาควคฺค	๒๓	๓๓	๕๗

โพธิวคฺค

วตฺถุ	สุตฺต	ปพฺพ	องฺก
ตณฺหาวคฺค	๒๔	๓๔	๖๐
ภิกฺขุวคฺค	๒๕	๓๕	๖๔
พฺราหฺมณวคฺค	๒๖	๓๖	๖๗

อุทาน

โพธิวคฺค ๑

สเหตุธมฺมปชานน	๑	๓๘	๗๓
ปจฺจยขยวิชฺชา	๒	๓๙	๗๔
มารเสนวิธูปน	๓	๔๐	๗๕
พฺราหฺมณกรณธมฺม	๔	๔๑	๗๖
	๕	๔๒	๗๗
พฺราหฺมณโวหาร	๖	๔๓	๗๘
สกธมฺม-ปารคุพฺราหฺมณ	๗	๔๔	,,
สงฺคามชิตฺเถร	๘	๔๕	๗๙
สจฺจธมฺมสุทฺธิ	๙	๔๖	๘๐
พาหิยทารุจีริยตฺเถร	๑๐	๔๗	๘๑
		๔๘	๘๒

มุจฺจลินฺทวคฺค

วตฺถุ	สุตฺต	ปพฺพ	องฺก
พาหิยทารุจีริยตฺเถร	๑๐	๔๙	๘๓
		๕๐	๘๔

มุจฺจลินฺทวคฺค ๒

วิมุตฺติสุขปฏิสํเวทน	๑	๕๑	๘๕
เทวรชฺชสมฺปตฺติ-อนุตราทิกถา	๒	๕๒	๘๖
สมฺพหุลกุมารก	๓	๕๓	๘๘
อญฺญติตฺถิยปริพฺพาชก	๔	๕๔	,,
อิจฺฉานงฺคลอุปาสก	๕	๕๕	๙๐
อญฺญตรปริพฺพาชกปชาปติ	๖	๕๖	,,
		๕๗	๙๑
อญฺญตรอุปาสก-เอกปุตฺตก	๗	๕๘	๙๒
สุปฺปวาสาโกลิยธีตุ	๘	๕๙	๙๓
		๖๐	๙๔
		๖๑	๙๕
		๖๒	๙๖
วิสาขามิคารมาตุ	๙	๖๓	๙๘
ภทฺทิยตฺเถร	๑๐	๖๔	๙๙

นนฺทวคฺค

วตฺถุ	สุตฺต	ปพฺพ	ขนฺธก
ภทฺทิยตฺเถร	๑๐	๖๕	๑๐๐

นนฺทวคฺค ๓

อญฺญตรภิกฺขุ	๑	๖๖	๑๐๒
นนฺทตฺเถร	๒	๖๗	๑๐๓
		๖๘	๑๐๔
		๖๙	๑๐๕
		๗๐	๑๐๖
ยโสชปฺปมุขปญฺจสตภิกฺขุ	๓	๗๑	๑๐๗
		๗๒	๑๐๘
		๗๓	๑๐๙
		๗๔	,,
		๗๕	๑๑๐
สาริปุตฺตตฺเถร	๔	๗๖	๑๑๒
มหาโมคฺคลฺลานตฺเถร	๕	๗๗	,,
ปิลินฺทวจฺฉตฺเถร	๖	๗๘	๑๑๓
มหากสฺสปตฺเถร	๗	๗๙	๑๑๔
		๘๐	๑๑๕

เมฆิยวคฺค

วตฺถุ	สุตฺต	ปพฺพ	องฺก
มหากสฺสปตฺเถร	๗	๘๑	๑๑๖
ปิณฺฑปาติก-อนุตฺตรากถา	๘	๘๒	,,
สิปฺป-อนุตฺตรากถา	๙	๘๓	๑๑๙
พุทฺธจกฺขุ-โลกโวโลกน	๑๐	๘๔	๑๒๑

เมฆิยวคฺค ๔

เมฆิยตฺเถร	๑	๘๕	๑๒๓
		๘๖	๑๒๔
		๘๗	๑๒๕
		๘๘	๑๒๖
		๘๙	๑๒๘
สมฺพหุลภิกฺขุ	๒	๙๐	๑๒๙
อญฺญตรโคปาลก	๓	๙๑	,,
		๙๒	๑๓๐
สาริปุตฺตมหาโมคฺคลฺลานตฺเถร	๔	๙๓	๑๓๑
		๙๔	,,
		๙๕	๑๓๒
		๙๖	๑๓๓

โสณตฺเถรวคฺค

วตฺถุ	สุตฺต	ปพฺพ	องฺก
พุทฺธผาสุวิหาร	๕	๙๗	๑๓๓
		๙๘	๑๓๔
		๙๙	๑๓๕
บีณโฑณภารทฺวาชตฺเถร	๖	๑๐๐	๑๓๖
สาริปุตฺตตฺเถร	๗	๑๐๑	๑๓๗
สุนฺทรีปริพฺพาชิกา	๘	๑๐๒	,,
		๑๐๓	๑๓๘
		๑๐๔	๑๓๙
		๑๐๕	๑๔๐
		๑๐๖	๑๔๑
		๑๐๗	๑๔๑
อุปเสนวงฺคนฺตปุตฺตตฺเถร	๙	๑๐๘	๑๔๒
สาริปุตฺตตฺเถร	๑๐	๑๐๙	๑๔๓

โสณตฺเถรวคฺค ๕

ปเสนทิโกสล	๑	๑๑๐	๑๔๔
อานนฺทตฺเถร	๒	๑๑๑	๑๔๕
สุปฺปพุทฺธกุฏฺฐิ	๓	๑๑๒	,,

ชจฺจนฺธวคฺค

วตฺถุ	สุตฺต	ปพฺพ	องฺก
สุปฺปพุทฺธกุฏฺฐิ	๓	๑๑๓	๑๔๗
		๑๑๔	๑๔๘
สมฺพหุลกุมารก	๔	๑๑๕	๑๔๙
พุทฺธ-ปาติโมกฺขอกรณ	๕	๑๑๖	๑๕๐
		๑๑๗	๑๕๒
		๑๑๘	๑๕๕
โสณโกฏิกณฺณ	๖	๑๑๙	๑๖๐
		๑๒๐	๑๖๑
		๑๒๑	๑๖๓
โสณโกฏิกณฺณ	๖	๑๒๒	๑๖๕
กงฺขาเรวตฺเถร	๗	๑๒๓	๑๖๖
เทวทตฺต	๘	๑๒๔	,,
สมฺพหุลมาณวก	๙	๑๒๕	๑๖๘
จูฬปนฺถกตฺเถร	๑๐	๑๒๖	,,

ชจฺจนฺธวคฺค ๖

ภควนฺตุ-อายุสงฺขารโอสฺสชฺชน	๑	๑๒๗	๑๖๙
		๑๒๘	๑๗๐

วตฺถุ	สุตฺต	ปพฺพ	ยงฺก
ภควนฺตุ-อายุสงฺขารโอสฺชฺชน	๑	๑๒๙	๑๗๒
		๑๓๐	,,
		๑๓๑	๑๗๕
ปเสนทิโกสล	๒	๑๓๒	๑๗๖
		๑๓๓	๑๗๗
		๑๓๔	๑๗๘
อตฺตโนวตฺถุ	๓	๑๓๕	๑๗๙
สมฺพหุลปริพฺพาชก	๔	๑๓๖	,,
		๑๓๗	๑๘๑
		๑๓๘	๑๘๒
	๕	๑๓๙	๑๘๕
		๑๔๐	๑๘๗
	๖	๑๔๑	๑๘๘
		๑๔๒	๑๙๐
สุภูติเถร	๗	๑๔๓	๑๙๓
เทวปูต	๘	๑๔๔	,,
สมฺพหุลอธิปาตก	๙	๑๔๕	๑๙๕
ปานนฺทคฺเคร	๑๐	๑๔๖	,,

จูฬวคฺค ๗

วตฺถุ	สุตฺต	ปพฺพ	องฺก
ฉกฺขณฺฑกภทฺทิยตฺเถร	๑	๑๔๗	๑๙๗
	๒	๑๔๘	๑๙๘
สมฺพหุลภิกฺขู	๓	๑๔๙	๑๙๙
กามนฺทสฺตฺต	๔	๑๕๐	๒๐๐
ฉกฺขณฺฑกภทฺทิยตฺเถร	๕	๑๕๑	,,
อญฺญาตโกณฺฑญฺญตฺเถร	๖	๑๕๒	๒๐๑
อตฺตโนวตฺถุ	๗	๑๕๓	๒๐๒
มหากจฺจานตฺเถร	๘	๑๕๔	,,
ภูเนยฺยกพฺราหฺมณคหปติก	๙	๑๕๕	๒๐๓
		๑๕๖	,,
สามาวตีปมุขปญฺจอิตฺถิสต	๑๐	๑๕๗	๒๐๕

ปาฏลิคามิยวคฺค ๘

นิพฺพานปฏิสํยุตฺตกถา	๑	๑๕๘	๒๐๖
	๒	๑๕๙	๒๐๗
	๓	๑๖๐	,,
	๔	๑๖๑	๒๐๘
จุนฺทกมฺมารปุตฺต	๕	๑๖๒	,,

วตฺถุ	สุตฺต	ปพฺพ	องฺก
จุนฺทกมฺมารปุตฺต	๕	๑๖๓	๒๑๐
		๑๖๔	๒๑๑
		๑๖๕	๒๑๒
		๑๖๖	,,
		๑๖๗	๒๑๓
		๑๖๘	,,
ปาฏลิคามิยอุปาสก	๖	๑๖๙	๒๑๕
		๑๗๐	๒๑๖
		๑๗๑	๒๑๘
		๑๗๒	,,
		๑๗๓	๒๒๐
		๑๗๔	๒๒๑
นาคสมาลตฺเถร	๗	๑๗๕	๒๒๒
วิสาขามิคารมาตุ	๘	๑๗๖	๒๒๓
ทพฺพมลฺลปุตฺตตฺเถร	๙	๑๗๗	๒๒๖
	๑๐	๑๗๘	๒๒๗

อิติวุตฺตก เอกนิปาต

ปฐมวคฺค

วตฺถุ	สุตฺต	ปพฺพ	องฺก
อนาคามิตาปาฏิโภค	๑	๑๗๙	๒๒๙
	๒	๑๘๐	,,
	๓	๑๘๑	๒๓๐
	๔	๑๘๒	,,
	๕	๑๘๓	๒๓๐
	๖	๑๘๔	,,
ทุกฺขกฺขย-อภพฺพภพฺพ	๗	๑๘๕	๒๓๒
	๘	๑๘๖	,,
	๙	๑๘๗	,,
	๑๐	๑๘๘	๒๓๓

ทุติยวคฺค

ทุกฺขกฺขย-อภพฺพภพฺพ	๑	๑๘๙	๒๓๔
	๒	๑๙๐	,,
	๓	๑๙๑	๒๓๕
อวิชฺชานีวรณ	๔	๑๙๒	,,

ตติยวคฺค

วตฺถุ	สุตฺต	ปพฺพ	องฺก
ตณฺหาสงฺโยชน	๕	๑๙๓	๒๓๖
โยนิโสมนสิการธมฺม	๖	๑๙๔	,,
กลฺยาณมิตฺต	๗	๑๙๕	๒๓๗
สงฺฆเภท	๘	๑๙๖	,,
สามคฺคี	๙	๑๙๗	๒๓๘
ปทุฏฺฐจิตฺตปุคฺคล	๑๐	๑๙๘	๒๓๙

ตติยวคฺค

ปสนฺนจิตฺตปุคฺคล	๑	๑๙๙	๒๔๐
ปุญฺญ	๒	๒๐๐	,,
กุสลธมฺม-อปฺปมาท	๓	๒๐๑	๒๔๑
ปุคฺคลอฏฺฐิสญฺจย	๔	๒๐๒	๒๔๒
สมฺปชานมุสาวาท	๕	๒๐๓	๒๔๓
ทานสวิภาควิปาก	๖	๒๐๔	,,
เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ	๗	๒๐๕	๒๔๔

อิติวุตฺตก ทุกนิปาต

ปฐมวคฺค

วตฺถุ	สุตฺต	ปพฺพ	องฺก
ทิฏฺฐธมฺม-ทุกฺขวิหารภิกฺขุ	๑	๒๐๖	๒๔๗
ทิฏฺฐธมฺม-สุขวิหารภิกฺขุ	๒	๒๐๗	,,
ตปนียธมฺม	๓	๒๐๘	๒๔๘
อตปนียธมฺม	๔	๒๐๙	๒๔๙
ปาปกสฺสปาปิกทิฏฺฐิ-สมนฺนาคตปุคฺคล	๕	๒๑๐	,,
ภทฺทกสฺสภทฺทกทิฏฺฐิ-สมนฺนาคตปุคฺคล	๖	๒๑๑	๒๕๐
โยคกฺเขมอธิคมา-อภพฺพภพฺพ	๗	๒๑๒	,,
สำวรปหานคุณพฺรหฺมจริย	๘	๒๑๓	๒๕๑
อภิญฺญปริญฺญคุณพฺรหฺมจริย	๙	๒๑๔	๒๕๒
ทิฏฺฐธมฺม-สุขโสมนสฺสพหุลภิกฺขุ	๑๐	๒๑๕	,,

ทุติยวคฺค

เขมวิเวกวิคกฺก	๑	๒๑๖	๒๕๓
เทว-ธมฺมเทสนา	๒	๒๑๗	๒๕๕

ทุติยวคฺค

วตฺถุ	สุตฺต	ปพฺพ	องฺก
อกุสลสมาปตฺติปุพฺพงฺคมา-	๓	๒๑๘	๒๕๕
อวิชฺชา-กุสลสมาปตฺติปุพฺพงฺคมาวิชฺชา			
ปริหีนาปริหีนสุตฺต	๔	๒๑๙	๒๕๖
โลกปาลธมฺม	๕	๒๒๐	๒๕๗
อชาตอภูตอกตอสงฺขต	๖	๒๒๑	,,
เทฺวนิพฺพานธาตุ	๗	๒๒๒	๒๕๘
ปฏิสลฺลานาราม-ทุวิผล	๘	๒๒๓	๒๕๙
สีกฺขานิสสฺ-ทุวิผล	๙	๒๒๔	๒๖๐
ชาคร-ทุวิผล	๑๐	๒๒๕	๒๖๑
ทุวิอาปายิกเนรยิก	๑๑	๒๒๖	๒๖๒
ทุวิทิฏฺจิตฺตปริยุฏฺจิตเทวมนุสฺส	๑๒	๒๒๗	๒๖๓

อิติวุตฺตก ติกนิปาต

ปฐมวคฺค

ติอกุสลมูล	๑	๒๒๘	๒๖๔
ติธาตุ	๒	๒๒๙	๒๖๕
ติเวทนา	๓	๒๓๐	,,
	๔	๒๓๑	,,

ทุติยวคฺค

วตฺถุ	สุตฺต	ปพฺพ	องฺก
ติเอสนา	๕	๒๓๒	๒๖๖
	๖	๒๓๓	๒๖๗
ติอาสวา	๗	๒๓๔	,,
	๘	๒๓๕	๒๖๘
ติตณฺหา	๙	๒๓๖	,,
มารเธยฺยาติกฺกนฺตภิกฺขุ	๑๐	๒๓๗	๒๖๙

ทุติยวคฺค

ติปุณฺณกิริยาวตฺถุ	๑	๒๓๘	๒๗๐
ติจกฺขุ	๒	๒๓๙	,,
ติอินฺทฺริย	๓	๒๔๐	๒๗๑
ติอทฺธา	๔	๒๔๑	,,
ติทุจฺจริต	๕	๒๔๒	๒๗๒
ติสุจริต	๖	๒๔๓	,,
ติโสเจยฺย	๗	๒๔๔	๒๗๓
ติโมเนยฺย	๘	๒๔๕	,,
มารพนฺธาพนฺธ	๙	๒๔๖	,,
สมฺทฺทาติณฺณ-สมฺทฺทติณฺณ	๑๐	๒๔๗	๒๗๔

ตติยวคฺค

วตฺถุ	สุตฺต	ปพฺพ	องฺก
ทุจฺจริตสมนฺนาคต-อปายุป-ปนฺนสุตฺต	๑	๒๔๘	๒๗๕
สุจริตสมนฺนาคต-สุคติอุป-ปนฺนสุตฺต	๒	๒๔๙	๒๗๖
ตินิสฺสรณิยธาตุ	๓	๒๕๐	๒๗๗
สนฺตร	๔	๒๕๑	๒๗๘
ติปุตฺต	๕	๒๕๒	,,
ติปุคฺคล	๖	๒๕๓	๒๘๐
สีลรกฺขนฺตปณฺฑิต-ติสุขปตฺถนา	๗	๒๕๔	๒๘๒
อนิจฺจทุกฺขวิปริณามธมฺม-อุปริ	๘	๒๕๕	๒๘๓
หีนาธิมุตฺติกกณฺหาภิมุตฺติกสุตฺต	๙	๒๕๖	๒๘๔
เสข-ติปริหานิยธมฺม	๑๐	๒๕๗	๒๘๕

จตุตฺถวคฺค

ติอกุสลวิตกฺก	๑	๒๕๘	๒๘๖
สกฺการอภิภูตสุตฺต	๒	๒๕๙	๒๘๗
ติเทวทูต	๓	๒๖๐	๒๘๘
เทวกาย-จวนธมฺม	๔	๒๖๑	๒๘๙

ปญฺจมวคฺค

วตฺถุ	สุตฺต	ปพฺพ	องฺก
เทวกาย-จวนธมฺม	๔	๒๖๒	๒๘๙
ติปุคฺคล	๕	๒๖๓	๒๙๑
อสุภานุปสฺสีอานาปานปฏิสฺสต	๖	๒๖๔	๒๙๒
ธมฺมารามธมฺมรตภิกฺขุ	๗	๒๖๕	๒๙๓
ติอกุสลวิตกฺก	๘	๒๖๖	,,
ติกุสลวิตกฺก		๒๖๗	๒๙๔
ติอนุตรมล	๙	๒๖๘	๒๙๕
ติอสทฺธมฺมอภิภูตเทวทตฺต	๑๐	๒๖๙	๒๙๖

ปญฺจมวคฺค

ติอคฺคปฺปสาท	๑	๒๗๐	๒๙๘
อตฺถวสิกกุลปุตฺต	๒	๒๗๑	๒๙๙
ธมฺมทสฺสน-ธมฺมาทสฺสนภิกฺขุ	๓	๒๗๒	๓๐๐
ติอคฺคิ	๔	๒๗๓	๓๐๑
สตฺตสงฺคปหีน-วิกฺขีณชาติสํสาร	๕	๒๗๔	๓๐๒
ติกามูปปตฺติ	๖	๒๗๕	,,
กามภวโยคยุตฺต-กามภวโยค-วิสํยุตฺต	๗	๒๗๖	๓๐๓

ปญฺจมวคฺค

วตฺถุ	สุตฺต	ปพฺพ	องฺก
กฬฺยาณลิ็ดกฬฺยาณธมฺม-กฬฺยาณปญฺญตฺตมปุริส	๘	๒๗๗	,,
เทฺวธา-ทานลิ็วิภาคอนุคฺคห	๙	๒๗๘	๓๐๕
ธมฺม-เตวิชฺชพฺราหฺมณ	๑๐	๒๗๙	,,

อิติวุตฺตก จตุกฺกนิปาต

เทฺวธา-ทานลิ็วิภาคอนุคฺคหยาค	๑	๒๘๐	๓๐๘
จตุอปฺปลุ็ดภอนวชฺช	๒	๒๘๑	๓๐๙
ชานนฺตุ-ปลิ็สฺสนฺตุ-อาสวกฺขย	๓	๒๘๒	,,
สามญฺญพฺรหฺมญฺญตฺถ-อภพฺพภพฺพ	๔	๒๘๓	๓๑๐
ลิ็ดสมาธิปญฺญาวิมุตฺติ-วิมุตฺติญาณทสฺสนสมฺปนฺนภิกฺขุ	๕	๒๘๔	๓๑๑
จตุตถหุปฺปาท	๖	๒๘๕	๓๑๓
สพฺรหฺมกกุล	๗	๒๘๖	,,
อญฺญมญฺญนิสฺสายวุลิ็ค-พฺรหฺมจริย	๘	๒๘๗	๓๑๔
อสมาหิตสุสมาหิตภิกฺขุ	๙	๒๘๘	๓๑๕

อิติวุฏฺฐก จตุกฺกนิปาต

วตฺถุ	สุตฺต	ปพฺพ	องฺก
อตฺถวิญฺญาปนกตอุปมา	๑๐	๒๘๙	๓๑๖
ติวิตกฺก	๑๑	๒๙๐	๓๑๗
		๒๙๑	๓๑๘
สมฺปนฺนสีลสมฺปนฺน-ปาติโมกฺขภิกฺขุ	๑๒	๒๙๒	๓๑๙
ตถาคตาภิสมฺพุทฺธโถก	๑๓	๒๙๓	๓๒๑

สุตฺตนิปาต

ปฐมอุรควคฺค

อุรคสุตฺต	๑	๒๙๔	๓๒๔
ธนิยสุตฺต	๒	๒๙๕	๓๒๘
ขคฺควิสาณสุตฺต	๓	๒๙๖	๓๓๑
กสิภารทฺวาชสุตฺต	๔	๒๙๗	๓๔๐
		๒๙๘	๓๔๑
		๒๙๙	,,
		๓๐๐	๓๔๒
		๓๐๑	,,
จุนฺทสุตฺต	๕	๓๐๒	๓๔๔

ทุติยจูฬวคฺค

วตฺถุ	สุตฺต	ปพฺพ	องฺก
ปราภวสุตฺต	๖	๓๐๓	๓๔๖
		๓๐๔	,,
วสลสุตฺต	๗	๓๐๕	๓๔๙
		๓๐๖	,,
		๓๐๗	๓๕๒
เมตฺตสุตฺต	๘	๓๐๘	๓๕๓
เหมวตสุตฺต	๙	๓๐๙	๓๕๕
อาฬวกสุตฺต	๑๐	๓๑๐	๓๕๙
		๓๑๑	๓๖๐
วิชยสุตฺต	๑๑	๓๑๒	๓๖๒
มุนิสุตฺต	๑๒	๓๑๓	๓๖๓

ทุติยจูฬวคฺค

รตนสุตฺต	๑	๓๑๔	๓๖๗
อามคนฺธสุตฺต	๒	๓๑๕	๓๗๒
หิริสุตฺต	๓	๓๑๖	๓๗๕
มงฺคลสุตฺต	๔	๓๑๗	๓๗๖
		๓๑๘	๓๗๖

ตติยมหาวคฺค

วตฺถุ	สุตฺต	ปพฺพ	องฺก
สูจิโลมสุตฺต	๕	๓๑๙	๓๗๘
		๓๒๐	๓๗๘
ธมฺมจริยสุตฺต	๖	๓๒๑	๓๗๙
พฺราหฺมณธมฺมิกสุตฺต	๗	๓๒๒	๓๘๑
		๓๒๓	๓๘๑
		๓๒๔	๓๘๕
นาวาสุตฺต	๘	๓๒๕	๓๘๖
กิฏาคิรสุตฺต	๙	๓๒๖	๓๘๗
อุฏฺฐานสุตฺต	๑๐	๓๒๗	๓๘๙
ราหุลสุตฺต	๑๑	๓๒๘	๓๙๐
วงฺคีสสุตฺต	๑๒	๓๒๙	๓๙๑
		๓๓๐	๓๙๑
สมฺมาปริพฺพาชนิยสุตฺต	๑๓	๓๓๑	๓๙๕
ธมฺมิกสุตฺต	๑๔	๓๓๒	๓๙๘
		๓๓๓	๓๙๘

ตติยมหาวคฺค

ปพฺพชฺชาสุตฺต	๑	๓๕๔	๔๐๕

วตฺถุ	สุตฺต	ปพฺพ	ยงฺก
ปธานสุตฺต	๒	๓๕๕	๔๐๘
สุภาสิตสุตฺต	๓	๓๕๖	๔๑๐
		๓๕๗	๔๑๑
สุนฺทริกสุตฺต	๔	๓๕๘	๔๑๒
		๓๕๙	๔๑๓
		๓๖๐	๔๑๙
มาฆสุตฺต	๕	๓๖๑	๔๒๐
		๓๖๒	๔๒๑
		๓๖๓	๔๒๕
สภิยสุตฺต	๖	๓๖๔	๔๒๖
		๓๖๕	๔๒๘
		๓๖๖	๔๒๘
		๓๖๗	๔๓๐
		๓๖๘	๔๓๑
		๓๖๙	๔๓๒
		๓๗๐	๔๓๓
		๓๗๑	๔๓๔
		๓๗๒	๔๓๖

วตฺถุ	สุตฺต	ปพฺพ	องฺก
เสตสุตฺต	๗	๓๗๓	๔๓๗
		๓๗๔	๔๓๘
		๓๗๕	๔๔๐
		๓๗๖	๔๔๒
		๓๗๗	๔๔๔
		๓๗๘	๔๔๕
		๓๗๙	๔๔๖
สตฺตสุตฺต	๘	๓๘๐	๔๔๗
วาเสฏฺฐสุตฺต	๙	๓๘๑	๔๕๐
		๓๘๒	๔๕๑
		๓๘๓	๔๕๘
โกกาลิกสุตฺต	๑๐	๓๘๔	๔๕๘
		๓๘๕	๔๕๘
		๓๘๖	๔๖๐
		๓๘๗	๔๖๑
นาลกสุตฺต	๑๑	๓๘๘	๔๖๖
		๓๘๙	๔๗๐

วตฺถุ	สุตฺต	ปพฺพ	องฺก
ทฺวยตานุปสฺสนาสุตฺต	๑๒	๓๙๐	๔๗๓
		๓๙๑	๔๗๔
		๓๙๒	๔๗๔
		๓๙๓	๔๗๕
		๓๙๔	๔๗๕
		๓๙๕	๔๗๖
		๓๙๖	๔๗๖
		๓๙๗	๔๗๗
		๓๙๘	๔๗๗
		๓๙๙	๔๗๘
		๔๐๐	๔๗๘
		๔๐๑	๔๗๙
		๔๐๒	๔๗๙
		๔๐๓	๔๘๐
		๔๐๔	๔๘๐
		๔๐๕	๔๘๑
		๔๐๖	๔๘๑
		๔๐๗	๔๘๓

จตุฏฺฐอฏฺฐกวคฺค

วตฺถุ	สุตฺต	ปพฺพ	องฺก
กามสุตฺต	๑	๔๐๘	๔๘๔
ฑุหฏฺฐกสุตฺต	๒	๔๐๙	๔๘๕
ทุฏฺฐฏฺฐกสุตฺต	๓	๔๑๐	๔๘๗
สุทฺธฏฺฐกสุตฺต	๔	๔๑๑	๔๘๘
ปรมฏฺฐกสุตฺต	๕	๔๑๒	๔๙๐
ชราสุตฺต	๖	๔๑๓	๔๙๒
ติสฺสเมตฺเตยฺยสุตฺต	๗	๔๑๔	๔๙๓
ปสูรสุตฺต	๘	๔๑๕	๔๙๕
มาคนฺทิยสุตฺต	๙	๔๑๖	๔๙๗
ปุราเภทสุตฺต	๑๐	๔๑๗	๕๐๐
กถหวิวาทสุตฺต	๑๑	๔๑๘	๕๐๒
จูฬวิยูหสุตฺต	๑๒	๔๑๙	๕๐๕
มหาวิยูหสุตฺต	๑๓	๔๒๐	๕๐๙
ตุวฏกสุตฺต	๑๔	๔๒๑	๕๑๓
อตฺตทณฺฑสุตฺต	๑๕	๔๒๒	๕๑๗
สาริปุตฺตสุตฺต	๑๖	๔๒๓	๕๒๐

ปญฺจมปารายนวคฺค

วตฺถุ	สุตฺต	ปพฺพ	องฺก
วตฺถุคาถา		๔๒๔	๕๒๔
อชิตปญฺหา	๑	๔๒๕	๕๓๐
ติสฺสเมตฺเตยฺยปญฺหา	๒	๔๒๖	๕๓๑
ปุณฺณกปญฺหา	๓	๔๒๗	๕๓๒
เมตฺตคูปญฺหา	๔	๔๒๘	๕๓๔
โธตกปญฺหา	๕	๔๒๙	๕๓๖
อุปสีวปญฺหา	๖	๔๓๐	๕๓๘
นนฺทปญฺหา	๗	๔๓๑	๕๓๙
เหมกปญฺหา	๘	๔๓๒	๕๔๒
โตเทยฺยปญฺหา	๙	๔๓๓	๕๔๓
กปฺปปญฺหา	๑๐	๔๓๔	๕๔๔
ชตุกณฺณีปญฺหา	๑๑	๔๓๕	๕๔๔
ภทฺราวุธปญฺหา	๑๒	๔๓๖	๕๔๕
อุทยปญฺหา	๑๓	๔๓๗	๕๔๖
โปสาลปญฺหา	๑๔	๔๓๘	๕๔๗
โมฆราชปญฺหา	๑๕	๔๓๙	๕๔๘

ปญฺจมปารายนวคฺค

วตฺถุ	สุตฺต	ปพฺพ	องฺก
มิงฺคิยปญฺหา	๑๖	๔๔๐	๕๔๙
ปารายนาธิวจน		๔๔๑	๕๕๐
ปารายนานุสงฺคีติคาถา		๔๔๒	๕๕๐
		๔๔๓	๕๕๑
สุตฺตนิปาต-สุตฺตุทฺทาน		๔๔๔	๕๕๔

สุตฺตนฺตปิฎเก ขุทฺทกนิกายสฺส

ขุทฺทกปาโฐ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

ขุทฺทกปาเฐ สรณคมนํ

[๑] พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ ฯ ทุติยมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ ทุติยมฺปิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ ทุติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ ฯ ตติยมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ ตติยมฺปิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ ตติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ ฯ

สรณคมนฺ[๑] นิฏฺฐิตํ ฯ

ขุทฺทกปาเฐ ทสสิกฺขาปทํ

[๒] ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ ฯ อทินฺนาทานา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ ฯ อพฺรหฺมจริยา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ ฯ มุสาวาทา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ ฯ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํ

---

๑ สี. สรณคฺคมนํ ฯ

สมาทิยามิ ฯ วิกาลโภชนา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ ฯ นจฺจคีตวาทิตวิสูกทสฺสนา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ ฯ มาลาคนฺธวิเลปนธารณมณฺฑนวิภูสนฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ ฯ อุจฺจาสยนมหาสยนา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ ฯ ชาตรูปรชตปฏิคฺคหณา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ ฯ

ทสสิกฺขาปทํ นิฏฺฐิตํ ฯ

ขุทฺทกปาเฐ ทุวตฺตึสาการา

[๓] อตฺถิ อิมสฺมึ กาเย เกสา โลมา นขา ทนฺตา ตโจ มํสํ นฺหารู อฏฺฐี อฏฺฐิมิญฺชํ วกฺกํ หทยํ ยกนํ กิโลมกํ ปิหกํ ปปฺผาสํ อนฺตํ อนฺตคุณํ อุทริยํ กรีสํ ปิตฺตํ เสมฺหํ ปุพฺโพ โลหิตํ เสโท เมโท อสฺสุ วสา เขโฬ สิงฺฆานิกา ลสิกา มุตฺตํ มตฺถเก มตฺถลุงฺคนฺติ ฯ

ทุวตฺตึสาการา นิฏฺฐิตา ฯ

ขุทฺทกปาเฐ สามเณรปญฺหา

[๔] เอกนฺนาม กึ สพฺเพ สตฺตา อาหารฏฺฐิติกา ฯ เทฺว นาม กึ นามญฺจ รูปญฺจ ฯ ตีณิ นาม กึ ติสฺโส เวทนา ฯ

จตฺตาริ นาม กิ̊ จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ฯ ปญฺจ นาม กิ̊ ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ฯ ฉ นาม กิ̊ ฉ อชฺฌตฺติกานิ อายตนานิ ฯ สตฺต นาม กิ̊ สตฺต โพชฺฌงฺคา ฯ อฏฺ นาม กิ̊ อริโย อฏฺงฺคิโก มคฺโค ฯ นว นาม กิ̊ นว สตฺตาวาสา ฯ ทส นาม กิ̊ ทสหงฺเคหิ สมนฺนาคโต อรหาติ วุจฺจตีติ ฯ

สามเณรปญฺหา นิฏฺ̊ิตา ฯ

ขุทฺทกปาเ̊ มงฺคลสุตฺตำ

[๕] เอวมฺเม สุตำ ฯ เอกำ สมยำ ภควา สาวตฺถิยำ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ อถ โข อญฺญตรา เทวตา อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปำ เชตวนำ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ อฏฺาสิ เอกมนฺตำ ฐิตา โข สา เทวตา ภควนฺตำ คาถาย อชฺฌภาสิ ฯ

[๖] พหู เทวา มนุสฺสา จ　　มงฺคลานิ อจินฺตยุ
อากงฺขมานา โสตฺถานำ　　พฺรูหิ มงฺคลมุตฺตมำ ฯ
อเสวนา จ พาลานำ　　ปณฺฑิตานญฺจ เสวนา
ปูชา จ ปูชนียานำ　　เอตมฺมงฺคลมุตฺตมำ ฯ
ปฏิรูปเทสวาโส จ　　ปุพฺเพ จ กตปุญฺญตา

อตฺถสมฺมาปณิธิ จ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ
พาหุสจฺจญฺจ สิปฺปญฺจ วินโย จ สุสิกฺขิโต
สุภาสิตา จ ยา วาจา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ
มาตาปิตุอุปฏฺฐานํ ปุตฺตทารสฺส สงฺคโห
อนากุลา จ กมฺมนฺตา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ
ทานญฺจ ธมฺมจริยา จ ญาตกานญฺจ สงฺคโห
อนวชฺชานิ กมฺมานิ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ
อารตี วิรตี ปาปา มชฺชปานา จ สญฺญโม
อปฺปมาโท จ ธมฺเมสุ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ
คารโว จ นิวาโต จ สนฺตุฏฺฐี จ กตญฺญุตา
กาเลน ธมฺมสฺสวนํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ
ขนฺตี จ โสวจสฺสตา สมณานญฺจ ทสฺสนํ
กาเลน ธมฺมสากจฺฉา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ
ตโป จ พฺรหฺมจริยญฺจ อริยสจฺจานทสฺสนํ
นิพฺพานสจฺฉิกิริยา จ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ
ผุฏฺฐสฺส โลกธมฺเมหิ จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ
อโสกํ วิรชํ เขมํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ
เอตาทิสานิ กตฺวาน สพฺพตฺถมปราชิตา
สพฺพตฺถ โสตฺถิ คจฺฉนฺติ ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมนฺติ ฯ

มงฺคลสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ฯ

ขุทฺทกปาเฐ รตนสุตฺตํ

[๗] ยานีธ ภูตานิ สมาคตานิ
ภุมฺมานิ วา ยานิ ว อนฺตลิกฺเข ฯ
สพฺเพว ภูตา สุมนา ภวนฺตุ
อโถปิ สกฺกจฺจ สุณนฺตุ ภาสิตํ
ตสฺมา หิ ภูตา นิสาเมถ สพฺเพ
เมตฺตํ กโรถ มานุสิยา ปชาย ฯ
ทิวา จ รตฺโต จ หรนฺติ เย พลิ
ตสฺมา หิ เน รกฺขถ อปฺปมตฺตา ฯ
ยํ กิญฺจิ วิตฺตํ อิธ วา หุรํ วา
สคฺเคสุ วา ยํ รตนํ ปณีตํ
น โน สมํ อตฺถิ ตถาคเตน
อิทมฺปิ พุทฺเธ รตนํ ปณีตํ ฯ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ ฯ
ขยํ วิราคํ อมตํ ปณีตํ
ยทชฺฌคา สกฺยมุนี สมาหิโต
น เตน ธมฺเมน สมตฺถิ กิญฺจิ
อิทมฺปิ ธมฺเม รตนํ ปณีตํ ฯ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ ฯ

หอสมุดกลาง
จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

ยมฺพุทฺธเสฏฺโฐ ปริวณฺณยี สุจิ
สมาธิมานนฺตริกญฺญมาหุ
สมาธินา เตน สโม น วิชฺชติ
อิทมฺปิ ธมฺเม รตนํ ปณีตํ ฯ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ ฯ
เย ปุคฺคลา อฏฺฐสตํ ปสฏฺฐา
จตฺตาริ เอตานิ ยุคานิ โหนฺติ
เต ทกฺขิเณยฺยา สุคตสฺส สาวกา
เอเตสุ ทินฺนานิ มหปฺผลานิ
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ ฯ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ ฯ
เย สุปฺปยุตฺตา มนสา ทฬฺหเนม
นิกฺกามิโน โคตมสาสนมฺหิ
เต ปตฺติปตฺตา อมตํ วิคยฺห
ลทฺธา มุธา นิพฺพุตึ ภุญฺชมานา
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ ฯ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ ฯ
ยถินฺทขีโล ปฐวึ สิโต สิยา
จตุพฺภิ วาเตภิ อสมฺปกมฺปิโย
ตถูปมํ สปฺปุริสํ วทามิ

โย อริยสจฺจานิ อเวจฺจ ปสฺสติ
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ ฯ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ ฯ
เยรฺยสจฺจานิ วิภาวยนฺติ
คมฺภีรปญฺเญน สุเทสิตานิ
กิญฺจาปิ เต โหนฺติ ภุสปฺปมตฺตา
น เต ภวํ อฏฺฐมมาทิยนฺติ
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ ฯ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ ฯ
สหาวสฺส ทสฺสนสมฺปทาย
ตยสฺสุ ธมฺมา ชหิตา ภวนฺติ
สกฺกายทิฏฺฐี วิจิกิจฺฉิตญฺจ
สีลพฺพตํ วาปิ ยทตฺถิ กิญฺจิ
จตูหปาเยหิ จ วิปฺปมุตฺโต
ฉ จาภิฐานานิ อภพฺโพ กาตุ
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ ฯ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ ฯ
กิญฺจาปิ โส กมฺมํ กโรติ ปาปกํ
กาเยน วาจายุท เจตสา วา
อภพฺโพ โส ตสฺส ปฏิจฺฉทาย

อภพฺพตา ทิฏฺฐปทสฺส วุตฺตา
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ ฯ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ ฯ
วนปฺปคุมฺเพ ยถา ผุสฺสิตคฺเค
คิมฺหานมาเส ปฐมสฺมิ คิมฺเห
ตถูปมํ ธมฺมวรํ อเทสยิ
นิพฺพานคามึ ปรมํ หิตาย
อิทมฺปิ พุทฺเธ รตนํ ปณีตํ ฯ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ ฯ
วโร วรญฺญู วรโท วราหโร
อนุตฺตโร ธมฺมวรํ อเทสยิ
อิทมฺปิ พุทฺเธ รตนํ ปณีตํ ฯ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ ฯ
ขีณํ ปุราณํ นวํ นตฺถิ สมฺภวํ
วิรตฺตจิตฺตายตเก ภวสฺมิ
เต ขีณพีชา อวิรุฬฺหิฉนฺทา
นิพฺพนฺติ ธีรา ยถายมฺปทีโป
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ ฯ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ ฯ
ยานีธ ภูตานิ สมาคตานิ

ภูมฺมานิ วา ยานิ ว อนฺตลิกฺเข
ตถาคตํ เทวมนุสฺสปูชิตํ
พุทฺธํ นมสฺสาม สุวตฺถิ โหตุ ฯ
ยานีธ ภูตานิ สมาคตานิ
ภูมฺมานิ วา ยานิ ว อนฺตลิกฺเข
ตถาคตํ เทวมนุสฺสปูชิตํ
ธมฺมํ นมสฺสาม สุวตฺถิ โหตุ ฯ
ยานีธ ภูตานิ สมาคตานิ
ภูมฺมานิ วา ยานิ ว อนฺตลิกฺเข
ตถาคตํ เทวมนุสฺสปูชิตํ
สงฺฆํ นมสฺสาม สุวตฺถิ โหตุ ฯ
รตนสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ

ขุทฺทกปาเฐ ติโรกุฑฺฑกณฺฑํ

[๘] (มตฺตาสุขปริจฺจาคา　　ปสฺเส เจ วิปุลํ สุขํ
จเช มตฺตาสุขํ ธีโร　　สมฺปสฺสํ วิปุลํ สุขํ ฯ)
ติโรกุฑฺเฑสุ ติฏฺฐนฺติ　　สนฺธิสิงฺฆาฏเกสุ จ
ทฺวารพาหาสุ ติฏฺฐนฺติ　　อาคนฺตฺวาน สกํ ฆรํ ฯ
ปหุเต อนฺนปานมฺหิ　　ขชฺชโภชฺเช อุปฏฺฐิเต

น เตสํ โกจิ สรติ สตฺตานํ กมฺมปจฺจยา ฯ
เอวํ ททนฺติ ญาตีนํ เย โหนฺติ อนุกมฺปกา
สุจิ ปณีตํ กาเลน กปฺปิยํ ปานโภชนํ
อิทํ โว ญาตีนํ โหตุ สุขิตา โหนฺตุ ญาตโย ฯ
เต จ ตตฺถ สมาคนฺตฺวา ญาติเปตา สมาคตา
ปหุเต อนฺนปานมฺหิ สกฺกจฺจํ อนุโมทเร
จิรํ ชีวนฺตุ โน ญาตี เยสํ เหตุ ลภามฺหเส ฯ
อมฺหากญฺจ กตา ปูชา ทายกา จ อนิปฺผลา ฯ
น หิ ตตฺถ กสี อตฺถิ โครกฺเขตฺถ น วิชฺชติ
วณิชฺชา ตาทิสี นตฺถิ หิรญฺเญน กยากยํ ฯ
อิโต ทินฺเนน ยาเปนฺติ เปตา กาลกตา ตหิ
อุนฺนเต อุทกํ วุฏฺฐํ ยถา นินฺนํ ปวตฺตติ
เอวเมว อิโต ทินฺนํ เปตานํ อุปกปฺปติ ฯ
ยถา วาริวหา ปูรา ปริปูเรนฺติ สาครํ
เอวเมว อิโต ทินฺนํ เปตานํ อุปกปฺปติ ฯ
อทาสิ เม อกาสิ เม ญาติมิตฺตา สขา จ เม
เปตานํ ทกฺขิณํ ทชฺชา ปุพฺเพ กตมนุสฺสรํ ฯ
น หิ รุณฺณํ วา โสโก วา ยาวญฺญา ปริเทวนา
น ตํ เปตานมตฺถาย เอวํ ติฏฺฐนฺติ ญาตโย ฯ
อยญฺจ โข ทกฺขิณา ทินฺนา สงฺฆมฺหิ สุปติฏฺฐิตา

ทีฆรตฺตํ หิตายสฺส ฐานโส อุปกปฺปติ ฯ
โส ญาติธมฺโม จ อยํ นิทสฺสิโต
เปตานปูชา จ กตา อุฬารา
พลญฺจ ภิกฺขูนมนุปฺปทินฺนํ
ตุมฺเหหิ ปุญฺญํ ปสุตํ อนปฺปกนฺติ ฯ
ติโรกุฑฺฑกณฺฑํ นิฏฺฐิตํ ฯ

ขุทฺทกปาเฐ นิธิกณฺฑ

[๙] นิธิ นิเธติ ปุริโส คมฺภีเร อุทกนฺติเก
อตฺเถ กิจฺเจ สมุปฺปนฺเน อตฺถาย เม ภวิสฺสติ
ราชโต วา ทุรุตฺตสฺส โจรโต ปีฬิตสฺส วา
อิณสฺส วา ปโมกฺขาย ทุพฺภิกฺเข อาปทาสุ วา
เอตทตฺถาย โลกสฺมิ นิธิ นาม นิธิยฺยติ ฯ
ตาวสฺสุนิหิโต สนฺโต คมฺภีเร อุทกนฺติเก
น สพฺโพ สพฺพทา เยว ตสฺส ตํ อุปกปฺปติ
นิธิ วา ฐานา จวติ สญฺญา วาสฺส วิมุยฺหติ
นาคา วา อปนาเมนฺติ ยกฺขา วาปี หรนฺติ นํ
อปฺปิยา วาปี ทายาทา อุทฺธรนฺติ อปสฺสโต
ยทา ปุญฺญกฺขโย โหติ สพฺพเมตํ วินสฺสติ ฯ

ยสฺส ทาเนน สีเลน สญฺญเมน ทเมน จ
นิธิ สุนิหิโต โหติ อิตฺถิยา ปุริสสฺส วา
เจติยมฺหิ จ สงฺเฆ วา ปุคฺคเล อติถีสุ วา
มาตริ ปีตริ วาปี อโถ เชฏฺฐมฺหิ ภาตริ
เอโส นิธิ สุนิหิโต อเชยฺโย อนุคามิโก
ปหาย คมนีเยสุ เอตํ อาทาย คจฺฉติ ฯ
อสาธารณมญฺเญสํ อโจรหรโณ นิธิ ฯ
กยิราถ ธีโร ปุญฺญานิ โย นิธิ อนุคามิโก
เอส เทวมนุสฺสานํ สพฺพกามทโท นิธิ
ยํ ยํ เทวาภิปตฺเถนฺติ สพฺพเมเตน ลพฺภติ
สุวณฺณตา สุสรตา สุสณฺฐานํ สุรูปตา
อาธิปจฺจํ ปริวาโร สพฺพเมเตน ลพฺภติ ฯ
ปเทสรชฺชํ อิสฺสริยํ จกฺกวตฺติสุขํ ปิยํ
เทวรชฺชมฺปิ ทิพฺเพสุ สพฺพเมเตน ลพฺภติ ฯ
มานุสฺสิกา จ สมฺปตฺติ เทวโลเก จ ยา รติ
ยา จ นิพฺพานสมฺปตฺติ สพฺพเมเตน ลพฺภติ ฯ
มิตฺตสมฺปทมาคมฺม โยนิโส เจ ปยุญฺชโต
วิชฺชาวิมุตฺติวสีภาโว สพฺพเมเตน ลพฺภติ ฯ
ปฏิสมฺภิทา วิโมกฺขา จ ยา จ สาวกปารมี
ปจฺเจกโพธิ พุทฺธภูมิ สพฺพเมเตน ลพฺภติ ฯ

เอวํ มหตฺถิกา เอสา ยทิทํ ปุญฺญสมฺปทา
ตสฺมา ธีรา ปสํสนฺติ ปณฺฑิตา กตปุญฺญตนฺติ ฯ

นิธิกณฺฑํ นิฏฺฐิตํ ฯ

ขุทฺทกปาเฐ กรณีเยมตฺตสุตฺตํ

[๑๐] กรณียมตฺถกุสเลน ยนฺตํ สนฺตํ ปทํ อภิสเมจฺจ
สกฺโก อุชู จ สุหุชู จ สุวโจ จสฺส มุทุ อนติมานี
สนฺตุสฺสโก จ สุภโร จ อปฺปกิจฺโจ จ สลฺลหุกวุตฺติ
สนฺตินฺทฺริโย จ นิปโก จ อปฺปคพฺโภ กุเลสุ อนนุคิทฺโธ ฯ
น จ ขุทฺทํ สมาจเร กิญฺจิ เยน วิญฺญู ปเร อุปวเทยฺยุ ฯ
สุขิโน วา เขมิโน โหนฺตุ สพฺเพ สตฺตา ภวนฺตุ สุขิตตฺตา
เยเกจิ ปาณภูตตฺถิ ตสา วา ถาวรา วา อนวเสสา
ทีฆา วา เย มหนฺตา วา มชฺฌิมา รสฺสกา อณุกถูลา
ทิฏฺฐา วา เย จ อทิฏฺฐา เย จ ทูเร วสนฺติ อวิทูเร
ภูตา วา สมฺภเวสี วา สพฺเพ สตฺตา ภวนฺตุ สุขิตตฺตา
น ปโร ปรํ นิกุพฺเพถ นาติมญฺเญถ กตฺถจิ นํ กิญฺจิ
พฺยาโรสนา ปฏิฆสญฺญา นาญฺญมญฺญสฺส ทุกฺขมิจฺเฉยฺย ฯ
มาตา ยถา นิยं ปุตฺตํ อายุสา เอกปุตฺตมนุรกฺเข
เอวมฺปิ สพฺพภูเตสุ มานสมฺภาวเย อปริมาณํ

เมตฺตญฺจ สพฺพโลกสฺมิ มานสมฺภาวเย อปริมาณํ
อุทฺธํ อโธ จ ติริยญฺจ อสมฺพาธํ อเวรํ อสปตฺตํ
ติฏฺฐญฺจรํ นิสินฺโน วา สยาโน วา ยาวตสฺส วิคตมิทฺโธ
เอตํ สตึ อธิฏฺเฐยฺย พฺรหฺมเมตํ วิหารํ อิทมาหุ ฯ
ทิฏฺฐิญฺจ อนุปคมฺม สีลวา ทสฺสเนน สมฺปนฺโน
กาเมสุ วิเนยฺย เคธํ น หิ ชาตุคพฺภเสยฺยํ ปุนเรตีติ ฯ

เมตฺตสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ ฯ

ขุทฺทกปาโฐ สมตฺโต ฯ

สุตฺตนฺตปิฎเก ขุทฺทกนิกายสฺส

ธมฺมปทคาถา

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

ธมฺมปทคาถาย ปฐโม ยมกวคฺโค

[๑๓] ๑ มโนปุพฺพงฺคมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา
มนสา เจ ปทุฏฺเฐน ภาสติ วา กโรติ วา
ตโต นํ ทุกฺขมเนฺวติ จกฺกํว วหโต ปทํ ฯ
มโนปุพฺพงฺคมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา
มนสา เจ ปสนฺเนน ภาสติ วา กโรติ วา
ตโต นํ สุขมเนฺวติ ฉายาว อนุปายินี ฯ
อกฺโกจฺฉิ มํ อวธิ มํ อชินิ มํ อหาสิ เม
เย จ ตํ อุปนยฺหนฺติ เวรํ เตสํ น สมฺมติ ฯ
อกฺโกจฺฉิ มํ อวธิ มํ อชินิ มํ อหาสิ เม
เย จ ตํ นูปนยฺหนฺติ เวรํ เตสูปสมฺมติ ฯ
น หิ เวเรน เวรานิ สมฺมนฺตีธ กุทาจนํ
อเวเรน จ สมฺมนฺติ เอส ธมฺโม สนนฺตโน ฯ

ปเร จ น วิชานนฺติ มยเมตฺถ ยมามเส
เย จ ตตฺถ วิชานนฺติ ตโต สมฺมนฺติ เมธคา ฯ
สุภานุปสฺสึ วิหรนฺตं อินฺทฺริเยสุ อสංวุตं
โภชนมฺหิ อมตฺตญฺญุं กุสีตं หีนวีริยं
ตं เว ปสหติ มาโร วาโต รุกฺขว ทุพฺพลं ฯ
อสุภานุปสฺสึ วิหรนฺตं อินฺทฺริเยสุ สุสංวุตं
โภชนมฺหิ จ มตฺตญฺญุं สทฺธं อารทฺธวีริยं
ตं เว นปฺปสหติ มาโร วาโต เสลංว ปพฺพตं ฯ
อนิกฺกสาโว กาสาวं โย วตฺถं ปริทเหสฺสติ
อเปโต ทมสจฺเจน น โส กาสาวมรหติ ฯ
โย จ วนฺตกสาวสฺส สีเลสุ สุสมาหิโต
อุเปโต ทมสจฺเจน ส เว กาสาวมรหติ ฯ
อสาเร สารมติโน สาเร จาสารทสฺสิโน
เต. สารं นาธิคจฺฉนฺติ มิจฺฉาสงฺกปฺปโคจรา ฯ
สารญฺจ สารโต ญตฺวา อสารญฺจ อสารโต
เต สารं อธิคจฺฉนฺติ สมฺมาสงฺกปฺปโคจรา ฯ
ยถา อคารं ทุจฺฉนฺนं วุฏฺฐี สมติวิชฺฌติ
เอวं อภาวิตं จิตฺตं ราโค สมติวิชฺฌติ ฯ
ยถา อคารं สุจฺฉนฺนं วุฏฺฐี น สมติวิชฺฌติ
เอวं สุภาวิตं จิตฺตं ราโค น สมติวิชฺฌติ ฯ

อิธ โสจติ เปจฺจ โสจติ　ปาปการี อุภยตฺถ โสจติ
โส โสจติ โส วิหญฺญติ　ทิสฺวา กมฺมกิลิฏฺฐมตฺตโน ฯ
อิธ โมทติ เปจฺจ โมทติ　กตปุญฺโญ อุภยตฺถ โมทติ
โส โมทติ โส ปโมทติ　ทิสฺวา กมฺมวิสุทฺธิมตฺตโน ฯ
อิธ ตปฺปติ เปจฺจ ตปฺปติ　ปาปการี อุภยตฺถ ตปฺปติ
ปาปํ เม กตนฺติ ตปฺปติ　ภิยฺโย ตปฺปติ ทุคฺคตึ คโต ฯ
อิธ นนฺทติ เปจฺจ นนฺทติ　กตปุญฺโญ อุภยตฺถ นนฺทติ
ปุญฺญํ เม กตนฺติ นนฺทติ　ภิยฺโย นนฺทติ สุคตึ คโต ฯ

พหุมฺปี เจ สหิตํ ภาสมาโน
น ตกฺกโร โหติ นโร ปมตฺโต
โคโปว คาโว คณยํ ปเรสํ
น ภาควา สามญฺญสฺส โหติ ฯ
อปฺปมฺปี เจ สหิตํ ภาสมาโน
ธมฺมสฺส โหติ อนุธมฺมจารี
ราคญฺจ โทสญฺจ ปหาย โมหํ
สมฺมปฺปชาโน สุวิมุตฺตจิตฺโต
อนุปาทิยาโน อิธ วา หุรํ วา
ส ภาควา สามญฺญสฺส โหติ ฯ

ยมกวคฺโค ปฐโม ฯ

ธมฺมปทคาถาย ทุติโย อปฺปมาทวคฺโค

[๑๒] ๒ อปฺปมาโท อมตํ ปทํ ปมาโท มจฺจุโน ปทํ
อปฺปมตฺตา น มียนฺติ เย ปมตฺตา ยถา มตา
เอตํ วิเสสโต ญตฺวา อปฺปมาทมฺหิ ปณฺฑิตา
อปฺปมาเท ปโมทนฺติ อริยานํ โคจเร รตา
เต ฌายิโน สาตติกา นิจฺจํ ทฬฺหปรกฺกมา
ผุสนฺติ ธีรา นิพฺพานํ โยคกฺเขมํ อนุตฺตรํ ฯ
อุฏฺฐานวโต สตีมโต สุจิกมฺมสฺส นิสมฺมการิโน
สญฺญตสฺส จ ธมฺมชีวิโน อปฺปมตฺตสฺส ยโส ภิวฑฺฒติ ฯ
อุฏฺฐาเนนปฺปมาเทน สญฺญเมน ทเมน จ
ทีปํ กยิราถ เมธาวี ยํ โอโฆ นาภิกีรติ ฯ
ปมาทมนุยุญฺชนฺติ พาลา ทุมฺเมธิโน ชนา
อปฺปมาทญฺจ เมธาวี ธนํ เสฏฺฐํว รกฺขติ ฯ
มา ปมาทมนุยุญฺเชถ มา กามรติสนฺถวํ
อปฺปมตฺโต หิ ฌายนฺโต ปปฺโปติ วิปุลํ สุขํ ฯ
ปมาทํ อปฺปมาเทน ยทา นุทติ ปณฺฑิโต
ปญฺญาปาสาทมารุยฺห อโสโก โสกินึ ปชํ
ปพฺพตฏฺโฐว ภุมฺมฏฺเฐ ธีโร พาเล อเวกฺขติ ฯ
อปฺปมตฺโต ปมตฺเตสุ สุตฺเตสุ พหุชาคโร

อพลสฺสํว　สีฆสฺโส　　หิตฺวา　ยาติ　สุเมธโส　ฯ
อปฺปมาเทน　มฆวา　　เทวานํ　เสฏฺฐตํ　คโต
อปฺปมาทํ　ปสํสนฺติ　　ปมาโท　ครหิโต　สทา　ฯ
อปฺปมาทรโต　ภิกฺขุ　　ปมาเท　ภยทสฺสิ　วา
สญฺโญชนํ　อณุ๋　ถูลํ　　ฑหํ　อคฺคิ๋ว　คจฺฉติ　ฯ
อปฺปมาทรโต　ภิกฺขุ　　ปมาเท　ภยทสฺสิ　วา
อภพฺโพ　ปริหานาย　　นิพฺพานสฺเสว　สนฺติเก　ฯ
อปฺปมาทวคฺโค　ทุติโย　ฯ

ธมฺมปทคาถาย　ตติโย　จิตฺตวคฺโค

[๑๓] ๓ ผนฺทนํ　จปลํ　จิตฺตํ　　ทุรกฺขํ　ทุนฺนิวารยํ
อุชุ๋　กโรติ　เมธาวี　　อุสุกาโรว　เตชนํ
วาริโชว　ถเล　ขิตฺโต　　โอกโมกตอุพฺภโต
ปริผนฺทติทํ　จิตฺตํ　　มารเธยฺยํ　ปหาตเว　ฯ
ทุนฺนิคฺคหสฺส　ลหุโน　　ยตฺถ　กามนิปาติโน
จิตฺตสฺส　ทมโถ　สาธุ　　จิตฺตํ　ทนฺตํ　สุขาวหํ　ฯ
สุทุทฺทสํ　สุนิปุณ๋　　ยตฺถ　กามนิปาตินํ
จิตฺตํ　รกฺเขถ　เมธาวี　　จิตฺตํ　คุตฺตํ　สุขาวหํ　ฯ
ทูรงฺคมํ　เอกจรํ　　อสรีรํ　คุหาสยํ

เย จิตฺตํ สญฺญเมสฺสนฺติ โมกฺขนฺติ มารพนฺธนา ฯ
อนวฏฺฐิตจิตฺตสฺส สทฺธมฺมํ อวิชานโต
ปริปฺลวปสาทสฺส ปญฺญา น ปริปูรติ
อนวสฺสุตจิตฺตสฺส อนนฺวาหตเจตโส
ปุญฺญปาปปหีนสฺส นตฺถิ ชาครโต ภยํ ฯ

กุมฺภูปมํ กายมิทํ วิทิตฺวา
นครูปมํ จิตฺตมิทํ ถเกตฺวา
โยเธถ[๑] มารํ ปญฺญาวุเธน
ชิตญฺจ รกฺเข อนิเวสโน สิยา ฯ

อจิรํ วตยं กาโย ปฐวึ อธิเสสฺสติ
ฉุฑฺโฑ อเปตวิญฺญาโณ นิรตฺถํว กลิงฺครํ ฯ
ทิโส ทิสํ ยนฺตํ กยิรา เวรี วา ปน เวรินํ
มิจฺฉาปณิหิตं จิตฺตํ ปาปีโย นํ ตโต กเร ฯ
น ตं มาตา ปิตา กยิรา อญฺเญ วาปิ จ ญาตกา
สมฺมาปณิหิตं จิตฺตํ เสยฺยโส นํ ตโต กเร ฯ

จิตฺตวคฺโค ตติโย ฯ

---

๑ สี. โยเชถ ฯ

ธมฺมปทคาถาย จตุตฺโถ ปุปฺผวคฺโค

[๑๔] ๔ โก อิมํ ปถวึ์ วิเชสฺสติ ยมโลกญฺจ อิมํ สเทวกํ
โก ธมฺมปทํ สุเทสิตํ กุสโล ปุปฺผมิว ปเจสฺสติ ฯ
เสโข ปถวึ์ วิเชสฺสติ ยมโลกญฺจ อิมํ สเทวกํ
เสโข ธมฺมปทํ สุเทสิตํ กุสโล ปุปฺผมิว ปเจสฺสติ ฯ
เผณูปมํ กายมิมํ วิทิตฺวา
มรีจิธมฺมํ อภิสมฺพุธาโน
เฉตฺวาน มารสฺส ปปุปฺผกานิ
อทสฺสนํ มจฺจุราชสฺส คจฺเฉ ฯ
ปุปฺผานิ เหว ปจินนฺตํ พฺยาสตฺตมนสํ นรํ
สุตฺตํ คามํ มโหโฆว มจฺจุ อาทาย คจฺฉติ ฯ
ปุปฺผานิ เหว ปจินนฺตํ พฺยาสตฺตมนสํ นรํ
อติตฺตํ เยว กาเมสุ อนฺตโก กุรุเต วสํ ฯ
ยถาปี ภมโร ปุปฺผํ วณฺณคนฺธํ อเหฐยํ
ปเลติ รสมาทาย เอวํ คาเม มุนี จเร ฯ
น ปเรสํ วิโลมานิ น ปเรสํ กตากตํ
อตฺตโน ว อเวกฺเขยฺย กตานิ อกตานิ จ ฯ
ยถาปี รุจิรํ ปุปฺผํ วณฺณวนฺตํ อคนฺธกํ
เอวํ สุภาสิตา วาจา อผลา โหติ อกุพฺพโต ฯ

หอสมุดกลาง
จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

ยถาปิ รุจิรํ ปุปฺผํ วณฺณวนฺตํ สคนฺธกํ
เอวํ สุภาสิตา วาจา สผลา โหติ สกุพฺพโต ฯ
ยถาปิ ปุปฺผราสิมฺหา กยิรา มาลาคุเณ พหู
เอวํ ชาเตน มจฺเจน กตฺตพฺพํ กุสลํ พหุ ฯ
น ปุปฺผคนฺโธ ปฏิวาตเมติ
น จนฺทนํ ตครมลฺลิกา วา
สตญฺจ คนฺโธ ปฏิวาตเมติ
สพฺพา ทิสา สปฺปุริโส ปวายติ ฯ
จนฺทนํ ตครํ วาปิ อุปฺปลํ อถ วสฺสิกี
เอเตสํ คนฺธชาตานํ สีลคนฺโธ อนุตฺตโร ฯ
อปฺปมตฺโต อยํ คนฺโธ ยฺวายํ ตครจนฺทนี
โย จ สีลวตํ คนฺโธ วาติ เทเวสุ อุตฺตโม ฯ
เตสํ สมฺปนฺนสีลานํ อปฺปมาทวิหารินํ
สมฺมทญฺญา วิมุตฺตานํ มาโร มคฺคํ น วินฺทติ ฯ
ยถา สงฺการฏฺฐานสฺมิ อุชฺฌิตสฺมิ มหาปเถ
ปทุมํ ตตฺถ ชายเถ สุจิคนฺธํ มโนรมํ
เอวํ สงฺการภูเตสุ อนฺธภูเต ปุถุชฺชเน
อติโรจติ ปญฺญาย สมฺมาสมฺพุทฺธสาวโก ฯ
ปุปฺผวคฺโค จตุตฺโถ ฯ

ธมฺมปทคาถาย ปณฺจโม พาลวคฺโค

[๑๕] ๕ ทีฆา ชาครโต รตฺติ ทีฆํ สนฺตสฺส โยชนํ
ทีโฆ พาลาน สํสาโร สทฺธมฺมํ อวิชานตํ ฯ
จรญฺเจ นาธิคจฺเฉยฺย เสยฺยํ สทิสมตฺตโน
เอกจริยํ ทฬฺหํ กยิรา นตฺถิ พาเล สหายตา ฯ
ปุตฺตา มตฺถิ ธนมตฺถิ อิติ พาโล วิหญฺญติ
อตฺตา หิ อตฺตโน นตฺถิ กุโต ปุตฺตา กุโต ธนํ ฯ
โย พาโล มญฺญติ พาลฺยํ ปณฺฑิโต วาปิ เตน โส
พาโล จ ปณฺฑิตมานี สฺ เว พาโลติ วุจฺจติ ฯ
ยาวชีวมฺปิ เจ พาโล ปณฺฑิตํ ปยิรุปาสติ
น โส ธมฺมํ วิชานาติ ทพฺพี สูปรสํ ยถา ฯ
มุหุตฺตมปิ เจ วิญฺญู ปณฺฑิตํ ปยิรุปาสติ
ขิปฺปํ ธมฺมํ วิชานาติ ชิวฺหา สูปรสํ ยถา ฯ
จรนฺติ พาลา ทุมฺเมธา อมิตฺเตเนว อตฺตนา
กโรนฺตา ปาปกํ กมฺมํ ยํ โหติ กฏุกปฺผลํ ฯ
น ตํ กมฺมํ กตํ สาธุ ยํ กตฺวา อนุตปฺปติ
ยสฺส อสฺสุมุโข โรทํ วิปากํ ปฏิเสวติ ฯ
ตญฺจ กมฺมํ กตํ สาธุ ยํ กตฺวา นานุตปฺปติ
ยสฺส ปตีโต สุมโน วิปากํ ปฏิเสวติ ฯ

มธุวา มญฺญติ พาโล ยาว ปาปํ น ปจฺจติ
ยทา จ ปจฺจติ ปาปํ อถ (พาโล) ทุกฺขํ นิคจฺฉติ ฯ
มาเส มาเส กุสคฺเคน พาโล ภุญฺเชถ โภชนํ
น โส สงฺขาตธมฺมานํ กลึ อคฺฆติ โสฬสึ ฯ
น หิ ปาปํ กตํ กมฺมํ สชฺชุขีรํว มุจฺจติ
ฑหนฺตํ พาลมเนฺวติ ภสฺมาจฺฉนฺโนว ปาวโก ฯ
ยาวเทว อนตฺถาย ญตฺตํ พาลสฺส ชายติ
หนฺติ พาลสฺส สุกฺกํสํ มุทฺธํ อสฺส วิปาตยํ ฯ
อสนฺตํ ภาวมิจฺเฉยฺย ปุเรกฺขารญฺจ ภิกฺขุสุ
อาวาเสสุ จ อิสฺสริยํ ปูชา ปรกุเลสุ จ
มเมว กตมญฺญนฺตุ คิหี ปพฺพชิตา อุโภ
มเมว อติวสา อสฺสุ กิจฺจากิจฺเจสุ กิสฺมิจิ
อิติ พาลสฺส สงฺกปฺโป อิจฺฉา มาโน จ วฑฺฒติ ฯ
อญฺญา หิ ลาภูปนิสา อญฺญา นิพฺพานคามินี
เอวเมตํ อภิญฺญาย ภิกฺขุ พุทฺธสฺส สาวโก
สกฺการํ นาภินนฺเทยฺย วิเวกมนุพฺรูหเย ฯ

พาลวคฺโค ปญฺจโม ฯ

ธมฺมปทคาถาย ฉฏฺโฐ ปณฺฑิตวคฺโค

[๑๖] ๖ นิธีนำว ปวตฺตารำ ยำ ปสฺเส วชฺชทสฺสินำ
นิคฺคยฺหวาทึ เมธาวึ ตาทิสำ ปณฺฑิตำ ภเช
ตาทิสำ ภชมานสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปีโย ฯ
โอวเทยฺยานุสาเสยฺย อสพฺภา จ นิวารเย
สตำ หิ โส ปิโย โหติ อสตำ โหติ อปฺปิโย ฯ
น ภเช ปาปเก มิตฺเต น ภเช ปุริสาธเม
ภเชถ มิตฺเต กลฺยาเณ ภเชถ ปุริสุตฺตเม ฯ
ธมฺมปีติ สุขำ เสติ วิปฺปสนฺเนน เจตสา
อริยปฺปเวทิเต ธมฺเม สทา รมติ ปณฺฑิโต ฯ
อุทกญฺหิ นยนฺติ เนตฺติกา
อุสุกาโร นมยนฺติ เตชนำ
ทารุำ นมยนฺติ ตจฺฉกา
อตฺตานำ ทมยนฺติ ปณฺฑิตา ฯ
เสโล ยถา เอกฆโน วาเตน น สมฺปวตฺติ
เอวำ นินฺทาปสำสาสุ น สมฺมิญฺชนฺติ ปณฺฑิตา ฯ
ยถาปิ รหโท คมฺภีโร วิปฺปสนฺโน อนาวิโล
เอวำ ธมฺมานิ สุตฺวาน วิปฺปสีทนฺติ ปณฺฑิตา ฯ
สพฺพตฺถ เว สปฺปุริสา วชนฺติ

น กามกามา ลปยนฺติ สนฺโต
สุเขน ผุฏฺฐา อถ วา ทุกฺเขน
น อุจฺจาวจํ ปณฺฑิตา ทสฺสยนฺติ ฯ
น อตฺตเหตุ น ปรสฺส เหตุ
น ปุตฺตมิจฺเฉ น ธนํ น รฏฺฐํ
น อิจฺเฉยฺย อธมฺเมน สมิทฺธมตฺตโน
ส สีลวา ปญฺญวา ธมฺมิโก สิยา ฯ

อปฺปกา เต มนุสฺเสสุ เย ชนา ปารคามิโน
อถายํ อิตรา ปชา ตีรเมวานุธาวติ ฯ
เย จ โข สมฺมทกฺขาเต ธมฺเม ธมฺมานุวตฺติโน
เต ชนา ปารเมสฺสนฺติ มจฺจุเธยฺยํ สุทุตฺตรํ ฯ
กณฺหं ธมฺมं วิปฺปหาย สุกฺกํ ภาเวถ ปณฺฑิโต
โอกา อโนกมาคมฺม วิเวเก ยตฺถ ทูรมํ
ตตฺราภิรตมิจฺเฉยฺย หิตฺวา กาเม อกิญฺจโน
ปริโยทเปยฺย อตฺตานํ จิตฺตเกฺลเสหิ ปณฺฑิโต ฯ
เยสํ สมฺโพธิยงฺเคสุ สมฺมา จิตฺตํ สุภาวิตํ
อาทานปฏินิสฺสคฺเค อนุปาทาย เย รตา
ขีณาสวา ชุติมนฺโต เต โลเก ปรินิพฺพุตา ฯ

ปณฺฑิตวคฺโค ฉฏฺโฐ ฯ

ธมฺมปทคาถาย สตฺตโม อรหนฺตวคฺโค

[๑๗] ๗ คตทฺธิโน วิโสกสฺส วิปฺปมุตฺตสฺส สพฺพธิ
สพฺพคนฺถปฺปหีนสฺส ปริฬาโห น วิชฺชติ ฯ
อุยฺยุญฺชนฺติ สติมนฺโต น นิเกเต รมนฺติ เต
หංสาว ปลฺลලං หิตฺวา โอกโมกං ชหนฺติ เต ฯ
เยสං สนฺนิจฺจโย นตฺถิ เย ปริญฺญาตโภชนา
สุญฺญโต อนิมิตฺโต จ วิโมกฺโข เยส โคจโร
อากาเสว สกุนฺตานං คติ เตสං ทุรนฺนยา ฯ
ยสฺสาสวา ปริกฺขีณา อาหาเร จ อนิสฺสิโต
สุญฺญโต อนิมิตฺโต จ วิโมกฺโข ยสฺส โคจโร
อากาเสว สกุนฺตานං ปทนฺตสฺส ทุรนฺนยං ฯ

ยสฺสินฺทฺริยานิ สมถงฺคตานิ
อสฺสา ยถา สารถินา สุทนฺตา
ปหีนมานสฺส อนาสวสฺส
เทวาปิ ตสฺส ปีหยนฺติ ตาทิโน ฯ
ปฐวีสโม โน วิรุชฺฌติ
อินฺทขีලූปโม ตาทิ สุพฺพโต
รหโทว อเปตกทฺทโม
สංสารา น ภวนฺติ ตาทิโน ฯ

สนฺตํ ตสฺส มนํ โหติ สนฺตา วาจา จ กมฺม จ
สมฺมทญฺญา วิมุตฺตสฺส อุปสนฺตสฺส ตาทิโน ฯ
อสฺสทฺโธ อกตญฺญู จ สนฺธิจฺเฉโท จ โย นโร
หตาวกาโส วนฺตาโส ส เว อุตฺตมโปริโส ฯ
คาเม วา ยทิ วา รญฺเญ นินฺเน วา ยทิ วา ถเล
ยตฺถ อรหนฺโต วิหรนฺติ ตํ ภูมิรามเณยฺยกํ ฯ
รมณียานิ อรญฺญานิ ยตฺถ น รมตี ชโน
วีตราคา รเมสฺสนฺติ น เต กามคเวสิโน ฯ

อรหนฺตวคฺโค ตติโย ฯ

ธมฺมปทคาถาย อฏฺฐโม สหสฺสวคฺโค

[๑๘] ๙ สหสฺสมปิ เจ วาจา อนตฺถปทสญฺหิตา
เอกํ อตฺถปทํ เสยฺโย ยํ สุตฺวา อุปสมฺมติ ฯ
สหสฺสมปิ เจ คาถา อนตฺถปทสญฺหิตา
เอกํ คาถาปทํ เสยฺโย ยํ สุตฺวา อุปสมฺมติ ฯ
โย จ คาถาสตํ ภาเส อนตฺถปทสญฺหิตา
เอกํ ธมฺมปทํ เสยฺโย ยํ สุตฺวา อุปสมฺมติ ฯ
โย สหสฺสํ สหสฺเสน สงฺคาเม มานุเส ชิเน
เอกญฺจ เชยฺยมตฺตานํ ส เว สงฺคามชุตฺตโม ฯ

อตฺตา หเว ชิตํ เสยฺโย　　ยา จายํ อิตรา ปชา
อตฺตทนฺตสฺส โปสสฺส　　นิจฺจํ สญฺญตจาริโน
เนว เทโว น คนฺธพฺโพ　　น มาโร สห พฺรหฺมุนา
ชิตํ อปชิตํ กยิรา　　ตถารูปสฺส ชนฺตุโน ฯ
มาเส มาเส สหสฺเสน　　โย ยเชถ สตํ สมํ
เอกญฺจ ภาวิตตฺตานํ　　มุหุตฺตมปี ปูชเย
สา เยว ปูชนา เสยฺโย　　ยญฺเจ วสฺสสตํ หุตํ ฯ
โย จ วสฺสสตํ ชนฺตุ　　อคฺคิ ปริจเร วเน
เอกญฺจ ภาวิตตฺตานํ　　มุหุตฺตมปี ปูชเย
สา เยว ปูชนา เสยฺโย　　ยญฺเจ วสฺสสตํ หุตํ ฯ
ยงฺกิญฺจิ ยิฏฺฐํ ว หุตํ ว โลเก
สංวจฺฉรං ยเชถ ปุญฺญเปกฺโข
สพฺพมฺปี ตํ น จตุภาคเมติ
อภิวาทนา อุชุคเตสุ เสยฺโย ฯ
อภิวาทนสีลิสฺส　　นิจฺจํ วุฑฺฒาปจายิโน
จตฺตาโร ธมฺมา วฑฺฒนฺติ　　อายุ วณฺโณ สุขं พลं ฯ
โย จ วสฺสสตं ชีเว　　ทุสฺสีโล อสมาหิโต
เอกาหं ชีวิตं เสยฺโย　　สีลวนฺตสฺส ฌายิโน ฯ
โย จ วสฺสสตं ชีเว　　ทุปฺปญฺโญ อสมาหิโต
เอกาหं ชีวิตं เสยฺโย　　ปญฺญวนฺตสฺส ฌายิโน ฯ

โย จ วสฺสสตํ ชีเว กุสีโต หีนวีริโย
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย วิริยํ อารภโต ทฬฺหํ ฯ
โย จ วสฺสสตํ ชีเว อปสฺสํ อุทยพฺพยํ
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย ปสฺสโต อุทยพฺพยํ ฯ
โย จ วสฺสสตํ ชีเว อปสฺสํ อมตํ ปทํ
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย ปสฺสโต อมตํ ปทํ ฯ
โย จ วสฺสสตํ ชีเว อปสฺสํ ธมฺมมุตฺตมํ
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย ปสฺสโต ธมฺมมุตฺตมํ ฯ

สหสฺสวคฺโค อฏฺฐโม ฯ

ธมฺมปทคาถาย นวโม ปาปวคฺโค

[๑๙] ๑ อภิตฺถเรถ กลฺยาเณ ปาปา จิตฺตํ นิวารเย
ทนฺธํ หิ กโรโต ปุญฺญํ ปาปสฺมิ รมตี มโน ฯ
ปาปญฺเจ ปุริโส กยิรา น นํ กยิรา ปุนปฺปุนํ
น ตมฺหิ ฉนฺทํ กยิราถ ทุกฺโข ปาปสฺส อุจฺจโย ฯ
ปุญฺญญฺเจ ปุริโส กยิรา กยิราเถนํ ปุนปฺปุนํ
ตมฺหิ ฉนฺทํ กยิราถ สุโข ปุญฺญสฺส อุจฺจโย ฯ
ปาโปปิ ปสฺสติ ภทฺรํ ยาว ปาปํ น ปจฺจติ
ยทา จ ปจฺจติ ปาปํ อถ (ปาโป) ปาปานิ ปสฺสติ ฯ

ภโทฺรปี ปสฺสติ ปาปํ　　ยาว ภทฺรํ น ปจฺจติ
ยทา จ ปจฺจติ ภทฺรํ　　อถ (ภโทฺร) ภทฺรานิ ปสฺสติ ฯ
มาวมญฺเญถ ปาปสฺส　　น มตฺตํ อาคมิสฺสติ
อุทพินฺทุนิปาเตน　　อุทกุมฺโภปี ปูรติ
อาปูรติ พาโล ปาปสฺส　　โถกํ โถกมฺปี อาจินํ ฯ
มาวมญฺเญถ ปุญฺญสฺส　　น มตฺตํ อาคมิสฺสติ
อุทพินฺทุนิปาเตน　　อุทกุมฺโภปี ปูรติ
อาปูรติ ธีโร ปุญฺญสฺส　　โถกํ โถกมฺปี อาจินํ ฯ
วาณิโชว ภยํ มคฺคํ　　อปฺปสตฺโถ มหทฺธโน
วิสํ ชีวิตุกาโมว　　ปาปานิ ปริวชฺชเย ฯ
ปาณิมฺหิ เจ วโณ นาสฺส　　หเรยฺย ปาณินา วิสํ
นาพฺพณํ วิสมนฺวติ　　นตฺถิ ปาปํ อกุพฺพโต ฯ

โย อปฺปทุฏฺฐสฺส นรสฺส ทุสฺสติ
สุทฺธสฺส โปสสฺส อนงฺคณสฺส
ตเมว พาลํ ปจฺเจติ ปาปํ
สุขุโม รโช ปฏิวาตํว ขิตฺโต ฯ

คพฺภเมเก อุปปชฺชนฺติ　　นิรยํ ปาปกมฺมิโน
สคฺคํ สุคติโน ยนฺติ　　ปรินิพฺพนฺติ อนาสวา ฯ

น อนฺตลิกฺเข น สมุทฺทมชฺเฌ
น ปพฺพตานํ วิวรํ ปวิสฺส

น วิชฺชติ โส ชคติปฺปเทโส
ยตฺรฏฺฐิโต มุญฺเจยฺย ปาปกมฺมา ฯ
น อนฺตลิกฺเข น สมุทฺทมชฺเฌ
น ปพฺพตานํ วิวรํ ปวิสฺส
น วิชฺชติ โส ชคติปฺปเทโส
ยตฺรฏฺฐิตํ นปฺปสเหยฺย มจฺจุ ฯ

ปาปวคฺโค นวโม ฯ

ธมฺมปทคาถาย ทสโม ทณฺฑวคฺโค

[๒๐] ๑๐ สพฺเพ ตสนฺติ ทณฺฑสฺส สพฺเพ ภายนฺติ มจฺจุโน
อตฺตานํ อุปมํ กตฺวา น หเนยฺย น ฆาตเย ฯ
สพฺเพ ตสนฺติ ทณฺฑสฺส สพฺเพสํ ชีวิตํ ปิยํ
อตฺตานํ อุปมํ กตฺวา น หเนยฺย น ฆาตเย ฯ
สุขกามานิ ภูตานิ โย ทณฺเฑน วิหึสติ
อตฺตโน สุขเมสาโน เปจฺจ โส น ลภเต สุขํ
สุขกามานิ ภูตานิ โย ทณฺเฑน น หึสติ
อตฺตโน สุขเมสาโน เปจฺจ โส ลภเต สุขํ ฯ
มา โว จ ผรุสํ กญฺจิ วุตฺตา ปฏิวเทยฺยุ ตํ
ทุกฺขา หิ สารมฺภกถา ปฏิทณฺฑา ผุเสยฺยุ ตํ ฯ

ยเจ เนเรติ อตฺตานํ กโส อุปหโต ยถา
เอโส ปตฺโตสิ นิพฺพานํ สารมฺโภ เต น วิชฺชติ ฯ
ยถา ทณฺเฑน โคปาโล คาโว ปาเชติ โคจรํ
เอวํ ชรา จ มจฺจุ จ อายุ ปาเชนฺติ ปาณินํ ฯ
อถ ปาปานิ กมฺมานิ กรํ พาโล น พุชฺฌติ
เตหิ กมฺเมหิ ทุมฺเมโธ อคฺคิทฑฺโฒว ตปฺปติ ฯ
โย ทณฺเฑน อทณฺเฑสุ อปฺปทุฏฺเฐสุ ทุสฺสติ
ทสนฺนมญฺญตรํ ฐานํ ขิปฺปเมว นิคจฺฉติ
เวทนํ ผรุสํ ชานึ สรีรสฺส ปเภทนํ
ครุกํ วาปิ อาพาธํ จิตฺตกฺเขปญ วา ปาปุเณ
ราชโต วา อุปสคฺคํ อพฺภกฺขานญจ ทารุณํ
ปริกฺขยํ ว ญาตีนํ โภคานญ ว ปภงฺคุณํ
อถ วาสฺส อคารานิ อคฺคิ ฑหติ ปาวโก
กายสฺส เภทา ทุปฺปญฺโญ นิรยํ โส อุปปชฺชติ ฯ

น นคฺคจริยา น ชฏา น ปงฺกา
นานาสกา ถณฺฑิลสายิกา วา
รโชชลฺลํ อุกฺกุฏิกปฺปธานํ
โสเธนฺติ มจฺจุ อวิตินฺณกงฺขํ ฯ
อลงฺกโต เจปิ สมญ จเรยฺย
สนฺโต ทนฺโต นิยโต พฺรหฺมจารี

สพฺเพสุ ภูเตสุ นิธาย ทณฺฑํ
โส พฺราหฺมโณ โส สมโณ ส ภิกฺขุ ฯ
หิรีนิเสโธ ปุริโส โกจิ โลกสฺมิ วิชฺชติ
โย นิทฺทํ อปโพเธติ อสฺโส ภทฺโร กสามิว
อสฺโส ยถา ภทฺโร กสานิวิฏฺโ
อาตาปีโน สํเวคิโน ภวาถ
สทฺธาย สีเลน จ วิริเยน จ
สมาธินา ธมฺมวินิจฺฉเยน จ
สมฺปนฺนวิชฺชาจรณา ปติสฺสตา
ปหสฺสถ ทุกฺขมิทํ อนปฺปกํ ฯ
อุทกํ หิ นยนฺติ เนตฺติกา
อุสุกรา นมยนฺติ เตชนํ
ทารุ นมยนฺติ ตจฺฉกา
อตฺตานํ ทมยนฺติ สุพฺพตา ฯ
ทณฺฑวคฺโค ทสโม ฯ

ธมฺมปทคาถาย เอกาทสโม ชราวคฺโค

[๒๑] ๑๑ โก นุ หาโส กิมานนฺโท นิจฺจํ ปชฺชลิเต สติ
อนฺธกาเรน โอนทฺธา ปทีปํ น คเวสถ ฯ
ปสฺส จิตฺตกตํ พิมฺพํ อรุกายํ สมุสฺสิตํ
อาตุรํ พหุสงฺกปฺปํ ยสฺส นตฺถิ ธุวณฺจิติ ฯ
ปริชิณฺณมิทํ รูปํ โรคนิทฺธํ ปภงฺคุณํ
ภิชฺชติ ปูติ สนฺเทโห มรณนฺตํ หิ ชีวิตํ ฯ
ยานิมานิ อปตฺถานิ อลาปูเนว สารเท
กาโปตกานิ อฏฺีนิ ตานิ ทิสฺวาน กา รติ ฯ
อฏฺีนํ นครํ กตํ มํสโลหิตเลปนํ
ยตฺถ ชรา จ มจฺจุ จ มาโน มกฺโข จ โอหิโต ฯ
ชีรนฺติ เว ราชรถา สุจิตฺตา
อโถ สรีรมฺปี ชรํ อุเปติ
สตญฺจ ธมฺโม น ชรํ อุเปติ
สนฺโต หเว สพฺภิ ปเวทยนฺติ ฯ
อปฺปสฺสุตายํ ปุริโส พลิวทฺโทว ชีรติ
มํสานิ ตสฺส วฑฺฒนฺติ ปญฺญา තสฺส น วฑฺฒติ ฯ
อเนกชาติสํสารํ สนฺธาวิสฺสํ อนิพฺพิสํ
คหการกํ คเวสนฺโต ทุกฺขา ชาติ ปุนปฺปุนํ
คหการก ทิฏฺโสสิ ปุน เคหํ น กาหสิ

สพฺพา เต ผาสุกา ภคฺคา คหกูฏํ วิสงฺขตํ
วิสงฺขารคตํ จิตฺตํ ตณฺหานํ ขยมชฺฌคา ฯ
อจริตฺวา พฺรหฺมจริยํ อลทฺธา โยพฺพเน ธนํ
ชิณฺณโกญฺจาว ฌายนฺติ ขีณมจฺเฉว ปลฺลเล
อจริตฺวา พฺรหฺมจริยํ อลทฺธา โยพฺพเน ธนํ
เสนฺติ จาปาติขีณาว ปุราณานิ อนุตฺถุนํ ฯ

ชราวคฺโค เอกาทสโม ฯ

ธมฺมปทคาถาย ทฺวาทสโม อตฺตวคฺโค

[๒๒] ๑๒ อตฺตานญฺเจ ปิยं ชญฺญา รกฺเขยฺย นं สุรกฺขิตํ
ติณฺณํ อญฺญตรํ ยามํ ปฏิชคฺเคยฺย ปณฺฑิโต ฯ
อตฺตานเมว ปฐมํ ปฏิรูเป นิเวสเย
อถญฺญมนุสาเสยฺย น กิลิสฺเสยฺย ปณฺฑิโต ฯ
อตฺตานญฺเจ ตถา กยิรา ยถญฺญมนุสาสติ
สุทนฺโต วต ทเมถ อตฺตา หิ กิร ทุทฺทโม ฯ
อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ โก หิ นาโถ ปโร สิยา
อตฺตนา หิ สุทนฺเตน นาถํ ลภติ ทุลฺลภํ ฯ
อตฺตนา ว กตํ ปาปํ อตฺตชํ อตฺตสมฺภวํ
อภิมตฺถติ ทุมฺเมธํ วชิรํวมฺหยํ มณึ ฯ

ยสฺส อจฺจนฺตทุสฺสีลฺยํ มาลุวา สาลมิโวตฺถตํ
กโรติ โส ตถตฺตานํ ยถา นํ อิจฺฉตี ทิโส ฯ
สุกรานิ อสาธูนิ อตฺตโน อหิตานิ จ
ยํ เว หิตญฺจ สาธุญฺจ ตํ เว ปรมทุกฺกรํ ฯ
โย สาสนํ อรหตํ อริยานํ ธมฺมชีวินํ
ปฏิกฺโกสติ ทุมฺเมโธ ทิฏฺฐึ นิสฺสาย ปาปิกํ
ผลานิ กณฺฏกสฺเสว อตฺตฆญฺญาย ผลฺลติ ฯ
อตฺตนา ว กตํ ปาปํ อตฺตนา สงฺกิลิสฺสติ
อตฺตนา อกตํ ปาปํ อตฺตนา ว วิสุชฺฌติ
สุทฺธิ อสุทฺธิ ปจฺจตฺตํ นาญฺโญ อญฺญํ วิโสธเย ฯ
อตฺตทตฺถํ ปรตฺเถน พหุนาปิ น หาปเย
อตฺตทตฺถมภิญฺญาย สทตฺถปสุโต สิยา ฯ

อตฺตวคฺโค ทฺวาทสโม ฯ

ธมฺมปทคาถาย เตรสโม โลกวคฺโค

[๒๓] ๑๓ หีนํ ธมฺมํ น เสเวยฺย ปมาเทน น สංวเส
มิจฺฉาทิฏฺฐึ น เสเวยฺย น สิยา โลกวฑฺฒโน ฯ
อุตฺติฏฺเฐ นปฺปมชฺเชยฺย ธมฺมํ สุจริตํ จเร
ธมฺมจารี สุขํ เสติ อสฺมิ์ โลเก ปรมฺหิ จ ฯ

ธมฺมํ จเร สุจริตํ น นํ ทุจฺจริตํ จเร
ธมฺมจารี สุขํ เสติ อสฺมิ โลเก ปรมฺหิ จ ฯ
ยถา ปุพฺพุพกํ ปสฺเส ยถา ปสฺเส มรีจิกํ
เอวํ โลกํ อเวกฺขนฺตํ มจฺจุราชา น ปสฺสติ ฯ
เอถ ปสฺสถิมํ โลกํ จิตฺตํ ราชรถูปมํ
ยตฺถ พาลา วิสีทนฺติ นตฺถิ สงฺโค วิชานตํ ฯ
โย จ ปุพฺเพ ปมชฺชิตฺวา ปจฺฉา โส นปฺปมชฺชติ
โส อิมํ โลกํ ปภาเสติ อพฺภา มุตฺโตว จนฺทิมา ฯ
ยสฺส ปาปํ กตํ กมฺมํ กุสเลน ปีถียติ[๑]
โส อิมํ โลกํ ปภาเสติ อพฺภา มุตฺโตว จนฺทิมา ฯ
อนฺธภูโต อยं โลโก ตนุเกตฺถ วิปสฺสติ
สกุนฺโต ชาลมุตฺโตว อปฺโป สคฺคาย คจฺฉติ ฯ
หංสา อาทิจฺจปเถ ยนฺติ อากาเส ยนฺติ อิทฺธิยา
นียนฺติ ธีรา โลกมฺหา เชตฺวา มารं สวาหนิ ฯ
เอกं ธมฺมं อติตสฺส มุสาวาทิสฺส ชนฺตุโน
วิติณฺณปรโลกสฺส นตฺถิ ปาปं อการิยं ฯ

น เว กทริยา เทวโลกं วชนฺติ
พาลา หเว นปฺปสංสนฺติ ทานं
ธีโร จ ทานं อนุโมทมาโน

---

๑ ปหียตีติปิ ฯ.

เตเนว โส โหติ สุขี ปรตฺถ ฯ
ปจฺจุยา เอกรชฺเชน สคฺคสฺส คมเนน วา
สพฺพโลกาธิปจฺเจน โสตาปตฺติผลํ วรํ
โลกวคฺโค เตรสโม ฯ

ธมฺมปทคาถาย จุทฺทสโม พุทฺธวคฺโค

[๒๔] ๑๔ ยสฺส ชิตํ นาวชียติ
ชิตมสฺส โน ยาติ โกจิ โลเก
ตํ พุทฺธมนนฺตโคจรํ
อปทํ เกน ปเทน เนสฺสถ ฯ
ยสฺส ชาลินี วิสตฺติกา
ตณฺหา นตฺถิ กุหิญฺจิ เนตเว
ตํ พุทฺธมนนฺตโคจรํ
อปทํ เกน ปเทน เนสฺสถ ฯ
เย ฌานปสุตา ธีรา เนกฺขมฺมูปสเม รตา
เทวาปี เตสํ ปีหยนฺติ สมฺพุทฺธานํ สตีมตํ ฯ
กิจฺโฉ มนุสฺสปฏิลาโภ กิจฺฉํ มจฺจาน ชีวิตํ
กิจฺฉํ สทฺธมฺมสฺสวนํ กิจฺโฉ พุทฺธานมุปฺปโท ฯ
สพฺพปาปสฺส อกรณํ กุสลสฺสูปสมฺปทา

สจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธาน สาสนํ ฯ
ขนฺตี ปรมํ ตโป ตีติกฺขา
นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา
น หิ ปพฺพชิโต ปรูปฆาตี
สมโณ โหติ ปรํ วิเหยนฺโต ฯ

อนุปวาโท อนุปฆาโต ปาติโมกฺเข จ สำวโร
มตฺตญฺญุตา จ ภตฺตสฺมิ ปนฺตญฺจ สยนาสนํ
อธิจิตฺเต จ อาโยโค เอตํ พุทฺธาน สาสนํ ฯ
น กหาปณวสฺเสน ติตฺติ กาเมสุ วิชฺชติ
อปฺปสฺสาทา ทุกฺขา กามา อิติ วิญฺญาย ปณฺฑิโต
อปี ทิพฺเพสุ กาเมสุ รตึ โส นาธิคจฺฉติ
ตณฺหกฺขยรโต โหติ สมฺมาสมฺพุทฺธสาวโก ฯ
พหุ เว สรณํ ยนฺติ ปพฺพตานิ วนานิ จ
อารามรุกฺขเจตฺยานิ มนุสฺสา ภยตชฺชิตา
เนตํ โข สรณํ เขมํ เนตํ สรณมุตฺตมํ
เนตํ สรณมาคมฺม สพฺพทุกฺขา ปมุจฺจติ ฯ
โย จ พุทฺธญฺจ ธมฺมญฺจ สงฺฆญฺจ สรณํ คโต
จตฺตาริ อริยสจฺจานิ สมฺมปฺปญฺญาย ปสฺสติ
ทุกฺขํ ทุกฺขสมุปฺปาทํ ทุกฺขสฺส จ อติกฺกมํ
อริยญฺจฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ทุกฺขูปสมคามินํ

เอตํ โข สรณํ เขมํ เอตํ สรณมุตฺตมํ
เอตํ สรณมาคมฺม สพฺพทุกฺขา ปมุจฺจติ ฯ
ทุลฺลโภ ปุริสาชญฺโญ น โส สพฺพตฺถ ชายติ
ยตฺถ โส ชายติ ธีโร ตํ กุลํ สุขเมธติ ฯ
สุโข พุทฺธานํ อุปฺปาโท สุขา สทฺธมฺมเทสนา
สุขา สงฺฆสฺส สามคฺคี สมคฺคานํ ตโป สุโข ฯ
ปูชารเห ปูชยโต พุทฺเธ ยทิ จ สาวเก
ปปญฺจสมติกฺกนฺเต ติณฺณโสกปริทฺทเว
เต ตาทิเส ปูชยโต นิพฺพุเต อกุโตภเย
น สกฺกา ปุญฺญํ สงฺขาตุ อิเมตฺตมปี เกนจิ ฯ

พุทฺธวคฺโค จุทฺทสโม ฯ

ปฐมภาณวารํ ฯ

ธมฺมปทคาถาย ปณฺณรสโม สุขวคฺโค

[๒๕] ๑๕ สุสุขํ วต ชีวาม เวริเนสุ อเวริโน
เวริเนสุ มนุสฺเสสุ วิหราม อเวริโน ฯ
สุสุขํ วต ชีวาม อาตุเรสุ อนาตุรา
อาตุเรสุ มนุสฺเสสุ วิหราม อนาตุรา ฯ
สุสุขํ วต ชีวาม อุสฺสุเกสุ อนุสฺสุกา

อุสฺสุเกสุ มนุสฺเสสุ วิหราม อนุสฺสุกา ฯ
สุสุขํ วต ชีวาม เยสนฺโน นตฺถิ กิญฺจนํ
ปีติภกฺขา ภวิสฺสาม เทวา อาภสฺสรา ยถา ฯ
ชยํ เวรํ ปสวติ ทุกฺขํ เสติ ปราชิโต
อุปสนฺโต สุขํ เสติ หิตฺวา ชยปราชยํ ฯ
นตฺถิ ราคสโม อคฺคิ นตฺถิ โทสสโม กลิ
นตฺถิ ขนฺธาทิสา ทุกฺขา นตฺถิ สนฺติปรํ สุขํ ฯ
ชิฆจฺฉา ปรมา โรคา สงฺขารา ปรมา ทุกฺขา
เอตํ ญตฺวา ยถาภูตํ นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ ฯ
อาโรคฺยปรมา ลาภา สนฺตุฏฺฐี่ปรมํ ธนํ
วิสฺสาสปรมา ญาติ นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ ฯ
ปวิเวกรสํ ปีตฺวา รสํ อุปสมสฺส จ
นิทฺทโร โหติ นิปฺปาโป ธมฺมปีติรสํ ปิวํ ฯ
สาธุ ทสฺสนมริยานํ สนฺนิวาโส สทา สุโข
อทสฺสเนน พาลานํ นิจฺจเมว สุขี สิยา ฯ
พาลสงฺคตจารี หิ ทีฆมทฺธาน โสจติ
ทุกฺโข พาเลหิ สංวาโส อมิตฺเตเนว สพฺพทา ฯ
ธีโร จ สุขสංวาโส ญาตีนංว สมาคโม
ตสฺมา หิ
ธีรญฺจ ปญฺญญฺจ พหุสฺสุตญฺจ

โธรยฺหสีลํ วตวนฺตมริยํ
ตํ ตาทิสํ สปฺปุริสํ สุเมธํ
ภเชถ นกฺขตฺตปถว จนฺทิมา ฯ

สุขวคฺโค ปณฺณรสโม ฯ

ธมฺมปทคาถาย โสพสโม บียวคฺโค

[๒๖] ๑๖ อโยเค ยุญฺชมตฺตานํ โยคสฺมิญฺจ อโยชยํ
อตฺถํ หิตฺวา ปิยคฺคาหี ปีเหตตฺตานุโยคินํ ฯ
มา ปีเยหิ สมาคญฺฉิ อปฺปีเยหิ กุทาจนํ
ปิยานํ อทสฺสนํ ทุกฺขํ อปฺปิยานญฺจ ทสฺสนํ
ตสฺมา ปิยํ น กยิราถ ปิยาปาโย หิ ปาปโก
คนฺถา เตสํ น วิชฺชนฺติ เยสํ นตฺถิ ปิยาปฺปิยํ ฯ
ปิยโต ชายตี โสโก ปิยโต ชายตี ภยํ
ปิยโต วิปฺปมุตฺตสฺส นตฺถิ โสโก กุโต ภยํ ฯ
เปมโต ชายตี โสโก เปมโต ชายตี ภยํ
เปมโต วิปฺปมุตฺตสฺส นตฺถิ โสโก กุโต ภยํ ฯ
รติยา ชายตี โสโก รติยา ชายตี ภยํ
รติยา วิปฺปมุตฺตสฺส นตฺถิ โสโก กุโต ภยํ ฯ
กามโต ชายตี โสโก กามโต ชายตี ภยํ

กามโต วิปฺปมุตฺตสฺส นตฺถิ โสโก กุโต ภยํ ฯ
ตณฺหาย ชายตี โสโก ตณฺหาย ชายตี ภยํ
ตณฺหาย วิปฺปมุตฺตสฺส นตฺถิ โสโก กุโต ภยํ ฯ
สีลทสฺสนสมฺปนฺนํ ธมฺมฏฺฐํ สจฺจวาทินํ
อตฺตโน กมฺมกุพฺพานํ ตญฺชโน กุรุเต ปิยํ ฯ
ฉนฺทชาโต อนกฺขาเต มนสา จ ผุโส สิยา
กาเม จ อปฏิพทฺธจิตฺโต อุทฺธโสโตติ วุจฺจติ ฯ
จิรปฺปวาสึ ปุริสํ ทูรโต โสตฺถิมาคตํ
ญาตี มิตฺตา สุหชฺชา จ อภินนฺทนฺติ อาคตํ
ตเถว กตปุญฺญมฺปิ อสฺมา โลกา ปรํ คตํ
ปุญฺญานิ ปฏิคณฺหนฺติ ปิยํ ญาตีว อาคตํ ฯ

ปิยวคฺโค โสฬสโม ฯ

ธมฺมปทคาถาย สตฺตรสโม โกธวคฺโค

[๒๗] ๑ โกธํ ชเห วิปฺปชเหยฺย มานํ
สญฺโญชนํ สพฺพมติกฺกเมยฺย
ตนฺนามรูปสฺมิ อสชฺชมานํ
อกิญฺจนํ นานุปตนฺติ ทุกฺขา ฯ
โย เว อุปฺปติตํ โกธํ รถํ ภนฺตวา ธารเย

ตมหํ สารถึ พฺรูมิ รสฺมิคฺคาโห อิตโร ชโน ฯ
อกฺโกเธน ชิเน โกธํ อสาธุๆ สาธุนา ชิเน
ชิเน กทริยํ ทาเนน สจฺเจนาลิกวาทินํ ฯ
สจฺจํ ภเณ น กุชฺเฌยฺย ทชฺชา อปฺปสฺมิ ยาจิโต
เอเตหิ ตีหิ ฐาเนหิ คจฺเฉ เทวาน สนฺติเก ฯ
อหึสกา เย มุนโย นิจฺจํ กาเยน สํวุตา
เต ยนฺติ อจฺจุตๆ ฐานๆ ยตฺถ คนฺตฺวา น โสจเร ฯ
สทา ชาครมานานๆ อโหรตฺตานุสิกฺขินๆ
นิพฺพานๆ อธิมุตฺตานๆ อตฺถๆ คจฺฉนฺติ อาสวา ฯ
โปราณเมตๆ อตุล เนตๆ อชฺชตนามิว
นินฺทนฺติ ตุณฺหีมาสีนๆ นินฺทนฺติ พหุภาณินๆ
มิตภาณิมฺปี นินฺทนฺติ นตฺถิ โลเก อนินฺทิโต ฯ
น จาหุ น จ ภวิสฺสติ น เจตรหิ วิชฺชติ
เอกนฺตๆ นินฺทิโต โปโส เอกนฺตๆ วา ปสสิโต
ยญฺเจ วิญฺญู ปสสนฺติ อนุวิจฺจ สุเว สุเว
อจฺฉิทฺทวุตฺตึ เมธาวึ ปญฺญาสีลสมาหิตๆ
เนกฺขๆ ชมฺโพนทสฺเสว โก ตๆ นินฺทิตุมรหติ
เทวาปี นๆ ปสสนฺติ พฺรหฺมุนาปี ปสสิโต ฯ
กายปฺปโกปๆ รกฺเขยฺย กาเยน สํวุโต สิยา
กายทุจฺจริตๆ หิตฺวา กาเยน สุจริตๆ จเร

วจีปโกปํ รกฺเขยฺย วาจาย สํวุโต สิยา
วจีทุจฺจริตํ หิตฺวา วาจาย สุจริตํ จเร
มโนปโกปํ รกฺเขยฺย มนสา สํวุโต สิยา
มโนทุจฺจริตํ หิตฺวา มนสา สุจริตํ จเร
กาเยน สํวุตา ธีรา อโถ วาจาย สํวุตา
มนสา สุสังวุตา ธีรา เต เว สุปริสังวุตา ฯ

โกธวคฺโค สตฺตรสโม ฯ

ธมฺมปทคาถาย อฏฺฐารสโม มลวคฺโค

[๒๘] ๑๘ ปณฺฑุปลาโสวทานิสิ
ยมปุริสาปิ จ ตํ๑ อุปฏฺฐิตา
อุยฺโยคมุเข จ ติฏฺฐสิ
ปาเถยฺยมฺปิ จ เต น วิชฺชติ ฯ
โส กโรหิ ทีปมตฺตโน
ขิปฺปํ วายม ปณฺฑิโต ภว
นิทฺธนฺตมโล อนงฺคโณ
ทิพฺพํ อริยภูมิเมหิสิ ฯ
อุปนีตวโย ว ทานิสิ

---

๑ เตปิ ฯ

สมฺปยาโตสิ ยมสฺส สนฺติกำ
วาโสปิ จ เต นตฺถิ อนฺตรา
ปาเถยฺยมฺปิ จ เต น วิชฺชติ ฯ
โส กโรหิ ทีปมตฺตโน
ขิปฺปำ วายม ปณฺฑิโต ภว
นิทฺธนฺตมโล อนงฺคโณ
น ปุน ชาติชรำ อุเปหิสิ ฯ
อนุปุพฺเพน เมธาวี　　โถกำ โถกำ ขเณ ขเณ
กมฺมาโร รชตสฺเสว　　นิทฺธเม มลมตฺตโน ฯ
อยสา ว มลำ สมุฏฺฐิตำ[๑]
ตทุฏฺฐาย ตเมว ขาทติ
เอวำ อติโธนจารินำ
สานิ กมฺมานิ นยนฺติ ทุคฺคตึ ฯ
อสชฺฌายมลา มนฺตา　　อนุฏฺฐานมลา ฆรา
มลำ วณฺณสฺส โกสชฺชำ　　ปมาโท รกฺขโต มลำ ฯ
มลิตฺถิยา ทุจฺจริตำ　　มจฺเฉรำ ททโต มลำ
มลา เว ปาปกา ธมฺมา　　อสฺมิำ โลเก ปรมฺหิ จ
ตโต มลา มลตรำ　　อวิชฺชา ปรมำ มลำ
เอตำ มลำ ปหตฺวาน　　นิมฺมลา โหถ ภิกฺขโว ฯ

---

๑ สมุฏฺฐายาติปิ ฯ

สุขีวฺ อหิริเกน กากสูเรน ธสีนา
ปกฺขนฺทินา ปคพฺเภน สงฺกิลิฏฺเฐน ชีวิตํ ฯ
หิรีมตา จ ทุชฺชีวํ นิจฺจํ สุจิคเวสินา
อลีเนนาปคพฺเภน สุทฺธาชีเวน ปสฺสตา ฯ
โย ปาณมติมาเปติ มุสาวาทญฺจ ภาสติ
โลเก อทินฺนํ อาทิยติ ปรทารญฺจ คจฺฉติ
สุราเมรยปานญฺจ โย นโร อนุยุญฺชติ
อิเธวเมโส โลกสฺมิ มูลํ ขนติ อตฺตโน ฯ
เอวํ โภ ปุริส ชานาหิ ปาปธมฺมา อสญฺญตา
มา นํ โลโภ อธมฺโม จ จิรํ ทุกฺขาย รนฺธยุ ฯ
ททาติ เว ยถาสทฺธํ ยถาปสาทนํ ชโน
ตตฺถ โย มงฺกุโต โหติ ปเรสํ ปานโภชเน
น โส ทิวา วา รตฺตึ วา สมาธึ อธิคจฺฉติ ฯ
ยสฺสเจตํ สมุจฺฉินฺนํ มูลฆจฺจํ สมูหตํ
ส เว ทิวา วา รตฺตึ วา สมาธึ อธิคจฺฉติ ฯ
นตฺถิ ราคสโม อคฺคิ นตฺถิ โทสสโม คโห
นตฺถิ โมหสมํ ชาลํ นตฺถิ ตณฺหาสมา นที ฯ
สุทสฺสํ วชฺชมญฺเญสํ อตฺตโน ปน ทุทฺทสํ
ปเรสํ หิ โส วชฺชานิ โอปุนาติ ยถาภุสํ
อตฺตโน ปน ฉาเทติ กลิวฺ กิตวา ส โส ฯ

ปรวชฺชานุปสฺสิสฺส นิจฺจํ อุชฺฌานสญฺญิโน
อาสวา ตสฺส วฑฺฒนฺติ อารา โส อาสวกฺขยา ฯ
อากาเสว ปทํ นตฺถิ สมโณ นตฺถิ พาหิโร
ปปญฺจาภิรตา ปชา นิปฺปปญฺจา ตถาคตา ฯ
อากาเสว ปทํ นตฺถิ สมโณ นตฺถิ พาหิโร
สงฺขารา สสฺสตา นตฺถิ นตฺถิ พุทฺธานมิญฺชิตํ ฯ

มลวคฺโค อฏฺฐารสโม ฯ

ธมฺมปทคาถาย เอกูนวีสติโม ธมฺมฏฺฐวคฺโค

[๒๙] ๑๙ น เตน โหติ ธมฺมฏฺโฐ เยนตฺถํ สหสา นเย
โย จ อตฺถํ อนตฺถญฺจ อุโภ นิจฺเฉยฺย ปณฺฑิโต
อสาหเสน ธมฺเมน สเมน นยตี ปเร
ธมฺมสฺส คุตฺโต เมธาวี ธมฺมฏฺโฐติ ปวุจฺจติ ฯ
น เตน ปณฺฑิโต โหติ ยาวตา พหุ ภาสติ
เขมี อเวรี อภโย ปณฺฑิโตติ ปวุจฺจติ ฯ
น ตาวตา ธมฺมธโร ยาวตา พหุ ภาสติ
โย จ อปฺปมฺปี สุตฺวาน ธมฺมํ กาเยน ปสฺสติ
ส เว ธมฺมธโร โหติ โย ธมฺมํ นปฺปมชฺชติ ฯ
น เตน เถโร โหติ เยนสฺส ปลิตํ สิโร

ปริปกฺโก วโย ตสฺส โมฆชิณฺโณติ วุจฺจติ ฯ
ยมฺหิ สจฺจญฺจ ธมฺโม จ อหึสา สญฺญโม ทโม
ส เว วนฺตมโล ธีโร โส เถโรติ ปวุจฺจติ ฯ
น วากฺกรณมตฺเตน วณฺณโปกฺขรตาย วา
สาธุรูโป นโร โหติ อิสฺสุกี มจฺฉรี สโฐ ฯ
ยสฺส เจตํ สมุจฺฉินฺนํ มูลฆจฺจํ สมูหตํ
ส วนฺตโทโส เมธาวี สาธุรูโปติ วุจฺจติ ฯ
น มุณฺฑเกน สมโณ อพฺพโต อลิกํ ภณํ
อิจฺฉาโลภสมาปนฺโน สมโณ กึ ภวิสฺสติ ฯ
โย จ สเมติ ปาปานิ อณุํ ถูลานิ สพฺพโส
สมิตตฺตา หิ ปาปานํ สมโณติ ปวุจฺจติ ฯ
น เตน ภิกฺขุ โส โหติ ยาวตา ภิกฺขเต ปเร
วิสฺสํ ธมฺมํ สมาทาย ภิกฺขุ โหติ น ตาวตา ฯ
โยธ ปุญฺญญฺจ ปาปญฺจ พาเหตฺวา พฺรหฺมจริยวา
สงฺขาย โลเก จรติ ส เว ภิกฺขูติ วุจฺจติ ฯ
น โมเนน มุนิ โหติ มูฬฺหรูโป อวิทฺทสุ
โย จ ตุลํว ปคฺคยฺห วรมาทาย ปณฺฑิโต
ปาปานิ ปริวชฺเชติ ส มุนิ เตน โส มุนิ
โย มุนาติ อุโภ โลเก มุนิ เตน ปวุจฺจติ ฯ
น เตน อริโย โหติ เยน ปาณานิ หึสติ

อหิสา สพฺพปาณานำ อริโยติ ปวุจฺจติ ฯ
น ตีหิพฺพหมตฺเตน พาหุสจฺเจน วา ปน
อถ วา สมาธิลาเภน วิวิตฺตสยเนน วา
ผุสามิ เนกฺขมฺมสุขำ อปุถุชฺชนเสวิตำ
ภิกฺขุ วิสฺสาสมาปาทิ อปฺปตฺโต อาสวกฺขยำ ฯ

ธมฺมฏฺฐวคฺโค เอกูนวีสติโม ฯ

ธมฺมปทคาถาย วีสติโม มคฺควคฺโค

[๓๐] ๒๐ มคฺคานฏฺฐงฺคิโก เสฏฺโฐ สจฺจานำ จตุโร ปทา
วิราโค เสฏฺโฐ ธมฺมานำ ทิปทานญฺจ จกฺขุมา
เอเสว มคฺโค นตฺถญฺโญ ทสฺสนสฺส วิสุทฺธิยา ฯ
เอตญฺหิ ตุเมฺห ปฏิปชฺชถ มารสฺเสตำ ปโมหนำ
เอตญฺหิ ตุเมฺห ปฏิปนฺนา ทุกฺขสฺสนฺตำ กริสฺสถ ฯ
อกฺขาโต โว มยา มคฺโค อญฺญาย สลฺลสฺคฺฆนำ
ตุเมฺหหิ กิจฺจำ อาตปฺปำ อกฺขาตาโร ตถาคตา
ปฏิปนฺนา ปโมกฺขนฺติ ฌายิโน มารพนฺธนา ฯ
สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา ฯ
สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ

อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา ฯ
สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา ฯ

อุฏฺฐานกาลมฺหิ อนุฏฺฐหาโน
ยุวา พลี อาลสิยํ อุเปโต
สํสนฺนสงฺกปฺปมโน กุสีโต
ปญฺญาย มคฺคํ อลโส น วินฺทติ ฯ
วาจานุรกฺขี มนสา สุสංวุโต
กาเยน จ อกุสลํ น กยิรา
เอเต ตโย กมฺมปเถ วิโสธเย
อาราธเย มคฺคมิสิปฺปเวทิตํ ฯ

โยคา เว ชายตี ภูริ อโยคา ภูริสงฺขโย
เอตं เทฺวธา ปถं ญตฺวา ภวาย วิภวาย จ
ตถตฺตานํ นิเวเสยฺย ยถา ภูริ ปวฑฺฒติ ฯ
วนํ ฉินฺทถ มา รุกฺขं วนโต ชายตี ภยं
เฉตฺวา วนญฺจ วนถญฺจ นิพฺพนา โหถ ภิกฺขโว ฯ

ยาวํ หิ วนโถ น ฉิชฺชติ
อณุมตฺโตปี นรสฺส นารินฺ
ปฏิพทฺธมโน ว ตาว โส
วจฺโฉ ขีรปโกว มาตริ ฯ

อุจฺฉินฺท สิเนหมตฺตโน
กุมุทํ สารทิกว ปาณินา
สนฺติมคฺคเมว พฺรูหย
นิพฺพานํ สุคเตน เทสิตํ ฯ

อิธ วสฺสํ วสิสฺสามิ อิธ เหมนฺตคิมฺหิสุ
อิติ พาโล วิจินฺเตติ อนฺตรายํ น พุ ชฺฌติ ฯ
ตํ ปุตฺตปสุสมฺมตฺตํ พฺยาสตฺตมนสํ นรํ
สุตฺตํ คามํ มโหโฆว มจฺจุ อาทาย คจฺฉติ ฯ
น สนฺติ ปุตฺตา ตาณาย น บีตา นปี พนฺธวา
อนฺตเกนาธิปนฺนสฺส นตฺถิ ญาตีสุ ตาณตา
เอตมตฺถวสํ ญตฺวา ปณฺฑิโต สีลสංวุโต
นิพฺพานคมนํ มคฺคํ ขิปฺปเมว วิโสธเย ฯ

มคฺควคฺโค วีสติโม ฯ

ธมฺมปทคาถาย เอกวีสติโม ปกิณฺณกวคฺโค

[๓๑] ๒๑ มตฺตาสุขปริจฺจาคา ปสฺเส เจ วิปุลं สุขं
จเช มตฺตาสุขํ ธีโร สมฺปสฺสं วิปุลं สุขं ฯ
ปรทุกฺขูปธาเนน โย อตฺตโน สุขมิจฺฉติ
เวรสංสคฺคสංสฏฺโฐ เวรา โส น ปริมุจฺจติ ฯ

ยญฺหิ กิจฺจํ ตทปวิทฺธํ อกิจฺจํ ปน กยิรติ
อุนฺนฬานํ ปมตฺตานํ เตสํ วฑฺฒนฺติ อาสวา ฯ
เยสญฺจ สุสมารทฺธา นิจฺจํ กายคตา สติ
อกิจฺจนฺเต น เสวนฺติ กิจฺเจ สาตจฺจการิโน
สตานํ สมฺปชานานํ อตฺถํ คจฺฉนฺติ อาสวา ฯ
มาตรํ ปิตรํ หนฺตฺวา ราชาโน เทฺว จ ขตฺติเย
รฏฺฐํ สานุจรํ หนฺตฺวา อนีโฆ ยาติ พฺราหฺมโณ ฯ
มาตรํ ปิตรํ หนฺตฺวา ราชาโน เทฺว จ โสตฺถิเย
เวยฺยคฺฆปญฺจมํ หนฺตฺวา อนีโฆ ยาติ พฺราหฺมโณ ฯ
สุปฺปพุทฺธํ ปพุชฺฌนฺติ สทา โคตมสาวกา
เยสํ ทิวา จ รตฺโต จ นิจฺจํ พุทฺธคตา สติ ฯ
สุปฺปพุทฺธํ ปพุชฺฌนฺติ สทา โคตมสาวกา
เยสํ ทิวา จ รตฺโต จ นิจฺจํ ธมฺมคตา สติ ฯ
สุปฺปพุทฺธํ ปพุชฺฌนฺติ สทา โคตมสาวกา
เยสํ ทิวา จ รตฺโต จ นิจฺจํ สงฺฆคตา สติ ฯ
สุปฺปพุทฺธํ ปพุชฺฌนฺติ สทา โคตมสาวกา
เยสํ ทิวา จ รตฺโต จ นิจฺจํ กายคตา สติ ฯ
สุปฺปพุทฺธํ ปพุชฺฌนฺติ สทา โคตมสาวกา
เยสํ ทิวา จ รตฺโต จ อหิํสาย รโต มโน ฯ
สุปฺปพุทฺธํ ปพุชฺฌนฺติ สทา โคตมสาวกา

เยสํ ทิวา จ รตฺโต จ ภาวนาย รโต มโน ฯ
ทุปฺปพฺพชฺชํ ทุรภิรมํ ทุราวาสา ฆรา ทุขา
ทุกฺโข สมานสํวาโส ทุกฺขานุปติตทฺธคู
ตสฺมา น จทฺธคู สิยา น จ ทุกฺขานุปติโต สิยา ฯ
สทฺโธ สีเลน สมฺปนฺโน ยโสโภคสมปฺปีโต
ยํ ยํ ปเทสํ ภชติ ตตฺถ ตตฺเถว ปูชิโต ฯ
ทูเร สนฺโต ปกาเสนฺติ หิมวนฺโตว ปพฺพโต
อสนฺเตตฺถ น ทิสฺสนฺติ รตฺติขิตฺตา ยถา สรา ฯ
เอกาสนํ เอกเสยฺยํ เอโก จรมตนฺทิโต
เอโก ทมยมตฺตานํ วนนฺเต รมิโต สิยา ฯ

ปกิณฺณกวคฺโค เอกวีสติโม ฯ

ธมฺมปทคาถาย ทฺวาวีสติโม นิรยวคฺโค

[๓๒] ๒๒ อภูตวาที นิรยํ อุเปติ
โย วาปี กตฺวา น กโรมีติ จาห
อุโภปี เต เปจฺจ สมา ภวนฺติ
นิหีนกมฺมา มนุชา ปรตฺถ ฯ
กาสาวกณฺฐา พหโว ปาปธมฺมา อสญฺญตา
ปาปา ปาเปหิ กมฺเมหิ นิรยนฺเต อุปปชฺชเร ฯ

เสยฺโย อโยคุโฬ ภุตฺโต ตตฺโต อคฺคิสิขูปโม
ยญฺเจ ภุญฺเชยฺย ทุสฺสีโล รฏฺฐปิณฺฑํ อสญฺญโต ฯ

จตฺตาริ ฐานานิ นโร ปมตฺโต
อาปชฺชติ ปรทารูปเสวี
อปุญฺญลาภํ นนิกามเสยฺยํ
นินฺทํ ตติยํ นิรยํ จตุตฺถํ ฯ
อปุญฺญลาโภ จ คตี จ ปาปิกา
ภีตสฺส ภีตาย รตี จ โถกิกา
ราชา จ ทณฺฑํ ครุกํ ปเณติ
ตสฺมา นโร ปรทารํ น เสเว ฯ

กุโส ยถา ทุคฺคหิโต หตฺถเมวานุกนฺตติ
สามญฺญํ ทุปฺปรามฏฺฐํ นิรยายูปกฑฺฒติ ฯ
ยํ กิญฺจิ สิถิลํ กมฺมํ สงฺกิลิฏฺฐญฺจ ยํ วตํ
สงฺกสฺสรํ พฺรหฺมจริยํ น ตํ โหติ มหปฺผลํ ฯ
[1]กยิรญฺเจ กยิรเถนํ ทฬฺหเมนํ ปรกฺกเม
สิถิโล หิ ปริพฺพาโช ภิยฺโย อากิรเต รชํ ฯ
อกตํ ทุกฺกตํ เสยฺโย ปจฺฉา ตปฺปติ ทุกฺกตํ
กตญฺจ สุกตํ เสยฺโย ยํ กตฺวา นานุตปฺปติ ฯ
นครํ ยถา ปจฺจนฺตํ คุตฺตํ สนฺตรพาหิรํ

---

๑ กยิรา เจ กยิราเถนนฺติปิ ฯ

เอวํ โคเปถ อตฺตานํ ขโณ โว มา อุปจฺจคา
ขณาติตา หิ โสจนฺติ นิรยมฺหิ สมปฺปิตา ฯ
อถชฺชิตาเย ถชฺชนฺติ ถชฺชิตาเย น ถชฺชเร
มิจฺฉาทิฏฺฐิสมาทานา สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึ ฯ
อภเย ภยทสฺสิโน ภเย จ อภยทสฺสิโน
มิจฺฉาทิฏฺฐิสมาทานา สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึ ฯ
อวชฺเช วชฺชมติโน วชฺเช จ อวชฺชทสฺสิโน
มิจฺฉาทิฏฺฐิสมาทานา สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึ ฯ
วชฺชญฺจ วชฺชโต ญตฺวา อวชฺชญฺจ อวชฺชโต
สมฺมาทิฏฺฐิสมาทานา สตฺตา คจฺฉนฺติ สุคฺคตึ ฯ

นิรยวคฺโค ทฺวาวีสติโม ฯ

ธมฺมปทคาถาย เตวีสติโม นาควคฺโค

[๓๓] ๒๓ อหํ นาโคว สงฺคาเม จาปาโต ปติตํ สรํ
อติวากฺยนฺติติกฺขิสฺสํ ทุสฺสีโล หิ พหุชฺชโน ฯ
ทนฺตํ นยนฺติ สมิตึ ทนฺตํ ราชาภิรูหติ
ทนฺโต เสฏฺโฐ มนุสฺเสสุ โยติวากฺยนฺติติกฺขติ ฯ
วรมสฺสตรา ทนฺตา อาชานีย า สินฺธวา
กุญฺชรา ว มหานาคา อตฺตทนฺโต ตโต วรํ ฯ

น หิ เอเตหิ ยาเนหิ คจฺเฉยฺย อคตํ ทิสํ
ยถาตฺตนา สุทนฺเตน ทนฺโต ทนฺเตน คจฺฉติ ฯ

ธนปาลโก นาม กุญฺชโร
กฏุกปฺปเภทโน ทุนฺนิวารโย
พทฺโธ กพฬํ น ภุญฺชติ
สุมรติ นาควนสฺส กุญฺชโร ฯ
มิทฺธี ยทา โหติ มหคฺฆโส จ
นิทฺทายิตา สมฺปริวตฺตสายี
มหาวราโหว นิวาปปุฏฺโ
ปุนปฺปุนํ คพฺภมุเปติ มนฺโท ฯ
อิทํ ปุเร จิตฺตมจาริ จาริกํ
เยนิจฺฉกํ ยตฺถกามํ ยถาสุขํ
ตทชฺชหํ นิคฺคเหสฺสามิ โยนิโส
หตฺถิปฺปภินฺนํ วิย องฺกุสคฺคโห ฯ

อปฺปมาทรตา โหถ สจิตฺตมนุรกฺขถ
ทุคฺคา อุทฺธรถตฺตานํ ปงฺเก สนฺโนว กุญฺชโร ฯ
สเจ ลภถ นิปกํ สหายํ
สทฺธิจรํ สาธุวิหาริธีรํ
อภิภุยฺย สพฺพานิ ปริสฺสยานิ
จเรยฺย เตนตฺตมโน สตีมา ฯ

โน เจ ลเภถ นิปกํ สหายํ
สทฺธิจรํ สาธุวิหาริธีรํ
ราชาว รฏฺฐํ วิชิตํ ปหาย
เอโก จเร มาตงฺครณฺเณว นาโค ฯ
เอกสฺส จริตํ เสยฺโย　　นตฺถิ พาเล สหายตา
เอโก จเร น จ ปาปานิ กยิรา
อปฺโปสฺสุกฺโก มาตงฺครณฺเณว นาโค ฯ
อตฺถมฺหิ ชาตมฺหิ สุขา สหายา
ตุฏฺฐี สุขา ยา อิตรีตเรน
ปุญฺญํ สุขํ ชีวิตสงฺขยมฺหิ
สพฺพสฺส ทุกฺขสฺส สุขํ ปหานํ ฯ
สุขา มตฺเตยฺยตา โลเก　　อโถ เปตฺเตยฺยตา สุขา
สุขา สามญฺญตา โลเก　　อโถ พฺรหฺมญฺญตา สุขา ฯ
สุขํ ยาว ชรา สีลํ　　สุขา สทฺธา ปติฏฺฐิตา
สุโข ปญฺญาย ปฏิลาโภ　　ปาปานํ อกรณํ สุขํ ฯ

นาควคฺโค เตวีสติโม ฯ

ธมฺมปทคาถาย จตุวีสติโม ตณฺหาวคฺโค

[๓๔] ๒๔ มนุชสฺส ปมตฺตจาริโน
ตณฺหา วฑฺฒติ มาลุวา วิย
โส ปลวตี* หุราหุรํ
ผลมิจฺฉํว วนสฺมึ วานโร ฯ

ยํ เอสา สหตี ชมฺมี ตณฺหา โลเก วิสตฺติกา
โสกา ตสฺส ปวฑฺฒนฺติ อภิวฑฺฒํว พีรณํ ฯ
โย เว ตํ สหตี ชมฺมึ ตณฺหํ โลเก ทุรจฺจยํ
โสกา ตมฺหา ปปตนฺติ อุทพินฺทุว โปกฺขรา ฯ
ตํ โว วทามิ ภทฺทํ โว ยาวนฺเตตฺถ สมาคตา
ตณฺหาย มูลํ ขณถ อุสีรตฺโถว พีรณํ ฯ
มา โว นฬํ ว โสโตว มาโร ภญฺชิ ปุนปฺปุนํ ฯ

ยถาปี มูเล อนุปทฺทเว ทเฬฺห
ฉินฺโนปี รุกฺโข ปุนเรว รูหติ
เอวมฺปี ตณฺหานุสเย อนูหเต
นิพฺพตฺตติ ทุกฺขมิทํ ปุนปฺปุนํ ฯ

ยสฺส ฉตฺตึสตี โสตา มนาปสฺสวนา ภุสา
มหา วหนฺติ ทุทฺทิฏฺฐึ สงฺกปฺปา ราคนิสฺสิตา ฯ

---

* ปริปฺลวตีติปี ฯ

สวนฺติ สพฺพธิ โสตา ตตา อุพฺภิชฺช ติฏฺฐติ
ตญฺจ ทิสฺวา ตตำ ชาตำ มูลำ ปญฺญาย ฉินฺทถ ฯ

สริตานิ สิเนหิตานิ จ
โสมนสฺสานิ ภวนฺติ ชนฺตุโน
เต สาตสิตา สุเขสิโน
เต เว ชาติชรูปคา นรา ฯ
ตสิณาย ปุรกฺขตา ปชา
ปริสปฺปนฺติ สโสว พาธิโต
สญฺโญชนสงฺคสตฺตกา
ทุกฺขมุเปนฺติ ปุนปฺปุนำ จิราย ฯ
ตสิณาย ปุรกฺขตา ปชา
ปริสปฺปนฺติ สโสว พาธิโต
ตสฺมา ตสิณำ วิโนทเย
ภิกฺขุ อากงฺขำ วิราคมตฺตโน ฯ
โย นิพฺพนโถ วนาธิมุตฺโต
วนมุตฺโต วนเมว ธาวติ
ตำ ปุคฺคลเมว ปสฺสถ
มุตฺโต พนฺธนเมว ธาวติ ฯ
น ตำ ทฬฺหำ พนฺธนมาหุ ธีรา
ยทายสำ ทารุชำ ปพฺพชญฺจ

สารตฺตรตฺตา มณิกุณฺฑเลสุ
ปุตฺเตสุ ทาเรสุ จ ยา อเปกฺขา ฯ
เอตํ ทฬฺหํ พนฺธนมาหุ ธีรา
โอหารินํ สิถิลํ ทุปฺปมุญฺจํ
เอตมฺปิ เฉตฺวาน ปริพฺพชนฺติ
อนเปกฺขิโน กามสุขํ ปหาย ฯ
เย ราครตฺตานุปตนฺติ โสตํ
สยํ กตํ มกฺกฏโกว ชาลํ
เอตมฺปิ เฉตฺวาน วชนฺติ ธีรา
อนเปกฺขิโน สพฺพทุกฺขํ ปหาย ฯ
มุญฺจ ปุเร มุญฺจ ปจฺฉโต
มชฺเฌ มุญฺจ ภวสฺส ปารคู
สพฺพตฺถ วิมุตฺตมานโส
น ปุน ชาติชรํ อุเปหิสิ ฯ
วิตกฺกมถิตสฺส ชนฺตุโน
ติพฺพราคสฺส สุภานุปสฺสิโน
ภิยฺโย ตณฺหา ปวฑฺฒติ
เอส โข ทฬฺหํ กโรติ พนฺธนํ ฯ
วิตกฺกูปสเม จ โย รโต
อสุภํ ภาวยติ สทา สโต

เอส โข วุยนฺติกาหติ
เอสจฺเฉจฺฉติ[1] มารพนฺธนํ ฯ
นิฏฺฐํ คโต อสนฺตาสี วีตตโณฺห อนงฺคโณ
อจฺฉินฺทิ ภวสลฺลานิ อนฺติโมยं สมุสฺสโย ฯ
วีตตโณฺห อนาทาโน นิรุตฺติปทโกวิโท
อกฺขรานํ สนฺนิปาตํ ชญฺญา ปุพฺพปรานิ จ
ส เว อนฺติมสารีโร มหาปญฺโญ มหาปุริโสติ วุจฺจติ ฯ
สพฺพาภิภู สพฺพวิทูหมสฺมิ
สพฺเพสุ ธมฺเมสุ อนูปลิตฺโต
สพฺพญฺชโห ตณฺหกฺขเย วิมุตฺโต
สยํ อภิญฺญาย กมุทฺทิเสยฺยํ ฯ
สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ
สพฺพํ รสํ ธมฺมรโส ชินาติ
สพฺพํ รตึ ธมฺมรตี ชินาติ
ตณฺหกฺขโย สพฺพทุกฺขํ ชินาติ ฯ
หนนฺติ โภคา ทุมฺเมธํ　　โน เจ ปารคเวสิโน
โภคตณฺหาย ทุมฺเมโธ　　หนฺติ อญฺเญว อตฺตนํ ฯ
ติณโทสานิ เขตฺตานิ　　ราคโทสา อยं ปชา
ตสฺมา หิ วีตราเคสุ　　ทินนํ โหติ มหปฺผลํ ฯ

---

๑ เอสจฺฉินฺทตีติปี ฯ

ติณโทสานิ เขตฺตานิ โทสโทสา อยํ ปชา
ตสฺมา หิ วีตโทเสสุ ทินฺนํ โหติ มหปฺผลํ ฯ
ติณโทสานิ เขตฺตานิ โมหโทสา อยํ ปชา
ตสฺมา หิ วีตโมเหสุ ทินฺนํ โหติ มหปฺผลํ ฯ
ติณโทสานิ เขตฺตานิ อิจฺฉาโทสา อยํ ปชา
ตสฺมา หิ วิคติจฺเฉสุ ทินฺนํ โหติ มหปฺผลํ ฯ
ตณฺหาวคฺโค จตุวีสติโม ฯ

ธมฺมปทคาถาย ปญฺจวีสติโม ภิกฺขุวคฺโค

[๓๕] ๒๕ จกฺขุนา สංวโร สาธุ สาธุ โสเตน สංวโร
ฆาเนน สංวโร สาธุ สาธุ ชิวฺหาย สංวโร
กาเยน สංวโร สาธุ สาธุ วาจาย สංวโร
มนสา สංวโร สาธุ สาธุ สพฺพตฺถ สංวโร
สพฺพตฺถ สංวุโต ภิกฺขุ สพฺพทุกฺขา ปมุจฺจติ ฯ
หตฺถสญฺญโต ปาทสญฺญโต
วาจาย สญฺญโต สญฺญตุตฺตโม
อชฺฌตฺตรโต สมาหิโต
เอโก สนฺตุสิโต ตมาหุ ภิกฺขุ ฯ
โย มุขสญฺญโต ภิกฺขุ มนฺตภาณี อนุทฺธโต
อตฺถं ธมฺมญฺจ ทีเปติ มธุรं ตสฺส ภาสิตं ฯ

ธมฺมาราโม ธมฺมรโต ธมฺมํ อนุวิจินฺตยं
ธมฺมํ อนุสฺสรํ ภิกฺขุ สทฺธมฺมา น ปริหายติ ฯ
สลาภํ นาติมญฺเญยฺย นาญฺเญสํ ปีหยญฺจเร
อญฺเญสํ ปีหยं ภิกฺขุ สมาธิ์ นาธิคจฺฉติ ฯ
อปฺปลาโภปี เจ ภิกฺขุ สลาภํ นาติมญฺญติ
ตํ เว เทวา ปสํสนฺติ สุทฺธาชีวิ์ อตนฺทิตํ ฯ
สพฺพโส นามรูปสฺมิ์ ยสฺส นตฺถิ มมายิตํ
อสตา จ น โสจติ ส เว ภิกฺขูติ วุจฺจติ ฯ
เมตฺตาวิหาริ์ โย ภิกฺขุ ปสนฺโน พุทฺธสาสเน
อธิคจฺเฉ ปทं สนฺตं สงฺขารูปสมं สุขๆ ฯ
สิญฺจ ภิกฺขุ อิมं นาวๆ สิตฺตา เต ลหุเมสฺสติ
เฉตฺวา ราคญฺจ โทสญฺจ ตโต นิพฺพานเมหิสิ ฯ
ปญฺจ ฉินฺเท ปญฺจ ชเห ปญฺจ อุตฺตริ ภาวเย
ปญฺจสงฺคาติโค ภิกฺขุ โอฆติณฺโณติ วุจฺจติ ฯ

ฌาย ภิกฺขุ มา จ ปมาโท
มา เต กามคุเณ ภวสฺสุ จิตฺตํ
มา โลหคุฬๆ ปิลี ปมตฺโต
มา กนฺทิ ทุกฺขมิทนฺติ ฑยฺหมาโน ฯ

นตฺถิ ฌานๆ อปญฺญสฺส ปญฺญา นตฺถิ อฌายโต
ยมฺหิ ฌานญฺจ ปญฺญา จ ส เว นิพฺพานสนฺติเก ฯ

สุญฺญาคารํ ปวิฏฺฐสฺส สนฺตจิตฺตสฺส ภิกฺขุโน
อมานุสี รตี โหติ สมฺมา ธมฺมํ วิปสฺสโต ฯ
ยโต ยโต สมฺมสติ ขนฺธานํ อุทยพฺพยํ
ลภตี ปีติปาโมชฺชํ อมตํ ตํ วิชานตํ ฯ
ตตฺรายมาทิ ภวติ อิธ ปญฺญสฺส ภิกฺขุโน
อินฺทฺริยคุตฺติ สนฺตุฏฺฐี ปาติโมกฺเข จ สංวโร
มิตฺเต ภชสฺสุ กลฺยาเณ สุทฺธาชีเว อตนฺทิเต ฯ
ปฏิสนฺถารวุตฺตียสฺส อาจารกุสโล สิยา
ตโต ปาโมชฺชพหุโล ทุกฺขสฺสนฺตं กริสฺสติ ฯ
วสฺสิกา วิย ปุปฺผานิ มทฺทวานิ ปมุญฺจติ
เอวं ราคญฺจ โทสญฺจ วิปฺปมุญฺเจถ ภิกฺขโว ฯ
สนฺตกาโย สนฺตวาโจ สนฺตมโน สุสมาหิโต
วนฺตโลกามิโส ภิกฺขุ อุปสนฺโตติ วุจฺจติ ฯ
อตฺตนา โจทยตฺตานํ ปฏิมํเสตมตฺตนา
โส อตฺตคุตฺโต สติมา สุขं ภิกฺขุ วิหาหิสิ ฯ
อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ อตฺตา หิ อตฺตโน คติ
ตสฺมา สญฺญม อตฺตานํ อสฺสं ภทฺรว วาณิโช ฯ
ปาโมชฺชพหุโล ภิกฺขุ ปสนฺโน พุทฺธสาสเน
อธิคจฺเฉ ปทं สนฺตं สංขารูปสมं สุขं ฯ
โย หเว ทหโร ภิกฺขุ ยุญฺชติ พุทฺธสาสเน

โส อิมํ โลกํ ปภาเสติ อพฺภา มุตฺโตว จนฺทิมา ฯ
ภิกฺขุวคฺโค ปญฺจวีสติโม ฯ

ธมฺมปทคาถาย ฉพฺพีสติโม พฺราหฺมณวคฺโค

[๓๖] ๒๖ ฉินฺท โสตํ ปรกฺกมฺม กาเม ปนุท พฺราหฺมณ
สงฺขารานํ ขยं ญตฺวา อกตญฺญูสิ พฺราหฺมณ ฯ
ยทา ทฺวเยสุ ธมฺเมสุ ปารคู โหติ พฺราหฺมโณ
อถสฺส สพฺเพ สโยคา อตฺถํ คจฺฉนฺติ ชานโต ฯ
ยสฺส ปารํ อปารํ วา ปาราปารํ น วิชฺชติ
วีตทฺทรํ วิสญฺญุตฺตํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
ฌายึ วิรชมาสีนํ กตกิจฺจํ อนาสวํ
อุตฺตมตฺถํ อนุปฺปตฺตํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
ทิวา ตปติ อาทิจฺโจ รตฺติมาภาติ จนฺทิมา
สนฺนทฺโธ ขตฺติโย ตปติ ฌายี ตปติ พฺราหฺมโณ
อถ สพฺพมโหรตฺตึ พุทฺโธ ตปติ เตชสา ฯ
พาหิตปาโป หิ พฺราหฺมโณ
สมจริยา สมโณติ วุจฺจติ
ปพฺพาชยมตฺตโน มลํ
ตสฺมา ปพฺพชิโตติ วุจฺจติ ฯ

น พฺราหฺมณสฺส ปหเรยฺย นาสฺส มุญฺเจถ พฺราหฺมโณ
ธิ พฺราหฺมณสฺส หนฺตารํ ตโต ธิ ยสฺส มุญฺจติ ฯ

น พฺราหฺมณสฺเสตทกิญฺจิ เสยฺโย
ยทา นิเสโธ มนโส ปิเยหิ
ยโต ยโต หึสมโน นิวตฺตติ
ตโต ตโต สมฺมติเมว ทุกฺขํ ฯ

ยสฺส กาเยน วาจาย มนสา นตฺถิ ทุกฺกตํ
สํวุตํ ตีหิ ฐาเนหิ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
ยมฺหา ธมฺมํ วิชาเนยฺย สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิตํ
สกฺกจฺจํ นํ นมสฺเสยฺย อคฺคิหุตฺตํว พฺราหฺมโณ ฯ
น ชฏาหิ น โคตฺเตหิ น ชจฺจา โหติ พฺราหฺมโณ
ยมฺหิ สจฺจญฺจ ธมฺโม จ โส สุจี โส จ พฺราหฺมโณ ฯ
กินฺเต ชฏาหิ ทุมฺเมธ กินฺเต อชินสาฏิยา
อพฺภนฺตรนฺเต คหณํ พาหิรํ ปริมชฺชสิ ฯ
ปํสุกูลธรํ ชนฺตุ กิสนฺธมนิสนฺถตํ
เอกํ วนสฺมิ ฌายนฺตํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
น จาหํ พฺราหฺมณํ พฺรูมิ โยนิชํ มตฺติสมฺภวํ
โภวาที นาม โส โหติ ส เว โหติ สกิญฺจโน
อกิญฺจนํ อนาทานํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
สพฺพสโยชนํ เฉตฺวา โย เว น ปริตสฺสติ

สงฺคาติคํ วิสยุตฺตํ　　ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
เฉตฺวา นทฺธึ วรตฺตญฺจ　　สนฺทานํ สหนุกฺกมํ
อุกฺขิตฺตปลิฆํ พุทฺธํ　　ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
อกฺโกสํ วธพนฺธญฺจ　　อทุฏฺโฐ โย ติติกฺขติ
ขนฺตีพลํ พลานีกํ　　ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
อกฺโกธนํ วตวนฺตํ　　สีลวนฺตํ อนุสฺสทํ
ทนฺตํ อนฺติมสารีรํ　　ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
วาริ โปกฺขรปตฺเตว　　อารคฺเคริว สาสโป
โย น ลิมฺปติ กาเมสุ　　ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
โย ทุกฺขสฺส ปชานาติ　　อิเธว ขยมตฺตโน
ปนฺนภารํ วิสญฺญุตฺตํ　　ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
คมฺภีรปญฺญํ เมธาวึ　　มคฺคามคฺคสฺส โกวิทํ
อุตฺตมตฺถํ อนุปฺปตฺตํ　　ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
อสํสฏฺฐํ คหฏฺเฐหิ　　อนาคาเรหิ จูภยํ
อโนกสารึ อปฺปิจฺฉํ　　ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
นิธาย ทณฺฑํ ภูเตสุ　　ตเสสุ ถาวเรสุ จ
โย น หนฺติ น ฆาเตติ　　ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
อวิรุทฺธํ วิรุทฺเธสุ　　อตฺตทณฺเฑสุ นิพฺพุตํ
สาทาเนสุ อนาทานํ　　ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
ยสฺส ราโค จ โทโส จ　　มาโน มกฺโข จ ปาติโต

สาสโปริว อารคฺคา ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
อกกฺกสํ วิญฺญาปนึ คิรํ สจฺจํ อุทีรเย
ยาย นาภิสเช กญฺจิ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
โยธ ทีฆํ ว รสฺสํ วา อณุ๋ ถูลํ สุภาสุภํ
โลเก อทินฺนํ นาทิยติ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
อาสา ยสฺส น วิชฺชนฺติ อสฺมิ๋ โลเก ปรมฺหิ จ
นิราสยํ[1] วิสํยุตฺตํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
ยสฺสาลยา น วิชฺชนฺติ อญฺญาย อกถงฺกถึ๋
อมโตคธํ อนุปฺปตฺตํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
โยธ ปุญฺญญฺจ ปาปญฺจ อุโภ สงฺคํ อุปจฺจคา
อโสกํ วิรชํ สุทฺธํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
จนฺทํว วิมลํ สุทฺธํ วิปฺปสนฺนมนาวิลํ
นนฺทิภวปริกฺขีณํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
โย อิมํ ปลิปถํ ทุคฺคํ สํสารํ โมหมจฺจคา
ติณฺโณ ปารคโต ฌายี๋ อเนโช อกถงฺกถึ๋
อนุปาทาย นิพฺพุโต ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
โยธ กาเม ปหนฺตฺวาน อนาคาโร ปริพฺพเช
กามภวปริกฺขีณํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
โยธ ตณฺหํ ปหนฺตฺวาน อนาคาโร ปริพฺพเช

---

๑ นิราสานฺติปี ฯ

ตณฺหาภวปริกฺขีณำ　　ตมหำ พฺรูมิ พฺราหฺมณำ ฯ
หิตฺวา มานุสกำ โยคำ　　ทิพฺพำ โยคำ อุปจฺจคา
สพฺพโยควิสำยุตฺตำ　　ตมหำ พฺรูมิ พฺราหฺมณำ ฯ
หิตฺวา รติญฺจ อรติญฺจ　　สีติภูตำ นิรูปธิ์
สพฺพโลกาภิภุ์ วีรำ　　ตมหำ พฺรูมิ พฺราหฺมณำ ฯ
จุตึ์ โย เวทิ สตฺตานำ　　อุปปตฺติญฺจ สพฺพโส
อสตฺตำ สุคตำ พุทฺธำ　　ตมหำ พฺรูมิ พฺราหฺมณำ ฯ
ยสฺส คตึ์ น ชานนฺติ　　เทวา คนฺธพฺพมานุสา
ขีณาสวำ อรหนฺตำ　　ตมหำ พฺรูมิ พฺราหฺมณำ ฯ
ยสฺส ปุเร จ ปจฺฉา จ　　มชฺเฌ จ นตฺถิ กิญฺจนำ
อกิญฺจนำ อนาทานำ　　ตมหำ พฺรูมิ พฺราหฺมณำ ฯ
อุสภำ ปวรำ วีรำ　　มเหสึ์ วิชิตาวินำ
อเนชำ นฺหาตกำ พุทฺธำ　　ตมหำ พฺรูมิ พฺราหฺมณำ ฯ
ปุพฺเพนิวาสำ โย เวทิ　　สคฺคาปายญฺจ ปสฺสติ
อโถ ชาติกฺขยำ ปตฺโต　　อภิญฺญา โวสิโต มุนิ
สพฺพโวสิตโวสานำ　　ตมหำ พฺรูมิ พฺราหฺมณำ ฯ
พฺราหฺมณวคฺโค ฉพฺพีสติโม ฯ

ธมฺมปทคาถาย อุทฺทานำ

[๓๗] ๒๗ ยมกำ อปฺปมทำ จิตฺตำ　　ปุปฺผำ พาเลน ปณฺฑิตำ
อรหนฺตำ สหสฺเสน　　ปาปำ ทณฺเฑน เต ทส ฯ

ชรา อตฺถา จ โลโก จ พุทฺธ สุขุ ปีเยน จ
โกธ มญฺจ ธมฺมฏฺฐ มคฺควคฺเคน วีสติ ฯ
ปกิณฺณ นิรย นาโค ตณฺห ภิกฺขุ จ พฺราหฺมโณ
เอเต ฉพฺพีสติ วคฺคา เทสิตาทิจฺจพนฺธุนา ฯ
ยมเก วีสติ คาถา อปฺปมาทมฺหิ ทฺวาทส
เอกาทสา จิตฺตวคฺเค ปุปฺผวคฺคมฺหิ โสฬส
พาเล สตฺตรสา คาถา ปณฺฑิตมฺหิ จตุทฺทส
อรหนฺเต ทสา คาถา สหสฺเส โหนฺติ โสฬส
เตรสา ปาปวคฺคมฺหิ ทณฺฑมฺหิ ทส สตฺต จ
เอกาทสา ชราวคฺเค อตฺตวคฺคมฺหิ ทฺวาทส
ทฺวาทสา โลกวคฺคมฺหิ พุทฺธวคฺคมฺหิ โสฬส
สุเข จ ปียวคฺเค จ คาถาโย โหนฺติ ทฺวาทส
จุทฺทสา โกธวคฺคมฺหิ มลวคฺเคกวีสติ
สตฺตรสา จ ธมฺมฏฺเฐ มคฺควคฺคมฺหิ โสฬส
ปกิณฺเณ โสฬส คาถา นิรเย นาเค จุทฺทส
ทฺวาวีส ตณฺหาวคฺคมฺหิ เตวีสา ภิกฺขุวคฺคกา
จตฺตาฬีส จ คาถาโย พฺราหฺมเณ วคฺคมุตฺตเม ฯ
คาถาสตานิ จตฺตาริ เตวีสา จ ปุนาปเร
ธมฺมปเท นิปาตมฺหิ เทสิตาทิจฺจพนฺธุนา ฯ

ธมฺมปทำ นิฏฺฐิตำ ฯ

สุตฺตนฺตปิฏเก ขุทฺทกนิกายสฺส

อุทานํ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

ปฐโม โพธิวคฺโค

[๓๘] ๑ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา อุรุเวลายํ วิหรติ นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร โพธิรุกฺขมูเล ปฐมาภิสมฺพุทฺโธ ฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา สตฺตาหํ เอกปลฺลงฺเกน นิสีนฺโน โหติ วิมุตฺติสุขํ ปฏิสํเวที ฯ อถ โข ภควา ตสฺส สตฺตาหสฺส อจฺจเยน ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏฺหิตฺวา รตฺติยา ปฐมํ ยามํ ปฏิจฺจสมุปฺปาทํ อนุโลมํ สาธุกํ มนสากาสิ อิติ อิมสฺมิ สติ อิทं โหติ อิมสฺสุปฺปาทา อิทं อุปฺปชฺชติ ยทิทं อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ สฬายตนปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ อุปาทานปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวนฺติ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตีติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา
อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส
อถสฺส กงฺขา วปยนฺติ สพฺพา
ยโต ปชานาติ สเหตุธมฺมนฺติ ฯ สุตฺตํ ปฐมํ ฯ

[๓๙] ๒ เอวมฺเม สุตฺตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา อุรุเวลายํ วิหรติ นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร โพธิรุกฺขมูเล ปฐมาภิสมฺพุทฺโธ ฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา สตฺตาหํ เอกปลฺลงฺเกน นิสินฺโน โหติ วิมุตฺติสุขํ ปฏิสංเวที ฯ อถ โข ภควา ตสฺส สตฺตาหสฺส อจฺจเยน ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏฺหิตฺวา รตฺติยา มชฺฌิมํ ยามํ ปฏิจฺจสมุปฺปาทํ ปฏิโลมํ สาธุกํ มนสากาสิ อิติ อิมสฺมิ๋ สติ อิทํ น โหติ อิมสฺส นิโรธา อิทํ นิรุชฺฌติ ยทิทं อวิชฺชานิโรธา สงฺขารนิโรโธ สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรโธ วิญฺญาณนิโรธา นามรูปนิโรโธ นามรูปนิโรธา สพายตนนิโรโธ สพายตนนิโรธา ผสฺสนิโรโธ ผสฺสนิโรธา เวทนานิโรโธ เวทนานิโรธา ตณฺหานิโรโธ ตณฺหา-นิโรธา อุปาทานนิโรโธ อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ ภวนิโรธา ชาตินิโรโธ ชาตินิโรธา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา นิรุชฺฌนฺติ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหตีติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา

อาตาปีโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส
อตฺถสฺส กงฺขา วปยนฺติ สพฺพา
ยโต ขยํ ปจฺจยานํ อเวทีติ ฯ ทุติยํ ฯ

[๔๐] ๓ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา อุรุเวลายํ วิหรติ นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร โพธิรุกฺขมูเล ปฐมาภิสมฺพุทฺโธ ฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา สตฺตาหํ เอกปลฺลงฺเกน นิสินฺโน โหติ วิมุตฺติสุขํ ปฏิสංเวที ฯ อถ โข ภควา ตสฺส สตฺตาหสฺส อจฺจเยน ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏฺฐหิตฺวา รตฺติยา ปจฺฉิมํ ยามํ ปฏิจฺจสมุปฺปาทํ อนุโลมปฏิโลมํ สาธุกํ มนสากาสิ อิติ อิมสฺมิ สติ อิทं โหติ อิมสฺสุปฺปาทา อิทं อุปฺปชฺชติ อิมสฺมิ อสติ อิทं น โหติ อิมสฺส นิโรธา อิทं นิรุชฺฌติ ยทิทं อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณं วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปं นามรูปปจฺจยา สพายตนं สพายตนปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานं อุปาทานปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณं โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวนฺติ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ ฯ อวิชฺชาย เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรโธ วิญฺญาณนิโรธา นามรูปนิโรโธ นามรูปนิโรธา สพายตนนิโรโธ สพายตนนิโรธา ผสฺสนิโรโธ ผสฺสนิโรธา เวทนานิโรโธ เวทนานิโรธา ตณฺหา-

นิโรโธ ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรโธ อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ ภวนิโรธา ชาตินิโรโธ ชาตินิโรธา ชรามรณํ โสกปริเทว-ทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา นิรุชฺฌนฺติ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺ-ขนฺธสฺส นิโรโธ โหตีติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา
อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส
วิธูปยํ ติฏฺฐติ มารเสนํ
สูริโยว โอภาสยมนฺตลิกฺขนฺติ ฯ ตติยํ ฯ

[๕๑] ๔ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา อุรุเวลายํ วิหรติ นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร โพธิปาลนิโคฺรเธ ปฐมาภิสมฺพุทฺโธ ฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา สตฺตาหํ เอกปลฺลงฺเกน นิสินฺโน โหติ วิมุตฺติสุขํ ปฏิสංเวที ฯ อถ โข ภควา ตสฺส สตฺตาหสฺส อจฺจเยน ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏฺฐาสิ ฯ อถ โข อญฺญตโร หุหุกชาติโก[๑] พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ สมฺโมทิ สมฺโมทนียं กถं สาราณียं วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตं อฏฺฐาสิ ฯ เอกมนฺตं ฐิโต โข โส พฺราหฺมโณ ภควนฺตं เอตทโวจ กิตฺตาวตา นุโข โภ โคตม พฺราหฺมโณ โหติ กตเม จ ปน พฺราหฺมณกรณา ธมฺมาติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ

๑ หุหุกชาติโกติปี ฯ

วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

โย พฺราหฺมโณ พาหิตปาปธมฺโม
นิหุหุโก นิกฺกสาโว ยตตฺโต
เวทนฺตคู วุสิตพฺรหฺมจริโย
ธมฺเมน โส พฺราหฺมโณ พฺรหฺมวาทํ วเทยฺย
ยสฺสุสฺสทา นตฺถิ กุหิญฺจิ โลเกติ ฯ จตุตฺถํ ฯ

[๔๒] ๕ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา จ สาริปุตฺโต อายสฺมา จ มหาโมคฺคลฺลาโน อายสฺมา จ มหากสฺสโป อายสฺมา จ มหากจฺจาโน อายสฺมา จ มหาโกฏฺฐิโต อายสฺมา จ มหากปฺปีโน อายสฺมา จ มหาจุนฺโท อายสฺมา จ อนุรุทฺโธ อายสฺมา จ เรวตฺโต อายสฺมา จ นนฺโท เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ ฯ อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺเต ทูรโต ว อาคจฺฉนฺเต ทิสฺวาน ภิกฺขู อามนฺเตสิ เอเต ภิกฺขเว พฺราหฺมณา อาคจฺฉนฺติ เอเต ภิกฺขเว พฺราหฺมณา อาคจฺฉนฺตีติ ฯ เอวํ วุตฺเต อญฺญตโร พฺราหฺมณชาติโก ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ กิตฺตาวตา นุโข ภนฺเต พฺราหฺมโณ โหติ กตเม จ ปน พฺราหฺมณกรณา ธมฺมาติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

พาหิตฺวา ปาปเก ธมฺเม เย จรนฺติ สทา สตา

ขีณาสวฺโยชนา พุทฺธา เต เว โลกสฺมิ พฺราหฺมณาติ ฯ ปญฺจมํ ฯ

[๔๓] ๖ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวพฺภาเร กณฺฑกนิวาเป ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา มหากสฺสโป ปิปฺผลิคุหายํ วิหรติ อาพาธิโก โหติ ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน ฯ อถ โข อายสฺมา มหากสฺสโป อปเรน สมเยน ตมฺหา อาพาธา วุฏฺฐาสิ ฯ อถ โข อายสฺมโต มหากสฺสปสฺส ตมฺหา อาพาธา วุฏฺฐิตสฺส เอตทโหสิ ยนฺนูนาหํ ราชคหํ ปิณฺฑาย ปาวิเสยฺยนฺติ ฯ เตน โข ปน สมเยน ปญฺจมตฺตานิ เทวตาสตานิ อุสฺสุกฺกํ อาปนฺนานิ โหนฺติ อายสฺมโต มหากสฺสปสฺส ปิณฺฑปาต-ปฏิลาภาย ฯ อถ โข อายสฺมา มหากสฺสโป ตานิ ปญฺจมตฺตานิ เทวตาสตานิ ปฏิกฺขิปิตฺวา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวร-มาทาย ราชคหํ ปิณฺฑาย ปาวิสิ เยน ทลิทฺทวิสฺสา กปณวิสฺสา เปสการวิสฺสา ฯ อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตํ มหากสฺสปํ ราชคเห ปิณฺฑาย จรนฺตํ เยน ทลิทฺทวิสฺสา กปณวิสฺสา เปสการวิสฺสา ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

อนณฺณโปสิมญฺญาตํ ทนฺตํ สาเร ปติฏฺฐิตํ
ขีณาสวํ วนฺทโทสํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณนฺติ ฯ ฉฏฺฐํ ฯ

[๔๔] ๗ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา ปาวายํ[๑] วิหรติ

---

๑ ยุ. ปาฏลิยํ ฯ

อชกลาปเก เจติเย อชกลาปกสฺส ยกฺขสฺส ภวเน ฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา รตฺตนฺธการติมิสายํ อพฺโภกาเส นิสีนฺโน โหติ เทโว จ เอกเมกํ ผุสายติ ฯ อถ โข อชกลาปโก ยกฺโข ภควโต ภยํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํสํ อุปฺปาเทตุกาโม เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต อวิทูเร ติกฺขตฺตุํ อกฺกุโล ปกฺกุโล อกฺกุล-ปกฺกุลิกํ อกาสิ เอโส เต สมณ ปีสาโจติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ยทา สเกสุ ธมฺเมสุ ปารคู โหติ พฺราหฺมโณ
อถ เอวํ ปีสาจญฺจ ปกฺกุลญฺจาติวตฺตตีติ ฯ สตฺตมํ ฯ

[๔๕] ๘ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สงฺคามชิ สาวตฺถึ อนุปฺปตฺโต โหติ ภควนฺตํ ทสฺสนาย ฯ อสฺโสสิ โข อายสฺมโต สงฺคามชิสฺส ปุราณทุติยิกา อยฺโย กิร สงฺคามชิ สาวตฺถึ อนุปฺปตฺโตติ ฯ สา ทารกํ อาทาย เชตวนํ อคฺคมาสิ ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สงฺคามชิ อญฺญตรสฺมึ รุกฺขมูเล ทิวาวิหาเร นิสีนฺโน โหติ ฯ อถ โข อายสฺมโต สงฺคามชิสฺส ปุราณทุติยิกา เยนายสฺมา สงฺคามชิ เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ สงฺคามชิ์ เอตทโวจ ขุทฺทปุตฺตกํ หิ สมณ โปส มนฺติ ฯ เอวํ วุตฺเต อายสฺมา สงฺคามชิ ตุณฺหี อโหสิ ฯ ทุติยมฺปิ โข อายสฺมโต สงฺคามชิสฺส ปุราณทุติยิกา

อายสฺมนฺตํ สงฺคามชิ์ เอตทโวจ ขุทฺทปุตฺตํ หิ สมณ โปส มนฺติ ฯ ทุติยมฺปี โข อายสฺมา สงฺคามชิ คุณหิ์ อโหสิ ฯ ตติยมฺปี โข อายสฺมโต สงฺคามชิสฺส ปุราณทุติยิกา อายสฺมนฺตํ สงฺคามชิ์ เอตทโวจ ขุทฺทปุตฺตํ หิ สมณ โปส มนฺติ ฯ ตติยมฺปี โข อายสฺมา สงฺคามชิ คุณหิ์ อโหสิ ฯ อถ โข อายสฺมโต สงฺคามชิสฺส ปุราณทุติยิกา ตํ ทารกํ อาทาย อายสฺมโต สงฺคามชิสฺส ปุรโต นิกฺขิปีตฺวา ปกฺกามิ เอโส เต สมณ ปุตฺโต โปส นนฺติ ฯ อถ โข อายสฺมา สงฺคามชิ ตํ ทารกํ เนว โอโลเกสิ นาปี อาลปี ฯ อถ โข อายสฺมโต สงฺคามชิสฺส ปุราณทุติยิกา อวิทูเร คนฺตฺวา อปโลเกนฺตี อทฺทสายสฺมนฺตํ สงฺคามชิ์ ตํ ทารกํ เนว โอโลเกนฺตํ นาปี อาลปนฺตํ ทิสฺวานสฺสา เอตทโหสิ น จายํ สมโณ ปุตฺเตนปี อตฺถิโกติ ฯ ตโต ปฏินิวตฺติตฺวา ทารกํ อาทาย ปกฺกามิ ฯ อทฺทสา โข ภควา ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน อายสฺมโต สงฺคามชิสฺส ปุราณทุติยิกาย เอวรูปมฺปี วิปฺปการํ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

อายนฺติ์ นาภินนฺทติ ปกฺกามนฺติ์ น โสจติ
สงฺคา สงฺคามชิ์ มุตฺตํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณนฺติ ฯ อฏฺฐมํ ฯ

[๔๖] ๙ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา คยายํ วิหรติ คยาสีเส ฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ชฏิลา สีตาสุ

เหมนฺติกาสุ รตฺตีสุ อนฺตรฏฺฐเก หิมปาตสมเย คยายํ อุมฺมุชฺชนฺติปี นิมฺมุชฺชนฺติปี อุมฺมุชฺชนิมฺมุชฺชมฺปี กโรนฺติ โอสิญฺจนฺติปี อคฺคิปี ชุหนฺติ อิมินา สุทฺธีติ ฯ อทฺทสา โข ภควา เต สมฺพหุเล ชฏิเล สีตาสุ เหมนฺติกาสุ รตฺตีสุ อนฺตรฏฺฐเก หิมปาตสมเย คยายํ อุมฺมุชฺชนฺเตปี นิมฺมุชฺชนฺเตปี อุมฺมุชฺชนิมฺมุชฺชมฺปี กโรนฺเต โอสิญฺจนฺเตปี อคฺคิปี ชุหนฺเต อิมินา สุทฺธีติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

น อุทเกน สุจิ โหติ พเหฺวตฺถ นฺหายตี ชโน
ยมฺหิ สจฺจญฺจ ธมฺโม จ โส สุจี โส จ พฺราหฺมโณติ ฯ นวมํ ฯ

[๔๗] ๑๐ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปีณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน พาหิโย ทารุจีริโย สุปฺปารเก ปฏิวสติ สมฺทฺทตีเร สกฺกโต โหติ ครุกโต มานิโต ปูชิโต อปจิโต ลาภี จีวรปีณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ ฯ อถ โข พาหิยสฺส ทารุจีริยสฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ เย โข เกจิ โลเก อรหนฺโต วา อรหตฺตมคฺคํ วา สมาปนฺนา อหเมตรหิ อญฺญตโรติ ฯ อถ โข พาหิยสฺส ทารุจีริยสฺส ปุราณสหายกา เทวตา อนุกมฺปิกา อตฺถกามา พาหิยสฺส ทารุจีริยสฺส เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย เยน พาหิโย ทารุจีริโย เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา พาหิยं ทารุจีริยं เอตทโวจ เนว โข

ตุวํ พาหิย อรหา นาปิ อรหตฺตมคฺคํ วา สมาปนฺโน สาปิ เต ปฏิปทา นตฺถิ ยาย ตุวํ อรหา วา อสฺสสิ อรหตฺตมคฺคํ วา สมาปนฺโนสิ ฯ อถ เก จรหิ สเทวเก โลเก อรหนฺโต วา อรหตฺตมคฺคํ วา สมาปนฺนาติ ฯ อตฺถิ พาหิย อุตฺตเรสุ ชนปเทสุ สาวตฺถี นาม นครํ ตตฺถ โส ภควา เอตรหิ วิหรติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ฯ โส หิ พาหิย ภควา อรหา เจว อรหตฺตาย จ ธมฺมํ เทเสตีติ ฯ อถ โข พาหิโย ทารุจีริโย ตาย เทวตาย สංเวชิโต ตาวเทว สุปฺปารกมฺหา ปกฺกามิ สพฺพตฺถ เอกรตฺติปริวาเสน[1] เยน ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม เตนุปสงฺกมิ ฯ

[๔๘] เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู อพฺโภกาเส จงฺกมนฺติ ฯ อถ โข พาหิโย ทารุจีริโย เยน ภิกฺขู เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา เต ภิกฺขู เอตทโวจ กหํ นุโข ภนฺเต เอตรหิ ภควา วิหรติ อรหं สมฺมาสมฺพุทฺโธ ทสฺสนกามมฺหา มยं ตं ภควนฺตं อรหนฺตं สมฺมาสมฺพุทฺธนฺติ ฯ อนฺตรฆรํ ปวิฏฺโฐ โข พาหิย ภควา ปิณฺฑายาติ ฯ อถ โข พาหิโย ทารุจีริโย ตรมานรูโป เชตวนา นิกฺขมิตฺวา สาวตฺถิ ปวิสิตฺวา อทฺทส ภควนฺตं สาวตฺถิยं ปิณฺฑาย จรนฺตं ปาสาทิกं ปาสาทนิยं สนฺตินฺทฺริยं

---

๑ อิโต ปรं มรมฺมโปตฺถเก เยน สาวตฺถี เชตวนं อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราโม เยน ภควาติ วจนं ทิสฺสติ ฯ

ฌนฺตมานสํ อุตฺตมทมถสมถํ อนุปฺปตฺตํ ทนฺตํ คุตฺตํ ยตินฺทฺริยํ นาคํ ทิสฺวาน เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต ปาเท สิรสา นิปติตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ เทเสตุ เม ภนฺเต ภควา ธมฺมํ เทเสตุ สุคโต ธมฺมํ ยํ มมสฺส ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายาติ ฯ

[๔๙] เอวํ วุตฺเต ภควา พาหิยं ทารุจีริยํ เอตทโวจ อกาโล โข ตาว พาหิย อนฺตรฆรํ ปวิฏฺฐมฺหา ปิณฺฑายาติ ฯ ทุติยมฺปิ โข พาหิโย ทารุจีริโย ภควนฺตํ เอตทโวจ ทุชฺชานํ โข ปเนตํ ภนฺเต ภควโต วา ชีวิตนฺตรายานํ มยฺหํ วา ชีวิตนฺตรายานํ เทเสตุ เม ภนฺเต ภควา ธมฺมํ เทเสตุ สุคโต ธมฺมํ ยํ มมสฺส หิตาย สุขายาติ ฯ ทุติยมฺปิ โข ภควา พาหิยं ทารุจีริยํ เอตทโวจ อกาโล โข ตาว พาหิย อนฺตรฆรํ ปวิฏฺฐมฺหา ปิณฺฑายาติ ฯ ตติยมฺปิ โข พาหิโย ทารุจีริโย ภควนฺตํ เอตทโวจ ทุชฺชานํ โข ปเนตํ ภนฺเต ภควโต วา ชีวิตนฺตรายานํ มยฺหํ วา ชีวิตนฺตรายานํ เทเสตุ เม ภนฺเต ภควา ธมฺมํ เทเสตุ สุคโต ธมฺมํ ยํ มมสฺส หิตาย สุขายาติ ฯ ตสฺมาติห เต พาหิย เอวํ สิกฺขิตพฺพํ ทิฏฺเฐ ทิฏฺฐมตฺตํ ภวิสฺสติ สุเต สุตมตฺตํ ภวิสฺสติ มุเต มุตมตฺตํ ภวิสฺสติ วิญฺญาเต วิญฺญาตมตฺตํ ภวิสฺสตีติ เอวญฺหิ เต พาหิย สิกฺขิตพฺพํ ฯ ยโต โข เต พาหิย ทิฏฺเฐ ทิฏฺฐมตฺตํ ภวิสฺสติ สุเต สุตมตฺตํ ภวิสฺสติ

มุเต มุตมตฺตํ ภวิสฺสติ วิญฺญาเต วิญฺญาตมตฺตํ ภวิสฺสติ ตโต ตฺวํ พาหิย นตฺถิ ยโต ตฺวํ พาหิย เนวตฺถิ ตโต ตฺวํ พาหิย เนวิธ น หุรํ น อุภยมนฺตเร เอเสวนฺโต ทุกฺขสฺสาติ ฯ อถ โข พาหิยสฺส ทารุจีริยสฺส ภควโต อิมาย สงฺขิตฺตาย ธมฺมเทสนาย ตาวเทว อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจิ ฯ อถ โข ภควา พาหิยํ ทารุจีริยํ อิมินา สงฺขิตฺเตน โอวาเทน โอวทิตฺวา ปกฺกามิ ฯ

[๕๐] อถ โข อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต พาหิยํ ทารุจีริยํ คาวี ตรุณวจฺฉา อภิปาเตตฺวา ชีวิตา โวโรเปสิ ฯ อถ โข ภควา สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต สมฺพหุเลหิ ภิกฺขูหิ สทฺธึ นครมฺหา นิกฺขมิตฺวา อทฺทส พาหิยํ ทารุจีริยํ กาลกตํ ทิสฺวาน ภิกฺขู อามนฺเตสิ คณฺหาถ ภิกฺขเว พาหิยสฺส ทารุจีริยสฺส สรีรกํ มญฺจกํ อาโรเปตฺวา นีหริตฺวา ฌาเปถ ถูปญฺจสฺส กโรถ สพฺรหฺมจารี โว ภิกฺขเว กาลกโตติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา[1] พาหิยสฺส ทารุจีริยสฺส สรีรกํ มญฺจกํ อาโรเปตฺวา นีหริตฺวา ฌาเปตฺวา ถูปญฺจสฺส กริตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ อุปสงฺกมิตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ ทฑฺฒํ ภนฺเต พาหิยสฺส ทารุจีริยสฺส สรีรํ ถูโป

---

๑ ปฏิสุณิตฺวาติปิ ปาโฐ ฯ

จสฺส กโต ตสฺส กา คติ โก อภิสมฺปราโยติ ฯ ปณฺฑิโต ภิกฺขเว ทารุจีริโย ปจฺจปาทิ ธมฺมสฺสานุธมฺมํ น จ ธมฺมาธิกรณํ วิเหเสติ ปรินิพฺพุโต ภิกฺขเว พาหิโย ทารุจีริโยติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายं เวลายं อิมं อุทานํ อุทาเนสิ

ยตฺถ อาโป จ ปถวี เตโช วาโย น คาธติ
น ตตฺถ สุกฺกา โชตนฺติ อาทิจฺโจ นปฺปกาสติ
น ตตฺถ จนฺทิมา ภาติ ตโม ตตฺถ น วิชฺชติ ฯ
ยทา จ อตฺตนาเวทิ มุนิ โมเนน พฺราหฺมโณ
อถ รูปา อรูปา จ สุขทุกฺขา ปมุจฺจตีติ ฯ ทสมं ฯ

โพธิวคฺโค ปฐโม ฯ

ตสฺสุทฺทานํ

ตโย จ โพธิ นิโคฺรโธ เต เถรา กสฺสเปน จ
ปาวายี สงฺคามชิ ชฏิลา พาหิเยน เต รสา[๒]ติ ฯ

อุทาเน ทุติโย มุจฺจลินฺทวคฺโค

[๕๑] ๑ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยं ภควา อุรุเวลายं วิหรติ นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร มุจฺจลินฺทมูเล ปฐมาภิสมฺพุทฺโธ ฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา สตฺตาหํ เอกปลฺลงฺเกน นิสินฺโน โหติ วิมุตฺติสุขํ ปฏิสํเวที ฯ เตน โข ปน สมเยน มหาอกาลเมโฆ

๑ ยุ. ปาฏลี ฯ ๒ ทสาติปี ฯ

อุทปาทิ ฯ สตฺตาหวทฺทลิกา สีตวาตา ทุทฺทนี ฯ อถ โข มุจฺจลินฺโท นาคราชา สกภวนา นิกฺขมิตฺวา ภควโต กายํ สตฺตกฺขตฺตุํ โภเคหิ ปริกฺขิปิตฺวา อุปริ มุทฺธนิ มหนฺตํ ผณํ วิหจฺจ อฏฺฐาสิ มา ภควนฺตं สีตं มา ภควนฺตं อุณฺหํ มา ภควนฺตํ ฑํสมกสวาตาตปสิริสปสมฺผสฺสาติ ฯ อถ โข ภควา ตสฺส สตฺตาหสฺส อจฺจเยน ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏฺฐาสิ ฯ อถ โข มุจฺจลินฺโท นาคราชา วิทฺธํ วิคตพลาหกํ เทวํ วิทิตฺวา ภควโต กายํ โภเคหิ นิเวเสตฺวา สกวณฺณํ อภินิมฺมินิตฺวา ภควโต ปุรโต ว อฏฺฐาสิ ปญฺชลิโก ภควนฺตํ นมสฺสมาโน ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

สุโข วิเวโก ตุฏฺฐสฺส สุตธมฺมสฺส ปสฺสโต
อพฺยาปชฺชํ สุขํ โลเก ปาณภูเตสุ สญฺญโม
สุขา วิราคตา โลเก กามานํ สมติกฺกโม
อสฺมิมานสฺส วินโย เอตं เว ปรมं สุขนฺติ ฯ ปฐมं ฯ

[๕๒] ๒ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยं ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลานํ ภิกฺขูนํ ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตานํ อุปฏฺฐานสาลายํ สนฺนิสินฺนานํ สนฺนิปติตานํ อยมนฺตราकถา อุทปาทิ โก นุโข อาวุโส อิเมสํ ทฺวินฺนํ ราชูนํ มหิทฺธนตโร วา มหาโภคตโร วา มหาโกสตโร วา มหาวิชิตตโร วา มหาวาหนตโร

วา มหพฺพลตโร วา มหิทฺธิกตโร วา มหานุภาวตโร วา ราชา วา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร ราชา วา ปเสนทิ โกสโลติ ฯ อยญฺหิ เหตุ ภิกฺขูนํ อนฺตรากถา วิปฺปกตา ฯ อถ โข ภควา สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต เยน อุปฏฺฐานสาลา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ ฯ นิสชฺช โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนา สนฺนิปติตา กา จ ปน โว อนฺตรากถา วิปฺปกตาติ ฯ อิธ ภนฺเต อมฺหากมฺปิ ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตานํ อุปฏฺฐานสาลายํ สนฺนิสินฺนานํ สนฺนิปติตานํ อยมนฺตรากถา อุทปาทิ โก นุ โข อาวุโส อิเมสํ ทฺวินฺนํ ราชูนํ มหทฺธนตโร วา มหาโภคตโร วา มหาโกสตโร วา มหาวิชิตตโร วา มหาวาหนตโร วา มหพฺพลตโร วา มหิทฺธิกตโร วา มหานุภาวตโร วา ราชา วา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร ราชา วา ปเสนทิ โกสโลติ อยํ โข โน ภนฺเต อนฺตรากถา วิปฺปกตา อถ ภควา อนุปฺปตฺโตติ ฯ น เขฺวตํ ภิกฺขเว ตุมฺหากํ ปฏิรูปํ กุลปุตฺตานํ สทฺธา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตานํ ยํ ตุเมฺห เอวรูปํ กถํ กเถยฺยาถ สนฺนิปติตานํ โว ภิกฺขเว ทฺวยํ กรณียํ ธมฺมี วา กถา อริโย วา ตุณฺหีภาโวติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ยญฺจ กามสุขं โลเก ยญฺจิทं ทิวิยं สุขं

คณฺหกฺขยสุขสฺส เต กถํ นคฺฆนฺติ โสพฺพนินฺติ ฯ ทุติยํ ฯ

[๕๓] ๓ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา กุมารกา อนฺตรา จ สาวตฺถึ อนฺตรา จ เชตวนํ อคมึสุ ทณฺเฑน หนนฺติ ฯ อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปาวิสิ ฯ อทฺทสา โข ภควา เต สมฺพหุเล กุมารเก อนฺตรา จ สาวตฺถึ อนฺตรา จ เชตวนํ อคมึสุ ทณฺเฑน หนนฺเต ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

สุขกามานิ ภูตานิ โย ทณฺเฑน วิหึสติ
อตฺตโน สุขเมสาโน เปจฺจ โส น ลภเต สุขํ ฯ
สุขกามานิ ภูตานิ โย ทณฺเฑน น หึสติ
อตฺตโน สุขเมสาโน เปจฺจ โส ลภเต สุขนฺติ ฯ ตติยํ ฯ

[๕๔] ๔ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา สกฺกโต โหติ ครุกโต มานิโต ปูชิโต อปจิโต ลาภี จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ ฯ ภิกฺขู สงฺโฆปิ สกฺกโต โหติ ครุกโต มานิโต ปูชิโต อปจิโต ลาภี จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ ฯ อญฺญติตฺถิยา ปน ปริพฺพาชกา อสกฺกตา โหนฺติ อครุกตา อมานิตา

อปูชิตา น อปจิตา น ตาภิโน จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจย-
เภสชฺชปริกฺขารานํ ฯ อถ โข อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา ภควโต
สกฺการํ อสหมานา ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ กาเม จ อรญฺเญ จ
ภิกฺขู ทิสฺวา อสพฺภาหิ ผรุสาหิ วาจาหิ อกฺโกสนฺติ ปริภาสนฺติ
โรเสนฺติ วิเหสนฺติ ฯ อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู เยน ภควา
เตนุปสงฺกมิ๎สุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ
นิสีทิ๎สุ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ๎
เอตรหิ ภนฺเต ภควา สกฺกโต โหติ ครุกโต มานิโต ปูชิโต
อปจิโต ตาภิ๎ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ ฯ
ภิกฺขุสงฺโฆปิ สกฺกโต โหติ ครุกโต มานิโต ปูชิโต อปจิโต ตาภิ๎
จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ ฯ อญฺญ-
ติตฺถิยา ปน ปริพฺพาชกา อสกฺกตา โหนฺติ อครุกตา อมานิตา
อปูชิตา น อปจิตา น ตาภิโน จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจย-
เภสชฺชปริกฺขารานํ ฯ อถ โข เต ภนฺเต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา
ภควโต สกฺการํ อสหมานา ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ กาเม จ อรญฺเญ
จ ภิกฺขุสงฺฆํ ทิสฺวา อสพฺภาหิ ผรุสาหิ วาจาหิ อกฺโกสนฺติ
ปริภาสนฺติ โรเสนฺติ วิเหสนฺติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ
วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

กาเม อรญฺเญ สุขทุกฺขผุฏฺฐา
เนวตฺตโน โน ปรโต ทเหถ

ผุสนฺติ ผสฺสา อุปธิ์ ปฏิจฺจ
นิรูปธิ์ เกน ผุเสยฺยุ ผสฺสาติ ฯ จตุตฺถํ ฯ

[๕๕] ๕ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร อิจฺฉานงฺคลโก อุปาสโก สาวตฺถิ์ อนุปฺปตฺโต โหติ เกนจิเทว กรณี์เยน ฯ อถ โข โส อุปาสโก สาวตฺถิยํ ตํ กรณี์ยํ ตี์เรตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสี์ทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข ตํ อุปาสกํ ภควา เอตทโวจ จิรสฺสํ โข ตฺวํ อุปาสก อิมํ ปริยายมกาสิ ยทิทं อิธาคมนายาติ ฯ จิรปฏิกาหํ ภนฺเต ภควนฺตं ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตุกาโม อปี์จาหํ เกหิจิ กิจฺจกรณี์เยหิ พฺยาวโฏ เอวาหํ นาสกฺขิ์ ภควนฺตं ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตุนฺติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

สุขํ วต ทสฺส น โหติ กิญฺจิ
สงฺขาตธมฺมสฺส พหุสฺสุตสฺส
สกิญฺจนํ ปสฺส วิหญฺญมานํ
ชโน ชนมฺหิ ปฏิพนฺธรูโปติ ฯ ปญฺจมํ ฯ

[๕๖] ๖ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยं ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน อญฺญตรสฺส ปริพฺพาชกสฺส ทหรา มาณวิกา ปชาปตี์ โหติ

คพฺภินี อุปวิชญฺญา ฯ อถ โข สา ปริพฺพาชิกา ปริพฺพาชกํ เอตทโวจ คจฺฉ ตฺวํ พฺราหฺมณ เตลํ อาหร ยํ เม วิชาตาย ภวิสฺสตีติ ฯ เอวํ วุตฺเต โส ปริพฺพาชโก ปริพฺพาชิกํ เอตทโวจ กุโต ปนาหํ โภติยา เตลํ อาหรามีติ ฯ ทุติยมฺปี โข สา ปริพฺพาชิกา ตํ ปริพฺพาชกํ เอตทโวจ คจฺฉ ตฺวํ พฺราหฺมณ เตลํ อาหร ยํ เม วิชาตาย ภวิสฺสตีติ ฯ ทุติยมฺปี โข โส ปริพฺพาชโก ตํ ปริพฺพาชิกํ เอตทโวจ กุโต ปนาหํ โภติยา เตลํ อาหรามีติ ฯ ตติยมฺปี โข สา ปริพฺพาชิกา ตํ ปริพฺพาชกํ เอตทโวจ คจฺฉ ตฺวํ พฺราหฺมณ เตลํ อาหร ยํ เม วิชาตาย ภวิสฺสตีติ

[๕๗] เตน โข ปน สมเยน รญฺโญ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส โกฏฺฐาคาเร สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา สปฺปีสฺส วา เตลสฺส วา ยาวทตฺถํ ปาตุ ทียติ โน นีหริตุ ฯ อถ โข ตสฺส ปริพฺพาชกสฺส เอตทโหสิ รญฺโญ โข ปน ปเสนทิสฺส โกสลสฺส โกฏฺฐาคาเร สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา สปฺปีสฺส วา เตลสฺส วา ยาวทตฺถํ ปาตุ ทียติ โน นีหริตุ ยนฺนูนาหํ รญฺโญ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส โกฏฺฐาคารํ คนฺตฺวา เตลสฺส ยาวทตฺถํ ปีวิตฺวา ฆรํ อาคนฺตฺวา อุคฺคิริตฺวาน ทเหยฺยํ ยํ อิมิสฺสา วิชาตาย ภวิสฺสตีติ ฯ อถ โข โส ปริพฺพาชโก รญฺโญ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส โกฏฺฐาคารํ คนฺตฺวา เตลสฺส ยาวทตฺถํ ปีวิตฺวา ฆรํ อาคนฺตฺวา

เนว สกฺโกติ อุทฺธํ กาตุ๋ น ปน อโธ ฯ โส ทุกฺขาหิ ติปฺปาหิ กฏุกาหิ เวทนาหิ ผุฏฺโฐ อาวฏฺฏติ ปริวฏฺฏติ จ ฯ อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถิ๋ ปิณฺฑาย ปาวิสิ ฯ อทฺทสา โข ภควา ตํ ปริพฺพาชกํ ทุกฺขาหิ ติปฺปาหิ กฏุกาหิ เวทนาหิ ผุฏฺฐํ อาวฏฺฏมานํ ปริวฏฺฏมานํ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

สุขิโน วต เย อกิญฺจนา
เวทคุโน หิ ชนา อกิญฺจนา
สกิญฺจนํ ปสฺส วิหญฺญมานํ
ชโน ชนสฺมิ๋ ปฏิพทฺธจิตฺโตติ ฯ ฉฏฺฐ๋ ฯ

[๕๘] ๗ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน อญฺญตรสฺส อุปาสกสฺส เอกปุตฺตโก ปิโย มนาโป กาลกโต โหติ ฯ อถ โข สมฺพหุลา อุปาสกา อฑฺฒวตฺถา อฑฺฒเกสา ทิวาทิวสฺส เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ๋สุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ๋สุ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺเน โข เต อุปาสเก ภควา เอตทโวจ กินฺนุ ตุเมฺห อุปาสกา อฑฺฒวตฺถา อฑฺฒเกสา อิธูปสงฺกมิตฺวา ทิวาทิวสฺสาติ ฯ เอวํ วุตฺเต โส อุปาสโก ภควนฺตํ เอตทโวจ มยฺหํ โข ภควา เอกปุตฺตโก ปิโย

มนาโป กาลกโต มยํ อญฺญวฺถา อญฺญเกสา อิธูปสงฺกมนฺตา ทิวาทิวสฺสาติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

บียรูปสฺสาทคทฺธิตาเส
เทวกายา ปุถุมานุสา จ
อฆาวิโน ปริชุนฺนา
มจฺจุราชสฺส วสํ คจฺฉนฺติ ฯ
เย เว ทิวา จ รตฺโต จ
อปฺปมตฺตา ชหนฺติ บียรูปํ
เต เว ขณนฺติ อฆมูลํ
มจฺจุโน อามิสํ ทุรติวตฺตนฺติ ฯ สตฺตมํ ฯ

[๕๙] ๘ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา กุณฺฑิยายํ วิหรติ กุณฺฑิฏฺฐานวเน[1] ฯ เตน โข ปน สมเยน สุปฺปวาสา โกลิยธีตา สตฺต วสฺสานิ คพฺภํ ธาเรติ สตฺตาหํ มูฬฺหคพฺภา ฯ สา ทุกฺขาหิ ติปฺปาหิ กฏุกาหิ เวทนาหิ ผุฏฺฐา ตีหิ วิตกฺเกหิ อธิวาเสติ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วต โส ภควา โย อิมสฺส เอวรูปสฺส ทุกฺขสฺส ปหานาย ธมฺมํ เทเสติ สุปฏิปนฺโน วต สสฺส ภควโต สาวกสงฺโฆ โย อิมสฺส เอวรูปสฺส ทุกฺขสฺส ปหานาย ปฏิปนฺโน สุสุขํ วต นิพฺพานํ ยตฺถิทํ เอวรูปํ ทุกฺขํ น สંวิชฺชตีติ ฯ

---

๑ พ. กุณฺฑิยานวเน ฯ

[๖๐] อถ โข สุปฺปวาสา โกลิยธีตา สามิกํ อามนฺเตสิ เอหิ ตฺวํ อยฺยปุตฺต เยน ภควา เตนุปสงฺกม อุปสงฺกมิตฺวา มม วจเนน ภควโต ปาเท สิรสา วนฺทาหิ อปฺปาพาธํ อปฺปาตงฺกํ ลหุฏฺฐานํ พลํ ผาสุวิหารํ ปุจฺฉ สุปฺปวาสา ภนฺเต โกลิยธีตา ภควโต ปาเท สิรสา วนฺทติ อปฺปาพาธํ อปฺปาตงฺกํ ลหุฏฺฐานํ พลํ ผาสุวิหารํ ปุจฺฉตีติ เอวญฺจ วเทหิ สุปฺปวาสา ภนฺเต โกลิยธีตา สตฺต วสฺสานิ คพฺภํ ธาเรติ สตฺตาหํ มูฬฺหคพฺภา สา ทุกฺขาหิ ติปฺปาหิ กฏุกาหิ เวทนาหิ ผุฏฺฐา ตีหิ วิลกฺเกหิ อธิวาเสติ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วต โส ภควา โย อิมสฺส เอวรูปสฺส ทุกฺขสฺส ปหานาย ธมฺมํ เทเสติ สุปฏิปนฺโน วต ตสฺส ภควโต สาวกสงฺโฆ โย อิมสฺส เอวรูปสฺส ทุกฺขสฺส ปหานาย ปฏิปนฺโน สุสุขํ วต นิพฺพานํ ยตฺถิทํ เอวรูปํ ทุกฺขํ น สมฺวิชฺชตีติ ฯ ปรมนฺติ โข โส โกลิยปุตฺโต สุปฺปวาสาย โกลิยธีตาย ปฏิสฺสุตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โกลิยปุตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ สุปฺปวาสา ภนฺเต โกลิยธีตา ภควโต ปาเท สิรสา วนฺทติ อปฺปาพาธํ อปฺปาตงฺกํ ลหุฏฺฐานํ พลํ ผาสุวิหารํ ปุจฺฉติ เอวญฺจ วเทติ สุปฺปวาสา โกลิยธีตา สตฺต วสฺสานิ คพฺภํ ธาเรติ สตฺตาหํ มูฬฺหคพฺภา สา ทุกฺขาหิ ติปฺปาหิ กฏุกาหิ เวทนาหิ ผุฏฺฐา ตีหิ วิลกฺเกหิ อธิวาเสติ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วต โส ภควา

โย อิมสฺส เอวรูปสฺส ทุกฺขสฺส ปหานาย ธมฺมํ เทเสติ สุปฏิปนฺโน วต ตสฺส ภควโต สาวกสงฺโฆ โย อิมสฺส เอวรูปสฺส ทุกฺขสฺส ปหานาย ปฏิปนฺโน สุสุขํ วต นิพฺพานํ ยตฺถิทํ เอวรูปํ ทุกฺขํ น สํวิชฺชตีติ ฯ สุขินี โหตุ สุปฺปวาสา โกลิยธีตา อโรคา อโรคํ ปุตฺตํ วิชายตูติ ฯ สห วจนา จ ปน ภควโต สุปฺปวาสา โกลิยธีตา สุขินี อโรคา อโรคํ ปุตฺตํ วิชายิ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข โส โกลิยปุตฺโต ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา เยน สกํ ฆรํ เตน ปจฺจยาสิ ฯ อทฺทสา โข โส โกลิยปุตฺโต สุปฺปวาสํ โกลิยธีตรํ สุขินึ อโรคํ อโรคํ ปุตฺตํ วิชาตํ ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ อจฺฉริยํ วต โภ อพฺภุตํ วต โภ ตถาคตสฺส มหิทฺธิกตา มหานุภาวตา ยตฺร หิ นามายํ สุปฺปวาสา โกลิยธีตา สห วจนา จ ปน ภควโต สุขินึ อโรคา อโรคํ ปุตฺตํ วิชายิสฺสตีติ อตฺตมโน ปมุทิโต ปีติโสมนสฺสชาโต อโหสิ ฯ

[๖๑] อถ โข สุปฺปวาสา โกลิยธีตา สามิกํ อามนฺเตสิ เอหิ ตฺวํ อยฺยปุตฺต เยน ภควา เตนุปสงฺกม อุปสงฺกมิตฺวา มม วจเนน ภควโต สิรสา วนฺทาหิ สุปฺปวาสา ภนฺเต โกลิยธีตา ภควโต ปาเท สิรสา วนฺทตีติ เอวญฺจ วเทหิ สุปฺปวาสา ภนฺเต โกลิยธีตา สตฺต วสฺสานิ คพฺภํ ธาเรติ สตฺตาหํ มูฬฺหคพฺภา สา เอตรหิ สุขินี อโรคา อโรคํ ปุตฺตํ วิชาตา สา สตฺตาหํ

พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ภตฺเตน นิมนฺเตติ อธิวาเสตุ กิร ภนฺเต ภควา สุปฺปวาสาย โกลิยธีตาย สตฺต ภตฺตานิ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ ฯ ปรมนฺติ โข โส โกลิยปุตฺโต สุปฺปวาสาย โกลิยธีตาย ปฏิสฺสุตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส โกลิยปุตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ สุปฺปวาสา ภนฺเต โกลิยธีตา ภควโต ปาเท สิรสา วนฺทติ เอวญฺจ วเทติ สุปฺปวาสา ภนฺเต โกลิยธีตา สตฺต วสฺสานิ คพฺภํ ธาเรสิ สตฺตาหํ มูฬฺหคพฺภา สา เอตรหิ สุขินี อโรคา อโรคํ ปุตฺตํ วิชาตา สา สตฺตาหํ พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ภตฺเตน นิมนฺเตติ อธิวาเสตุ กิร ภนฺเต ภควา สุปฺปวาสาย โกลิยธีตาย สตฺต ภตฺตานิ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ ฯ

[๖๒] เตน โข ปน สมเยน อญฺญตเรน อุปาสเกน พุทฺธปฺปมุโข ภิกฺขุสงฺโฆ สฺวาตนาย ภตฺเตน นิมนฺติโต โหติ ฯ โส จ อุปาสโก อายสฺมโต มหาโมคฺคลฺลานสฺส อุปฏฺฐาโก โหติ ฯ อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ มหาโมคฺคลฺลานํ อามนฺเตสิ เอหิ ตฺวํ โมคฺคลฺลาน เยน โส อุปาสโก เตนุปสงฺกม อุปสงฺกมิตฺวา ตํ อุปาสกํ เอวํ วเทหิ สุปฺปวาสา อาวุโส โกลิยธีตา สตฺต วสฺสานิ คพฺภํ ธาเรสิ สตฺตาหํ มูฬฺหคพฺภา สา เอตรหิ สุขินี อโรคา อโรคํ ปุตฺตํ วิชาตา สา สตฺตาหํ พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆ

ภตฺเตน นิมนฺเตติ กโรตุ สุปฺปวาสา โกลิยธีตา สตฺต ภตฺตานิ ปจฺฉา โส กริสฺสติ คุยฺหํ โส อุปฏฺฐาโกติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา เยน โส อุปาสโก เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ตํ อุปาสกํ เอตทโวจ สุปฺปวาสา อาวุโส โกลิยธีตา สตฺต วสฺสานิ คพฺภํ ธาเรสิ สตฺตาหํ มูฬฺหคพฺภา ฯ สา เอตรหิ สุขินี อโรคา อโรคํ ปุตฺตํ วิชาตา สา สตฺตาหํ พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ภตฺเตน นิมนฺเตติ กโรตุ สุปฺปวาสา โกลิยธีตา สตฺต ภตฺตานิ ปจฺฉา ตุวํ กริสฺสตีติ ฯ สเจ เม ภนฺเต อยฺโย มหาโมคฺคลฺลาโน ติณฺณํ ธมฺมานํ ปาฏิโภโค โภคานญฺจ ชีวิตสฺส จ สทฺธาย จ กโรตุ สุปฺปวาสา โกลิยธีตา สตฺต ภตฺตานิ ปจฺฉา กริสฺสามีติ ฯ ทุวินฺนํ โข เต อหํ อาวุโส ธมฺมานํ ปาฏิโภโค โภคานญฺจ ชีวิตสฺส จ สทฺธาย ปน ตุวํ เยว ปาฏิโภโคติ ฯ สเจ ภนฺเต อยฺโย มหาโมคฺคลฺลาโน ทุวินฺนํ ธมฺมานํ ปาฏิโภโค โภคานญฺจ ชีวิตสฺส จ กโรตุ สุปฺปวาสา โกลิยธีตา สตฺต ภตฺตานิ ปจฺฉา กริสฺสามีติ ฯ อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ตํ อุปาสกํ สญฺญาเปตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ สญฺญาโต ภนฺเต โส อุปาสโก กโรตุ สุปฺปวาสา โกลิยธีตา สตฺต ภตฺตานิ ปจฺฉา โส กริสฺสตีติ ฯ อถ โข สุปฺปวาสา โกลิยธีตา สตฺตาหํ พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา

สนฺตปฺเปสิ สมฺปวาเรสิ ตญฺจ ทารกํ ภควนฺตํ วนฺทาเปสิ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ ฯ อถ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต ตं ทารกं เอตทโวจ กจฺจิ โว ทารก ขมนียं กจฺจิ ยาปนียं กจฺจิ น กิญฺจิ ทุกฺขนฺติ ฯ กุโต เม ภนฺเต สาริปุตฺต ขมนียं กุโต ยาปนียं สตฺต เม วสฺสานิ โลหิตกุจฺฉิยา[1] วุตฺถานีติ ฯ อถ โข สุปฺปวาสา โกลิยธีตา ปุตฺโต เม ธมฺมเสนาปตินา สทฺธิ มนฺเตตีติ อตฺตมนา ปมุทิตา ปีติโสมนสฺสชาตา อโหสิ ฯ อถ โข ภควา สุปฺปวาสํ โกลิยธีตรํ อตฺตมนํ ปมุทิตं ปีติโสมนสฺสชาตं วิทิตฺวา สุปฺปวาสํ โกลิยธีตรํ เอตทโวจ อิจฺเฉยฺยาสิ ตฺวं สุปฺปวาเส อญฺญมฺปิ เอวรูปํ ปุตฺตนฺติ ฯ อิจฺเฉยฺยาหํ ภนฺเต ภควา อญฺญานิปิ เอวรูปานิ สตฺต ปุตฺตานีติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายं เวลายं อิมं อุทานं อุทาเนสิ

อสาตํ สาตรูเปน ปิยรูเปน อปฺปิยं
ทุกฺขํ สุขสฺส รูเปน ปมตฺตมติวตฺตตีติ ฯ อฏฺฐมं ฯ

[๖๓] ๙ เอวมฺเม สุตं ฯ เอกं สมยं ภควา สาวตฺถิยं วิหรติ ปุพฺพาราเม มิคารมาตุ ปาสาเท ฯ เตน โข ปน สมเยน วิสาขาย มิคารมาตุยา โกจิเทว อตฺโถ รญฺเญ ปเสนทิมฺหิ โกสเล ปฏิพทฺโธ[2] โหติ ฯ ตํ ราชา ปเสนทิ โกสโล น ยถาธิปฺปายं

---

๑ อฏฺฐกถายํ โลหิตกุมฺภิยา อิติ ปาโฐ ฯ

๒ ปฏิพนฺโธติปิ ปาโฐ ฯ

ติเรติ ฯ อถ โข วิสาขา มิคารมาตา ทิวาทิวสฺเสว เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข วิสาขํ มิคารมาตรํ ภควา เอตทโวจ หนฺท กุโต นุ ตฺวํ วิสาเข อาคจฺฉสิ ทิวาทิวสฺสาติ ฯ อิธ เม ภนฺเต โกจิเทว อตฺโถ รญฺเญ ปเสนทิมฺหิ โกสเล ปฏิพทฺโธ โหติ ฯ ตํ ราชา ปเสนทิ โกสโล น ยถาธิปฺปายํ ติเรตีติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

สพฺพํ ปรวสํ ทุกฺขํ สพฺพํ อิสฺสริยํ สุขํ
สาธารเณ วิหญฺญนฺติ โยคา หิ ทุรติกฺกมาติ ฯ นวมํ ฯ

[๖๔] ๑๐ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา อนุปิยายํ วิหรติ อมฺพวเน ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา ภทฺทิโย กาพิโคธาย ปุตฺโต อรญฺญคโตปิ รุกฺขมูลคโตปิ สุญฺญาคารคโตปิ อภิกฺขณํ อุทานํ อุทาเนสิ อโห สุขํ อโห สุขนฺติ ฯ อสฺโสสุํ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู อายสฺมโต ภทฺทิยสฺส กาพิโคธาย ปุตฺตสฺส อรญฺญคตสฺสปิ รุกฺขมูลคตสฺสปิ สุญฺญาคารคตสฺสปิ อภิกฺขณํ อุทานํ อุทาเนนฺตสฺส อโห สุขํ อโห สุขนฺติ ฯ สุตฺวาน เตสํ เอตทโหสิ นิสฺสํสยํ โข อาวุโส อายสฺมา ภทฺทิโย กาพิโคธาย ปุตฺโต อนภิรโต พฺรหฺมจริยํ จรติ ยสฺส ปุพฺเพ อคาริกภูตสฺส รชฺชสุขํ โส ตมนุสฺสรมาโน อรญฺญคโตปิ รุกฺขมูลคโตปิ

สุญฺญาคารคโตปิ อภิกฺขณํ อุทานํ อุทาเนสิ อโห สุขํ อโห สุขนฺติ ฯ อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ๎สุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสี๎ทิ๎สุ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ๎ อายสฺมา ภนฺเต ภทฺทิโย กาพิโคธาย ปุตฺโต อรญฺญคโตปิ รุกฺขมูลคโตปิ สุญฺญาคารคโตปิ อภิกฺขณํ อุทานํ อุทาเนสิ อโห สุขํ อโห สุขนฺติ นิสฺสํสยํ โข ภทฺทิโย กาพิโคธาย ปุตฺโต อนภิรโต ฯเปฯ อโห สุขนฺติ ฯ

[๖๕] อถ โข ภควา อญฺญตรํ ภิกฺขุ๎ อามนฺเตสิ เอหิ ตฺวํ ภิกฺขุ มม วจเนน ภทฺทิยํ ภิกฺขุ๎ อามนฺเตหิ สตฺถา ตํ อาวุโส ภทฺทิย อามนฺเตตี๎ติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข โส ภิกฺขุ ภควโต ปฏิสฺสุ๎ตฺวา เยนายสฺมา ภทฺทิโย กาพิโคธาย ปุตฺโต เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ ภทฺทิยํ กาพิโคธาย ปุตฺตํ เอตทโวจ สตฺถา ตํ อาวุโส ภทฺทิย อามนฺเตตี๎ติ ฯ เอวมาวุโส๎ติ โข อายสฺมา ภทฺทิโย กาพิโคธาย ปุตฺโต ตสฺส ภิกฺขุโน ปฏิสฺสุ๎ตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสี๎ทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ ภทฺทิยํ กาพิโคธาย ปุตฺตํ ภควา เอตทโวจ สจฺจํ กิร ตฺวํ ภทฺทิย อรญฺญคโตปิ รุกฺขมูลคโตปิ สุญฺญาคารคโตปิ อภิกฺขณํ อุทานํ อุทาเนสิ อโห สุขํ อโห สุขนฺติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ ฯ กึ ปน ตฺวํ ภทฺทิย อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน อรญฺญคโตปิ รุกฺขมูลคโตปิ

สุญฺญาคารคโตปี อภิกฺขณํ อุทานํ อุทาเนสิ อโห สุขํ อโห สุขนฺติ ฯ ปุพฺเพ เม ภนฺเต อคาริกภูตสฺส รชฺชสุขํ กาเรนฺตสฺส อนฺโตปี อนฺเตปุเร รกฺขา สํวิหิตา อโหสิ พหิปี อนฺเตปุเร รกฺขา สํวิหิตา อโหสิ อนฺโตปี นคเร รกฺขา สํวิหิตา อโหสิ พหิปี นคเร รกฺขา สํวิหิตา อโหสิ อนฺโตปี ชนปเท รกฺขา สํวิหิตา อโหสิ พหิปี ชนปเท รกฺขา สํวิหิตา อโหสิ ฯ โส โข อหํ ภนฺเต เอวํ รกฺขิโต โคปีโต สนฺโต ภีโต อุพฺพิคฺโค อุสฺสงฺกี อุตฺราสี วิหาสึ เอตรหิ โข ปนาหํ ภนฺเต อรญฺญคโตปี รุกฺขมูลคโตปี สุญฺญาคารคโตปี เอกโก อภีโต อนุพฺพิคฺโค อนุสฺสงฺกี อนุตฺราสี อปฺโปสฺสุกฺโก ปนูนโลโม ปรทวุตฺโต มิคภูเตน เจตสา วิหรามิ ฯ อิมํ โข อหํ ภนฺเต อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน อรญฺญคโตปี รุกฺขมูลคโตปี สุญฺญาคารคโตปี อภิกฺขณํ อุทานํ อุทาเนสิ อโห สุขํ อโห สุขนฺติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมं อุทานํ อุทาเนสิ

ยสฺสนฺตรโต น สนฺติ โกปา
อิติ ภวาภวตญฺจ วีติวตฺโต
ตํ วิคตภยํ สุขี อโสกํ
เทวา นานุภวนฺติ ทสฺสนายาติ ฯ ทสมํ ฯ
มุจฺจลินฺทวคฺโค ทุติโย ฯ

ตสฺสุทฺทานํ

มุจฺจลินฺโท ราชา ทณฺเฑน สกฺกาโร อุปาสเกน จ
คพฺภินี เอกปุตฺโต จ สุปฺปวาสา วิสาขา จ
กาฬิโคธาย ภทฺทิโยติ ฯ

อุทาเน ตติโย นนฺทวคฺโค

[๖๖] ๑ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควโต อวิทูเร นิสินฺโน โหติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปุราณกมฺมวิปากชํ ทุกฺขํ ติปฺปํ กฏุกํ เวทนํ อธิวาเสนฺโต สโต สมฺปชาโน อวิหญฺญมาโน ฯ อทฺทสา โข ภควา ตํ ภิกฺขุ อวิทูเร นิสินฺนํ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปุราณกมฺมวิปากชํ ทุกฺขํ ติปฺปํ กฏุกํ เวทนํ อธิวาเสนฺตํ สตํ สมฺปชานํ อวิหญฺญมานํ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

สพฺพกมฺมชหสฺส ภิกฺขุโน
ภุนมานสฺส ปุเรกฺขตํ รชํ
อมมสฺส ฐิตสฺส ตาทิโน
อตฺโถ นตฺถิ ชนํ ตเปตเวติ ฯ สุตฺตํ ปฐมํ ฯ

---

๑ อฏฺฐกถายํ ขุน-อิติ ปาโฐ ฯ

[๖๗] ๒ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปีณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา นนฺโท ภควโต ภาตา มาตุจฺฉาปุตฺโต สมฺพหุลานํ ภิกฺขูนํ เอวํ อาโรเจสิ อนภิรโต อหํ อาวุโส พฺรหฺมจริยํ จรามิ น สกฺโกมิ พฺรหฺมจริยํ สนฺธาเรตุ์ สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติสฺสามีติ ฯ อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขู เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจ อายสฺมา ภนฺเต นนฺโท ภควโต ภาตา มาตุจฺฉาปุตฺโต สมฺพหุลานํ ภิกฺขูนํ เอวํ อาโรเจสิ อนภิรโต อหํ อาวุโส พฺรหฺมจริยํ จรามิ น สกฺโกมิ พฺรหฺมจริยํ สนฺธาเรตุ์ สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติสฺสามีติ ฯ อถ โข ภควา อญฺญตรํ ภิกฺขุ์ อามนฺเตสิ เอหิ ตฺวํ ภิกฺขุ มม วจเนน นนฺทํ ภิกฺขุ์ อามนฺเตหิ สตฺถา ตํ อาวุโส นนฺท อามนฺเตตีติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข โส ภิกฺขู ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา เยนายสฺมา นนฺโท เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ นนฺทํ เอตทโวจ สตฺถา ตํ อาวุโส นนฺท อามนฺเตตีติ ฯ เอวมาวุโสติ โข อายสฺมา นนฺโท ตสฺส ภิกฺขุโน ปฏิสฺสุตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ นนฺทํ ภควา เอตทโวจ สจฺจํ กิร ตฺวํ นนฺท สมฺพหุลานํ ภิกฺขูนํ เอวํ อาโรเจสิ อนภิรโต อหํ อาวุโส

ฯเปฯ หีนายาวตฺติสฺสามีติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ ฯ กิสฺส ปน ตฺวํ นนฺท อนภิรโต พฺรหฺมจริยํ จรสิ น สกฺโกสิ พฺรหฺมจริยํ สนฺธาเรตุ สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติสฺสสีติ ฯ สากิยานี มม ภนฺเต ชนปทกลฺยาณี ฆรา นิกฺขมนฺตสฺส อุปฑฺฒฉฏฺฐิเตหิ เกเสหิ อปโลเกตฺวา มํ เอตทโวจ ตุวญฺ โข อยฺยปุตฺต อาคจฺเฉยฺยาสีติ โส โข อหํ ภนฺเต ตํ อนุสฺสรมาโน อนภิรโต พฺรหฺมจริยํ จรามิ น สกฺโกมิ พฺรหฺมจริยํ สนฺธาเรตุ สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติสฺสามีติ ฯ อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ นนฺทํ พาหาย คเหตฺวา เสยฺยถาปี นาม พลวา ปุริโส สมฺมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย ปสาริตํ วา พาหํ สมฺมิญฺเชยฺย เอวเมวํ เชตวเน อนฺตรหิโต เทเวสุ ตาวตึเสสุ ปาตุรโหสิ ฯ

[๖๘] เตน โข ปน สมเยน ปญฺจมตฺตานิ อจฺฉราสตานิ สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส อุปฏฺฐานํ อาคตานิ โหนฺติ กุกฺกุฏปาทานิ[๒] ฯ อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ นนฺทํ อามนฺเตสิ ปสฺสสิ โน ตฺวํ นนฺท อิมานิ ปญฺจ อจฺฉราสตานิ กุกฺกุฏปาทานีติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ ฯ ตํ กึ มญฺญสิ นนฺท กตมา นุ โข อภิรูปตรา วา ทสฺสนียตรา วา ปาสาทิกตรา วา สากิยานี วา ชนปทกลฺยาณี อิมานิ วา ปญฺจ อจฺฉราสตานิ กุกฺกุฏปาทานีติ ฯ เสยฺยถาปี ภนฺเต ปณฺฑุมกุฏี กณฺณนาสจฺฉินฺนา เอวเมว โข ภนฺเต สากิยานี ชนปท-

๑ ฆรา นิกฺขมนฺตปิ ปาโฐ ฯ ๒ สี. ยุ. กุกฺกุฏปาทินี ฯ

กตฺยาณี อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อจฺฉราสตานํ อุปนิชาย สงฺฆยมฺปี น อุเปติ กลภาคมฺปี น อุเปติ อุปนิธิมฺปี น อุเปติ[1] อถ โข อิมานิ ปญฺจ อจฺฉราสตานิ อภิรูปตรานิ เจว ทสฺสนียตรานิ จ ปาสาทิกตรานิ จาติ ฯ อภิรม นนฺท อภิรม นนฺท อหนฺเต ปาฏิโภโค ปญฺจนฺนํ อจฺฉราสตานํ ปฏิลาภาย กุกฺกุฏปาทานนฺติ ฯ สเจ เม ภนฺเต ภควา ปาฏิโภโค ปญฺจนฺนํ อจฺฉราสตานํ ปฏิลาภาย กุกฺกุฏปาทานํ อภิรมิสฺสามหํ ภนฺเต ภควา พฺรหฺมจริเยติ ฯ อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ นนฺทํ พาหาย คเหตฺวา เสยฺยถาปี นาม พลวา ปุริโส สมฺมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย ปสาริตํ วา พาหํ สมฺมิญฺเชยฺย เอวเมวํ เชตวเน ตาวตึเสสุ อนฺตรหิโต เชตวเน ปาตุรโหสิ ฯ อสฺโสสุ โข ภิกฺขู อายสฺมา กิร นนฺโท ภควโต ภาตา มาตุจฺฉาปุตฺโต อจฺฉรานํ เหตุ พฺรหฺมจริยํ จรติ ภควา กิรสฺส ปาฏิโภโค ปญฺจนฺนํ อจฺฉราสตานํ ปฏิลาภาย กุกฺกุฏปาทานนฺติ ฯ

[๖๙] อถ โข อายสฺมโต นนฺทสฺส สหายกา ภิกฺขู อายสฺมนฺตํ นนฺทํ ภตกวาเทน จ อุปกฺกิตวาเทน จ สมุทาจรนฺติ ภตโก กิรายสฺมา นนฺโท อุปกฺกิตโก กิรายสฺมา นนฺโท อจฺฉรานํ เหตุ พฺรหฺมจริยํ จรติ ภควา กิรสฺส ปาฏิโภโค ปญฺจนฺนํ อจฺฉราสตานํ ปฏิลาภาย กุกฺกุฏปาทานนฺติ ฯ อถ โข อายสฺมา

---

๑ ยุ. พ. เอวํ ฯ สี่หฬโปตฺถเก อยํ ปาโฐ นตฺถิ ฯ

นนฺโท สหายกานํ ภิกฺขูนํ ภคฺควาเทน จ อุปกฺกิฏฺฐวาเทน จ อฏฺฏิยมาโน หรายมาโน ชิคุจฺฉมาโน เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต น จิรสฺเสว ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทนุตฺตรํ พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิ ขีณา ชาติ วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ อพฺภญฺญาสิ ฯ อญฺญตโร โข ปนายสฺมา นนฺโท อรหตํ อโหสิ ฯ

[๗๐] อถ โข อญฺญตรา เทวตา อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ ฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข สา เทวตา ภควนฺตํ เอตทโวจ อายสฺมา ภนฺเต นนฺโท ภควโต ภาตา มาตุจฺฉาปุตฺโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ ฯ ภควโตปิ ญาณํ อุทปาทิ นนฺโท อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ ฯ อถ โข อายสฺมา นนฺโท ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา

นนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ ยํ เม ภนฺเต ภควา ปาฏิโภโค ปญฺจนฺนํ อจฺฉราสตานํ ปฏิลาภาย กุกฺกุฏปาทานํ มุญฺจามหํ ภนฺเต ภควนฺตํ เอตสฺมา ปฏิสฺสวาติ ฯ มยาปี โข เต นนฺท เจตสา เจโต ปริจฺจ วิทิโต นนฺโท อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติ๋ ปญฺญาวิมุตฺติ๋ ทิฏฺเวว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ เทวตาปี เม เอตมตฺถํ อาโรเจสิ อายสฺมา ภนฺเต นนฺโท ภควโต ภาตา มาตุจฺฉาปุตฺโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติ๋ ปญฺญาวิมุตฺติ๋ ทิฏฺเวว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ ยเทว โข เต นนฺท อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุตฺตํ อถาหํ มุตฺโต เอตสฺมา ปฏิสฺสวาติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ยสฺส ตณฺโห กามปงฺโก มทฺทิโต กามกณฺฏโก
โมหกฺขยํ อนุปฺปตฺโต สุขทุกฺเขสุ น เวธตี๋ส ภิกฺขูติ ฯ ทุติยं ฯ

[๗๑] ๓ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยं ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน ยโส๋ชปฺปมุขานิ ปญฺจมตฺตานิ ภิกฺขุสตานิ สาวตฺถึ อนุปฺปตฺตานิ โหนฺติ ภควนฺตํ ทสฺสนาย ฯ เต จ อาคนฺตุกา ภิกฺขู เนวาสิเกหิ ภิกฺขูหิ สทฺธิ๋ ปฏิสมฺโมทมานา เสนาสนานิ ปญฺญาปยมานา ปตฺตจีวรานิ ปฏิสามยมานา อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา

อเหสุ ฯ อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ เก ปเนเต อานนฺท อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา เกวฏฺฏา มญฺเญ มจฺฉวิโลเปติ ฯ เอตานิ ภนฺเต ยโสชปฺปมุขานิ ปญฺจมตฺตานิ ภิกฺขุสตานิ สาวตฺถิ อนุปฺปตฺตานิ ภควนฺตํ ทสฺสนาย เต จ อาคนฺตุกา ภิกฺขู เนวาสิเกหิ ภิกฺขูหิ สทฺธิ ปฏิสมฺโมทมานา เสนาสนานิ ปญฺญาปยมานา ปตฺตจีวรานิ ปฏิสามยมานา อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทาติ ฯ เตน หานนฺท มม วจเนน เต ภิกฺขู อามนฺเตหิ สตฺถา อายสฺมนฺเต อามนฺเตตีติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา เยน เต ภิกฺขู เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา เต ภิกฺขู เอตทโวจ สตฺถา อายสฺมนฺเต อามนฺเตตีติ ฯ เอวมาวุโสติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปฏิสฺสุตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ๎สุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ๎สุ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺเน โข เต ภิกฺขู ภควา เอตทโวจ กินฺนุ ตุเมฺห ภิกฺขเว อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา เกวฏฺฏา มญฺเญ มจฺฉวิโลเปติ ฯ

[๗๒] เอวํ วุตฺเต อายสฺมา ยโสโข ภควนฺตํ เอตทโวจ อิมานิ ภนฺเต ปญฺจมตฺตานิ ภิกฺขุสตานิ สาวตฺถิ อนุปฺปตฺตานิ ภควนฺตํ ทสฺสนาย เตเม อาคนฺตุกา ภิกฺขู เนวาสิเกหิ ภิกฺขูหิ สทฺธิ ปฏิสมฺโมทมานา เสนาสนานิ ปญฺญาปยมานา ปตฺตจีวรานิ ปฏิสามยมานา อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทาติ ฯ คจฺฉถ ภิกฺขเว

โว ปณาเมมิ น โว มม สนฺติเก วตฺถพฺพนฺติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา เสนาสนํ ปฏิสาเมตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน วชฺชี เตน จาริกํ ปกฺกมึสุ วชฺชีสุ อนุปุพฺเพน จาริกญฺจรมานา เยน วคฺคุมุทานที เตนุปสงฺกมึสุ อุปสงฺกมิตฺวา วคฺคุมุทานทีตีเร ปณฺณกุฏิโย กริตฺวา วสฺสํ อุปคจฺฉึสุ ฯ

[๗๓] อถ โข อายสฺมา ยโสโช วสฺสูปคโต ภิกฺขู อามนฺเตสิ ภควตา มยํ อาวุโส ปณามิตา อตฺถกาเมน หิเตสินา อนุกมฺปเกน อนุกมฺปํ อุปาทาย หนฺท มยํ อาวุโส ตถา วิหารํ กปฺเปม ยถา โน วิหรตํ ภควา อตฺถกาโม อสฺสาติ ฯ เอวมาวุโสติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต ยโสชสฺส ปจฺจสฺโสสุํ ฯ อถ โข เต ภิกฺขู วูปกฏฺฐา อปฺปมตฺตา อาตาปีโน ปหิตตฺตา วิหรนฺตา เตเนวนฺตรวสฺเสน สพฺเพ เยว ติสฺโส วิชฺชา สจฺฉากํสุ ฯ

[๗๔] อถ โข ภควา สาวตฺถิยํ ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา เยน เวสาลี เตน จาริกํ ปกฺกามิ อนุปุพฺเพน จาริกญฺจรมาโน เยน เวสาลี ตทวสริ ฯ ตตฺร สุทํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํ ฯ อถ โข ภควา วคฺคุมุทาตีริยานํ ภิกฺขูนํ เจตสา เจโต ปริจฺจ มนสิกริตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ อาโลกชาตา วิย เม อานนฺท เอสา ทิสา โอภาสชาตา วิย เม อานนฺท เอสา ทิสา ยสฺสํ ทิสายํ วคฺคุมุทาตีริยา

ภิกฺขู วิหรนฺติ คนฺตุ อปฺปฏิกูลาสิ เม มนสิกาตุ ปหิเณยฺยาสิ ตฺวํ อานนฺท วคฺคุมุทาตีริยานํ ภิกฺขูนํ สนฺติเก ทูตํ สตฺถา อายสฺมนฺเต อามนฺเตติ สตฺถา อายสฺมนฺตานํ ทสฺสนกามโตติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา เยน อญฺญตโร ภิกฺขุ เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ภิกฺขุ เอตทโวจ เอหิ ตฺวํ อาวุโส เยน วคฺคุมุทาตีริยา ภิกฺขู เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา วคฺคุมุทาตีริเย ภิกฺขู เอวํ วเทหิ สตฺถา อายสฺมนฺเต อามนฺเตติ สตฺถา อายสฺมนฺตานํ ทสฺสนกามโตติ ฯ เอวมาวุโสติ โข โส ภิกฺขุ อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปฏิสฺสุตฺวา เสยฺยถาปี นาม พลวา ปุริโส สมฺมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย ปสาริตํ วา พาหํ สมฺมิญฺเชยฺย เอวเมวํ มหาวเน กูฏาคารสาลายํ อนฺตรหิโต วคฺคุมุทาย นทิยา ตีเร เตสํ ภิกฺขูนํ ปุรโต ปาตุรโหสิ ฯ อถ โข โส ภิกฺขุ วคฺคุมุทาตีริเย ภิกฺขู เอตทโวจ สตฺถา อายสฺมนฺเต อามนฺเตติ สตฺถา อายสฺมนฺตานํ ทสฺสนกามโตติ ฯ เอวมาวุโสติ โข เต ภิกฺขู ตสฺส ภิกฺขุโน ปฏิสฺสุตฺวา เสนาสนํ ปฏิสาเมตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เสยฺยถาปี นาม พลวา ปุริโส สมฺมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย ปสาริตํ วา พาหํ สมฺมิญฺเชยฺย เอวเมวํ วคฺคุมุทาย นทิยา ตีเร อนฺตรหิตา มหาวเน กูฏาคารสาลายํ ภควโต สมฺมุเข ปาตุรหํสุ ฯ

[๗๕] เตน โข ปน สมเยน ภควา อาเนญฺเชน สมาธินา

นิสีนฺโน โหติ ฯ อถ โข เตสํ ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ กตเมน นุ โข ภควา วิหาเรน เอตรหิ วิหรตีติ ฯ อถ โข เตสํ ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ อาเนญฺเชน โข ภควา วิหาเรน เอตรหิ วิหรตีติ ฯ สพฺเพว อาเนญฺเชน สมาธินา นิสีทึสุ ฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา นิกฺขนฺเต ปฐเม ยาเม อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ อภิกฺกนฺตา ภนฺเต รตฺติ นิกฺขนฺโต ปฐโม ยาโม จิรนิสีนฺนา อาคนฺตุกา ภิกฺขู ปฏิสมฺโมทตุ ภนฺเต ภควา อาคนฺตุเกหิ ภิกฺขูหีติ ฯ เอวํ วุตฺเต ภควา ตุณฺหี อโหสิ ฯ ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา อานนฺโท อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา นิกฺขนฺเต มชฺฌิเม ยาเม อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ อภิกฺกนฺตา ภนฺเต รตฺติ นิกฺขนฺโต มชฺฌิโม ยาโม จิรนิสีนฺนา อาคนฺตุกา ภิกฺขู ปฏิสมฺโมทตุ ภนฺเต ภควา อาคนฺตุเกหิ ภิกฺขูหีติ ฯ ทุติยมฺปิ โข ภควา ตุณฺหี อโหสิ ฯ ตติยมฺปิ โข อายสฺมา อานนฺโท อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา นิกฺขนฺเต ปจฺฉิเม ยาเม อุทฺธเสฺต อรุเณ นนฺทิมุขิยา รตฺติยา อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ อภิกฺกนฺตา ภนฺเต รตฺติ นิกฺขนฺโต ปจฺฉิโม ยาโม อุทฺธโสฺต อรุโณ นนฺทิมุขี รตฺติ จิรนิสีนฺนา อาคนฺตุกา ภิกฺขู ปฏิสมฺโมทตุ ภนฺเต ภควา

อาคนฺตุเกหิ ภิกฺขูหีติ ฯ อถ โข ภควา ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏฺหิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ สเจ โข ตฺวํ อานนฺท ชาเนยฺยาสิ เอตฺตกมฺปี เต น ปฏิภาเสยฺย อหญฺจานนฺท อิมานิ จ ปญฺจภิกฺขุสตานิ สพฺเพว อาเนญฺชสมาธินา นิสินฺนาติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ยสฺส ชิโต กามกณฺฏโก
อกฺโกโส จ วโธ จ พนฺธนญฺจ
ปพฺพโต วิย โส ฐิโต อเนโช
สุขทุกฺเขสุ น เวธตี สฺส ภิกฺขูติ ฯ ตติยํ ฯ

[๗๖] ๔ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สาริปุตฺโต ภควโต อวิทูเร นิสินฺโน โหติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฏฺเปตฺวา ฯ อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตं สาริปุตฺตํ อวิทูเร นิสินฺนํ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ กายं ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฏฺเปตฺวา ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายं เวลายं อิมं อุทานं อุทาเนสิ

ยถาปี ปพฺพโต เสโล อจโล สุปติฏฺฐิโต
เอวํ โมหกฺขยา ภิกฺขุ ปพฺพโตว น เวธตีติ ฯ จตุตฺถํ ฯ

[๗๗] ๕ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน อา-

ยสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ภควโต อวิทูเร นิสินฺโน โหติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุๆ กายๆ ปณิธาย กายคตาย สติยา อชฺฌตฺตๆ สุปติฏฺฐิตาย อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตๆ มหาโมคฺคลฺลานๆ อวิทูเร นิสินฺนๆ ปลฺลงฺกๆ อาภุชิตฺวา อุชุๆ กายๆ ปณิธาย กายคตาย สติยา อชฺฌตฺตๆ สุปติฏฺฐิตาย ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถๆ วิทิตฺวา ตายๆ เวลายๆ อิมๆ อุทานๆ อุทาเนสิ

สนฺติ กายคตา อุปฏฺฐิตา
ฉสุ ผสฺสายตเนสุ สංวุโต
สสตๆ ภิกฺขุ สมาหิโต
ชญฺญา นิพฺพานมตฺตโนติ ฯ ปญฺจมๆ ฯ

[๗๘] ๖ เอวมฺเม สุตๆ ฯ เอกๆ สมยๆ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา ปิลินฺทวจฺโฉ ภิกฺขู วสลวาเทน สมุทาจรติ ฯ อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู เยน ภควา เตนุปสงฺกมิๆสุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตๆ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตๆ นิสีทิๆสุ ฯ เอกมนฺตๆ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตๆ เอตทโวจุๆ อายสฺมา ภนฺเต ปิลินฺทวจฺโฉ ภิกฺขู วสลวาเทน สมุทาจรตีติ ฯ อถ โข ภควา อญฺญตรๆ ภิกฺขุๆ อามนฺเตสิ เอหิ ตฺวๆ ภิกฺขุ มม วจเนน ปิลินฺทวจฺฉๆ ภิกฺขุๆ อามนฺเตหิ สตฺถา ตๆ อาวุโส วจฺฉ อามนฺเตตีติ ฯ เอวๆ ภนฺเตติ โข โส ภิกฺขุ ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา เยนายสฺมา ปิลินฺทวจฺโฉ เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา

อายสฺมนฺตํ ปิณฺฑโทวจฺฉํ เอตทโวจ สตฺถา ตํ อาวุโส อามนฺเตตีติ ฯ เอวมาวุโสติ โข อายสฺมา ปิณฺฑโทวจฺโฉ ตสฺส ภิกฺขุโน ปฏิสฺสุตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ ปิณฺฑโทวจฺฉํ ภควา เอตทโวจ สจฺจํ กิร ตฺวํ ปิณฺฑโทวจฺฉ ภิกฺขู วสลวาเทน สมุทาจรสีติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ ฯ อถ โข ภควา อายสฺมโต ปิณฺฑโทวจฺฉสฺส ปุพฺเพนิวาสํ มนสิกตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ มา โข ตุเมฺห ภิกฺขเว วจฺฉสฺส ภิกฺขุโน อุชฺฌายิตฺถ น ภิกฺขเว วจฺโฉ โทสนฺตโร ภิกฺขู วสลวาเทน สมุทาจรติ วจฺฉสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปญฺจ ชาติสตานิ อพฺโภกิณฺณานิ พฺราหฺมณกุเล ปจฺจาชาตานิ โส ตสฺส วสลวาโท ทีฆรตฺตํ อชฺฌาจิณฺโณ เตนายํ วจฺโฉ ภิกฺขู วสลวาเทน สมุทาจรตีติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ยมฺหิ น มายา วตฺตติ น มาโน
โย ขีณโลโภ อมโม นิราโส
ปนุณฺณโกโธ อภินิพฺพุตตฺโต
โส พฺราหฺมโณ โส สมโณ ส ภิกฺขูติ ฯ ฉฏฺฐํ ฯ

[๗๙] ๗ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวพฺภาเร กณฺฑกนิวาเป ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา มหากสฺสโป ปิปฺผลิคุหายํ วิหรติ สตฺตาหํ เอกปลฺลงฺเกน นิสินฺโน

อญฺญตรํ สมาธิ์ สมาปชฺชิตฺวา ฯ อถ โข อายสฺมา มหากสฺสโป ตสฺส สตฺตาหสฺส อจฺจเยน ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏฺฐาสิ ฯ อถ โข อายสฺมโต มหากสฺสปสฺส ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏฺฐิตสฺส เอตทโหสิ ยนฺนูนาหํ ราชคหํ บิณฺฑาย ปาวิเสยฺยนฺติ ฯ เตน โข ปน สมเยน ปญฺจมตฺตานิ เทวตาสตานิ อุสฺสุกฺกํ อาปนฺนานิ โหนฺติ อายสฺมโต มหากสฺสปสฺส บิณฺฑปาตปฏิลาภาย ฯ อถ โข อายสฺมา มหากสฺสโป ตานิ ปญฺจมตฺตานิ เทวตาสตานิ ปฏิกฺขิปิตฺวา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ราชคหํ บิณฺฑาย ปาวิสิ ฯ

[๘๐] เตน โข ปน สมเยน สกฺโก เทวานมินฺโท อายสฺมโต มหากสฺสปสฺส บิณฺฑปาตํ ทาตุกาโม โหติ ฯ เปสการกวณฺณํ อภินิมฺมินิตฺวา ตนฺตํ วินาติ ฯ สุชาตา อสุรกญฺญา ตสฺรํ ปูเรติ ฯ อถ โข อายสฺมา มหากสฺสโป ราชคเห สปทานํ บิณฺฑาย จรมาโน เยน สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมิ ฯ อทฺทสา โข สกฺโก เทวานมินฺโท อายสฺมนฺตํ มหากสฺสปํ ทูรโตว อาคจฺฉนฺตํ ทิสฺวาน ฆรา นิกฺขมิตฺวา ปจฺจุคฺคนฺตฺวา หตฺถโต ปตฺตํ คเหตฺวา ฆรํ ปวิสิตฺวา ฆฏิยา โอทนํ อุทฺธริตฺวา ปตฺตํ ปูเรตฺวา อายสฺมโต มหากสฺสปสฺส อทาสิ ฯ โส อโหสิ บิณฺฑปาโต อเนกสูโป อเนกพฺยญฺชโน ฯ อถ โข อายสฺมโต มหากสฺสปสฺส เอตทโหสิ โก นุ โข อยํ สตฺโต ยสสฺสายํ เอวรูโป อิทฺธานุภาโวติ ฯ อถ โข อายสฺมโต มหากสฺสปสฺเสว เอตทโหสิ สกฺโก

นุ โข เทวานมินฺโทติ อิติ วิทิตฺวา สกฺกํ เทวานมินฺทํ เอตทโวจ กตํ โข เต อิทํ โกสิย มา ปุนปี เอวรูปมกาสีติ ฯ อมฺหากมฺปี ภนฺเต กสฺสป ปุญฺเญน อตฺโถ อมฺหากมฺปี ปุญฺเญน กรณีย์นฺติ ฯ อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท อายสฺมนฺตํ มหากสฺสปํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา เวหาสํ อพฺภุคฺคนฺตฺวา อากาเส อนฺตลิกฺเข ติกฺขตฺตุ์ อุทานํ อุทาเนสิ

อโห ทานํ ปรมทานํ กสฺสเป สุปติฏฺฐิตํ
อโห ทานํ ปรมทานํ กสฺสเป สุปติฏฺฐิตนฺติ ฯ

[๘๑] อสฺโสสิ โข ภควา ทิพฺพาย โสตธาตุยา วิสุทฺธาย อติกฺกนฺตมานุสิกาย สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส เวหาสํ อพฺภุคฺคนฺตฺวา อากาเส อนฺตลิกฺเข ติกฺขตฺตุ์ อุทานํ อุทาเนนฺตสฺส

อโห ทานํ ปรมทานํ กสฺสเป สุปติฏฺฐิตํ
อโห ทานํ ปรมทานํ กสฺสเป สุปติฏฺฐิตนฺติ ฯ

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ปีณฺฑปาติกสฺส ภิกฺขุโน อตฺตภรสฺส อนญฺญโปสิโน
เทวา ปีหยนฺติ ตาทิโน อุปสนฺตสฺส สทา สตีมโตติ ฯ สตฺตมํ ฯ

[๘๒] ๙ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปีณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลานํ ภิกฺขูนํ ปจฺฉาภตฺตํ ปีณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตานํ กเรริมณฺฑล-

มาเพ สนฺนิสินฺนานํ สนฺนิปติตานํ อยมนฺตราकถา อุทปาทิ บีณฺฑปาติโก อาวุโส ภิกฺขุ บีณฺฑาย จรนฺโต ลภติ กาเลน กาลํ มนาปีเก จกฺขุนา รูเป ปสฺสิตุํ ลภติ กาเลน กาลํ มนาปีเก โสเตน สทฺเท โสตุํ ลภติ กาเลน กาลํ มนาปีเก ฆาเนน คนฺเธ ฆายิตุํ ลภติ กาเลน กาลํ มนาปีเก ชิวฺหาย รเส สายิตุํ ลภติ กาเลน กาลํ มนาปีเก กาเยน โผฏฺฐพฺเพ ผุสิตุํ บีณฺฑปาติโก อาวุโส ภิกฺขุ สกฺกโต ครุกโต มานิโต ปูชิโต อปจิโต บีณฺฑาย จรติ หนฺท มยํ อาวุโส บีณฺฑปาติกา โหม มยมฺปี ลจฺฉาม กาเลน กาลํ มนาปีเก จกฺขุนา รูเป ปสฺสิตุํ มยมฺปี ลจฺฉาม กาเลน กาลํ มนาปีเก โสเตน สทฺเท โสตุํ มยมฺปี ลจฺฉาม กาเลน กาลํ มนาปีเก ฆาเนน คนฺเธ ฆายิตุํ มยมฺปี ลจฺฉาม กาเลน กาลํ มนาปีเก ชิวฺหาย รเส สายิตุํ มยมฺปี ลจฺฉาม กาเลน กาลํ มนาปีเก กาเยน โผฏฺฐพฺเพ ผุสิตุํ มยมฺปี สกฺกตา ครุกตา มานิตา ปูชิตา อปจิตา บีณฺฑาย จริสฺสามาติ ฯ อยญฺจหิ เตสํ ภิกฺขูนํ อนฺตราकถา โหติ วิปฺปกตา ฯ อถ โข ภควา สายณฺหสมยं ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต เยน กเรริมณฺฑมาโพ เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ ฯ นิสชฺช โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนา กา จ ปน โว อนฺตราकถา วิปฺปกตาติ ฯ อิธ ภนฺเต อมฺหากํ ปจฺฉาภตฺตं บีณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตานं กเรริมณฺฑมาเพ

สนฺนิสินฺนานํ สนฺนิปติตานํ อยมนฺตราकถา อุทปาทิ บีณฺฑปาติโก อาวุโส ภิกฺขุ บีณฺฑาย จรนฺโต ลภติ กาเลน กาลํ มนาปีเก จกฺขุนา รูเป ปสฺสิตุํ ลภติ กาเลน กาลํ มนาปีเก โสเตน สทฺเท โสตุํ ลภติ กาเลน กาลํ มนาปีเก ฆาเนน คนฺเธ ฆายิตุํ ลภติ กาเลน กาลํ มนาปีเก ชิวฺหาย รเส สายิตุํ ลภติ กาเลน กาลํ มนาปีเก กาเยน โผฏฺฐพฺเพ ผุสิตุํ บีณฺฑปาติโก อาวุโส ภิกฺขุ สกฺกโต ครุกโต มานิโต ปูชิโต อปจิโต บีณฺฑาย จรติ หนฺท อาวุโส มยมฺปี บีณฺฑปาติกา โหม มยมฺปี ลจฺฉาม กาเลน กาลํ มนาปีเก จกฺขุนา รูเป ปสฺสิตุํ มยมฺปี ลจฺฉาม กาเลน กาลํ มนาปีเก โสเตน สทฺเท โสตุํ มยมฺปี ลจฺฉาม กาเลน กาลํ มนาปีเก ฆาเนน คนฺเธ ฆายิตุํ มยมฺปี ลจฺฉาม กาเลน กาลํ มนาปีเก ชิวฺหาย รเส สายิตุํ มยมฺปี ลจฺฉาม กาเลน กาลํ มนาปีเก กาเยน โผฏฺฐพฺเพ ผุสิตุํ มยมฺปี สกฺกตา ครุกตา มานิตา ปูชิตา อปจิตา บีณฺฑาย จริสฺสามาติ อยํ โข โน ภนฺเต อนฺตราकถา วิปฺปกตา อถ ภควา อนุปฺปตฺโตติ ฯ น เขฺวตํ ภิกฺขเว ตุมฺหากํ ปฏิรูปํ กุลปุตฺตานํ สทฺธา[๑] อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตานํ ยํ ตุเมฺห เอวรูปํ กถํ กเถยฺยาถ สนฺนิ-ปติตานํ โว ภิกฺขเว ทฺวยํ กรณียํ ธมฺมี วา กถา อริโย วา ตุณฺหีภาโวติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ

๑ สทฺธายาติปี ฯ เป ฯ ฯ

อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

บีณฺฑปาติกสฺส ภิกฺขุโน อตฺตภรสฺส อนญฺญโปสิโน
เทวา บีหยนฺติ ตาทิโน โน เจ สทฺทสิโลกนิสฺสิโตติ ฯ อฏฺฐมํ ฯ

[๘๓] ๙ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถบีณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลานํ ภิกฺขูนํ ปจฺฉาภตฺตํ บีณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตานํ มณฺฑลมาเฬ สนฺนิสินฺนานํ สนฺนิปติตานํ อยมนฺตรากถา อุทปาทิ โก นุ โข อาวุโส สิปฺปํ ชานาติ โก กึ สิปฺปํ สิกฺขิ กตรํ สิปฺปํ สิปฺปานํ อคฺคนฺติ ฯ ตตฺเถกจฺเจ เอวมาหํสุ หตฺถิสิปฺปํ สิปฺปานํ อคฺคนฺติ ฯ เอกจฺเจ เอวมาหํสุ อสฺสสิปฺปํ สิปฺปานํ อคฺคนฺติ ฯ เอกจฺเจ เอวมาหํสุ รถสิปฺปํ สิปฺปานํ อคฺคนฺติ ฯ เอกจฺเจ เอวมาหํสุ ธนุสิปฺปํ สิปฺปานํ อคฺคนฺติ ฯ เอกจฺเจ เอวมาหํสุ ผรุสิปฺปี[1] สิปฺปานํ อคฺคนฺติ ฯ เอกจฺเจ เอวมาหํสุ มุทฺธาสิปฺปํ สิปฺปานํ อคฺคนฺติ ฯ เอกจฺเจ เอวมาหํสุ คณนาสิปฺปํ สิปฺปานํ อคฺคนฺติ ฯ เอกจฺเจ เอวมาหํสุ สงฺขานสิปฺปํ สิปฺปานํ อคฺคนฺติ ฯ เอกจฺเจ เอวมาหํสุ เลขาสิปฺปํ สิปฺปานํ อคฺคนฺติ ฯ เอกจฺเจ เอวมาหํสุ กาพฺยสิปฺปํ สิปฺปานํ อคฺคนฺติ ฯ เอกจฺเจ เอวมาหํสุ โลกายตนสิปฺปํ สิปฺปานํ อคฺคนฺติ ฯ เอกจฺเจ เอวมาหํสุ เขตฺตวิชฺชาสิปฺปี[2] สิปฺปานํ อคฺคนฺติ ฯ อยญฺจรหิ เตสํ ภิกฺขูนํ อนฺตรากถา โหติ วิปฺปกตา ฯ อถ โข

---

๑ อฏฺฐกถายํ ถรุสิปฺปี ฯ ๒ อฏฺฐกถายํ ขตฺติวิชฺชาสิปฺปี ฯ

ภควา สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต เยน มณฺฑลมาโฬ เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ ฯ นิสชฺช โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนา กา จ ปน โว อนฺตราकถา วิปฺปกตาติ ฯ อิธ ภนฺเต อมฺหากํ ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตานํ มณฺฑลมาเฬ สนฺนิสินฺนานํ สนฺนิปติตานํ อนฺตราकถา อุทปาทิ โก นุ โข อาวุโส สิปฺปํ ชานาติ โก กึ สิปฺปํ สิกฺขีติ กตรํ สิปฺปํ สิปฺปานํ อคฺคนฺติ ตตฺเถกจฺเจ เอวมาหํสุ หตฺถิสิปฺปํ สิปฺปานํ อคฺคนฺติ เอกจฺเจ เอวมาหํสุ อสฺสสิปฺปํ สิปฺปานํ อคฺคนฺติ เอกจฺเจ เอวมาหํสุ รถสิปฺปํ สิปฺปานํ อคฺคนฺติ เอกจฺเจ เอวมาหํสุ ธนุสิปฺปํ สิปฺปานํ อคฺคนฺติ เอกจฺเจ เอวมาหํสุ ผรุสิปฺปํ สิปฺปานํ อคฺคนฺติ เอกจฺเจ เอวมาหํสุ มุทฺธาสิปฺปํ สิปฺปานํ อคฺคนฺติ เอกจฺเจ เอวมาหํสุ คณนาสิปฺปํ สิปฺปานํ อคฺคนฺติ เอกจฺเจ เอวมาหํสุ สงฺขานสิปฺปํ สิปฺปานํ อคฺคนฺติ เอกจฺเจ เอวมาหํสุ เลขาสิปฺปํ สิปฺปานํ อคฺคนฺติ เอกจฺเจ เอวมาหํสุ กาพฺยสิปฺปํ สิปฺปานํ อคฺคนฺติ เอกจฺเจ เอวมาหํสุ โลกายตนสิปฺปํ สิปฺปานํ อคฺคนฺติ เอกจฺเจ เอวมาหํสุ เขตฺตวิชฺชาสิปฺปํ สิปฺปานํ อคฺคนฺติ อยํ โข โน ภนฺเต อนฺตราकถา วิปฺปกตา อถ ภควา อนุปฺปตฺโตติ ฯ น เขฺวตํ ภิกฺขเว ตุมฺหากํ ปฏิรูปํ กุลปุตฺตานํ สทฺธา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตานํ ยํ ตุเมฺห เอวรูปํ กถํ กเถยฺยาถ สนฺนิ-

ปติตานํ โว ภิกฺขเว ทุวยํ กรณียํ ธมฺมี วา กถา อริโย วา ตุณฺหีภาโวติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

อสิปฺปชีวี ฌหุ อตฺถกาโม
ยตินฺทริโย สพฺพธิ วิปฺปมุตฺโต
อโนกสารี อมโม นิราโส
หนฺตฺวา มารํ เอกจโร ส ภิกฺขูติ ฯ นวมํ ฯ

[๘๔] ๑๐ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา อุรุเวลายํ วิหรติ นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร โพธิรุกฺขมูเล ปฐมาภิสมฺพุทฺโธ ฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา สตฺตาหํ เอกปลฺลงฺเกน นิสีนฺโน โหติ วิมุตฺติสุขํ ปฏิสํเวที ฯ อถ โข ภควา ตสฺส สตฺตาหสฺส อจฺจเยน ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏฺหิตฺวา พุทฺธจกฺขุนา โลกं โวโลเกสิ ฯ อทฺทสา โข ภควา พุทฺธจกฺขุนา โวโลเกนฺโต สตฺเต อเนเกหิ สนฺตาเปหิ สนฺตปฺปมาเน อเนเกหิ จ ปริฬาเหหิ ปริทยฺหมาเน ราคเชหิปี โทสเชหิปี โมหเชหิปีติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

อยํ โลโก สนฺตาปชาโต ผสฺสปเรโต โรคं วทติ อตฺตโต
เยน หิ มญฺญติ ตโต ตํ โหติ อญฺญถา
อญฺญถาภาวี ภวสตฺโต โลโก ภวปเรโต ภวเมวาภินนฺทติ

• อฏฺฐกถายํ หิตฺวา มานํ ฯ

ยทาภินนฺทติ ตทา ภยํ ยสฺส ภายติ ตทา ทุกฺขํ
ภววิปฺปหานาย โข ปนิทํ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ ฯ
เย หิ เกจิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ภเวน ภวสฺส วิปฺปโมกฺขมาหํสุ
สพฺเพเต อวิปฺปมุตฺตา ภวสฺมาติ วทามิ ฯ
เย วา ปน เกจิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา วิภเวน ภวสฺส นิสฺสรณมาหํสุ
สพฺเพเต อนิสฺสฏา ภวสฺมาติ วทามิ ฯ
สพฺพุปธิ หิ ปฏิจฺจ ทุกฺขมิทํ สมฺภวติ
สพฺพุปาทานกฺขยา นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโว ฯ
โลกมิมํ ปสฺส ปุถุอวิชฺชาย ปเรตา ภูตา ภูตรตา วา อปริมุตฺตา ฯ
เย หิ เกจิ ภวา สพฺพธิ สพฺพตฺถตาย
สพฺเพเต ภวา อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามธมฺมา ฯ
เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ปสฺสโต
ภวตณฺหา ปหียติ *วิภวตณฺหาภินนฺทติ ฯ
สพฺพโส ตณฺหานํ ขยา อเสสวิราคนิโรโธ นิพฺพานํ
ตสฺส นิพฺพุตสฺส ภิกฺขุโน อนุปาทา ปุนพฺภโว น โหติ ฯ
อภิภูโต มาโร วิชิตสงฺคาโม อุปจฺจคา สพฺพภวานิ ตาทีติ ฯ ทสมํ ฯ
นนฺทวคฺโค ตติโย ฯ

---

* วิภวํ นาภินนฺทตีติปี ฯ

ตสฺสุทฺทานํ

กมฺมํ นนฺโท ยโสโช จ สาริปุตฺโต จ โกลิโต
ปิณฺโท กสฺสโป ปิณฺโฑ สิปฺปํ โลเกน เต รสาติ ฯ

อุทาเน จตุตฺโถ เมฆิยวคฺโค

[๘๕] ๑ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา จาลิกายํ วิหรติ จาลิเก ปพฺพเต ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา เมฆิโย ภควโต อุปฏฺฐาโก โหติ ฯ อถ โข อายสฺมา เมฆิโย เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ ฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข อายสฺมา เมฆิโย ภควนฺตํ เอตทโวจ อิจฺฉามหํ ภนฺเต ชนฺตุคามเม ปิณฺฑาย ปวิสิตุนฺติ ฯ ยสฺสทานิ ตฺวํ เมฆิย กาลํ มญฺญสีติ ฯ อถ โข อายสฺมา เมฆิโย ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ชนฺตุคามํ ปิณฺฑาย ปาวิสิ ฯ ชนฺตุคามเม ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต เยน กิมิกาฬาย นทิยา ตีรํ เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา กิมิกาฬาย นทิยา ตีเร ชงฺฆาวิหารํ อนุจงฺกมมาโน อนุวิจรมาโน อทฺทสา โข อมฺพวนํ ปาสาทิกํ รมณียํ ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ ปาสาทิกํ วติทํ อมฺพวนํ รมณียํ อลํ วติทํ กุลปุตฺตสฺส ปธานตฺถิกสฺส ปธานาย สเจ มํ ภควา อนุชาเนยฺย อาคจฺเฉยฺยาหํ อิมํ อมฺพวนํ ปธานายาติ ฯ อถ โข อายสฺมา เมฆิโย เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺ-

กมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา เมฆิโย ภควนฺตํ เอตทโวจ อิธาหํ ภนฺเต ปุพฺพณฺห-สมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ชนฺตุคามํ ปิณฺฑาย ปาวิสึ ชนฺตุคาเม ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต เยน กิมิกาฬาย นทิยา ตีรํ เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา กิมิ-กาฬาย นทิยา ตีเร ชงฺฆาวิหารํ อนุจงฺกมมาโน อนุวิจรมาโน อทฺทสํ อมฺพวนํ ปาสาทิกํ รมณียํ ทิสฺวาน เม เอตทโหสิ ปาสาทิกํ วติทํ อมฺพวนํ รมณียํ อถ วติทํ กุลปุตฺตสฺส ปธานตฺถิกสฺส ปธานาย สเจ มํ ภควา อนุชาเนยฺย อาคจฺเฉยฺยาหํ อิมํ อมฺพวนํ ปธานายาติ สเจ มํ ภนฺเต ภควา อนุชานาติ คจฺเฉยฺยาหํ อมฺพวนํ ปธานายาติ ฯ

[๘๖] เอวํ วุตฺเต ภควา อายสฺมนฺตํ เมฆิยํ เอตทโวจ อาคเมหิ ตาว เมฆิย เอกโกมฺหิ ตาว ยาว อญฺโญปิ โกจิ ภิกฺขุ อาคจฺฉตีติ ฯ ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา เมฆิโย ภควนฺตํ เอตทโวจ ภควโต ภนฺเต นตฺถิ กิญฺจิ อุตฺตริ กรณียํ นตฺถิ กตสฺส วา ปฏิจโย มยฺหํ โข ปน ภนฺเต อตฺถิ อุตฺตริ กรณียํ อตฺถิ กตสฺส ปฏิจโย สเจ มํ ภนฺเต ภควา อนุชานาติ คจฺเฉยฺยาหํ ตํ อมฺพวนํ ปธานายาติ ฯ ทุติยมฺปิ โข ภควา อายสฺมนฺตํ เมฆิยํ เอตทโวจ อาคเมหิ ตาว เมฆิย เอกโกมฺหิ ตาว อญฺโญปิ โกจิ ภิกฺขุ อาคจฺฉตีติ ฯ ตติยมฺปิ โข อายสฺมา เมฆิโย ภควนฺตํ

เอตทโวจ ภควโต ภนฺเต นตฺถิ กิญฺจิ อุตฺตริ กรณียํ นตฺถิ กตสฺส วา ปฏิจโย มยฺหํ โข ปน ภนฺเต อตฺถิ อุตฺตริ กรณียํ อตฺถิ กตสฺส วา ปฏิจโย สเจ มํ ภควา อนุชานาติ กจฺเฉยฺยาหํ ตํ อมฺพวนํ ปธานายาติ ฯ ปธานนฺติ โข เมฆิย วทมานํ กินฺติ วเทยฺยาม ยสฺสทานิ ตฺวํ เมฆิย กาลํ มญฺญสีติ ฯ

[๘๗] อถ โข อายสฺมา เมฆิโย อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา เยน ตํ อมฺพวนํ เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ตํ อมฺพวนํ อชฺโฌคเหตฺวา อญฺญตรสฺมิ รุกฺขมูเล ทิวาวิหารํ นิสีทิ ฯ อถ โข อายสฺมโต เมฆิยสฺส ตสฺมิ อมฺพวเน วิหรนฺตสฺส เยภุยฺเยน คโย ปาปกา อกุสลา วิตกฺกา สมุทาจรนฺติ เสยฺยถีทํ กามวิตกฺโก พฺยาปาทวิตกฺโก วิหึสาวิตกฺโก ฯ อถ โข อายสฺมโต เมฆิยสฺส เอตทโหสิ อจฺฉริยํ วต โภ อพฺภุตํ วต โภ สตฺถา จ วตมฺหิ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต อถ โข ปนิเมหิ ตีหิ ปาปเกหิ อกุสเลหิ วิตกฺเกหิ อนฺวาสโต[1] เสยฺยถีทํ กามวิตกฺเกน พฺยาปาทวิตกฺเกน วิหึสาวิตกฺเกนาติ ฯ อถ โข อายสฺมา เมฆิโย สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา เมฆิโย ภควนฺตํ เอตทโวจ อิธ ภนฺเต ตสฺมิ อมฺพวเน วิหรนฺตสฺส เยภุยฺเยน

---

๑ ยุ. อนฺวาสนฺโน ฯ

ตโย ปาปกา อกุสลา วิตกฺกา สมุทาจรนฺติ เสยฺยถีทํ กามวิตกฺโก พฺยาปาทวิตกฺโก วิหึสาวิตกฺโก ตสฺส มยฺหํ ภนฺเต เอตทโหสิ อจฺฉริยํ วต โภ อพฺภุตํ วต โภ สตฺถา จ วตมฺหิ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต อถ โข ปนิเมหิ ตีหิ ปาปเกหิ อกุสเลหิ วิตกฺเกหิ อนฺวาสโต เสยฺยถีทํ กามวิตกฺเกน พฺยาปาทวิตกฺเกน วิหึสาวิตกฺเกนาติ ฯ

[๘๘] อปริปกฺกาย เมฆิย เจโตวิมุตฺติยา ปญฺจ ธมฺมา ปริปากาย สංวตฺตนฺติ กตเม ปญฺจ ๑อิธ เมฆิย ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต โหติ กลฺยาณสมฺปวงฺโก อปริปกฺกาย เมฆิย เจโตวิมุตฺติยา อยं ปฐโม ธมฺโม ปริปากาย สංวตฺตติ ฯ ๒ปุน จ ปรं เมฆิย ภิกฺขุ สีลวา โหติ ปาติโมกฺขสංวรสංวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ อปริปกฺกาย เมฆิย เจโตวิมุตฺติยา อยं ทุติโย ธมฺโม ปริปากาย สංวตฺตติ ฯ ๓ปุน จ ปรं เมฆิย ภิกฺขุ ยายं กถา อภิสลฺเลขิกา เจโตวิวรณสปฺปายา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สංวตฺตติ เสยฺยถีทํ อปฺปิจฺฉกถา สนฺตุฏฺฐิกถา ปวิเวกกถา อสංสคฺคกถา วิริยารมฺภกถา สีลกถา สมาธิกถา ปญฺญากถา วิมุตฺติกถา วิมุตฺติญาณทสฺสนกถา เอวรูปียา กถาย นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี อปริปกฺกาย เมฆิย เจโตวิมุตฺติยา อยं ตติโย ธมฺโม ปริปากาย สංวตฺตติ ฯ ๔ปุน จ

ปรํ เมฆิย ภิกฺขุ อารทฺธวิริโย วิหรติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุ อปริปกฺกาย เมฆิย เจโตวิมุตฺติยา อยํ จตุตฺโถ ธมฺโม ปริปากาย สํวตฺตติ ฯ ๕ปุน จ ปรํ เมฆิย ภิกฺขุ ปญฺญวา โหติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมาทุกฺขกฺขยคามินิยา อปริปกฺกาย เมฆิย เจโตวิมุตฺติยา อยํ ปญฺจโม ธมฺโม ปริปากาย สํวตฺตติ ฯ อปริปกฺกาย เมฆิย เจโตวิมุตฺติยา อิเม ปญฺจ ธมฺมา ปริปากาย สํวตฺตนฺติ ฯ กลฺยาณมิตฺตสฺเสตํ เมฆิย ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ กลฺยาณสหายสฺส กลฺยาณสมฺปวงฺกสฺส ยํ สีลวา ภวิสฺสติ ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหริสฺสติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย สิกฺขิสฺสติ สิกฺขาปเทสุ ฯ กลฺยาณมิตฺตสฺเสตํ เมฆิย ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ กลฺยาณสหายสฺส กลฺยาณสมฺปวงฺกสฺส ยํ ยายํ กถา อภิสลฺเลขิกา เจโตวิวรณสปฺปายา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติสฺสติ เสยฺยถีทํ อปฺปิจฺฉกถา สนฺตุฏฺฐิกถา ปวิเวกกถา อสํสคฺคกถา วิริยารมฺภกถา สีลกถา สมาธิกถา ปญฺญากถา วิมุตฺติกถา วิมุตฺติญาณทสฺสนกถา เอวรูปิยา กถาย นิกามลาภี ภวิสฺสติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี ฯ กลฺยาณมิตฺตสฺเสตํ เมฆิย ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ กลฺยาณสหายสฺส กลฺยาณสมฺปวงฺกสฺส ยํ อารทฺธวิริโย

วิหริสฺสติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย ถามวา ทพฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุ ฯ กลฺยาณมิตฺตสฺเสตํ เฆฺมย ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ กลฺยาณสหายสฺส กลฺยาณสมฺปวงฺกสฺส ยํ ปญฺญวา ภวิสฺสติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมาทุกฺขกฺขยคามินิยา ฯ

[๘๙] เตน จ ปน เมฺย ภิกฺขุนา อิเมสุ ปญฺจสุ ปติฏฺฐาย จตฺตาโร ธมฺมา อุตฺตริ ภาเวตพฺพา อสุภา ภาเวตพฺพา ราคสฺส ปหานาย เมตฺตา ภาเวตพฺพา พฺยาปาทสฺส ปหานาย อานาปานสฺสติ ภาเวตพฺพา วิตกฺกุปจฺเฉทาย อนิจฺจสญฺญา ภาเวตพฺพา อสฺมิมานสมุคฺฆาตาย ฯ อนิจฺจสญฺญิโน หิ เมฺย อนตฺตสญฺญา สณฺฐาติ อนตฺตสญฺญี อสฺมิมานสมุคฺฆาตํ ปาปุณาติ ทิฏฺเฐว ธมฺเม นิพฺพานนฺติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ขุทฺทา วิตกฺกา สุขุมา วิตกฺกา
อนุคตา มนโส อุพฺพิลาปา
เอเต อวิทฺวา มนโส วิตกฺเก
หุราหุรํ ธาวติ ภนฺตจิตฺโต ฯ
เอเต จ วิทฺวา มนโส วิตกฺเก
อาตาปีโย สํวรติ สตีมา

อนุคเต มนโส อุพฺพิลาเป
อเลสเมเต ปชหาติ พุทฺโธติ ฯ สุตฺตํ ปฐมํ ฯ

[๙๐] ๒ เอวมฺเม สุตฺตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา กุสินารายํ วิหรติ อุปวตฺตเน มลฺลานํ สาลวเน ฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู ภควโต อวิทูเร อรญฺญกุฏิกายํ วิหรนฺติ อุทฺธตา อุนฺนฬา จปลา มุขรา วิกิณฺณวาจา มุฏฺฐสฺสตี โน อสมฺปชานา อสมาหิตา วิพฺภนฺตจิตฺตา ปากตินฺทฺริยา ฯ อทฺทสา โข ภควา เต สมฺพหุเล ภิกฺขู อวิทูเร อรญฺญกุฏิกายํ วิหรนฺเต อุทฺธเต อุนฺนเฬ จปเล มุขเร วิกิณฺณวาเจ มุฏฺฐสฺสตี โน อสมฺปชาเน อสมาหิเต วิพฺภนฺตจิตฺเต ปากตินฺทฺริเย ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

อรกฺขิเตน กาเยน มิจฺฉาทิฏฺฐิคเตน จ
ถีนมิทฺธาภิภูเตน วสํ มารสฺส คจฺฉติ ฯ
ตสฺมา รกฺขิตจิตฺตสฺส สมฺมาสงฺกปฺปโคจโร
สมฺมาทิฏฺฐิปุเรกฺขาโร ญตฺวาน อุทยพฺพยํ
ถีนมิทฺธาภิภู ภิกฺขุ สพฺพา ทุคฺคติโย ชเหติ ฯ ทุติยํ ฯ

[๙๑] ๓ เอวมฺเม สุตฺตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ จาริกํ จรติ มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธิ ฯ อถ โข ภควา มคฺคา โอกฺกมฺม เยน อญฺญตรํ รุกฺขมูลํ เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ ฯ อถ โข อญฺญตโร โคปาลโก เยน ภควา

เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข ตํ โคปาลกํ ภควา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสสิ สมาทเปสิ สมุตฺเตเชสิ สมฺปหํเสสิ ฯ อถ โข โส โคปาลโก ภควตา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิโต สมาทปิโต สมุตฺเตชิโต สมฺปหํสิโต ภควนฺตํ เอตทโวจ อธิวาเสตุ เม ภนฺเต ภควา สฺวาตนาย ภตฺตํ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ ฯ อธิวาเสสิ ภควา ตุณฺหีภาเวน ฯ อถ โข โส โคปาลโก ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ ฯ อถ โข โส โคปาลโก ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน สเก นิเวสเน ปหูตํ อปฺโปทกปายาสํ ปฏิยาทาเปตฺวา นวญฺจ สปฺปึ ภควโต กาลํ อาโรเจสิ กาโล ภนฺเต นิฏฺฐิตํ ภตฺตนฺติ ฯ อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆน เยน ตสฺส โคปาลกสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ ฯ อถ โข โคปาลโก พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ อปฺโปทกปายาเสน จ นเวน จ สปฺปินา สหตฺถา สนฺตปฺเปสิ สมฺปวาเรสิ ฯ อถ โข โส โคปาลโก ภควนฺตํ ภุตฺตาวึ โอนีตปตฺตปาณึ อญฺญตรํ นีจํ อาสนํ คเหตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข ตํ โคปาลกํ ภควา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุตฺเตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ ฯ

[๙๒] อถ โข อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต ตํ โคปาลกํ อญฺญ-

ตโร ปุริโส สีมนฺตริกาย ชีวิตา โวโรเปสิ ฯ อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู เยน ภควา เตนุปสงฺกมิสุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิสุ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ เยน ภนฺเต โคปาลเกน อชฺช พุทฺธปฺปมุโข ภิกฺขุสงฺโฆ อปฺโปทกปายาเสน จ นเวน จ สปฺปีนา สหตฺถา สนฺตปฺปิโต สมฺปวาริโต โส กิร ภนฺเต โคปาลโก อญฺญตเรน ปุริเสน สีมนฺตริกาย ชีวิตา โวโรปีโตติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ทิโส ทิสํ ยนฺตํ กยิรา เวรี วา ปน เวรินํ
มิจฺฉาปณิหิตํ จิตฺตํ ปาปีโย นํ ตโต กเรติ ฯ ตติยํ ฯ

[๙๓] ๔ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา จ สาริปุตฺโต อายสฺมา จ มหาโมคฺคลฺลาโน กโปตกนฺทรายํ วิหรนฺติ ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สาริปุตฺโต ชุณฺหาย รตฺติยา นโวโรปีเตหิ เกเสหิ อพฺโภกาเส นิสินฺโน โหติ อญฺญตรํ สมาธึ สมาปชฺชิตฺวา ฯ

[๙๔] เตน โข ปน สมเยน เทฺว ยกฺขา สหายกา อุตฺตราย ทิสาย ทกฺขิณทิสํ คจฺฉนฺติ เกนจิเทว กรณีเยน ฯ อทฺทสํสุ โข เต ยกฺขา อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ ชุณฺหาย รตฺติยา นโวโรปีเตหิ เกเสหิ อพฺโภกาเส นิสินฺนํ ทิสฺวาน เอโก ยกฺโข ทุติยํ ยกฺขํ

เอตทโวจ ปฏิภาติ มํ สมฺม อิมสฺส สมณสฺส ลิ่เส ปหารํ ทาตุนฺติ ฯ เอวํ วุตฺเต โส ยกฺโข ตํ ยกฺขํ เอตทโวจ อถ สมฺม มา สมณํ อาสาเทสิ อุพฺพาโร โส สมฺม สมโณ มหิทฺธิโก มหานุภาโวติ ฯ ทุติยมฺปิ โข โส ยกฺโข ตํ ยกฺขํ เอตทโวจ ปฏิภาติ มํ สมฺม อิมสฺส สมณสฺส ลิ่เส ปหารํ ทาตุนฺติ ฯ ทุติยมฺปิ โข โส ยกฺโข ตํ ยกฺขํ เอตทโวจ อถ สมฺม มา สมณํ อาสาเทสิ อุพฺพาโร โส สมฺม สมโณ มหิทฺธิโก มหานุภาโวติ ฯ ตติยมฺปิ โข โส ยกฺโข ตํ ยกฺขํ เอตทโวจ ปฏิภาติ มํ สมฺม อิมสฺส สมณสฺส ลิ่เส ปหารํ ทาตุนฺติ ฯ ตติยมฺปิ โข โส ยกฺโข ตํ ยกฺขํ เอตทโวจ อถ สมฺม มา สมณํ อาสาเทสิ อุพฺพาโร โส สมฺม สมโณ มหิทฺธิโก มหานุภาโวติ ฯ อถ โข โส ยกฺโข ตํ ยกฺขํ อนาทิยิตฺวา อายสฺมโต สาริปุตฺตตฺเถรสฺส ลิ่เส ปหารํ อทาสิ ฯ อปิ เตน ปหาเรน สตฺตรตนํ วา อฏฺฐรตนํ วา นาคํ โอสาเทยฺย มหนฺตํ วา ปพฺพตกูฏํ ปทาเลยฺย ฯ อถ จ ปน โส ยกฺโข ฑยฺหามีติ วตฺวา ตตฺเถว มหานิรยํ อปตาสิ ฯ

[๘๕] อทฺทสา โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน เตน ยกฺเขน อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ลิ่เส ปหารํ ทิยมานํ ทิสฺวาน เยนายสฺมา สาริปุตฺโต เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ เอตทโวจ กจฺจิ เต อาวุโส ขมนียํ กจฺจิ ยาปนียํ กจฺจิ น กิญฺจิ ทุกฺ-

ขนฺติ ขมนีโย เม อาวุโส โมคฺคลฺลาน ยาปนีโย เม อาวุโส โมคฺคลฺลาน อปิ จ เม สีเส โกโฏ ทุกฺขนฺติ ฯ อจฺฉริยํ อาวุโส สาริปุตฺต อพฺภุตํ อาวุโส สาริปุตฺต ยํ มหิทฺธิโก อายสฺมา สาริปุตฺโต มหานุภาโว อิธ เต อาวุโส สาริปุตฺต อญฺญตโร ยกฺโข สีเส ปหารํ อทาสิ ตาว มหาปหาโร อโหสิ อปิ เตน ปหาเรน สตฺตรตนํ วา อฏฺฐรตนํ วา นาคํ โอสาเทยฺย มหนฺตํ วา ปพฺพตกูฏํ วา ปทาเลยฺยาติ ฯ อถ ปนายสฺมา สาริปุตฺโต เอวมาห ขมนีโย เม อาวุโส โมคฺคลฺลาน ยาปนีโย เม อาวุโส โมคฺคลฺลาน อปิ จ เม สีเส โกโฏ ทุกฺขนฺติ อจฺฉริยํ อาวุโส โมคฺคลฺลาน อพฺภุตํ อาวุโส โมคฺคลฺลาน ยํ มหิทฺธิโก อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน มหานุภาโว ยตฺร หิ นาม ยกฺขมฺปิ ปสฺสิสฺสติ มยํ ปเนตรหิ ปสุปีสาจกมฺปิ น ปสฺสามาติ ฯ

[๙๖] อสฺโสสิ โข ภควา ทิพฺพาย โสตธาตุยา วิสุทฺธาย อติกฺกนฺตมานุสิกาย เตสํ อุภินฺนํ มหานาคานํ เอวรูปึ กถาสลฺลาปึ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ยสฺส เสลูปมं จิตฺตं ฐิตึ นานุปกมฺปติ
วิรตฺตं รชนีเยสุ โกปเนยฺเย น กุปฺปติ
ยสฺเสวํ ภาวิตं จิตฺตं กุโต ตं ทุกฺขเมสฺสตีติ ฯ จตุตฺถํ ฯ

[๙๗] ๕ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา โกสมฺพิยํ วิหรติ

โฆสิตาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา อากิณฺโณ วิหรติ ภิกฺขูหิ ภิกฺขุนีหิ อุปาสเกหิ อุปาสิกาหิ ราชูหิ ราชมหามตฺเตหิ ติตฺถิเยหิ ติตฺถิยสาวเกหิ อากิณฺโณ ทุกฺขํ น ผาสุ วิหรติ ฯ อถ โข ภควโต เอตทโหสิ อหํ โข เอตรหิ อากิณฺโณ วิหรามิ ภิกฺขูหิ ภิกฺขุนีหิ อุปาสเกหิ อุปาสิกาหิ ราชูหิ ราชมหามตฺเตหิ ติตฺถิเยหิ ติตฺถิยสาวเกหิ อากิณฺโณ ทุกฺขํ น ผาสุ วิหรามิ ยนฺนูนาหํ เอโก คณมฺหา วูปกฏฺโฐ วิหเรยฺยนฺติ ฯ อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย โกสมฺพึ ปิณฺฑาย ปาวิสิ ฯ โกสมฺพิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต สามํ เสนาสนํ สํสาเมตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย อนามนฺเตตฺวา อุปฏฺฐากํ อนปโลเกตฺวา ภิกฺขุสงฺฆํ เอโก อทุติโย เยน ปาลิเลยฺยกํ เตน จาริกํ ปกฺกามิ อนุปุพฺเพน จาริกญฺจรมาโน เยน ปาลิเลยฺยกํ ตทวสริ ฯ

[๙๘] ตตฺร สุทํ ภควา ปาลิเลยฺยเก วิหรติ รกฺขิตวนสณฺเฑ ภทฺทสาลมูเล ฯ อญฺญตโรปิ โข หตฺถินาโค อากิณฺโณ วิหรติ หตฺถีหิ หตฺถินีหิ หตฺถิกุพเภหิ หตฺถิฉาเปหิ ฉินฺนคฺคานิ เจว ติณานิ ขาทติ โอภคฺโคภคฺคญฺจสฺส สาขาภงฺคํ ขาทนฺติ อาวิลานิ จ ปานียานิ ปิวติ โอคาหา จสฺส อุตฺติณฺณสฺส หตฺถินิโย กายํ อุปนิฆํสนฺติโย คจฺฉนฺติ อากิณฺโณ ทุกฺขํ น ผาสุ วิหรติ ฯ อถ โข ตสฺส หตฺถินาคสฺส เอตทโหสิ อหํ โข เอตรหิ อากิณฺโณ

วิหรามิ หตฺถีหิ หตฺถินีหิ หตฺถิกุพเภหิ หตฺถิฉาเปหิ ฉินฺนคฺคานิ เจว ติณานิ ขาทามิ โอภกฺโคภคฺคญฺจ เม สาขาภงฺคํ ขาทนฺติ อาวิลานิ จ ปานียานิ ปิวามิ โอคาหา จ เม อุตฺติณฺณสฺส หตฺถินิโย กายํ อุปนิฆสนฺติโย คจฺฉนฺติ อากิณฺโณ ทุกฺขํ น ผาสุ วิหรามิ ยนฺนูนาหํ เอโก คณมฺหา วูปกฏฺโฐ วิหเรยฺยนฺติ ฯ อถ โข โส หตฺถินาโค ยูถา อปกฺกมฺม เยน ปาลิเลยฺยกํ รกฺขิตวนสณฺโฑ ภทฺทสาลมูลํ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ตตฺร สุทํ โส หตฺถินาโค ยสฺมิ ปเทเส ภควา วิหรติ ตํ ปเทสํ อปหริตญฺจ กโรติ โสณฺฑาย ภควโต ปานียํ ปริโภชนียํ อุปฏฺฐเปติ ฯ

[๙๙] อถ โข ภควโต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ อหํ โข ปุพฺเพ อากิณฺโณ วิหาสึ ภิกฺขูหิ ภิกฺขุนีหิ อุปาสเกหิ อุปาสิกาหิ ราชูหิ ราชมหามตฺเตหิ ติตฺถิเยหิ ติตฺถิยสาวเกหิ อากิณฺโณ ทุกฺขํ น ผาสุ วิหาสึ โสมฺหิ เอตรหิ อนากิณฺโณ วิหรามิ ภิกฺขูหิ ภิกฺขุนีหิ อุปาสเกหิ อุปาสิกาหิ ราชูหิ ราชมหามตฺเตหิ ติตฺถิเยหิ ติตฺถิยสาวเกหิ อนากิณฺโณ สุขํ ผาสุ วิหรามีติ ฯ ตสฺส โข หตฺถินาคสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ อหํ โข ปุพฺเพ อากิณฺโณ วิหาสึ หตฺถีหิ หตฺถินีหิ หตฺถิกุพเภหิ หตฺถิฉาเปหิ ฉินฺนคฺคานิ เจว ติณานิ ขาทึ โอภกฺโคภคฺคญฺจ เม ขาทึสุ อาวิลานิ จ ปานียานิ ปิวึ

โอคาหา จ เม อุตฺตินฺนสฺส หตฺถินิโย กายํ อุปนิฆฺสนฺติโย อคฺคมสุ อากิณฺโณ ทุกฺขํ น ผาสุ วิหาสิ โสมฺหิ เอตรหิ อนากิณฺโณ วิหรามิ หตฺถีหิ หตฺถินีหิ หตฺถิกุพเภหิ หตฺถิฉาเปหิ อุจฺฉินฺนคฺคานิ เจว ติณานิ ขาทามิ โอภคฺโคภคฺคญฺจ เม สาขาภงฺคํ น ขาทนฺติ อนาวิลานิ จ ปานิยานิ ปีวามิ โอคาหา จ เม อุตฺตินฺนสฺส น หตฺถินิโย กายํ อุปนิฆฺสนฺติโย คจฺฉนฺติ อนากิณฺโณ สุขํ ผาสุ วิหรามีติ ฯ อถ โข ภควา อตฺตโน จ ปวิเวกํ วิทิตฺวา ตสฺส จ หตฺถินาคสฺส เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

เอตํ นาคสฺส นาเคน อิสาทนฺตสฺส หตฺถิโน
สเมติ จิตฺตํ จิตฺเตน ยํ เอโก รมตี วเนติ ฯ ปญฺจมํ ฯ

[๑๐๐] ๖ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา ปิณฺโฑลภารทฺวาโช ภควโต อวิทูเร นิสินฺโน โหติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย อารญฺญโก ปิณฺฑปาติโก ปํสุกูลิโก เตจีวริโก อปฺปิจฺโฉ สนฺตุฏฺโฐ ปวิวิตฺโต อสํสฏฺโฐ อารทฺธวิริโย ธุตวาโท อธิจิตฺตมนุยุตฺโต ฯ อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตํ ปิณฺโฑลภารทฺวาชํ อวิทูเร นิสินฺนํ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย อารญฺญกํ ปิณฺฑปาติกํ ปํสุกูลิกํ เตจีวริกํ อปฺปิจฺฉํ สนฺตุฏฺฐํ ปวิวิตฺตํ อสํสฏฺฐํ อารทฺธวิริยํ ธุตวาทํ อธิจิตฺต-

มนุยุตฺตํ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

อนุปวาโท อนุปฆาโต ปาติโมกฺเข จ สංวโร
มตฺตญฺญุตา จ ภตฺตสฺมิ ปตฺตญฺจ* สยนาสนํ
อธิจิตฺเต จ อาโยโค เอตं พุทฺธานสาสนนฺติ ฯ ฉฏฺฐं ฯ

[๑๐๑] ๗ เอวมฺเม สุตं ฯ เอกं สมยं ภควา สาวตฺถิยं วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สาริปุตฺโต ภควโต อวิทูเร นิสินฺโน โหติ ปลฺลงฺกं อาภุชิตฺวา อุชุं กายं ปณิธาย อปฺปีจฺโฉ สนฺตุฏฺโฐ ปวิวิตฺโต อสංสฏฺโฐ อารทฺธวิริโย อธิจิตฺตมนุยุตฺโต ฯ อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตं สาริปุตฺตं อวิทูเร นิสินฺนं ปลฺลงฺกं อาภุชิตฺวา อุชุं กายं ปณิธาย อปฺปีจฺฉं สนฺตุฏฺฐं ปวิวิตฺตं อสංสฏฺฐं อารทฺธวิริยं อธิจิตฺตมนุยุตฺตं ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายं เวลายं อิมं อุทานं อุทาเนสิ

อธิเจตโส อปฺปมชฺชโต มุนิโน โมนปเถสุ สิกฺขโต
โสกา น ภวนฺติ ตาทิโน อุปสนฺตสฺส สทา สตีมโตติ ฯ สตฺตมं ฯ

[๑๐๒] ๘ เอวมฺเม สุตं ฯ เอกं สมยं ภควา สาวตฺถิยं วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา สกฺกโต โหติ ครุกโต มานิโต ปูชิโต อปจิโต ลาภี

* ปนฺตญฺจาติปี ฯ

จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ ฯ ภิกฺขุสงฺโฆปิ สกฺกโต โหติ ครุกโต มานิโต ปูชิโต อปจิโต ลาภี จีวรปิณฺฑ-ปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ ฯ อญฺญติตฺถิยา ปน ปริพฺพาชกา อสกฺกตา โหนฺติ อครุกตา อมานิตา อปูชิตา อนปจิตา น ลาภิโน จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ ฯ

[๑๐๓] อถ โข อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา ภควโต สกฺการํ อสหมานา ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ เยน สุนฺทรี ปริพฺพาชิกา เตนุปสงฺกมิ๎สุ อุปสงฺกมิตฺวา สุนฺทรึ ปริพฺพาชิกํ เอตทโวจุ๎ อุสฺสหสิ ภคินิ ฌาตีนํ อตฺถํ กาตุนฺติ ฯ กฺยาหํ อยฺยา กโรมิ กิ๎ มยา สกฺกา กาตุ๎ ชีวิตมฺปี เม ปริจฺจตฺตํ ฌาตีนํ อตฺถายาติ ฯ เตน หิ ภคินิ อภิกฺขณํ เชตวนํ คจฺฉาหีติ ฯ เอวํ อยฺยาติ โข สุนฺทรี ปริพฺพาชิกา เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ ปฏิสฺสุตฺวา อภิกฺขณํ เชตวนํ อคฺคมาสิ ฯ ยทา อญฺญี๎สุ เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เต๑ ทิฏฺวา โข สุนฺทรี ปริพฺพาชิกา พหุเชน อภิกฺขณํ เชตวนํ คจฺฉตีติ อถ นํ ชีวิตา โวโรเปตฺวา ตตฺเถว เชตวนสฺส ปริกฺขากูเป นิกฺขณิตฺวา เยน ราชา ปเสนทิ โกสโล เตนุปสงฺกมิ๎สุ อุปสงฺกมิตฺวา ราชานํ ปเสนทึ โกสลํ เอตทโวจุ๎ ยา สา มหาราช สุนฺทรี ปริพฺพาชิกา สา โน น ทิสฺสตีติ ฯ กตฺถ ปน ตุเมฺห

๑ พ. โว ฯ

๑ อฏฺฐกถายํ โวหิฏฺฐาติ ปาโฐ ทิสฺสติ วิเสสโต หิฏฺฐา พหุลํ หิฏฺฐาติ จ วณฺณิยเต ฯ

อาสงฺกถาติ ฯ เชตวเน มหาราชาติ ฯ เตน หิ เชตวนํ วิจินถาติ ฯ อถ โข เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เชตวนํ วิจินิตฺวา ยถานิกฺขิตฺตํ ปริกฺขากูปา อุทฺธริตฺวา มญฺจกํ อาโรเปตฺวา สาวตฺถิ ปเวเสตฺวา รถิยาย รถิยํ สิงฺฆาฏเกน สิงฺฆาฏกํ อุปสงฺกมิตฺวา มนุสฺเส อุชฺฌาเปสุ ปสฺสถยฺยา สมณานํ สกฺยปุตฺติยานํ กมฺมํ อถชฺชิโน อิเม สมณา สกฺยปุตฺติยา ทุสฺสีลา ปาปธมฺมา มุสาวาทิโน อพฺรหฺมจาริโน อิเม หิ นาม ธมฺมจาริโน สมจาริโน พฺรหฺมจาริโน สจฺจวาทิโน สีลวนฺโต กลฺยาณธมฺมา ปฏิชานิสฺสนฺติ นตฺถิ อิเมสํ สามญฺญํ นตฺถิ อิเมสํ พฺรหฺมญฺญํ นฏฺฐํ อิเมสํ สามญฺญํ นฏฺฐํ อิเมสํ พฺรหฺมญฺญํ กุโต อิเมสํ สามญฺญํ กุโต อิเมสํ พฺรหฺมญฺญํ อปคตา อิเม สามญฺญา อปคตา อิเม พฺรหฺมญฺญา กณฺหิ นาม ปุริโส ปุริสกิจฺจํ กริตฺวา อิตฺถึ ชีวตา โวโรเปสฺสตีติ ฯ

[๑๐๔] เตน โข ปน สมเยน สาวตฺถิยํ มนุสฺสา ภิกฺขู ทิสฺวา อสพฺภาหิ ผรุสาหิ วาจาหิ อกฺโกสนฺติ ปริภาสนฺติ โรสนฺติ วิเหสนฺติ อถชฺชิโน อิเม สมณา สกฺยปุตฺติยา ทุสฺสีลา ปาปธมฺมา มุสาวาทิโน อพฺรหฺมจาริโน อิเม หิ นาม ธมฺมจาริโน สมจาริโน พฺรหฺมจาริโน สจฺจวาทิโน สีลวนฺโต กลฺยาณธมฺมา ปฏิชานิสฺสนฺติ นตฺถิ อิเมสํ สามญฺญํ นตฺถิ อิเมสํ พฺรหฺมญฺญํ นฏฺฐํ อิเมสํ สามญฺญํ นฏฺฐํ อิเมสํ พฺรหฺมญฺญํ กุโต อิเมสํ สามญฺญํ กุโต อิเมสํ พฺรหฺมญฺญํ อปคตา อิเม สามญฺญา อปคตา

อิเม พฺรหฺมญฺญา กถญฺหิ นาม ปุริโส ปุริสกิจฺจํ กริตฺวา อิตฺถึ ชีวิตา โวโรเปสฺสตีติ ฯ

[๑๐๕] อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปวิสึสุ ฯ สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ เอตรหิ ภนฺเต สาวตฺถิยํ มนุสฺสา ภิกฺขู ทิสฺวา อสฺสทฺธาหิ ผรุสาหิ วาจาหิ อกฺโกสนฺติ ปริภาสนฺติ โรสนฺติ วิเหสนฺติ อถชฺชิโน อิเม สมณา สกฺยปุตฺติยา ทุสฺสีลา ปาปธมฺมา มุสาวาทิโน อพฺรหฺมจาริโน อิเม หิ นาม ธมฺมจาริโน สมจาริโน พฺรหฺมจาริโน สจฺจวาทิโน สีลวนฺโต กลฺยาณธมฺมา ปฏิชานิสฺสนฺติ นตฺถิ อิเมสํ สามญฺญํ นตฺถิ อิเมสํ พฺรหฺมญฺญํ นฏฺฐํ อิเมสํ สามญฺญํ นฏฺฐํ อิเมสํ พฺรหฺมญฺญํ กุโต อิเมสํ สามญฺญํ กุโต อิเมสํ พฺรหฺมญฺญํ อปคตา อิเม สามญฺญา อปคตา อิเม พฺรหฺมญฺญา กถญฺหิ นาม ปุริโส ปุริสกิจฺจํ กริตฺวา อิตฺถึ ชีวิตา โวโรเปสฺสตีติ ฯ เนโส ภิกฺขเว สทฺโท จิรं ภวิสฺสติ สตฺตาหเมว ภวิสฺสติ สตฺตาหสฺส อจฺจเยน อนฺตรธายิสฺสติ เตน หิ ภิกฺขเว เย มนุสฺสา ภิกฺขู ทิสฺวา อสฺสทฺธาหิ ผรุสาหิ วาจาหิ อกฺโกสนฺติ ปริภาสนฺติ โรสนฺติ วิเหสนฺติ เต ตุเมฺห อิมาย คาถาย ปฏิโจเทถ

อภูตวาที นิรยํ อุเปติ
โย วาปิ กตฺวา น กโรมีติ จาห
อุโภปิ เต เปจฺจ สมา ภวนฺติ
นิหีนกมฺมา มนุชา ปรตฺถาติ ฯ

[๑๐๖] อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ ปริยาปุณิตฺวา เย มนุสฺสา ภิกฺขู ทิสฺวา อสฺสทฺธาหิ ผรุสาหิ วาจาหิ อกฺโกสนฺติ ปริภาสนฺติ โรสนฺติ วิเหสนฺติ เต อิมาย คาถาย ปฏิโจทนฺติ

อภูตวาที นิรยํ อุเปติ
โย วาปิ กตฺวา น กโรมีติ จาห
อุโภปิ เต เปจฺจ สมา ภวนฺติ
นิหีนกมฺมา มนุชา ปรตฺถาติ ฯ

[๑๐๗] มนุสฺสานํ เอตทโหสิ อการกา อิเม สมณา สกฺยปุตฺติยา น อิเมหิ กตํ ปาปนฺติเม สมณา สกฺยปุตฺติยาติ ฯ เนว โส สทฺโท จิรํ อโหสิ สตฺตาหเมว สทฺโท อโหสิ สตฺตาหสฺส อจฺจเยน อนฺตรธายิ ฯ อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ๎สุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ๎สุ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตทโวจุ๎ อจฺฉริยํ ภนฺเต อพฺภุตํ ภนฺเต ยาว สุภาสิตญฺจิทํ ภนฺเต ภควตา เนโส ภิกฺขเว สทฺโท จิรํ ภวิสฺสติ สตฺตาหสฺส

อจฺจเยน อนฺตรธายิสฺสตีติ อนฺตรหิโต ภนฺเต โส สทฺโทติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ตุทนฺติ วาจาย ชนา อสญฺญตา
ปเรหิ* สงฺคามคตํว กุญฺชรํ
สุตฺวาน วากฺยํ ผรุสํ อุทีริตํ
อธิวาสเย ภิกฺขุ อทุฏฺฐจิตฺโตติ ฯ อฏฺฐมํ ฯ

[๑๐๘] ๙ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป ฯ อถ โข อายสฺมโต อุปเสนสฺส วงฺคนฺต-ปุตฺตสฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ ลาภา วต เม สุลทฺธํ วต เม สกฺถา จ เม ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ สฺวากฺขาเต จมฺหิ ธมฺมวินเย อคารสฺมา อน-คาริยํ ปพฺพชิโต สพฺรหฺมจาริโน จ เม สีลวนฺโต กลฺยาณธมฺมา สีเลสุ จมฺหิ ปริปูริการี สุสมาหิโต จมฺหิ เอกคฺคจิตฺโต อรหา จมฺหิ ขีณาสโว มหิทฺธิโก จมฺหิ มหานุภาโว ภทฺทกํ เม ชีวิตํ ภทฺทกํ มรณนฺติ ฯ อถ โข ภควา อายสฺมโต อุปเสนสฺส วงฺคนฺต-ปุตฺตสฺส เจตโส เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ยํ ชีวิตํ น ตปติ มรณนฺเต น โสจติ
สเจ ทิฏฺฐปโท ธีโร โสกมชฺเฌ น โสจติ

---

* อฏฺฐกถายํ สเรหีติ ปาโฐ ทิสฺสติ ฯ

อุจฺฉินฺนภวตณฺหสฺส สนฺตจิตฺตสฺส ภิกฺขุโน
วิกฺขีโณ ชาติสังสาโร นตฺถิ ตสฺส ปุนพฺภโวติ ฯ นวมํ ฯ

[๑๐๙] ๑๐ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สาริปุตฺโต ภควโต อวิทูเร นิสินฺโน โหติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ๎ กายํ ปณิธาย อตฺตโน อุปสมํ ปจฺจเวกฺขมาโน ฯ อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ อวิทูเร นิสินฺนํ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ๎ กายํ ปณิธาย อตฺตโน อุปสมํ ปจฺจเวกฺขมานํ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

อุปสนฺตสนฺตจิตฺตสฺส เนตฺติจฺฉินฺนสฺส ภิกฺขุโน
วิกฺขีโณ ชาติสังสาโร มุตฺโต โส มารพนฺธนาติ ฯ ทสมํ ฯ

เมฆิยวคฺโค จตุตฺโถ ฯ

ตสฺสุทฺทานํ

เมฆิโย อุทฺธตา โคปาโล ชุณฺหา นาเคน ปญฺจมํ
ปิณฺโฑโล สาริปุตฺโต จ สุนฺทรี ภวติ อฏฺฐมํ
อุปเสโน วงฺคนฺตปุตฺโต สาริปุตฺโต จ เต รสาติ ฯ

อุทาเน ปญฺจโม โสณตฺเถรวคฺโค

[๑๑๐] • เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน ราชา ปเสนทิ โกสโล มลฺลิกาย เทวิยา สทฺธิ์ อุปริปาสาทวรคโต โหติ ฯ อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล มลฺลิกํ เทวิ์ เอตทโวจ อตฺถิ นุ โข เต มลฺลิเก โกจญฺโญ อตฺตนา ปิยตโรติ ฯ นตฺถิ โข เม มหาราช โกจญฺโญ อตฺตนา ปิยตโร ตุยฺหํ ปน มหาราช อตฺถญฺโญ โกจิ อตฺตนา ปิยตโรติ ฯ มยฺหมฺปี มลฺลิเก นตฺถญฺโญ โกจิ อตฺตนา ปิยตโรติ ฯ อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ปาสาทา โอโรหิตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ภควนฺตํ เอตทโวจ อิธาหํ ภนฺเต มลฺลิกาย เทวิยา สทฺธิ์ อุปริปาสาทวรคโต มลฺลิกํ เทวิ์ เอตทโวจ อตฺถิ นุ โข เต มลฺลิเก โกจญฺโญ อตฺตนา ปิยตโรติ เอวํ วุตฺเต มลฺลิกา เทวิ์ เอตทโวจ นตฺถิ โข เม มหาราช โกจญฺโญ อตฺตนา ปิยตโร ตุยฺหํ ปน มหาราช อตฺถญฺโญ โกจิ อตฺตนา ปิยตโรติ เอวํ วุตฺเตหํ ภนฺเต มลฺลิกํ เทวิ์ เอตทโวจํ มยฺหมฺปี โข มลฺลิเก นตฺถญฺโญ โกจิ อตฺตนา ปิยตโรติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

สพฺพา ทิสา อนุปริคมฺม เจตสา
เนวชฺฌคา ปิยตรมตฺตนา กฺวจิ
เอวมฺปิ โส ปุถุ อตฺตา ปเรสํ
ตสฺมา น หึเส ปรํ อตฺตกาโมติ ฯ สุตฺตํ ปฐมํ ฯ

[๑๑๑] ๒ เอวมฺเม สุตฺตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ อจฺฉริยํ ภนฺเต อพฺภุตํ ภนฺเต ยาว อปฺปายุกา หิ ภนฺเต ภควโต มาตา อโหสิ สตฺตาหชาเต ภควติ ภควโต มาตา กาลมกาสิ ตุสิตํ กายํ อุปปชฺชตีติ ฯ เอวเมตํ อานนฺท เอวเมตํ อานนฺท อปฺปายุกา หิ อานนฺท โพธิสตฺตมาตโร โหนฺติ สตฺตาหชาเตสุ โพธิสตฺเตสุ โพธิสตฺตมาตโร กาลํ กโรนฺติ ตุสิตํ กายํ อุปปชฺชนฺตีติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายं เวลายं อิมं อุทานํ อุทาเนสิ

เย เกจิ ภูตา ภวิสฺสนฺติ เย จาปิ
สพฺเพ คมิสฺสนฺติ ปหาย เทหํ
ตํ สพฺพชานึ กุสโล วิทิตฺวา
อาตาปิโย พฺรหฺมจริยํ จเรยฺยาติ ฯ ทุติยํ ฯ

[๑๑๒] ๓ เอวมฺเม สุตฺตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ

หลสมุดกลาง จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

เวพฺวเน กลนฺทกนิวาเป ฯ เตน โข ปน สมเยน ราชคเห สุปฺปพุทฺโธ นาม กุฏฺฐี มนุสฺสทลิทฺโท อโหสิ มนุสฺสกปโณ มนุสฺสวราโก ฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา มหติยา ปริสาย ปริวุโต ธมฺมํ เทเสนฺโต นิสินฺโน โหติ ฯ อทฺทสา โข สุปฺปพุทฺโธ กุฏฺฐี มหาชนกายํ ทูรโต ว สนฺนิปติตํ ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ นิสฺสํสยํ โข เอตฺถ กิญฺจิ ขาทนียํ วา โภชนียํ วา ภาชียติ ยนฺนูนาหํ เยน โส มหาชนกาโย เตนุปสงฺกเมยฺยํ อปฺเปว นาเมตฺถ กิญฺจิ ขาทนียํ วา โภชนียํ วา ลเภยฺยนฺติ ฯ อถ โข สุปฺปพุทฺโธ กุฏฺฐี เยน โส มหาชนกาโย เตนุปสงฺกมิ ฯ อทฺทสา โข สุปฺปพุทฺโธ กุฏฺฐี ภควนฺตํ มหติยา ปริสาย ปริวุตํ ธมฺมํ เทเสนฺตํ นิสินฺนํ ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ น โข เอตฺถ กิญฺจิ ขาทนียํ วา โภชนียํ วา ภาชียติ สมโณ อยํ โคตโม ปริสติ ธมฺมํ เทเสติ ยนฺนูนาหมฺปี ธมฺมํ สุณเยยฺยนฺติ ตตฺเถว เอกมนฺตํ นิสีทิ อหมฺปี ธมฺมํ โสสฺสามีติ ฯ อถ โข ภควา สพฺพาวนฺตํ ปริสํ เจตสา เจโต ปริจฺจ มนสากาสิ โก นุ โข อิธ ภพฺโพ ธมฺมํ วิญฺญาตุนฺติ ฯ อทฺทสา โข ภควา สุปฺปพุทฺธํ กุฏฺฐึ ตสฺสํ ปริสายํ นิสินฺนํ ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ อยํ โข อิธ ภพฺโพ ธมฺมํ วิญฺญาตุนฺติ ฯ สุปฺปพุทฺธํ กุฏฺฐึ อารพฺภ อนุปุพฺพิกถํ กเถสิ เสยฺยถีทํ ทานกถํ สีลกถํ สคฺคกถํ กามานं อาทีนวं โอการं สงฺกิเลสํ เนกฺขมฺเม จ อานิสํสํ ปกาเสสิ ฯ ยทา ภควา อญฺญาสิ สุปฺปพุทฺธํ

กุฏฺฐี กณฺฑจิตฺตํ มุทฺทจิตฺตํ วินิวรณจิตฺตํ อุทคฺคจิตฺตํ ปสนฺนจิตฺตํ อถ ยา พุทฺธานํ สามุกฺกํสิกา ธมฺมเทสนา ตํ ปกาเสสิ ทุกฺขสมุทยํ นิโรธํ มคฺคํ ฯ เสยฺยถาปี นาม สุทฺธํ วตฺถํ อปคตกาฬกํ สมฺมเทว รชนํ ปฏิคฺคเณฺหยฺย เอวเมว สุปฺปพุทฺธสฺส กุฏฺฐิสฺส ตสฺมิ เยว อาสเน วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุ อุทปาทิ ยं กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ ฯ

[๑๓๓] อถ โข สุปฺปพุทฺโธ กุฏฺฐี ทิฏฺฐธมฺโม ปตฺตธมฺโม วิทิตธมฺโม ปริโยคาฬฺหธมฺโม ติณฺณวิจิกิจฺโฉ วิคตกถงฺกโถ เวสารชฺชปฺปตฺโต อปรปจฺจโย สตฺถุ สาสเน อุฏฺฐายาสนา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตं อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตं นิสีทิ ฯ เอกมนฺตं นิสินฺโน โข สุปฺปพุทฺโธ กุฏฺฐี ภควนฺตเมตทโวจ อภิกฺกนฺตं ภนฺเต อภิกฺกนฺตं ภนฺเต เสยฺยถาปี ภนฺเต นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย มูฬฺหสฺส วา มคฺคं อาจิกฺเขยฺย อนฺธกาเร วา เตลปฺปชฺโชตं ธาเรยฺย จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ เอวเมวं ภควตา อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต เอสาหं ภนฺเต ภควนฺตं สรณं คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ อุปาสกं มं ภควา ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตं สรณं คตนฺติ ฯ อถ โข สุปฺปพุทฺโธ กุฏฺฐี ภควตา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิโต สมาทปิโต สมุตฺเตชิโต สมฺปหสิโต ภควโต ภาสิตं อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตं อภิวาเทตฺวา

ปหกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ ฯ อถ โข อจิรปกฺกนฺตํ สุปฺปพุทฺธํ กุฏฺฐึ คาวึ ตรุณวจฺฉา อธิปาเตตฺวา ชีวิตา โวโรเปสิ ฯ อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกนนฺตํ นิสีทึสุ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ โย โส ภนฺเต สุปฺปพุทฺโธ นาม กุฏฺฐี ภควโต ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิโต สมาทปีโต สมุตฺเตชิโต สมฺปหํสิโต โส กาลกโต ตสฺส กา คติ โก อภิสมฺปราโยติ ฯ ปณฺฑิโต ภิกฺขเว สุปฺปพุทฺโธ กุฏฺฐี ปจฺจปาทิ ธมฺมสฺสานุธมฺมํ น จ มํ ธมฺมาธิกรณํ วิเหเสสิ สุปฺปพุทฺโธ ภิกฺขเว กุฏฺฐี ติณฺณํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโนติ ฯ

[๑๑๔] เอวํ วุตฺเต อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย เยน สุปฺปพุทฺโธ กุฏฺฐี มนุสฺสทฺทิโก อโหสิ มนุสฺสกปโณ มนุสฺสวราโกติ ฯ ภูตปุพฺพํ ภิกฺขเว สุปฺปพุทฺโธ กุฏฺฐี อิมสฺมิ เยว ราชคเห เสฏฺฐิปุตฺโต อโหสิ ฯ โส อุยฺยานภูมึ นิยฺยนฺโต อทฺทส ตครสิขึ ปจฺเจกพุทฺธํ นครา นิกฺขมนฺตาย จรนฺตํ ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ กุวายํ กุฏฺฐี วิจรตีติ นิฏฺฐุหิตฺวา อปพฺยามโต กริตฺวา ปกฺกามิ ฯ โส ตสฺส กมฺมสฺส วิปาเกน พหูนิ วสฺสานิ พหูนิ วสฺสสตานิ พหูนิ วสฺสสหสฺสานิ พหูนิ วสฺสสตสหสฺสานิ นิรเย ปจิตฺวา ตสฺเสว กมฺมสฺส

วิปากาวเสเสน อิมสฺมึ เยว ราชคเห มนุสฺสทลิทฺโท อโหสิ มนุสฺสกปโณ มนุสฺสวราโก โส ตถาคตปฺปเวทิตํ ธมฺมวินยํ อาคมฺม สทฺธํ สมาทยิ สีลํ สมาทยิ สุตํ สมาทยิ จาคํ สมาทยิ ปญฺญํ สมาทยิ โส ตถาคตปฺปเวทิตํ ธมฺมวินยํ อาคมฺม สทฺธํ สมาทยิตฺวา สีลํ สมาทยิตฺวา สุตํ สมาทยิตฺวา จาคํ สมาทยิตฺวา ปญฺญํ สมาทยิตฺวา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺโน เทวานํ ตาวตึสานํ สหพฺยตํ โส ตตฺถ อญฺเญ เทเว อติโรจติ วณฺเณน เจว ยสสา จาติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

จกฺขุมา วิสมานีว วิชฺชมาเน ปรกฺกเม
ปณฺฑิโต ชีวโลกสฺมึ ปาปานิ ปริวชฺชเยติ ฯ ตติยं ฯ

[๑๑๕] ๔ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยं ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา กุมารกา อนฺตรา จ สาวตฺถึ อนฺตรา จ เชตวนํ มจฺฉเก พาเธนฺติ ฯ อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยं นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปาวิสิ ฯ อทฺทสา โข ภควา เต สมฺพหุเล กุมารเก อนฺตรา จ สาวตฺถึ อนฺตรา จ เชตวนํ มจฺฉเก พาเธนฺเต ทิสฺวาน เยน กุมารกา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา เต กุมารเก เอตทโวจ ภายถ โว ตุเมฺห กุมารกา ทุกฺขสฺส อปฺปิยํ โว ทุกฺขนฺติ ฯ เอวํ ภนฺเต ภายาม มยं ภนฺเต

ทุกฺขสฺส อปฺปียํ โน ทุกฺขนฺติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

สเจ ภายถ ทุกฺขสฺส สเจ โว ทุกฺขมปฺปียํ
มากตฺถ ปาปกํ กมฺมํ อาวี วา ยทิ วา รโห
สเจ จ ปาปกํ กมฺมํ กริสฺสถ กโรถ วา
น โว ทุกฺขา มุตฺตฺยตฺถิ อุเปจฺจาปี ปลายตนฺติ ฯ จตุตฺถํ ฯ

[๑๑๖] ๕ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ ปุพฺพาราเม มิคารมาตุ ปาสาเท ฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา ตทหุโปสเถ ภิกฺขุสงฺฆปริวุโต นิสินฺโน โหติ ฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา นิกฺขนฺเต ปฐเม ยาเม อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ จีวรํ กตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ อภิกฺกนฺตา ภนฺเต รตฺติ นิกฺขนฺโต ปฐโม ยาโม จิรนิสินฺโน ภิกฺขุสงฺโฆ อุทฺทิสตุ ภนฺเต ภควา ภิกฺขูนํ ปาติโมกฺขนฺติ ฯ เอวํ วุตฺเต ภควา ตุณฺหี อโหสิ ฯ ทุติยมฺปี โข อายสฺมา อานนฺโท อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา นิกฺขนฺเต มชฺฌิเม ยาเม อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ จีวรํ กตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ อภิกฺกนฺตา ภนฺเต รตฺติ นิกฺขนฺโต มชฺฌิโม ยาโม จิรนิสินฺโน ภิกฺขุสงฺโฆ อุทฺทิสตุ ภนฺเต ภควา ภิกฺขูนํ ปาติโมกฺขนฺติ ฯ ทุติยมฺปี โข ภควา ตุณฺหี อโหสิ ฯ ตติยมฺปี โข อายสฺมา อานนฺโท อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา

นิกฺขนฺเต ปจฺฉิเม ยาเม อุทฺธเสฺต อรุเณ นนฺทิมุขิยา รตฺติยา อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ จีวรํ กตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ อภิกฺกนฺตา ภนฺเต รตฺติ นิกฺขนฺโต ปจฺฉิโม ยาโม อุทฺธโสฺต อรุโณ นนฺทิมุขี รตฺติ จิรนิสินฺโน ภิกฺขุสงฺโฆ อุทฺทิสตุ ภนฺเต ภควา ภิกฺขูนํ ปาติโมกฺขนฺติ ฯ อปริสุทฺธา อานนฺท ปริสาติ ฯ อถ โข อายสฺมโต มหาโมคฺคลฺลานสฺส เอตทโหสิ กนฺนุ โข ภควา ปุคฺคลํ สนฺธาย เอวมาห อปริสุทฺธา อานนฺท ปริสาติ ฯ อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน สพฺพาวนฺตํ ภิกฺขุสงฺฆํ เจตสา เจโต ปริจฺจ มนสากาสิ ฯ อทฺทสา โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ตํ ปุคฺคลํ ทุสฺสีลํ ปาปธมฺมํ อสุจิสงฺกสฺสรสมาจารํ ปฏิจฺฉนฺนกมฺมนฺตํ อสฺสมณํ สมณปฏิญฺญํ อพฺรหฺมจาริ พฺรหฺมจาริปฏิญฺญํ อนฺโตปูติ อวสฺสุตํ กสมฺพุกชาตํ มชฺเฌ ภิกฺขุสงฺฆสฺส นิสินฺนํ ทิสฺวาน อุฏฺฐายาสนา เยน โส ปุคฺคโล เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ปุคฺคลํ เอตทโวจ อุฏฺเหาวุโส ทิฏฺโสสิ ภควตา นตฺถิ เต ภิกฺขูหิ สทฺธิ สංวาโสติ ฯ อถ โข โส ปุคฺคโล ตุณฺหี อโหสิ ฯ ทุติยมฺปิ โข โส อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ตํ ปุคฺคลํ เอตทโวจ อุฏฺเหาวุโส ทิฏฺโสสิ ภควตา นตฺถิ เต ภิกฺขูหิ สทฺธิ สංวาโสติ ฯ ทุติยมฺปิ โข โส ปุคฺคโล ตุณฺหี อโหสิ ฯ ตติยมฺปิ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ตํ ปุคฺคลํ เอตทโวจ อุฏฺเหาวุโส

ทิฏฺโฐสิ ภควตา นตฺถิ เต ภิกฺขูหิ สทฺธิ สංวาโสติ ฯ ตตียมฺปิ โข โส ปุคฺคโล ตุณฺหี อโหสิ ฯ อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ตं ปุคฺคลं พาหายं คเหตฺวา พหิทฺวารโกฏฺฐกา นิกฺขาเมตฺวา สุจิฆฏิกं ทตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตं เอตทโวจ นิกฺขามิโต ภนฺเต โส ปุคฺคโล มยา ปริสุทฺธา ปริสา อุทฺทิสตุ ภนฺเต ภควา ภิกฺขูนं ปาติโมกฺขนฺติ ฯ อจฺฉริยं โมคฺคลฺลาน อพฺภูตं โมคฺคลฺลาน ยาว พาหาคหณาปิ นาเมโส โมฆปุริโส อาคมิสฺสตีติ ฯ อถ โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ นทานาหं ภิกฺขเว อิโต ปรं อุโปสถํ กริสฺสามิ ปาติโมกฺขं อุทฺทิสิสฺสามิ ตุเมฺห เยว ภิกฺขเว อิโต ปรं อุโปสถํ กเรยฺยาถ ปาติโมกฺขं อุทฺทิเสยฺยาถ อฏฺฐานเมตं ภิกฺขเว อนวกาโส ยं ตถาคโต อปริสุทฺธาย ปริสาย อุโปสถํ กเรยฺย ปาติโมกฺขं อุทฺทิเสยฺยาถาติ ฯ

[๑๑๗] อฏฺฐิเม ภิกฺขเว มหาสมุทฺเท อจฺฉริยา อพฺภูตธมฺมา เย ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติ กตเม อฏฺฐ

• มหาสมุทฺโท ภิกฺขเว อนุปุพฺพนินฺโน อนุปุพฺพโปโณ อนุปุพฺพปพฺภาโร นายตเกเนว ปปาโต ยํ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท อนุปุพฺพนินฺโน อนุปุพฺพโปโณ อนุปุพฺพปพฺภาโร นายตเกเนว ปปาโต อยํ ภิกฺขเว มหาสมุทฺเท ปฐโม อจฺฉริโย อพฺภูตธมฺโม ยं ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติ ฯ

๒ ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท จิตฺตมฺโม เวลํ นาติวตฺตติ ยํ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท จิตฺตมฺโม เวลํ นาติวตฺตติ อยมฺปี ภิกฺขเว มหาสมุทฺเท ทุติโย อจฺฉริโย อพฺภูตธมฺโม ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติ ฯ

๓ ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท น มเตน กุณเปน สณฺฐาติ ยํ โหติ มหาสมุทฺเท มตํ กุณปํ ตํ ขิปฺปเมว ตีรํ วาเหติ ถลํ อุสฺสาเทติ ยมฺปี ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท น มเตน กุณเปน สณฺฐาติ ยํ มหาสมุทฺเท มตํ กุณปํ ตํ ขิปฺปเมว ตีรํ วาเหติ ถลํ อุสฺสาเทติ อยมฺปี ภิกฺขเว มหาสมุทฺเท ตติโย อจฺฉริโย อพฺภูตธมฺโม ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติ ฯ

๔ ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว ยา กาจิ มหานทิโย เสยฺยถีทํ คงฺคา ยมุนา อจิรวตี สรภู มหี ตา มหาสมุทฺทํ ปตฺตา ชหนฺติ ปุริมานิ นามโคตฺตานิ มหาสมุทฺโท เตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉนฺติ ยํ ภิกฺขเว ยา กาจิ มหานทิโย เสยฺยถีทํ คงฺคา ยมุนา อจิรวตี สรภู มหี ตา มหาสมุทฺทํ ปตฺตา ชหนฺติ ปุริมานิ นามโคตฺตานิ มหาสมุทฺโท เตฺวว สงฺขฺยํ คจฺฉนฺติ อยมฺปี ภิกฺขเว มหาสมุทฺเท จตุตฺโถ อจฺฉริโย อพฺภูตธมฺโม ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติ ฯ

๕ ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว ยา โลเก สวนฺติโย มหาสมุทฺเท อปฺเปนฺติ ยา จ อนฺตลิกฺขา ธารา ปปตนฺติ น เตน มหาสมุทฺ-

ทสฺส อูนตฺตํ วา ปูรตฺตํ วา ปญฺญายติ ยมฺปี ภิกฺขเว ยา จ โลเก สวนฺติโย มหาสมุทฺเท อปฺเปนฺติ ยา จ อนฺตลิกฺขา ธารา ปปตนฺติ น เตน มหาสมุทฺทสฺส อูนตฺตํ วา ปูรตฺตํ วา ปญฺญายติ อยมฺปี ภิกฺขเว มหาสมุทฺเท ปญฺจโม อจฺฉริโย อพฺภูตธมฺโม ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติ ฯ

๖ ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท เอกรโส โลณรโส ยมฺปี ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท เอกรโส โลณรโส อยมฺปี ภิกฺขเว มหาสมุทฺเท ฉฏฺโ อจฺฉริโย อพฺภูตธมฺโม ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติ ฯ

๗ ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท พหุรตโน อเนกรตโน ตตฺริมานิ รตนานิ เสยฺยถีทํ มุตฺตา มณิ เวฬุริโย สงฺโข สิลา ปวาฬํ รชตํ ชาตรูปํ โลหิตงฺโค มสารคลฺโล ยํ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท พหุรตโน อเนกรตโน ตตฺริมานิ รตนานิ เสยฺยถีทํ มุตฺตา มณิ เวฬุริโย สงฺโข สิลา ปวาฬํ รชตํ ชาตรูปํ โลหิตงฺโค มสารคลฺโล อยมฺปี ภิกฺขเว มหาสมุทฺเท สตฺตโม อจฺฉริโย อพฺภูตธมฺโม ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติ ฯ

๘ ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท มหตี ภูตานํ อาวาโส ตตฺริเม ภูตา ติมิ ติมิงฺคโล ติมิติมิงฺคโล อสุรา นาคา คนฺธพฺพา สนฺติ มหาสมุทฺเท โยชนสติกาปี อตฺตภาวา ทฺวิโยชนสติกาปี อตฺตภาวา ติโยชนสติกาปี อตฺตภาวา จตุโยชนสติกาปี อตฺตภาวา

ปญฺจโยชนสติกาปี อตฺตภาวา ยมฺปี ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท มหตี ภูตานํ อาวาโส ตตฺริเม ภูตา ติมิ ติมิงฺคโล ติมิติมิงฺคโล อสุรา นาคา คนฺธพฺพา สนฺติ มหาสมุทฺเท โยชนสติกาปี อตฺตภาวา ทฺวิโยชนสติกาปี อตฺตภาวา ติโยชนสติกาปี อตฺตภาวา จตุโยชนสติกาปี อตฺตภาวา ปญฺจโยชนสติกาปี อตฺตภาวา อยมฺปี ภิกฺขเว มหาสมุทฺเท อฏฺฐโม อจฺฉริโย อพฺภูตธมฺโม ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติ ฯ อิเม โข ภิกฺขเว มหาสมุทฺเท อฏฺฐ อจฺฉริยา อพฺภูตธมฺมา เย ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติ ฯ

[๑๑๘] เอวเมว โข ภิกฺขเว อิมสฺมิ ธมฺมวินเย อฏฺฐ อจฺฉริยา อพฺภูตธมฺมา เย ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู ธมฺมวินเย อภิรมนฺติ กตเม อฏฺฐ

๑ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท อนุปุพฺพนินฺโน อนุปุพฺพโปโณ อนุปุพฺพปพฺภาโร นายตเกเนว ปปาโต เอวเมว โข ภิกฺขเว อิมสฺมิ ธมฺมวินเย อนุปุพฺพสิกฺขา อนุปุพฺพกิริยา อนุปุพฺพปฏิปทา นายตเกเนว อญฺญาปฏิเวโธ ยํ ภิกฺขเว อิมสฺมิ ธมฺมวินเย อนุปุพฺพสิกฺขา อนุปุพฺพกิริยา อนุปุพฺพปฏิปทา นายตเกเนว อญฺญาปฏิเวโธ อยํ ภิกฺขเว อิมสฺมิ ธมฺมวินเย ปฐโม อจฺฉริโย อพฺภูตธมฺโม ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมิ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติ ฯ

๒ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท ฐิตธมฺโม เวลํ นาติวตฺตติ

เอวเมว โข ภิกฺขเว ยํ มยา สาวกานํ สิกฺขาปทํ ปญฺญตฺตํ ตํ มม สาวกา ชีวิตเหตุปิ นาติกฺกมนฺติ ยมฺปิ ภิกฺขเว มม สาวกานํ สิกฺขาปทํ ปญฺญตฺตํ ตํ มม สาวกา ชีวิตเหตุปิ นาติกฺกมนฺติ อยมฺปิ ภิกฺขเว อิมสฺมิ ธมฺมวินเย ทุติโย อจฺฉริโย อพฺภุตธมฺโม ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมิ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติ ฯ

๓ เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท น มเตน กุณเปน สณฺฐหติ ยํ โหติ มหาสมุทฺเท มตํ กุณปํ ตํ ขิปฺปเมว ตีรํ วาเหติ ถลํ อุสฺสาเทติ เอวเมว โข ภิกฺขเว โย โส ปุคฺคโล ทุสฺสีโล ปาปธมฺโม อสุจิสงฺกสฺสรสมาจาโร ปฏิจฺฉนฺนกมฺมนฺโต อสฺสมโณ สมณปฏิญฺโญ อพฺรหฺมจารี พฺรหฺมจาริปฏิญฺโญ อนฺโตปูติ อวสฺสุโต กสมฺพุกชาโต น เตน สงฺโฆ สณฺฐหติ อถ โข ขิปฺปเมว สนฺนิปติตฺวา อุกฺขิปติ กิญฺจาปิ โส โหติ มชฺเฌ ภิกฺขูสงฺฆสฺส นิสินฺโน อถ โข โส อารกา จ สงฺฆมฺหา สงฺโฆ จ เตน ยมฺปิ ภิกฺขเว โย โส ปุคฺคโล ทุสฺสีโล ปาปธมฺโม อสุจิสงฺกสฺสรสมาจาโร ปฏิจฺฉนฺนกมฺมนฺโต อสฺสมโณ สมณปฏิญฺโญ อพฺรหฺมจารี พฺรหฺมจาริปฏิญฺโญ อนฺโตปูติ อวสฺสุโต กสมฺพุกชาโต น เตน สงฺโฆ สณฺฐหติ อถ โข ขิปฺปเมว สนฺนิปติตฺวา อุกฺขิปติ กิญฺจาปิ โส โหติ มชฺเฌ ภิกฺขูสงฺฆสฺส นิสินฺโน อถ โข โส อารกา จ สงฺฆมฺหา สงฺโฆ จ เตน อยมฺปิ ภิกฺขเว อิมสฺมิ

ธมฺมวินเย คติโย อจฺฉริโย อพฺภูตธมฺโม ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมิ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติ ฯ

๔ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยา กาจิ มหานทิโย เสยฺยถีทํ คงฺคา ยมุนา อจิรวตี สรภู มหี ตา มหาสมุทฺทํ ปตฺตา ชหนฺติ ปุริมานิ นามโคตฺตานิ มหาสมุทฺโท เตฺวว สงฺขยํ คจฺฉนฺติ เอวเมว โข ภิกฺขเว จตฺตาโร วณฺณา ขตฺติยา พฺราหฺมณา เวสฺสา สุทฺทา เต ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺวา ชหนฺติ ปุริมานิ นามโคตฺตานิ สมณา สกฺยปุตฺติยา เตฺวว สงฺขยํ คจฺฉนฺติ ยมฺปี ภิกฺขเว จตฺตาโร วณฺณา ขตฺติยา พฺราหฺมณา เวสฺสา สุทฺทา เต ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺวา ชหนฺติ ปุริมานิ นามโคตฺตานิ สมณา สกฺยปุตฺติยา เตฺวว สงฺขยํ คจฺฉนฺติ อยมฺปี ภิกฺขเว อิมสฺมิ ธมฺมวินเย จตุตฺโถ อจฺฉริโย อพฺภูตธมฺโม ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมิ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติ ฯ

๕ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยา จ โถเก สวนฺติโย มหาสมุทฺทํ อปฺเปนฺติ ยา จ อนฺตลิกฺขา ธารา ปปตนฺติ น เตน มหาสมุทฺทสฺส อูนตฺตํ วา ปูรตฺตํ วา ปญฺญายติ เอวเมว โข ภิกฺขเว พหูปี ภิกฺขู อนุปาทิเสสาย นิพฺพานธาตุยา ปรินิพฺพายนฺติ น เตน นิพฺพานธาตุยา อูนตฺตํ วา ปูรตฺตํ วา ปญฺญายติ ยมฺปี ภิกฺขเว ภิกฺขู อนุปาทิเสสาย นิพฺพานธาตุยา ปรินิพฺพายนฺติ น เตน นิพฺ-

พานธาตุยา อูนตฺตํ วา ปูรตฺตํ วา ปญฺญายติ อยมฺปิ ภิกฺขเว อิมสฺมิ ธมฺมวินเย ปณีโต อจฺฉริโย อพฺภูตธมฺโม ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมิ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติ ฯ

๖ เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท เอกรโส โลณรโส เอวเมว โข ภิกฺขเว อยํ ธมฺมวินโย เอกรโส วิมุตฺติรโส ยมฺปิ ภิกฺขเว อยํ ธมฺมวินโย เอกรโส วิมุตฺติรโส อยมฺปิ ภิกฺขเว อิมสฺมิ ธมฺมวินเย ฉฏฺโฐ อจฺฉริโย อพฺภูตธมฺโม ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมิ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติ ฯ

๗ เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท พหุรตโน อเนกรตโน ตตฺริมานิ รตนานิ เสยฺยถีทํ มุตฺตา มณิ เวฬุริโย สงฺโข สิลา ปวาฬํ รชตํ ชาตรูปํ โลหิตงฺโค มสารคลฺโล เอวเมว โข ภิกฺขเว อยํ ธมฺมวินโย พหุรตโน อเนกรตโน ตตฺริมานิ รตนานิ เสยฺยถีทํ จตฺตาโร สติปฏฺฐานา จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ปญฺจินฺทฺริยานิ ปญฺจ พลานิ สตฺต โพชฺฌงฺคา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ยมฺปิ ภิกฺขเว อยํ ธมฺมวินโย พหุรตโน อเนกรตโน ตตฺริมานิ รตนานิ เสยฺยถีทํ จตฺตาโร สติปฏฺฐานา จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ปญฺจินฺทฺริยานิ ปญฺจ พลานิ สตฺต โพชฺฌงฺคา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค อยมฺปิ ภิกฺขเว อิมสฺมิ ธมฺมวินเย สตฺตโม อจฺฉริโย อพฺภูตธมฺโม ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมิ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติ ฯ

๙ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท มหนฺตานิ ภูตานิ อาวาโส จตฺตาริเม ภูตา กิมี กิมิงฺคโล กิมิกิมิงฺคโล อสุรา นาคา คนฺธพฺพา สนฺติ มหาสมุทฺเท โยชนสติกาปี อตฺตภาวา ทฺวิโยชนสติกาปี อตฺตภาวา ติโยชนสติกาปี อตฺตภาวา จตุโยชนสติกาปี อตฺตภาวา ปญฺจโยชนสติกาปี อตฺตภาวา เอวเมว โข ภิกฺขเว อยํ ธมฺมวินโย มหนฺตานิ ภูตานิ อาวาโส จตฺตาริเม ภูตา โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน สกทาคามี สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน อนาคามี อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน อรหา อรหตฺตาย ปฏิปนฺโน ยมฺปี ภิกฺขเว อยํ ธมฺมวินโย มหนฺตานิ ภูตานิ อาวาโส จตฺตาริเม ภูตา โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน สกทาคามี สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน อนาคามี อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน อรหา อรหตฺตาย ปฏิปนฺโน อยมฺปี ภิกฺขเว อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อฏฺฐโม อจฺฉริโย อพฺภูตธมฺโม ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติ ฯ อิเม โข ภิกฺขเว อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อฏฺฐ อจฺฉริยา อพฺภูตธมฺมา ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อภิรมนฺตีติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ฉนฺนมติวสฺสติ วิวฏํ นาติวสฺสติ
ตสฺมา ฉนฺนํ วิวเรถ เอวนฺตํ นาติวสฺสตีติ ฯ ปฐมํ ฯ

[๑๑๙] ๖ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา มหากจฺจาโน อวนฺตีสุ วิหรติ กุรุรฆเร ปวตฺเต ปพฺพเต ฯ เตน โข ปน สมเยน โสโณ อุปาสโก โกฏิกณฺโณ[๑] อายสฺมโต มหากจฺจานสฺส อุปฏฺฐาโก โหติ ฯ อถ โข โสณสฺส อุปาสกสฺส โกฏิกณฺณสฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ ยถา ยถา โข อยฺโย มหากจฺจาโน ธมฺมํ เทเสติ นยิทํ สุกรํ อคารํ อชฺฌาวสตา เอกนฺตปริปุณฺณํ เอกนฺตปริสุทฺธํ สงฺขลิขิตํ พฺรหฺมจริยํ จริตุ ยนฺนูนาหํ เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพเชยฺยนฺติ ฯ อถ โข โสโณ อุปาสโก โกฏิกณฺโณ เยนายสฺมา มหากจฺจาโน เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตं มหากจฺจานं อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตं นิสีทิ ฯ เอกมนฺตं นิสินฺโน โข โสโณ อุปาสโก โกฏิกณฺโณ อายสฺมนฺตं มหากจฺจานํ เอตทโวจ อิธ มยฺหं ภนฺเต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ ยถา ยถา โข อยฺโย มหากจฺจาโน ธมฺมํ เทเสติ นยิทํ สุกรํ อคารํ อชฺฌาวสตา เอกนฺตปริปุณฺณํ เอกนฺตปริสุทฺธํ สงฺขลิขิตํ พฺรหฺมจริยํ จริตุ ยนฺนูนาหํ เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพเชยฺยนฺติ ปพฺพาเชตุ มํ

---

๑ กุฏิกณฺโณติปี ฯ

ภนฺเต อยฺโย มหากจฺจาโนติ ฯ

[๑๒๐] เอวํ วุตฺเต อายสฺมา มหากจฺจาโน โสณํ อุปาสกํ โกฏิกณฺณํ เอตทโวจ ทุกฺกรํ โข โสณ ยาวชีวํ เอกภตฺตํ เอกเสยฺยํ พฺรหฺมจริยํ อิงฺฆ ตฺวํ โสณ ตตฺเถว อคาริกภูโต สมาโน พุทฺธานํ สาสนํ อนุยุญฺช กาลยุตฺตํ เอกภตฺตํ เอกเสยฺยํ พฺรหฺมจริยนฺติ ฯ อถ โข โสณสฺส อุปาสกสฺส โกฏิกณฺณสฺส โย อโหสิ ปพฺพชฺชาภิสงฺขาโร โส ปฏิปสฺสมฺภิ ฯ ทุติยมฺปิ โข โสณสฺส อุปาสกสฺส โกฏิกณฺณสฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ ยถา ยถา โข อยฺโย มหากจฺจาโน ธมฺมํ เทเสติ นยิทํ สุกรํ อคารํ อชฺฌาวสตา เอกนฺตปริปุณฺณํ เอกนฺตปริสุทฺธํ สงฺขลิขิตํ พฺรหฺมจริยํ จริตุ ยนฺนูนาหํ เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพเชยฺยนฺติ ฯ ทุติยมฺปิ โข โสโณ อุปาสโก โกฏิกณฺโณ เยนายสฺมา มหากจฺจาโน เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โสโณ อุปาสโก โกฏิกณฺโณ อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ เอตทโวจ อิธ มยฺหํ ภนฺเต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ ยถา ยถา โข อยฺโย มหากจฺจาโน ธมฺมํ เทเสติ นยิทํ สุกรํ อคารํ อชฺฌาวสตา เอกนฺตปริปุณฺณํ เอกนฺตปริสุทฺธํ สงฺขลิขิตํ พฺรหฺมจริยํ จริตุ ยนฺนูนาหํ เกสมสฺสุํ โอหา-

เรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพเชยฺยนฺติ ปพฺพาเชตุ มํ ภนฺเต อยฺโย มหากจฺจาโนติ ฯ ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา มหากจฺจาโน โสณํ อุปาสกํ โกฏิกณฺณํ เอตทโวจ ทุกฺกรํ โข โสณ ยาวชีวํ เอกภตฺตํ เอกเสยฺยํ พฺรหฺมจริยํ อิงฺฆ ตฺวํ โสณ ตตฺเถว อคาริกภูโต สมาโน พุทฺธานํ สาสนํ อนุยุญฺช กาลยุตฺตํ เอกภตฺตํ เอกเสยฺยํ พฺรหฺมจริยนฺติ ฯ ทุติยมฺปิ โข โสณสฺส อุปาสกสฺส โกฏิกณฺณสฺส โย อโหสิ ปพฺพชฺชาภิสงฺขาโร โส ปฏิปสฺสมฺภิ ฯ ตติยมฺปิ โข โสณสฺส อุปาสกสฺส โกฏิกณฺณสฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ ยถา ยถา โข อยฺโย มหากจฺจาโน ธมฺมํ เทเสติ นยิทํ สุกรํ อคารํ อชฺฌาวสตา เอกนฺตปริปุณฺณํ เอกนฺตปริสุทฺธํ สงฺขลิขิตํ พฺรหฺมจริยํ จริตุ ยนฺนูนาหํ เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพเชยฺยนฺติ ฯ ตติยมฺปิ โข โสโณ อุปาสโก โกฏิกณฺโณ เยนายสฺมา มหากจฺจาโน เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โสโณ อุปาสโก โกฏิกณฺโณ อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ เอตทโวจ อิธ มยฺหํ ภนฺเต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ ยถา ยถา โข อยฺโย มหากจฺจาโน ธมฺมํ เทเสติ นยิทํ สุกรํ อคารํ อชฺฌาวสตา เอกนฺตปริปุณฺณํ เอกนฺตปริสุทฺธํ สงฺข-

ติขิตํ ผรุสมฺจริยํ จริตุ ยนฺนูนาหํ เกสมสฺสุ โอหาเรตฺวา กาสา-
ยานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพเชยฺยนฺติ
ปพฺพาเชตุ มํ ภนฺเต อยฺโย มหากจฺจาโนติ ฯ อถ โข อายสฺมา
มหากจฺจาโน โสณํ อุปาสกํ โกฏิกณฺณํ ปพฺพาเชสิ ฯ

[๑๒๑] เตน โข ปน สมเยน อวนฺติทกฺขิณาปโถ อปฺป-
ภิกฺขุโก โหติ ฯ อถ โข อายสฺมา มหากจฺจาโน ติณฺณํ วสฺสานํ
อจฺจเยน กิจฺเฉน กสิเรน ตโต ตโต ทสวคฺคํ ภิกฺขุสงฺฆํ สนฺนิปา-
เตตฺวา อายสฺมนฺตํ โสณํ อุปสมฺปาเทสิ ฯ อถ โข อายสฺมโต
โสณสฺส วสฺสํ วุฏฺฐสฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส
ปริวิตกฺโก อุทปาทิ น โข เม โส ภควา สมฺมุขา ทิฏฺโฐ
อปิ จ สุโต เยว เม โส ภควา อิทฺโธ จ อิทฺโธ จาติ
สเจ มํ อุปชฺฌาโย อนุชาเนยฺย คจฺเฉยฺยาหํ ตํ ภควนฺตํ
ทสฺสนาย อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธนฺติ ฯ อถ โข อายสฺมา โสโณ
สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต เยนายสฺมา มหากจฺจาโน
เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ อภิวาเทตฺวา
เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา โสโณ อา-
ยสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ เอตทโวจ อิธ มยฺหํ ภนฺเต รโหคตสฺส
ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ น โข เม โส
ภควา สมฺมุขา ทิฏฺโฐ อปิ จ สุโต เยว เม โส ภควา
อิทฺโธ จ อิทฺโธ จาติ สเจ มํ อุปชฺฌาโย อนุชาเนยฺย

ตจฺเฉยฺยาหิ ตํ ภควนฺตํ ทสฺสนาย อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธนฺติ ฯ สาธุ สาธุ โสณ คจฺฉ ตฺวํ โสณ ตํ ภควนฺตํ ทสฺสนาย อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธนฺติ ทกฺขิสฺสสิ ตฺวํ โสณ ตํ ภควนฺตํ ปาสาทิกํ ปาสาทนิยํ สนฺตินฺทฺริยํ สนฺตมานสํ อุตฺตมทมถมนุปฺปตฺตํ ทนฺตํ คุตฺตํ ยตินฺทฺริยํ นาคํ ทิสฺวาน มม วจเนน ภควโต ปาเท สิรสา วนฺทาหิ อปฺปาพาธํ อปฺปาตงฺกํ ลหุฏฺฐานํ พลํ ผาสุวิหารํ ปุจฺฉาติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา โสโณ อายสฺมโต มหากจฺจานสฺส ปาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา เสนาสนํ สํสาเมตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน สาวตฺถี เตน จาริกํ ปกฺกามิ ฯ อนุปุพฺเพน จาริกญฺจรมาโน เยน สาวตฺถี เชตวนํ อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราโม เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา โสโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ อุปชฺฌาโย เม ภนฺเต อายสฺมา มหากจฺจาโน ภควโต ปาเท สิรสา วนฺทติ อปฺปาพาธํ อปฺปาตงฺกํ ลหุฏฺฐานํ พลํ ผาสุวิหารํ ปุจฺฉตีติ ฯ กจฺจิ ภิกฺขุ ขมนียํ กจฺจิ ยาปนียํ กจฺจิปิ อปฺปกิลมเถน อทฺธานํ อาคโต น จ ปิณฺฑเกน กิลนฺโตสีติ ฯ ขมนียํ ภควา ยาปนียํ ภควา อปฺปกิลมเถน จาหํ ภนฺเต อทฺธานํ อาคโต น จ ปิณฺฑเกน กิลนฺโตมฺหีติ ฯ

[๑๒๒] อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ อิมสฺสานนฺท อาคนฺตุกสฺส ภิกฺขุโน เสนาสนํ ปญฺญาเปหีติ ฯ อถ โข อายสฺมโต อานนฺทสฺส เอตทโหสิ ยสฺส โข มํ ภควา อาณาเปติ อิมสฺส อานนฺท อาคนฺตุกสฺส ภิกฺขุโน เสนาสนํ ปญฺญาเปหีติ อิจฺฉติ ภควา เตน ภิกฺขุนา สทฺธิ์ เอกวิหาเร วตฺถุํ อิจฺฉติ ภควา อายสฺมตา โสเณน สทฺธิ์ เอกวิหาเร วตฺถุนฺติ ฯ ยสฺมิ์ วิหาเร ภควา วิหรติ ตสฺมิ์ วิหาเร อายสฺมโต โสณสฺส เสนาสนํ ปญฺญาเปสิ ฯ อถ โข ภควา พหุเทว รตฺตึ์ อพฺโภกาเส นิปชฺชาย วีตินาเมตฺวา ปาเท ปกฺขาเลตฺวา วิหารํ ปาวิสิ ฯ อายสฺมาปี โข โสโณ พหุเทว รตฺตึ์ อพฺโภกาเส นิปชฺชาย วีตินาเมตฺวา ปาเท ปกฺขาเลตฺวา วิหารํ ปาวิสิ ฯ อถ โข ภควา รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ ปจฺจุฏฺฐาย อายสฺมนฺตํ มหาโสณํ อชฺเฌสิ ปฏิภาตุ ตํ ภิกฺขุ ธมฺมํ ภาสิตุนฺติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา โสโณ ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา โสพฺภสฺส อฏฺฐกวคฺคิกานิ สพฺพาเนว สเรน อภณิ ฯ อถ โข ภควา อายสฺมโต โสณสฺส สรภญฺญปริโยสาเน อพฺภานุโมทิ สาธุ สาธุ ภิกฺขุ สุคฺคหิตานิ ภิกฺขุ อฏฺฐกวคฺคิกานิ สุมนสิกตานิ สุปธาริตานิ กลฺยาณิยาสิ วาจาย สมนฺนาคโต วิสฏฺฐาย อเนลาย[๑] อตฺถสฺส วิญฺญาปนิยา กติวสฺโสสิ ตฺวํ ภิกฺขูติ ฯ เอกวสฺโส อหํ ภควาติ ฯ กิสฺส ปน

๑ อฏฺฐกถายํ อเนลกลาย ฯ

ตฺวํ ภิกฺขุ เอวํ จิรํ อกาสีติ ฯ จิรํ ทิฏฺโฐ เม ภนฺเต กาเมสุ อาทีนโว อปิ จ สมฺพาโธ ฆราวาโส พหุกิจฺโจ พหุกรณีโยติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ทิสฺวา อาทีนวํ โลเก ญตฺวา ธมฺมํ นิรูปธิ[๑]
อริโย น รมติ ปาเป ปาเป น รมตี สุจีติ ฯ ฉฏฺฐํ ฯ

[๑๒๓] ๗ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา กงฺขาเรวโต ภควโต อวิทูเร นิสินฺโน โหติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย อตฺตโน กงฺขาวิตรณวิสุทฺธิ์ ปจฺจเวกฺขมาโน ฯ อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตํ กงฺขาเรวตํ อวิทูเร นิสินฺนํ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย อตฺตโน กงฺขาวิตรณวิสุทฺธิ์ ปจฺจเวกฺขมานํ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ยา กาจิ กงฺขา อิธ วา หุรํ วา
สกเวทิยา วา ปรเวทิยา วา
ฌายิโน ตา ปชหนฺติ สพฺพา
อาตาปิโน พฺรหฺมจริยํ จรนฺตาติ ฯ สตฺตมํ ฯ

[๑๒๔] ๘ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห

---

๑ อฏฺฐกถายํ นิรูปธิ ฯ

วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา อานนฺโท ตทหุโปสเถ ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ราชคหํ ปิณฺฑาย ปาวิสิ ฯ อทฺทสา โข เทวทตฺโต อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ ราชคเห ปิณฺฑาย จรนฺตํ ทิสฺวาน เยน อายสฺมา อานนฺโท เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ อชฺชตคฺเคทานาหํ อาวุโส อานนฺท อญฺญตฺรว ภควตา อญฺญตฺร ภิกฺขุสงฺฆา อุโปสถํ กริสฺสามิ สงฺฆกมฺมานิ จาติ ฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ราชคเห ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ อิธาหํ ภนฺเต ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ราชคหํ ปิณฺฑาย ปาวิสิ๋ อทฺทสา โข มํ ภนฺเต เทวทตฺโต ราชคหํ ปิณฺฑาย จรนฺตํ ทิสฺวาน เยนาหํ เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา มํ เอตทโวจ อชฺชตคฺเคทานาหํ อาวุโส อานนฺท อญฺญตฺรว ภควตา อญฺญตฺร ภิกฺขุสงฺฆา อุโปสถํ กริสฺสามิ สงฺฆกมฺมานิ จาติ อชฺช ภนฺเต เทวทตฺโต สงฺฆํ ภินฺทิสฺสติ อุโปสถญฺจ กริสฺสติ สงฺฆกมฺมานิ จาติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

สุกรํ สาธุนา สาธุ สาธุ ปาเปน ทุกฺกรํ

ปาปํ ปาเปน สุกรํ ปาปมริเยหิ ทุกฺกรนฺติ ฯ อฏฺฐมํ ฯ

[๑๒๕] ๙ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ จาริกํ จรติ มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธิ ๑ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา มาณวกา ภควโต อวิทูเร สทฺทายมานรูปา อติกฺกมนฺติ ฯ อทฺทสา โข ภควา สมฺพหุเล มาณวเก อวิทูเร สทฺทายมานรูเป อติกฺกมนฺเต ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ปริมุฏฺฐา ปณฺฑิตา ภาสา วาจาโคจรภาณิโน
ยาวิจฺฉนฺติ มุขายามํ เยน นีตา น ตํ วิทูติ ฯ นวมํ ฯ

[๑๒๖] ๑๐ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา จูฬปนฺถโก ภควโต อวิทูเร นิสินฺโน โหติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา ฯ อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตํ จูฬปนฺถกํ อวิทูเร นิสินฺนํ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

จิเตน กาเยน จิเตน เจตสา
ติฏฺฐํ นิสินฺโน อุท วา สยาโน
เอตํ สตึ ภิกฺขุ อธิฏฺฐหาโน

---

๑ สทายมานรูปาติปี ฯ

ตเภถ ปุพฺพาปริยํ วิเสสํ
ตทฺธาน ปุพฺพาปริยํ วิเสสํ
อทสฺสนํ มจฺจุราชสฺส คจฺเฉติ ฯ
โสณคฺเครวคฺโค ปญฺจโม ฯ

ตสฺสุทฺทานํ

ราชา อปฺปายุกา กุฏฺฐี กุมารกา จ อุโปสโถ
โสโณ จ เรวโต นนฺโท สทฺทายมานา ปนฺถเกน จาติ ฯ

อุทาเน ฉฏฺโฐ ชจฺจนฺธวคฺโค

[๑๒๗] ๑ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํ ฯ อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เวสาลึ ปิณฺฑาย ปาวิสิ ฯ เวสาลิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ คณฺหาหิ อานนฺท นิสีทนํ เยน ปาวาลเจติยนฺ[1] เตนุปสงฺกมิสฺสาม ทิวาวิหารายาติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา นิสีทนํ อาทาย ภควนฺตํ ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพนฺธิ ฯ อถ โข ภควา เยน ปาวาลเจติยํ เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ ฯ

---

๑ ยุ. สี. จาปาลเจติยํ ฯ

นิสีทฺย โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ รมณีโย อานนฺท เวสาลี รมณียํ อุเทนํ เจติยं[1] รมณียํ โคตมกํ เจติยํ รมณียํ สตฺตมฺพํ เจติยํ รมณียํ พหุปุตฺตกํ เจติยํ รมณียํ สารนฺททํ เจติยํ รมณียํ ปาวาลกํ เจติยํ ฯ ยสฺส กสฺสจิ อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธา โส อากงฺขมาโน กปฺปํ วา ติฏฺเฐยฺย กปฺปาวเสสํ วา ฯ ตถาคตสฺส โข อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธา โส อากงฺขมาโน อานนฺท ตถาคโต กปฺปํ วา ติฏฺเฐยฺย กปฺปาวเสสํ วาติ ฯ

[๑๒๘] เอวมฺปี โข อายสฺมา อานนฺโท ภควตา โอภาริเก นิมิตฺเต กยิรมาเน โอภาริเก โอภาเส กยิรมาเน นาสกฺขิ ปฏิวิชฺฌิตุํ น ภควนฺตํ ยาจิ ติฏฺฐตุ ภนฺเต ภควา กปฺปํ ติฏฺฐตุ สุคโต กปฺปํ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานนฺติ ยถาตํ มาเรน ปริยุฏฺฐิตจิตฺโต ฯ ทุติยมฺปี โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ รมณีโย อานนฺท เวสาลี รมณียํ อุเทนํ เจติยํ รมณียํ โคตมกํ เจติยํ รมณียํ สตฺตมฺพํ เจติยํ รมณียํ พหุปุตฺตกํ เจติยํ รมณียํ สารนฺททํ เจติยํ รมณียํ ปาวาลกํ เจติยํ ฯ ยสฺส

---

๑ พ. อุเทนเจติยํ ฯ ปญฺจวาเรสุ เอวํ ฯ

กสฺสจิ อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธา โส อากงฺขมาโน กปฺปํ วา ติฏฺเฐยฺย กปฺปาวเสสํ วา ฯ ตถาคตสฺส โข อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธา โส อากงฺขมาโน อานนฺท ตถาคโต กปฺปํ วา ติฏฺเฐยฺย กปฺปาวเสสํ วาติ ฯ เอวมฺปี โข อายสฺมา อานนฺโท ภควตา โอพาริเก นิมิตฺเต กยิรมาเน โอพาริเก โอภาเส กยิรมาเน นาสกฺขิ ปฏิวิชฺฌิตุ๎ น ภควนฺตํ ยาจิ ติฏฺฐตุ ภนฺเต ภควา กปฺปํ ติฏฺฐตุ สุคโต กปฺปํ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานนฺติ ยถาตํ มาเรน ปริยุฏฺฐิตจิตฺโต ฯ ตติยมฺปี โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ รมณียา อานนฺท เวสาลี รมณียํ อุเทนํ เจติยํ รมณียํ โคตมกํ เจติยํ รมณียํ สตฺตมฺพํ เจติยํ รมณียํ พหุปุตฺตกํ เจติยํ รมณียํ สารนฺททํ เจติยํ รมณียํ ปาวาลํ เจติยํ ฯ ยสฺส กสฺสจิ อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธา โส อากงฺขมาโน กปฺปํ วา ติฏฺเฐยฺย กปฺปาวเสสํ วา ฯ ตถาคตสฺส โข อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธา โส อากงฺขมาโน อานนฺท ตถาคโต กปฺปํ วา ติฏฺเฐยฺย กปฺปา-

วเสสํ วาติ ฯ เอวมฺปี โข อายสฺมา อานนฺโท ภควตา โอพาริเก นิมิตฺเต กยิรมาเน โอพาริเก โอภาเส กยิรมาเน นาสกฺขิ ปฏิวิชฺฌิตุ๋ น ภควนฺตํ ยาจิ ติฏฺฐตุ ภนฺเต ภควา กปฺปํ ติฏฺฐตุ สุคโต กปฺปํ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานนฺติ ยถาตํ มาเรน ปริยุฏฺฐิตจิตฺโต ฯ

[๑๒๙] อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ คจฺฉ ตฺวํ อานนฺท ยสฺสทานิ กาลํ มญฺญสีติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ ปฏิสฺสุตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ภควโต อวิทูเร อญฺญตรสฺมิ รุกฺขมูเล นิสีทิ ฯ

[๑๓๐] อถ โข มาโร ปาปีมา อจิรปกฺกนฺเต อายสฺมนฺเต อานนฺเท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ ฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข มาโร ปาปีมา ภควนฺตํ เอตทโวจ ปรินิพฺพาตุทานิ ภนฺเต ภควา ปรินิพฺพาตุ สุคโต ปรินิพฺพานกาโลทานิ ภนฺเต ภควโต ภาสิตา โข ปเนสา ภนฺเต ภควตา วาจา น ตาวาหํ ปาปีม ปรินิพฺพายิสฺสามิ ยาว เม ภิกฺขู น สาวกา ภวิสฺสนฺติ วิยตฺตา วินีตา วิสารทปฺปตฺตา โยคกฺเขมกามา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺนา สามีจิปฏิปนฺนา อนุธมฺมจาริโน สกํ อาจริยกํ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขิสฺสนฺติ เทสิสฺสนฺติ ปญฺญเปสฺสนฺติ ปฏฺฐเปสฺสนฺติ วิวริสฺสนฺติ วิภชิสฺสนฺติ อุตฺตานี-

กริสฺสนฺติ อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหีตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทสิสฺสนฺตีติ เอตรหิ โข ปน ภนฺเต ภิกฺขู ภควโต สาวกา วิยตฺตา วินีตา วิสารทปฺปตฺตา โยคกฺเขมกามา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺนา สามีจิปฏิปนฺนา อนุธมฺมจาริโน สกํ อาจริยกํ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขนฺติ เทเสนฺติ ปญฺญเปนฺติ ปฏฺฐเปนฺติ วิวรนฺติ วิภชนฺติ อุตฺตานีกโรนฺติ อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหีตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทเสนฺติ ฯ ปรินิพฺพาตุทานิ ภนฺเต ภควา ปรินิพฺพาตุ สุคโต ปรินิพฺพานกาโลทานิ ภนฺเต ภควโต ภาสิตา โข ปเนสา ภนฺเต ภควตา วาจา น ตาวาหํ ปาวึ ปรินิพฺพายิสฺสามิ ยาว เม ภิกฺขุนิโย น สาวิกา ภวิสฺสนฺติ วิยตฺตา วินีตา วิสารทปฺปตฺตา โยคกฺเขมกามินิโย พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺนา สามีจิปฏิปนฺนา อนุธมฺมจารินิโย สกํ อาจริยกํ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขิสฺสนฺติ เทสิสฺสนฺติ ปญฺญเปสฺสนฺติ ปฏฺฐเปสฺสนฺติ วิวริสฺสนฺติ วิภชิสฺสนฺติ อุตฺตานีกริสฺสนฺติ อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหีตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทสิสฺสนฺตีติ เอตรหิ โข ปน ภนฺเต ภิกฺขุนิโย ภควโต สาวิกา วิยตฺตา วินีตา วิสารทปฺปตฺตา โยคกฺเขมกามินิโย พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺนา สามีจิปฏิปนฺนา อนุธมฺมจารินิโย สกํ อาจริยกํ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขนฺติ เทเสนฺติ ปญฺญเปนฺติ ปฏฺฐเปนฺติ วิวรนฺติ วิภชนฺติ

อุตฺตานีกโรนฺติ อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทเสนฺติ ฯ ปรินิพฺพาตุทานิ ภนฺเต ภควา ปรินิพฺพาตุ สุคโต ปรินิพฺพานกาโลทานิ ภนฺเต ภควโต ภาสิตา โข ปเนสา ภนฺเต ภควตา วาจา น ตาวาหํ ปาปิม ปรินิพฺพายิสฺสามิ ยาว เม อุปาสกา น สาวกา ภวิสฺสนฺติ วิยตฺตา วินีตา วิสารทปฺปตฺตา โยคกฺเขมกามา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺนา สามีจิปฏิปนฺนา อนุธมฺมจาริโน สกํ อาจริยกํ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขิสฺสนฺติ เทสิสฺสนฺติ ปญฺญเปสฺสนฺติ ปฏฺฐเปสฺสนฺติ วิวริสฺสนฺติ วิภชิสฺสนฺติ อุตฺตานีกริสฺสนฺติ อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทสิสฺสนฺตีติ เอตรหิ โข ปน ภนฺเต อุปาสกา ภควโต สาวกา วิยตฺตา วินีตา วิสารทปฺปตฺตา โยคกฺเขมกามา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺนา สามีจิปฏิปนฺนา อนุธมฺมจาริโน สกํ อาจริยกํ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขนฺติ เทเสนฺติ ปญฺญเปนฺติ ปฏฺฐเปนฺติ วิวรนฺติ วิภชนฺติ อุตฺตานีกโรนฺติ อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทเสนฺติ ฯ ปรินิพฺพาตุทานิ ภนฺเต ภควา ปรินิพฺพาตุ สุคโต ปรินิพฺพานกาโลทานิ ภนฺเต ภควโต ภาสิตา โข ปเนสา ภนฺเต ภควตา วาจา น ตาวาหํ ปาปิม ปรินิพฺพายิสฺสามิ ยาว เม อุปาสิกา น สาวิกา ภวิสฺสนฺติ วิยตฺตา วินีตา วิสารทปฺปตฺตา โยคกฺเขมกามินิโย ธมฺมธรา

พหุสฺสุตา ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺนา สามีจิปฏิปนฺนา อนุธมฺมจารินิโย สกํ อาจริยกํ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขิสฺสนฺติ เทสิสฺสนฺติ ปญฺญเปสฺสนฺติ ปฏฺฐเปสฺสนฺติ วิวริสฺสนฺติ วิภชิสฺสนฺติ อุตฺตานีกริสฺสนฺติ อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหีตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทสิสฺสนฺตีติ เอตรหิ โข ปน ภนฺเต อุปาสิกา ภควโต สาวิกา วิยตฺตา วินีตา วิสารทปฺปตฺตา โยคกฺเขมกามินิโย ธมฺมธรา พหุสฺสุตา ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺนา สามีจิปฏิปนฺนา อนุธมฺมจารินิโย สกํ อาจริยกํ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขนฺติ เทเสนฺติ ปญฺญเปนฺติ ปฏฺฐเปนฺติ วิวรนฺติ วิภชนฺติ อุตฺตานีกโรนฺติ อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหีตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทเสนฺติ ฯ ปรินิพฺพาตุกามา ภนฺเต ภควา ปรินิพฺพาตุ สุคโต ปรินิพฺพานกาโลทานิ ภนฺเต ภควโต ภาสิตา โข ปเนสา ภนฺเต ภควตา วาจา น ตาวาหํ ปาปิมา ปรินิพฺพายิสฺสามิ ยาว เม อิทํ พฺรหฺมจริยํ น อิทฺธญฺจ ภวิสฺสติ ผีตญฺจ วิตฺถาริกํ พหุชญฺญํ ปุถุภูตํ ยาว เทวมนุสฺเสหิ สุปฺปกาสิตนฺติ เอตรหิ โข ปน ภนฺเต ภควโต พฺรหฺมจริยํ อิทฺธญฺจ ผีตญฺจ วิตฺถาริกํ พหุชญฺญํ ปุถุภูตํ ยาว เทวมนุสฺเสหิ สุปฺปกาสิตํ ฯ ปรินิพฺพาตุกามา ภนฺเต ภควา ปรินิพฺพาตุ สุคโต ปรินิพฺพานกาโลทานิ ภนฺเต ภควโตติ ฯ

[๑๓๑] เอวํ วุตฺเต ภควา มารํ ปาปิมนฺตํ เอตทโวจ อปฺ-

โปสฺสุโก ตฺวํ ปาปิม โหหิ น จิรํ ตถาคตสฺส ปรินิพฺพานํ ภวิสฺสติ อิโต ตินฺณํ มาสานํ อจฺจเยน ตถาคโต ปรินิพฺพายิสฺสตีติ ฯ อถ โข ภควา ปาวายเจติเย สโต สมฺปชาโน อายุสงฺขารํ โอสฺสชฺชิ ฯ โอสฏฺเ จ ภควตา อายุสงฺขาเร มหาภูมิจาโล อโหสิ ภิสนโก โลมหํโส เทวทุนฺทุภิโย จ ผลิสุ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ตุลมตุลญฺจ สมฺภวํ
ภวสงฺขารมวสฺสชฺชิ มุนิ
อชฺฌตฺตรโต สมาหิโต
อภินฺทิ กวจมิวตฺตสมฺภวนฺติ ฯ สุตฺตํ ปฐมํ ฯ

[๑๓๒] ๒ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ ปุพฺพารามे มิคารมาตุ ปาสาเท ฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต พหิทฺวารโกฏฺฐเก นิสินฺโน โหติ ฯ อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เตน โข ปน สมเยน สตฺต จ ขตฺติยา สตฺต จ นิคนฺถา สตฺต จ อเจลา สตฺต จ เอกสาฏา สตฺต จ ปริพฺพาชกา ปรูพฺหกจฺฉนขโลมา ขารีวิวิธมาทาย ภควโต อวิทูเร อภิกฺกมนฺติ ฯ อทฺทสา โข ราชา ปเสนทิ โกสโล เต สตฺต จ ขตฺติเ สตฺต จ นิคนฺเถ สตฺต จ อเจเล สตฺต จ เอกสาเฏ สตฺต จ ปริพฺ-

พาชเก ปรูฬฺหกจฺฉนขโลเม ฯาร์ีวิธมาทาย ภควโต อวิทูเร อภิกฺกมนฺเต ทิสฺวาน อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา ทกฺขิณชาณุมณฺฑลํ ปถวิยํ นิหนฺตฺวา เยน เต สตฺต จ ชฏิลา สตฺต จ นิคนฺถา สตฺต จ อเจลา สตฺต จ เอกสาฏา สตฺต จ ปริพฺพาชกา เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา ติกฺขตฺตุ นามํ สาเวสิ ราชาหํ ภนฺเต ปเสนทิ โกสโล ราชาหํ ภนฺเต ปเสนทิ โกสโลติ ฯ อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล อจิรปกฺกนฺเตสุ เตสุ สตฺตสุ จ ชฏิเลสุ สตฺตสุ จ นิคนฺเถสุ สตฺตสุ จ อเจเลสุ สตฺตสุ จ เอกสาเฏสุ สตฺตสุ จ ปริพฺพาชเกสุ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ภควนฺตํ เอตทโวจ เย จ เต ภนฺเต โลเก อรหนฺโต วา อรหตฺตมคฺคํ วา สมาปนฺนา เอเตสํ อญฺญตโรติ ฯ

[๑๓๓] ทุชฺชานํ โข เอตํ มหาราช ตยา คิหินา กามโภคินา ปุตฺตสมฺพาธสยนํ อชฺฌาวสนฺเตน กาสิกจนฺทนํ ปจฺจนุโภนฺเตน มาลาคนฺธวิเลปนํ ธารยนฺเตน ชาตรูปรชตํ สาทิยนฺเตน อิเม วา อรหนฺโต อิเม วา อรหตฺตมคฺคํ สมาปนฺนาติ ฯ • สกฺกาเสน โข มหาราช สีลํ เวทิตพฺพํ คณฺจ โข ทิเฆน อทฺธุนา น อิตฺตเรน มนสิกโรตา โน อมนสิกโรตา ปณฺณวตา โน ทุปฺปญฺเญน ฯ ๒ สกฺโกหาเรน โข มหาราช โสเจยฺยํ เวทิตพฺพํ คณฺจ โข ทิเฆน

อทฺธุนา น อิตฺถตฺเตน มนสิกโรตา โน อมนสิกโรตา ปญฺญวตา โน ทุปฺปญฺเญน ฯ ๓ อาปทาสุ โข มหาราช ถาโม เวทิตพฺโพ โส จ โข ทีเฆน อทฺธุนา น อิตฺถตฺเตน มนสิกโรตา โน อมนสิกโรตา ปญฺญวตา โน ทุปฺปญฺเญน ฯ ๔ สากจฺฉาย โข มหาราช ปญฺญา เวทิตพฺพา สา จ โข ทีเฆน อทฺธุนา น อิตฺถตฺเตน มนสิกโรตา โน อมนสิกโรตา ปญฺญวตา โน ทุปฺปญฺเญนาติ ฯ

[๑๓๔] อจฺฉริยํ ภนฺเต อพฺภุตํ ภนฺเต ยาว สุภาสิตญฺจิทํ ภควตา ทุชฺชานํ โข มหาราช ตยา คิหินา กามโภคินา ปุตฺตทาสมฺพาธสยนํ อชฺฌาวสนฺเตน กาสิกจนฺทนํ ปจฺจนุโภนฺเตน มาลาคนฺธวิเลปนํ ธารยนฺเตน ชาตรูปรชตํ สาทิยนฺเตน อิเม วา อรหนฺโต อิเม วา อรหตฺตมคฺคํ สมาปนฺนาติ ฯ สฺวาเสน โข มหาราช ลทฺธํ เวทิตพฺพํ ตญฺจ โข ทีเฆน อทฺธุนา น อิตฺถตฺเตน มนสิกโรตา โน อมนสิกโรตา ปญฺญวตา โน ทุปฺปญฺเญน ฯ สโวหาเรน โข มหาราช โสเจยฺยํ เวทิตพฺพํ ตญฺจ โข ทีเฆน อทฺธุนา น อิตฺถตฺเตน มนสิกโรตา โน อมนสิกโรตา ปญฺญวตา โน ทุปฺปญฺเญน ฯ อาปทาสุ โข มหาราช ถาโม เวทิตพฺโพ โส จ โข ทีเฆน อทฺธุนา น อิตฺถตฺเตน มนสิกโรตา โน อมนสิกโรตา ปญฺญวตา โน ทุปฺปญฺเญน ฯ สากจฺฉาย โข มหาราช ปญฺญา เวทิตพฺพา สา จ โข ทีเฆน อทฺธุนา น อิตฺถตฺเตน มนสิกโรตา

โน อมนสิกโรตา ปญฺญวตา โน ทุปฺปญฺเญนาติ ฯ เอเต ภนฺเต มม ปุริสา โจรา โอจรกา ชนปทํ โอตริตฺวา อาคจฺฉนฺติ ฯ เตหิ ปฐมํ โอติณฺณํ อหํ ปจฺฉา โอตริสฺสามิ ฯ อิทานิ เต ภนฺเต ตํ รโชชลฺลํ ปวาเหตฺวา สุนฺหาตา สุวิลิตฺตา กปฺปิตเกสมสฺสู โอหาตวตฺถวิลนา ปญฺจหิ กามคุเณหิ สมปฺปิตา สมงฺคีภูตา ปริจาริยนฺตีติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

น วายาเมยฺย สพฺพตฺถ นาญฺญสฺส ปุริโส สิยา
นาญฺญํ นิสฺสาย ชีเวยฺย ธมฺเมน น วณิ จเรติ ฯ ทุติยํ ฯ

[๑๓๕] ๓ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา อตฺตโน อเนเก ปาปเก อกุสเล ธมฺเม ปหีเน ปจฺจเวกฺขมาโน นิสินฺโน โหติ อเนเก จ กุสเล ธมฺเม ภาวนาย ปาริปูริเต ฯ อถ โข ภควา อตฺตโน อเนเก ปาปเก อกุสเล ธมฺเม ปหีเน วิทิตฺวา อเนเก จ กุสเล ธมฺเม ภาวนาย ปาริปูริเต ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

อหุ ปุพฺเพ ตทา นาหุ นาหุ ปุพฺเพ ตทา อหุ
น จาหุ น จ ภวิสฺสติ น เจตรหิ วิชฺชตีติ ฯ ตติยํ ฯ

[๑๓๖] ๔ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน

สมฺพหุลา นานาทิฏฺฐิยา สมณพฺราหฺมณา ปริพฺพาชกา สาวฏฺฐิยํ ปฏิวสนฺติ นานาทิฏฺฐิกา นานาขนฺติกา นานารุจิกา นานาทิฏฺฐินิสฺสยนิสฺสิตา ฯ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ๑สสฺสโต โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ๒อสสฺสโต โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ๓อนฺตวา โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ๔อนนฺตวา โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ๕ตํ ชีวํ ตํ สรีรํ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ๖อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรํ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ๗โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ๘น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ๙โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ๑๐เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ เต

ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหรติ เอทิโส ธมฺโม เนทิโส ธมฺโม เนทิโส ธมฺโม เอทิโส ธมฺโมติ ฯ

[๑๓๗] อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถิ ปิณฺฑาย ปาวิสึสุ ฯ สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ อิธ ภนฺเต สมฺพหุลา นานาติตฺถิยา สมณพฺราหฺมณา ปริพฺพาชกา สาวตฺถิยํ ปฏิวสนฺติ นานาทิฏฺฐิกา นานาขนฺติกา นานารุจิกา นานาทิฏฺฐินิสฺสยนิสฺสิตา สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน สสฺสโต โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน อสสฺสโต โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน อนฺตวา โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน อนนฺตวา โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ตํ ชีวํ ตํ สรีรํ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณาเอวํ วาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรํ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา

เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ เต ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหรนฺติ เอทิโส ธมฺโม เนทิโส ธมฺโม เนทิโส ธมฺโม เอทิโส ธมฺโมติ ฯ อญฺญติตฺถิยา ภิกฺขเว ปริพฺพาชกา อนฺธา อจกฺขุกา อตฺถํ น ชานนฺติ อนตฺถํ น ชานนฺติ ธมฺมํ น ชานนฺติ อธมฺมํ น ชานนฺติ เต อตฺถํ อชานนฺตา อนตฺถํ อชานนฺตา ธมฺมํ อชานนฺตา อธมฺมํ อชานนฺตา ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหรนฺติ เอทิโส ธมฺโม เนทิโส ธมฺโม เนทิโส ธมฺโม เอทิโส ธมฺโมติ ฯ

[๑๓๘] ภูตปุพฺพํ ภิกฺขเว อิมิสฺสา เยว สาวตฺถิยา อญฺญตโร ราชา อโหสิ ฯ อถ โข ภิกฺขเว โส ราชา อญฺญตรํ ปุริสํ อามนฺเตสิ เอหิ ตฺวํ อมฺโภ ปุริส ยาวติกา สาวตฺถิยา ชจฺจนฺธา เต สพฺเพ เอกชฺฌํ สนฺนิปาเตหีติ ฯ เอวํ เทวาติ โข ภิกฺขเว โส ปุริโส ตสฺส รญฺโญ ปฏิสฺสุตฺวา ยาวติกา สาวตฺถิยา ชจฺจนฺธา

เต สพฺเพ คเหตฺวา เยน โส ราชา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ราชานํ เอตทโวจ สนฺนิปาติตา โข เต เทว ยาวติกา สาวตฺถิยา ชจฺจนฺธาติ ฯ เตน หิ ภเณ ชจฺจนฺธานํ หตฺถึ ทสฺเสหีติ ฯ เอวํ เทวาติ โข ภิกฺขเว โส ปุริโส ตสฺส รญฺโญ ปฏิสฺสุตฺวา ชจฺจนฺธานํ หตฺถึ ทสฺเสสิ เอกจฺจานํ ชจฺจนฺธานํ หตฺถิสฺส สีสํ ทสฺเสสิ เอเทโส ชจฺจนฺธา หตฺถีติ ฯ เอกจฺจานํ หตฺถิสฺส กณฺณํ ทสฺเสสิ เอเทโส ชจฺจนฺธา หตฺถีติ ฯ เอกจฺจานํ ชจฺจนฺธานํ หตฺถิสฺส ทนฺตํ ทสฺเสสิ เอเทโส ชจฺจนฺธา หตฺถีติ ฯ เอกจฺจานํ ชจฺจนฺธานํ หตฺถิสฺส โสณฺฑํ ทสฺเสสิ เอเทโส ชจฺจนฺธา หตฺถีติ ฯ เอกจฺจานํ ชจฺจนฺธานํ หตฺถิสฺส กายํ ทสฺเสสิ เอเทโส ชจฺจนฺธา หตฺถีติ ฯ เอกจฺจานํ หตฺถิสฺส ปาทํ ทสฺเสสิ เอเทโส ชจฺจนฺธา หตฺถีติ ฯ เอกจฺจานํ ชจฺจนฺธานํ หตฺถิสฺส นิฏฺฐิ ทสฺเสสิ เอเทโส ชจฺจนฺธา หตฺถีติ ฯ เอกจฺจานํ ชจฺจนฺธานํ หตฺถิสฺส นงฺคุฏฺฐํ ทสฺเสสิ เอเทโส ชจฺจนฺธา หตฺถีติ ฯ เอกจฺจานํ ชจฺจนฺธานํ หตฺถิสฺส วาลธิ ทสฺเสสิ เอเทโส ชจฺจนฺธา หตฺถีติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว โส ปุริโส ชจฺจนฺธานํ หตฺถึ ทสฺเสตฺวา เยน โส ราชา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ราชานํ เอตทโวจ ทิฏฺโฐ โข เตหิ เทว ชจฺจนฺเธหิ หตฺถี ยสฺสทานิ กาลํ มญฺญถาติ ฯ อถ โข ภิกฺขเว โส ราชา เยน เต ชจฺจนฺธา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา เต ชจฺจนฺเธ เอตทโวจ ทิฏฺโฐ โว ชจฺจนฺธา หตฺ-

ถีติ ฯ เอวํ เทวาติ ฯ ทิฏฺโฐ โน หตฺถีติ วเทถ ชจฺจนฺธา กีทิโส หตฺถีติ ฯ เยหิ ภิกฺขเว ชจฺจนฺเธหิ หตฺถิสฺส สีสํ ทิฏฺฐํ อโหสิ เต เอวมาหํสุ เอทิโส เทว หตฺถี เสยฺยถาปี กุมฺโภติ ฯ เยหิ ภิกฺขเว ชจฺจนฺเธหิ หตฺถิสฺส กณฺโณ ทิฏฺโฐ อโหสิ เต เอวมาหํสุ เอทิโส เทว หตฺถี เสยฺยถาปี สุปฺโปติ ฯ เยหิ ภิกฺขเว ชจฺจนฺเธหิ หตฺถิสฺส ทนฺโต ทิฏฺโฐ อโหสิ เต เอวมาหํสุ เอทิโส เทว หตฺถี เสยฺยถาปี ผาโลติ ฯ เยหิ ภิกฺขเว ชจฺจนฺเธหิ หตฺถิสฺส โสณฺโฑ ทิฏฺโฐ อโหสิ เต เอวมาหํสุ เอทิโส เทว หตฺถี เสยฺยถาปี นงฺคุฏฺสาติ ฯ เยหิ ภิกฺขเว ชจฺจนฺเธหิ หตฺถิสฺส กาโย ทิฏฺโฐ อโหสิ เต เอวมาหํสุ เอทิโส เทว หตฺถี เสยฺยถาปี โกฏฺโฐติ ฯ เยหิ ภิกฺขเว ชจฺจนฺเธหิ หตฺถิสฺส ปาโท ทิฏฺโฐ อโหสิ เต เอวมาหํสุ เอทิโส เทว หตฺถี เสยฺยถาปี ถูโณติ ฯ เยหิ ภิกฺขเว ชจฺจนฺเธหิ หตฺถิสฺส บีฏฺฐี ทิฏฺฐา อโหสิ เต เอวมาหํสุ เอทิโส เทว หตฺถี เสยฺยถาปี อุทุกฺขโลติ ฯ เยหิ ภิกฺขเว ชจฺจนฺเธหิ หตฺถิสฺส นงฺคุฏฺฐํ ทิฏฺฐํ อโหสิ เต เอวมาหํสุ เอทิโส เทว หตฺถี เสยฺยถาปี มุสโลติ ฯ เยหิ ภิกฺขเว ชจฺจนฺเธหิ หตฺถิสฺส วาลธิ ทิฏฺโฐ อโหสิ เต เอวมาหํสุ เอทิโส เทว หตฺถี เสยฺยถาปี สมฺมชฺชนีติ ฯ เต เอทิโส หตฺถี เนทิโส หตฺถี เนทิโส หตฺถี เอทิโส หตฺถีติ อญฺญมญฺญํ มุฏฺฐีหิ สัยุชฺชิสุ ฯ เตน จ ปน ภิกฺขเว โส ราชา อตฺตมโน อโหสิ ฯ เอวเมว โข ภิกฺขเว อญฺญ-

ติตฺถิยา ปริพฺพาชกา อนฺธา อจกฺขุกา อตฺถํ น ชานนฺติ อนตฺถํ น ชานนฺติ ธมฺมํ น ชานนฺติ อธมฺมํ น ชานนฺติ เต อตฺถํ อชานนฺตา อนตฺถํ อชานนฺตา ธมฺมํ อชานนฺตา อธมฺมํ อชานนฺตา ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วุิทนฺตา วิหรนฺติ เอทิโส ธมฺโม เนทิโส ธมฺโม เนทิโส ธมฺโม เอทิโส ธมฺโมติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

อิเมสุ กิร สชฺชนฺติ เอเก สมณพฺราหฺมณา
วิคฺคยฺห นํ วิวทนฺติ ชนา เอกนฺตทสฺสิโนติ[๑] ฯ จตุตฺถํ ฯ

[๑๓๙] ๕ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา นานาติตฺถิยา สมณพฺราหฺมณา ปริพฺพาชกา สาวตฺถิยํ ปฏิวสนฺติ นานาทิฏฺฐิกา นานาขนฺติกา นานารุจิกา นานาทิฏฺฐินิสฺสยนิสฺสิตา ฯ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ๑สสฺสโต อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ๒อสสฺสโต อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ๓สสฺสโต จ อสสฺสโต จ อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺติ

๑ อฏฺฐกถายํ เอกงฺคทสฺสิโนติ ฯ

ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน ๔เนว สสฺสโต นาสสฺสโต อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจำ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน ๕สยงฺกโต อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจำ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน ๖ปรงฺกโต อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจำ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน ๗สยงฺกโต จ ปรงฺกโต จ อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจำ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน ๘อสยงฺกาโร จ อปรงฺกาโร จ อธิจฺจสมุปฺปนฺโน อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจำ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน ๙สสฺสตำ สุขทุกฺขำ อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจำ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน ๑๐อสสฺสตำ สุขทุกฺขำ อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจำ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน ๑๑สสฺสตญฺจ อสสฺสตญฺจ สุขทุกฺขำ อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจำ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน ๑๒เนว สสฺสตำ นาสสฺสตำ สุขทุกฺขำ อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจำ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน ๑๓สยงฺกตำ สุขทุกฺขำ อตฺตา

จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ๑๔ ปรงฺกตํ สุขทุกฺขํ อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ๑๕ สยงฺกตญฺจ ปรงฺกตญฺจ สุขทุกฺขํ อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ๑๖ อสยงฺการํ จ อปรงฺการํ จ อธิจฺจสมุปฺปนฺนํ สุขทุกฺขํ อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ เต ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหรนฺติ เอทิโส ธมฺโม เนทิโส ธมฺโม เนทิโส ธมฺโม เอทิโส ธมฺโมติ ฯ

[๑๔๐] อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถิ ปิณฺฑาย ปาวิสึสุ ฯ สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ๋ อิธ ภนฺเต สมฺพหุลา นานาติตฺถิยา สมณพฺราหฺมณา ปริพฺพาชกา สาวตฺถิยํ ปฏิวสนฺติ นานาทิฏฺฐิกา นานาขนฺติกา นานารุจิกา นานาทิฏฺฐินิสฺสยนิสฺสิตา สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน [1]สสฺสโต โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯเป ฯ เต ภณฺฑนชาตา

---

๑ สสฺสโต อตฺตา จ โลโก จาติ อิมสฺส สุตฺตสฺส อาทิมฺหิ ปาโฐ ทิสฺสติ ฯ

กถหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหรนฺติ เอทิโส ธมฺโม เนทิโส ธมฺโม เนทิโส ธมฺโม เอทิโส ธมฺโมติ ฯ อญฺญติตฺถิยา ภิกฺขเว ปริพฺพาชกา อนฺธา อจกฺขุกา อตฺถํ น ชานนฺติ อนตฺถํ น ชานนฺติ ธมฺมํ น ชานนฺติ อธมฺมํ น ชานนฺติ เต อตฺถํ อชานนฺตา อนตฺถํ อชานนฺตา ธมฺมํ อชานนฺตา อธมฺมํ อชานนฺตา ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหรนฺติ เอทิโส ธมฺโม เนทิโส ธมฺโม เนทิโส ธมฺโม เอทิโส ธมฺโมติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

อิเมสุ กิร สชฺชนฺติ เอเก สมณพฺราหฺมณา
อนฺตรา จ วิลีทนฺติ อปฺปตฺวา ว ตโมคธนฺติ ฯ ปญฺจมํ ฯ

[๑๔๑] ๖ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา นานาติตฺถิยา สมณพฺราหฺมณา ปริพฺพาชกา สาวตฺถิยํ ปฏิวสนฺติ นานาทิฏฺฐิกา นานาขนฺติกา นานารุจิกา นานาทิฏฺฐินิสฺสยนิสฺสิตา ฯ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน สสฺสโต อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน อสสฺสโต อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน สสฺสโต จ อสสฺสโต

จ อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน เนว สสฺสโต นาสสฺสโต อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน สยงฺกโต อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ปรงฺกโต อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน สยงฺกโต จ ปรงฺกโต จ อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน อสยงฺกาโร จ อปรงฺกาโร จ อธิจฺจสมุปฺปนฺโน อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน สสฺสตํ สุขทุกฺขํ อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน อสสฺสตํ สุขทุกฺขํ อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน สสฺสตํ จ อสสฺสตํ จ สุขทุกฺขํ อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน เนว สสฺสตํ นาสสฺสตํ สุขทุกฺขํ อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํ-

วาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน สยงฺกตํ สุขทุกฺขํ อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ปรงฺกตํ สุขทุกฺขํ อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน สยงฺกตํ จ ปรงฺกตํ จ สุขทุกฺขํ อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน อสยงฺการํ จ อปรงฺการํ จ อธิจฺจสมุปฺปนฺนํ สุขทุกฺขํ อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ ฯ เต ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหรนฺติ เอทิโส ธมฺโม เนทิโส ธมฺโม เนทิโส ธมฺโม เอทิโส ธมฺโมติ ฯ

[๑๔๒] อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถิ ปิณฺฑาย ปาวิสึสุ ฯ สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิสุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิสุ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ อิธ ภนฺเต สมฺพหุลา นานาติตฺถิยา สมณพฺราหฺมณา ปริพฺพาชกา สาวตฺถิยํ ปฏิวสนฺติ นานาทิฏฺฐิกา นานาขนฺติกา นานารุจิกา นานาทิฏฺฐินิสฺสยนิสฺสิตา สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน สสฺสโต อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆ-

มญฺญนฺติ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํ-
ทิฏฺฐิโน อสสฺสโต อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆ-
มญฺญนฺติ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน
สสฺสโต จ อสสฺสโต จ อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ
โมฆมญฺญนฺติ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํ-
ทิฏฺฐิโน เนว สสฺสโต นาสสฺสโต อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว
สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน
เอวํทิฏฺฐิโน สยงฺกโต ปรงฺกโต สยงฺกโต จ ปรงฺกโต จ
อสยงฺกาโร จ อปรงฺกาโร จ อธิจฺจสมุปฺปนฺโน อตฺตา จ โลโก จ
อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํ-
วาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน สสฺสตํ สุขทุกฺขํ อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว
สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํ-
วาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน อสสฺสตํ สุขทุกฺขํ อตฺตา จ โลโก จ อิท-
เมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํ-
วาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน สสฺสตํ จ อสสฺสตํ จ สุขทุกฺขํ อตฺตา จ
โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ สนฺติ ปเนเก สมณ-
พฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน เนว สสฺสตํ นาสสฺสตํ สุขทุกฺขํ
อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ สนฺเตเก
สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน สยงฺกตํ สุขทุกฺขํ อตฺตา
จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ สนฺติ ปเนเก

สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ปรงฺกตํ สุขทุกฺขํ อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน สยงฺกตํ จ ปรงฺกตํ จ สุขทุกฺขํ อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน สยงฺการํ จ ปรงฺการํ จ อธิจฺจสมุปฺปนฺนํ สุขทุกฺขํ อตฺตา จ โลโก จ อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ เต ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหรนฺติ เอทิโส ธมฺโม เนทิโส ธมฺโม เนทิโส ธมฺโม เอทิโส ธมฺโมติ ฯ อญฺญติตฺถิยา ภิกฺขเว ปริพฺพาชกา อนฺธา อจกฺขุกา อตฺถํ น ชานนฺติ อนตฺถํ น ชานนฺติ ธมฺมํ น ชานนฺติ อธมฺมํ น ชานนฺติ เต อตฺถํ อชานนฺตา อนตฺถํ อชานนฺตา ธมฺมํ อชานนฺตา อธมฺมํ อชานนฺตา ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหรนฺติ เอทิโส ธมฺโม เนทิโส ธมฺโม เนทิโส ธมฺโม เอทิโส ธมฺโมติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

อหงฺการปสุตายํ ปชา ปรงฺการูปสญฺหิตา
เอตเทเก นาพฺภญฺญึสุ น นํ สทฺทหนฺติ อทฺทสุํ
เอตญฺจ สทฺธึ ปฏิคจฺจ ปสฺสโต
อหํ กโรมีติ น ตสฺส โหติ

ปโร กโรตีติ น ตสฺส โหติ ฯ

มานุเปตา อยํ ปชา มานคนฺถา มานวินิพฺพนฺธา[๑]
ทิฏฺฐีสุ พฺยารพฺภกตา[๒] สัสารํ นาติวตฺตตีติ ฯ ฉฏฺฐํ ฯ

[๑๔๓] ๗ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สุภูติ ภควโต อวิทูเร นิสินฺโน โหติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ กายํ ปณิธาย อวิคตกฺกํ สมาธิ สมาปชฺชิตฺวา ฯ อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตํ สุภูตึ อวิทูเร นิสินฺนํ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ กายํ ปณิธาย อวิคตกฺกํ สมาธิ สมาปนฺนํ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ยสฺส วิคตกฺกา วิธูปีตา
อชฺฌตฺตํ สุวิกปฺปีตา อเสสา
ตํ สงฺคมติจฺจ อรูปสญฺญึ
จตุโยคาติคโต น [๓]ชาติ เอตีติ ฯ สตฺตมํ ฯ

[๑๔๔] ๘ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวพฺภเน กณฺฑกนิวาเป ฯ เตน โข ปน สมเยน ราชคเห เทฺว ปูคา[๔] อญฺญตริสฺสา คณิกาย สารตฺตา โหนฺติ ปฏิพทฺธจิตฺตา ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ ปาณีหิปิ

อฏฺฐกถายํ ๑ มานวินิพฺพนฺธา ฯ ๒ สารมฺภกถา ฯ ๓ ชาติเมตีติ ฯ

๔ พ. มูคา ฯ อฏฺฐกถายํ สุภา ฯ

อุปกฺกมนฺติ เตฑฺฑุหิปี อุปกฺกมนฺติ ทณฺเฑหิปี อุปกฺกมนฺติ สตฺเตหิปี อุปกฺกมนฺติ เต ตตฺถ มรณมฺปี นิคจฺฉนฺติ มรณมตฺตมฺปี ทุกฺขํ ฯ อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ราชคหํ ปิณฺฑาย ปาวิสึสุ ราชคเห ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ อิธ ภนฺเต ราชคเห เทฺว ปูคา อญฺญตริสฺสา คณิกาย สารตฺตา ปฏิพทฺธจิตฺตา ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ ปาณีหิปี อุปกฺกมนฺติ เตฑฺฑุหิปี อุปกฺกมนฺติ ทณฺเฑหิปี อุปกฺกมนฺติ สตฺเตหิปี อุปกฺกมนฺติ เต ตตฺถ มรณมฺปี นิคจฺฉนฺติ มรณมตฺตมฺปี ทุกฺขนฺติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ยญฺจ ปตฺตํ ยญฺจ ปตฺตพฺพํ อุภยเมตฺถ รชานุกิณฺณํ
อาตุรสฺสานุสิกฺขโต

เย จ สิกฺขาสารา สตฺถุพฺพตฺตํ ชีวิตํ พฺรหฺมจริยํ อุปฏฺฐานสารา อยเมโก อนฺโต ฯ

เย จ เอวำวาทิโน นตฺถิ กาเมสุ โทโสติ อยํ ทุติโย อนฺโต ฯ อิจฺเจเต อุโภ อนฺตา กฏสิวฑฺฒนา กฏสิโย ทิฏฺฐึ วฑฺเฒนฺติ ฯ เอเต เต อุโภ อนฺเต อนภิญฺญาย โอลียนฺติ เอเก อติธาวนฺติ เอเก ฯ

เย จ โข เต อภิญฺญาย ตตฺร จ นาเหสุ์ เตน จ อมญฺญิ์สุ์
วฏฺฏ เตสํ นตฺถิ ปญฺญาปนายาติ ฯ อฏฺฐมํ ฯ

[๑๔๕] ๙ เอวมฺเม สุตฺตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา รตฺตนฺธการติมิสายํ อพฺโภกาเส นิสินฺโน โหติ เตลปฺปทีเปสุ ฌายมาเนสุ ฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา อธิปาตกา เตสุ เตลปฺปทีเปสุ อาปาตปริปาตํ อนยํ อาปชฺชนฺติ พฺยสนํ อาปชฺชนฺติ อนยพฺยสนํ อาปชฺชนฺติ ฯ อทฺทสา โข ภควา เต สมฺพหุเล อธิปาตเก เตสุ เตลปฺปทีเปสุ อาปาตปริปาตํ อนยํ อาปชฺชนฺเต พฺยสนํ อาปชฺชนฺเต อนยพฺยสนํ อาปชฺชนฺเต ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

อุปาติธาวนฺติ น สารเมนฺติ
นวํ นวํ พนฺธนํ พฺรูหยนฺติ
ปตนฺติ ปชฺโชตมิวาธิปาตา
ทิฏฺเฐ สุเต อิติเหเก นิวิฏฺฐาติ ฯ นวมํ ฯ

[๑๔๖] ๑๐ เอวมฺเม สุตฺตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ ยาวกีวญฺจ ภนฺเต ตถาคตา โลเก นุปฺปชฺชนฺติ อรหนฺโต

สมฺมาสมฺพุทฺธา ตาว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา สกฺกตา โหนฺติ ครุกตา มานิตา ปูชิตา อปจิตา ลาภิโน จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ ยโต จ โข ภนฺเต ตถาคตา โลเก อุปฺปชฺชนฺติ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา อถ โข อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา อสกฺกตา โหนฺติ อครุกตา อมานิตา อปูชิตา อนปจิตา น ลาภิโน จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ ภควา เจวทานิ ภนฺเต สกฺกโต โหติ ครุกโต มานิโต ปูชิโต อปจิโต ลาภี จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ ภิกฺขุสงฺโฆ จาติ ฯ เอวเมตํ อานนฺท เอวเมตํ อานนฺท ยาวกีวญฺจ อานนฺท ตถาคตา โลเก นุปฺปชฺชนฺติ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา ตาว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา สกฺกตา โหนฺติ ครุกตา มานิตา ปูชิตา อปจิตา ลาภิโน จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ ยโต จ โข อานนฺท ตถาคตา โลเก อุปฺปชฺชนฺติ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา อถ โข อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา อสกฺกตา โหนฺติ อครุกตา อมานิตา อปูชิตา อนปจิตา น ลาภิโน จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ ตถาคโต เจวทานิ สกฺกโต โหติ ครุกโต มานิโต ปูชิโต อปจิโต ลาภี จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ ภิกฺขุสงฺโฆ จาติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

โอภาสติ ตาว โส กิมิ ยาว น อุณฺณติ ปภงฺกโร
วิโรจนมฺหิ อุคฺคเต หตปฺปโภ โหติ น จาปี ภาสติ ฯ

เอวํ โอภาสิตเมว ติตฺถิยานํ
ยาว สมฺมาสมฺพุทฺธา โลเก นุปฺปชฺชนฺติ
น ตกฺกิกา สุชฺฌนฺติ น จาปี สาวกา
ทุทฺทิฏฺฐี น ทุกฺขา ปมุญฺจเรติ ฯ ทสมํ ฯ
ชจฺจนฺธวคฺโค ฉฏฺโฐ ฯ
ตสฺสุทฺทานํ
อายุสมโยสฺสชฺชนํ ปฏิสลฺลา
อาหุ ตญฺจ กิร ติตฺถา
สตฺตมมาหุ สุภูติ
คณิกา อุปาติ นวโม
อุปฺปชฺชนฺติ จ เต ทสาติ ฯ

อุทาเน สตฺตโม จูฬวคฺโค ฯ

[๑๔๗] ๑ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สาริปุตฺโต อายสฺมนฺตํ ถกุณฺฑกภกฺขิยํ อเนกปริยาเยน ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสติ สมาทเปติ สมุตฺเตเชติ สมฺปหํเสติ ฯ

อถ โข อายสฺมโต ฉกุณฺฑกภทฺทิยสฺส อายสฺมตา สาริปุตฺเตน อเนกปริยาเยน ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิยมานสฺส สมาทปิยมานสฺส สมุตฺเตชิยมานสฺส สมฺปหํสิยมานสฺส อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจิ ฯ อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตํ ฉกุณฺฑกภทฺทิยํ อายสฺมตา สาริปุตฺเตน อเนกปริยาเยน ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิยมานํ สมาทปิยมานํ สมุตฺเตชิยมานํ สมฺปหํสิยมานํ อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุตฺตํ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

อุทฺธํ อโธ สพฺพธิ วิปฺปมุตฺโต
อยมหมสฺมีติ อนานุปสฺสี
เอวํ วิมุตฺโต อุทตาริ โอฆํ
อติณฺณปุพฺพํ อปุนพฺภวายาติ ฯ สุตฺตํ ปฐมํ ฯ

[๑๔๘] ๒ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สาริปุตฺโต อายสฺมนฺตํ ฉกุณฺฑกภทฺทิยํ เสกฺโขติ มญฺญมาโน ภิยฺโยโสมตฺตาย อเนกปริยาเยน ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสติ สมาทเปติ สมุตฺเตเชติ สมฺปหํเสติ ฯ อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ อายสฺมนฺตํ ฉกุณฺฑกภทฺทิยํ เสกฺโขติ มญฺญมานํ ภิยฺโยโสมตฺตาย อเนกปริยาเยน ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสนฺตํ สมาทเปนฺตํ สมุตฺเตเชนฺตํ สมฺปหํเสนฺตํ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา

ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

อจฺฉิชฺชิ วฏฺฏํ พฺยาคา นิราสํ
วิสุกฺขา สริตา น สนฺทติ
ฉินฺนํ วฏฺฏํ น วตฺตติ
เอเสวนฺโต ทุกฺขสฺสาติ ฯ ทุติยํ ฯ

[๑๔๙] ๓ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน สาวตฺถิยํ มนุสฺสา เยภุยฺเยน กาเมสุ อติเวลํ สตฺตา โหนฺติ รตฺตา คิทฺธา คธิตา มุจฺฉิตา อชฺโฌปนฺนา สมฺมตฺตกชาตา กาเมสุ วิหรนฺติ ฯ อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถิ ปิณฺฑาย ปาวิสึสุ ฯ สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ อิธ ภนฺเต สาวตฺถิยํ มนุสฺสา เยภุยฺเยน กาเมสุ อติเวลํ สตฺตา โหนฺติ รตฺตา คิทฺธา คธิตา มุจฺฉิตา อชฺโฌปนฺนา สมฺมตฺตกชาตา กาเมสุ วิหรนฺตีติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

กาเมสุ สตฺตา กามสงฺคสตฺตา
สโยชเน วชฺชมปสฺสมานา

น หิ ชาตุ สโยชนสงฺคสฺตฺตา
โอฆนฺตเรยฺยุ วิปุลํ มหนฺตนฺติ ฯ ตติยํ ฯ

[๑๕๐] ๔ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน สาวตฺถิยํ มนุสฺสา เยภุยฺเยน กาเมสุ สตฺตา โหนฺติ รตฺตา คิทฺธา คธิตา มุจฺฉิตา อชฺโฌปนฺนา อนฺธิกตา สมฺมตฺตกชาตา กาเมสุ วิหรนฺติ ฯ อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย ปาวิสิ ฯ อทฺทสา โข ภควา เต สาวตฺถิยํ มนุสฺเส เยภุยฺเยน กาเมสุ สตฺเต คิทฺเธ คธิเต อชฺโฌปนฺเน อนฺธิกเต สมฺมตฺตกชาเต กาเมสุ วิหรนฺเต ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ ฯ

กามนฺธา ชาลสนฺฉนฺนา ตณฺหาฉทนฉาทิตา
ปมตฺตพนฺธุนา พนฺธา มจฺฉาว กุมฺมินามุเข
ชรามรณํ คจฺฉนฺติ วจฺโฉ ขีรปโกว มาตรนฺติ ฯ จตุตฺถํ ฯ

[๑๕๑] ๕ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา ลกุณฺฑกภทฺทิโย สมฺพหุลานํ ภิกฺขูนํ ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ ฯ อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตํ ลกุณฺฑกภทฺทิยํ ทูรโตว สมฺพหุลานํ ภิกฺขูนํ ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อาคจฺฉนฺตํ ทุพฺพณฺณํ ทุทฺทสิกํ โอโกฏิมกํ เยภุยฺเยน ภิกฺขูนํ

ปริภูตรูปํ ทิสฺวาน ภิกฺขู อามนฺเตสิ ปสฺสถ โน ตุเมฺห ภิกฺขเว เอตํ ภิกฺขุ๋ ทูรโตว สมฺพหุลานํ ภิกฺขูนํ ปีฏฺฐิโต ปีฏฺฐิโต อาคจฺฉนฺตํ ทุพฺพณฺณํ ทุทฺทสิกฺกํ โอโกฏิมกํ เยภุยฺเยน ภิกฺขูนํ ปริภูตรูปนฺติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ ฯ เอโส ภิกฺขเว ภิกฺขุ มหิทฺธิโก มหานุภาโว น จ สา สมาปตฺติ สุลภรูปา ยา เตน ภิกฺขุนา อสมาปนฺนปุพฺพา ยสฺส จตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทนุตฺตรํ พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

เนลงฺโค เสตปจฺฉาโท เอกาโร วตฺตตี รโถ
อนีฆํ ปสฺส อายนฺตํ ฉินฺนโสตํ อพนฺธนนฺติ ฯ ปญฺจมํ ฯ

[๑๕๒] ๖ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา อญฺญาตโกณฺฑญฺโญ ภควโต อวิทูเร นิสินฺโน โหติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ๋ กายํ ปณิธาย ตณฺหาสงฺขยวิมุตฺติ ปจฺจเวกฺขมาโน ฯ อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตํ อญฺญาตโกณฺฑญฺญํ อวิทูเร นิสินฺนํ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ๋ กายํ ปณิธาย ตณฺหาสงฺขยวิมุตฺติ ปจฺจเวกฺขมานํ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ยสฺส มูลํ ณมา นตฺถิ ปณฺณา นตฺถิ กุโต ลตา

ตํ ธีรํ พนฺธนา มุตฺตํ โก ตํ นินฺทิตุมรหติ
เทวาปี นํ ปสํสนฺติ พฺรหฺมุนาปี ปสํสิโตติ ฯ ฉฏฺฐํ ฯ

[๑๕๓] ๗ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา อตฺตโน ปปญฺจสญฺญาสงฺขาปหานํ ปจฺจเวกฺขมาโน นิสินฺโน โหติ ฯ อถ โข ภควา อตฺตโน ปปญฺจสญฺญาสงฺขาปหานํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ยสฺส ปปญฺจา ชิตี จ นตฺถิ
สนฺธานํ ปติฆญฺจ วีติวตฺโต
น ตํ นิตณฺหํ มุนิ๋ จรนฺตํ
นาวชานาติ สเทวโกปี โลโกติ ฯ สตฺตมํ ฯ

[๑๕๔] ๘ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา มหากจฺจาโน ภควโต อวิทูเร นิสินฺโน โหติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ๋ กายํ ปณิธาย กายคตาย สติยา อชฺฌตฺตํ ปริมุขํ สุปติฏฺฐิตาย ฯ อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ อวิทูเร นิสินฺนํ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ๋ กายํ ปณิธาย กายคตาย สติยา อชฺฌตฺตํ ปริมุขํ สุปติฏฺฐิตาย ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ยสฺส สิยา สพฺพทา สติ สตตํ กายคตา อุปฏฺฐิตา

โน จสฺส โน จ เม สิยา น ภวิสฺสติ น จ เม ภวิสฺสติ
อนุปุพฺพวิหารึ ตตฺถ โส กาเลเนว ตเร วิสตฺติกนฺติ ฯ อฏฺฐมํ ฯ

[๑๕๕] ๙ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา มคเธสุ จาริกญฺจรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธิ์ เยน ถูนํ นาม มคธานํ พฺราหฺมณคาโม ตทวสริ ฯ อสฺโสสุ์ โข ถูเนยฺยกา พฺราหฺมณคหปติกา สมโณ ขลุ โภ โคตโม สกฺยปุตฺโต สกฺยกุลา ปพฺพชิโต มคเธสุ จาริกญฺจรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธิ์ ถูนํ อนุปฺปตฺโตติ อุทปานํ ติณสฺส จ ภุสสฺส จ ยาว มุขโต ปูเรสุ์ มา มุณฺฑกา สมณกา ปานียํ ๑อทสูติ ฯ

[๑๕๖] อถ โข ภควา มคฺคา โอกฺกมฺม เยน อญฺญตรํ รุกฺขมูลํ เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ ฯ นิสชฺช โข ภควา อายสฺมนฺตं อานนฺทं อามนฺเตสิ อิงฺฆ เม ตฺวं อานนฺท เอตสฺมา อุทปานา ปานียํ อาหราติ ฯ เอวं วุตฺเต อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ อิทานิ โส ภนฺเต อุทปาโน ถูเนยฺยเกหิ พฺราหฺมณคหปติเกหิ ติณสฺส จ ภุสสฺส จ ยาว มุขโต ปูริโต มา มุณฺฑกา สมณกา ปานียํ อทสูติ ฯ ทุติยมฺปิ โข ภควา อายสฺมนฺตं อานนฺทं อามนฺเตสิ อิงฺฆ เม ตฺวं อานนฺท เอตสฺมา อุทปานา ปานียํ อาหราติ ฯ ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ อิทานิ โส ภนฺเต อุทปาโน ถูเนยฺยเกหิ พฺราหฺมณ-

---

๑ อฏฺฐกถายํ อปิสูติ ฯ

คหปติเกหิ ติณสฺส จ ภุสสฺส จ ยาว มุขโต ปูริโต มา เต มุณฺฑกา สมณกา ปานียํ อทาสูติ ฯ ตถิยมฺปิ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ อิงฺฆ เม ตฺวํ อานนฺท เอตสฺมา อุทปานา ปานียํ อาหราติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา ปตฺตํ คเหตฺวา เยน โส อุทปาโน เตนุปสงฺกมิ ฯ อถ โข อุทปาโน อายสฺมนฺเต อานนฺเท อุปสงฺกมนฺเต สพฺพนฺตํ ติณญฺจ ภุสญฺจ มุขโต โอวมิตฺวา อจฺฉสฺส อุทกสฺส อนาวิลสฺส วิปฺปสนฺนสฺส ยาว มุขโต ปูริโต วิสนฺทนฺโต มญฺเญ อฏฺฐาสิ ฯ อถ โข อายสฺมโต อานนฺทสฺส เอตทโหสิ อจฺฉริยํ วต โภ อพฺภุตํ วต โภ ตถาคตสฺส มหิทฺธิกตา มหานุภาวกตา อยญฺหิ โส อุทปาโน มยิ อุปสงฺกมนฺเต สพฺพนฺตํ ติณญฺจ ภุสญฺจ มุขโต โอวมิตฺวา อจฺฉสฺส อุทกสฺส อนาวิลสฺส วิปฺปสนฺนสฺส ยาว มุขโต ปูริโต วิสนฺทนฺโต มญฺเญ ฐิโตติ ฯ ปตฺเตน ปานียํ อาทาย เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ อจฺฉริยํ ภนฺเต อพฺภุตํ ภนฺเต ตถาคตสฺส มหิทฺธิกตา มหานุภาวกตา อยญฺหิ โส ภนฺเต อุทปาโน มยิ อุปสงฺกมนฺเต สพฺพนฺตํ ติณญฺจ ภุสญฺจ มุขโต โอวมิตฺวา อจฺฉสฺส อุทกสฺส อนาวิลสฺส วิปฺปสนฺนสฺส ยาว มุขโต ปูริโต วิสนฺทนฺโต มญฺเญ อฏฺฐาสิ ปิวตุ ภควา ปานียํ ปิวตุ สุคโต ปานียนฺติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

กึ กยิรา อุทปาเนน อาปา เจ สพฺพทา สิยุ
ตณฺหาย มูลโต เฉตฺวา กิสฺส ปริเยสนญฺจเรติ ฯ นวมํ ฯ

[๑๕๗] ๑๐ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา โกสมฺพิยํ วิหรติ โฆสิตาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน รญฺโญ อุเทนสฺส อุยฺยานคตสฺส อนฺเตปุรํ ทฑฺฒํ โหติ ปญฺจ อิตฺถิสตานิ กาลกตานิ โหนฺติ สามาวตีปมุขานิ ฯ อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย โกสมฺพึ บิณฺฑาย ปาวิสึสุ ฯ โกสมฺพิยํ บิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ บิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตเมตทโวจุ อิธ ภนฺเต รญฺโญ อุเทนสฺส อุยฺยานคตสฺส อนฺเตปุรํ ทฑฺฒํ ปญฺจ อิตฺถิสตานิ กาลกตานิ โหนฺติ สามาวตีปมุขานิ ตาสํ ภนฺเต อุปาสิกานํ คติ โก อภิสมฺปราโยติ ฯ สนฺเตตฺถ ภิกฺขเว อุปาสิกาโย โสตาปนฺนา สนฺติ สกทาคามินิโย สนฺติ อนาคามินิโย สพฺพา ตา ภิกฺขเว อุปาสิกาโย อนิปฺผลา กาลกตาติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายं เวลายं อิมं อุทานํ อุทาเนสิ

โมหสมฺพนฺธโน โลโก ภพฺพรูโปว ทิสฺสติ
อุปธิพนฺธโน พาโล ตมสา ปริวาริโต

[1]สสฺสโตริว ชายติ ปสฺสโต นตฺถิ กิญฺจนนฺติ ฯ ทสมํ ฯ

จูฬวคฺโค สตฺตโม ฯ

ตสฺสุทฺทานํ

โหนฺติ ทฺเว ตถา ภทฺทิยา โหนฺติ ทฺเว กาเมสุ สตฺตา

ตถฺณโฺ ตณฺหาขโย จ ปปญฺจขโย จ

กจฺจาโน อุทปานํ อุเทโนติ ฯ

อุทาเน อฏฺฐโม ปาฏลิคามิวคฺโค

[๑๕๘] • เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา ภิกฺขูนํ นิพฺพานปฏิสํยุตฺตาย ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสติ สมาทเปติ สมุตฺเตเชติ สมฺปหํเสติ เต จ ภิกฺขู อฏฺฐิกตฺวา มนสิกตฺวา สพฺพเจตโส สมนฺนาหริตฺวา โอหิตโสตา ธมฺมํ สุณนฺติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ อตฺถิ ภิกฺขเว ตทายตนํ ยตฺถ เนว ปฐวี น อาโป น เตโช น วาโย น อากาสานญฺจายตนํ น วิญฺญาณญฺจายตนํ น อากิญฺจญฺญายตนํ น เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ นายं โลโก น ปรโลโก น อุโภ จนฺทิมสุริยา [2]ตมหํ ภิกฺขเว เนว อาคตึ

• อฏฺฐกถายํ สสฺสตีวิย ฯ ๒ อฏฺฐกถายํ ตตฺรปาหํ ฯ

วทามิ น คติ น ฐิติ น จุติ น อุปปตฺติ อปฺปติฏฺฐํ อปฺปวตฺตํ อนารมฺมณเมว ตํ เอเสวนฺโต ทุกฺขสฺสาติ ฯ สุตฺตํ ปฐมํ ฯ

[๑๕๙] ๒ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขูนํ นิพฺพานปฏิสํยุตฺตาย ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสติ สมาทเปติ สมุตฺเตเชติ สมฺปหํเสติ ฯ เต จ ภิกฺขู อฏฺฐิกตฺวา มนสิกตฺวา สพฺพจิตฺตโส สมนฺนาหริตฺวา โอหิตโสตา ธมฺมํ สุณนฺติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

ทุทฺทสํ อนตฺ นาม น หิ สจฺจํ สุทสฺสนํ
ปฏิวิทฺธา คณฺหา ชานโต ปสฺสโต นตฺถิ กิญฺจนนฺติ ฯ ทุติยํ ฯ

[๑๖๐] ๓ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยं ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา ภิกฺขูนํ นิพฺพานปฏิสํยุตฺตาย ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสติ สมาทเปติ สมุตฺเตเชติ สมฺปหํเสติ ฯ เต จ ภิกฺขู อฏฺฐิกตฺวา มนสิกตฺวา สพฺพจิตฺตโส สมนฺนาหริตฺวา โอหิตโสตา ธมฺมํ สุณนฺติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ อตฺถิ ภิกฺขเว อชาตํ อภูตํ อกตํ อสงฺขตํ โน เจ ตं ภิกฺขเว อภวิสฺส อชาตं อภูตं อกตं อสงฺขตํ นยิธ ชาตสฺส ภูตสฺส กตสฺส สงฺขตสฺส นิสฺสรณํ ปญฺญาเยถ ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ อชาตं อภูตं อกตं อสงฺขตํ ตสฺมา ชาตสฺส

ภูตสฺส กตสฺส สงฺขตสฺส นิสฺสรณํ ปญฺญายตีติ ฯ ตติยํ ฯ

[๑๖๑] ๔ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา ภิกฺขูนํ นิพฺพานปฏิสํยุตฺตาย ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสติ สมาทเปติ สมุตฺเตเชติ สมฺปหํเสติ ฯ เต จ ภิกฺขู อฏฺฐิกตฺวา มนสิกตฺวา สพฺพญฺเจตโส สมนฺนาหริตฺวา โอหิตโสตา ธมฺมํ สุณนฺติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ นิสฺสิตสฺส จลิตํ อนิสฺสิตสฺส จลิตํ นตฺถิ จลิเต อสติ ปสฺสทฺธิ ปสฺสทฺธิยา สติ [1]รติ น โหติ [2]รติยา อสติ อาคติคติ น โหติ อาคติคติยา อสติ จุตูปปาโต น โหติ จุตูปปาเต อสติ เนวิธ น หุรํ น อุภยมนฺตเร เอเสวนฺโต ทุกฺขสฺสาติ ฯ จตุตฺถํ ฯ

[๑๖๒] ๕ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยं ภควา มลฺเลสุ จาริกं จรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธิ์ เยน ปาวา ตทวสริ ฯ ตตฺร สุทํ ภควา ปาวายํ วิหรติ จุนฺทสฺส กมฺมารปุตฺตสฺส อมฺพวเน ฯ อสฺโสสิ โข จุนฺโท กมฺมารปุตฺโต ภควา กิร มลฺเลสุ จาริกญฺจรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธิ์ ปาวมนุปฺปตฺโต ปาวายํ วิหรติ มยฺหํ อมฺพวเนติ ฯ อถ โข จุนฺโท กมฺมารปุตฺโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตं นิสินฺนํ โข จุนฺทं กมฺมารปุตฺตं ภควา

---

[1] อฏฺฐกถายํ ๑ นตฺถิ ๒ นตฺถิยา ฯ

ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสสิ สมาทเปสิ สมุตฺเตเชสิ สมฺปหํเสสิ ฯ อถ โข จุนฺโท กมฺมารปุตฺโต ภควตา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิโต สมาทปิโต สมุตฺเตชิโต สมฺปหํสิโต ภควนฺตํ เอตทโวจ อธิวาเสตุ เม ภนฺเต ภควา สฺวาตนาย ภตฺตํ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ ฯ อธิวาเสสิ ภควา ตุณฺหีภาเวน ฯ อถ โข จุนฺโท กมฺมารปุตฺโต ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ ฯ อถ โข จุนฺโท กมฺมารปุตฺโต ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน สเก นิเวสเน ปณีตํ ขาทนียํ โภชนียํ ปฏิยาทาเปตฺวา ปหูตญฺจ สูกรมทฺทวํ ภควโต กาลํ อาโรเจสิ กาโล ภนฺเต นิฏฺฐิตํ ภตฺตนฺติ ฯ อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ เยน จุนฺทสฺส กมฺมารปุตฺตสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ ฯ นิสชฺช โข ภควา จุนฺทํ กมฺมารปุตฺตํ อามนฺเตสิ ยนฺเต จุนฺท สูกรมทฺทวํ ปฏิยตฺตํ เตน มํ ปริวิสิ ยํ ปนญฺญํ ขาทนียํ โภชนียํ ปฏิยตฺตํ เตน ภิกฺขุสงฺฆํ ปริวิสาติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข จุนฺโท กมฺมารปุตฺโต ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา ยํ อโหสิ สูกรมทฺทวํ ปฏิยตฺตํ เตน ภควนฺตํ ปริวิสิ ยํ ปนญฺญํ ขาทนียํ โภชนียํ ปฏิยตฺตํ เตน ภิกฺขุสงฺฆํ ปริวิสติ ฯ อถ โข ภควา จุนฺทํ กมฺมารปุตฺตํ อามนฺเตสิ ยนฺเต จุนฺท สูกรมทฺทวํ อวสิฏฺฐํ ตํ โสพฺเภ นิขณาหิ นาหนฺตํ จุนฺท ปสฺสามิ สเทวเก โลเก

สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ยสฺส ตํ ปริภุตฺตํ สมฺมา ปริณามํ คจฺเฉยฺย อญฺญตฺร ตถาคตสฺสาติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข จุนฺโท กมฺมารปุตฺโต ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา ยํ อโหสิ สูกรมทฺทวํ อวสิฏฺฐํ โสพฺเภ นิขณิตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข จุนฺทํ กมฺมารปุตฺตํ ภควา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุตฺเตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ ฯ

[๑๖๓] อถ โข ภควโต จุนฺทสฺส กมฺมารปุตฺตสฺส ภตฺตํ ภุตฺตาวิสฺส ขโร อาพาโธ อุปฺปชฺชิ โลหิตปกฺขนฺทิกา พาฬฺหา เวทนา วตฺตนฺติ มรณนฺติกา ฯ ตตฺร สุทํ ภควา สโต สมฺปชาโน อธิวาเสติ อวิหญฺญมาโน ฯ อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ อายามานนฺท เยน กุสินารา เตนุปสงฺกมิสฺสามาติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปจฺจสฺโสสิ ฯ

จุนฺทสฺส ภตฺตํ ภุญฺชิตฺวา กมฺมารสฺสาติ เม สุตํ
อาพาธํ สมฺผุสิ ธีโร ปพาฬฺหํ มรณนฺติกํ ฯ

ภุตฺตสฺส จ สูกรมทฺทเวน
พฺยาธิ ปพาโฬฺห อุทปาทิ สตฺถุโน
วิริจฺจมาโน ภควา อโวจ
คจฺฉามหํ กุสินารํ นครนฺติ ฯ

[๑๖๔] อถ โข ภควา มคฺคา โอกฺกมฺม เยนญฺญตรํ รุกฺขมูลํ เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ อิงฺฆ เม ตฺวํ อานนฺท จตุคฺคุณํ สงฺฆาฏิ ปญฺญาเปหิ กิลนฺโตสฺมิ นิสีทิสฺสามีติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา จตุคฺคุณํ สงฺฆาฏิ ปญฺญาเปสิ ฯ นิสีทิ ภควา ปญฺญตฺเต อาสเน ฯ นิสชฺช โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ อิงฺฆ เม ตฺวํ อานนฺท ปานียํ อาหร ปีปาสิโตสฺมิ อานนฺท ปีวิสฺสามีติ ฯ เอวํ วุตฺเต อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ อิทานิ ภนฺเต ปญฺจมตฺตานิ สกฏสตานิ อติกฺกนฺตานิ ตํ จกฺกจฺฉินฺนํ อุทกํ ปริตฺตํ ลุฬิตํ อาวิลํ สนฺทติ อยํ ภนฺเต กุกุฏฺฐา นที อวิทูเร อจฺโฉทกา สาโตทกา สีโตทกา เสโตทกา สุปติตฺถา รมณียา เอตฺถ ภควา ปานียญฺจ ปีวิสฺสติ คตฺตานิ จ สีตํ กริสฺสตีติ ฯ ทุติยมฺปี โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ อิงฺฆ เม ตฺวํ อานนฺท ปานียํ อาหร ปีปาสิโตสฺมิ อานนฺท ปีวิสฺสามีติ ฯ ทุติยมฺปี โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ อิทานิ ภนฺเต ปญฺจมตฺตานิ สกฏสตานิ อติกฺกนฺตานิ ตํ จกฺกจฺฉินฺนํ อุทกํ ปริตฺตํ ลุฬิตํ อาวิลํ สนฺทติ อยํ ภนฺเต กุกุฏฺฐา นที อวิทูเร อจฺโฉทกา สาโตทกา สีโตทกา เสโตทกา สุปติตฺถา รมณียา เอตฺถ ภควา ปานียญฺจ ปีวิสฺสติ คตฺตานิ จ สีตํ กริสฺสตีติ ฯ ตติยมฺปี โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ

อามนฺเตสิ อิงฺฆ เม ตฺวํ อานนฺท ปานียํ อาหร ปิปาสิโตสฺมิ อานนฺท ปีวิสฺสามีติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา ปตฺตํ คเหตฺวา เยน สา นที เตนุปสงฺกมิ ฯ

[๑๖๕] อถ โข สา นที จกฺกจฺฉินฺนา ปริตฺตา ตุพฺพา อาวิลา สนฺทมานา อายสฺมนฺเต อานนฺเท อุปสงฺกมนฺเต อจฺฉา วิปฺปสนฺนา อนาวิลา สนฺทติ ฯ อถ โข อายสฺมโต อานนฺทสฺส เอตทโหสิ อจฺฉริยํ วต โภ อพฺภุตํ วต โภ ตถาคตสฺส มหิทฺธิกตา มหานุภาวกตา อยญฺหิ สา นที จกฺกจฺฉินฺนา ปริตฺตา ตุพฺพา อาวิลา สนฺทมานา มยิ อุปสงฺกมนฺเต อจฺฉา วิปฺปสนฺนา อนาวิลา สนฺทตีติ ฯ ปตฺเตน ปานียํ อาทาย เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ อจฺฉริยํ ภนฺเต อพฺภุตํ ภนฺเต ตถาคตสฺส มหิทฺธิกตา มหานุภาวกตา อยญฺหิ ภนฺเต สา นที จกฺกจฺฉินฺนา ปริตฺตา ตุพฺพา อาวิลา สนฺทมานา มยิ อุปสงฺกมนฺเต อจฺฉา วิปฺปสนฺนา อนาวิลา สนฺทติ ปีวตุ ภควา ปานียํ ปีวตุ สุคโต ปานียนฺติ ฯ อถ โข ภควา ปานียํ อปาสิ ฯ

[๑๖๖] อถ โข ภควา มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธิ์ เยน กุกุฏฺา นที เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา กุกุฏฺํ นทึ อชฺโฌคาเหตฺวา นหาตฺวา จ ปีวิตฺวา จ ปจฺจุตฺตริตฺวา เยน อมฺพวนํ เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ จุนฺทกํ อามนฺเตสิ อิงฺฆ เม ตฺวํ จุนฺทก จตุคฺคุณํ สงฺฆาฏิ์ ปญฺญาเปหิ กิลนฺโตสฺมิ จุนฺทก

นิปชฺชิสฺสามีติ ฯ เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา จุนฺทโก ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา จตุคฺคุณํ สงฺฆาฏิ ปญฺญาเปติ ฯ อถ โข ภควา ทกฺขิเณน ปสฺเสน สีหเสยฺยํ กปฺเปสิ ปาเท ปาทํ อจฺจาธาย สโต สมฺปชาโน อุฏฺฐานสญฺญํ มนสิกริตฺวา ฯ อายสฺมา ปน จุนฺทโก ตตฺเถว ภควโต ปุรโต นิสีทิ ฯ

[๑๖๗] คนฺตฺวาน พุทฺโธ นทิกํ กุกุฏฺโ
อจฺโฉทกํ สาโตทกํ วิปฺปสนฺนํ
โอคาหิ สตฺถา สุกิลนฺตรูโป
ตถาคโต อปฺปฏิโมธ โลเก
นหาตฺวา ปีวิตฺวา จ อุตฺตารี สตฺถา
ปุรกฺขโต ภิกฺขุคณสฺส มชฺเฌ ฯ
สตฺถา ปวตฺตา ภควา อิธ ธมฺเม
อุปาคมิ อมฺพวนํ มเหสี ฯ
อามนฺตยิ จุนฺทกํ นาม ภิกฺขุ
จตุคฺคุณํ สนฺถร เม นิปชฺชํ ฯ
โส โจทิโต ภาวิตตฺเตน จุนฺโท
จตุคฺคุณํ ปตฺถริ ขิปฺปเมว ฯ
นิปชฺชิ สตฺถา สุกิลนฺตรูโป ฯ
จุนฺโทปี ตตฺถ ปมุเข นิสีทีติ ฯ

[๑๖๘] อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ สิยา

โข ปนานนฺท จุนฺทสฺส กมฺมารปุตฺตสฺส โกจิ วิปฺปฏิสารํ อุปฺปาทเหยฺย ตสฺส เต อาวุโส จุนฺท อลาภา ตสฺส เต ทุลฺลทฺธํ ยสฺส เต ตถาคโต ปจฺฉิมं ปิณฺฑปาตํ ปริภุญฺชิตฺวา ปรินิพฺพุโตติ ฯ จุนฺทสฺส อานนฺท กมฺมารปุตฺตสฺส วิปฺปฏิสาโร ปฏิวิโนเทตพฺโพ ตสฺส เต อาวุโส จุนฺท ลาภา ตสฺส เต สุลทฺธํ ยสฺส เต ตถาคโต ปจฺฉิมं ปิณฺฑปาตํ ปริภุญฺชิตฺวา ปรินิพฺพุโต สมฺมุขา เม ตํ อาวุโส จุนฺท ภควโต สุตํ สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตํ เทฺวเม ปิณฺฑปาตา สมสมปฺผลา สมสมวิปากา อติวิย อญฺเญหิ ปิณฺฑปาเตหิ มหปฺผลตรา จ มหานิสํสตรา จาติ อิเม เทฺว ปิณฺฑปาตา ตถาคโต อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิ์ อภิสมฺพุชฺฌติ ยญฺจ ปิณฺฑปาตํ ปริภุญฺชิตฺวา อนุปาทิเสสาย นิพฺพานธาตุยา ปรินิพฺพายติ อิเม เทฺว ปิณฺฑปาตา สมสมปฺผลา สมสมวิปากา อติวิย อญฺเญหิ ปิณฺฑปาเตหิ มหปฺผลตรา จ มหานิสํสตรา จ อายุสังวตฺตนิกํ อายสฺมตา จุนฺเทน กมฺมารปุตฺเตน กมฺมํ อุปจิตํ วณฺณสังวตฺตนิกํ อายสฺมตา จุนฺเทน กมฺมารปุตฺเตน กมฺมํ อุปจิตํ สุขสังวตฺตนิกํ อายสฺมตา จุนฺเทน กมฺมารปุตฺเตน อุปจิตํ สคฺคสังวตฺตนิกํ อายสฺมตา จุนฺเทน กมฺมารปุตฺเตน กมฺมํ อุปจิตํ ยสสังวตฺตนิกํ อายสฺมตา จุนฺเทน กมฺมารปุตฺเตน กมฺมํ อุปจิตํ อธิปเตยฺยสังวตฺตนิกํ อายสฺมตา จุนฺเทน กมฺมารปุตฺเตน กมฺมํ อุปจิตนฺติ ฯ จุนฺทสฺส อานนฺท กมฺมารปุตฺตสฺส เอวํ วิปฺ-

ปฏิสาโร ปฏิวิโนเทตพฺโพติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา
ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ
ททโต ปุญฺญํ ปวฑฺฒติ สญฺญมโต เวรํ น จียติ
กุสโล จ ชหาติ ปาปกํ ราคโทสโมหกฺขยา ปรินิพฺพุโตติฯ ปญฺจมํฯ

[๑๖๙] ๖ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา มคเธสุ จาริกญฺจรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธิ์ เยน ปาฏลิคาโม ตทวสริ ฯ อสฺโสสุ โข ปาฏลิคามิยา อุปาสกา ภควา กิร มคเธสุ จาริกญฺจรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธิ์ ปาฏลิคามํ อนุปฺปตฺโตติ ฯ อถ โข ปาฏลิคามิยา อุปาสกา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ์สุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสี์ทิ์สุ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข ปาฏลิคามิยา อุปาสกา ภควนฺตเมตทโวจุ อธิวาเสตุ โน ภนฺเต ภควา อาวสถาคารนฺติ ฯ อธิวาเสติ ภควา ตุณฺหีภาเวน ฯ อถ โข ปาฏลิคามิยา อุปาสกา ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา เยน อาวสถาคารํ เตนุปสงฺกมิ์สุ อุปสงฺกมิตฺวา สพฺพสนฺถริ์ อาวสถาคารํ สนฺถริตฺวา อาสนานิ ปญฺญาเปตฺวา อุทกมณิกํ ปติฏฺฐาเปตฺวา เตลปฺปทีปํ อาโรเปตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ์สุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐ์สุ ฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข ปาฏลิคามิยา อุปาสกา ภควนฺตเมตทโวจุ สพฺพสนฺถริ์ สนฺถตํ ภนฺเต อาวสถาคารํ อา-

สฺนานิ ปญฺญตฺตานิ อุทกมณิกํ ปติฏฺฐาปีตํ เตลปฺปทีโป อาโรปีโต ยสฺสทานิ ภนฺเต ภควา กาลํ มญฺญตีติ ฯ อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆน เยน อาวสถาคารํ เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปาเท ปกฺขาเลตฺวา อาวสถาคารํ ปวิสิตฺวา มชฺฌิมํ ถมฺภํ นิสฺสาย ปุรตฺถาภิมุโข นิสีทิ ฯ ภิกฺขุสงฺโฆปิ โข ปาเท ปกฺขาเลตฺวา อาวสถาคารํ ปวิสิตฺวา ปจฺฉิมํ ภิตฺตึ นิสฺสาย ปุรตฺถาภิมุโข นิสีทิ ภควนฺตํ เยว ปุรกฺขิตฺวา ฯ ปาฏลิคามิยาปิ โข อุปาสกา ปาเท ปกฺขาเลตฺวา อาวสถาคารํ ปวิสิตฺวา ปุรตฺถิมํ ภิตฺตึ นิสฺสาย ปจฺฉิมาภิมุขา นิสีทึสุ ภควนฺตํ เยว ปุรกฺขิตฺวา ฯ

[๑๗๐] อถ โข ภควา ปาฏลิคามิเย อุปาสเก อามนฺเตสิ ปญฺจิเม คหปตโย อาทีนวา ทุสฺสีลสฺส สีลวิปฺปตฺติยา กตเม ปญฺจ ๑อิธ คหปตโย ทุสฺสีโล สีลวิปฺปนฺโน ปมาทาธิกรณํ มหตึ โภคชานึ นิคจฺฉติ อยํ ปฐโม อาทีนโว ทุสฺสีลสฺส สีลวิปฺปตฺติยา ฯ ๒ปุน จ ปรํ คหปตโย ทุสฺสีลสฺส สีลวิปฺปนฺนสฺส ปาปโก กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต อยํ ทุติโย อาทีนโว ทุสฺสีลสฺส สีลวิปฺปตฺติยา ฯ ๓ปุน จ ปรํ คหปตโย ทุสฺสีโล สีลวิปฺปนฺโน ยญฺญเทว ปริสํ อุปสงฺกมติ ยทิ ขตฺติยปริสํ ยทิ พฺราหฺมณปริสํ ยทิ คหปติปริสํ ยทิ สมณปริสํ อวิสารโท อุปสงฺกมติ มงฺกุภูโต อยํ ตติโย อาทีนโว ทุสฺสีลสฺส สีลวิปฺปตฺติยา ฯ

๔ปุน จ ปรํ คหปตโย ทุสฺสีโล สีลวิปฺปนฺโน สมฺมูโฬฺห กาลํ กโรติ อยํ จตุตฺโถ อาทิโน ทุสฺสีลสฺส สีลวิปฺปตฺติยา ฯ ๕ปุน จ ปรํ คหปตโย ทุสฺสีโล สีลวิปฺปนฺโน กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ อยํ ปญฺจโม อาทิโน ทุสฺสีลสฺส สีลวิปฺปตฺติยา ฯ อิเม โข คหปตโย ปญฺจ อาทีนวา ทุสฺสีลสฺส สีลวิปฺปตฺติยา ฯ ปญฺจิเม คหปตโย อานิสํสา สีลวโต สีลสมฺปทาย กตเม ปญฺจ ๑อิธ คหปตโย สีลวา สีลสมฺปนฺโน อปฺปมาทาธิกรณํ มหนฺตํ โภคกฺขนฺธํ อธิคจฺฉติ อยํ ปฐโม อานิสํโส สีลวโต สีลสมฺปทาย ฯ ๒ปุน จ ปรํ คหปตโย สีลวโต สีลสมฺปนฺนสฺส กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคจฺฉติ อยํ ทุติโย อานิสํโส สีลวโต สีลสมฺปทาย ฯ ๓ปุน จ ปรํ คหปตโย สีลสมฺปนฺโน ยญฺญเทว ปริสํ อุปสงฺกมติ ยทิ ขตฺติยปริสํ ยทิ พฺราหฺมณปริสํ ยทิ คหปติปริสํ ยทิ สมณปริสํ วิสารโท อุปสงฺกมติ อมงฺกุภูโต อยํ ตติโย อานิสํโส สีลวโต สีลสมฺปทาย ฯ ๔ปุน จ ปรํ คหปตโย สีลวา สีลสมฺปนฺโน อสมฺมูโฬฺห กาลํ กโรติ อยํ จตุตฺโถ อานิสํโส สีลวโต สีลสมฺปทาย ฯ ๕ปุน จ ปรํ คหปตโย สีลวา สีลสมฺปนฺโน กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชติ อยํ ปญฺจโม อานิสํโส สีลวโต สีลสมฺปทาย ฯ อิเม โข คหปตโย ปญฺจิเม อานิสํสา สีลวโต สีลสมฺปทายาติ ฯ

[๑๗๑] อถ โข ภควา ปาฏลิคามิเย อุปาสเก พหูเทว รตฺติโย ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุตฺเตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา อุยฺโยเชสิ อภิกฺกนฺตา โข คหปตโย รตฺติ ยสฺสทานิ กาลํ มญฺญถาติ ฯ อถ โข ปาฏลิคามิยา อุปาสกา ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกมิ๎สุ ฯ อถ โข ภควา อจิรปกฺกนฺเตสุ ปาฏลิคามิเยสุ อุปาสเกสุ สุญฺญาคารํ ปาวิสิ ฯ

[๑๗๒] เตน โข ปน สมเยน สุนีธวสฺสการา มคธมหามตฺตา ปาฏลิคาเม นครํ มาเปนฺติ วชฺชีนํ ปฏิพาหาย ฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา เทวตาโย สหสฺเสว ปาฏลิคาเม วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติ ยสฺมิ๎ ปเทเส มเหสกฺขา เทวตา วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติ มเหสกฺขานํ ตตฺถ รญฺญํ ราชมหามตฺตานํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสนานิ มาเปตุํ ฯ ยสฺมิ๎ ปเทเส มชฺฌิมา เทวตา วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติ มชฺฌิมานํ ตตฺถ รญฺญํ ราชมหามตฺตานํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสนานิ มาเปตุํ ฯ ยสฺมิ๎ ปเทเส นีจา เทวตา วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติ นีจานํ ตตฺถ รญฺญํ ราชมหามตฺตานํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสนานิ มาเปตุํ ฯ อทฺทสา โข ภควา ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน ตา เทวตาโย สหสฺเสว ปาฏลิคาเม วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติโย ยสฺมิ๎ ปเทเส มเหสกฺขา เทวตา วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติ มเหสกฺขานํ ตตฺถ รญฺญํ ราชมหามตฺตานํ จิตฺตานิ

นมนฺติ นิเวสนานิ มาเปตุ ฯ ยสฺมิ ปเทเส มชฺฌิมา เทวตา วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติ มชฺฌิมานํ ตตฺถ รญฺโ ราชมหามตฺตานํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสนานิ มาเปตุ ฯ ยสฺมิ ปเทเส นีจา เทวตา วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติ นีจานํ ตตฺถ รญฺโ ราชมหามตฺตานํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสนานิ มาเปตุ ฯ อถ โข ภควา ตสฺสา รตฺติยา ปจฺจูสสมเย ปจฺจุฏฺาย อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ โก นุโข อานนฺท ปาฏลิคาเม นครํ มาเปตีติ ฯ สุนีธวสฺสการา ภนฺเต มคธมหามตฺตา ปาฏลิคาเม นครํ มาเปนฺติ วชฺชีนํ ปฏิพาหายาติ ฯ เสยฺยถาปี อานนฺท เทเวหิ ตาวตึเสหิ สทฺธิ มนฺเตตฺวา เอวเมว โข อานนฺท สุนีธวสฺสการา มคธมหามตฺตา ปาฏลิคาเม นครํ มาเปนฺติ วชฺชีนํ ปฏิพาหาย ฯ อิธาหํ อานนฺท อทฺทสํ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สมฺพหุลา เทวตาโย สหสฺเสว ปาฏลิคาเม วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติโย ยสฺมิ ปเทเส มเหสกฺขา เทวตา วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติ มเหสกฺขานํ ตตฺถ รญฺโ ราชมหามตฺตานํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสนานิ มาเปตุ ฯ ยสฺมิ ปเทเส มชฺฌิมา เทวตา วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติ มชฺฌิมานํ ตตฺถ รญฺโ ราชมหามตฺตานํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสนานิ มาเปตุ ฯ ยสฺมิ ปเทเส นีจา เทวตา วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติ นีจานํ ตตฺถ รญฺโ ราชมหามตฺตานํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสนานิ มาเปตุ ฯ ยาวตา อานนฺท อริยํ อายตนํ ยาวตา วณิปฺปโถ อิทํ อคฺค-

นครํ ภวิสฺสติ ปูฏเภทนํ ฯ ปาฏลิปุตฺตสฺส โข อานนฺท ตโย อนฺตรายา ภวิสฺสนฺติ อคฺคิโต วา อุทกโต วา มิถุเภทโต วาติ ฯ

[๑๗๓] อถ โข สุนีธวสฺสการา มคธมหามตฺตา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิสุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ สมฺโมทิสุ สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุ ฯ. เอกมนฺตํ ฐิตา โข สุนีธวสฺสการา มคธมหามตฺตา ภควนฺตํ เอตทโวจุ อธิวาเสตุ โน ภวํ โคตโม อชฺชตฺตนาย ภตฺตํ สทฺธิ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ ฯ อธิวาเสสิ ภควา ตุณฺหีภาเวน ฯ อถ โข สุนีธวสฺสการา มคธมหามตฺตา ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา เยน สโก อาวสโถ เตนุปสงฺกมิสุ อุปสงฺกมิตฺวา สเก อาวสเถ ปณีตํ ขาทนียํ โภชนียํ ปฏิยาทาเปตฺวา ภควโต กาลํ อาโรเจสุ กาโล โภ โคตม นิฏฺฐิตํ ภตฺตนฺติ ฯ อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สทฺธิ ภิกฺขุสงฺเฆน เยน สุนีธวสฺสการานํ มคธมหามตฺตานํ อาวสโถ เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ ฯ อถ โข สุนีธวสฺสการา มคธมหามตฺตา พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปตฺวา สมฺปวาเรสุ ฯ อถ โข สุนีธวสฺสการา มคธมหามตฺตา ภควนฺตํ ภุตฺตาวึ โอนีตปตฺตปาณึ อญฺญตรํ นีจํ อาสนํ คเหตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺเน โข สุนีธวสฺสการे มคธมหามตฺเต ภควา อิมาหิ คาถาหิ อนุโมทิ

ยสฺมิ̆ ปเทเส กปฺเปติ วาสํ ปณฺฑิตชาติโย
สีลวนฺเตตฺถ โภเชตฺวา สญฺญเต พฺรหฺมจาริโน ฯ
ยา ตตฺถ เทวตา อาสุ̆ ตาสํ ทกฺขิณมาทิเส
ตา ปูชิตา ปูชยนฺติ มานิตา มานยนฺติ นํ
ตโต นํ อนุกมฺปนฺติ มาตาปุตฺตංว โอรสํ ฯ
เทวานุกมฺปิโต โปโส สทา ภทฺรานิ ปสฺสตีติ ฯ

[๑๗๔] อถ โข ภควา สุนิธวสฺสการานํ มคธมหามตฺตานํ อิมาหิ คาถาหิ อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ ฯ เตน โข ปน สมเยน สุนีธวสฺสการา มคธมหามตฺตา ภควนฺตं พีฏฺฐิโต พีฏฺฐิโต อนุพนฺธา โหนฺติ เยนชฺช สมโณ โคตโม ทฺวาเรน นิกฺขมิสฺสติ ตं โคตมทฺวารं นาม ภวิสฺสติ ฯ เยน ติตฺเถน คงฺคं นทึ̆ ตริสฺสติ ตं โคตมติตฺถं นาม ภวิสฺสตีติ ฯ อถ โข ภควา เยน ทฺวาเรน นิกฺขมิ ตं โคตมทฺวารं นาม อโหสิ ฯ อถ โข ภควา เยน คงฺคา นที̆ เตนุปสงฺกมิ ฯ เตน โข ปน สมเยน คงฺคา นที̆ ปูรา โหติ สมติตฺติกา กากเปยฺยา ฯ อปฺเปกจฺเจ มนุสฺสา นาวं ปริเยสนฺติ อปฺเปกจฺเจ อุพฺพุมฺปํ ปริเยสนฺติ อปฺเปกจฺเจ กุฬฺหํ พนฺธนฺติ อปารา ปารํ คนฺตุกามา ฯ อถ โข ภควา เสยฺยถาปี̆ นาม พลวา ปุริโส สมฺมิญฺชิตංวา พาหๆ ปสาเรยฺย ปสาริตංวา พาหๆ สมฺมิญฺเชยฺย เอวเมวๆ คงฺคาย นทิยา โอริมตีรา อนฺตรหิโต ปาริมตีเร ปจฺจุฏฺฐาสิ สทฺธิ̆ ภิกฺขุ-

สงฺเฆน ฯ อถโข ภควา เต มนุสฺเส อปฺเปกจฺเจ นาวํ ปริเยสนฺเต อปฺเปกจฺเจ อุพฺพุปฺปิ ปริเยสนฺเต อปฺเปกจฺเจ กุฏฺฐึ พนฺธนฺเต อปารา ปารํ คนฺตุกาเม ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถึ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมึ อุทานึ อุทาเนสิ

เย ตรนฺติ อณฺณวึ สรึ
เสตุึ กตฺวาน วิสชฺช ปลฺลลานิ
กุฏฺฐญฺหิ ชโน พนฺธติ
ติณฺณา เมธาวิโน ชนาติ ฯ ฉฏฺฐึ ฯ

[๑๗๕] ๗ เอวมฺเม สุตึ ฯ เอกึ สมยึ ภควา โกสเลสุ จาริกึ จรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺฆปริวาโร เยน สาวตฺถี ตทวสริ ฯ อถโข อายสฺมา นาคสมาโล ภควโต อวิทูเร นิสินฺโน โหติ อายสฺมตา นาคสมาเลน ปจฺฉาสมณเน ฯ อถโข อายสฺมา นาคสมาโล อนฺตรามคฺเค ทฺวิธาปถึ ทิสฺวาน ภควนฺตึ เอตทโวจ อยึ ภนฺเต ภควา ปนฺโถ อิมินา คจฺฉามาติ ฯ เอวึ วุตฺเต ภควา อายสฺมนฺตึ นาคสมาลึ เอตทโวจ อยึ นาคสมาล ปนฺโถ อิมินา คจฺฉามาติ ฯ ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา นาคสมาโล ภควนฺตึ เอตทโวจ อยึ ภนฺเต ภควา ปนฺโถ อิมินา คจฺฉามาติ ฯ ทุติยมฺปิ โข ภควา อายสฺมนฺตึ นาคสมาลึ เอตทโวจ อยึ นาคสมาล ปนฺโถ อิมินา คจฺฉามาติ ฯ ตติยมฺปิ โข อายสฺมา นาคสมาโล ภควนฺตึ เอตทโวจ อยึ ภนฺเต ภควา ปนฺโถ อิมินา คจฺฉามาติ ฯ ตติยมฺปิ โข ภควา อายสฺมนฺตึ นาคสมาลึ เอตทโวจ อยึ นาคสมาล ปนฺโถ อิมินา

คจฺฉามาติ ฯ อถ โข อายสฺมา นาคสมาโล ภควโต ปตฺตจีวรํ ตถาคเตน ฉมายํ นิกฺขิปีตฺวา ปกฺกามิ อิทานิ ภนฺเต ภควา ปตฺตจีวรนฺติ ฯ อถ โข อายสฺมโต นาคสมาลสฺส เตน ปนฺเถน คจฺฉนฺตสฺส อนฺตรามคฺเค โจรา นิกฺขมิตฺวา หตฺเถหิ วา ปาเทหิ วา อาโกเฏสุ ปตฺตญฺจ ภินฺทิสุ สงฺฆาฏิญฺจ วิปฺผาเลสุ ฯ อถ โข อายสฺมา นาคสมาโล ภินฺเนน ปตฺเตน วิปฺผาลิตาย สงฺฆาฏิยา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา นาคสมาโล เอตทโวจ อิธ มยฺหํ ภนฺเต เตน ปนฺเถน คจฺฉนฺตสฺส อนฺตรามคฺเค โจรา นิกฺขมิตฺวา หตฺเถหิ จ ปาเทหิ จ อาโกเฏสุ ปตฺตญฺจ ภินฺทิสุ สงฺฆาฏิญฺจ วิปฺผาเลสุนฺติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

สทฺธิ์ จรเมกโต วสํ มิสฺโส อญฺญชเนน เวทคู
วิทฺวา ปชหาติ ปาปกํ โกญฺโจ ชีรปโกว นินฺนคนฺติ ฯ สตฺตมํ ฯ

[๑๗๖] ๘ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ ปุพฺพาราเม มิคารมาตุ ปาสาเท ฯ เตน โข ปน สมเยน วิสาขาย มิคารมาตุยา นตฺตา กาลกตา โหติ ปิยา มนาปา ฯ อถ โข วิสาขา มิคารมาตา อลฺลวตฺถา อลฺลเกสา ทิวาทิวสฺส เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข วิสาขา มิคารมาตา ภควา

เอตทโวจ หนฺท กุโต นุ ตฺวํ วิสาเข อาคจฺฉสิ อตฺถวตฺถา อตฺถเกสา อิธุปสงฺกนฺตา ทิวาทิวสฺสาติ ฯ นตฺถา เม ภนฺเต ปิยา มนาปา กาลกตา เตนาหํ อตฺถวตฺถา อตฺถเกสา อิธุปสงฺกนฺตา ทิวาทิวสฺสาติ ฯ อิจฺเฉยฺยาสิ ตฺวํ วิสาเข ยาวติกา สาวตฺถิยา มนุสฺสา ตาวติเก ปุตฺเต จ นตฺตาโร จาติ ฯ อิจฺเฉยฺยาหํ ภนฺเต ภควา ยาวติกา สาวตฺถิยา มนุสฺสา ตาวติเก ปุตฺเต จ นตฺตาโร จาติ ฯ กึ หิ พหุกา ปน วิสาเข สาวตฺถิยา มนุสฺสา เทวสิกํ กาลํ กโรนฺตีติ ฯ ทสปิ ภนฺเต สาวตฺถิยา มนุสฺสา เทวสิกํ กาลํ กโรนฺติ นวปิ ภนฺเต สาวตฺถิยา มนุสฺสา เทวสิกํ กาลํ กโรนฺติ อฏฺฐปิ ภนฺเต สาวตฺถิยา มนุสฺสา เทวสิกํ กาลํ กโรนฺติ สตฺตปิ ภนฺเต สาวตฺถิยา มนุสฺสา เทวสิกํ กาลํ กโรนฺติ ฉปิ ภนฺเต สาวตฺถิยา มนุสฺสา เทวสิกํ กาลํ กโรนฺติ ปญฺจปิ ภนฺเต สาวตฺถิยา มนุสฺสา เทวสิกํ กาลํ กโรนฺติ จตฺตาโรปิ ภนฺเต สาวตฺถิยา มนุสฺสา เทวสิกํ กาลํ กโรนฺติ ตโยปิ ภนฺเต สาวตฺถิยา มนุสฺสา เทวสิกํ กาลํ กโรนฺติ เทฺวปิ ภนฺเต สาวตฺถิยา มนุสฺสา เทวสิกํ กาลํ กโรนฺติ เอโกปิ ภนฺเต สาวตฺถิยา มนุสฺโส เทวสิกํ กาลํ กโรติ อวิวิตฺตา ภนฺเต สาวตฺถิยา มนุสฺเสหิ กาลํ กโรนฺเตหีติ ฯ ตํ กิ มญฺญสิ วิสาเข อปิ นุ ตฺวํ กทาจิ กรหจิ อตฺถวตฺถา วา ภเวยฺยาสิ อตฺถเกสา วาติ ฯ โน เหตํ ภนฺเต อถ เม ภนฺเต ตาว พหูเกหิ ปุตฺเตหิ จ นตฺตาเรหิ จาติ ฯ

เยสํ โข วิสาเข สตฺต ปียานิ สตฺต เตสํ ทุกฺขานิ เยสํ นวุติ ปียานิ นวุติ เตสํ ทุกฺขานิ เยสํ อสีติ ปียานิ อสีติ เตสํ ทุกฺขานิ เยสํ สตฺตติ ปียานิ สตฺตติ เตสํ ทุกฺขานิ เยสํ ฉฏฺฐี ปียานิ ฉฏฺฐี เตสํ ทุกฺขานิ เยสํ ปญฺญาสํ ปียานิ ปญฺญาสํ เตสํ ทุกฺขานิ เยสํ จตฺตาฬีสํ ปียานิ จตฺตาฬีสํ เตสํ ทุกฺขานิ เยสํ ติงฺสํ ปียานิ ติงฺสํ เตสํ ทุกฺขานิ เยสํ วีสํ ปียานิ วีสํ เตสํ ทุกฺขานิ เยสํ ทส ปียานิ ทส เตสํ ทุกฺขานิ เยสํ นว ปียานิ นว เตสํ ทุกฺขานิ เยสํ อฏฺฐ ปียานิ อฏฺฐ เตสํ ทุกฺขานิ เยสํ สตฺต ปียานิ สตฺต เตสํ ทุกฺขานิ เยสํ ฉ ปียานิ ฉ เตสํ ทุกฺขานิ เยสํ ปญฺจ ปียานิ ปญฺจ เตสํ ทุกฺขานิ เยสํ จตฺตาริ ปียานิ จตฺตาริ เตสํ ทุกฺขานิ เยสํ ตีณิ ปียานิ ตีณิ เตสํ ทุกฺขานิ เยสํ เทฺว ปียานิ เทฺว เตสํ ทุกฺขานิ เยสํ เอกํ ปิยํ เอกํ เตสํ ทุกฺขํ เยสํ นตฺถิ ปิยํ นตฺถิ เตสํ ทุกฺขํ อโสกา เต วิรชา อนุปายาสาติ วทามีติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

เยเกจิ โสกา ปริเทวิตา วา
ทุกฺขา จ โลกสฺมิ์ อเนกรูปา
ปิยํ ปฏิจฺจ ภวนฺติ เอเต
ปิเย อสนฺเต น ภวนฺติ เอเต
ตสฺมา หิ เต สุขิโน วีตโสกา

เยสํ ปียํ นตฺถิ กุหิญฺจิ โลเก
ตสฺมา อโสกํ วิรชํ ปตฺถยาโน
ปิยํ น กยิราถ กุหิญฺจิ โลเกติ ฯ อฏฺฐมํ ฯ

[๑๗๗] ๙ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป ฯ อถ โข อายสฺมา ทพฺโพ มลฺลปุตฺโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ทพฺโพ มลฺลปุตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ ปรินิพฺพานกาโล เมทานิ สุคตาติ ฯ ยสฺสทานิ ตฺวํ ทพฺพ กาลํ มญฺญสีติ ฯ อถ โข อายสฺมา ทพฺโพ มลฺลปุตฺโต อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา เวหาสํ อพฺภุคฺคนฺตฺวา อากาเส อนฺตลิกฺเข ปลฺลงฺเกน นิสีทิ เตโชธาตุ์ สมาปชฺชิตฺวา วุฏฺฐหิตฺวา ปรินิพฺพายิ ฯ อถ โข อายสฺมโต ทพฺพสฺส มลฺลปุตฺตสฺส เวหาสํ อพฺภุคฺคนฺตฺวา อากาเส อนฺตลิกฺเข ปลฺลงฺเกน นิสีทิตฺวา เตโชธาตุ์ สมาปชฺชิตฺวา วุฏฺฐหิตฺวา ปรินิพฺพุตสฺส สรีรสฺส ฉายมานสฺส ฑยฺหมานสฺส เนว ฉาริกา ปญฺญายติ น มสิ ฯ เสยฺยถาปี นาม สปฺปีสฺส วา เตลสฺส วา ฉายมานสฺส ฑยฺหมานสฺส เนว ฉาริกา ปญฺญายติ น มสิ เอวเมว อายสฺมโต ทพฺพสฺส มลฺลปุตฺตสฺส เวหาสํ อพฺภุคฺคนฺตฺวา อากาเส อนฺตลิกฺเข ปลฺลงฺเกน นิสีทิตฺวา เตโชธาตุ์ สมาปชฺชิตฺวา วุฏฺฐหิตฺวา ปรินิพฺพุตสฺส สรีรสฺส ฉายมานสฺส ฑยฺหมานสฺส เนว

ฉาริกา ปญฺญายิตฺถ น มสีติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

อเภทิ กาโย นิโรธิ สญฺญา เวทนาปีตหสุ[1] สพฺพา
วูปสมิสุ สงฺขารา วิญฺญาณํ อตฺถมาคมาติ ฯ นวมํ ฯ

[๑๗๘] ๑๐ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปีณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ ภิกฺขโวติ ฯ ภทนฺเตติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุ ฯ ภควา เอตทโวจ ทพฺพสฺส ภิกฺขเว มลฺลปุตฺตสฺส เวหาสํ อพฺภุคฺคนฺตฺวา อากาเส อนฺตลิกฺเข ปลฺลงฺเกน นิสีทิตฺวา เตโชธาตุ์ สมาปชฺชิตฺวา วุฏฺฐหิตฺวา ปรินิพฺพุตสฺส สรีรสฺส ฌายมานสฺส ฑยฺหมานสฺส เนว ฉาริกา ปญฺญายิตฺถ น มสี เสยฺยถาปี นาม สปฺปีสฺส วา ฌายมานสฺส ฑยฺหมานสฺส เนว ฉาริกา ปญฺญายติ น มสี เอวเมว ภิกฺขเว ทพฺพสฺส มลฺลปุตฺตสฺส เวหาสํ อพฺภุคฺคนฺตฺวา อากาเส อนฺตลิกฺเข ปลฺลงฺเกน นิสีทิตฺวา เตโชธาตุ์ สมาปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพุตสฺส สรีรสฺส ฌายมานสฺส ฑยฺหมานสฺส เนว ฉาริกา ปญฺญายิตฺถ น มสีติ ฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

อโยฆนหตสฺเสว ชลโต ชาตเวทสฺส
อนุปุพฺพูปสนฺตสฺส ยถา น ญายเต คติ

---

๑ วณฺณนายํ เวทนาสีติภวิสุ ฯ

เอวํ สมฺมาวิมุตฺตานํ กามพนฺโธฆตารินํ
ปญฺญาเปตุ๎ คติ นตฺถิ ปตฺตานํ อจลํ สุขนฺติ ฯ ทสมํ ฯ
ปาฏลิคามิยวคฺโค อฏฺฐโม ฯ

ตสฺสุทฺทานํ

นิพฺพานา จตุโร วุตฺตา จุนฺโท ปาฏลิคามิยา
ทฺวิธาปโถ วิสาขา จ ทพฺเพน จ สห เต ทสาติ ฯ

วคฺคมิทํ ปฐมํ วรโพธิ
วคฺคมิทํ ทุติโย มุจฺจลินฺโท
นนฺทกวคฺควโร ตติโย
เมฆิยวคฺควโร จตุตฺโถ
ปญฺจมวคฺควรนฺติ โสโณ
ฉฏฺฐมวคฺควรนฺติ ชจฺจนฺโธ
สตฺตมวคฺควรนฺติ จ จูโฬ
ปาฏลิคามิยวรฏฺฐมวคฺโค ฯ
อสีติอนูนกสุตฺตวรํ
วคฺคมิทฏฺฐมํ สุวิภตฺตํ
ทสฺสิตํ จกฺขุมตา วิมเลน
สทฺธา หิ ตํ อุทานนฺติทมาหูติ ฯ

อุทานํ สมตฺตํ ฯ

สุตฺตนฺตปิฏเก ขุทฺทกนิกายสฺส

อิติวุตฺตกํ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

เอกนิปาตสฺส ปฐมวคฺโค

[๑๗๙] ๑ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ เอกธมฺมํ ภิกฺขเว ปชหถ อหํ โว ปาฏิโภโค อนาคามิตาย กตมํ เอกธมฺมํ โลภํ ภิกฺขเว เอกธมฺมํ ปชหถ อหํ โว ปาฏิโภโค อนาคามิตายาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

เยน โลเภน ลุทฺธาเส สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึ
ตํ โลภํ สมฺมทญฺญาย ปชหนฺติ วิปสฺสิโน
ปหาย น ปุนายนฺติ อิมํ โลกํ กุทาจนนฺติ ฯ

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ปฐมํ ฯ

[๑๘๐] ๒ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ เอกธมฺมํ ภิกฺขเว ปชหถ อหํ โว ปาฏิโภโค อนาคามิตาย กตมํ เอกธมฺมํ โทสํ ภิกฺขเว เอกธมฺมํ ปชหถ อหํ โว

ปาฏิโภโค อนาคามิตายาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

เยน โทเสน ทุฏฺฐาเส สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึ
ตํ โทสํ สมฺมทญฺญาย ปชหนฺติ วิปสฺสิโน
ปหาย น ปุนายนฺติ อิมํ โลกํ กุทาจนนฺติ ฯ

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ทุติยํ ฯ

[๑๘๑] ๓ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ เอกธมฺมํ ภิกฺขเว ปชหถ อหํ โว ปาฏิโภโค อนาคามิตาย กตมํ เอกธมฺมํ โมหํ ภิกฺขเว เอกธมฺมํ ปชหถ อหํ โว ปาฏิโภโค อนาคามิตายาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

เยน โมเหน มูฬฺหาเส สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึ
ตํ โมหํ สมฺมทญฺญาย ปชหนฺติ วิปสฺสิโน
ปหาย น ปุนายนฺติ อิมํ โลกํ กุทาจนนฺติ ฯ

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ตติยํ ฯ

[๑๘๒] ๔ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ เอกธมฺมํ ภิกฺขเว ปชหถ อหํ โว ปาฏิโภโค อนาคามิตาย กตมํ เอกธมฺมํ โกธํ ภิกฺขเว เอกธมฺมํ ปชหถ อหํ โว ปาฏิโภโค อนาคามิตายาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

เยน โกเธน กุทฺธาเส สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึ
ตํ โกธํ สมฺมทญฺญาย ปชหนฺติ วิปสฺสิโน
ปหาย น ปุนายนฺติ อิมํ โลกํ กุทาจนนฺติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ จตุตฺถํ ฯ

[๑๘๓] ๕ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ เอกธมฺมํ ภิกฺขเว ปชหถ อหํ โว ปาฏิภาโค อนาคามิตาย กตมํ เอกธมฺมํ มกฺขํ ภิกฺขเว เอกธมฺมํ ปชหถ อหํ โว ปาฏิภาโค อนาคามิตายาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

เยน มกฺเขน มกฺขิตาเส สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึ
ตํ มกฺขํ สมฺมทญฺญาย ปชหนฺติ วิปสฺสิโน
ปหาย น ปุนายนฺติ อิมํ โลกํ กุทาจนนฺติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ปญฺจมํ ฯ

[๑๘๔] ๖ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ เอกธมฺมํ ภิกฺขเว ปชหถ อหํ โว ปาฏิภาโค อนาคามิตาย กตมํ เอกธมฺมํ มานํ ภิกฺขเว เอกธมฺมํ ปชหถ อหํ โว ปาฏิภาโค อนาคามิตายาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

เยน มาเนน มตฺตาเส สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึ
ตํ มานํ สมฺมทญฺญาย ปชหนฺติ วิปสฺสิโน
ปหาย น ปุนายนฺติ อิมํ โลกํ กุทาจนนฺติ ฯ

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ฉฏฺฐํ ฯ

[๑๘๕] ๗ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ สพฺพํ ภิกฺขเว อนภิชานํ อปริชานํ ตตฺร จิตฺตํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย สพฺพญฺจ โข ภิกฺขเว อภิชานํ ปริชานํ ตตฺร จิตฺตํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยายาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

โย สพฺพํ สพฺพโต ญตฺวา สพฺพตฺเถสุ น รชฺชติ
สเว สพฺพํ ปริญฺญา โส สพฺพํ ทุกฺขํ อุปจฺจคาติ ฯ

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ สตฺตมํ ฯ

[๑๘๖] ๘ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ มานํ ภิกฺขเว อนภิชานํ อปริชานํ ตตฺร จิตฺตํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย มานญฺจ โข ภิกฺขเว อภิชานํ ปริชานํ ตตฺร จิตฺตํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยายาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

มานุเปตา อยํ ปชา มานคนฺถา ภเว รตา
มานํ อปริชานนฺตา อาคนฺตาโร' ปุนพฺภวํ
เย จ มานํ ปหนฺตฺวาน วิมุตฺตา มานสงฺขเย
เต มานคนฺถาภิภุโน สพฺพํ คนฺถํ อุปจฺจคุนฺติ ฯ

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ อฏฺฐมํ ฯ

[๑๘๗] ๙ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ โลภํ

ภิกฺขเว อนภิชานํ อปริชานํ ตถฺถ จิตฺตํ อวิราชยํ อปฺปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย โสภญฺจ โข ภิกฺขเว อภิชานํ ปริชานํ ตถฺถ จิตฺตํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยายาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

เยน โลเภน ฉุทฺธาเส สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึ
ตํ โลภํ สมฺมทญฺญาย ปชหนฺติ วิปสฺสิโน
ปหาย น ปุนายนฺติ อิมํ โลกํ กุทาจนนฺติ ฯ

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ นวมํ ฯ

[๑๘๘] ๑๐ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ โทสํ ภิกฺขเว อนภิชานํ อปริชานํ ตถฺถ จิตฺตํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย โทสญฺจ โข ภิกฺขเว อภิชานํ ปริชานํ ตถฺถ จิตฺตํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยายาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

เยน โทเสน ทุฏฺฐจาเส สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึ
ตํ โทสํ สมฺมทญฺญาย ปชหนฺติ วิปสฺสิโน
ปหาย น ปุนายนฺติ อิมํ โลกํ กุทาจนนฺติ ฯ

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ทสมํ ฯ

ปาฏิโภควคฺโค ปฐโม ฯ

ตสฺสุทฺทานํ

ราคโทสา อถ โมโห

โกธมกฺขา มานา สพฺเพ
มานโต ราคโทสา ปุน เหฺว
ปกาสิตา วคฺคมหุ ปญฺจมนฺติ ฯ

อิติวุตฺตเก เอกนิปาตสฺส ทุติยวคฺโค

[๑๘๙] ๑ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ โมหํ ภิกฺขเว อนภิชานํ อปริชานํ ตถฺตา จิตฺตํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย โมหญฺจ โข ภิกฺขเว อภิชานํ ปริชานํ ตถฺตา จิตฺตํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยายาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

เยน โมเหน มูฬฺหาเส สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคติ
ตํ โมหํ สมฺมทญฺญาย ปชหนฺติ วิปสฺสิโน
ปหาย น ปุนายนฺติ อิมํ โลกํ กุทาจนนฺติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ปญฺจมํ ฯ

[๑๙๐] ๒ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ โกธํ ภิกฺขเว อนภิชานํ อปริชานํ ตถฺตา จิตฺตํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย โกธญฺจ โข ภิกฺขเว อภิชานํ ปริชานํ ตถฺตา จิตฺตํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยายาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

เยน โกเธน กุทฺธาเส สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคติ๋
ตำ โกธำ สมฺมทญฺญาย ปชหนฺติ วิปสฺสิโน
ปหาย น ปุนายนฺติ อิมำ โลกำ กุทาจนนฺติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ทุติยำ ฯ

[๑๙๑] ๓ วุตฺตำ เหตำ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตำ มกฺขำ ภิกฺขเว อนภิชานำ อปริชานำ ตตฺถ จิตฺตำ อวิราชยำ อปฺปชหำ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย มกฺขญฺจ โข ภิกฺขเว อภิชานำ ปริชานำ ตตฺถ จิตฺตำ วิราชยำ ปชหำ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยายาติ ฯ เอตมตฺถำ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตำ อิติ วุจฺจติ

เยน มกฺเขน มกฺขิตาเส สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคติ๋
ตำ มกฺขำ สมฺมทญฺญาย ปชหนฺติ วิปสฺสิโน
ปหาย น ปุนายนฺติ อิมำ โลกำ กุทาจนนฺติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ตติยำ ฯ

[๑๙๒] ๔ วุตฺตำ เหตำ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตำ นาหำ ภิกฺขเว อญฺญำ เอกนิ๋วรณมฺปี สมนุปสฺสามิ เยน นิ๋วรเณน นิวุตา ปชา ทีฆรตฺตำ สนฺธาวนฺติ สำสรนฺติ ยถยิทำ ภิกฺขเว อวิชฺชานิ๋วรณำ อวิชฺชานิ๋วรเณน หิ ภิกฺขเว นิวุตา ปชา ทีฆรตฺตำ สนฺธาวนฺติ สำสรนฺตี๋ติ ฯ เอตมตฺถำ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตำ อิติ วุจฺจติ

นตฺถญฺโญ เอกธมฺโมปี เยเนวำ นิวุตา ปชา

สํสรนฺติ อโหรตฺตํ ยถา โมเหน อาวุฏา
เย จ โมหํ ปหนฺตฺวาน ตโมกฺขนฺธํ ปทาลยุ
น เต ปุน สํสรนฺติ เหตุ เตสํ น วิชฺชตีติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ จตุตฺถํ ฯ

[๑๙๓] ๕ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกสโยชนมฺปี สมนุปสฺสามิ เยเนวํ สโยชเนน สโยตฺตา สตฺตา ทีฆรตฺตํ สนฺธาวนฺติ สํสรนฺติ ยถยิทํ ภิกฺขเว ตณฺหาสโยชนํ ตณฺหาสโยชเนน หิ ภิกฺขเว สโยตฺตา สตฺตา ทีฆรตฺตํ สนฺธาวนฺติ สํสรนฺตีติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

ตณฺหาทุติโย ปุริโส ทีฆมทฺธาน สํสรํ
อิตฺถภฺภาวญฺญถาภาวํ สංสารํ นาติวตฺตติ
เอตมาทีนวํ ญตฺวา ตณฺหํ ทุกฺขสฺส สมฺภวํ
วีตตโณฺห อนาทาโน สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเชติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ปญฺจมํ ฯ

[๑๙๔] ๖ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ เสขสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อปฺปตฺตมานสสฺส อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ ปตฺถยมานสฺส วิหรโต อชฺฌตฺติกํ องฺคนฺติ กริตฺวา น อญฺญํ เอกงฺคมฺปี สมนุปสฺสามิ เอวํ พหุการ ยถยิทํ ภิกฺขเว โยนิโส มนสิกาโร โยนิโส ภิกฺขเว ภิกฺขุ มนสิกโรนฺโต อกุสลญ ปชหติ กุสลญ ภาเว-

ตีติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

โยนิโส มนสิกาโร ธมฺโม เสขสฺส ภิกฺขุโน
นตฺถญฺโญ เอวํ พหุกาโร อุตฺตมตฺถสฺส ปตฺติยา
โยนิโส ปทหํ ภิกฺขุ ขยํ ทุกฺขสฺส ปาปุเณติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ฉฏฺฐํ ฯ

[๑๙๕] ๗ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ เสขสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อปฺปตฺตมานสสฺส อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ ปตฺถยมานสฺส วิหรโต พาหิรํ องฺคนฺติ กริตฺวา น อญฺญํ เอกงฺคมฺปี สมนุปสฺสามิ เอวํ พหุการํ ยถยิทํ ภิกฺขเว กลฺยาณมิตฺตตา กลฺยาณมิตฺโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ อกุสลํ ปชหติ กุสลํ ภาเวตีติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

กลฺยาณมิตฺโต โย ภิกฺขุ สปฺปติสฺโส สคารโว
กรํ มิตฺตานวจนํ สมฺปชาโน ปติสฺสโต
ปาปุเณ อนุปุพฺเพน สพฺพสโยชนกฺขยนฺติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ สตฺตมํ ฯ

[๑๙๖] ๘ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ เอกธมฺโม ภิกฺขเว โลเก อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ พหุชนาหิตาย พหุชนาสุขาย พหุโน ชนสฺส อนตฺถาย อหิตาย ทุกฺขาย เทวมนุสฺสานํ กตโม เอกธมฺโม สงฺฆเภโท สงฺเฆ โข ปน ภิกฺขเว ภินฺเน อญฺญมญฺญํ ภณฺฑนานิ เจว โหนฺติ อญฺญมญฺญํ ปริภาสา จ

โหนฺติ อญฺญมญฺญํ ปริกฺเขปา จ โหนฺติ อญฺญมญฺญํ ปริจฺจชนา จ โหนฺติ ตตฺถ อปฺปสนฺนา เจว นปฺปสีทนฺติ ปสนฺนานญฺจ เอกจฺจานํ อญฺญถตฺตํ โหตีติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

อาปายิโก เนรยิโก กปฺปฏฺโฐ สงฺฆเภทโก
วคฺคาราโม อธมฺมฏฺโฐ โยคกฺเขมโต ธํสติ
สงฺฆํ สมคฺคํ เภตฺวาน กปฺปํ นิรยมฺหิ ปจฺจตีติ ฯ

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ อฏฺฐมํ ฯ

[๑๙๗] ๙ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ เอกธมฺโม ภิกฺขเว โลเก อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย พหุโน ชนสฺส อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํ กตโม เอกธมฺโม สงฺฆสฺส สามคฺคี สงฺเฆ โข ปน ภิกฺขเว สมคฺเค น เจว อญฺญมญฺญํ ภณฺฑนานิ โหนฺติ น จ อญฺญมญฺญํ ปริภาสา โหนฺติ น จ อญฺญมญฺญํ ปริจฺจชนา โหนฺติ ตตฺถ อปฺปสนฺนา เจว ปสีทนฺติ ปสนฺนานญฺจ ภิยฺโยภาโว โหตีติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

สุขา สงฺฆสฺส สามคฺคี สมคฺคานญฺจนุคฺคโห
สมคฺครโต ธมฺมฏฺโฐ โยคกฺเขมา น ธํสติ
สงฺฆํ สมคฺคํ กตฺวาน กปฺปํ สคฺคมฺหิ โมทตีติ ฯ

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ นวมํ ฯ

[๑๙๘] ๑๐ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ อิราหํ ภิกฺขเว เอกจฺจํ ปุคฺคลํ ปทุฏฺฐจิตฺตํ เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานามิ อิมมฺหิ จายํ สมเย ปุคฺคโล กาลํ กเรยฺย ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเย ตํ กิสฺส เหตุ จิตฺตญฺหิสฺส ภิกฺขเว ปทุฏฺฐํ เจโตปโทสเหตุ โข ปน ภิกฺขเว เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺตีติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

ปทุฏฺฐจิตฺตํ ญตฺวาน เอกจฺจํ อิธ ปุคฺคลํ
เอตมตฺถํ พฺยากาสิ พุทฺโธ ภิกฺขูน สนฺติเก
อิมมฺหิ จายํ สมเย กาลํ กยิราถ ปุคฺคโล
นิรยํ อุปปชฺเชยฺย จิตฺตญฺหิสฺส ปทูสิตํ
ยถา หริตฺวา นิกฺขิเปยฺย เอวเมว ตถาวิโธ
เจโตปโทสเหตู หิ สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคตินฺติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ทสมํ ฯ

ทุติยวคฺโค ทุติโย ฯ

ตสฺสุทฺทานํ

โมหโกธา อถ มกฺโข โมหกามา เสกฺขา ทุเว
เภทโมหา ปุคฺคโล จ วคฺคมาหุ ทุติยนฺติ วุจฺจติ ฯ

อิติวุตฺตเก เอกนิปาตสฺส ตติยวคฺโค

[๑๙๙] ๑ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ อิธาหํ ภิกฺขเว เอกจฺจํ ปุคฺคลํ ปสนฺนจิตฺตํ เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานามิ อิมมฺหิ จายํ สมเย ปุคฺคโล กาลํ กเรยฺย ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สคฺเค ตํ กิสฺส เหตุ จิตฺตญฺหิสฺส ภิกฺขเว ปสนฺนํ เจโตปสาทเหตุ โข ปน ภิกฺขเว เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตีติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

ปสนฺนจิตฺตํ ญตฺวาน เอกจฺจํ อิธ ปุคฺคลํ
เอตมตฺถํ พฺยากาสิ พุทฺโธ ภิกฺขูน สนฺติเก
อิมมฺหิ จายํ สมเย กาลํ กยิราถ ปุคฺคโล
สุคตึ อุปปชฺเชยฺย จิตฺตญฺหิสฺส ปสาทิตํ
ยถา หริตฺวา นิกฺขิเปยฺย เอวเมว ตถาวิโธ
เจโตปสาทเหตุ หิ สตฺตา คจฺฉนฺติ สุคตินฺติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ปฐมํ ฯ

๒๐๐] ๒ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ มา ภิกฺขเว ปุญฺญานํ ภายิตฺถ สุขสฺเสตํ ภิกฺขเว อธิวจนํ อิฏฺฐสฺส กนฺตสฺส มนาปสฺส ยทิทํ ปุญฺญานิ ฯ อภิชานามิ โข ปนาหํ ภิกฺขเว ทีฆรตฺตํ กตานํ ปุญฺญานํ ทีฆรตฺตํ อิฏฺฐํ กนฺตํ มนาปํ วิปากํ ปจฺจนุภูตํ ฯ สตฺต วสฺสานิ เมตฺตจิตฺตํ ภาเวตฺวา

สตฺต สํวฏฺฏวิวฏฺฏกปฺเป นยิมํ โลกํ ปุนราคมาสิ สํวฏฺฏมาเน สุทฺธํ ภิกฺขเว กปฺเป อาภสฺสรูปโค โหมิ วิวฏฺฏมาเน กปฺเป สุญฺญํ พฺรหฺมวิมานํ อุปปชฺชามิ ฯ ตตฺร สุทฺธํ ภิกฺขเว พฺรหฺมา โหมิ มหาพฺรหฺมา อภิภู อนภิภูโต อญฺญทตฺถุโส วสวตฺตี ฉตฺติ-สกฺขตฺตุํ โข ปนาหํ ภิกฺขเว สกฺโก อโหสึ เทวานมินฺโท อเนก-สตกฺขตฺตุํ ราชา อโหสึ จกฺกวตฺติ ธมฺมิโก ธมฺมราชา จาตุรนฺโต วิชิตาวี ชนปทตฺถาวริยปฺปตฺโต สตฺตรตนสมนฺนาคโต โก ปน วาโท ปเทสรชฺชสฺส ฯ ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว เอตทโหสิ กิสฺส นุ โข เม อิทํ กมฺมสฺส ผลํ กิสฺส กมฺมสฺส วิปาโก เยนาหํ เอตรหิ เอวมหิทฺธิโก เอวมหานุภาโวติ ฯ ตสฺส มยฺหํ ภิกฺขเว เอตทโหสิ ติณฺณํ โข เม อิทํ กมฺมานํ ผลํ ติณฺณํ กมฺมานํ วิปาโก เยนาหํ เอตรหิ เอวมหิทฺธิโก เอวมหานุภาโวติ เสยฺย-ถีทํ ทานสฺส ทมสฺส สญฺญมสฺสาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

ปุญฺญเมว โส สิกฺเขยฺย อายตคฺคํ สุขุทฺรยํ
ทานญฺจ สมจริยญฺจ เมตฺตจิตฺตญฺจ ภาวเย
เอเต ธมฺเม ภาวยิตฺวา ตโย สุขสมุทฺทเย
อพฺยาปชฺชํ สุขํ โลกํ ปณฺฑิโต อุปปชฺชตีติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ทุติยํ ฯ

[๒๐๑] ๓ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ เอก-

ธมฺโม ภิกฺขเว ภาวิโต พหุลีกโต อุโภ อตฺเถ สมธิคฺคยฺห ติฏฺฐติ ทิฏฺฐธมฺมิกญฺเจว อตฺถํ สมฺปรายิกญฺจ กตโม เอกธมฺโม อปฺปมาโท กุสเลสุ ธมฺเมสุ ฯ อยํ โข ภิกฺขเว เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต อุโภ อตฺเถ สมธิคฺคยฺห ติฏฺฐติ ทิฏฺฐธมฺมิกญฺเจว อตฺถํ สมฺปรายิกญฺจาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

อปฺปมาทํ ปสํสนฺติ ปุญฺญกิริยาสุ ปณฺฑิตา
อปฺปมตฺโต อุโภ อตฺเถ อธิคฺคณฺหาติ ปณฺฑิโต
ทิฏฺเฐ ธมฺเม จ โย อตฺโถ โย จตฺโถ สมฺปรายิโก
อตฺถาภิสมยา ธีโร ปณฺฑิโตติ ปวุจฺจตีติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ตติยํ ฯ

[๒๐๒] ๔ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ เอกปุคฺคลสฺส ภิกฺขเว กปฺปํ สนฺธาวโต สํสรโต สิยา เอวํ มหา อฏฺฐีกงฺกโล อฏฺฐิปุญฺโช อฏฺฐิราสิ ยถายํ เวปุลฺลปพฺพโต สเจ สหารโก อสฺส สมฺภตญฺจ น วินสฺเสยฺยาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

เอกสฺเสเกน กปฺเปน ปุคฺคลสฺสฏฺฐิสญฺจโย
สิยา ปพฺพตสโม ราสิ อิติ วุตฺตํ มเหสินา
โส โข ปนายํ อกฺขาโต เวปุลฺโล ปพฺพโต มหา
อุตฺตโร คิชฺฌกูฏสฺส มคธานํ คิริพฺพเช
ยโต จ อริยสจฺจานิ สมฺมปฺปญฺญาย ปสฺสติ

ทุกฺขํ ทุกฺขสมุปฺปาทํ ทุกฺขสฺส จ อติกฺกมํ
อริยญฺจฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ทุกฺขูปสมคามินํ
สา สตฺตกฺขตฺตุํ ปรมํ สนฺธาวิตฺวาน ปุคฺคโล
ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ สพฺพสโยชนกฺขยาติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ จตุตฺถํ ฯ

[๒๐๓] ๕ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ เอกธมฺมํ อติตสฺส ภิกฺขเว ปุริสปุคฺคลสฺส นาหํ ตสฺส กิญฺจิ ปาปกมฺมํ อกรณียนฺติ วทามิ กตมํ เอกธมฺมํ ยถยิทํ ภิกฺขเว สมฺปชานมุสาวาโทติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

เอกธมฺมํ อติตสฺส มุสาวาทิสฺส ชนฺตุโน
วิติณฺณปรโลกสฺส นตฺถิ ปาปํ อการิยนฺติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ปญฺจมํ ฯ

[๒๐๔] ๖ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ เอวญฺเจ ภิกฺขเว สตฺตา ชานेยฺยุ ทานสฺวิภาคสฺส วิปากํ ยถาหํ ชานามิ น อทตฺวา ภุญฺเชยฺยุ น จ เนสํ มจฺเฉรมลํ จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺเฐยฺย โยปี เนสํ อสฺส จริโม อาโลโป จริมं กพฬํ ตโตปี น อสํวิภชิตฺวา ภุญฺเชยฺยุ สเจ เนสํ ปฏิคฺคาหกา อสฺสุ ฯ ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว สตฺตา น เอวं ชานนฺติ ทานสฺวิภาคสฺส วิปากํ ยถาหं ชานามิ ตสฺมา อทตฺวา ภุญฺชนฺติ มจฺเฉรมลญฺจ เนสं

จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐตีติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

เอวญฺเจ สตฺตา ชาเนยฺยุ ยถาวุตฺตํ มเหสินา
วิปากํ สวิภาคสฺส ยถา โหติ มหปฺผลํ
วิเนยฺย มจฺเฉรมลํ วิปฺปสนฺเนน เจตสา
ทชฺชุ กาเลน อริเยสุ ยตฺถ ทินฺนํ มหปฺผลํ
อนนฺนญฺจ ทตฺวาน พหุโน ทกฺขิเณยฺเยสุ ทกฺขิณํ
อิโต จุตา มนุสฺสตฺตา สคฺคํ คจฺฉนฺติ ทายกา
เต จ สคฺคคตา ตตฺถ โมทนฺติ กามกามิโน
วิปากํ สวิภาคสฺส อนุโภนฺติ อมจฺฉราติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ฉฏฺฐํ ฯ

[๒๐๕] ๗ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ยานิ กานิจิ ภิกฺขเว โอปธิกานิ ปุญฺญกิริยาวตฺถูนิ สพฺพานิ ตานิ เมตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา กลํ นาคฺฆนฺติ โสฬสึ เมตฺตา เยว ตานิ เจโตวิมุตฺติ อธิคฺคเหตฺวา ภาสเต จ ตปเต จ วิโรจเต จ ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ยากาจิ ตารกรูปานํ ปภา สพฺพา ตา จนฺทปฺปภาย กลํ นาคฺฆนฺติ โสฬสึ จนฺทปฺปภา เยว ตานิ อธิคฺคเหตฺวา ภาสเต จ ตปเต จ วิโรจเต จ เอวเมว โข ภิกฺขเว ยานิ กานิจิ โอปธิกานิ ปุญฺญกิริยาวตฺถูนิ สพฺพานิ เมตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา กลํ นาคฺฆนฺติ โสฬสึ เมตฺตา เยว ตานิ เจโต-

วิมุตฺติ อธิคฺคเหตฺวา ภาสเต จ ตปเต จ วิโรจเต จ ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว วสฺสานํ ปจฺฉิเม มาเส สรทสมเย วิทฺเธ วิคตวลาหเก เทเว อาทิจฺโจ นภํ อพฺภุสฺสกฺกมาโน สพฺพํ อากาสคตํ อภิหจฺจ ภาสเต จ ตปเต จ วิโรจเต จ เอวเมว โข ภิกฺขเว ยานิ กานิจิ โอปธิกานิ ปุญฺญกิริยาวตฺถูนิ สพฺพานิ ตานิ เมตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา กลํ นาคฺฆนฺติ โสฬสึ เมตฺตา เยว ตานิ เจโตวิมุตฺติ อธิคฺคเหตฺวา ภาสเต จ ตปเต จ วิโรจเต จ ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ โอสธิตารกา ภาสเต จ ตปเต จ วิโรจเต จ เอวเมว โข ภิกฺขเว ยานิ กานิจิ โอปธิกานิ ปุญฺญกิริยาวตฺถูนิ สพฺพานิ ตานิ เมตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา กลํ นาคฺฆนฺติ โสฬสึ เมตฺตา เยว ตานิ เจโตวิมุตฺติ อธิคฺคเหตฺวา ภาสเต จ ตปเต จ วิโรจเต จาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

โย เมตฺตํ ภาวยติ อปฺปมาณํ ปฏิสฺสโต
ตนู สโยชนา โหนฺติ ปสฺสโต อุปธิกฺขยํ
เอกมฺปี เจ ปาณมหิฏฺฐจิตฺโต
เมตฺตายติ กุสโล เตน โหติ
สพฺเพ จ ปาเณ มนสานุกมฺปี
พหุตมริโย ปกโรติ ปุญฺญ
เย สตฺตสญฺญี ปชหิ วิชิตฺวา

ราชีสโย ยชมานานุปริยคา
(อสฺสเมธํ ปุริสเมธํ
สมฺมาปาสํ วาชเปยฺยํ นิรคฺคฬํ)
เมตฺตสฺส จิตฺตสฺส สุภาวิตสฺส
กลมฺปี เต นานุภวนฺติ โสฬสึ
(จนฺทปฺปภา ตารคณาว สพฺเพ)
โย น หนฺติ น ฆาเตติ น ชินาติ น ชาปเย
เมตฺตำโส สพฺพภูเตสุ เวรं ตสฺส น เกนจีติ ฯ
อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ สตฺตมं ฯ

ตติยวคฺโค ตติโย ฯ

ตสฺสุทฺทานं

จิตฺตำ ฌายี อุโภ อตฺเถ ปุญฺญำ เวปุลฺลปพฺพตำ
สมฺปชานมุสาวาโท ทานญฺจ เมตฺตภาวญฺจ
สตฺตธานิ จ สุตฺตานิ ปุริมานิ จ วีสติ
เอกธมฺเมสุ สุตฺตนฺตา สตฺตวีสติ สงฺคหาติ ฯ

เอกนิปาโต นิฏฺฐิโต ฯ

อิติวุตฺตเก ทุกนิปาตสฺส ปฐมวคฺโค

[๒๐๖] ๑ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ทฺวีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ทิฏฺเฐว ธมฺเม ทุกฺขํ วิหรติ สวิฆาตํ สอุปายาสํ สปริฬาหํ กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา ทุคฺคติ ปาฏิกงฺขา กตเมหิ ทฺวีหิ อินฺทฺริเยสุ อคุตฺตทฺวารตาย จ โภชเน อมตฺตญฺญุตาย จ อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทฺวีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ทิฏฺเฐว ธมฺเม ทุกฺขํ วิหรติ สวิฆาตํ สอุปายาสํ สปริฬาหํ กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา ทุคฺคติ ปาฏิกงฺขาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

จกฺขุโสตญฺจ ฆานญฺจ ชิวฺหา กาโย ตถา มโน
เอตานิ ยสฺส ทฺวารานิ อคุตฺตานิ จ ภิกฺขุโน
โภชนมฺหิ อมตฺตญฺญู อินฺทฺริเยสุ อสංวุโต
กายทุกฺขํ เจโตทุกฺขํ ทุกฺขํ โส อธิคจฺฉติ
ฆยหมาเนน กาเยน ฆยหมาเนน เจตสา
ทิวา วา ยทิ วา รตฺตึ ทุกฺขํ วิหรติ ตาทิโสติ ฯ

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ปฐมํ ฯ

[๒๐๗] ๒ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ทฺวีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สุขํ วิหรติ อวิฆาตํ อนุปายาสํ อปริฬาหํ กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคติ

ปาฏิกงฺขา กตเมหิ ทฺวีหิ อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารตาย จ โภชเน มตฺตญฺญุตาย จ อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทฺวีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ทิฏฺเเว ธมฺเม สุขं วิหรติ อวิฆาตं อนุปายาสं อปริฬาหं กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคติ ปาฏิกงฺขาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตं อิติ วุจฺจติ

จกฺขุโสตญฺจ ฆานญฺจ ชิวฺหา กาโย อโถ มโน
เอตานิ ยสฺส ทฺวารานิ สุคุตฺตานิ จ ภิกฺขุโน
โภชนมฺหิ จ มตฺตญฺญู อินฺทฺริเยสุ จ สංวุโต
กายสุขं เจโตสุขं สุขं โส อธิคจฺฉติ
อฆมูหมาเนน กาเยน อฆมูหมาเนน เจตสา
ทิวา วา ยทิ วา รตฺตึ สุขं วิหรติ ตาทิโสติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ทุติยं ฯ

[๒๐๘] ๓ วุตฺตํ เหตं ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตं เทฺว เม ภิกฺขเว ธมฺมา ตปนียา กตเม เทฺว อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ อกตกลฺยาโณ โหติ อกตกุสโล อกตภีรุตฺตาโณ กตปาโป กตฆุโต๑ กตกิพฺพิโส โส อกตं เม กลฺยาณนฺติปี ตปฺปติ กตं เม ปาปนฺติปี ตปฺปติ อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมา ตปนียาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตं อิติ วุจฺจติ

กายทุจฺจริตं กตฺวา วจีทุจฺจริตานิ วา

---

๑ ยุ. กตลูถโข ฯ

มโนทุจฺจริตํ กตฺวา ยญฺจญฺญํ โทสญฺหิตํ
อกตฺวา กุสลกมฺมํ กตฺวานากุสลํ พหุ
กายสฺส เภทา ทุปฺปญฺโญ นิรยํ โส อุปปชฺชตีติ ฯ
อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ตติยํ ฯ

[๒๐๙] ๔ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ เทฺว-
เม ภิกฺขเว ธมฺมา อตปนียา กตเม เทฺว อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ
กตกลฺยาโณ โหติ กตกุสโล กตภีรุตฺตาโณ อกตปาโป อกตลุทฺโธ
อกตกิพฺพิโส โส กตํ เม กลฺยาณนฺติปี น ตปฺปติ อกตํ
เม ปาปนฺติปี น ตปฺปติ อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมา อต-
ปนียาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

กายทุจฺจริตํ หิตฺวา วจีทุจฺจริตานิ วา
มโนทุจฺจริตํ หิตฺวา ยญฺจญฺญํ โทสญฺหิตํ
อกตฺวา อกุสลํ กมฺมํ กตฺวาน กุสลํ พหุ
กายสฺส เภทา สปฺปญฺโญ สคฺคํ โส อุปปชฺชตีติ ฯ
อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ จตุตฺถํ ฯ

[๒๑๐] ๕ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ
ทฺวีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต
เอวํ นิรเย กตเมหิ ทฺวีหิ ปาปเกน จ สีเลน ปาปิกาย จ
ทิฏฺิยา อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทฺวีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล
ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเยติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ

ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

ปาปเกน จ สีเลน ปาปีกาย จ ทิฏฺฐิยา
เยเตหิ ทฺวีหิ ธมฺเมหิ โย สมนฺนาคโต นโร
กายสฺส เภทา ทุปฺปญฺโญ นิรยํ โส อุปปชฺชตีติ ฯ

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ปญฺจมํ ฯ

[๒๑๑] ๖ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ทฺวีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สคฺเค กเตหิ ทฺวีหิ ภทฺทเกน จ สีเลน ภทฺทิกาย จ ทิฏฺฐิยา อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทฺวีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สคฺเคติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

ภทฺทเกน จ สีเลน ภทฺทิกาย จ ทิฏฺฐิยา
เยเตหิ ทฺวีหิ ธมฺเมหิ โย สมนฺนาคโต นโร
กายสฺส เภทา สปฺปญฺโญ สคฺคํ โส อุปปชฺชตีติ ฯ

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ฉฏฺฐํ ฯ

[๒๑๒] ๗ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ อนาคตาปี ภิกฺขเว ภิกฺขู อโนตฺตปฺปี อภพฺโพ สมฺโพธาย อภพฺโพ นิพฺพานาย อภพฺโพ อนุตฺตรสฺส โยคกฺเขมสฺส อธิคมาย อาตาปี โข ภิกฺขเว ภิกฺขู โอตฺตปฺปี ภพฺโพ สมฺโพธาย ภพฺโพ นิพฺพานาย ภพฺโพ อนุตฺตรสฺส โยคกฺเขมสฺส อธิคมายาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา

อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

อนาคาปี อโนตฺตปฺปี กุสีโต หีนวีริโย
โย ถีนมิทฺธพหุโล อหิริโก อนาทโร
อภพฺโพ ตาทิโส ภิกฺขุ ผุฏฺฐุ สมฺโพธิมุตฺตมํ
โย จ สตีมา นิปโก ฌายี
อาตาปี โอตฺตปฺปี จ อปฺปมตฺโต
สญฺโญชนํ ชาติชรายะ เฉตฺวา
อิเธว สมฺโพธิมนุตฺตรํ ผุเสติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ สตฺตมํ ฯ

[๒๑๓] ๘ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ นยิทํ ภิกฺขเว พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ ชนกุหนตฺถํ น ชนลปนตฺถํ น ลาภสกฺการสิโลกานิสํสตฺถํ น อิติ มํ ชโน ชานาตูติ อถ โข อิทํ ภิกฺขเว พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ สංวรตฺถญเจว ปหานตฺถญจาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

สංวรตฺถํ ปหานตฺถํ พฺรหฺมจริยํ อนีติหं
อเทสยิ โส ภควา นิพฺพานคมนามินํ
เอส มคฺโค มหตฺเตหิ อนุยาโต มเหสีภิ
เย เย ตं ปฏิปชฺชนฺติ ยถา พุทฺเธน เทสิตं
ทุกฺขสฺสนฺตं กริสฺสนฺติ สตฺถุสาสนการิโนติ ฯ

---

๑ อฏฺฐกถายं น ทิสฺสนฺติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ อฏฺฐมํ ฯ

[๒๑๔] ๙ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ นยิทํ ภิกฺขเว พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ ชนกุหนตฺถํ น ชนลปนตฺถํ น ลาภสกฺการสิโลกานิสํสตฺถํ น อิติ มํ ชโน ชานาตูติ อถ โข อิทํ ภิกฺขเว พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ อภิญฺญตฺถญฺเจว ปริญฺญตฺถญฺจาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

อภิญฺญตฺถํ ปริญฺญตฺถํ พฺรหฺมจริยํ อนีติหํ
อเทสยิ โส ภควา นิพฺพาโนคธคามินํ
เอส มคฺโค มหตฺเถหิ อนุยาโต มเหสิภิ
เย เย ตํ ปฏิปชฺชนฺติ ยถา พุทฺเธน เทสิตํ
ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสนฺติ สตฺถุ สาสนการิโนติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ นวมํ ฯ

[๒๑๕] ๑๐ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ทฺวีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สุขโสมนสฺสพหุโล วิหรติ โยนิโส อารทฺโธ โหติ อาสวานํ ขยายาติ กตเมหิ ทฺวีหิ สโวชนีเยสุ จาเนสุ สโวชเนน สโวคสฺส จ โยนิโส ปธาเนน อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทฺวีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สุขโสมนสฺสพหุโล วิหรติ โยนิโส อารทฺโธ โหติ อาสวานํ ขยายาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

สโวชนีเยสุ จาเนสุ สโวชเนถ ปณฺฑิโต

อาตาปี นิปโก ภิกฺขุ ปญฺญาย สมเวกฺขิย
เอวํ วิหารี อาตาปี สนฺตวุตฺติ อนุทฺธโต
เจโตสมถมนุยุตฺโต ขยํ ทุกฺขสฺส ปาปุเณติ ฯ
อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ทสมํ ฯ
วคฺโค ปฐโม ฯ

ตสฺสุทฺทานํ

เทฺวเม ภิกฺขุ ตปนียา ตปนียา ปรตฺเถหิ
อาตาปี น กุหนา จ โสมนสฺเสน เต ทสาติ ฯ

อิติวุตฺตเก ทุกนิปาตสฺส ทุติยวคฺโค

[๒๑๖] ๑ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ตถาคตํ ภิกฺขเว อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ เทฺว วิตกฺกา พหุลํ สมุทาจรนฺติ เขโม จ วิตกฺโก วิเวโก จ ฯ อพฺยาปชฺฌารามา ภิกฺขเว ตถาคตา อพฺยาปชฺฌรตา ตเมนํ ภิกฺขเว ตถาคตํ อพฺยาปชฺฌารามํ อพฺยาปชฺฌรตํ เอเสว วิตกฺโก พหุลํ สมุทาจรติ อิมายาหํ อิริยาย น กิญฺจิ พฺยาพาเธมิ ตสฺมา ถาวรํ วาติ ฯ ปวิเวการามา ภิกฺขเว ตถาคตา ปวิเวกรตา ตเมนํ ภิกฺขเว ตถาคตํ ปวิเวการามํ ปวิเวกรตํ เอเสว วิตกฺโก พหุลํ สมุทาจรติ ยํ อกุสลํ ตํ ปหีนนฺติ ฯ ตสฺมา ติห ภิกฺขเว ตุเมฺหปี

อพฺยาปชฺฌารามา วิหรถ อพฺยาปชฺฌรตา เตสํ โว ภิกฺขเว ตุมฺหากํ อพฺยาปชฺฌารามานํ วิหรตํ อพฺยาปชฺฌรตานํ เอเสว วิตกฺโก พหุทํ สมุทาจริสฺสติ อิมาย มยํ อิริยาย น กิญฺจิ พฺยาพาเธม ตสฺมา ถาวรํ วาติ ฯ ปวิเวการามา ภิกฺขเว วิหรถ ปวิเวกรตา เตสํ โว ภิกฺขเว ตุมฺหากํ ปวิเวการามานํ วิหรตํ ปวิเวกรตานํ เอเสว วิตกฺโก พหุทํ สมุทาจริสฺสติ กึ อกุสลํ กึ อปฺปหีนํ กึ ปชหามาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

ตถาคตํ พุทฺธํ อสยฺหสาหินํ
เทฺว วิตกฺกา สมุทาจรนฺติ นํ
เชโม วิตกฺโก ปจฺโม อุทีริโต
ตโต วิเวโก ทุติโย ปกาสิโต ฯ
ตโมนุทํ ปารคตํ มเหสึ
ตํ ปตฺติปตฺตํ วสิมํ อนาสวํ
วิสนฺตรํ ตณฺหกฺขเย วิมุตฺตํ
ตํ เว มุนึ อนฺติมเทหธาริ
มารชหํ พฺรูมิ ชราย ปารคุ ฯ
เสเล ยถา ปพฺพตมุทฺธนิฏฺฐิโต
ยถาปิ ปสฺเส ชนตํ สมนฺตโต
ตถูปมํ ธมฺมมยํ สุเมโธ

ปาสาทมารุยฺห สมนฺตจกฺขุ
โสกาวติณฺณํ ชนตมฺมเปตโสโก[1]
อเวกฺขติ ชาติชราภิภูตนฺติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ปฐมํ ฯ

[๒๑๗] ๒ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ตถาคตสฺส ภิกฺขเว อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส เทฺว ธมฺมเทสนา ปริยายเยน ภวนฺติ กตมา เทฺว ปาปํ ปาปกโต ปสฺสถาติ อยํ ปฐมา ธมฺมเทสนา ปาปํ ปาปกโต ทิสฺวา ตตฺถ นิพฺพินฺทถ วิรชฺชถ วิมุจฺจถาติ อยมฺปี ทุติยา ธมฺมเทสนา ตถาคตสฺส ภิกฺขเว อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส อิมา เทฺว ธมฺมเทสนา ปริยายเยน ภวนฺติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

ตถาคตสฺส พุทฺธสฺส สพฺพภูตานุกมฺปิโน
ปริยายวจนํ ปสฺส เทฺว จ ธมฺมา ปกาสิตา
ปาปกํ ปสฺสถ เฉกา ตตฺถ ปาปํ วิรชฺชถ
ตโต วิรตฺตจิตฺตาเส ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสถาติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ทุติยํ ฯ

[๒๑๘] ๓ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ อวิชฺชา ภิกฺขเว ปุพฺพงฺคมา อกุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยา อนฺวเทว อหิริกํ อโนตฺตปฺปํ อวิชฺชา จ โข ภิกฺขเว ปุพฺพงฺคมา กุสลานํ

---

๑ ชนตํ อเปตโสโกติปี ฯ

ธมฺมานํ สมาปตฺติยา อนฺวเทว หิโรตฺตปฺปนฺติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

ยา กาจิมา ทุคฺคติโย อสฺมิ โลเก ปรมฺหิ จ
อวิชฺชามูลกา สพฺพา อิจฺฉาโลภสมุสฺสยา
ยโต จ โหติ ปาปีจฺโฉ อหิริโก อนาทโร
ตโต ปาปํ ปสวติ อปายํ เตน คจฺฉติ ฯ
ตสฺมา ฉนฺทญฺจ โลภญฺจ อวิชฺชญฺจ วิราชยํ
วิชฺชํ อุปฺปาทยํ ภิกฺขุ สพฺพา ทุคฺคติโย ชเหติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ตติยํ ฯ

[๒๑๙] ๔ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ เต ภิกฺขเว สตฺตา สุปริหีนา เย อริยาย ปญฺญาย ปริหีนา เต ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม ทุกฺขํ วิหรนฺติ สวิฆาตํ สอุปายาสํ สปริฬาหํ กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา ทุคฺคติ ปาฏิกงฺขา ฯ เต ภิกฺขเว สตฺตา อปริหีนา เย อริยาย ปญฺญาย อปริหีนา เต ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม สุขं วิหรนฺติ อวิฆาตं อนุปายาสं อปริฬาหं กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคติ ปาฏิกงฺขาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

ปญฺญาย ปริหาเนน สตฺตสฺส โลกสฺมิ สเทวกสฺ
นิวิฏฺฐสฺ นามรูปสฺมิ อิทํ สจฺจนฺติ มญฺญติ ฯ
ปญฺญา หิ เสฏฺฐา โลกสฺมิ ยายํ นิพฺเพธคามินี

ลา จ สมฺมา ปชานาติ ชาติภวปริกฺขยํ
เตสํ เทวา มนุสฺสา จ สมฺพุทฺธานํ สตีมตํ
ปีหยนฺติ หาสปญฺญานํ สรีรนฺติมธารินนฺติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ จตุตฺถํ ฯ

[๒๒๐] ๕ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ เทฺว-
เม ภิกฺขเว สุกฺกา ธมฺมา โลกํ ปาเลนฺติ กตเม เทฺว หิริ
จ โอตฺตปฺปญ จ ฯ อิเม เจ ภิกฺขเว เทฺว สุกฺกา ธมฺมา โลกํ
น ปาเลยฺยุ นยิธ ปญฺญาเยถ มาตาติ วา มาตุจฺฉาติ วา
มาตุลานีติ วา อาจริยภิริยาติ วา ครุนํ ทาราติ วา สมฺเภทํ
โลโก อคมิสฺส ยถา อเชฬกา กุกฺกุฏสูกรา โสณสิงฺคาลา ฯ
ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อิเม เทฺว สุกฺกา ธมฺมา โลกํ ปาเลนฺติ
ตสฺมา ปญฺญาเยถ มาตาติ วา มาตุจฺฉาติ วา มาตุลานีติ วา
อาจริยภิริยาติ วา ครุนํ ทาราติ วาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ
ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

เยสํ เจ หิริโอตฺตปฺปญ สพฺพทา จ น วิชฺชติ
โวกฺกนฺตา สุกฺกธมฺมา เต ชาติมรณคามิโน ฯ
เยสญฺจ หิริโอตฺตปฺปญ สทา สมฺมา อุปฏฺฐิตา
วิรูฬฺหพฺรหฺมจริยา เต สนฺโต ขีณปุนพฺภวาติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ปญฺจมํ ฯ

[๒๒๑] ๖ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ อตฺถิ

หอสมุดกลาง จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภิกฺขเว อชาตํ อภูตํ อกตํ อสงฺขตํ โน เจตํ ภิกฺขเว อภวิสฺส อชาตํ อภูตํ อกตํ อสงฺขตํ นยิธ ชาตสฺส ภูตสฺส กตสฺส สงฺขตสฺส นิสฺสรณํ ปญฺญาเยถ ฯ ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ อชาตํ อภูตํ อกตํ อสงฺขตํ ตสฺมา ชาตสฺส ภูตสฺส กตสฺส สงฺขตสฺส นิสฺสรณํ ปญฺญาเยถาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

ชาตํ ภูตํ สมุปฺปนฺนํ กตํ สงฺขตมทฺธุวํ
ชรามรณสงฺขตํ โรคนิทฺธํ ปภงฺคุณํ
อาหาเรนตฺติปฺปภวํ นาสํ ตทภินนฺทิตุ
ตสฺส นิสฺสรณํ สนฺตํ อตกฺกาวจรํ ธุวํ
อชาตํ อสมุปฺปนฺนํ อโสกํ วิรชํ ปทํ
นิโรโธ ทุกฺขธมฺมานํ สงฺขารูปสโม สุโขติ ฯ

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ฉฏฺฐํ ฯ

[๒๒๒] ๗ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ เทฺวมา ภิกฺขเว นิพฺพานธาตุโย กตมา เทฺว สอุปาทิเสสา จ นิพฺพานธาตุ อนุปาทิเสสา จ นิพฺพานธาตุ ฯ กตมา จ ภิกฺขเว สอุปาทิเสสา นิพฺพานธาตุ อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรหํ โหติ ขีณาสโว วุสิตวา กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทตฺโถ ปริกฺขีณภวสโยชโน สมฺมทญฺญา วิมุตฺโต ตสฺส ติฏฺฐนฺเตว ปญฺจินฺทฺริยานิ เยสं อวิฆาตตฺตา มนาปามนาปํ ปจฺจนุภติ สุขทุกฺขํ

ปฏิสํเวทยติ ตสฺส โย ราคกฺขโย โทสกฺขโย โมหกฺขโย อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สอุปาทิเสสา นิพฺพานธาตุ ฯ กตมา จ ภิกฺขเว อนุปาทิเสสา นิพฺพานธาตุ อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรหํ โหติ ขีณาสโว วุสิตวา กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทตฺโถ ปริกฺขีณภวสโยชโน สมฺมทญฺญา วิมุตฺโต ตสฺส อิเธว ภิกฺขเว สพฺพเวทยิตานิ อนภินนฺทิตานิ สีติภวิสฺสนฺติ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อนุปาทิเสสา นิพฺพานธาตุ ฯ อิมา โข ภิกฺขเว เทฺว นิพฺพานธาตุโยติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

เทฺว อิมา จกฺขุมตา ปกาสิตา
นิพฺพานธาตู อนิสฺสิเตน ตาทินา
เอกา หิ ธาตุ อิธ ทิฏฺฐธมฺมิกา
สอุปาทิเสสา ภวเนตฺติสงฺขยา
อนุปาทิเสสา ปน สมฺปรายิกา
ยมฺหิ นิรุชฺฌนฺติ ภวานิ สพฺพโส ฯ
เย เอตทญฺญาย ปทํ อสงฺขตํ
วิมุตฺตจิตฺตา ภวเนตฺติสงฺขยา
เต ธมฺมสาราธิคมกฺขเย รตา
ปหํสุ เต สพฺพภวานิ ตาทิโนติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ สตฺตมํ ฯ

[๒๒๓] ๘ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ปฏิ-

สญฺญานารามา ภิกฺขเว วิหรถ ปฏิสญฺญานรตา อชฺฌตฺตํ เจโตสมถมนุยุตฺตา อนิราเกตชฺฌานา วิปสฺสนาย สมนฺนาคตา พฺรูเหตา สุญฺญาคารานํ ฯ ปฏิสญฺญานารามานํ ภิกฺขเว วิหรตํ ปฏิสญฺญานรตานํ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถมนุยุตฺตานํ อนิราเกตชฺฌานานํ วิปสฺสนาย สมนฺนาคตานํ พฺรูเหตานํ สุญฺญาคารานํ ทฺวินฺนํ ผลานํ อญฺญตรํ ผลํ ปาฏิกงฺขํ ทิฏฺเฐว ธมฺเม อญฺญา สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

เย สนฺตจิตฺตา นิปกา สติมนฺโต จ ฌายิโน
สมฺมา ธมฺมํ วิปสฺสนฺติ กาเมสุ อนเปกฺขิโน
อปฺปมาทรตา สนฺตา ปมาเท ภยทสฺสิโน
อภพฺพา ปริหานาย นิพฺพานสฺเสว สนฺติเกติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ อฏฺฐมํ ฯ

[๒๒๔] ๙ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ สิกฺขานิสํสา ภิกฺขเว วิหรถ ปญฺญุตฺตรา วิมุตฺติสารา สตาธิปเตยฺยา ฯ สิกฺขานิสํสานํ ภิกฺขเว วิหรตํ ปญฺญุตฺตรานํ วิมุตฺติสารานํ สตาธิปเตยฺยานํ ทฺวินฺนํ ผลานํ อญฺญตรํ ผลํ ปาฏิกงฺขํ ทิฏฺเฐว ธมฺเม อญฺญา สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

ปริปุณฺณเสกฺขํ อปหานธมฺมํ

ปญฺญุตฺตรํ ชาติขยนฺตทสฺสึ
ตํ เว มุนึ อนฺติมเทหธารึ
มารญฺชหํ พฺรูมิ ชราย ปารคุ ฯ
ตสฺมา สทา ฌานรตา สมาหิตา
อาตาปีโน ชาติขยนฺตทสฺสิโน
มารํ สเสนํ อภิภุยฺย ภิกฺขโว
ภวถ ชาติมรณสฺส ปารคาติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ นวมํ ฯ

[๒๒๕] ๑๐ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ชาครโร จสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขู วิหเรยฺย สโต สมฺปชาโน สมาหิโต ปมุทิโต วิปฺปสนฺโน จ ตตฺถ กาลวิปสฺสี จ กุสเลสุ ธมฺเมสุ ฯ ชาครสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน วิหรโต สติมโต สมฺปชานสฺส สมาหิตสฺส ปมุทิตสฺส วิปฺปสนฺนสฺส ตตฺถ กาลวิปสฺสิโน กุสเลสุ ธมฺเมสุ ทฺวินฺนํ ผลานํ อญฺญตรํ ผลํ ปาฏิกงฺขํ ทิฏฺเฐว ธมฺเม อญฺญา สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

ชาครนฺตา สุณาเถตํ เย สุตฺตา เต ปพุชฺฌถ
สุตฺตา ชาคริตํ เสยฺโย นตฺถิ ชาครโต ภยํ ฯ
โย ชาคโร จ สติมา สมฺปชาโน
สมาหิโต มุทิโต วิปฺปสนฺโน จ

กาเลน โส สมฺมา ธมฺมํ ปริวีมํสมาโน
เอโกทิภูโต วิหเน ตมํ โส ฯ
ตสฺมา หเว ชาคริยํ ภเชถ
อาตาปี ภิกฺขุ นิปโก ฉานลาภี
สโยชนํ ชาติชราย เฉตฺวา
อิเธว สมฺโพธิมนุตฺตรํ ผุเสติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ทสมํ ฯ

[๒๒๖] ๑๐ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ เทฺวเม ภิกฺขเว อาปายิกา เนรยิกา อิทมฺปหาย กตเม เทฺว โย อพฺรหฺมจารี พฺรหฺมจารีปฏิญฺโญ โย จ ปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ จรนฺตํ อมูลเกน อพฺรหฺมจริเยน อนุทฺธเสติ ฯ อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว อาปายิกา เนรยิกา อิทมฺปหายาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

อภูตวาที นิรยํ อุเปติ
โย จาปี กตฺวา น กโรมิจฺจาห
อุโภปี เต เปจฺจ สมา ภวนฺติ
นิหีนกมฺมา มนุชา ปรตฺถ ฯ

กาสาวกณฺฐา พหโว ปาปธมฺมา อสญฺญตา
ปาปา ปาเปหิ กมฺเมหิ นิรยํ เต อุปปชฺชเร
เสยฺโย อโยคุโฬ ภุตฺโต ตตฺโต อคฺคิสิขูปโม

ยญฺเจ ภุญฺเชยฺย ทุสฺสีโล รฏฺฐปิณฺฑํ อสญฺญโตติ ฯ
อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ เอกาทสมํ ฯ

[๒๒๗] ๑๒ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ทฺวีหิ ภิกฺขเว ทิฏฺฐิคเตหิ ปริยุฏฺฐิตา เทวมนุสฺสา โอลียนฺติ เอเก อติธาวนฺติ เอเก จกฺขุมนฺโต จ ปสฺสนฺติ ฯ กถญฺจ ภิกฺขเว โอลียนฺติ เอเก ภวารามา ภิกฺขเว เทวมนุสฺสา ภวรตา ภวสมฺมุทิตา เตสํ ภวนิโรธาย ธมฺเม เทสียมาเน จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ น สมฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ นาธิมุจฺจติ เอวํ ภิกฺขเว โอลียนฺติ เอเก ฯ กถญฺจ ภิกฺขเว อติธาวนฺติ เอเก ภเวเนว โข ปเนเก อฏฺฏิยมานา หรายมานา ชิคุจฺฉมานา วิภวํ อภินนฺทนฺติ ยโต กิร โภ อยํ อตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อุจฺฉิชฺชติ วินสฺสติ น โหติ ปรมฺมรณา เอตं สนฺตं เอตं ปณีตं เอตं ยาถาวนฺติ เอวํ โข ภิกฺขเว อติธาวนฺติ เอเก ฯ กถญฺจ ภิกฺขเว จกฺขุมนฺโต ปสฺสนฺติ อิธ ภิกฺขุ ภูตํ ภูตโต ปสฺสติ ภูตํ ภูตโต ทิสฺวา ภูตสฺส นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ เอวํ โข ภิกฺขเว จกฺขุมนฺโต จ ปสฺสนฺตีติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตं อิติ วุจฺจติ

โย ภูตํ ภูตโต ทิสฺวา ภูตสฺส จ อติกฺกมํ
ยถาภูตํ วิมุจฺจนฺติ ภวตณฺหาปริกฺขยา
สเจ ภูตํ ปริญฺโญ โส วีตตโณฺห ภวาภเว

ภูตสฺส วิภวา ภิกฺขู นาคจฺฉนฺติ ปุนพฺภวนฺติ ฯ
อยมฺปิ ขฺโ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ทุวาทสมํ ฯ

วคฺโค ทุติโย ฯ

ตสฺสุทฺทานํ

เทฺว อินฺทฺริยา เทฺว ตปนียา ติเณน อปเร ทุเว
อโนตฺตปฺปี กุหนา เทฺว จ สํเวชนีเยน เต ทส
วิตกฺกา เทสนา วิชฺชา ปญฺญา ธมฺเมน ปญฺจมํ
อชาตํ ชาตุ สตฺตานํ ติกฺขา ชาครเยน จ
อปาย ทิฏฺฐิยาเยว พาวีสติ ปกาสิตาติ ฯ

ทุกนิปาโต นิฏฺฐิโต ฯ

อิติวุตฺตเก ติกนิปาตสฺส ปฐมวคฺโค

[๒๒๘] • วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ตีณิมานิ ภิกฺขเว อกุสลมูลานิ กตมานิ ตีณิ โลโภ อกุสลมูลํ โทโส อกุสลมูลํ โมโห อกุสลมูลํ ฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ อกุสลมูลานีติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

โลโภ โทโส จ โมโห จ ปุริสํ ปาปเจตสํ
หึสนฺติ อตฺตสมฺภูตา ตจสารํว สมฺผลนฺติ ฯ
อยมฺปิ ขฺโ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ปฐมํ ฯ

[๒๒๙] ๒ วุตฺตำ เหตำ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตำ ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว ธาตุโย กตมา ติสฺโส รูปธาตุ อรูปธาตุ นิโรธธาตุ ฯ อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส ธาตุโยติ ฯ เอตมตฺถำ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตำ อิติ วุจฺจติ

รูปธาตุปริญฺญาย อรูเปสุ อสณฺฐิตา
นิโรเธ เย วิมุจฺจนฺติ เต ชนา มจฺจุหายิโน ฯ
กาเยน อมตำ ธาตุำ ผุสฺสยิตฺวา นิรูปธิำ
อุปธิปฺปฏินิสฺสคฺคำ สจฺฉิกตฺวา อนาสโว
เทเสติ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อโสกำ วิรชำ ปทนฺติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ทุติยำ ฯ

[๒๓๐] ๓ วุตฺตำ เหตำ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตำ ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เวทนา กตมา ติสฺโส สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา ฯ อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เวทนาติ ฯ เอตมตฺถำ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตำ อิติ วุจฺจติ

สมาหิโต สมฺปชาโน สโต พุทฺธสฺส สาวโก
เวทนา จ ปชานาติ เวทนานญฺจ สมฺภวำ
ยตฺถ เจตา นิรุชฺฌนฺติ มคฺคญฺจ ขยคามินำ
เวทนานำ ขยา ภิกฺขุ นิจฺฉาโต ปรินิพฺพุโตติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ตติยำ ฯ

[๒๓๑] ๔ วุตฺตำ เหตำ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตำ ติสฺโส

อิมา ภิกฺขเว เวทนา กตมา ติสฺโส สุขา เวทนา ทุกฺขา เวทนา อทุกฺขมสุขา เวทนา ฯ สุขา ภิกฺขเว เวทนา ทุกฺขโต ทฏฺฐพฺพา ทุกฺขา เวทนา สลฺลโต ทฏฺฐพฺพา อทุกฺขมสุขา เวทนา อนิจฺจโต ทฏฺฐพฺพา ฯ ยโต จ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน สุขา เวทนา ทุกฺขโต ทิฏฺฐา โหติ ทุกฺขา เวทนา สลฺลโต ทิฏฺฐา โหติ อทุกฺขมสุขา เวทนา อนิจฺจโต ทิฏฺฐา โหติ อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริโย สมฺมทฺทโส อจฺเฉจฺฉิ ตณฺหํ วิวตฺตยิ สโยชนํ สมฺมามานาภิสมยา อนฺตมกาสิ ทุกฺขสฺสาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

โย สุขํ ทุกฺขโต อทฺทกฺขิ* ทุกฺขมทฺทกฺขิ สลฺลโต
อทุกฺขมสุขํ สนฺตํ อทฺทกฺขิ นํ อนิจฺจโต
ส เว สมฺมทฺทโส ภิกฺขุ ยโต ตตฺถ วิมุจฺจติ
อภิญฺญาโวสิโต สนฺโต ส เว โยคาติโค มุนีติ ฯ

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ จตุตฺถํ ฯ

[๒๓๒] ๕ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เอสนา กตมา ติสฺโส กาเมสนา ภเวสนา พฺรหฺมจริเยสนา ฯ อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เอสนาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

สมาหิโต สมฺปชาโน สโต พุทฺธสฺส สาวโก

---

* ปี. ทกฺขิ ฯ อฏฺฐกถายํ อทฺทา ฯ

เอสนา จ ปชานาติ เอสนานญฺจ สมฺภวํ
ยตฺถ เจตา นิรุชฺฌนฺติ มคฺคญฺจ ขยคามินํ
เอสนานํ ขยา ภิกฺขุ นิจฺฉาโต ปรินิพฺพุโตติ ฯ

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ปญฺจมํ ฯ

[๒๓๓] ๖ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เอสนา กตมา ติสฺโส กาเมสนา ภเวสนา พฺรหฺมจริเยสนา ฯ อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เอสนาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

กาเมสนา ภเวสนา พฺรหฺมจริเยสนา สห
อิติ สจฺจปรามาโส ทิฏฺฐิฏฺฐานา สมุสฺสยา
สพฺพราควิรตฺตสฺส ตณฺหกฺขยวิมุตฺติโน
เอสนา ปฏินิสฺสฏฺฐา ทิฏฺฐิฏฺฐานา สมูหตา
เอสนานํ ขยา ภิกฺขุ นิราโส อกถงฺกถีติ ฯ

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ฉฏฺฐํ ฯ

[๒๓๔] ๗ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ตโยเม ภิกฺขเว อาสวา กตเม ตโย กามาสโว ภวาสโว อวิชฺชาสโว ฯ อิเม โข ภิกฺขเว ตโย อาสวาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

สมาหิโต สมฺปชาโน สโต พุทฺธสฺส สาวโก
อาสเว จ ปชานาติ อาสวานญฺจ สมฺภวํ

ยตฺถ เจตา นิรุชฺฌนฺติ มคฺคญฺจ ขยคามินํ
อาสวานํ ขยา ภิกฺขุ นิจฺฉาโต ปรินิพฺพุโตติ ฯ
อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ สตฺตมํ ฯ

[๒๓๕] ๘ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ตโยเม ภิกฺขเว อาสวา กตเม ตโย กามาสโว ภวาสโว อวิชฺชาสโว ฯ อิเม โข ภิกฺขเว ตโย อาสวาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

ยสฺส กามาสโว ฉิโณ อวิชฺชา จ วิราชิตา
ภวาสโว ปริกฺขีโณ วิปฺปมุตฺโต นิรูปธิ
ธาเรติ อนฺติมํ เทหํ เชตฺวา มารํ สวาหนนฺติ ฯ
อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ อฏฺฐมํ ฯ

[๒๓๖] ๙ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว ตณฺหา กตมา ติสฺโส กามตณฺหา ภวตณฺหา วิภวตณฺหา ฯ อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส ตณฺหาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

ตณฺหาโยเคน สํยุตฺตา รตฺตจิตฺตา ภวาภเว
เต โยคยุตฺตา มารสฺส อโยคกฺเขมิโน ชนา
สตฺตา คจฺฉนฺติ สํสารํ ชาติมรณคามิโน
เย จ ตณฺหํ ปหนฺตฺวาน วีตตณฺหา ภวาภเว
เต เว ปารคตา โลเก เย ปตฺตา อาสวกฺขยนฺติ ฯ

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ นวมํ ฯ

[๒๓๗] ๑๐ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อติกฺกมฺม มารเธยฺยํ อาทิจฺโจว วิโรจติ กตเมหิ ตีหิ อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อเสกฺเขน สีลกฺขนฺเธน สมนฺนาคโต โหติ อเสกฺเขน สมาธิกฺขนฺเธน สมนฺนาคโต โหติ อเสกฺเขน ปญฺญากฺขนฺเธน สมนฺนาคโต โหติ ฯ อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อติกฺกมฺม มารเธยฺยํ อาทิจฺโจว วิโรจตีติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

สีลสมาธิปญฺญา จ ยสฺส เอเต สุภาวิตา
อติกฺกมฺม มารเธยฺยํ อาทิจฺโจว วิโรจตีติ ฯ

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ทสมํ ฯ

วคฺโค ปฐโม ฯ

ตสฺสุทฺทานํ

มูลธาตุ อถ เวทนา ทุเว
เอสนา จ ทุเว อาสวา ทุเว
ตณฺหาโต อถ มารเธยฺยโต
วคฺคมาหุ ปฐมนฺติ มุตฺตมนฺติ ฯ

อิติวุตฺตเก ติกนิปาตสฺส ทุติยวคฺโค

[๒๓๘] ๑ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ตีณิมานิ ภิกฺขเว ปุญฺญกิริยาวตฺถูนิ กตมานิ ตีณิ ทานมยํ ปุญฺญกิริยาวตฺถุ สีลมยํ ปุญฺญกิริยาวตฺถุ ภาวนามยํ ปุญฺญกิริยาวตฺถุ ฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ ปุญฺญกิริยาวตฺถูนีติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

ปุญฺญเมว โส สิกฺเขยฺย อายตคฺคํ สุขุนฺทฺริยํ
ทานญฺจ สมจริยญฺจ เมตฺตจิตฺตญฺจ ภาวเย
เอเต ธมฺเม ภาวยิตฺวา ตโย สุขสมุทฺทเย
อพฺยาปชฺฌํ สุขํ โลกํ ปณฺฑิโต อุปปชฺชตีติ ฯ

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ปฐมํ ฯ

[๒๓๙] ๒ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ตีณิมานิ ภิกฺขเว จกฺขูนิ กตมานิ ตีณิ มํสจกฺขุ ทิพฺพจกฺขุ ปญฺญาจกฺขุ ฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ จกฺขูนีติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

มํสจกฺขุ ทิพฺพจกฺขุ ปญฺญาจกฺขุ อนุตฺตรํ
เอตานิ ตีณิ จกฺขูนิ อกฺขาสิ ปุริสุตฺตโม
มํสจกฺขุสฺส อุปฺปาโท มคฺโค ทิพฺพสฺส จกฺขุโน
ยโต ญาณํ อุทปาทิ ปญฺญาจกฺขุ อนุตฺตรํ

ยสฺส จกฺขูสฺส ปฏิตาปา สพฺพทุกฺขา วิมุจฺจตีติ ฯ
อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ทุติยํ ฯ

[๒๔๐] ๓ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ตีณิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ กตมานิ ตีณิ อนญฺญตญฺญสฺสามีตินฺทฺริยํ อญฺญินฺทฺริยํ อญฺญาตาวินฺทฺริยํ ฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ อินฺทฺริยานีติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

เสกฺขสฺส สิกฺขมานสฺส อุชุมคฺคานุสาริโน
ขยสฺมิ ปฐมํ ญาณํ ตโต อญฺญา อนนฺตรา
ตโต อญฺญา วิมุตฺตสฺส ญาณํ เว โหติ ตาทิโน
อกุปฺปา เม วิมุตฺตีติ ภวสංโยชนกฺขยา
สเจ อินฺทฺริยสมฺปนฺโน สนฺโต สนฺติปเท รโต
ธาเรติ อนฺติมํ เทหํ เชตฺวา มารं สวาหนนฺติ ฯ
อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ตතিยং ฯ

[๒๔๑] ๔ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ตโยเม ภิกฺขเว อทฺธา กตเม ตโย อตีโต อทฺธา อนาคโต อทฺธา ปจฺจุปฺปนฺโน อทฺธา อิเม โข ภิกฺขเว ตโย อทฺธาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

อกฺเขยฺยสญฺญิโน สตฺตา อกฺเขยฺยสฺมิ ปติฏฺฐิตา
อกฺเขยฺยं อปริญฺญาย โยคมายนฺติ มจฺจุโน

อกฺเขยฺยํ ปริญฺญาย อกฺขาตารํ น มญฺญติ
ผุฏฺโฐ วิโมกฺโข มนสา สนฺติปทมนุตฺตรํ
ส เว อกฺเขยฺยสมฺปนฺโน สนฺโต สนฺติปเท รโต
สงฺขาย เสวี ธมฺมฏฺโฐ สงฺขยํ โนเปติ เวทคูติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ จตุตฺถํ ฯ

[๒๔๒] ๕ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ตีณิมานิ ภิกฺขเว ทุจฺจริตานิ กตมานิ ตีณิ กายทุจฺจริตํ วจีทุจฺจริตํ มโนทุจฺจริตํ ฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ ทุจฺจริตานีติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

กายทุจฺจริตํ กตฺวา วจีทุจฺจริตานิ จ
มโนทุจฺจริตํ กตฺวา ยญฺจญฺญํ โทสสญฺหิตํ
อกตฺวา กุสลํ กมฺมํ กตฺวานากุสลํ พหุ
กายสฺส เภทา ทุปฺปญฺโญ นิรยํ โส อุปปชฺชตีติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ปญฺจมํ ฯ

[๒๔๓] ๖ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ตีณิมานิ ภิกฺขเว สุจริตานิ กตมานิ ตีณิ กายสุจริตํ วจีสุจริตํ มโนสุจริตํ ฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ สุจริตานีติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

กายทุจฺจริตํ หิตฺวา วจีทุจฺจริตานิ จ
มโนทุจฺจริตํ หิตฺวา ยญฺจญฺญํ โทสสญฺหิตํ

อกตฺวากุสลํ กมฺมํ กตฺวาน กุสลํ พหุ
กายสฺส เภทา สปฺปญฺโญ สคฺคํ โส อุปปชฺชตีติ ฯ
อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ฉฏฺฐํ ฯ

[๒๔๔] ๗ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ตีณิมานิ ภิกฺขเว โสเจยฺยานิ กตมานิ ตีณิ กายโสเจยฺยं วจีโสเจยฺยํ มโนโสเจยฺยํ ฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ โสเจยฺยานีติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

กายสุจิ วาจาสุจิ เจโตสุจิมนาสวํ
สุจิ โสเจยฺยสมฺปนฺนํ อาหุ สพฺพปหายินนฺติ ฯ
อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ สตฺตมํ ฯ

[๒๔๕] ๘ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ตีณิมานิ ภิกฺขเว โมเนยฺยานิ กตมานิ ตีณิ กายโมเนยฺยं วจีโมเนยฺยं มโนโมเนยฺยํ ฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ โมเนยฺยานีติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

กายมุนิ วาจามุนิ มโนมุนิมนาสวํ
มุนิ โมเนยฺยสมฺปนฺนํ อาหุ นินฺหาตปาปกนฺติ ฯ
อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ อฏฺฐมํ ฯ

[๒๔๖] ๙ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขเว ราโค อปฺปหีโน โทโส อปฺปหีโน โมโห อปฺปหีโน อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว พนฺโธ มารสฺส ปฏิมุกฺกสฺส

มารปาโส ยถากามกรณีโย จ ปาปิมโต ฯ ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขเว ราโค ปหีโน โทโส ปหีโน โมโห ปหีโน อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อพนฺโธ มารสฺส โอมุกฺกสฺส มารปาโส น ยถากามกรณีโย จ ปาปิมโตติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

ยสฺส ราโค จ โทโส จ อวิชฺชา จ วิราชิตา
ตํ ภาวิตตฺตญฺญตรํ พฺรหฺมภูตํ ตถาคตํ
พุทฺธํ เวรภยาตีตํ อาหุ สพฺพปหายินนฺติ ฯ

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ นวมํ ฯ

[๒๔๗] ๑๐ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา ราโค อปฺปหีโน โทโส อปฺปหีโน โมโห อปฺปหีโน อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว น อตริ สมุทฺทํ สอูมึ สวีจิ สาวฏฺฏํ สคหํ สรกฺขสํ ฯ ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา ราโค ปหีโน โทโส ปหีโน โมโห ปหีโน อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อตริ สมุทฺทํ สอูมึ สวีจิ สาวฏฺฏํ สคหํ สรกฺขสํ ติณฺโณ ปารคโต ถเล ติฏฺฐติ พฺราหฺมโณติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

ยสฺส ราโค จ โทโส จ อวิชฺชา จ วิราชิตา
โสมํ สมุทฺทํ สคหํ สรกฺขสํ
สอูมิภยํ ทุตฺตรํ อจฺจตาริ
สงฺคาติโค มจฺจุชโห นิรูปธิ

ปหาสิ ทุกฺขํ อปุนพฺภวาย
อตฺถงฺคโต โส น สมานเมติ ฯ
อโมหยิ มจฺจุราชนฺติ พฺรูมีติ ฯ
อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ทสมํ ฯ
วคฺโค ทุติโย ฯ
ตสฺสุทฺทานํ
ปุญฺญํ จกฺขุ อถินฺทฺริยา
อทฺธา จริตํ ทฺเว สุจิ
มุเน อถ ราค ทฺเว
ปุน วคฺคมาหุ ตติยมุตฺตมนฺติ ฯ

อิติวุตฺตเก ติกนิปาตสฺส ตติยวคฺโค

[๒๔๘] ๑ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ทฺวีหา มยา ภิกฺขเว สตฺตา กายทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา วจีทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา มโนทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อุปวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคติ วินิปาตํ นิรยํ อุปปนฺนา ฯ ตํ โข ปนาหํ ภิกฺขเว นาญฺญสฺส สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา สุตฺวา วทามิ ทฺวีหา มยา ภิกฺขเว สตฺตา กายทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา วจีทุจฺ-

จริเตน สมนฺนาคตา มโนทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อุปวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปนฺนา ฯ อปิ จ ภิกฺขเว ยเทว สามํ ญาตं สามํ ทิฏฺฐं สามं วิทิตं ตเทวาหं วทามิ ทิฏฺฐา มยา ภิกฺขเว สตฺตา กายทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา วจีทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา มโนทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อุปวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตं นิรยं อุปปนฺนาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตं อิติ วุจฺจติ

มิจฺฉามนํ ปณิธาย มิจฺฉาวาจํ อภาสิย
มิจฺฉากมฺมานิ กตฺวาน กาเยน อิธ ปุคฺคโล
อปฺปสฺสุโต อปุญฺญกโร อปฺปสฺมิ อิธ ชีวิเต
กายสฺส เภทา ทุปฺปญฺโญ นิรยํ โส อุปปชฺชตีติ ฯ

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ปฐมं ฯ

[๒๔๙] ๒ วุตฺตํ เหตं ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตं ทิฏฺฐา มยา ภิกฺขเว สตฺตา กายสุจริเตน สมนฺนาคตา วจีสุจริเตน สมนฺนาคตา มโนสุจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อนุปวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกา สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคं โลกं อุปปนฺนา ฯ ตํ โข ปนาหं ภิกฺขเว นาญฺญสฺส สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา สุตฺวา วทามิ ทิฏฺฐา

มยา ภิกฺขเว สตฺตา กายสุจริเตน สมนฺนาคตา วจีสุจริเตน สมนฺนาคตา มโนสุจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อนุปวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกา สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคติ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนา ฯ อปิ จ ยเทว ภิกฺขเว สามํ ญาตํ สามํ ทิฏฺฐํ สามํ วิทิตํ ตเทวาหํ วทามิ ทิฏฺฐา มยา ภิกฺขเว สตฺตา กายสุจริเตน สมนฺนาคตา วจีสุจริเตน สมนฺนาคตา มโนสุจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อนุปวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกา สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคติ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

สมฺมามนํ ปณิธาย สมฺมาวาจํ อภาสิย
สมฺมากมฺมานิ กตฺวาน กาเยน อิธ ปุคฺคโล
พหุสฺสุโต ปุญฺญกโร อปฺปสฺมิ อิธ ชีวิเต
กายสฺส เภทา สปฺปญฺโญ สคฺคํ โส อุปปชฺชตีติ ฯ

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ทุติยं ฯ

[๒๕๐] ๓ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว นิสฺสรณิยา ธาตุโย กตมา ติสฺโส กามานเมตํ นิสฺสรณํ ยทิทํ เนกฺขมฺมํ รูปานเมตํ นิสฺสรณํ ยทิทํ อารุปฺปํ ยํ โข ปน กิญฺจิ ภูตํ สงฺขตํ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนํ นิโรโธ ตสฺส นิสฺสรณํ ฯ อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส นิสฺสรณิยา ธาตุโยติ ฯ

เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

กามนิสฺสรณํ ญตฺวา รูปานญฺจ อติกฺกมฺม
สพฺพสงฺขารสมถํ ผุสํ อาตาปี สพฺพทา
ส เว สมฺมทฺทโส ภิกฺขุ ยโต ตตฺถ วิมุจฺจติ
อภิญฺญาโวสิโต สนฺโต ส เว โยคาติโค มุนีติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ตติยํ ฯ

[๒๕๑] ๔ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ รูเปหิ ภิกฺขเว อรูปา สนฺตตรา อรูเปหิ นิโรโธ สนฺตตโรติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

เย จ รูปูปคา สตฺตา เย จ อรูปฏฺฐายิโน
นิโรธํ อปฺปชานนฺตา อาคนฺตาโร ปุนพฺภวํ ฯ
เย จ รูเป ปริญฺญาย อรูเปสุ อสณฺฐิตา
นิโรเธ เย วิมุจฺจนฺติ เต ชนา มจฺจุหายิโน ฯ
กาเยน อมตํ ธาตุ ผุสฺสยิตฺวา นิรูปธิ
อุปธิปฺปฏินิสฺสคฺคํ สจฺฉิกตฺวา อนาสโว
เทเสติ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อโสกํ วิรชํ ปทนฺติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ จตุตฺถํ ฯ

[๒๕๒] ๕ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ตโยเม ภิกฺขเว ปุตฺตา สนฺโต สංวิชฺชมานา โลกสฺมิ กตเม ตโย อติชาโต อนุชาโต อวชาโตติ ฯ

๑ กถญฺจ ภิกฺขเว ปุถุโล อติชาโต โหติ อิธ ภิกฺขเว ปุถุชฺชนสฺส มาตาปีตโร โหนฺติ น พุทฺธํ สรณํ คตา น ธมฺมํ สรณํ คตา น สงฺฆํ สรณํ คตา ปาณาติปาตา อปฺปฏิวิรตา อทินฺนาทานา อปฺปฏิวิรตา กาเมสุ มิจฺฉาจารา อปฺปฏิวิรตา มุสาวาทา อปฺปฏิวิรตา สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา อปฺปฏิวิรตา ทุสฺสีลา ปาปธมฺมา ฯ ปุถุโล จ เนสํ โหติ พุทฺธํ สรณํ คโต ธมฺมํ สรณํ คโต สงฺฆํ สรณํ คโต ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต มุสาวาทา ปฏิวิรโต สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต สีลวา กลฺยาณธมฺโม เอวํ โข ภิกฺขเว ปุถุโล อติชาโต โหติ ฯ

๒ กถญฺจ ภิกฺขเว ปุถุโล อนุชาโต โหติ อิธ ภิกฺขเว ปุถุชฺชนสฺส มาตาปีตโร โหนฺติ พุทฺธํ สรณํ คตา ธมฺมํ สรณํ คตา สงฺฆํ สรณํ คตา ปาณาติปาตา ปฏิวิรตา อทินฺนาทานา ปฏิวิรตา กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวิรตา มุสาวาทา ปฏิวิรตา สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรตา สีลวนฺโต กลฺยาณธมฺมา ฯ ปุถุโล จ เนสํ โหติ พุทฺธํ สรณํ คโต ธมฺมํ สรณํ คโต สงฺฆํ สรณํ คโต ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต มุสาวาทา ปฏิวิรโต สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต สีลวา กลฺยาณธมฺโม เอวํ โข ภิกฺขเว ปุถุโล อนุชาโต โหติ ฯ

๓ กถญฺจ ภิกฺขเว ปุถุโล อวชาโต โหติ อิธ ภิกฺขเว ปุถุตสฺส มาตาปิตโร โหติ พุทฺธํ สรณํ คตา ธมฺมํ สรณํ คตา สงฺฆํ สรณํ คตา ปาณาติปาตา ปฏิวิรตา อทินฺนาทานา ปฏิวิรตา กาเมสุ มิจฺฉาจารา ปฏิวิรตา มุสาวาทา ปฏิวิรตา สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรตา สีลวนฺโต กลฺยาณธมฺมา ฯ ปุถุโล จ เนสํ โหติ น พุทฺธํ สรณํ คโต น ธมฺมํ สรณํ คโต น สงฺฆํ สรณํ คโต ปาณาติปาตา อปฺปฏิวิรโต อทินฺนาทานา อปฺปฏิวิรโต กาเมสุ มิจฺฉาจารา อปฺปฏิวิรโต มุสาวาทา อปฺปฏิวิรโต สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา อปฺปฏิวิรโต ทุสฺสีโล ปาปธมฺโม เอวํ โข ภิกฺขเว ปุถุโล อวชาโต โหติ ฯ อิเม โข ภิกฺขเว คโย ปุถุตา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมินฺติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

อติชาตํ อนุชาตํ ปุถุตมิจฺฉนฺติ ปณฺฑิตา
อวชาตํ น อิจฺฉนฺติ โย โหติ กุลคนฺธโน ฯ
เอเต โข ปุถุตา โลกสฺมึ เย จ ภวนฺติ อุปาสกา
สทฺธาสีเลน สมฺปนฺนา วทญฺญู วีตมจฺฉรา
จนฺโท อพฺภฆนา มุตฺโต ปริสาสุ วิโรจเรติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ปญฺจมํ ฯ

[๒๕๓] ๖ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ตโย-เม ภิกฺขเว ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึ กตเม ตโย

อวุฏฺฐิกสโม ปเทสวสฺสี สพฺพตฺถาภิวสฺสี ฯ

๑ กถญฺจ ภิกฺขเว อวุฏฺฐิกสโม โหติ อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล สพฺเพสญฺเญว น ทาตา โหติ สมณพฺราหฺมณกปณทฺธิก-วนิพฺพกยาจกานํ อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธํ วิเลปนํ เสยฺยาวสถํ ปทีเปยฺยํ เอวํ โข ภิกฺขเว ปุคฺคโล อวุฏฺฐิกสโม โหติ ฯ

๒ กถญฺจ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปเทสวสฺสี โหติ อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล เอกจฺจานํ ทาตา โหติ เอกจฺจานํ น ทาตา สมณพฺราหฺมณกปณทฺธิกวนิพฺพกยาจกานํ อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธํ วิเลปนํ เสยฺยาวสถํ ปทีเปยฺยํ เอวํ โข ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปเทสวสฺสี โหติ ฯ

๓ กถญฺจ ภิกฺขเว ปุคฺคโล สพฺพตฺถาภิวสฺสี โหติ อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล สพฺเพสํ เทติ สมณพฺราหฺมณกปณทฺธิกวนิพฺพกยาจกานํ อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธํ วิเลปนํ เสยฺยาวสถํ ปทีเปยฺยํ เอวํ โข ภิกฺขเว สพฺพตฺถาภิวสฺสี โหติ ฯ อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ปุคฺคลา สนฺโต สංวิชฺชมานา โลกสฺมินฺติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตं อิติ วุจฺจติ

น สมเณ น พฺราหฺมเณ น กปณทฺธิเก น วนิพฺพเก
ททฺธาน สංวิภาเชติ อนฺนปานญฺจ โภชนํ
ตํ เว อวุฏฺฐิกสโมติ อาหุ นํ ปุริสาธมํ ฯ

เอกจฺจานํ น ททาติ เอกจฺจานํ ปเวจฺฉติ
ตํ เว ปเทสวสฺสีติ อาหุ เมธาวิโน ชนา ฯ
สุภิกฺขวาโจ ปุริโส สพฺพภูตานุกมฺปโก
อาโมทมาโน ปกิเรติ เทถ เทถาติ ภาสติ
ยถาปี เมโฆ ถนยิตฺวา คชฺชยิตฺวา ปวสฺสติ
ถลํ นินฺนญฺจ ปูเรติ อภิสนฺทนฺโต จ วารินา
เอวเมว อิเธกจฺโจ ปุคฺคโล โหติ ตาทิโส
ธมฺเมน สมฺหริตฺวาน อุฏฺฐานาธิคตํ ธนํ
ตปฺเปติ อนฺนปาเนน สมฺมา ปตฺเต วนิพฺพเกติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ฉฏฺฐํ ฯ

[๒๕๔] ๗ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ตีณิมานิ ภิกฺขเว สุขานิ ปตฺถยมาโน สีลํ รกฺเขยฺย ปณฺฑิโต กตมานิ ตีณิ ปสํสา เม อาคจฺฉตูติ สีลํ รกฺเขยฺย ปณฺฑิโต โภคา เม อุปฺปชฺชนฺตูติ สีลํ รกฺเขยฺย ปณฺฑิโต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคติ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชิสฺสามีติ สีลํ รกฺเขยฺย ปณฺฑิโต ฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ สุขานิ ปตฺถยมาโน สีลํ รกฺเขยฺย ปณฺฑิโตติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

สีลํ รกฺเขยฺย เมธาวี ปตฺถยาโน ตโย สุเข
ปสํสํ วิตฺตลาภญฺจ เปจฺจ สคฺเค ปโมทนํ ฯ

อกโรนฺโตปี เจ ปาปํ กโรนฺตมุปเสวติ
สงฺกิโย โหติ ปาปสฺมิ๋ อวณฺโณ จสฺส รูหติ ฯ
ยาทิสํ กุรุเต มิตฺตํ ยาทิสํ จุปเสวติ
ส เว ตาทิสโก โหติ สหวาโส หิ ตาทิโส ฯ
เสวมาโน เสวมานํ สมฺผุฏฺโฐ สมฺผุสํ ปรํ
สโร ทุฏฺโฐ กถาปวฺ อถิตฺตมุปถิมฺปติ ฯ
อุปเลปภยา ธีโร เนว ปาปสขา สิยา ฯ
ปูติมจฺฉํ กุสคฺเคน โย นโร อุปนยฺหติ
กุสาปี ปูติ วายนฺติ เอวํ พาลูปเสวนา ฯ
ตคฺครญฺจ ปลาเสน โย นโร อุปนยฺหติ
ปตฺตาปี สุรภิ วายนฺติ เอวํ ธีรูปเสวนา ฯ
ตสฺมา ปตฺตปุฏสฺเสว ญตฺวา สมฺปากมตฺตโน
อสนฺเต นุปเสเวยฺย สนฺเต เสเวยฺย ปณฺฑิโต ฯ
อสนฺโต นิรยํ เนนฺติ สนฺโต ปาเปนฺติ สุคตินฺติ ฯ
อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ สตฺตมํ ฯ

[๒๕๕] ๘ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ภินฺทนธมฺมายํ ภิกฺขเว กาโย วิญฺญาณํ วิราคธมฺมํ สพฺเพ อุปธี อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามธมฺมาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

กายญฺจ ภินฺทนตฺถํ ญตฺวา วิญฺญาณญฺจ ปภงฺคุณํ

อุปธีสุ ภยํ ทิสฺวา ชาติมรณมจฺจคา
สมฺปตฺวา ปรมํ สนฺตึ กาลํ กงฺขติ ภาวิตตฺโตติ ฯ
อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ อฏฺฐมํ ฯ

[๒๕๖] ๙ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ธาตุโสว ภิกฺขเว สตฺตา สตฺเตหิ สทฺธึ สณฺฐนฺตนฺติ สเมนฺติ หีนาธิมุตฺติกา สตฺตา หีนาธิมุตฺติเกหิ สตฺเตหิ สทฺธึ สณฺฐนฺตนฺติ สเมนฺติ กลฺยาณาธิมุตฺติกา สตฺตา กลฺยาณาธิมุตฺติเกหิ สตฺเตหิ สทฺธึ สณฺฐนฺตนฺติ สเมนฺติ ฯ อตีตมฺปี ภิกฺขเว อทฺธานํ ธาตุโสว สตฺตา สตฺเตหิ สทฺธึ สณฺฐนฺสุ สมิ่สุ หีนาธิมุตฺติกา สตฺตา หีนาธิมุตฺติเกหิ สตฺเตหิ สทฺธึ สณฺฐนฺสุ สมิ่สุ กลฺยาณาธิมุตฺติกา สตฺตา กลฺยาณาธิมุตฺติเกหิ สตฺเตหิ สณฺฐนฺสุ สมิ่สุ ฯ อนาคตมฺปี ภิกฺขเว อทฺธานํ ธาตุโสว สตฺตา สตฺเตหิ สทฺธึ สณฺฐนิสฺสนฺติ สเมสฺสนฺติ หีนาธิมุตฺติกา สตฺตา หีนาธิมุตฺติเกหิ สตฺเตหิ สทฺธึ สณฺฐนิสฺสนฺติ สเมสฺสนฺติ กลฺยาณาธิมุตฺติกา สตฺตา กลฺยาณาธิมุตฺติเกหิ สตฺเตหิ สทฺธึ สณฺฐนิสฺสนฺติ สเมสฺสนฺติ ฯ เอตรหิ ภิกฺขเว ปจฺจุปฺปนฺนํ อทฺธานํ ธาตุโสว สตฺตา สณฺฐนฺตนฺติ สเมนฺติ หีนาธิมุตฺติกา สตฺตา หีนาธิมุตฺติเกหิ สตฺเตหิ สทฺธึ สณฺฐนฺตนฺติ สเมนฺติ กลฺยาณาธิมุตฺติกา สตฺตา กลฺยาณาธิมุตฺติเกหิ สตฺเตหิ สทฺธึ สณฺฐนฺตนฺติ สเมนฺตีติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

สณฺฐตฺตา วนโถ ชาโต อสณฺฐตฺเตน ฉิชฺชติ

ปริตฺตํ ทารุมารุยฺห ยถา ตีเท มหณฺณเว
เอวํ กุสีตมาคมฺม สาธุชีวีปี ตีทติ ฯ
ตสฺมา ตํ ปริวชฺเชยฺย กุสีตํ หีนวีริยํ
ปวิวิตฺเตหิ อริเยหิ ปหิตตฺเตหิ ฌายิภิ
นิจฺจํ อารทฺธวีริเยหิ ปณฺฑิเตหิ สหาวเสติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ นวมํ ฯ

[๒๕๗] ๑๐ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ตโย-เม ภิกฺขเว ธมฺมา เสขสฺส ภิกฺขุโน ปริหานาย สංวตฺตนฺติ กตเม ตโย อิธ ภิกฺขเว เสโข ภิกฺขุ กมฺมาราโม โหติ กมฺมรโต กมฺมารามตมนุยุตฺโต ภสฺสาราโม โหติ ภสฺสรโต ภสฺสารามตมนุยุตฺโต นิทฺทาราโม โหติ นิทฺทารโต นิทฺทารามตมนุยุตฺโต อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ธมฺมา เสขสฺส ภิกฺขุโน ปริหานาย สංวตฺตนฺติ ฯ ตโยเม ภิกฺขเว ธมฺมา เสขสฺส ภิกฺขุโน อปริหานาย สංวตฺตนฺติ กตเม ตโย อิธ ภิกฺขเว เสโข ภิกฺขุ น กมฺมาราโม โหติ น กมฺมรโต น กมฺมารามตมนุยุตฺโต น ภสฺสาราโม โหติ น ภสฺสรโต น ภสฺสารามตมนุยุตฺโต น นิทฺทาราโม โหติ น นิทฺทารโต น นิทฺทารามตมนุยุตฺโต อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ธมฺมา เสขสฺส ภิกฺขุโน อปริหานาย สංวตฺตนฺตีติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตं อิติ วุจฺจติ

กมฺมาราโม ภสฺสรโต นิทฺทาราโม จ อุทฺธโต

อภพฺโพ ตาทิโส ภิกฺขุ ผุฏฺฐุ สมฺโพธิมุตฺตมํ ฯ
ตสฺมา หิ อปฺปกิจฺจสฺส อปฺปมิทฺโธ อนุทฺธโต
ภพฺโพ โส ตาทิโส ภิกฺขุ ผุฏฺฐุ สมฺโพธิมุตฺตมนฺติ ฯ
อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ทสมํ ฯ
วคฺโค ตติโย ฯ

ตสฺสุทฺทานํ

เทฺว ทิฏฺฐี นิสฺสรณํ รูปํ ปุตฺโต อวุฏฺฐิเกน จ
สุขา จ ภินฺทนา ธาตุ ปริหาเนน เต ทสาติ ฯ

อิติวุตฺตเก ติกนิปาตสฺส จตุตฺถวคฺโค

[๒๕๘] ๑ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ตโยเม ภิกฺขเว อกุสลา วิตกฺกา กตเม ตโย อนวญฺญตฺติปฏิสํยุตฺโต วิตกฺโก ลาภสกฺการสิโลกปฏิสํยุตฺโต วิตกฺโก ปรานุทฺทยตา-ปฏิสํยุตฺโต วิตกฺโก อิเม โข ภิกฺขเว ตโย อกุสลา วิตกฺกาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

อนวญฺญตฺติสญฺญุตฺโต ลาภสกฺการคารโว
สหนนฺทิ อมจฺเจหิ อารา สโยชนกฺขยา
โยธ ปุตฺเต ปสุ หิตฺวา วิวาโส สงฺคหานิ จ
ภพฺโพ โส ตาทิโส ภิกฺขุ ผุฏฺฐุ สมฺโพธิมุตฺตมนฺติ ฯ ปฐมํ ฯ

[๒๕๙] ๒ ทิฏฺฐา มยา ภิกฺขเว สตฺตา สกฺกายเน อภิภูตา ปริยาทินฺนจิตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปนฺนา ทิฏฺฐา มยา ภิกฺขเว สตฺตา อสกฺกายเน อภิภูตา ปริยาทินฺนจิตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปนฺนา ทิฏฺฐา มยา ภิกฺขเว สตฺตา สกฺกายเน จ อสกฺกายเน จ ตทุภเยน อภิภูตา ปริยาทินฺนจิตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปนฺนา ฯ ตํ โข ปนาหํ ภิกฺขเว นาญฺญสฺส สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา สุตฺวา วทามิ ทิฏฺฐา มยา ภิกฺขเว สตฺตา สกฺกายเน อภิภูตา ปริยาทินฺนจิตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปนฺนา ทิฏฺฐา มยา ภิกฺขเว สตฺตา อสกฺกายเน อภิภูตา ปริยาทินฺนจิตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปนฺนา ทิฏฺฐา มยา ภิกฺขเว สตฺตา สกฺกายเน จ อสกฺกายเน จ ตทุภเยน อภิภูตา ปริยาทินฺนจิตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปนฺนา ฯ อปิ จ ภิกฺขเว ยเทว เม สามํ ญาตํ สามํ ทิฏฺฐํ สามํ วิทิตํ ตเทวาหํ วทามิ ทิฏฺฐา มยา ภิกฺขเว สตฺตา สกฺกายเน อภิภูตา ปริยาทินฺนจิตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปนฺนา ทิฏฺฐา มยา ภิกฺขเว สตฺตา อสกฺกายเน อภิภูตา ปริยาทินฺนจิตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ

นิรยํ อุปปนฺนา ทิฏฺฐา มยา ภิกฺขเว สตฺตา สกฺกาเรน จ อสกฺกาเรน จ ตทุภเยน อภิภูตา ปริยาทินฺนจิตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปนฺนาติ ฯ

ยสฺส สกฺการิยมานสฺส อสกฺกาเรน จูภยํ
สมาธิ น วิกมฺปติ อปฺปมาทวิหาริโน
ตํ ญายินํ สาตติกํ สุขุมทิฏฺฐิวิปสฺสกํ
อุปาทานกฺขยารามํ อาหุ สปฺปุริโส อิติปิ ฯ ทุติยํ ฯ

[๒๖๐] ๓ ตโยเม ภิกฺขเว เทเวสุ เทวสทฺทา นิจฺฉรนฺติ สมยา สมยํ อุปาทาย กตเม ตโย ๑ ยสฺมึ ภิกฺขเว สมเย อริยสาวโก เกสมสฺสุ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชาย เจเตติ ตสฺมึ สมเย เทเวสุ เทวสทฺโท นิจฺฉรติ เอโส อริยสาวโก มาเรน สทฺธึ สงฺคามาย เจเตตีติ อยํ ภิกฺขเว ปฐโม เทเวสุ เทวสทฺโท นิจฺฉรติ สมยา สมยํ อุปาทาย ฯ ๒ ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว ยสฺมึ สมเย อริยสาวโก สตฺตนฺนํ โพธิปกฺขิยานํ ธมฺมานํ ภาวนานุโยคมนุยุตฺโต วิหรติ ตสฺมึ ภิกฺขเว สมเย เทเวสุ เทวสทฺโท นิจฺฉรติ เอโส อริยสาวโก มาเรน สทฺธึ สงฺคามเมตีติ อยํ ภิกฺขเว ทุติโย เทเวสุ เทวสทฺโท นิจฺฉรติ สมยา สมยํ อุปาทาย ฯ ๓ ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว ยสฺมึ สมเย อริยสาวโก อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺ-

ปชฺช วิหรติ ตสฺมิ ภิกฺขเว สมเย เทเวสุ เทวสทฺโท นิจฺฉรติ เอโส อริยสาวโก วิชิตสงฺคาโม ตเมว สงฺคามสีสํ อภิวิชิย อชฺฌาวสตีติ อยํ ภิกฺขเว ตติโย เทเวสุ เทวสทฺโท นิจฺฉรติ สมยา สมยํ อุปาทาย ฯ อิเม โข ภิกฺขเว ตโย เทเวสุ เทวสทฺทา นิจฺฉรนฺติ สมยา สมยํ อุปาทายาติ ฯ

ทิสฺวา วิชิตสงฺคามํ สมฺมาสมฺพุทฺธสาวกํ
เทวตาปี นมสฺสนฺติ มหนฺตํ วีตสารทํ
นโม เต ปุริสาชญฺญ โย ตฺวํ ทุชฺชยมชฺฌภู
เชตฺวาน มจฺจุโน เสนํ วิโมกฺเขน อนาวรํ
อิติเหตํ นมสฺสนฺติ เทวตา ปตฺตมานสา
ตญฺหิ ตสฺส นมสฺสนฺติ เยน มจฺจุวสํ วเชติ ฯ ตติยํ ฯ

[๒๖๑] ๔ ยทา ภิกฺขเว เทโว เทวกายา จวนธมฺโม โหติ ปญฺจสฺส ปุพฺพนิมิตฺตานิ ปาตุภวนฺติ มาลา มิลายนฺติ วตฺถานิ กิลิสฺสนฺติ กจฺเฉหิ เสทา มุจฺจนฺติ กาเย ทุพฺพณฺณิยํ โอกฺกมติ สเก เทโว เทวาสเน นาภิรมตีติ ฯ ตเมนํ ภิกฺขเว เทวา จวนธมฺโม อยํ เทวปุตฺโตติ อิติ วิทิตฺวา ตีหิ วาจาหิ อนุโมทนฺติ อิโต โภ สุคติ คจฺฉ สุคตึ คนฺตฺวา สุคตฺถลาภึ ลภ สุคตฺถลาภึ ลภิตฺวา สุปติฏฺฐิโต ภาวาหีติ ฯ

[๒๖๒] เอวํ วุตฺเต อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ กินฺนุ โข ภนฺเต เทวานํ สุคติคมนสงฺขาตํ กิญฺจ ภนฺเต เทวานํ

สุคตทฺธชาภสงฺขาตํ กึ ปน ภนฺเต เทวานํ สุปฏิฏฺฐิตสงฺขาตนฺติ ฯ มนุสฺสตฺตํ โข ภิกฺขเว เทวานํ สุคติคมนสงฺขาตํ ยํ มนุสฺสภูโต สมาโน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย สทฺธํ ปฏิลภติ อิทํ โข ภิกฺขเว เทวานํ สุคตทฺธชาภสงฺขาตํ สา โข ปนสฺส สทฺธา นิวิฏฺฐา โหติ มูลชาตา ปติฏฺฐิตา ทฬฺหา อสංหาริยา สมเณน วา พฺราหฺมเณน วา เทเวน วา มาเรน วา พฺรหฺมุนา วา เกนจิ วา โลกสฺมิ อิทํ โข ภิกฺขเว เทวานํ สุปฏิฏฺฐิตสงฺขาตนฺติ ฯ

ยทา เทโว เทวกายา จวติ อายุสงฺขยา
ตโย สทฺธา นิจฺฉรนฺติ เทวานํ อนุโมทตํ
อิโต โภ สุคตึ คจฺฉ มนุสฺสานํ สหพฺยตํ
มนุสฺสภูโต สทฺธมฺเม ลภ สทฺธํ อนุตฺตรํ
สา เต สทฺธา นิวิฏฺฐสฺส มูลชาตา ปติฏฺฐิตา
ยาวชีวํ อสංหิรา สทฺธมฺเม สุปเวทิเต ฯ
กายทุจฺจริตํ หิตฺวา วจีทุจฺจริตานิ จ
มโนทุจฺจริตํ หิตฺวา ยญฺจญฺญํ โทสสญฺญิตํ
กาเยน กุสลํ กตฺวา วาจาย กุสลํ พหุ
มนสา กุสลํ กตฺวา อปฺปมาณํ นิรูปธึ ฯ
ตโต โอปธิกํ ปุญฺญ กตฺวา ทาเนน ตํ พหุ
อญฺเญปี มจฺเจ สทฺธมฺเม พฺรหฺมจริเย นิเวสย
อิมาย อนุกมฺปาย เทวา เทวํ ยทา วิทู

จวนฺตํ อนุโมทนฺติ เอหิ เทว ปุนปฺปุนนฺติ ฯ จตุตฺถํ ฯ

[๒๖๓] ๕ ตโยเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา โลเก อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํ กตเม ตโย ๑ อิธ ภิกฺขเว ตถาคโต โลเก อุปฺปชฺชติ อรหं สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควา โส ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติ อยं ภิกฺขเว ปฐโม ปุคฺคโล โลเก อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํ ฯ ๒ ปุน จ ปรं ภิกฺขเว ตสฺเสว สตฺถุโน สาวโก อรหं โหติ ขีณาสโว วุสิตวา กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทตฺโถ ปริกฺขีณภวสโยชโน สมฺมทญฺญา วิมุตฺโต โส ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติ อยมฺปิ ภิกฺขเว ทุติโย ปุคฺคโล โลเก อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํ ฯ ๓ ปุน จ ปรं ภิกฺขเว ตสฺเสว สตฺถุโน สาวโก เสกฺโข โหติ ปาฏิปโท พหุสฺสุโต สีลวตูปปนฺโน โสปิ ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌ-

กลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติ อยมฺปี ภิกฺขเว ตติโย ปุคฺคโล โลเก อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํ ฯ อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ปุคฺคลา โลเก อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานนฺติ ฯ

สตฺถา หิ โลเก ปชโม มเหสี
ตสฺสนฺวโย สาวโก ภาวิตตฺโต
อถาปโร ปาฏิปโทปี เสกฺโข
พหุสฺสุโต ธีตวตูปปนฺโน ฯ
เอเต ตโย เทวมนุสฺสเสฏฺฐา
ปภงฺกรา ธมฺมมุทีรยนฺตา
อปาปุรนฺติ อมตสฺส ทฺวารํ
โยคา ปโมจนฺติ พหุชนํ เต ฯ
เย สตฺถวาเหน อนุตฺตเรน
สุเทสิตํ มคฺคมนุกฺกมนฺติ
อิเธว ทุกฺขสฺส กโรนฺติ อนฺตํ
เย อปฺปมตฺตา สุคตสฺส สาสเนติ ฯ ปญฺจมํ ฯ

[๒๖๔] ๖ อสุภานุปสฺสี ภิกฺขเว กายสฺมึ วิหรถ อานาปานสฺสติ จ โว อชฺฌตฺตํ ปริมุขํ สุปติฏฺฐิตา โหตุ สพฺพสงฺขาเรสุ

อนิจฺจานุปสฺสิโน วิหรถ ฯ อสุภานุปสฺสินฺ ภิกฺขเว กายสฺมิ วิหรถ โย สุภาย ธาตุยา ราคานุสโย โส ปหียติ ฯ อานาปานสฺสติยา ขฺวาหนฺ ภิกฺขเว ภาวิตาย พหุลีกตาย เอวมยมานิสโส ปาฏิกงฺขา เต น โหนฺติ ฯ สพฺพสงฺขาเรสุ อนิจฺจานุปสฺสินฺ วิหรถ ยา อวิชฺชา สา ปหียติ ยา วิชฺชา สา อุปฺปชฺชตีติ ฯ

อสุภานุปสฺสี กายสฺมิ อานาปาเน ปฏิสฺสโต
สพฺพสงฺขารสมถ ปสฺสนฺ อาคาปี สพฺพทา ฯ
ส เว สมฺมทฺทโส ภิกฺขุ ยโค ตตฺถ วิมุจฺจติ
อภิญฺญาโวสิโต สนฺโต ส เว โยคาติโค มุนีติ ฯ ฉฏฺฐนฺ ฯ

[๒๖๕] ๗ ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺนสฺส ภิกฺขุโน อยมนุธมฺโม โหติ เวยฺยากรณาย ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺโนยนฺติ ภาสฺมาโน ธมฺมญฺเญว ภาสติ โน อธมฺมนฺ วิตกฺกยมาโน ปน ธมฺมวิตกฺกญฺเญว วิตกฺเกติ โน อธมฺมวิตกฺกนฺ ตทุภยนฺ อภินิวชฺเชตฺวา อุเปกฺขโก วิหรติ สโต สมฺปชาโนติ ฯ

ธมฺมาราโม ธมฺมรโต ธมฺมนฺ อนุวิจินฺตยนฺ
ธมฺมนฺ อนุสฺสรนฺ ภิกฺขุ สทฺธมฺมา น ปริหายติ ฯ
จรนฺ วา ยทิ วา ติฏฺฐนฺ นิสินฺโน อุท วา สยนฺ
อชฺฌตฺตนฺ สมยนฺ จิตฺตนฺ สนฺติเมวาธิคจฺฉตีติ ฯ สตฺตมนฺ ฯ

[๒๖๖] ๘ ตโยเม ภิกฺขเว อกุสลวิตกฺกา อนิฏฺฐกรณา อจกฺขุกรณา อญฺญาณกรณา ปญฺญานิโรธิกา วิฆาตปกฺขิกา อนิพฺพาน-

สงฺวตฺตนิกา กตเม ตโย กามวิตกฺโก ภิกฺขเว อนฺธกรโณ อจกฺขุกรโณ อญฺญาณกรโณ ปญฺญานิโรธิโก วิฆาตปกฺขิโก อนิพฺพานสงฺวตฺตนิโก ฯ พฺยาปาทวิตกฺโก ภิกฺขเว อนฺธกรโณ อจกฺขุกรโณ อญฺญาณกรโณ ปญฺญานิโรธิโก วิฆาตปกฺขิโก อนิพฺพานสงฺวตฺตนิโก ฯ วิหึสาวิตกฺโก ภิกฺขเว อนฺธกรโณ อจกฺขุกรโณ อญฺญาณกรโณ ปญฺญานิโรธิโก วิฆาตปกฺขิโก อนิพฺพานสงฺวตฺตนิโก ฯ อิเม โข ภิกฺขเว ตโย อกุสลา วิตกฺกา อนฺธกรณา อจกฺขุกรณา อญฺญาณกรณา ปญฺญานิโรธิกา วิฆาตปกฺขิกา อนิพฺพานสงฺวตฺตนิกา ฯ

[๒๖๗] ตโยเม ภิกฺขเว กุสลา วิตกฺกา อนนฺธกรณา จกฺขุกรณา ญาณกรณา ปญฺญาวุทฺธิกา อวิฆาตปกฺขิกา นิพฺพานสงฺวตฺตนิกา กตเม ตโย เนกฺขมฺมวิตกฺโก ภิกฺขเว อนนฺธกรโณ จกฺขุกรโณ ญาณกรโณ ปญฺญาวุทฺธิโก อวิฆาตปกฺขิโก นิพฺพานสงฺวตฺตนิโก ฯ อพฺยาปาทวิตกฺโก ภิกฺขเว อนนฺธกรโณ จกฺขุกรโณ ญาณกรโณ ปญฺญาวุทฺธิโก อวิฆาตปกฺขิโก นิพฺพานสงฺวตฺตนิโก ฯ อวิหึสาวิตกฺโก ภิกฺขเว อนนฺธกรโณ จกฺขุกรโณ ญาณกรโณ ปญฺญาวุทฺธิโก อวิฆาตปกฺขิโก นิพฺพานสงฺวตฺตนิโก ฯ อิเม โข ภิกฺขเว ตโย กุสลา วิตกฺกา อนนฺธกรณา จกฺขุกรณา ญาณกรณา ปญฺญาพุทฺธิกา อวิฆาตปกฺขิกา นิพฺพานสงฺวตฺตนิกาติ ฯ

ตโย วิตกฺเก กุสเล วิตกฺกเย

ตโย ปน อกุสเล นิรากเร
ส เว วิตกฺกานิ วิจาริตานิ
สเมติ วุฏฺฐิ รชํ สมูหตํ
ส เว วิตกฺกูปสเมน เจตสา
อิเธว โส สนฺติปทํ สมชฺชคาติ ฯ อฏฺฐมํ ฯ

[๒๖๘] ๙ ตโยเม ภิกฺขเว อนฺตรา มลา อนฺตรา อมิตฺตา อนฺตรา สปตฺตา อนฺตรา วธกา อนฺตรา ปจฺจตฺถิกา กตเม ตโย โลโภ ภิกฺขเว อนฺตรา มโล อนฺตรา อมิตฺโต อนฺตรา สปตฺโต อนฺตรา วธโก อนฺตรา ปจฺจตฺถิโก ฯ โทโส ภิกฺขเว อนฺตรา มโล อนฺตรา อมิตฺโต อนฺตรา สปตฺโต อนฺตรา วธโก อนฺตรา ปจฺจตฺถิโก ฯ โมโห ภิกฺขเว อนฺตรา มโล อนฺตรา อมิตฺโต อนฺตรา สปตฺโต อนฺตรา วธโก อนฺตรา ปจฺจตฺถิโก ฯ อิเม โข ภิกฺขเว ตโย อนฺตรา มลา อนฺตรา อมิตฺตา อนฺตรา สปตฺตา อนฺตรา วธกา อนฺตรา ปจฺจตฺถิกาติ ฯ

อนตฺถชนโน โลโภ โลโภ จิตฺตปฺปโกปโน
ภยมนฺตรโต ชาตํ ตํ ชโน นาวพุชฺฌติ ฯ
ลุทฺโธ อตฺถํ น ชานาติ ลุทฺโธ ธมฺมํ น ปสฺสติ
อนฺธตมํ ตทา โหติ ยํ โลโภ สหเต นรํ ฯ
โย จ โลภํ ปหนฺตฺวาน โลภเนยฺเย น ลุพฺภติ
โลโภ ปหียฺยเต ตมฺหา อุทพินฺทุว โปกฺขรา ฯ

อนตฺถชนโน โทโส โทโส จิตฺตปฺปโกปโน
ภยมนฺตรโต ชาตํ ตํ ชโน นาวพุชฺฌติ ฯ
ทุฏฺโฐ อตฺถํ น ชานาติ ทุฏฺโฐ ธมฺมํ น ปสฺสติ
อนฺธตมํ ตทา โหติ ยํ โทโส สหเต นรํ ฯ
โย จ โทสํ ปหนฺตฺวาน โทสเนยฺเย น ทุสฺสติ
โทโส ปหียเต ตมฺหา ตาลปกฺกว พนฺธนา ฯ
อนตฺถชนโน โมโห โมโห จิตฺตปฺปโกปโน
ภยมนฺตรโต ชาตํ ตํ ชโน นาวพุชฺฌติ ฯ
มูโฬฺห อตฺถํ น ชานาติ มูโฬฺห ธมฺมํ น ปสฺสติ
อนฺธตมํ ตทา โหติ ยํ โมโห สหเต นรํ ฯ
โย จ โมหํ ปหนฺตฺวาน โมหเนยฺเย น มุยฺหติ
โมหํ วิหนฺติ โส สพฺพํ อาทิจฺโจวุทยํ ตมนฺติ ฯ นวมํ ฯ

[๒๖๙] ๑๐ ตีหิ ภิกฺขเว อสทฺธมฺเมหิ อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต เทวทตฺโต อาปายิโก เนรยิโก กปฺปฏฺโฐ อเตกิจฺโฉ กตเมหิ ตีหิ ปาปีจฺฉตาย ภิกฺขเว อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต เทวทตฺโต อาปายิโก เนรยิโก กปฺปฏฺโฐ อเตกิจฺโฉ ฯ ปาปมิตฺตตาย ภิกฺขเว อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต เทวทตฺโต อาปายิโก กปฺปฏฺโฐ อเตกิจฺโฉ ฯ สติ โข ปน อุตฺตริ กรณีเย โอรมตฺตเกน วิเสสาธิคเมน จ อนฺตรา โวสานํ อาปาทิ ฯ อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ อสทฺธมฺเมหิ อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต เทวทตฺโต อาปายิโก

กปฺปฏฺโฐ อเตกิจฺโฉติ ฯ

มา ชาตุ โกจิ โลกสฺมิ ปาปีจฺโฉ อุปปชฺชถ
ตทิมินาปี ชานาถ ปาปีจฺฉานํ ยถา คติ ฯ
ปณฺฑิโตติ สมญฺญาโต ภาวิตตฺโตติ สมฺมโต
ชตํ ว ยสฺสา อตฺถา เทวทตฺโตติ เม สุตํ ฯ
โส ปมาทมนุจิณฺโณ อาสชฺช นํ ตถาคตํ
อวีจินิรยํ ปตฺโต จตุทฺวารํ ภยานกํ ฯ
อทุฏฺฐสฺส หิ โย ทุพฺภเ ปาปกมฺมํ อกุพฺพโต
ตเมว ปาปํ ผุสฺเสติ ทุฏฺฐจิตฺตํ อนาทรํ ฯ
สมุทฺทํ วิสกุมฺภเน โย มญฺเญยฺย ปทูสิตุํ
น โส เตน ปทูเสยฺย ตสฺมา หิ อุทธิ มหา ฯ
เอวเมตํ ตถาคตํ โย วาเทน วิหึสติ
สมฺมคฺคตํ สนฺตจิตฺตํ วาโท ตมฺหิ น รูหติ ฯ
ตาทิสํ มิตฺตํ กุพฺเพถ ตญฺจ เสเวยฺย ปณฺฑิโต
ยสฺส มคฺคานุโค ภิกฺขุ ขยํ ทุกฺขสฺส ปาปุเณติ ฯ
อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ทสมํ ฯ

วคฺโค จตุตฺโถ ฯ

ตสฺสุทฺทานํ

วิตกฺก สกฺการ สทฺท จวมาน โลเก อสุภํ
ธมฺม อนฺธการ มลํ เทวทตฺเตน เต ทสาติ ฯ

อิติวุตฺตเก ติกนิปาตสฺส ปญฺจมวคฺโค

[๒๗๐] • วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ ตโย-เม ภิกฺขเว อคฺคปฺปสาทา กตเม ตโย ยาวตา ภิกฺขเว สตฺตา อปาทา วา ทฺวิปาทา วา จตุปฺปทา วา พหุปฺปทา วา รูปีโน วา อรูปีโน วา สญฺญิโน วา อสญฺญิโน วา เนวสญฺญีนาสญฺญิโน วา ตถาคโต เตสํ อคฺคมกฺขายติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ เย ภิกฺขเว พุทฺเธ ปสนฺนา อคฺเค เต ปสนฺนา อคฺเค โข ปน ปสนฺนานํ อคฺโค วิปาโก โหติ ฯ ยาวตา ภิกฺขเว ธมฺมา สงฺขตา วา อสงฺขตา วา วิราโค เตสํ อคฺคมกฺขายติ ยทิทํ มทนิมฺมทโน บีปาสวินโย อาลยสมุคฺฆาโต วฏฺฏุปจฺเฉโท ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานํ เย ภิกฺขเว วิราเค ธมฺเม ปสนฺนา อคฺเค เต ปสนฺนา อคฺเค โข ปน ปสนฺนานํ อคฺโค วิปาโก โหติ ฯ ยาวตา ภิกฺขเว สงฺขตา ธมฺมา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค เตสํ อคฺคมกฺขายติ เสยฺยถีทํ สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ เย ภิกฺขเว อริยมคฺคธมฺเม ปสนฺนา อคฺเค เต ปสนฺนา อคฺเค โข ปน ปสนฺนานํ อคฺโค วิปาโก โหติ ฯ ยาวตา ภิกฺขเว สงฺฆา วา คณา วา ตถาคตสาวกสงฺโฆ เตสํ อคฺคมกฺขายติ ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ

ปุริสปุคฺคลา เย ภิกฺขเว สงฺเฆ ปสนฺนา อคฺเค เต ปสนฺนา อคฺเค โข ปน ปสนฺนานํ อคฺโค วิปาโก โหติ อิเม โข ภิกฺขเว ตโย อคฺคปฺปสาทาติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

อคฺคโต เว ปสนฺนานํ อคฺคํ ธมฺมํ วิชานตํ
อคฺเค พุทฺเธ ปสนฺนานํ ทกฺขิเณยฺเย อนุตฺตเร
อคฺเค ธมฺเม ปสนฺนานํ วิราคูปสเม สุเข
อคฺเค สงฺเฆ ปสนฺนานํ ปุญฺญกฺเขตฺเต อนุตฺตเร
อคฺคสฺมิ ทานํ ททตํ อคฺคํ ปุญฺญํ ปวฑฺฒติ
อคฺคํ อายุ จ วณฺโณ จ ยโส กิตฺติ สุขํ พลํ ฯ
อคฺคสฺส ทาตา เมธาวี อคฺคธมฺมสมาหิโต
เทวภูโต มนุสฺโส วา อคฺคปฺปตฺโต ปโมทตีติ ฯ

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ปฐมํ ฯ

[๒๗๑] ๒ อนุตฺตริยํ ภิกฺขเว ชีวิกานํ ยทิทํ ปิณฺโฑลฺยํ อภิกฺขาปายํ ภิกฺขเว โลกสฺมิํ ปิณฺโฑโล วิจรติ ปตฺตปาณีติ ฯ ตญฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว กุลปุตฺตา อุเปนฺติ อตฺถวสิกา อตฺถวสํ ปฏิจฺจ เนว ราชาภินีตา น โจราภินีตา น อิณฏฺฏา[1] น ภยฏฺฏา[2] อาชีวิกา ปกตา[3] อปิ จ โข อตฺถิณฺณมฺหา ชาติยา ชรามรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ ทุกฺ-

---

๑ อิณฏฺฏาติปิ ฯ ๒ ภยฏฺฏาติปิ ฯ ๓ อฏฺฐกถายํ น อาชีวิกา ปกตา ฯ

โขตินฺณา ทุกฺขปเรตา อปฺเปว นาม อิมสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส อนฺตกิริยา ปญฺญาเยถาติ ฯ เอวํ ปพฺพชิโต จายํ ภิกฺขเว กุลปุตฺโต โหติ อภิชฺฌาลุ กาเมสุ ติพฺพสาราโค พฺยาปนฺนจิตฺโต ปทุฏฺฐมนสงฺกปฺโป มุฏฺฐสฺสติ อสมฺปชาโน อสมาหิโต วิพฺภนฺตจิตฺโต ปากตินฺทฺริโย ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ฉวาลาตํ อุภโต ปทิตฺตํ มชฺเฌ คูถคตํ เนว คาเม กฏฺฐตฺถํ ผรติ น อรญฺเญ ตถูปมาหํ ภิกฺขเว อิมํ ปุคฺคลํ วทามิ คิหิโภคา จ ปริหีโน สามญฺญตฺถญฺจ น ปริปูเรตีติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

คิหิโภคา จ ปริหีโน สามญฺญตฺถญฺจ ทุพฺภโค
ปริธสฺมาโน ปกิเรติ ฉวาลาตํ วินสฺสติ ฯ
เสยฺโย อโยคุโฬ ภุตฺโต ตตฺโต อคฺคิสิขูปโม
ยญฺเจ ภุญฺเชยฺย ทุสฺสีโล รฏฺฐปิณฺฑํ อสญฺญโตติ ฯ ทุติยํ ฯ

[๒๗๒] ๓ สงฺฆาฏิกณฺเณ เจปี ภิกฺขเว ภิกฺขุ คเหตฺวา ปีฏฺฐิโต ปีฏฺฐิโต อนุพนฺโธ อสฺส ปาเท ปาทํ นิกฺขิปนฺโต โส จ โหติ อภิชฺฌาลุ กาเมสุ ติพฺพสาราโค พฺยาปนฺนจิตฺโต ปทุฏฺฐมนสงฺกปฺโป มุฏฺฐสฺสติ อสมฺปชาโน อสมาหิโต วิพฺภนฺตจิตฺโต ปากตินฺทฺริโย อถ โข โส อารกา ว มยฺหํ อหญฺจ ตสฺส ฯ ตํ กิสฺส เหตุ ธมฺมํ หิ โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ น ปสฺสติ ธมฺมํ

• คูถคตนฺติปี ฯ

อปสฺสนฺโต มํ น ปสฺสติ โยชนสเต เจปี โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิหเรยฺย โส จ โหติ อนภิชฺฌาลุ กาเมสุ น ติพฺพสาราโค อพฺยาปนฺนจิตฺโต อปฺปทุฏฺฐมนสงฺกปฺโป อุปฏฺฐิตสติ สมฺปชาโน สมาหิโต เอกคฺคจิตฺโต สำวุตินฺทฺริโย อถ โข โส สนฺติเกว มยฺหํ อหญฺจ ตสฺส ฯ ตำ กิสฺส เหตุ ธมฺมำ หิ โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปสฺสติ ธมฺมำ ปสฺสนฺโต มำ ปสฺสตีติ ฯ

อนุพนฺโธปี เจ อสฺส มหิจฺโฉ ว วิฆาตวา
เอชานุโค อเนชสฺส นิพฺพุตสฺส อนิพฺพุโต
ติทฺโธ โส วีตเคธสฺส ปสฺส ยาวญฺจ อารกา ฯ
โย จ ธมฺมมภิญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ปณฺฑิโต
รหโทว นิวาโต จ อเนโช วูปสมฺมติ
อเนโช โส อเนชสฺส นิพฺพุตสฺส จ นิพฺพุโต
อติทฺโธ วีตเคธสฺส ปสฺส ยาวญฺจ สนฺติเกติ ฯ ตติยำ ฯ

[๒๗๓] ๔ ตโยเม ภิกฺขเว อคฺคี กตเม ตโย ราคคฺคิ โทสคฺคิ โมหคฺคิ ฯ อิเม โข ภิกฺขเว ตโย อคฺคีติ ฯ

ราคคฺคิ ทหติ มจฺเจ รตฺเต กาเมสุ มุจฺฉิเต
โทสคฺคิ ปน พฺยาปนฺเน นเร ปาณาติปาติโน
โมหคฺคิ ปน สมฺมูเฬฺห อริยธมฺเม อโกวิเท ฯ
เอเต อคฺคี อชานนฺตา สกฺกายาภิรตา ปชา
เต วฑฺฒยนฺติ นิรยำ ติรจฺฉานญฺจ โยนิโย

อสุรํ ปีตฺติวิสยญฺจ อมุตฺตา มารพนฺธนา ฯ
เย จ รตฺตินฺทิวา ยุตฺตา สมฺมาสมฺพุทฺธสาสเน
เต นิพฺพาเปนฺติ ราคคฺคึ นิจฺจํ อสุภสญฺญิโน
โทสคฺคึ ปน เมตฺตาย นิพฺพาเปนฺติ นรุตฺตมา
โมหคฺคึ ปน ปญฺญาย ยายํ นิพฺเพธคามินี ฯ
เต นิพฺพาเปตฺวา นิปกา รตฺตินฺทิวมตนฺทิตา
อเสสํ ปรินิพฺพนฺติ อเสสํ ทุกฺขมชฺฌคุ ฯ
อริยทฺทสา เวทคุโน สมฺมทญฺญาย ปณฺฑิตา
ชาติกฺขยมภิญฺญาย นาคจฺฉนฺติ ปุนพฺภวนฺติ ฯ จตุตฺถํ ฯ

[๒๗๔] ๕ ตถา ตถา ภิกฺขเว ภิกฺขุ อุปปริกฺเขยฺย ยถา ยถา อุปปริกฺขโต พหิทฺธา จสฺส วิญฺญาณํ อวิกฺขิตฺตํ อวิสฏํ อชฺฌตฺตํ อสณฺฐิตํ อนุปาทาย อปริตสฺสโต อายติ ชาติชรามรณ-ทุกฺขสมุทยสมฺภโว น โหตีติ ฯ

สตฺตสงฺคปหีนสฺส เนตฺติจฺฉินฺนสฺส ภิกฺขุโน
วิกฺขีโณ ชาติสංสาโร นตฺถิ อสฺส ปุนพฺภโวติ ฯ ปญฺจมํ ฯ

[๒๗๕] ๖ ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว กามูปปตฺติโย กตมา ติสฺโส ปจฺจุปฏฺฐิตกามา นิมฺมานรติโน ปรนิมฺมิตวสวตฺติโน ฯ อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส กามูปปตฺติโยติ ฯ

ปจฺจุปฏฺฐิตกามา จ เย เทวา วสวตฺติโน
นิมฺมานรติโน เทวา เย จญฺเญ กามโภคิโน

อิตฺถภาวญฺญถาภาวํ กามโภเคสุ ปณฺฑิตา
สพฺเพ ปริจฺจเช กาเม เย ทิพฺพา เย จ มานุสา
ปียรูปสาคธิตํ เฉตฺวา โสตํ ทุรจฺจยํ
อเสสํ ปรินิพฺพนฺติ อเสสํ ทุกฺขมชฺฌคุ
อริยทสฺสา เวทคุโน สมฺมทญฺญาย ปณฺฑิตา
ชาติกฺขยมภิญฺญาย นาคจฺฉนฺติ ปุนพฺภวนฺติ ฯ ฉฏฺฐํ ฯ

[๒๗๖] ๗ กามโยคยุตฺโต ภิกฺขเว ภวโยคยุตฺโต อาคามี โหติ อาคนฺตฺวา อิตฺถตฺตํ ฯ กามโยควิสํยุตฺโต ภิกฺขเว ภวโยคยุตฺโต อนาคามี โหติ อนาคนฺตฺวา อิตฺถตฺตํ ฯ กามโยควิสํยุตฺโต ภิกฺขเว ภวโยควิสํยุตฺโต อรหา โหติ ขีณาสโวติ ฯ

กามโยเคน สํยุตฺตา ภวโยเคน จูภยํ
สตฺตา คจฺฉนฺติ สํสารํ ชาติมรณคามินนฺติ[1] ฯ
เย จ กาเม ปหนฺตฺวาน อปฺปตฺตา อาสวกฺขยํ
ภวโยเคน สํยุตฺตา อนาคามีติ วุจฺจเร ฯ
เย จ โข ฉินฺนสํสยา ขีณมานปุนพฺภวา
เต เว ปารคตา โลเก เย ปตฺตา อาสวกฺขยนฺติ ฯ สตฺตมํ ฯ

[๒๗๗] ๘ กลฺยาณสีโล ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณธมฺโม กลฺยาณปญฺโญ อิมสฺมิ ธมฺมวินเย เกวลี วุสิตวา อุตฺตมปุริโสติ วุจฺจติ ฯ

---

๑ ยุ. อฏฺฐกถายญฺจ ชาติมรณคามิโน ฯ

๑ กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณสีโล โหติ อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลวา โหติ ปาฏิโมกฺขสංวรสංวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ เอวं โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณสีโล โหติ ฯ อิติ กลฺยาณสีโล ฯ ๒ กลฺยาณธมฺโม จ กถं โหติ อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สตฺตตฺตีสโพธิปกฺขิกานं ธมฺมานं ภาวนานุโยคมนุยุตฺโต วิหรติ เอวं โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณธมฺโม โหติ ฯ อิติ กลฺยาณสีโล กลฺยาณธมฺโม ฯ ๓ กลฺยาณปญฺโญ จ กถं โหติ อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อาสวานं ขยา อนาสวं เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏเฐว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ เอวं โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณปญฺโญ โหติ ฯ อิติ กลฺยาณสีโล กลฺยาณธมฺโม กลฺยาณปญฺโญ อิมสฺมิ ธมฺมวินเย เกวลึ วุสิตวา อุตฺตมปุริโสติ วุจฺจตีติ ฯ

ยสฺส กาเยน วาจาย มนสา นตฺถิ ทุกฺกฏํ
ตํ เว กลฺยาณสีโลติ อาหุ ภิกฺขุ หิรีมตํ ฯ
ยสฺส ธมฺมา สุภาวิตา ปตฺตสมฺโพธิคามิโน
ตํ เว กลฺยาณธมฺโมติ อาหุ ภิกฺขุ อนุสฺสตํ ฯ
โย ทุกฺขสฺส ปชานาติ อิเธว ขยมตฺตโน
ตํ เว กลฺยาณปญฺโญติ อาหุ ภิกฺขุ อนาสวํ
เตหิ ธมฺเมหิ สมฺปนฺนํ อนีฆํ ฉินฺนสංสยं

อสิตํ สพฺพโลกสฺส อาหุ สพฺพปหายินนฺติ ฯ อฏฺฐมํ ฯ

[๒๗๘] ๙ เทฺวมานิ ภิกฺขเว ทานานิ อามิสทานญฺจ ธมฺมทานญฺจ เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ ทานานํ ยทิทํ ธมฺมทานํ ฯ เทฺวเม ภิกฺขเว สํวิภาคา อามิสสํวิภาโค จ ธมฺมสํวิภาโค จ เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ สํวิภาคานํ ยทิทํ ธมฺมสํวิภาโค ฯ เทฺวเม ภิกฺขเว อนุคฺคหา อามิสานุคฺคโห จ ธมฺมานุคฺคโห จ เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ อนุคฺคหานํ ยทิทํ ธมฺมานุคฺคโหติ ฯ

ยมาหุ ทานํ ปรมํ อนุตฺตรํ
ยํ สํวิภาคํ ภควา อวณฺณยิ
อคฺคมฺหิ เขตฺตมฺหิ ปสนฺนจิตฺโต
วิญฺญู ปชานํ โก น ยเชถ กาเล ฯ
เย เจว ภาสนฺติ สุณนฺติ จูภยํ
ปสนฺนจิตฺตา สุคตสฺส สาสเน
เตสํ โส อตฺโถ ปรโม วิสุชฺฌติ
เย อปฺปมตฺตา สุคตสฺส สาสเนติ ฯ นวมํ ฯ

[๒๗๙] ๑๐ ธมฺเมนาหํ ภิกฺขเว เตวิชฺชํ พฺราหฺมณํ ปญฺญาเปมิ นาญฺญํ ตปิตตาปนมตฺเตน ฯ กถญฺจาหํ ภิกฺขเว ธมฺเมน เตวิชฺชํ พฺราหฺมณํ ปญฺญาเปมิ นาญฺญํ ตปิตตาปนมตฺเตน ฯ อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ เสยฺยถีทํ

เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย ติสฺโสปิ ชาติโย จตสฺโสปิ ชาติโย ปญฺจปิ ชาติโย ทสปิ ชาติโย วีสมฺปิ ชาติโย ติงฺสมฺปิ ชาติโย จตฺตาฬีสมฺปิ ชาติโย ปญฺญาสมฺปิ ชาติโย ชาติสตมฺปิ ชาติสหสฺสมฺปิ ชาติสตสหสฺสมฺปิ อเนเกปิ สංวฏฺฏกปฺเป อเนเกปิ วิวฏฺฏกปฺเป อเนเกปิ สංวฏฺฏวิวฏฺฏกปฺเป อมุตฺราสึ เอวංนาโม เอวංโคตฺโต เอวංวณฺโณ เอวมาหาโร เอวංสุขทุกฺขปฏิสංเวที เอวมายุปริยนฺโต โส ตโต จุโต อมุตฺร อุทปาทึ ตตฺราปาสึ เอวංนาโม เอวංโคตฺโต เอวංวณฺโณ เอวมาหาโร เอวංสุขทุกฺขปฏิสංเวที เอวมายุปริยนฺโต โส ตโต จุโต อิธูปปนฺโนติ อิติ สาการං สอุทฺเทสං อเนกวิหิตං ปุพฺเพนิวาสං อนุสฺสรติ อยมสฺส ปฐมา วิชฺชา อธิคตา โหติ อวิชฺชา วิหตา วิชฺชา อุปฺปนฺนา ตโม วิหโต อาโลโก อุปฺปนฺโน ยถาตං อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต ฯ ๒ปุน จ ปรං ภิกฺขเว ภิกฺขุ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สตฺเต ปสฺสติ จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุคเต ทุคฺคเต ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ อิเม วต โภนฺโต สตฺตา กายทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา วจีทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา มโนทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา อริยานං อุปวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายං ทุคฺคตึ วินิปาตං นิรยං อุปปนฺนา อิเม วา ปน โภนฺโต สตฺตา กายสุจริเตน สมนฺนาคตา วจีสุจริเตน

สมนฺนาคตา มโนสุจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อนุปวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกา สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนาติ อิติ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน ฯเปฯ ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ อยมสฺส ทุติยา วิชฺชา อธิคตา โหติ อวิชฺชา วิหตา วิชฺชา อุปฺปนฺนา ตโม วิหโต อาโลโก อุปฺปนฺโน ยถาตํ อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต ฯ ๓ ปุน จ ปรं ภิกฺขเว ภิกฺขุ อาสวานं ขยา อนาสวं เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ อยมสฺส ตติยา วิชฺชา อธิคตา โหติ อวิชฺชา วิหตา วิชฺชา อุปฺปนฺนา ตโม วิหโต อาโลโก อุปฺปนฺโน ยถาตํ อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต ฯ เอวं โข อหं ภิกฺขเว ธมฺเมน เตวิชฺชं พฺราหฺมณํ ปญฺญาเปมิ นาญฺญं ตปีตตาปนมตฺเตนาติ ฯ

ปุพฺเพนิวาสं โย เวทิ สคฺคาปายญฺจ ปสฺสติ
อถ ชาติกฺขยं ปตฺโต อภิญฺญาโวสิโต มุนิ ฯ
เอตาหิ ตีหิ วิชฺชาหิ เตวิชฺโช โหติ พฺราหฺมโณ
ตมหํ วทามิ เตวิชฺชं นาญฺญं ตปีตตาปนนฺติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ทสมं ฯ

วคฺโค ปญฺจโม ฯ

ตสฺสุทฺทานํ

ปาสาทชีวิต สงฺฆาฏิ อคฺคิ อุปปริกฺขยา
อุปปตฺติ กาม กฬยาณํ ทานํ ธมฺเมน เต ทสาติ ฯ
ติกนิปาโต นิฏฺฐิโต ฯ

อิติวุตฺตเก จตุกฺกนิปาโต

[๒๘๐] ๑ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ อห-
มสฺมิ ภิกฺขเว พฺราหฺมโณ ยาจโยโค สทา ปยตปาณี อนุติม-
เทหธโร อนุตฺตโร ภิสโก สตฺถกวโต ตสฺส เม ตุเมฺห ปุตฺตา
โอรสา มุขโต ชาตา ธมฺมชา ธมฺมนิมฺมิตา ธมฺมทายาทา โน
อามิสทายาทา ฯ เทฺวมานิ ภิกฺขเว ทานานิ อามิสทานญฺจ
ธมฺมทานญฺจ เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ ทานานํ ยทิทํ
ธมฺมทานํ ฯ เทฺวเม ภิกฺขเว สํวิภาคา อามิสสํวิภาโค จ ธมฺม-
สํวิภาโค จ เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ สํวิภาคานํ ยทิทํ
ธมฺมสํวิภาโค ฯ เทฺวเม ภิกฺขเว อนุคฺคหา อามิสานุคฺคโห จ
ธมฺมานุคฺคโห จ เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ อนุคฺคหานํ
ยทิทํ ธมฺมานุคฺคโห ฯ เทฺวเม ภิกฺขเว ยาคา อามิสยาโค จ
ธมฺมยาโค จ เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ ยาคานํ ยทิทํ
ธมฺมยาโคติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

โย ธมฺมยาคํ อยชี อมจฺฉรี
ตถาคโต สพฺพสตฺตานุกมฺปี
ตํ ตาทิสํ เทวมนุสฺสเสฏฺฐํ
สตฺถา นมสฺสนฺติ ภวสฺส ปารคุนฺติ ฯ

อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ ปฐมํ ฯ

[๒๘๑] ๒ จตฺตาริมานิ ภิกฺขเว อปฺปานิ เจว สุลภานิ จ ตานิ จ อนวชฺชานิ กตมานิ จตฺตาริ ปิณฺฑิยาโลปภิกฺขเว จีวรานิ อปฺปญฺจ สุลภญฺจ ตญฺจ อนวชฺชํ ฯ ปิณฺฑิยาโลปภิกฺขเว โภชนานิ อปฺปญฺจ สุลภญฺจ ตญฺจ อนวชฺชํ ฯ รุกฺขมูลํ ภิกฺขเว เสนาสนานิ อปฺปญฺจ สุลภญฺจ ตญฺจ อนวชฺชํ ฯ ปูติมุตฺตํ ภิกฺขเว เภสชฺชานิ อปฺปญฺจ สุลภญฺจ ตญฺจ อนวชฺชํ ฯ อิมานิ โข ภิกฺขเว จตฺตาริ อปฺปานิ เจว สุลภานิ จ ตานิ จ อนวชฺชานิ ฯ ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺเปน จ ตุฏฺโฐ โหติ สุลเภน จ อนวชฺเชน จ อิมสฺสาหํ อญฺญตรํ สามญฺญงฺคนฺติ วทามีติ ฯ

อนวชฺเชน ตุฏฺฐสฺส อปฺเปน สุลเภน จ
น เสนาสนมารพฺภ จีวรํ ปานโภชนํ
วิฆาโต โหติ จิตฺตสฺส ทิสา นปฺปฏิหญฺญติ ฯ
เยปสฺส ธมฺมา อกฺขาตา สามญฺญสฺสานุโลมิกา
อธิคฺคหิตา ตุฏฺฐสฺส อปฺปมตฺตสฺส ภิกฺขุโนติ ฯ ทุติยํ ฯ

[๒๘๒] ๓ ชานโต อหํ ภิกฺขเว ปสฺสโต อาสวานํ ขยํ

วทามิ โน อชานโต โน อปสฺสโต ฯ กิญฺจ ภิกฺขเว ชานโต กิ ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ ฯ อิทํ ทุกฺขนฺติ ภิกฺขเว ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ ฯ อยํ ทุกฺขสมุทโยติ ภิกฺขเว ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ ฯ อยํ ทุกฺขนิโรโธติ ภิกฺขเว ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ ฯ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ภิกฺขเว ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ ฯ เอวํ โข ภิกฺขเว ชานโต เอวํ ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหตีติ ฯ

เสกฺขสฺส สิกฺขมานสฺส อุชุมคฺคานุสาริโน
ขยสฺมิ ปฐมํ ญาณํ ตโต อญฺญา อนนฺตรา ฯ
ตโต อญฺญา วิมุตฺตสฺส วิมุตฺติญาณมุตฺตมํ
อุปฺปชฺชติ ขเย ญาณํ ขีณา สโยชนา อิติ ฯ
น เตวิทํ กุสีเตน พาเฬนมวิชานตา
นิพฺพานํ อธิคนฺตพฺพํ สพฺพคนฺถปโมจนนฺติ ฯ ตติยํ ฯ

[๒๘๓] ๔ เย เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ อยํ ทุกฺขสมุทโยติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ อยํ ทุกฺขนิโรโธติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ ฯ น เม เต ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ วา สมณสมฺมตา พฺราหฺมเณสุ วา พฺราหฺมณสมฺมตา น จ ปเนเต อายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถํ วา พฺรหฺมญฺญตฺถํ วา ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา

สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติ ฯ เย จ โข เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ อยํ ทุกฺขสมุทโยติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ อยํ ทุกฺขนิโรโธติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ ฯ เต จ โข เม ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ เจว สมณสมฺมตา พฺราหฺมเณสุ จ พฺราหฺมณสมฺมตา เต จ ปนายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถญฺจ พฺรหฺมญฺญตฺถญฺจ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตีติ ฯ

เย ทุกฺขํ นปฺปชานนฺติ อโถ ทุกฺขสฺส สมฺภวํ
ยตฺถ จ สพฺพโส ทุกฺขํ อเสสํ อุปรุชฺฌติ
ตญฺจ มคฺคํ น ชานนฺติ ทุกฺขูปสมคามินํ
เจโตวิมุตฺติหีนา เต อโถ ปญฺญาวิมุตฺติยา
อภพฺพา เต อนฺตกิริยาย เต เว ชาติชรูปคา ฯ
เย จ ทุกฺขํ ปชานนฺติ อโถ ทุกฺขสฺส สมฺภวํ
ยตฺถ จ สพฺพโส ทุกฺขํ อเสสํ อุปรุชฺฌติ
ตญฺจ มคฺคํ ปชานนฺติ ทุกฺขูปสมคามินํ
เจโตวิมุตฺติสมฺปนฺนา อโถ ปญฺญาวิมุตฺติยา
ภพฺพา เต อนฺตกิริยาย น เต ชาติชรูปคาติ ฯ จตุตฺถํ ฯ

[๒๘๔] ๕ เย เต ภิกฺขเว ภิกฺขู สีลสมฺปนฺนา สมาธิสมฺปนฺนา ปญฺญาสมฺปนฺนา วิมุตฺติสมฺปนฺนา วิมุตฺติญาณทสฺสนสมฺ-

ปนฺนา โอวาทกา วิญฺญาปกา สนฺทสฺสกา สมาทปกา สมุตฺเตชกา สมฺปหํสกา อตฺถ สมกฺขาตาโร สทฺธมฺมสฺส ฯ ทสฺสนมฺปหํ ภิกฺขเว เตสํ ภิกฺขูนํ พหุการํ วทามิ สวนมฺปหํ ภิกฺขเว เตสํ ภิกฺขูนํ พหุการํ วทามิ อุปสงฺกมนมฺปหํ ภิกฺขเว เตสํ ภิกฺขูนํ พหุการํ วทามิ ปยิรุปาสนมฺปหํ ภิกฺขเว เตสํ ภิกฺขูนํ พหุการํ วทามิ อนุสฺสติมฺปหํ ภิกฺขเว เตสํ ภิกฺขูนํ พหุการํ วทามิ อนุปพฺพชฺชมฺปหํ ภิกฺขเว เตสํ ภิกฺขูนํ พหุการํ วทามิ ฯ ตํ กิสฺส เหตุ ตถารูเป ภิกฺขเว ภิกฺขู เสวโต ภชโต ปยิรุปาสโต อปริปูโรปี สีลกฺขนฺโธ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ อปริปูโรปี สมาธิกฺขนฺโธ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ อปริปูโรปี ปญฺญากฺขนฺโธ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ อปริปูโรปี วิมุตฺติกฺขนฺโธ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ อปริปูโรปี วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขนฺโธ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ เอวรูปา จ เต ภิกฺขเว ภิกฺขู สตฺถาโรติปี วุจฺจนฺติ สตฺถวาหาติปี วุจฺจนฺติ รณญฺชหาติปี วุจฺจนฺติ ตโมนุทาติปี วุจฺจนฺติ อาโลกกราติปี วุจฺจนฺติ โอภาสกราติปี วุจฺจนฺติ ปชฺโชตกราติปี วุจฺจนฺติ ปภงฺกราติปี วุจฺจนฺติ อุกฺกาธาราติปี วุจฺจนฺติ อริยาติปี วุจฺจนฺติ จกฺขุมนฺโตติปี วุจฺจนฺตีติ ฯ

ปาโมชฺชกรณฏฺฐานํ เอตํ โหติ วิชานตํ
ยทิทํ ภาวิตตฺตานํ อริยานํ ธมฺมชีวินํ ฯ
เต โสตยนฺติ สทฺธมฺมํ ภาสยนฺติ ปภงฺกรา

อาโลกกรณา ธีรา จกฺขุมนฺโต รณญฺชหา ฯ
เยสํ เว สาสนํ สุตฺวา สมฺมทญฺญาย ปณฺฑิตา
ชาติกฺขยมภิญฺญาย นาคจฺฉนฺติ ปุนพฺภวนฺติ ฯ ปญฺจมํ ฯ

[๒๘๕] ๖ จตฺตาโรเม ภิกฺขเว คณหุปฺปาทา ยตฺถ ภิกฺขุโน คณหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ ฯ กตเม จตฺตาโร จีวรเหตุ วา ภิกฺขเว ภิกฺขุโน คณหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ บิณฺฑปาตเหตุ วา ภิกฺขุโน คณหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ เสนาสนเหตุ วา ภิกฺขเว ภิกฺขุโน คณหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ อิติ ภวาภวเหตุ วา ภิกฺขเว ภิกฺขุโน คณหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ ฯ อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร คณหุปฺปาทา ยตฺถ ภิกฺขุโน คณหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชตีติ ฯ

คณหาทุติโย ปุริโส ทีฆมทฺธาน สํสรํ
อิตฺถภาวญฺญถาภาวํ สํสารํ นาติวตฺตติ ฯ
เอตมาทีนวํ ญตฺวา คณหา ทุกฺขสฺส สมฺภวํ
วีตตโณฺห อนาทาโน สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเชติ ฯ

[๒๘๖] ๗ สพฺรหฺมกานิ ภิกฺขเว ตานิ กุลานิ เยสํ ปุตฺตานํ มาตาปีตโร อชฺฌาคาเร ปูชิตา โหนฺติ ฯ สปุพฺพเทวตานิ ภิกฺขเว ตานิ กุลานิ เยสํ ปุตฺตานํ มาตาปีตโร อชฺฌาคาเร ปูชิตา โหนฺติ ฯ สปุพฺพาจริยานิ ภิกฺขเว ตานิ กุลานิ เยสํ ปุตฺตานํ มาตาปีตโร อชฺฌาคาเร ปูชิตา โหนฺติ ฯ สาหุเนยฺยานิ ภิกฺขเว

ตานิ กุลานิ เยสํ ปุตฺตานํ มาตาปิตโร อชฺฌาคาเร ปูชิตา โหนฺติ ฯ พฺรหฺมาติ ภิกฺขเว มาตาปิตูนเมตํ อธิวจนํ ฯ ปุพฺพเทวาติ ภิกฺขเว มาตาปิตูนเมตํ อธิวจนํ ฯ ปุพฺพาจริยาติ ภิกฺขเว มาตาปิตูนเมตํ อธิวจนํ ฯ อาหุเนยฺยาติ ภิกฺขเว มาตาปิตูนเมตํ อธิวจนํ ฯ กสฺส เหตุ พหุการา ภิกฺขเว มาตาปิตโร ปุตฺตานํ อาปาทกา โปสกา อิมสฺส ทสฺเสตาโรติ ฯ

พฺรหฺมาติ มาตาปิตโร ปุพฺพาจริยาติ วุจฺจเร
อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตานํ ปชาย อนุกมฺปกา ฯ
ตสฺมา หิ เน นมสฺเสยฺย สกฺกเรยฺย จ ปณฺฑิโต
อนฺเนน อโถ ปาเนน วตฺเถน สยเนน จ
อุจฺฉาทเนน นฺหาปเนน ปาทานํ โธวเนน จ ฯ
ตาย นํ ปาริจริยาย มาตาปิตูสุ ปณฺฑิตา
อิเธว นํ ปสํสนฺติ เปจฺจ สคฺเค ปโมทตีติ ฯ สตฺตมํ ฯ

[๒๘๗] ๘ พหุการา ภิกฺขเว พฺราหฺมณคหปติกา ตุมฺหากเมเต ปจฺจุปฏฺฐิตา จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรหิ ฯ ตุเมฺหปิ ภิกฺขเว พหุการา พฺราหฺมณคหปติกานํ ยํ เนสํ ธมฺมํ เทเสถ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสถ ฯ เอวมิทํ ภิกฺขเว อญฺญมญฺญํ นิสฺสาย พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ โอฆสฺส นิตฺถรณตฺถาย สมฺมาทุกฺขสฺส อนฺตกิริยายาติ ฯ

สาคารา อนาคารา จ อุโภ อญโญญญนิสสิตา
อาราธยนติ สทธมมं โยคกเขมं อนุตตรं
สาคาเรสุ จ จีวรं ปจจยं สยนาสนं
อนาคารา ปฏิจฉนติ ปริสสยวิโนทนं ฯ
สุคตं ปน นิสสาย คหฏฐา ฆรเมสิโน
สทธหานา อรหตं อริยปญญาย ฌายิโน
อิธ ธมมं จริตวาน มคคं สุคติคามินं
นนทิโน เทวโลกสมึ โมทนติ กามกามิโนติ ฯ อฏฐมं ฯ

[๒๘๘] ๙ เย เกจิ ภิกขเว ภิกขู กุหา ถทธา ลปา สิงคี อุนนพา อสมาหิตา ฯ น เม เต ภิกขเว ภิกขู มามกา อปคตา จ เต ภิกขเว ภิกขู อิมสมา ธมมวินยา น จ เต อิมสมึ ธมมวินเย วุฑฒึ วิรูพหึ เวปุลลं อาปชชนติ ฯ เย จ โข ภิกขเว ภิกขู นิกกุหา นิลลปา ธีรา อลทธา สุสมาหิตา เต จ โข เม ภิกขเว ภิกขู มามกา อนปคตา จ เต ภิกขเว ภิกขู อิมสมา ธมมวินยา อิมสมึ จ เต ธมมวินเย วุฑฒึ วิรูพหึ เวปุลลं อาปชชนตีติ ฯ

กุหา ถทธา ลปา สิงคี อุนนพา อสมาหิตา
น เต ธมเม วิรูหนติ สมมาสมพุทธเทสิเต ฯ
นิกกุหา นิลลปา ธีรา อลทธา สุสมาหิตา
เต เว ธมเม วิรูหนติ สมมาสมพุทธเทสิเตติ ฯ นวมं ฯ

[๒๘๙] ๑๐ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ปุริโส นทิยา โสเตน โอวุยฺหมาย ปียรูปสาตรูเปน ตเมนํ จกฺขุมา ปุริโส ตีเร ฐิโต ทิสฺวา เอวํ วเทยฺย กิญฺจาปี โข ตฺวํ อมฺโภ ปุริส นทิยา โสเตน โอวุยฺหสิ ปียรูปสาตรูเปน อถฺถิ เจตฺถ เหฏฺฐา รหโท สอูมี สาวฏฺโฏ สคโห สรกฺขโส ยํ ตฺวํ อมฺโภ ปุริส รหทํ ปาปุณิตฺวา มรณํ วา นิคจฺฉสิ มรณมตฺตํ วา ทุกฺขนฺติ ฯ อถ โข โส ภิกฺขเว ปุริโส ตสฺส ปุริสสฺส สทฺทํ สุตฺวา หตฺเถหิ จ ปาเทหิ จ ปฏิโสตํ วายเมยฺย ฯ อุปมา โข เม อยํ ภิกฺขเว กตา อตฺถสฺส วิญฺญาปนาย ฯ อยญฺเจเวตฺถ อตฺโถ นทิยา โสเตนาติ โข ภิกฺขเว ตณฺหาเยตํ อธิวจนํ ปียรูปสาตรูเปนาติ โข ภิกฺขเว ฉนฺนเมตํ อชฺฌตฺติกานํ อายตนานํ อธิวจนํ เหฏฺฐา รหโทติ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สโยชนานํ อธิวจนํ สอูมีติ โข ภิกฺขเว โกธุปายาสสฺเสตํ อธิวจนํ สาวฏฺโฏติ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนเมตํ กามคุณานํ อธิวจนํ สคโห สรกฺขโสติ โข ภิกฺขเว มาตุคามสฺเสตํ อธิวจนํ ปฏิโสตนฺติ โข ภิกฺขเว เนกฺขมฺมสฺเสตํ อธิวจนํ หตฺเถหิ จ ปาเทหิ จ วายาโมติ โข ภิกฺขเว วิริยารมฺภสฺเสตํ อธิวจนํ จกฺขุมา ปุริโส ตีเรติ โข ภิกฺขเว ตถาคตสฺเสตํ อธิวจนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสาติ ฯ

สหาปี ทุกฺเขน ชเหยฺย กาเม
โยคกฺเขมํ อายตึ ปตฺถยาโน

สมฺมปฺปชาโน สุวิมุตฺตจิตฺโต
วิมุตฺติยา ผสฺสเย ตตฺถ ตตฺถ
ส เวทคู วูสิตพฺรหฺมจริโย
โลกนฺตคู ปารคโตติ วุจฺจตีติ ฯ ทสมํ ฯ

[๒๙๐] ๑๑ จรโต เจปี ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อุปฺปชฺชติ กามวิตกฺโก วา พฺยาปาทวิตกฺโก วา วิหึสาวิตกฺโก วา ตญฺเจ ภิกฺขุ อธิวาเสติ นปฺปชหติ น วิโนเทติ น พฺยนฺตีกโรติ น อนภาวํ คเมติ จรมฺปี ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํภูโต อนาคามี อโนตฺตปฺปี สตตํ สมิตํ กุสีโต หีนวิริโยติ วุจฺจติ ฯ ฐิตสฺส เจปี ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อุปฺปชฺชติ กามวิตกฺโก วา พฺยาปาทวิตกฺโก วา วิหึสาวิตกฺโก วา ตญฺเจ ภิกฺขุ อธิวาเสติ นปฺปชหติ น วิโนเทติ น พฺยนฺตีกโรติ น อนภาวํ คเมติ ฐิโตปี ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํภูโต อนาคามี อโนตฺตปฺปี สตตํ สมิตํ กุสีโต หีนวิริโยติ วุจฺจติ ฯ นิสินฺนสฺส เจปี ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อุปฺปชฺชติ กามวิตกฺโก วา พฺยาปาทวิตกฺโก วา วิหึสาวิตกฺโก วา ตญฺเจ ภิกฺขุ อธิวาเสติ นปฺปชหติ น วิโนเทติ น พฺยนฺตีกโรติ น อนภาวํ คเมติ นิสินฺโนปี ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํภูโต อนาคามี อโนตฺตปฺปี สตตํ สมิตํ กุสีโต หีนวิริโยติ วุจฺจติ ฯ สยานสฺส เจปี ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ชาครสฺส อุปฺปชฺชติ กามวิตกฺโก วา พฺยาปาทวิตกฺโก วา วิหึสาวิตกฺโก วา ตญฺเจ ภิกฺขุ อธิวาเสติ นปฺป-

ชหติ น วิโนเทติ น พฺยนฺตีกโรติ น อนภาวํ คเมติ สยาโนปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชาคโร เอวมฺภูโต อนาคาปี อโนตฺตปฺปี สตตํ สมิตํ กุสีโต หีนวิริโยติ วุจฺจติ ฯ

[๒๙๓] จรโต เจปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อุปฺปชฺชติ กามวิตกฺโก วา พฺยาปาทวิตกฺโก วา วิหึสาวิตกฺโก วา ตญฺเจ ภิกฺขุ น อธิวาเสติ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ จรมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวมฺภูโต อาคาปี โอตฺตปฺปี สตตํ สมิตํ อารทฺธวิริโย ปหิตตฺโตติ วุจฺจติ ฯ จิตสฺส เจปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อุปฺปชฺชติ กามวิตกฺโก วา พฺยาปาทวิตกฺโก วา วิหึสาวิตกฺโก วา ตญฺเจ ภิกฺขุ น อธิวาเสติ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ จิโตปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวมฺภูโต อาคาปี โอตฺตปฺปี สตตํ สมิตํ อารทฺธวิริโย ปหิตตฺโตติ วุจฺจติ ฯ นิสินฺนสฺส เจปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อุปฺปชฺชติ กามวิตกฺโก วา พฺยาปาทวิตกฺโก วา วิหึสาวิตกฺโก วา ตญฺเจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น อธิวาเสติ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ นิสินฺโนปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวมฺภูโต อาคาปี โอตฺตปฺปี สตตํ สมิตํ อารทฺธวิริโย ปหิตตฺโตติ วุจฺจติ ฯ สยานสฺส เจปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ชาครสฺส อุปฺปชฺชติ กามวิตกฺโก วา พฺยาปาทวิตกฺโก วา วิหึสาวิตกฺโก วา ตญฺเจ ภิกฺขุ น อธิวาเสติ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ สยาโนปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชาคโร เอวมฺภูโต อาคาปี โอตฺตปฺปี สตตํ

สมิตํ อารทฺธวิริโย ปหิตตฺโตติ วุจฺจติ ฯ

จรํ วา ยทิ วา ติฏฺฐํ นิสินฺโน อุทวา สยํ
โย วิตกฺกํ วิตกฺเกติ ปาปกํ เคหนิสฺสิตํ
กุมคฺคํ ปฏิปนฺโน โส โมหเนยฺเยสุ มุจฺฉิโต
อภพฺโพ ตาทิโส ภิกฺขุ ผุฏฺฐุ สมฺโพธิมุตฺตมํ ฯ
โย จรํ วา ยทิ วา ติฏฺฐํ นิสินฺโน อุทวา สยํ
วิตกฺกํ สมยิตฺวาน วิตกฺกูปสเม รโต
ภพฺโพ โส ตาทิโส ภิกฺขุ ผุฏฺฐุ สมฺโพธิมุตฺตมนฺติ ฯ เอกาทสมํ ฯ

[๒๙๒] ๑๒ สมฺปนฺนสีลา ภิกฺขเว โหถ สมฺปนฺนปาติโมกฺขา ปาติโมกฺขสංวรสංวุตา วิหรถ อาจารโคจรสมฺปนฺนา อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวิโน สมาทาย สิกฺขถ สิกฺขาปเทสุ ฯ สมฺปนฺนสีลานํ ภิกฺขเว ภวตํ สมฺปนฺนปาติโมกฺขานํ ปาติโมกฺขสංวรสංวุตานํ วิหรตํ อาจารโคจรสมฺปนฺนานํ อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวินํ สมาทาย สิกฺขตํ สิกฺขาปเทสุ กิมสฺส ภิกฺขเว อุตฺตริ กรณียं จรโต เจปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อภิชฺฌา วิคตา โหติ พฺยาปาโท วิคโต โหติ ถีนมิทฺธं วิคตं โหติ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจं วิคตं โหติ วิจิกิจฺฉา ปหีนา โหติ อารทฺธวิริยฺ[1] โหติ อสลฺลีนํ อุปฏฺฐิตา สติ อปฺปมุฏฺฐา[2] ปสฺสทฺโธ กาโย อสารทฺโธ สมาหิตํ จิตฺตं

---

๑ อารทฺธํ โหติ วิริยนฺติปิ ฯ

๒ สี. ยุ. อสมฺมุฏฺฐา ฯ

เอกคฺคํ จรันฺปี ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํภูโต อาตาปี โอตฺตปฺปี สตตํ สมิตํ อารทฺธวีริโย ปหิตตฺโตติ วุจฺจติ ฯ ฉิตสฺส เจปี ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อภิชฺฌา วิคตา โหติ พฺยาปาโท วิคโต โหติ ถีนมิทฺธํ วิคตํ โหติ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ วิคตํ โหติ วิจิกิจฺฉา ปหีนา โหติ อารทฺธํ โหติ วิริยํ อสถฺทฺธนฺ อุปฏฺฐิตา สติ อปฺปมุฏฺฐา ปสฺสทฺโธ กาโย อสารทฺโธ สมาหิตํ จิตฺตํ เอกคฺคํ ฉิโตปี ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํภูโต อาตาปี โอตฺตปฺปี สตตํ สมิตํ อารทฺธวีริโย ปหิตตฺโตติ วุจฺจติ ฯ นิสินฺนสฺส เจปี ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อภิชฺฌา วิคตา โหติ พฺยาปาโท วิคโต โหติ ถีนมิทฺธํ วิคตํ โหติ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ วิคตํ โหติ วิจิกิจฺฉา ปหีนา โหติ อารทฺธํ โหติ วิริยํ อสถฺทฺธนฺ อุปฏฺฐิตา สติ อปฺปมุฏฺฐา ปสฺสทฺโธ กาโย อสารทฺโธ สมาหิตํ จิตฺตํ เอกคฺคํ นิสินฺโนปี ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํภูโต อาตาปี โอตฺตปฺปี สตตํ สมิตํ อารทฺธวีริโย ปหิตตฺโตติ วุจฺจติ ฯ สยานสฺส เจปี ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ชาครสฺส อภิชฺฌา วิคตา โหติ พฺยาปาโท วิคโต โหติ ถีนมิทฺธํ วิคตํ โหติ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ วิคตํ โหติ วิจิกิจฺฉา ปหีนา โหติ อารทฺธํ โหติ วิริยํ อสถฺทฺธนฺ อุปฏฺฐิตา สติ อปฺปมุฏฺฐา ปสฺสทฺโธ กาโย อสารทฺโธ สมาหิตํ จิตฺตํ เอกคฺคํ สยาโนปี ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชาคโร เอวํภูโต อาตาปี โอตฺตปฺปี สตตํ สมิตํ อารทฺธวีริโย ปหิตตฺโตติ วุจฺจตีติ ฯ

ยตฺ จเร ยตฺ ติฏฺเฐ ยตฺ อจฺเฉ ยตฺ สเย
ยตฺ สมฺมิญฺชเย ภิกฺขุ ยตเมนํ ปสารเย
อุทฺธ ติริยํ อปาจีนํ ยาวตา ชคโต คติ
สมเวกฺขิตา จ ธมฺมานํ ขนฺธานํ อุทยพฺพยํ
เอวํ วิหาริมาตาปึ สนฺตวุตฺติ อนุทฺธตํ
เจโตสมถสามีจิ สิกฺขมานํ สทา สตํ
สตตํ ปหิตตฺโตติ อาหุ ภิกฺขุ ตถาวิธนฺติ ฯ ทุวาทสมํ ฯ

[๒๙๓] ๑๓ วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ โลโก ภิกฺขเว ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺโธ โลกสฺมา ตถาคโต วิสํยุตฺโต โลกสมุทโย ภิกฺขเว ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺโธ โลกสมุทโย ตถาคตสฺส ปหีโน โลกนิโรโธ ภิกฺขเว ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺโธ โลกนิโรโธ ตถาคตสฺส สจฺฉิกโต โลกนิโรธคามินี ปฏิปทา ภิกฺขเว ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา โลกนิโรธคามินี ปฏิปทา ตถาคตสฺส ภาวิตา ฯ ยํ ภิกฺขเว สเทวกสฺส โลกสฺส สมารกสฺส สพฺรหฺมกสฺส สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ทิฏฺฐ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา ยสฺมา ตํ ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธ ตสฺมา ตถาคโตติ วุจฺจติ ฯ ยญฺจ ภิกฺขเว รตฺตึ ตถาคโต อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุชฺฌติ ยญฺจ รตฺตึ อนุปาทิเสสาย นิพฺพานธาตุยา ปรินิพฺพายติ ยเมตสฺมึ อนฺตเร ภาสติ ลปติ นิทฺทิสติ สพฺพนฺตเมว โหติ โน อญฺญถา ตสฺมา

ตถาคโตติ วุจฺจติ ฯ ยถาวาที ภิกฺขเว ตถาคโต ตถาการี ยถาการี ตถาวาที อิติ ยถาวาที ตถาการี ยถาการี ตถาวาที ตสฺมา ตถาคโตติ วุจฺจติ ฯ สเทวเก ภิกฺขเว โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ตถาคโต อภิภู อนภิภูโต อญฺญทตฺถุโส วสวตฺตี ตสฺมา ตถาคโตติ วุจฺจตีติ ฯ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ ฯ ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

สพฺพโลกํ อภิญฺญาย สพฺพโลเก ยถาตถํ
สพฺพโลกวิสංยุตฺโต สพฺพโลเก อนูปโม[1]
สพฺเพ สพฺพาภิภู ธีโร สพฺพคนฺถปฺปโมจโน ฯ
ผุฏฺฐสฺส ปรมา สนฺติ นิพฺพานํ อกุโตภยํ ฯ
เอส ขีณาสโว พุทฺโธ อนีโฆ ฉินฺนสංสโย
สพฺพกมฺมกฺขยํ ปตฺโต วิมุตฺโต อุปธิสංฺขเย
เอส โส ภควา พุทฺโธ เอส ลีโห อนุตฺตโร
สเทวกสฺส โลกสฺส พฺรหฺมจกฺกํ ปวตฺตยิ ฯ
อิติ เทวา มนุสฺสา จ เย พุทฺธํ สรณํ คตา
สංฺคมฺม ตํ นมสฺสนฺติ มหนฺตํ วีตสารทํ ฯ
ทนฺโต ทมยตํ เสฏฺโฐ สนฺโต สมยตํ อิสี
มุตฺโต โมจยตํ อคฺโค ติณฺโณ ตารยตํ วโร ฯ
อิติ เหตํ นมสฺสนฺติ มหนฺตํ วีตสารทํ ฯ

---

๑ อฏฺฐกถายํ อนุสโย ฯ

สเทวกสฺมิ โลกสฺมิ นตฺถิ เต ปฏิปุคฺคโลติ ฯ
อยมฺปี อตฺโถ วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ ฯ เตรสมํ ฯ
จตุกฺกนิปาโต นิฏฺฐิโต ฯ

ตสฺสุทฺทานํ

พฺราหฺมณา จตฺตาริ ชานํ สมณสฺสตา ตณฺหา พฺรหฺมา
พหุการา กุหนา ปุริสา จรํ สมฺปนฺนโตเกน เตรสาติ ฯ
อิติวุตฺตเก ทุวาทสาธิกสตสุตฺตนฺติ
อิติวุตฺตกํ นิฏฺฐิตํ ฯ

สตฺตวิเสกนิปาตํ

ทุกฺกํ พาวีสสุตฺตสงฺคหิตํ
สมปญฺญาสมถ ติกํ
เตรส จตุกฺกญฺจ อิติ ยมีทํ
ทุวิทสุตฺตรสุตฺตสเต
สงฺคายิตฺวา สมาทหึสุ ปุรา
อรหนฺโต จิรฏฺฐิติยา
ตมาหุ นาเมน อิติวุตฺตนฺติ ฯ
อิติวุตฺตกปาฬิ นิฏฺฐิตา ฯ
อิทํ มรมฺมโปตฺถเก อาคตํ ฯ

สุตฺตนฺตปิฏเก ขุทฺทกนิกายสฺส

สุตฺตนิปาโต

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

ปฐโม อุรควคฺโค

ปฐมํ อุรคสุตฺตํ

[๒๙๔] • โย เว อุปฺปติตํ วิเนติ โกธํ
วิสฏฺ สปฺปวิสวา โอสเถหิ
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ
อุรโค ชิณฺณมิว ตจํ ปุราณํ ฯ
โย ราคมุทจฺฉิทา อเสสํ
ภิสปุปฺผวา สโรรุหํ วิคยฺห
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ
อุรโค ชิณฺณมิว ตจํ ปุราณํ ฯ
โย ตณฺหมุทจฺฉิทา อเสสํ
สริตํ สีฆสรํ วิโสสยิตฺวา

โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ
อุรโค ชิณฺณมิว ตจํ ปุราณํ ฯ
โย มานมุทฺธจฺจมเสสยี อเสสํ
นพเสตุวา สุทฺธิพฺพตฺโต มโหฆ
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ
อุรโค ชิณฺณมิว ตจํ ปุราณํ ฯ
โย นาชฺฌคมา ภเวสุ สารํ
วิจินํ ปุปฺผมิว อุทุมฺพเรสุ
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ
อุรโค ชิณฺณมิว ตจํ ปุราณํ ฯ
ยสฺสนฺครโต น สนฺติ โกปา
อิติ ภวาภวตญฺจ วีติวตฺโต
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ
อุรโค ชิณฺณมิว ตจํ ปุราณํ ฯ
ยสฺส วิตกฺกา วิธูปิตา
อชฺฌตฺตํ สุวิกปฺปิตา อเสสา
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ
อุรโค ชิณฺณมิว ตจํ ปุราณํ ฯ
โย นาจฺจสารี น ปจฺจสารี
สพฺพํ อจฺจุคมา อิมํ ปปญฺจ

โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ
อุรโค ชิณฺณมิว ตจํ ปุราณํ ฯ
โย นาจฺจสารี น ปจฺจสารี
สพฺพํ วิตถมิทนฺติ ฌตฺวา โลเก
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ
อุรโค ชิณฺณมิว ตจํ ปุราณํ ฯ
โย นาจฺจสารี น ปจฺจสารี
สพฺพํ วิตถมิทนฺติ วีตโลโภ
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ
อุรโค ชิณฺณมิว ตจํ ปุราณํ ฯ
โย นาจฺจสารี น ปจฺจสารี
สพฺพํ วิตถมิทนฺติ วีตราโค
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ
อุรโค ชิณฺณมิว ตจํ ปุราณํ ฯ
โย นาจฺจสารี น ปจฺจสารี
สพฺพํ วิตถมิทนฺติ วีตโทโส
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ
อุรโค ชิณฺณมิว ตจํ ปุราณํ ฯ
โย นาจฺจสารี น ปจฺจสารี
สพฺพํ วิตถมิทนฺติ วีตโมโห

โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ
อุรโค ชิณฺณมิว ตจํ ปุราณํ ฯ
ยสฺสานุสยา น สนฺติ เกจิ
มูลา อกุสลา สมูหตาเส
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ
อุรโค ชิณฺณมิว ตจํ ปุราณํ ฯ
ยสฺส ทรถชา น สนฺติ เกจิ
โอรํ อาคมนาย ปจฺจยาเส
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ
อุรโค ชิณฺณมิว ตจํ ปุราณํ ฯ
ยสฺส วนถชา น สนฺติ เกจิ
วินิพนฺธาย ภวาย เหตุกปฺปา
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ
อุรโค ชิณฺณมิว ตจํ ปุราณํ ฯ
โย นิรเณ ปหาย ปญฺจ
อนีโฆ ติณฺณกถงฺกถโ วิสลฺโล
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ
อุรโค ชิณฺณมิว ตจํ ปุราณนฺติ ฯ
อุรคสุตฺตํ ปญฺหํ ฯ

สุตฺตนิปาเต อุรควคฺคสฺส ทุติยํ ธนิยสุตฺตํ

[๒๙๕] ๒ ปกฺโกทโน ทุทฺทธีโรหมสฺมิ (อิติ ธนิโย โคโป)
อนุตีเร มหิยา สมานวาโส
ฉนฺนา กุฏิ อาหิโต คินิ
อถ เจ ปตฺถยสี ปวสฺส เทว ฯ
อกฺโกธโน วิคตขิโลหมสฺมิ (อิติ ภควา)
อนุตีเร มหิเยกรตฺติวาโส
วิวฏา กุฏิ นิพฺพุโต คินิ
อถ เจ ปตฺถยสี ปวสฺส เทว ฯ
อนุทกมกสา น วิชฺชเร (อิติ ธนิโย โคโป)
กจฺเฉ รูพฺหติเณ จรนฺติ คาโว
วุฏฺฐีมฺปี สเหยฺยุมาคตํ
อถ เจ ปตฺถยสี ปวสฺส เทว ฯ
ภทฺทา หิ ภิสี สุสงฺขตา (อิติ ภควา)
ติณฺโณ ปารคโต วิเนยฺย โอฆํ
อตฺโถ ภิสิยา น วิชฺชติ
อถ เจ ปตฺถยสี ปวสฺส เทว ฯ
โคปี มม อสฺสวา อโลลา (อิติ ธนิโย โคโป)
ทีฆรตฺตํ สมฺวาสิยา มนาปา

ตสฺสา น สุณามิ กิญฺจิ ปาปํ
อถ เจ ปตฺถยสี ปวสฺส เทว ฯ
จิตฺตํ มม อสฺสวํ วิมุตฺตํ (อิติ ภควา)
ทีฆรตฺตํ ปริภาวิตํ สุทนฺตํ
ปาปํ ปน เม น วิชฺชติ
อถ เจ ปตฺถยสี ปวสฺส เทว ฯ
อตฺตเวตฺตนภโตหมสฺมิ (อิติ ธนิโย โคโป)
ปุตฺตา จ เม สมานิยา อโรคา
เตสํ น สุณามิ กิญฺจิ ปาปํ
อถ เจ ปตฺถยสี ปวสฺส เทว ฯ
นาหํ ภตโกสฺมิ กสฺสจิ (อิติ ภควา)
นิพฺพิฏฺเฐน จรามิ สพฺพโลเก
อตฺโถ ภติยา น วิชฺชติ
อถ เจ ปตฺถยสี ปวสฺส เทว ฯ
อตฺถิ วสา อตฺถิ เธนุปา (อิติ ธนิโย โคโป)
โคธรณิโย ปเวนิโยปี อตฺถิ
อุสโภปี ควมฺปตี จ อตฺถิ
อถ เจ ปตฺถยสี ปวสฺส เทว ฯ
นตฺถิ วสา นตฺถิ เธนุปา (อิติ ภควา)
โคธรณิโย ปเวนิโยปี นตฺถิ

อุสโภปิ ควมฺปติ์ จ นตฺถิ
อถ เจ ปตฺถยสิ์ ปวสฺส เทว ฯ
ชิณฺณา นิขาทา อสมฺปเวทิ์ (อิติ ธนิโย โคโป)
ทามา มุญฺชมยา นวา สุสณฺฐานา
น หิ สกฺขินฺติ เธนุปาปิ เฉตฺตุ
อถ เจ ปตฺถยสิ์ ปวสฺส เทว ฯ
อุสโภริว เฉตฺวา พนฺธนานิ (อิติ ภควา)
นาโค ปูติลตำว ทาลยิตฺวา
นาหำ ปุน อุเปสฺสำ คพฺภเสยฺยำ
อถ เจ ปตฺถยสิ์ ปวสฺส เทว ฯ
นินฺนญฺจ ถลญฺจ ปูรยนฺโต
มหาเมโฆ ปาวสฺสิ ตาวเทว
สุตฺวา เทวสฺส วสฺสโต
อิมมตฺถำ ธนิโย อภาสถ
ตาภา วต โน อนปฺปกา
เย มยำ ภควนฺตำ อทฺทสาม
สรณำ คำ อุเปม จกฺขุม
สตฺถา โน โหหิ มหามุนิ ฯ
โคปี จ อหญฺจ อสฺสวา
พฺรหฺมจริยำ สุคเต จรามเส

ชาติมรณสฺส ปารคา
ทุกฺขสฺสนฺตกรา ภวามเส ฯ
นนฺทติ ปุตฺเตหิ ปุตฺติมา (อิติ มาโร ปาปีมา)
โคปีโก[1] โคหิ ตเถว นนฺทติ
อุปธีหิ นรสฺส นนฺทนา
น หิ โส นนฺทติ โย นิรูปธิ ฯ
โสจติ ปุตฺเตหิ ปุตฺติมา (อิติ ภควา)
โคปีโก โคหิ ตเถว โสจติ
อุปธีหิ นรสฺส โสจนา
น หิ โส โสจติ โย นิรูปธีติ ฯ
ธนิยสุตฺตํ ทุติยํ ฯ

สุตฺตนิปาเต อุรควคฺคสฺส ตติยํ ขคฺควิสาณสุตฺตํ

[๒๙๖] ๓ สพฺเพสุ ภูเตสุ นิธาย ทณฺฑํ
อวิเหฐยํ อญฺญตรมฺปิ เตสํ
น ปุตฺตมิจฺเฉยฺย กุโต สหายํ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
สํสคฺคชาตสฺส ภวนฺติ เสฺนหา

---

๑ สี. ยุ. โคมิโก ฯ

เสฺนหนฺวยํ ทุกฺขมิทํ ปโหติ
อาทีนวํ เสฺนหชํ เปกฺขมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
มิตฺเต สุหชฺเช อนุกมฺปมาโน
หาเปติ อตฺถํ ปฏิพทฺธจิตฺโต
เอตํ ภยํ [๑]สนฺถวเปกฺขมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
วสี วิสาโล ว ยถา วิสฏฺโ
ปุตฺเตสุ ทาเรสุ จ ยา อเปกฺขา
วสากพี่โร ว อสชฺชมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
มิโค อรญฺญมฺหิ ยถา อพนฺโธ[๒]
เยนิจฺฉกํ คจฺฉติ โคจราย
วิญฺญู นโร เสริตํ เปกฺขมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
อามนฺตนา โหติ สหายมชฺเฌ
วาเส ชาเน คมเน จาริกาย
อนภิชฺฌิตํ เสริตํ เปกฺขมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ

---

๑ สนฺถเว เปกฺขมาโนติปี ฯ ๒ อพทฺโธติปี ปาโฐ ฯ

ชิฆฺฆา รตฺติ โหติ สหายมชฺเฌ
ปุตฺเตสุ จ วิปูลํ โหติ เปมํ
ปิยวิปฺปโยคํ วิชิคุจฺฉมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
จาตุทฺทิโส อปฺปฏิโฆ จ โหติ
สนฺตุสฺสมาโน อิตรีตเรน
ปริสฺสยานํ สหิตา อฉมฺภี
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
ทุสฺสงฺคหา ปพฺพชิตาปิ เอเก
อโถ คหฏฺฐา ฆรมาวสนฺตา
อปฺโปสฺสุโก ปรปุตฺเตสุ หุตฺวา
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
โอโรปยิตฺวา คิหิพฺยญฺชนานิ
สญฺฉินฺนปตฺโต ยถา โกวิฬาโร
เฉตฺวาน ธีโร คิหิพนฺธนานิ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
สเจ ลเภถ นิปกํ สหายํ
สทฺธิจฺจรํ สาธุวิหาริธีรํ
อภิภุยฺย สพฺพานิ ปริสฺสยานิ
จเรยฺย เตนตฺตมโน สตีมา ฯ

โน เจ ลเภถ นิปกํ สหายํ
สทฺธิจรํ สาธุวิหาริธีรํ
ราชาว รฏฺฐํ วิชิตํ ปหาย
เอโก จเร มาตงฺครญฺเญว นาโค ฯ
อทฺธา ปสํสาม สหายสมฺปทํ
เสฏฺฐา สมา เสวิตพฺพา สหายา
เอเต อลทฺธา อนวชฺชโภชี
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
ทิสฺวา สุวณฺณสฺส ปภสฺสรานิ
กมฺมารปุตฺเตน สุนิฏฺฐิตานิ
สงฺฆฏฺฏมานานิ ทุเว ภุชสฺมิ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
เอวํ ทุติเยน สหามมสฺส
วาจาภิลาโป อภิสชฺชนา วา
เอตํ ภยํ อายติ เปกฺขมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
กามา หิ จิตฺรา มธุรา มโนรมา
วิรูปรูเปน มเถนฺติ จิตฺตํ
อาทีนวํ กามคุเณสุ ทิสฺวา
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ

อีติ จ คณฺโฑ จ อุปทฺทโว จ
โรโค จ สลฺลญฺจ ภยญฺจ เมตํ
เอตํ ภยํ กามคุเณสุ ทิสฺวา
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
สีตญฺจ อุณฺหญฺจ ขุทํ ปิปาสํ
วาตาตเป ฑํสสิริสเป จ
สพฺพานิเปตานิ อภิสมฺภวิตฺวา
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
นาโคว ยูถานิ วิวชฺชยิตฺวา
สญฺชาตกฺขนฺโธ ปทุมี อุฬาโร
ยถาภิรนฺตํ วิหรํ อรญฺเญ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
อฏฺฐาน ตํ สงฺคณิการตสฺส
ยํ ผุสฺสเย สามยิกํ วิมุตฺตึ
อาทิจฺจพนฺธุสฺส วโจ นิสมฺม
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
ทิฏฺเฐวิสูกานิ อุปาติวตฺโต
ปตฺโต นิยามํ ปฏิลทฺธมคฺโค
อุปฺปนฺนญาโณมฺหิ อนญฺญเนยฺโย
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ

นิฬโตฬุโป นิกฺกุโห นิปฺปีปาโส
นิมฺมกฺโข นิทฺธนฺตกสาวโมโห
นิราสโย สพฺพโลเก ภวิตฺวา
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
ปาปํ สหายํ ปริวชฺชเยถ
อนตฺถทสฺสึ วิสเม นิวิฏฺฐํ
สยํ น เสเว ปสุตํ ปมตฺตํ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
พหุสฺสุตํ ธมฺมธรํ ภเชถ
มิตฺตํ อุพารํ ปฏิภาณวนฺตํ
อญฺญาย อตฺถานิ วิเนยฺย กงฺขํ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
ฉิทฺทํ รตึ กามสุขญฺจ โลเก
อนเปกฺขมาโน อนเปกฺขมาโน
วิภูสนฏฺฐานา วิรโต สจฺจวาที
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
ปุตฺตญฺจ ทารํ ปิตรญฺจ มาตรํ
ธนานิ ธญฺญานิ จ พนฺธวานิ
หิตฺวาน กามานิ ยโถธิกานิ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ

สงฺโค เอโส ปริตฺตเมตฺถ โสชฺชยํ
อปฺปสฺสาโท ทุกฺขเมตฺถ ภิยฺโย
ครุโฬ เอโส อิติ ญตฺวา มติมา
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
สนฺธาลยิตฺวาน สโยชนานิ
ชาลํ ว เฉตฺวา สลิลมฺพุจารี
อคฺคี ว ทฑฺฒํ อนิวตฺตมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
โอกฺขิตฺตจกฺขุ น จ ปาทโลโล
คุตฺตินฺทฺริโย รกฺขิตมานสาโน
อนวสฺสุโต อปริฑยฺหมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
โอหารยิตฺวา คิหิพฺยญฺชนานิ
สญฺฉินฺนปตฺโต ยถา ปาริฉตฺโต
กาสายวตฺโถ อภินิกฺขมิตฺวา
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
รเสสุ เคธํ อกรํ อโลโล
อนญฺญโปสี สปทานจารี
กุเล กุเล อปฺปฏิพทฺธจิตฺโต
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ

ปหาย ปญฺจาวรณานิ เจตโส
อุปกฺกิเลเส พฺยปนุชฺช สพฺเพ
อนิสฺสิโต เฉตฺวา สิเนหโทสํ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
วิปีฏฺฐิกตฺวาน สุขํ ทุกฺขญฺจ
ปุพฺเพว จ โสมนสฺสโทมนสฺสํ
ลทฺธานุเปกฺขํ สมถํ วิสุทฺธํ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
อารทฺธวิริโย ปรมตฺถปตฺติยา
อลีนจิตฺโต อกุสีตวุตฺตี
ทฬฺหนิกฺกโม ถามพลูปปนฺโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
ปฏิสลฺลานํ ฌานมริญฺจมาโน
ธมฺเมสุ นิจฺจํ อนุธมฺมจารี
อาทีนวํ สมฺมสิตา ภเวสุ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
คณฺหกฺขยํ ปตฺถยํ อปฺปมตฺโต
อเนลมูโค สุตวา สตีมา
สงฺขาตธมฺโม นิยโต ปธานวา
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ

ลีโหว สทฺเทสุ อสนฺตสนฺโต
วาโตว ชาลมฺหิ อสชฺชมาโน
ปทุมวโตเยน อลิมฺปมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
ลีโห ยถา ทาฐพลี ปสยฺห
ราชา มิคานํ อภิภุยฺยจารี
เสเวถ ปนฺตานิ เสนาสนานิ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
เมตฺตํ อุเปกฺขํ กรุณํ วิมุตฺตึ
อาเสวมาโน มุทิตญฺจ กาเล
สพฺเพน โลเกน อวิรุชฺฌมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
ราคญฺจ โทสญฺจ ปหาย โมหํ
สนฺทาลยิตฺวาน สโยชนานิ
อสนฺตสํ ชีวิตสงฺขยมฺหิ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
ภชนฺติ เสวนฺติ จ การณตฺถา
นิกฺการณา ทุลฺลภา อชฺช มิตฺตา
อตฺถตฺถปญฺญา อสุจี มนุสฺสา
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป ฯ
ขคฺควิสาณสุตฺตํ ตติยํ ฯ

สุตฺตนิปาเต อุรควคฺคสฺส จตุตฺถํ กสิภารทฺวาชสุตฺตํ

[๒๙๗] ๔ เอวมฺเม สุตฺตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา มคเธสุ วิหรติ ทกฺขิณาคิริสฺมิ์ เอกนาฬายํ พฺราหฺมณคาเม ฯ เตน โข ปน สมเยน กสิภารทฺวาชสฺส พฺราหฺมณสฺส ปญฺจมตฺตานิ นงฺคลสตานิ ปยุตฺตานิ โหนฺติ วปฺปกาเล ฯ อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน กสิภารทฺวาชสฺส พฺราหฺมณสฺส กมฺมนฺโต เตนุปสงฺกมิ ฯ เตน โข ปน สมเยน กสิภารทฺวาชสฺส พฺราหฺมณสฺส ปริเวสนา วตฺตติ ฯ อถ โข ภควา เยน ปริเวสนา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ ฯ อทฺทสา โข กสิภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ ภิกฺขาย ฐิตํ ทิสฺวาน ภควนฺตํ เอตทโวจ อหํ โข สมณ กสามิ จ วปฺปามิ จ กสิตฺวา จ วปฺปิตฺวา จ ภุญฺชามิ ฯ ตฺวมฺปิ สมณ กสสฺสุ จ วปฺปสฺสุ จ กสิตฺวา จ วปฺปิตฺวา จ ภุญฺชาหีติ ฯ อหมฺปิ โข พฺราหฺมณ กสามิ จ วปฺปามิ จ กสิตฺวา จ วปฺปิตฺวา จ ภุญฺชามีติ ฯ น โข ปน สมณ ปสฺสาม โภโต โคตมสฺส ยุคํ วา นงฺคลํ วา ผาลํ วา ปาปนฺ[๑] วา พลิพทฺเท วา อถ จ ปน ภวํ โคตโม เอวมาห อหมฺปิ โข พฺราหฺมณ กสามิ จ

---

๑ ยุ. ปาจนํ

วปฺปามิ จ กสิตฺวา จ วปิตฺวา จ ภุญฺชามีติ ฯ อถ โข กสิภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ

[๒๙๘] กสฺสโก ปฏิชานาสิ น จ ปสฺสาม เต กสึ
กสึ โน ปุจฺฉิโต พฺรูหิ ยถา ชาเนมุ เต กสึ ฯ
สทฺธา พีชํ ตโป วุฏฺฐิ ปญฺญา เม ยุคนงฺคลํ
หิรี อีสา มโน โยตฺตํ สติ เม ผาลปาปนํ ฯ
กายคุตฺโต วจีคุตฺโต อาหาเร อุทเร ยโต
สจฺจํ กโรมิ นิทฺทานํ โสรจฺจมฺเม ปโมจนํ ฯ
วิริยํ เม ธุรโธรยฺหํ โยคกฺเขมาธิวาหนํ
คจฺฉติ อนิวตฺตนฺตํ ยตฺถ คนฺตฺวา น โสจติ ฯ
เอวํ เม สา กสี กฏฺฐา สา โหติ อมตปฺผลา
เอตํ กสึ กสิตฺวาน สพฺพทุกฺขา ปมุจฺจตีติ ฯ

[๒๙๙] อถ โข กสิภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ มหติยา กสฺปาติยา ปายาสํ วฑฺเฒตฺวา ภควโต อุปนาเมสิ ภุญฺชตุ ภวํ โคตโม ปายาสํ กสฺสโก ภวํ ยญฺหิ ภวา โคตโม อมตปฺผลํ กสึ กสตีติ ฯ

คาถาภิคีตมฺเม อโภชเนยฺยं
สมฺปสฺสตํ พฺราหฺมณ เนส ธมฺโม
คาถาภิคีตํ ปนุทนฺติ พุทฺธา
ธมฺเม สติ พฺราหฺมณ วุตฺติเรสา ฯ

อญฺเญน จ เกวลินฺ มเหสึ
ขีณาสวํ กุกฺกุจฺจวูปสนฺตํ
อนฺเนน ปาเนน อุปฏฺฐหสฺสุ
เขตฺตญฺหิ ตํ ปุญฺญเปกฺขสฺส โหตีติ ฯ

[๓๐๐] อถ กสฺส จาหํ โภ โคตม อิมํ ปายาสํ ทมฺมีติ ฯ น ขฺวาหํ ตํ พฺราหฺมณ ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย เยน โส ปายาโส ภุตฺโต สมฺมา ปริณามํ คจฺเฉยฺย อญฺญตฺร ตถาคตสฺส วา ตถาคตสาวกสฺส วา เตน หิ ตฺวํ พฺราหฺมณ ตํ ปายาสํ อปฺปหริเต วา ฉฑฺเฑหิ อปฺปาณเก วา อุทเก โอกิราเปหีติ ฯ อถ โข กสิภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ตํ ปายาสํ อปฺปาณเก อุทเก โอกิราเปสิ ฯ อถ โข โส ปายาโส อุทเก ปกฺขิตฺโต จิจฺจิฏายติ จิฏิจิฏายติ สนฺธูมายติ[๓] สมฺปธูมายติ ฯ เสยฺยถาปิ นาม อโยคุโล ทิวสสนฺตตฺโต อุทเก ปกฺขิตฺโต จิจฺจิฏายติ จิฏิจิฏายติ สนฺธูมายติ สมฺปธูมายติ เอวเมว โส ปายาโส อุทเก ปกฺขิตฺโต จิจฺจิฏายติ จิฏิจิฏายติ สนฺธูมายติ สมฺปธูมายติ ฯ

[๓๐๑] อถ โข กสิภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ สํวิคฺโค โลมหฏฺฐชาโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต ปาเทสุ สิรสา นิปติตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม อภิก-

---

๓ ยุ. พ. สนฺธูปายติ สมฺปธูปายติ ฯ

กนฺตํ โภ โคตม ฯ เสยฺยถาปี โภ โคตม นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย อนฺธกาเร วา เตลปชฺโชตํ ธาเรยฺย จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ เอวเมวํ โภตา โคตเมน อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต ฯ เอสาหํ ภวนฺตํ โคตมํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ อุปาสกํ มं ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตํ ฯ ตเภยฺยาหํ โภโต โคตมสฺส สนฺติเก ปพฺพชฺชं ตเภยฺยํ อุปสมฺปทนฺติ ฯ อถฺข โข กสิภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชं อถฺข อุปสมฺปทं ฯ อจิรูปสมฺปนฺโน โข ปนายสฺมา ภารทฺวาโช เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต นจิรสฺเสว ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อาคารสฺมา อนคาริยं ปพฺพชนฺติ ตทนุตฺตรं พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิฏฺเวว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิ ขีณา ชาติ วุสิตं พฺรหฺมจริยं กตं กรณียं นาปรं อิตฺถตฺตายาติ อพฺภญฺญาสิ ฯ อญฺญตโร โข ปนายสฺมา ภารทฺวาโช อรหตं อโหสีติ ฯ

กสิภารทฺวาชสุตฺตํ จตุตฺถํ ฯ

สุตฺตนิปาเต อุรควคฺคสฺส ปญฺจมํ จูฬฺหสุตฺตํ

[๓๐๒] ๕ ปุจฺฉามิ มุนิ๋ ปหูตปญฺญ (อิติ จูฬฺโห กมฺมารปุตฺโต)
พุทฺธ ธมฺมสฺสามิ๋ วินยณฺหิ
ทิปทุตฺตมํ สารถินํ ปวรํ
กติ โลเก สมณา ตทิ๋ พฺรูหิ ฯ
จตฺโร สมณา *ปญฺจมตฺถิ (จูฬฺหาติ ภควา)
เต เต อาวิกโรมิ สกฺขิปุฏฺโฐ
มคฺคชิโน มคฺคเทสโก จ
มคฺเค ฐิตา โย จ มคฺคทูสี๋ ฯ
กมฺมคฺคชินํ วทนฺติ พุทฺธา (อิติ จูฬฺโห กมฺมารปุตฺโต)
มคฺคชฺฌายี๋ อตุโลฺย โหติ
มคฺเค ฐิตา เม พฺรูหิ ปุฏฺโฐ
อถ เม อาวิกโรหิ มคฺคทูสี๋ ฯ
โย ติณฺณกถงฺกโถ วิสลฺโล
นิพฺพานาภิรโต อนานุคิทฺโธ
โลกสฺส สเทวกสฺส เนตา
ตาทิ๋ มคฺคชินํ วทนฺติ พุทฺธา ฯ
ปรมํ ปรมนฺติ โยธ ญตฺวา

---

* ขุ. น ปญฺจมิตฺถิ ฯ

อกฺขาติ วิภชติ อิเธว ธมฺมํ
ตํ กงฺขจฺฉิทํ มุนึ อเนชํ
ทุติยํ ภิกฺขุนมาหุ มคฺคเทสึ ฯ
โย ธมฺมปเท สุเทสิเต
มคฺเค ชีวติ สญฺญโต สตีมา
อนวชฺชปทานิ เสวมาโน
ตติยํ ภิกฺขุนมาหุ มคฺคชีวึ ฯ
ฉทนํ กตฺวาน สุพฺพตานํ
ปกฺขนฺที กุลทูสโก ปคพฺโภ
มายาวึ อสญฺญโต ปลาโป
ปฏิรูเปน จ ปรํ ส มคฺคทูสึ ฯ
เอเต จ ปฏิวิชฺฌิ โย คหฏฺโฐ
สุตวา อริยสาวโก สปญฺโญ
สพฺเพ เน ตาทิสาติ ญตฺวา
อิติ ทิสฺวา น หาเปติ ตสฺส สทฺธา
กถญฺหิ ทุฏฺเฐน อสมฺปทุฏฺฐํ
สุทฺธํ อสุทฺเธน สมํ กเรยฺยาติ ฯ
จุนฺทสุตฺตํ ปญฺจมํ ฯ

สุตฺตนิปาเต อุรควคฺคสฺส ฉฏฺฐํ ปราภวสุตฺตํ

[๓๐๓] ๖ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ อถ โข อญฺญตรา เทวตา อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ ฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข สา เทวตา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ

[๓๐๔] ปราภวนฺตํ ปุริสํ มยํ ปุจฺฉาม โคตมํ
ภวนฺตํ ปุฏฺฐุมาคมฺม กึ ปราภวโต มุขํ ฯ
สุวิชาโน ภวํ โหติ ทุวิชาโน ปราภโว
ธมฺมกาโม ภวํ โหติ ธมฺมเทสฺสี ปราภโว
อิติ เหตํ วิชานาม ปจฺโม โส ปราภโว ฯ
ทุติยํ ภควา พฺรูหิ กึ ปราภวโต มุขํ ฯ
อสนฺตสฺส ปิยา โหนฺติ สนฺเต น กุรุเต ปิยํ
อสตํ ธมฺมํ โรเจติ ตํ ปราภวโต มุขํ
อิติ เหตํ วิชานาม ทุติโย โส ปราภโว ฯ
ตติยํ ภควา พฺรูหิ กึ ปราภวโต มุขํ ฯ
นิทฺทาสีลี สภาสีลี อนุฏฺฐาตา จ โย นโร
อลโส โกธปญฺญาโณ ตํ ปราภวโต มุขํ

อิติ เหตํ วิชานาม ตติโย โส ปราภโว ฯ
จตุตฺถํ ภควา พฺรูหิ กึ ปราภวโต มุขํ ฯ
โย มาตรํ วา ปิตรํ วา ชิณฺณกํ คตโยพฺพนํ
ปหุสนฺโต น ภรติ ตํ ปราภวโต มุขํ
อิติ เหตํ วิชานาม จตุตฺโถ โส ปราภโว ฯ
ปญฺจมํ ภควา พฺรูหิ กึ ปราภวโต มุขํ ฯ
โย พฺราหฺมณํ วา สมณํ วา อญฺญํ วาปิ วนิพฺพกํ
มุสาวาเทน วญฺเจติ ตํ ปราภวโต มุขํ
อิติ เหตํ วิชานาม ปญฺจโม โส ปราภโว ฯ
ฉฏฺฐมํ ภควา พฺรูหิ กึ ปราภวโต มุขํ ฯ
ปหุตวิตฺโต ปุริโส สหิรญฺโญ สโภชโน
เอโก ภุญฺชติ สาทูนิ ตํ ปราภวโต มุขํ
อิติ เหตํ วิชานาม ฉฏฺโฐ โส ปราภโว ฯ
สตฺตมํ ภควา พฺรูหิ กึ ปราภวโต มุขํ ฯ
ชาติถทฺโธ ธนถทฺโธ โคตฺตถทฺโธ จ โย นโร
สญฺญาตึ อติมญฺเญติ ตํ ปราภวโต มุขํ
อิติ เหตํ วิชานาม สตฺตโม โส ปราภโว ฯ
อฏฺฐมํ ภควา พฺรูหิ กึ ปราภวโต มุขํ ฯ
อิตฺถิธุตฺโต สุราธุตฺโต อกฺขธุตฺโต จ โย นโร
ลทฺธํ ลทฺธํ วินาเสติ ตํ ปราภวโต มุขํ

อิติ เหตํ วิชานาม อฏฺฐโม โส ปราภโว ฯ
นวมํ ภควา พฺรูหิ กึ ปราภวโต มุขํ ฯ
เสหิ ทาเรหิ อสนฺตุฏฺโฐ เวสิยาสุ ปทุสฺสติ
ทุสฺสติ ปรทาเรสุ ตํ ปราภวโต มุขํ
อิติ เหตํ วิชานาม นวโม โส ปราภโว ฯ
ทสมํ ภควา พฺรูหิ กึ ปราภวโต มุขํ ฯ
อติโตยพฺพโน โปโส อาเนติ ติมฺพรุตฺถนึ
ตสฺสา อิสฺสา น สุปติ ตํ ปราภวโต มุขํ
อิติ เหตํ วิชานาม ทสโม โส ปราภโว ฯ
เอกาทสมํ ภควา พฺรูหิ กึ ปราภวโต มุขํ ฯ
อิตฺถึ โสณฺฑึ วิกิรณึ ปุริสํ วาปี ตาทิสํ
อิสฺสริยสฺมึ ฐเปติ ตํ ปราภวโต มุขํ
อิติ เหตํ วิชานาม เอกาทสโม ปราภโว ฯ
ทฺวาทสมํ ภควา พฺรูหิ กึ ปราภวโต มุขํ ฯ
อปฺปโภโค มหาตโณฺห ขตฺติเย ชายเต กุเล
โส จ รชฺชํ ปตฺถยติ ตํ ปราภวโต มุขํ ฯ
เอเต ปราภเว โลเก ปณฺฑิโต สมเวกฺขิย
อริยทสฺสนสมฺปนฺโน ส โลกํ ภชเต สิวนฺติ ฯ

ปราภวสุตฺตํ ฉฏฺฐํ ฯ

สุตฺตนิปาเต อุรควคฺคสฺส สตฺตมํ วสลสุตฺตํ

[๓๐๕] ๗ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ อถ โข ภควา ปุพฺพณฺห-สมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถิ ปิณฺฑาย ปาวิสิ ฯ เตน โข ปน สมเยน อคฺคิกภารทฺวาชสฺส พฺราหฺมณสฺส นิเวสเน อคฺคิ ปชฺชลิโต โหติ อาหุตี ปคฺคหิตา ฯ อถ โข ภควา สา-วตฺถิยํ สปทานํ ปิณฺฑาย จรมาโน เยน อคฺคิกภารทฺวาชสฺส พฺราหฺมณสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมิ ฯ อทฺทสา โข อคฺคิกภา-รทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ ทูรโต ว อาคจฺฉนฺตํ ทิสฺวาน ภควนฺตํ เอตทโวจ อเตฺรว มุณฺฑก อเตฺรว สมณก อเตฺรว วสลก ติฏฺฐาหีติ ฯ

เอวํ วุตฺเต ภควา อคฺคิกภารทฺวาชํ พฺราหฺมณํ เอตทโวจ ชานาสิ ปน ตฺวํ พฺราหฺมณ วสลํ วา วสลกรเณ วา ธมฺเมติ ฯ น ขฺวาหํ โภ โคตม ชานามิ วสลํ วา วสลกรเณ วา ธมฺเม สาธุ เม ภวํ โคตโม ตถา ธมฺมํ เทเสตุ ยถาหํ ชาเนยฺยํ วสลํ วา วสลกรเณ วา ธมฺเมติ ฯ เตน หิ พฺราหฺมณ สุณาหิ สาธุกํ มนสิกโรหิ ภาสิสฺสามีติ ฯ เอวํ โภติ โข อคฺคิกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควโต ปจฺจสฺโสสิ ฯ ภควา เอตทโวจ

[๓๐๖] โกธโน อุปนาหี จ ปาปมกฺขี จ โย นโร

วิปนฺนทิฏฺฐิ มายาวี ตำ ชญฺญา วสโล อิติ ฯ ๑
เอกชำ วา ทฺวิชำ วาปิ โยธ ปาณำ วิหึสติ
ยสฺส ปาเณ ทยา นตฺถิ ตำ ชญฺญา วสโล อิติ ฯ ๒
โย หนฺติ อุปรุนฺเธติ คามานิ นิคมานิ จ
นิคฺคาหโก สมณฺญาโต ตำ ชญฺญา วสโล อิติ ฯ ๓
คาเม วา ยทิ วารญฺเญ ยำ ปเรสำ มมายิตำ
เถยฺยา อทินฺนำ อาเนติ ตำ ชญฺญา วสโล อิติ ฯ ๔
โย หเว อิณมาทาย ภุญฺชมาโน ปลายติ
น หิ เต อิณมตฺถีติ ตำ ชญฺญา วสโล อิติ ฯ ๕
โย เว กิญฺจิกฺขกมฺยตา ปนฺถสฺมิ์ วชตำ ชนำ
หนฺตา กิญฺจิกฺขมาเทติ ตำ ชญฺญา วสโล อิติ ฯ ๖
โย อตฺตเหตุ ปรเหตุ ธนเหตุ จ โย นโร
สกฺขิปุฏฺโฐ มุสา พฺรูติ ตำ ชญฺญา วสโล อิติ ฯ ๗
โย ญาตีนำ สขีนำ วา ทาเรสุ ปฏิทิสฺสติ
สหสา สมฺปิเยน วา ตำ ชญฺญา วสโล อิติ ฯ ๘
โย มาตรำ วา ปิตรำ วา ชิณฺณกำ คตโยพฺพนำ
ปหุสนฺโต น ภรติ ตำ ชญฺญา วสโล อิติ ฯ ๙
โย มาตรำ วา ปิตรำ วา ภาตรำ ภคินิำ สสุำ
หนฺติ โรเสติ วาจาย ตำ ชญฺญา วสโล อิติ ฯ ๑๐
โย อตฺถำ ปุจฺฉิโต สนฺโต อนตฺถมนุสาสติ

ปฏิจฺฉนฺเนน มนฺเตติ ตํ ชญฺญา วสโล อิติ ฯ ๑๑
โย กตฺวา ปาปกํ กมฺมํ มา มํ ชญฺญาติ อิจฺฉติ
โย ปฏิจฺฉนฺนกมฺมนฺโต ตํ ชญฺญา วสโล อิติ ฯ ๑๒
โย เว ปรกุลํ คนฺตฺวา ภุตฺวา จ สุจิโภชนํ
อาคตํ นปฺปฏิปูเชติ ตํ ชญฺญา วสโล อิติ ฯ ๑๓
โย พฺราหฺมณํ วา สมณํ วา อญฺญํ วาปิ วนิพฺพกํ
มุสาวาเทน วญฺเจติ ตํ ชญฺญา วสโล อิติ ฯ ๑๔
โย พฺราหฺมณํ วา สมณํ วา ภตฺตกาเล อุปฏฺฐิเต
โรเสติ วาจา น จ เทติ ตํ ชญฺญา วสโล อิติ ฯ ๑๕
อสตฺโต โยธ ปพฺรูติ โมเหน ปฏิคุณฺหิโต
กิญฺจิกฺขํ นิชิคีสาโน ตํ ชญฺญา วสโล อิติ ฯ ๑๖
โย จตฺตานํ สมุกฺกเสฺ ปเร จ อวชานติ
นิหีโน เสน มาเนน ตํ ชญฺญา วสโล อิติ ฯ ๑๗
โรสโก กทริโย จ ปาปิจฺโฉ มจฺฉรี สโฐ
อหิริโก อโนตฺตปฺปี ตํ ชญฺญา วสโล อิติ ฯ ๑๘
โย พุทฺธํ ปริภาสติ อถ วา ตสฺส สาวกํ
ปริพฺพาชกํ คหฏฺฐํ วา ตํ ชญฺญา วสโล อิติ ฯ ๑๙
โย เว อนรหํ สนฺโต อรหํ ปฏิชานติ
โจโร สพฺรหฺมเก โลเก เอโส โข วสลาธโม ฯ ๒๐
เอเต โข วสลา วุตฺตา มยา เย เต ปกาสิตา ฯ

น ชจฺจา วสโล โหติ น ชจฺจา โหติ พฺราหฺมโณ
กมฺมุนา วสโล โหติ กมฺมุนา โหติ พฺราหฺมโณ ฯ
ตทมินาปี ชานาถ ยถา เมทํ นิทสฺสนํ
จณฺฑาลปุตฺโต โสปาโก มาตงฺโค อิติ วิสฺสุโต
โส ยสปฺปรมปฺปตฺโต มาตงฺโค ยํ สุทุลฺลภํ
อาคญฺฉุ ตสฺสุปฏฺฐานํ ขตฺติยา พฺราหฺมณา พหู ฯ
โส เทวยานํ อภิรุยฺห วิรชํ โส มหาปถํ
กามราคํ วิราเชตฺวา พฺรหฺมโลกูปโค อหุ ฯ
น นํ ชาติ นิวาเรสิ พฺรหฺมโลกูปปตฺติยา ฯ
อชฺฌายิกกุเล ชาตา พฺราหฺมณา มนฺตพนฺธวา
เต จ ปาเปสุ กมฺเมสุ อภิณฺหมุปทิสฺสเร
ทิฏฺเฐว ธมฺเม คารยฺหา สมฺปราเย จ ทุคฺคติ ฯ
น เน ชาติ นิวาเรติ ทุคฺคจฺจา ครหาย วา ฯ
น ชจฺจา วสโล โหติ น ชจฺจา โหติ พฺราหฺมโณ
กมฺมุนา วสโล โหติ กมฺมุนา โหติ พฺราหฺมโณติ ฯ

[๓๐๗] เอวํ วุตฺเต อคฺคิกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม เสยฺยถาปี นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย อนฺธกาเร วา เตลปชฺโชตํ ธาเรยฺย จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ เอวเมวํ อเนกปริยาเยน โภตา

โคตเมน ธมฺโม ปกาสิโต เอสาหํ ภวนฺตํ โคตมํ สรณํ คจฺ-
ฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ
อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณํ คตนฺติ ฯ

วสลสุตฺตํ สตฺตมํ ฯ

สุตฺตนิปาเต อุรควคฺคสฺส อฏฺฐมํ เมตฺตสุตฺตํ

[๓๐๗] ๘ กรณียมตฺถกุสเลน
ยนฺตํ สนฺตํ ปทํ อภิสเมจฺจ
สกฺโก อุชู จ สุหุชู จ
สุวโจ จสฺส มุทุ อนติมานี ฯ
สนฺตุสฺสโก จ สุภโร จ
อปฺปกิจฺโจ จ สลฺลหุกวุตฺติ
สนฺตินฺทฺริโย จ นิปโก จ
อปฺปคพฺโภ กุเลสุ อนนุคิทฺโธ ฯ
น จ ขุทฺทํ สมาจเร กิญฺจิ
เย น วิญฺญู ปเร อุปวเทยฺยุ ฯ
สุขิโน วา เขมิโน โหนฺตุ
สพฺเพ สตฺตา ภวนฺตุ สุขิตตฺตา
เย เกจิ ปาณภูตตฺถิ

ตสา วา ถาวรา วา อนวเสสา
ทีฆา วา เย มหนฺตา วา
มชฺฌิมา รสฺสกา อณุกถูลา
ทิฏฺฐา วา เย จ อทิฏฺฐา
เย จ ทูเร วสนฺติ อวิทูเร
ภูตา วา สมฺภเวสี วา
สพฺเพ สตฺตา ภวนฺตุ สุขิตตฺตา ฯ
น ปโร ปรํ นิกุพฺเพถ
นาติมญฺเญถ กตฺถจิ นํ กิญฺจิ
พฺยาโรสนา ปฏิฆสญฺญา
นาญฺญมญฺญสฺส ทุกฺขมิจฺเฉยฺย ฯ
มาตา ยถา นิยํ ปุตฺตํ
อายุสา เอกปุตฺตมนุรกฺเข
เอวมฺปิ สพฺพภูเตสุ
มานสมฺภาวเย อปริมาณํ
เมตฺตญฺจ สพฺพโลกสฺมิ
มานสมฺภาวเย อปริมาณํ
อุทฺธํ อโธ จ ติริยญฺจ
อสมฺพาธํ อเวรํ อสปตฺตํ
ติฏฺฐญฺจรํ นิสินฺโน วา

สยาโน วา ยาว ตสฺส วิคตมิทฺโธ ฯ
เอตํ สตึ อธิฏฺเฐยฺย
พฺรหฺมเมตํ วิหารํ อิธมาหุ ฯ
ทิฏฺฐิญฺจ อนุปคมฺม สีลวา
ทสฺสเนน สมฺปนฺโน
กาเมสุ วิเนยฺย เคธํ
น หิ ชาตุ คพฺภเสยฺยํ ปุนเรตีติ ฯ
เมตฺตสุตฺตํ อฏฺฐมํ ฯ

สุตฺตนิปาเต อุรควคฺคสฺส นวมํ เหมวตสุตฺตํ

[๓๐๙] ๙ อชฺช ปณฺณรโส อุโปสโถ (อิติ สาตาคิโร ยกฺโข)
ทิพฺยา รตฺติ อุปฏฺฐิตา
อโนมนามํ สตฺถารํ หนฺท ปสฺสาม โคตมํ ฯ
กจฺจิ มโน สุปณิหิโต (อิติ เหมวโต ยกฺโข)
สพฺพภูเตสุ ตาทิโน
กจฺจิ อิฏฺเฐ อนิฏฺเฐ จ สงฺกปฺปสฺส วสีกตา ฯ
มโน จสฺส สุปณิหิโต (อิติ สาตาคิโร ยกฺโข)
สพฺพภูเตสุ ตาทิโน
อโถ อิฏฺเฐ อนิฏฺเฐ จ สงฺกปฺปสฺส วสีกตา ฯ

กจฺจิ อทินฺนํ นาทิยติ (อิติ เหมวโต ยกฺโข)
กจฺจิ ปาเณสุ สญฺญโต
กจฺจิ อารา ปมาทมฺหา กจฺจิ ฌานํ น ริญฺจติ ฯ
น โส อทินฺนํ อาทิยติ (อิติ สาตาคิโร ยกฺโข)
อโถ ปาเณสุ สญฺญโต
อโถ อารา ปมาทมฺหา พุทฺโธ ฌานํ น ริญฺจติ ฯ
กจฺจิ มุสา น ภณติ (อิติ เหมวโต ยกฺโข)
กจฺจิ น ขิ๊ณพฺยปฺปโถ
กจฺจิ เวภูติยํ นาห กจฺจิ สมฺผํ น ภาสติ
มุสา จ โส น ภณติ (อิติ สาตาคิโร ยกฺโข)
อโถ น ขิ๊ณพฺยปฺปโถ
อโถ เวภูติยํ นาห มนฺตา อตฺถํ จ ภาสติ ฯ
กจฺจิ น รชฺชติ กาเมสุ (อิติ เหมวโต ยกฺโข)
กจฺจิ จิตฺตํ อนาวิลํ
กจฺจิ โมหํ อติกฺกนฺโต กจฺจิ ธมฺเมสุ จกฺขุมา ฯ
น โส รชฺชติ กาเมสุ (อิติ สาตาคิโร ยกฺโข)
อโถ จิตฺตํ อนาวิลํ
สพฺพโมหํ อติกฺกนฺโต พุทฺโธ ธมฺเมสุ จกฺขุมา ฯ
กจฺจิ วิชฺชาย สมฺปนฺโน (อิติ เหมวโต ยกฺโข)
กจฺจิ สํสุทฺธจารโณ

กจฺจิสฺส อาสวา ขีณา กจฺจิ นตฺถิ ปุนพฺภโว ฯ
วิชฺชาย เจว สมฺปนฺโน (อิติ สาตาคิโร ยกฺโข)
อโถ สีลพฺพตาจารโณ
สพฺพสฺส อาสวา ขีณา นตฺถิ ตสฺส ปุนพฺภโว ฯ
สมฺปนฺนํ มุนิโน จิตฺตํ กมฺมุนา พฺยปฺปเถน จ
วิชฺชาจรณสมฺปนฺนํ หนฺท ปสฺสาม โคตมํ ฯ
เอณิชงฺฆํ กีสํ ธีรํ อปฺปาหารํ อโลลุปํ
มุนึ วนสฺมึ ฌายนฺตํ เอหิ ปสฺสาม โคตมํ ฯ
สีหํ เอกจรํ นาคํ กาเมสุ อนเปกฺขินํ
อุปสงฺกมฺม ปุจฺฉาม มจฺจุปาสปโมจนํ ฯ
อกฺขาตารํ ปวตฺตารํ สพฺพธมฺมานปารคุ๋
พุทฺธํ เวรภยาตีตํ มยํ ปุจฺฉาม โคตมํ ฯ
กิสฺมึ โลโก สมุปฺปนฺโน (อิติ เหมวโต ยกฺโข)
กิสฺมึ กุพฺพติ สนฺถวํ
กิสฺส โลโก อุปาทาย กิสฺมึ โลโก วิหญฺญติ ฯ
ฉสุ โลโก สมุปฺปนฺโน (เหมวตาติ ภควา)
ฉสุ กุพฺพติ สนฺถวํ
ฉนฺนเมว อุปาทาย ฉสุ โลโก วิหญฺญติ ฯ
กตมนฺตํ อุปาทานํ ยตฺถ โลโก วิหญฺญติ
นิยฺยานํ ปุจฺฉิโต พฺรูหิ กถํ ทุกฺขา ปมุจฺจติ ฯ

ปญฺจ กามคุณา โลเก มโนฉฏฺฐา ปเวทิตา
เอตฺถ ฉนฺทํ วิราเชตฺวา เอวํ ทุกฺขา ปมุญฺจติ ฯ
เอตํ โลกสฺส นิยฺยานํ อกฺขาตํ โว ยถาตถํ
เอตํ โว อหมกฺขามิ เอวํ ทุกฺขา ปมุญฺจติ ฯ
โกสฺวุธ ตรติ โอฆํ โกธ ตรติ อณฺณวํ
อปฺปติฏฺเฐ อนาลมฺเพ โก คมฺภีเร น สีทติ ฯ
สพฺพทา สีลสมฺปนฺโน ปญฺญวา สุสมาหิโต
อชฺฌตฺตจินฺตี สติมา โอฆํ ตรติ ทุตฺตรํ ฯ
วิรโต กามสญฺญาย สพฺพสโยชนาติโค
นนฺทิภวปริกฺขีโณ โส คมฺภีเร น สีทติ ฯ

คมฺภีรปญฺญํ นิปุณตฺถทสฺสึ
อกิญฺจนํ กามภเว อสตฺตํ
ตํ ปสฺสถ สพฺพธิ วิปฺปมุตฺตํ
ทิเพฺย ปเถ กมฺมานํ มเหสึ
อโนมนามํ นิปุณตฺถทสฺสึ
ปญฺญาททึ กามาลเย อสตฺตึ
ตํ ปสฺสถ สพฺพวิทุ สุเมธึ
อริเย ปเถ กมฺมานึ มเหสึ ฯ

สุทิฏฺฐึ วต โน อชฺช สุปฺปภาตึ สุหุฏฺฐิตึ
ยึ อทฺทสาม สมฺพุทฺธึ โอฆติณฺณมนาสวึ ฯ

อิเม ทสฺสตยกฺขา อิทฺธิมนฺโต ยสสฺสิโน
สพฺเพ ตํ สรณํ ยนฺติ ตฺวํ โน สตฺถา อนุตฺตโร ฯ
เต มยํ วิจริสฺสาม คามา คามํ นคา นคํ
นมสฺสมานา สมฺพุทฺธํ ธมฺมสฺส จ สุธมฺมตนฺติ ฯ
เหมวตสุตฺตํ นวมํ ฯ

สุตฺตนิปาเต อุรควคฺคสฺส ทสมํ อาฬวกสุตฺตํ

[๓๑๐] ๑๐ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา อาฬวิยํ วิหรติ อาฬวกสฺส ยกฺขสฺส ภวเน ฯ อถ โข อาฬวโก ยกฺโข เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ นิกฺขม สมณาติ ฯ สาธาวุโสติ ภควา นิกฺขมิ ฯ ปวิส สมณาติ ฯ สาธาวุโสติ ภควา ปาวิสิ ฯ ทุติยมฺปิ โข อาฬวโก ยกฺโข ภควนฺตํ เอตทโวจ นิกฺขม สมณาติ ฯ สาธาวุโสติ ภควา นิกฺขมิ ฯ ปวิส สมณาติ ฯ สาธาวุโสติ ภควา ปาวิสิ ฯ ตติยมฺปิ โข โส อาฬวโก ยกฺโข ภควนฺตํ เอตทโวจ นิกฺขม สมณาติ ฯ สาธาวุโสติ ภควา นิกฺขมิ ฯ ปวิส สมณาติ ฯ สาธาวุโสติ ภควา ปาวิสิ ฯ จตุตฺถมฺปิ โข อาฬวโก ยกฺโข ภควนฺตํ เอตทโวจ นิกฺขม สมณาติ ฯ น ขฺวาหํ อาวุโส นิกฺขมิสฺสามิ ยนฺเต กรณียํ ตํ กโรหีติ ฯ ปญฺหนฺตํ สมณ ปุจฺฉิสฺสามิ สเจ เม น พฺยา-

กริสฺสสิ จิตฺตํ วา เต ชิปีสฺสามิ หทยํ วา เต ผาเลสฺสามิ ปาเทสุ วา คเหตฺวา ปารคงฺคาย ชิปีสฺสามีติ ฯ น ขฺวาหนฺตํ ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย โย เม จิตฺตํ วา ชิเปยฺย หทยํ วา ผาเลยฺย ปาเทสุ วา คเหตฺวา ปารคงฺคาย ชิเปยฺย อปิ จ ตุวํ อาวุโส ปุจฺฉ ยทากงฺขสีติ ฯ อถ โข อาฬวโก ยกฺโข ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ

[๓๑๑] กึ สูธ วิตฺตํ ปุริสสฺส เสฏฺฐํ
กึ สุ สุจิณฺณํ สุขมาวหาติ
กึ สุ หเว สาธุตรํ รสานํ
กถัชีวึ ชีวิตมาหุ เสฏฺฐํ ฯ
สทฺธีธ วิตฺตํ ปุริสสฺส เสฏฺฐํ
ธมฺโม สุจิณฺโณ สุขมาวหาติ
สจฺจํ หเว สาธุตรํ รสานํ
ปญฺญาชีวึ ชีวิตมาหุ เสฏฺฐํ ฯ

กถํ สุ ตรติ โอฆํ กถํ สุ ตรติ อณฺณวํ
กถํ สุ ทุกฺขมจฺเจติ กถํ สุ ปริสุชฺฌติ ฯ
สทฺธาย ตรติ โอฆํ อปฺปมาเทน อณฺณวํ
วิริเยน ทุกฺขมจฺเจติ ปญฺญาย ปริสุชฺฌติ ฯ
กถํ สุ ลภเต ปญฺญํ กถํ สุ วินฺทเต ธนํ

กถํ สุ กิตฺติ ปปฺโปติ กถํ มิตฺตานิ คนฺถติ
อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ กถํ เปจฺจ น โสจติ ฯ
สทฺทหาโน อรหตํ ธมฺมํ นิพฺพานปตฺติยา
สุสฺสูสํ ลภเต ปณฺฑิ อปฺปมตฺโต วิจกฺขโณ
ปฏิรูปการี ธุรวา อุฏฺฐาตา วินฺทเต ธนํ
สจฺเจน กิตฺติ ปปฺโปติ ททํ มิตฺตานิ คนฺถติ ฯ
ยสฺเสเต จตุโร ธมฺมา สทฺทธสฺส ฆรเมสิโน
สจฺจํ ธมฺโม ธิติ จาโค ส เว เปจฺจ น โสจติ ฯ
อิงฺฆ อญฺเญปี ปุจฺฉสฺสุ ปุถู สมณพฺราหฺมเณ
ยทิ สจฺจา ทมา จาคา ขนฺตฺยา ภิยฺโยธ วิชฺชติ ฯ
กถํ นุทานิ ปุจฺเฉยฺยํ ปุถู สมณพฺราหฺมเณ
โยหํ อชฺช ปชานามิ โย อตฺโถ สมฺปรายิโก
อตฺถาย วต เม พุทฺโธ วาสายาพฺวิมาคมา ฯ
โยหํ อชฺช ปชานามิ ยตฺถ ทินฺนํ มหปฺผลํ
โส อหํ วิจริสฺสามิ คามา คามํ ปุรา ปุรํ
นมสฺสมาโน สมฺพุทฺธํ ธมฺมสฺส จ สุธมฺมตนฺติ ฯ

อาพวกสุตฺตํ ทสมํ ฯ

สุตฺตนิปาเต อุรควคฺคสฺส เอกาทสมํ วิชยสุตฺตํ

[๓๑๒] ๑๐ จรํ วา ยทิ วา ติฏฺฐํ นิสินฺโน อุท วา สยํ
สมฺมิญฺเชติ ปสาเรติ เอสา กายสฺส อิญฺชนา ฯ
อฏฺฐินฺหารูหิ สโยุตฺโต ๓จมฺมาวเลปโน
ฉวิยา กาโย ปฏิจฺฉนฺโน ยถาภูตํ น ทิสฺสติ
อนฺตปูโร อุทรปูโร ยกเปพสฺส วตฺถิโน
หทยสฺส ปปฺผาสสฺส วกฺกสฺส ปีหกสฺส จ
สิงฺฆาณิกาย เขลสฺส เสทสฺส จ เมทสฺส จ
โลหิตสฺส ลสิกาย ปีตฺตสฺส จ วสาย จ ฯ
อถสฺส นวหิ โสเตหิ อสุจี สวติ สพฺพทา
อกฺขิมฺหา อกฺขิคูถโก กณฺณมฺหา กณฺณคูถโก
สิงฺฆาณิกา จ นาสโต มุเขน วมเตกทา
ปีตฺตํ เสมฺหํ จ วมติ กายมฺหา เสทชลฺลิกา ฯ
อถสฺส สุสิรํ สีสํ มตฺถลุงฺคสฺส ปูริตํ
สุภโต นํ มญฺญติ พาโล อวิชฺชาย ปุรกฺขโต ฯ
ยทา จ โส มโต เสติ อุทฺธุมาโต วินีลโก
อปวิฏฺโฐ สุสานสฺมิ๑ อนเปกฺขา โหนฺติ ญาตโย ฯ
ขาทนฺติ นํ สุวาณา จ สิงฺคาลา จ วกา กิมี

---

๑ ยุ. สุปาณา จ ฯ

กากา กิชฺฌา จ ขาทนฺติ เย จญฺเญ สนฺติ ปาณิโน ฯ
สุตฺวาน พุทฺธวจนํ ภิกฺขุ ปญฺญาณวา อิธ
โส โข นํ ปริชานาติ ยถาภูตญฺหิ ปสฺสติ ฯ
ยถา อิทํ ตถา เอตํ ยถา เอตํ ตถา อิทํ
อชฺฌตฺตญฺจ พหิทฺธา จ กาเย ฉนฺทํ วิราชเย ฯ
ฉนฺทราควิรตฺโต โส ภิกฺขุ ปญฺญาณวา อิธ
อชฺฌคา อมตํ สนฺติ นิพฺพานปทมจฺจุตํ ฯ
ทิปาทโกยํ อสุจิ ทุคฺคนฺโธ ปริหีรติ
นานากุณปปริปูโร วิสฺสวนฺโต ตโต ตโต ฯ
เอตาทิเสน กาเยน โย มญฺเญ อุณฺณเมตเว
ปรํ วา อวชาเนยฺย กิมญฺญตฺร อทสฺสนาติ ฯ
วิชยสุตฺตํ เอกาทสมํ ฯ

สุตฺตนิปาเต อุรควคฺคสฺส ทฺวาทสมํ มุนิสุตฺตํ

[๓๑๓] ๑๒ สนฺถวาโต ภยํ ชาตํ นิเกตา ชายเต รโช
อนิเกตมสนฺถวํ เอตํ เว มุนิทสฺสนํ ฯ
โย ขาตมุจฺฉิชฺช น โรปเยยฺย
ชายนฺตมสฺส นานุปฺปเวจฺเฉ
ตมาหุ เอกํ มุนินํ จรนฺตํ

อทฺทกฺขิ โส สนฺติปทํ มเหสิ ฯ
สงฺขาย วตฺถูนิ ปมาย พีชํ
สิเนหมสฺส นานุปฺปเวจฺเฉ
ส เว มุนิ ชาติขยนฺตทสฺสี
ตกฺกํ ปหาย น อุเปติ สงฺขํ ฯ
อญฺญาย สพฺพานิ นิเวสนานิ
อนิกามยํ อญฺญตรมฺปิ เตสํ
ส เว มุนิ วีตเคโธ อคิทฺโธ
นายูหตี ปารคโต หิ โหติ ฯ
สพฺพาภิภุ สพฺพวิทุ สุเมธ
สพฺเพสุ ธมฺเมสุ อนูปลิตฺตํ
สพฺพญฺชหํ ตณฺหกฺขเย วิมุตฺตํ
ตํ วาปิ ธีรา มุนิ เวทยนฺติ ฯ
ปญฺญาพลํ สีลวตูปปนฺนํ
สมาหิตํ ฌานรตํ สตีมํ
สงฺคา ปมุตฺตํ อขิลํ อนาสวํ
ตํ วาปิ ธีรา มุนิ เวทยนฺติ ฯ
เอกํ จรนฺตํ มุนิ อปฺปมตฺตํ
นินฺทาปสํสาสุ อเวธมานํ
สีหึว สทฺเทสุ อสนฺตสนฺตํ

วาเทฺว ชาตมฺหิ อสชฺชมานํ
ปหุมฺวา โตเยน อติมฺปมานํ
เนตารมญฺเญสมนญฺญเนยฺยํ
ตํ วาปี ธีรา มุนิ เวทยนฺติ ฯ
โย โอคหเณ ถมฺโภริวาภิชายติ
ยสฺมิ๋ ปเร วาจาปริยนฺตํ วทนฺติ
ตํ วีตราคํ สุสมาหิตินฺทฺริยํ
ตํ วาปี ธีรา มุนิ เวทยนฺติ ฯ
โย เว จิตฺโต ตสรัว อุชฺชุ
ชิคุจฺฉติ กมฺเมหิ ปาปเกหิ
วีมัสมาโน วิสมํ สมญฺจ
ตํ วาปี ธีรา มุนิ เวทยนฺติ ฯ
โย สญฺญตฺโต น กโรติ ปาปํ
ทหโร จ มชฺโฌ จ มุนี๋ ยตฺโต
อโรสเนยฺโย น โรเสติ กญฺจิ
ตํ วาปี ธีรา มุนิ เวทยนฺติ ฯ
ยทคฺคโต มชฺฌโต เสสโต วา
ปีณฺฑํ ลเภถ ปรทตฺตูปชีวี
นาลํ ถุตุ นาปี นิปจฺจวาที๋
ตํ วาปี ธีรา มุนิ เวทยนฺติ ฯ

มุนึ จรนฺตํ วิรตํ เมถุนสฺมา
โย โยพฺพเน น อุปนิภชฺฌเต กฺวจิ
มทปฺปมาทา วิรตํ วิปฺปยุตฺตํ
ตํ วาปิ ธีรา มุนิ เวทยนฺติ ฯ
อญฺญาย โลกํ ปรมตฺถทสฺสึ
โอฆํ สมุทฺทํ อติตริย ตาทึ
ตํ ฉินฺนคนฺถํ อสิตํ อนาสวํ
ตํ วาปิ ธีรา มุนิ เวทยนฺติ ฯ
อสฺมา อุโภ ทูรวิหารวุตฺติโน
คิหี ทารโปสี อมโม จ สุพฺพโต
ปรปาณโรธาย คิหี อสญฺญโต
นิจฺจํ มุนึ รกฺขติ ปาณิเน ยโต ฯ
ลิขี ยถา นิลคิโว วิหงฺคโม
หสสฺส โนเปติ ชวํ กุทาจนํ
เอวํ คิหี นานุกโรติ ภิกฺขุโน
มุนิโน วิวิตฺตสฺส วนมฺหิ ฌายโตติ ฯ
มุนิสุตฺตํ ทุวาทสมํ ฯ
อุรควคฺโค ปฐโม
ตสฺสุทานํ
อุรโค ธนิโย ขคฺค วิสาโณ กสิ จุนฺท จ

ปราภโว วสโต เมตฺถ เหมวตาพฺโภ อถ
วิชยํ มุนิ อุรค วคฺคุ วทนฺติ พารส ฯ

สุตฺตนิปาเต ทุติโย จูฬวคฺโค
ปญฺจมํ รตนสุตฺตํ

[๓๑๔] • ยานีธภูตานิ สมาคตานิ
ภุมฺมานิ วา ยานิ ว อนฺตลิกฺเข
สพฺเพว ภูตา สุมนา ภวนฺตุ
อโถปิ สกฺกจฺจ สุณนฺตุ ภาสิตํ
ตสฺมา หิ ภูตา นิสาเมถ สพฺเพ
เมตฺตํ กโรถ มานุสิยา ปชาย ฯ
ทิวา จ รตฺโต จ หรนฺติ เย พลิ
ตสฺมา หิ เน รกฺขถ อปฺปมตฺตา ฯ
ยํ กิญฺจิ วิตฺตํ อิธ วา หุรํ วา
สคฺเคสุ วา ยํ รตนํ ปณีตํ
น โน สมํ อตฺถิ ตถาคเตน
อิทมฺปิ พุทฺเธ รตนํ ปณีตํ ฯ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ ฯ
ขยํ วิราคํ อมตํ ปณีตํ

ยทชฺฌคา สกฺยมุนี สมาหิโต
น เตน ธมฺเมน สมตฺถิ กิญฺจิ
อิทมฺปิ ธมฺเม รตนํ ปณีตํ ฯ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ ฯ
ยมฺพุทฺธเสฏฺโฐ ปริวณฺณยี สุจิ
สมาธิมานนฺตริกญฺญมาหุ
สมาธินา เตน สโม น วิชฺชติ
อิทมฺปิ ธมฺเม รตนํ ปณีตํ ฯ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ ฯ
เย ปุคฺคลา อฏฺฐสตํ ปสฏฺฐา
จตฺตาริ เอตานิ ยุคานิ โหนฺติ
เต ทกฺขิเณยฺยา สุคตสฺส สาวกา
เอเตสุ ทินฺนานิ มหปฺผลานิ
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ ฯ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ ฯ
เย สุปฺปยุตฺตา มนสา ทเฬฺหน
นิกฺกามิโน โคตมสาสนมฺหิ
เต ปตฺติปตฺตา อมตํ วิคยฺห
ลทฺธา มุธา นิพฺพุตึ ภุญฺชมานา
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ ฯ

เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ ฯ
ยถินฺทขีโล ปถวึ สิโต สิยา
จตุพฺภิ วาเตภิ อสมฺปกมฺปิโย
ตถูปมํ สปฺปุริสํ วทามิ
โย อริยสจฺจานิ อเวจฺจ ปสฺสติ
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ ฯ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ ฯ
เยรฺยสจฺจานิ วิภาวยนฺติ
คมฺภีรปญฺเญน สุเทสิตานิ
กิญฺจาปิ เต โหนฺติ ภุสปฺปมตฺตา
น เต ภวํ อฏฺฐมมาทิยนฺติ
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ ฯ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ ฯ
สหาวสฺส ทสฺสนสมฺปทาย
ตยสฺสุ ธมฺมา ชหิตา ภวนฺติ
สกฺกายทิฏฺฐิ วิจิกิจฺฉิตญฺจ
สีลพฺพตํ วาปิ ยทตฺถิ กิญฺจิ
จตูหปาเยหิ จ วิปฺปมุตฺโต
ฉ จาภิฐานานิ อภพฺโพ กาตุ
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ ฯ

เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ ฯ
กิญฺจาปิ โส กมฺมํ กโรติ ปาปกํ
กาเยน วาจายุท เจตสา วา
อภพฺโพ โส ตสฺส ปฏิจฺฉทาย
อภพฺพตา ทิฏฺฐปทสฺส วุตฺตา
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ ฯ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ ฯ
วนปฺปคุมฺเพ ยถา ผุสฺสิตคฺเค
คิมฺหานมาเส ปฐมสฺมิ คิมฺเห
ตถูปมํ ธมฺมวรํ อเทสยิ
นิพฺพานคามึ ปรมํ หิตาย
อิทมฺปิ พุทฺเธ รตนํ ปณีตํ ฯ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ ฯ
วโร วรญฺญู วรโท วราหโร
อนุตฺตโร ธมฺมวรํ อเทสยิ
อิทมฺปิ พุทฺเธ รตนํ ปณีตํ ฯ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ ฯ
ขีณํ ปุราณํ นวํ นตฺถิ สมฺภวํ
วิรตฺตจิตฺตายติเก ภวสฺมิ
เต ขีณพีชา อวิรุฬฺหิฉนฺทา

นิพฺพนฺติ ธีรา ยถายมฺปทีโป
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ ฯ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ ฯ
ยานีธ ภูตานิ สมาคตานิ
ภุมฺมานิ วา ยานิ ว อนฺตลิกฺเข
ตถาคตํ เทวมนุสฺสปูชิตํ
พุทฺธํ นมสฺสาม สุวตฺถิ โหตุ ฯ
ยานีธ ภูตานิ สมาคตานิ
ภุมฺมานิ วา ยานิ ว อนฺตลิกฺเข
ตถาคตํ เทวมนุสฺสปูชิตํ
ธมฺมํ นมสฺสาม สุวตฺถิ โหตุ ฯ
ยานีธ ภูตานิ สมาคตานิ
ภุมฺมานิ วา ยานิ ว อนฺตลิกฺเข
ตถาคตํ เทวมนุสฺสปูชิตํ
สงฺฆํ นมสฺสาม สุวตฺถิ โหติ ฯ
รตนสุตฺตํ ปฐมํ ฯ

สุตฺตนิปาเต ทุติยสฺส จูฬวคฺคสฺส ทุติยํ อามคนฺธสุตฺตํ

[๓๑๕] ๒ สามากจิงฺคุลกจีนกานิ จ
ปตฺตปฺผลํ มูลปฺผลํ กวิปฺผลํ
ธมฺเมน ลทฺธํ สมสฺสมานา
น กามกามา อลิกํ ภณนฺติ ฯ
ยทสฺสมาโน สุกตํ สุนิฏฺฐิตํ
ปเรหิ ทินฺนํ ปยตํ ปณีตํ
สาลีนมนฺนํ ปริภุญฺชมาโน
โส ภุญฺชติ กสฺสป อามคนฺธํ ฯ
น อามคนฺโธ มม กปฺปตีติ
อิจฺเจว ตฺวํ ภาสสิ พฺรหฺมพนฺธุ
สาลีนมนฺนํ ปริภุญฺชมาโน
สกุนฺตมํเสหิ สุสงฺขเตหิ ฯ
ปุจฺฉามิ ตं กสฺสป เอตมตฺถํ
กถํปกาโร นุ อามคนฺโธ
ปาณาติปาโต วธเฉทพนฺธนํ
เถยฺยํ มุสาวาโท นิกติ วญฺจนานิ จ
อชฺเฌนกุตฺตํ ปรทารเสวนา
เอสามคนฺโธ น หิ มํสโภชนํ ฯ

เย อิธ กาเมสุ อสญฺญตา ชนา
รเสสุ คิทฺธา อสุจึกมิสฺสกา
นคฺคิกทิฏฺฐี วิสมา ทุรนฺนยา
เอสามคนฺโธ น หิ มํสโภชนํ ฯ
เย ฌุชสา ทารุณ* บีฬฺชิมสีกา
มิคฺคทุทฺทุโน นิกฺกรุณาคิมานิโน
อทานสีลา น จ เทนฺติ กสฺสจิ
เอสามคนฺโธ น หิ มํสโภชนํ ฯ
โกโธ มโท ถมฺโภ ปจฺจุฏฺฐาปนา จ
มายา อุสฺสุยา ภสฺสสมุสฺสโย จ
มานาคิมาโน จ อสพฺภิ สนฺถโว
เอสามคนฺโธ น หิ มํสโภชนํ ฯ
เย ปาปสีลา อิณฆา จ สูจกา
โวหารกูฏา อิธ ปาฏิรูปกา
นราธมา เยธ กโรนฺติ กิพฺพิสํ
เอสามคนฺโธ น หิ มํสโภชนํ ฯ
เย อิธ ปาเณสุ อสญฺญตา ชนา
ปเรสมาทาย วิเหสมุยฺยุตา
ทุสฺสีลฉุทฺธา ผรุสา อนาทรา

---

* ทารุณา อิติปิ ฯ

เอสามคนฺโธ น หิ มํสโภชนา ฯ
เอเตสุ คิทฺธา วิรุทฺธาคิปาติโน
นิจฺจุยฺยุตา เปจฺจ ตมา วชนฺติ เย
ปคนฺติ สตฺตา นิรยา อวํสิรา
เอสามคนฺโธ น หิ มํสโภชนา ฯ
น มจฺฉมํสา นานาสกตฺตา
น นคฺคิยา (น มุณฺฑิยา ชฏา ชลฺลา
ชราชินานิ) นาคฺคิหุตสฺสุปเสวนา
เย วาปี โลเก อมรา พหู ตปา
มนฺตาหุติ ยญฺญมุตูปเสวนา
โสเธนฺติ มจฺจา อวิตินฺนกงฺขา ฯ
โย เตสุ กุตฺโต วิทิตินฺทฺริโย จเร
ธมฺเม ฐิโต อชฺชวมทฺทเว รโต
สงฺคาติโค สพฺพทุกฺขปฺปหีโน
น ลิมฺปติ ทิฏฺฐสุเตสุ ธีโร ฯ
อิจฺเจตมตฺถํ ภควา ปุนปฺปุนา
อกฺขาสิ นา เวทยิ มนฺตปารคู
จิตฺราหิ คาถาหิ มุนิปฺปกาสยิ
นิรามคนฺโธ อสิโต ทุรนฺนโย ฯ
สุตฺวาน พุทฺธสฺส สุภาสิตา ปทา

นิรามคนฺธํ สพฺพทุกฺขปฺปนุทํ
นิจฺจมโน วนฺทิ ตถาคตสฺส
ตตฺเถว ปพฺพชฺชมโรจยิตฺถาติ ฯ
อามคนฺธสุตฺตํ ทุติยํ ฯ

สุตฺตนิปาเต ทุติยสฺส ภูพาคฺคสฺส ตติยํ หิริสุตฺตํ

[๓๑๖] ๓ หิรินฺตรนฺตํ วิชิคุจฺฉมานํ
สขาหมสฺมิ อิติ ภาสมานํ
สยฺหานิ กมฺมานิ อนาทิยนฺตํ
เนโส มมนฺติ อิติ นํ วิชญฺญา ฯ
อนนฺวยํ ปียํ วาจํ โย มิตฺเตสุ ปกุพฺพติ
อกโรนฺตํ ภาสมานํ ปริชานนฺติ ปณฺฑิตา ฯ
น โส มิตฺโต โย สทา อปฺปมตฺโต
เภทาสงฺกี รนฺธเมวานุปสฺสี
ยสฺมิ จ เสติ อุรสีว ปุตฺโต
ส เว มิตฺโต โย ปเรหิ อเภชฺโช ฯ
ปามุชฺชกรณํ ฐานํ ปสสาวหนํ สุขํ
ผลานิสโส ภาเวติ วหนฺโต โปริสํ ธุรํ ฯ
ปวิเวกรสํ ปีตฺวา รสํ อุปสมสฺส จ

นิทฺทโร โหติ นิปฺปาโป ธมฺมปีติรสं ปิวนฺติ ฯ
หิริสุตฺตं ตติยं ฯ

สุตฺตนิปาเต ทุติยสฺส จูฬวคฺคสฺส จตุตฺถं มงฺคลสุตฺตं

[๓๑๗] ๔ เอวมฺเม สุตं ฯ เอกं สมยं ภควา สาวตฺถิยं วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ อถ โข อญฺญตรา เทวตา อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปं เชตวนं โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตं อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตं อฏฺฐาสิ ฯ เอกมนฺตं ฐิตา โข สา เทวตา ภควนฺตं คาถาย อชฺฌภาสิ

[๓๑๘] พหู เทวา มนุสฺสา จ มงฺคลานิ อจินฺตยุ
อากงฺขมานา โสตฺถานं พฺรูหิ มงฺคลมุตฺตมं ฯ
อเสวนา จ พาลานं ปณฺฑิตานญฺจ เสวนา
ปูชา จ ปูชนียานं เอตมฺมงฺคลมุตฺตมं ฯ
ปฏิรูปเทสวาโส จ ปุพฺเพ จ กตปุญฺญตา
อตฺตสมฺมาปณิธิ จ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมं ฯ
พาหุสจฺจญฺจ สิปฺปญฺจ วินโย จ สุสิกฺขิโต
สุภาสิตา จ ยา วาจา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมं ฯ
มาตาปิตุอุปฏฺฐานं ปุตฺตทารสฺส สงฺคโห

อนากุตา จ กมฺมนฺตา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ
ทานญฺจ ธมฺมจริยา จ ญาตกานญฺจ สงฺคโห
อนวชฺชานิ กมฺมานิ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ
อารตี วิรตี ปาปา มชฺชปานา จ สญฺญโม
อปฺปมาโท จ ธมฺเมสุ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ
คารโว จ นิวาโต จ สนฺตุฏฺฐี จ กตญฺญุตา
กาเลน ธมฺมสฺสวนํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ
ขนฺตี จ โสวจสฺสตา สมณานญฺจ ทสฺสนํ
กาเลน ธมฺมสากจฺฉา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ
ตโป จ พฺรหฺมจริยญฺจ อริยสจฺจานทสฺสนํ
นิพฺพานสจฺฉิกิริยา จ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ
ผุฏฺฐสฺส โลกธมฺเมหิ จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ
อโสกํ วิรชํ เขมํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ ฯ
เอตาทิสานิ กตฺวาน สพฺพตฺถมปราชิตา
สพฺพตฺถ โสตฺถิ คจฺฉนฺติ ตนฺเตสํ มงฺคลมุตฺตมนฺติ ฯ
มงฺคลสุตฺตํ จตุตฺถํ ฯ

สุตฺตนิปาเต ทุติยสฺส จูฬวคฺคสฺส ปญฺจมํ สูจิโลมสุตฺตํ

[๓๑๙] ๕ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา คยายํ วิหรติ ฎงฺกิตมญฺเจ สูจิโลมยกฺขสฺส ภวเน ฯ เตน โข ปน สมเยน ขโร จ ยกฺโข สูจิโลโม จ ยกฺโข ภควโต อวิทูเร อติกฺกมนฺติ ฯ อถ โข ขโร ยกฺโข สูจิโลมํ ยกฺขํ เอตทโวจ เอโส สมโณติ ฯ เนโส สมโณ สมณโก เอโส ยาว อหํ ปชานามิ ยทิ วา สมโณ ยทิ วา สมณโกติ ฯ อถ โข สูจิโลโม ยกฺโข เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต กายํ อุปนาเมสิ ฯ อถ โข ภควา กายํ อปนาเมสิ ฯ อถ โข สูจิโลโม ยกฺโข ภควนฺตํ เอตทโวจ ภายสิ มํ สมณาติ ฯ น ขฺวาหนฺตํ อาวุโส ภายามิ อปิ จ เต สมฺผสฺโส ปาปโกติ ฯ ปญฺหนฺตํ สมณ ปุจฺฉิสฺสามิ สเจ เม น พฺยากาสิ จิตฺตํ วา เต ขิปีสฺสามิ หทยํ วา เต ผาเลสฺสามิ ปาเทสุ วา คเหตฺวา ปารคงฺคาย ขิปีสฺสามีติ ฯ น ขฺวาหนฺตํ อาวุโส ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย โย เม จิตฺตํ วา ขิเปยฺย หทยํ วา ผาเลยฺย ปาเทสุ วา คเหตฺวา ปารคงฺคาย ขิเปยฺย อปิ จ ตฺวํ อาวุโส ปุจฺฉ ยทากงฺขสีติ ฯ อถ โข สูจิโลโม ยกฺโข ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ

[๓๒๐] ราโค จ โทโส จ กุโตนิทานา

อรตี รตี โลมหํโส กุโตชา
กุโต สมุฏฺฐาย มโน วิตกฺกา
กุมารกา ธงฺกมิโวสฺสชนฺติ ฯ
ราโค จ โทโส จ อิโตนิทานา
อรตี รตี โลมหํโส อิโตชา
อิโต สมุฏฺฐาย มโน วิตกฺกา
กุมารกา ธงฺกมิโวสฺสชนฺติ ฯ
เสฺนหชา อตฺตสมฺภูตา นิโคฺรธสฺเสว ขนฺธชา
ปุถู วิสตฺตา กาเมสุ มาลุวาว วิตตา วเน ฯ
เย นํ ปชานนฺติ ยโตนิทานํ
เต นํ วิโนเทนฺติ สุโณหิ ยกฺข
ตถาคตสฺส โอฆมิมํ ตรนฺติ
อติณฺณปุพฺพํ อปุนพฺภวายาติ ฯ
สูจิโลมสุตฺตํ ปญฺจมํ ฯ

สุตฺตนิปาเต ทุติยสฺส จูฬวคฺคสฺส ฉฏฺฐํ ธมฺมจริยสุตฺตํ

[๓๒๑] ๖ ธมฺมจริยํ พฺรหฺมจริยํ เอตทาหุ วสุตฺตมํ
ปพฺพชิตสฺปี เจ โหติ อคารสฺมา อนคาริยํ ฯ
โส เจ มุขรชาติโก วิเหสาภิรโต มิโค

ชีวิตํ ตสฺส ปาปิโย รชํ วฑฺเฒติ อตฺตโน ฯ
กสหาภิรโต ภิกฺขุ โมหธมฺเมน อาวุโต[1]
อกฺขาตมฺปิ น ชานาติ ธมฺมํ พุทฺเธน เทสิตํ ฯ
วิเหสํ ภาวิตตฺตานํ อวิชฺชาย ปุรกฺขโต
สงฺกิเลสํ น ชานาติ มคฺคํ นิรยคามินํ
วินิปาตํ สมาปนฺโน คพฺภา คพฺภ-มา ตมํ
ส เว ตาทิสโก ภิกฺขุ เปจฺจ ทุกฺขํ นิคจฺฉติ ฯ
คูถกูโป[2] ยถา อสฺส สมฺปุณฺโณ คณวสฺสิโก
โย จ เอวรูโป อสฺส ทุพฺพิโสโธ หิ สงฺคโณ ฯ
ยํ เอวรูปํ ชานาถ ภิกฺขโว เคหนิสฺสิตํ
ปาปีจฺฉํ ปาปสงฺกปฺปํ ปาปอาจารโคจรํ ฯ
สพฺเพ สมคฺคา หุตฺวาน อภินิพฺพิชฺชิยาถ นํ
กรณฺฑกํ[3] นิทฺธมถ กสมฺพุํ อวกสฺสถ
ตโต ปลาเล[4] วาเหถ อสฺสมเณ สมณมานิเน ฯ
นิทฺธมิตฺวาน ปาปีจฺเฉ ปาปอาจารโคจเร
สุทฺธา สุทฺเธหิ สทฺธาสํ กปฺปยโวฺห ปติสฺสตา
ตโต สมคฺคา นิปกา ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสถาติ ฯ

ธมฺมจริยสุตฺตํ ฉฏฺฐํ ฯ

---

๑ อาวโฏติปี ปาโฐ ฯ
๒ คูถกูโปติปี ฯ ๓ กรณฺฑวนฺติปี ฯ ๔ ปลาเปติปี ฯ

สุตฺตนิปาเต ทุติยสฺส ภูพาคฺคสฺส
สตฺตมํ พฺราหฺมณธมฺมิกสุตฺตํ

[๓๒๒] ๑ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ อถ โข สมฺพหุลา โกสลกา พฺราหฺมณมหาสาลา ชิณฺณา วุฑฺฒา มหลฺลกา อทฺธคตา วโย อนุปฺปตฺตา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ๎สุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ๎ สมฺโมทิ๎สุ สมฺโมทนี๎ยํ กถ๎ สาราณี๎ยํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิส๎ทิ๎สุ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต พฺราหฺมณมหาสาลา ภควนฺตํ เอตทโวจุ๎ สนฺทิสฺสนฺติ นุ โข โภ โคตม เอตรหิ พฺราหฺมณา โปราณานํ พฺราหฺมณานํ พฺราหฺมณธมฺเมติ ฯ น โข พฺราหฺมณา สนฺทิสฺสนฺติ เอตรหิ พฺราหฺมณา โปราณานํ พฺราหฺมณานํ พฺราหฺมณธมฺเมติ ฯ สาธุ โน ภวํ โคตโม โปราณานํ พฺราหฺมณานํ พฺราหฺมณธมฺมํ ภาสตุ สเจ โภโต โคตมสฺส อครูติ ฯ เตน หิ พฺราหฺมณา สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ ภาสิสฺสามีติ ฯ เอวํ โภติ โข เต พฺราหฺมณมหาสาลา ภควโต ปจฺจสฺโสสุ๎ ฯ ภควา เอตทโวจ

[๓๒๓] อิสโย ปุพฺพกา อาสุ๎ สญฺญตตฺตา ตปสฺสิโน
ปญฺจ กามคุเณ หิตฺวา วตฺตทตฺถมจาริสุ๎ ฯ
น ปสู พฺราหฺมณานาสุ๎ น หิรญฺญ๎ น ธานิยํ
สชฺฌายธนธญฺญาสุ๎ พฺรหฺมํ นิธิ๎ อปาลยุ๎ ฯ

ยํ เนสํ ปกตํ อาสิ ทฺวารภตฺตํ อุปฏฺฐิตํ
สทฺธาปกตเมสานํ ทาตเว ตทมญฺญิสุ ฯ
นานารตฺเตหิ วตฺเถหิ สยเนหาวสเถหิ จ
ผีตา ชนปทา รฏฺฐา เต นมสฺสึสุ พฺราหฺมเณ ฯ
อวชฺฌา พฺราหฺมณา อาสุ อเชยฺยา ธมฺมรกฺขิตา
น เน โกจิ นิวาเรสิ กุลทฺวาเรสุ สพฺพโส ฯ
อฏฺฐจตฺตาฬีสํ วสฺสานิ (โกมาร) พฺรหฺมจริยํ จรึสุ เต
วิชฺชาจรณปริเยฏฺฐึ อจรุ พฺราหฺมณา ปุเร ฯ
น พฺราหฺมณา อญฺญมคมุ นปิ ภริยํ กิณึสุ เต
สมฺปีเยเนว สํวาสํ สงฺคนฺตฺวา สมโรจยุ ฯ
อญฺญตฺร ตมฺหา สมยา อุตุเวรมณิมฺปติ
อนฺตรา เมถุนํ ธมฺมํ นาสฺสุ คจฺฉนฺติ พฺราหฺมณา ฯ
พฺรหฺมจริยญฺจ สีลญฺจ อชฺชวํ มทฺทวํ ตปํ
โสรจฺจํ อวิหึสญฺจ ขนฺติญฺจาปิ อวณฺณยุ ฯ
โย เนสํ ปรโม อาสิ พฺรหฺมา ทพฺหปรกฺกโม
ส วาปิ เมถุนํ ธมฺมํ สุปินนฺเตน นาคมา ฯ
ตสฺส วตฺตมนุสิกฺขนฺตา อิเธเก วิญฺญุชาติกา
พฺรหฺมจริยญฺจ สีลญฺจ ขนฺติญฺจาปิ อวณฺณยุ ฯ
ตณฺหุตฺตึ สยนํ วตฺถึ สปฺปีเตลญฺจ ยาจิย
ธมฺเมน สโมธาเนตฺวา ตโต ยญฺญมกปฺปยุ

อุปฏฺฐิตสฺมิ ยญฺญสฺมิ นาสฺสุ คาโว หนิ๎สุ เต ฯ
ยถา มาตา ปิตา ภาตา อญฺเญ วาปิ จ ญาตกา
คาโว โน ปรมา มิตฺตา ยาสุ ชายนฺติ โอสธา ฯ
อนฺนทา พลทา เจตา วณฺณทา สุขทา ตถา
เอตมตฺถวสํ ญตฺวา นาสฺสุ คาโว หนิ๎สุ เต ฯ
สุขุมาลา มหากายา วณฺณวนฺโต ยสสฺสิโน
พฺราหฺมณา เสหิ ธมฺเมหิ กิจฺจากิจฺเจสุ อุสฺสุกา
ยาย โลเก อวตฺติสุ สุขเมธิตฺถยมฺปชา ฯ
เตสํ อาสิ วิปลฺลาโส ทิสฺวาน อณฺโต อณุ๎
ราชิโน จ วิยาการํ นาริโย จ สมงฺคกา
รเถ จาชญฺญยุตฺเต สุกเต จิตฺรสีพฺพเน
นิเวสเน นิเวเส จ วิภตฺเต ภาคโส มิเต
โคมณฺฑลปริพฺยูหา๑ นาริวรคณายุตา
อุพารํ มานุสํ โภคํ อภิชฺฌายิ๎สุ พฺราหฺมณา ฯ
เต ตตฺถ มนฺเต คนฺเถตฺวา โอกฺกากํ ตทุปาคมุ๎
ปหูตธนธญฺโญสิ (ยชสฺสุ พหุ เต วิตฺตํ)
ยชสฺสุ พหุ เต ธนํ ฯ
ตโต จ ราชา สญฺญตฺโต พฺราหฺมเณหิ รเถสโภ
อสฺสเมธํ ปุริสเมธํ (สมฺมาปาสๆ) วาชเปยฺยํ นิรคฺคฬ ฯ

---

๑ ยุ. ปริพฺพูพุหา ฯ

เอเต ยาเค ยชิตฺวาน พฺราหฺมณานํ อทา ธนํ
คาโว สยนญฺจ วตฺถญฺจ นาริโย จ สมงฺคตา
รเถ จาชญฺญสํยุตฺเต สุกเต จิตฺรสิพฺพเน
นิเวสนานิ รมฺมานิ สุวิภตฺตานิ สพฺพโส
นานาธญฺญสฺส ปูเรตฺวา พฺราหฺมณานํ อทา ธนํ ฯ
เต จ ตตฺถ ธนํ ลทฺธา สนฺนิธิ์ สมโรจยุ์
เตสํ อิจฺฉาวติณฺณานํ ภิยฺโย ตณฺหา ปวฑฺฒถ
เต ตตฺถ มนฺเต คนฺเถตฺวา โอกฺกากํ ปุนมุปาคมุ์ ฯ
ยถา อาโป จ ปฐวี จ หิรญฺญํ ธนธานิยํ
เอวํ คาโว มนุสฺสานํ ปริกฺขาโร โส หิ ปาณินํ
ยชสฺสุ พหุ เต วิตฺตํ ยชสฺสุ พหุ เต ธนํ ฯ
ตโต จ ราชา สญฺญตฺโต พฺราหฺมเณหิ รเถสโภ
เนกา สตสหสฺสิโย คาโว ยญฺเญ อฆาตยิ ฯ
น ปาทา น วิสาเณน นาสฺสุ หึสนฺติ เกนจิ
คาโว เอฬกสมานา โสรตา กุมฺภทูหนา
ตา วิสาเณ คเหตฺวาน ราชา สตฺเถน ฆาตยิ ฯ
ตโต จ เทวา ปิตโร อินฺโท อสุรรกฺขสา
อธมฺโม อิติ ปกฺกนฺทุ์ ยํ สตฺตํ นิปตี์ คเว ฯ
ตโย โรคา ปุเร อาสุ์ อิจฺฉา อนสนญฺชรา
ปสูนญฺจ สมารมฺภา อฏฺฐานวุตฺติมาคมุ์ ฯ

เอโส อธมฺโม ทณฺฑานํ โอกฺกนฺโต ปุรโณ อหุ
อทูสิกาโย หญฺญนฺติ ธมฺมา ธสนฺติ ยาชกา ฯ
เอวเมโส อนุธมฺโม โปราโณ วิญฺญุครหิโต
ยตฺถ เอทิสกํ ปสฺสติ ยชกํ ครหติ ชโน ฯ
เอวํ ธมฺเม วิยาปนฺเน วิภินฺนา สุทฺทเวสฺสิกา
ปุถู วิภินฺนา ขตฺติยา ปติ ภริยา อวมญฺญถ ฯ
ขตฺติยา พฺรหฺมพนฺธู จ เย จญฺเญ โคตฺตรกฺขิตา
ชาติวาทํ นิรงฺกตฺวา กามานํ วสมุปาคมุนฺติ[1] ฯ

[๓๒๔] เอวํ วุตฺเต เต พฺราหฺมณมหาสาลา ภควนฺตํ เอตทโวจุ อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม เสยฺยถาปี โภ โคตม นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย อนฺธกาเร วา เตลปชฺโชตํ ธาเรยฺย จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ เอวเมวํ โภตา โคตเมน อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต เอเต มยํ ภวนฺตं โคตมํ สรณํ คจฺฉาม ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ อุปาสเก โน ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปเต สรณงฺคเตติ ฯ

พฺราหฺมณธมฺมิกสุตฺตํ สตฺตมํ ฯ

---

๑ สี. ยุ. เอวํ ฯ พ. กามานํ วสมาคมุ ฯ

สุตฺตนิปาเต ทุติยสฺส จูฬวคฺคสฺส อฏฺฐมํ นาวาสุตฺตํ

[๓๒๕] ๘ ยสฺมา หิ ธมฺมํ ปุริโส วิชญฺญา
อินฺทํว นํ เทวตา ปูชเยยฺย
โส ปูชิโต ตสฺมิ ปสนฺนจิตฺโต
พหุสฺสุโต ปาตุกโรติ ธมฺมํ ฯ
ตทฏฺฐิกตฺวาน นิสมฺม ธีโร
ธมฺมานุธมฺมํ ปฏิปชฺชมาโน
วิญฺญู วิภาวี นิปุโณ จ โหติ
โย ตาทิสํ ภชติ อปฺปมตฺโต ฯ
ขุทฺทญฺจ พาลํ อุปเสวมาโน
อนาคตญฺจ อุสุยฺยกญฺจ
อิเธว ธมฺมํ อวิภาวยิตฺวา
อวิตณฺณกงฺโข มรณํ อุเปติ ฯ
ยถา นโร อาปคํ โอตริตฺวา
มโหทกํ สลิลํ สีฆโสตํ
โส วุยฺหมาโน อนุโสตคามึ
กึ โส ปเร สกฺขติ ตารเยตุํ ฯ
ตเถว ธมฺมํ อวิภาวยิตฺวา
พหุสฺสุตานํ อนิสามยตฺถํ
สยํ อชานํ อวิตณฺณกงฺโข

กิ๎ โส ปเร สกฺขติ นิชฺฌเปตุ๎ ฯ
ยถาปี นาวํ ทพฺหมารุหิตฺวา
ปีเยนริตฺเตน สมงฺคิภูโต
โส ตารเย ตตฺถ พหูปี อญฺเญ
ตตฺรูปยญฺญู กุสโล มติมา
เอวมฺปี โย เวทคู ภาวิตตฺโต
พหุสฺสุโต โหติ อเวธธมฺโม
โส โข ปเร นิชฺฌปเย ปชานํ
โสตาวธาโนปนิสูปปนฺเน ฯ
ตสฺมา หเว สปฺปุริสํ ภเชถ
เมธาวินญฺเจว พหุสฺสุตญฺจ
อญฺญาย อตฺถํ ปฏิปชฺชมาโน
วิญฺญาตธมฺโม ส สุขํ ลเภถาติ ฯ
นาวาสุตฺตํ อฏฺฐมํ

สุตฺตนิปาเต ทุติยสฺส จูฬวคฺคสฺส นวมํ กสิ๎ลสุตฺตํ

[๓๒๖] ๑ กสิ๎โล กสิ๎สมาจาโร กานิ กมฺมานิ พฺรูหยํ
นโร สมฺมานิวิฏฺฐสฺส อุตฺตมตฺถญฺจ ปาปุเณ ฯ
วุฑฺฒาปจายี อนุสุยฺยโก สิยา

กาลญฺญุ จสฺส กุรุนฺ ทสฺสนาย
ธมฺมึ กถํ เอรยิตํ ขณญฺญู
สุเณยฺย สกฺกจฺจ สุภาสิตานิ ฯ
กาเลน คจฺเฉ กุรุนฺ สกาสํ
ถมฺภึ นิรงฺกตฺวา นิวาตวุตฺตี
อตฺถํ ธมฺมํ สยมํ พฺรหฺมจริยํ
อนุสฺสเร เจว สมฺมาจเร จ ฯ
ธมฺมาราโม ธมฺมรโต
ธมฺเม ฐิโต ธมฺมวินิจฺฉยญฺญู
เนวาจเร ธมฺมสนฺโทสวาทึ
คจฺเฉหิ นีเยถ สุภาสิเตหิ ฯ
หสฺสํ จ ชปฺปึ ปริเทวึ ปโทสํ
มายากตึ กูหนึ คิทฺธิมานึ
สารมฺภกกฺกสฺสกสาวมุจฺฉึ
หิตฺวา จเร วีตมโท ฐิตตฺโต ฯ
วิญฺญาตสารานิ สุภาสิตานิ
สุตญฺจ วิญฺญาย สมาธิสารึ
น ตสฺส ปญฺญา จ สุตญฺจ วฑฺฒติ
โย สาหโส โหติ นโร ปมตฺโต ฯ
ธมฺเม จ เย อริยปฺปเวทิเต รตา

อนุตฺตรา เต วจสา มนสา กมฺมุนา จ
เต สนฺติโสรจฺจสมาธิสณฺฐิตา
สุตสฺส ปญฺญาย จ สารมชฺฌคูติ ฯ
กิลีสุตฺตํ นวมํ ฯ

สุตฺตนิปาเต ทุติยสฺส จูฬวคฺคสฺส ทสมํ อุฏฺฐานสุตฺตํ

[๓๒๗] ๑๐ อุฏฺฐหถ นิสีทถ โก อตฺโถ สุปีเตน โว
อาตุรานํ หิ กา นิทฺทา สลฺลวิทฺธาน รุปฺปตํ ฯ
อุฏฺฐหถ นิสีทถ ทฬฺหํ สิกฺขถ สนฺติยา
มา โว ปมตฺเต วิญฺญาย (มจฺจุราชา) อโมหยิตฺถ วสานุเค ฯ
ยาย เทวา มนุสฺสา จ สิตา ติฏฺฐนฺติ อตฺถิกา
ตรเถตํ วิสตฺติกํ ขโณ โว[1] มา อุปจฺจคา
ขณาตีตา หิ โสจนฺติ นิรยมฺหิ สมปฺปิตา ฯ
ปมาโท รโช ปมาทา ปมาทานุปติโต รโช
อปฺปมาเทน วิชฺชาย อพฺพเหยฺย[2] สลฺลมตฺตโนติ ฯ
อุฏฺฐานสุตฺตํ ทสมํ ฯ

---

๑ ยุ. พ. เว ๒ ยุ. อพฺพเห ฯ

สุตฺตนิปาเต ทุติยสฺส จูฬวคฺคสฺส เอกาทสมํ ราหุลสุตฺตํ

[๓๒๘] ๑๑ กจฺจิ อภิณฺหสංวาสา นาวชานาสิ ปณฺฑิตं
โอกฺกาธาโร มนุสฺสานं กจฺจิ อปจิโต ตยา ฯ
นาหं อภิณฺหสංวาสา อวชานามิ ปณฺฑิตं
โอกฺกาธาโร มนุสฺสานं นิจฺจं อปจิโต มยา ฯ
ปญฺจ กามคุเณ หิตฺวา ปิยรูเป มโนรเม
สทฺธาย ฆรา นิกฺขมฺม ทุกฺขสฺสนฺตกโร ภว ฯ
มิตฺเต ภชสฺสุ กตฺยาเณ ปนฺตญฺจ สยนาสนं
วิวิตฺตं อปฺปนิคฺโฆสं มตฺตญฺญู โหหิ โภชเน ฯ
จีวเร ปิณฺฑปาเต จ ปจฺจเย สยนาสเน
เอเตสุ [๒]ตณฺหมากาสิ มา โลกं ปุนราคมิ
สංวุโต ปาติโมกฺขสฺมิं อินฺทฺริเยสุ จ ปญฺจสุ
สติ กายคตา ตฺยตฺถุ นิพฺพิทาพหุโล ภว ฯ
นิมิตฺตं ปริวชฺเชหิ สุภํ ราคูปสญฺหิตं
อสุภาย จิตฺตं ภาเวหิ เอกคฺคं สุสมาหิตं
อนิมิตฺตญฺจ ภาเวหิ มานานุสยมุชฺชห
ตโต มานาภิสมยา อุปสนฺโต จริสฺสสีติ ฯ

อิตฺถं สุทं ภควา อายสฺมนฺตं ราหุลं อิมาหิ คาถาหิ อภิณฺหं โอวทตีติ ฯ

ราหุลสุตฺตं เอกาทสมं ฯ

---

๑ ปตฺตญฺจาติปี ปาโฐ ฯ ๒ ตณฺหं มากาสีติปี ฯ

สุตฺตนิปาเต ทุติยสฺส จูฬวคฺคสฺส ทฺวาทสมํ วงฺคีสสุตฺตํ

[๓๒๙] ๑๒ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา อาฬวิยํ วิหรติ อคฺคาฬเว เจติเย ฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมโต วงฺคีสสฺส อุปชฺฌาโย นิโคฺรธกปฺโป นาม เถโร อคฺคาฬเว เจติเย อจิร-ปริพฺพุโต โหติ ฯ อถ โข อายสฺมโต วงฺคีสสฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ ปรินิพฺพุโต นุ โข เม อุปชฺฌาโย อุทาหุ โน ปรินิพฺพุโตติ ฯ อถ โข อายสฺมา วงฺคีโส สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต เยน ภควา เตนุ-ปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา วงฺคีโส ภควนฺตํ เอตทโวจ อิธ มยฺหํ ภนฺเต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ ปรินิพฺพุโต นุ โข เม อุปชฺฌาโย อุทาหุ โน ปรินิพฺพุ-โตติ ฯ อถ โข อายสฺมา วงฺคีโส อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ จีวรํ กตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ

[๓๓๐] ปุจฺฉาม สตฺถารํ อโนมปญฺญํ
ทิฏฺเฐว ธมฺเม โย วิจิกิจฺฉานํ
เฉตฺตา อคฺคาฬเว กาลมกาสิ ภิกฺขุ
ญาโต ยสสฺสี อภินิพฺพุตตฺโต ฯ

นิโครฺธกปฺโป อิติ ตสฺส นามํ
ตยา กตํ ภควา พฺราหฺมณสฺส
โส ตํ นมสฺสํ อจริ มุตฺยเปกฺโข
อารทฺธวิริโย ทฬฺหธมฺมทสฺสี ฯ
ตํ สาวกํ สกฺก มยมฺปี สพฺเพ
อญฺญาตุมิจฺฉาม สมนฺตจกฺขุ
สมาหิตา โน สวนาย โสตา
ตุวํ โน สตฺถา ตุวมนุตฺตโรสิ ฯ
ฉินฺเทว โน วิจิกิจฺฉํ พฺรูหิ เมตํ
ปรินิพฺพุตํ เวทย ภูริปญฺญ
มชฺเฌ จ โน ภาส สมนฺตจกฺขุ
สกฺโกว เทวานํ สหสฺสเนตฺโต ฯ
เย เกจิ คนฺถา อิธ โมหมคฺคา
อญฺญาณปกฺขา วิจิกิจฺฉฐานา
ตถาคตํ ปตฺวา น เต ภวนฺติ
จกฺขุํ หิ เอตํ ปรมํ นรานํ ฯ
โน เจ หิ ชาตุ ปุริโส กิเลเส
วาโต ยถา อพฺภฆนํ วิหาเน
ตโมวสฺส นิวุโต สพฺพโลโก

---

๑ ยุ. ว. ฯ

น โชติมนฺโตปี นรา ตเปยฺยุ ฯ
ธีรา จ ปชฺโชตกรา ภวนฺติ
ตํ ตํ อหํ ธีร ตเถว มญฺเญ
วิปสฺสินํ ชานมุปาคมมฺห
ปริสาสุ โน อาวิกโรหิ กปฺปํ ฯ
ชิปฺปํ คิรํ เอรย วคฺคุ วคฺคุํ
หํสาว ปคฺคยฺห สณิ นิกุชฺช
พินฺทุสฺสเรน สุวิกปฺปิเตน
สพฺเพว เต อุชฺชุคตา สุโณม ฯ
ปหีนชาติมรณํ อเสสํ
นิคฺคยฺห โธนํ วเทสฺสามิ ธมฺมํ
น กามกาโร หิ ปุถุชฺชนานํ
สงฺเขยฺยกาโร จ ตถาคตานํ ฯ
สมฺปนฺนเวยฺยากรณํ ตฺวยิทํ
สมุชฺชปญฺญสฺส สมุคฺคหีตํ
อยมญฺชลี ปจฺฉิโม สุปฺปณามิโต
มา โมหยี ชานมโนมปญฺญ ฯ
ปโรวรํ อริยธมฺมํ วิทิตฺวา
มา โมหยี ชานมโนมวีร
วารี ยถา ฆมฺมนิ ฆมฺมตฺโต

วาจาภิกงฺขามิ สุตสฺส วสฺส ฯ
ยทตฺถิกํ พฺรหฺมจริยํ อจารี
กปฺปายโน กิญฺจิสฺส ตํ อโมฆํ
นิพฺพายิ โส อาทุ สอุปาทิเสโส
ยถา วิมุตฺโต อหุ ตํ สุโณม ฯ
อจฺเฉจฺฉิ ตณฺหํ อิธ นามรูเป (ติ ภควา)
กณฺหสฺส โสตํ ทีฆรตฺตานุสยิตํ
อตาริ ชาตึ มรณํ อเสสํ
อิจฺจพฺรวี ภควา ปญฺจเสฏฺโฐ ฯ

เอส สุตฺวา ปสีทามิ วโจ เต อิสิสตฺตม
อโมฆํ กิร เม ปุฏฺโ น มํ วญฺเจสิ พฺราหฺมโณ
ยถาวาที ตถาการี อหุ พุทฺธสฺส สาวโก
อจฺฉิทา มจฺจุโน ชาลํ ตรํ มายาวิโน ทพฺพ ฯ
อทฺทส ภควา อาทึ อุปาทานสฺส กปฺปิโย
อจฺจคา วต กปฺปายโน มจฺจุเธยฺยํ สุทุตฺตรนฺติ ฯ
วงฺคีสสุตฺตํ ทุวาทสมํ ฯ

สุตฺตนิปาเต ทุติยสฺส จูฬวคฺคสฺส
เตรสมํ สมฺมาปริพฺพาชนิยสุตฺตํ

[๓๓๑] ๑๓ ปุจฺฉามิ มุนิ ปหูตปญฺญ
ติณฺณ (ปารคตํ) ปรินิพฺพุตํ จิตฺตกฺตํ
นิกฺขมฺม ฆรา ปนุชฺช กาเม
กถ (ภิกฺขุ) สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย ฯ
ยสฺส มงฺคลา สมูหตา (ติ ภควา)
อุปฺปาตา สุปินา จ ลกฺขณา จ
ส มงฺคลโทสวิปฺปหีโน
(ภิกฺขุ) สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย ฯ
ราค วินเยถ มานุเส สุ
ทิพฺเพสุ กาเมสุ จาปี ภิกฺขุ
อติกฺกมฺม ภว สเมจฺจ ธมฺม
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย ฯ
วิธูปิตฺวา เปสุณานิ
โกธ กทริย ชเหยฺย ภิกฺขุ
อนุโรธวิโรธวิปฺปหีโน
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย ฯ

หิตฺวาน ปิยญฺจ อปฺปิยญฺจ
อนุปาทาย อนิสฺสิโต กุหิญฺจิ
สโยชนิเยหิ วิปฺปมุตฺโต
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย ฯ
น โส อุปธีสุ สารเมติ
อาทาเนสุ วิเนยฺย ฉนฺทราคํ
โส อนิสฺสิโต อนญฺญเนยฺโย
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย ฯ
วจสา มนสา จ กมฺมุนา จ
อวิรุทฺโธ สมฺมา วิทิตฺวา ธมฺมํ
นิพฺพานปทาภิปตฺถยาโน
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย ฯ
โย วนฺทติ มนฺติ น อุณฺณเมยฺย
อกุฏฺโฐปี น สนฺธิเยถ ภิกฺขุ
ถทฺธา ปรโภชนํ น มชฺเช
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย ฯ
โลภญฺจ ภวญฺจ วิปฺปหาย
วิรโต เฉทนพนฺธนโต ภิกฺขุ
โส ติณฺณกถงฺกโถ วิสลฺโล
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย ฯ

สารุปฺปมตฺตโน วิทิตฺวา
น จ ภิกฺขุ หิเสยฺย กญฺจิ โลเก
ยถาตถํ ธมฺมํ วิทิตฺวา
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย ฯ
ยสฺสานุสยา น สนฺติ เกจิ
มูลา อกุสลา สมูหตา เส
โส นิราโส[๑] อนาสสาโน[๒]
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย ฯ
อาสวชีโณ ปหีนมาโน
สพฺพํ ราคปถํ อุปาติวตฺโต
ทนฺโต ปรินิพฺพุโต สีตฺโต
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย ฯ
สทฺโธ สุตวา นิยามทสฺสี
วคฺคคเตสุ น วคฺคสารี.
ธีโร โลภํ โทสํ วิเนยฺย ปฏิฆํ
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย ฯ
สงฺขฺยุทธชิโน วิวฏจฺฉโท
ธมฺเมสุ วสี ปารคู อเนโช

---

๑ วณฺณนายํ นิราโส ฯ ๒ อนาสิสานิติปี อนาสยานิติปี ฯ

สงฺขารนิโรธญาณกุสโล
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย ฯ
อตีเตสุ อนาคเตสุ จาปิ
กปฺปาติโต อติจฺจสุทฺธิปญฺโญ
สพฺพายตเนหิ วิปฺปมุตฺโต
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย ฯ
อญฺญาย ปทํ สเมจฺจ ธมฺมํ
วิวฏฺฏ ทิสฺวาน ปหานมาสวานํ
สพฺพูปธีนํ ปริกฺขยา โน
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย ฯ
อทฺธา หิ ภควา ตเถว เอตํ
โย โส เอวํวิหารี ทนฺโต ภิกฺขุ
สพฺพสโยชนิเย วีติวตฺโต
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺยาติ ฯ
สมฺมาปริพฺพาชนียสุตฺตํ เตรสมํ ฯ

สุตฺตนิปาเต ทุติยสฺส จูฬวคฺคสฺส ขุทฺทสมํ ธมฺมิกสุตฺตํ

[๓๓๒] ๑๔ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ อถ โข ธมฺมิโก

อุปาสโก ปญฺจหิ อุปาสกสเตหิ สทฺธิ์ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ธมฺมิโก อุปาสโก ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ

[๓๓๓] ปุจฺฉามิ ตं โคตม ภูริปญฺญ
กถงฺกโร สาวโก สาธุ โหติ
โย วา อคารา อนคารเมติ
อคาริโน วา ปนุปาสกาเส ฯ
ตุวญฺหิ โลกสฺส สเทวกสฺส
คติ ปชานาสิ ปรายนญฺจ
น ตถฺถิ ตุโลย นิปุณตฺถทสฺสี
ตุวญฺหิ พุทฺธ ปวรํ วทนฺติ ฯ
สพฺพํ ตุวํ ญาณมเวจฺจ ธมฺมํ
ปกาเสสิ สตฺเต อนุกมฺปมาโน
วิวฏจฺฉโทสิ สมนฺตจกฺขุ
วิโรจสิ วิมโล สพฺพโลเก ฯ
อคจฺฉิ เต สนฺติเก นาคราชา
เอราวโณ นาม ชิโนติ สุตฺวา
โสปี ตยา มนฺตยิตฺวาชฺฌคมา
สาธูติ สุตฺวาน ปตีตรูโป ฯ

ราชาปี ตำ เวสฺสวโณ กุเวโร
อุเปติ ธมฺมำ ปริปุจฺฉมาโน
ตสฺสาปี ตุวำ ปุจฺฉิโต พฺรวีสิ
โส จาปี สุตฺวาน ปติตรูโป ฯ
เย เกจิเม ติตฺถิยา วาทสีลา
อาชีวกา วา ยทิ วา นิคนฺถา
ปญฺญาย ตำ นาติตรนฺติ สพฺเพ
จิโต วชนฺตำ วิย สีฆคามิำ ฯ
เย เกจิเม พฺราหฺมณา วาทสีลา
วุฑฺฒา วาปี พฺราหฺมณา สนฺติ เกจิ
สพฺเพ ตยี อตฺถพทฺธา ภวนฺติ
เย จาปี อญฺเญ วาทิโน มญฺญมานา ฯ
อยญฺหิ ธมฺโม นิปุโณ สุโข จ
โยยำ ตยา ภควา สุปฺปวุตฺโต
ตเมว สพฺเพ มยำ สุสฺสุมานา
ตำ โน[1] วท ปุจฺฉิโต พุทฺธเสฏฺฐ ฯ
สพฺเพปีเม ภิกฺขโว สนฺนิสินฺนา
อุปาสกา จาปี ตทเวโส
สุณนฺตุ ธมฺมำ วิมเลนานุพุทฺธำ

๑ ยุ. ตุวนฺโน ฯ

สุภาสิตํ วาสวสฺเสว เทวา ฯ
สุณาถ เม ภิกฺขโว สาวยามิ[1] โว
ธมฺมํ ยุตฺตํ ตญฺจ ยถา[2] สฺพฺเพ
อิริยาปถํ ปพฺพชิตานุโลมิกํ
เสเวถ นํ อตฺถทสฺสี มตีมา ฯ
โน เว วิกาเล วิจเรยฺย ภิกฺขุ
คาเม จ บีณฺฑาย จเรยฺย กาเล
อกาลจาริ หิ สชนฺติ สงฺคา
ตสฺมา วิกาเล น จรนฺติ พุทฺธา ฯ
รูปา จ สทฺทา จ รสา จ คนฺธา
ผสฺสา จ เย สมฺมทยนฺติ สตฺเต
เอเตสุ ธมฺเมสุ วิเนยฺย ฉนฺทํ
กาเลน โส ปวิเส ปาตราสํ ฯ
บีณฺฑญฺจ ภิกฺขุ สมเยน ลทฺธา
เอโก ปฏิกฺกมฺม รโห นิสีเท
อชฺฌตฺตจินฺตี น มโน พหิทฺธา
นิจฺฉารเย สงฺคหิตตฺตภาโว ฯ
สเจปี โส สตฺถเป สาวเกน
อญฺเญน วา เกนจิ ภิกฺขุนา วา

---

๑ พ. สาวยิสฺสามิ ฯ ๒ ยุ. ยถาถ ฯ

ธมฺมํ ปณีตํ ตมุทาหเรยฺย
น เปสุณํ โนปิ ปรูปวาทํ ฯ
วาทญฺหิ เอเก ปฏิเสนิยนฺติ
น เต ปสํสาม ปริคฺคหปญฺเญ
ตโต ตโต เน ปสชนฺติ สงฺคา
จิตฺตญฺหิ เต ตตฺถ คเมนฺติ ทูเร ฯ
ปิณฺฑญฺจ วิหารญฺจ สยนาสนญฺจ
อาปญฺจ สงฺฆาฏิรชูปวาหนํ
สุตฺวาน ธมฺมํ สุคเตน เทสิตํ
สงฺขาย เสเว วรปญฺญสาวโก ฯ
ตสฺมา หิ ปิณฺเฑ สยนาสเน จ
อาเป จ สงฺฆาฏิรชูปวาหเน
เอเตสุ ธมฺเมสุ อนูปลิตฺโต
ภิกฺขุ ยถา โปกฺขเร วาริพินฺทุ ฯ
คหฏฺฐวตฺถุ ปน โว วทามิ
ยถากโร สาวโก สาธุ โหติ
น เหส ลพฺภา สปริคฺคเหน
ผสฺเสตุ โย เกวโล ภิกฺขุธมฺโม ฯ
ปาณึ น หเน น จ ฆาตเยยฺย
น จานุชญฺญา หนตํ ปเรสํ

สพฺเพสุ ภูเตสุ นิธาย ทณฺฑํ
เย ถาวรา เย จ ตสา สนฺติ โลเก ฯ
ตโต อทินฺนํ ปริวชฺเชยฺย
กิญฺจิ กุวจิ สาวโก พุชฺฌมาโน
น หารเย หรตํ นานุชญฺญา
สพฺพํ อทินฺนํ ปริวชฺเชยฺย ฯ
อพฺรหฺมจริยํ ปริวชฺเชยฺย
องฺคารกาสุ์ ชลิตว วิญฺญู
อสมฺภุณนฺโต ปน พฺรหฺมจริยํ
ปรสฺส ทารํ นาติกฺกเมยฺย ฯ
สภคฺคโต วา ปริสคฺคโต วา
เอกสฺส เจโก น มุสา ภเณยฺย
น ภาณเย ภณตํ นานุชญฺญา
สพฺพํ อภูตํ ปริวชฺเชยฺย ฯ
มชฺชญฺจ ปาณึ น สมาจเรยฺย
ธมฺมํ อิทํ โรจเย โย คหฏฺโฐ
น ปายเย ปีวิตํ นานุชญฺญา
อุมฺมาทนนฺตํ อิติ นํ วิทตฺวา ฯ
มทา หิ ปาปานิ กโรนฺติ พาลา
กาเรนฺติ จญฺเญปี ชเน ปมตฺเต

เอตํ อปุญฺญายนฺ วิวชฺชเย
อุมฺมาทนํ โมหนํ พาลกนฺตํ ฯ
ปาณึ น หเน น จาทินฺนมาทิเย
มุสา น ภาเส น จ มชฺชโป สิยา
อพฺรหฺมจริยา วิรเมยฺย เมถุนา
รตฺตึ น ภุญฺเชยฺย วิกาลโภชนํ
มาลํ น ธาเร น จ คนฺธมาจเร
มญฺเจ ฉมายํ ว สเยถ สนฺถเต
เอตํ หิ อฏฺฐงฺคิกมาหุโปสถํ
พุทฺเธน ทุกฺขนฺตคุนา ปกาสิตํ ฯ
ตโต จ ปกฺขสฺสุปวสฺสุโปสถํ
จาตุทฺทสึ ปณฺจทสึ จ อฏฺฐมึ
ปาฏิหาริกปกฺขญฺจ ปสนฺนมานโส
อฏฺฐงฺคุเปตํ สุสมตฺตรูปํ ฯ
ตโต จ ปาโต อุปวุฏฺฐุโปสโถ
อนฺเนน ปาเนน จ ภิกฺขุสงฺฆํ
ปสนฺนจิตฺโต อนุโมทมาโน
ยถารหํ สํวิภเชถ วิญฺญู ฯ
ธมฺเมน มาตาปีตโร ภเรยฺย
ปโยชเย ธมฺมิกํ โส วณิชฺชํ

เอตํ ทิหิ วคฺคยมปฺปมาโท
สยมฺปเภ นาม อุเปติ เทเวติ ฯ
ธมฺมิกสุตฺตนิทฺเทสนิ ฯ
จูพวคฺโค ทุติโย ฯ
ตสฺสุทฺทานนิ
รตนามคนฺโธ หิริ จ
มงฺคลนิ สูจิโลเมน กปิโล พฺราหฺมโณปี จ
นาวา กิสฺสดฺฒชาโน ราหุโล ปุน วงฺคีโส
ปริพฺพาชนิโย ตถา ธมฺมิกญฺจ วิทุโน อหุ
จูพวคฺคญฺหิ จุทฺทสาติ ฯ

สุตฺตนิปาเต ตติโย มหาวคฺโค

ปจฺจนีกปพฺพชฺชาสุตฺตนิทฺเทโส

[๓๕๔] ๑. ปพฺพชฺชนิ กิตฺตยิสฺสามิ ยถา ปพฺพชิ จกฺขุมา
ยถา วิมนิสมาโน โส ปพฺพชฺชนิ สมโรจยิ ฯ
สมฺพาโธยนิ ฆราวาโส รชสฺสายตนนิ อิติ
อพฺโภกาโส จ ปพฺพชฺชา อิติ ทิสฺวาน ปพฺพชิ ฯ
ปพฺพชิตฺวาน กาเยน ปาปกมฺมนิ วิวชฺชยิ

วจีทุจฺจริตํ หิตฺวา อาชีวํ ปริโสธยิ ฯ
อคมา ราชคหํ พุทฺโธ มคธานํ คิริพฺพชํ
ปิณฺฑาย อภิหาเรสิ อากิณฺณวรลกฺขโณ ฯ
ตมทฺทสา พิมฺพิสาโร ปาสาทสฺมิ ปติฏฺฐิโต
ทิสฺวา ลกฺขณสมฺปนฺนํ อิมมตฺถํ อภาสถ
อิมํ โภนฺโต นิสาเมถ อภิรูโป พฺรหฺมา สุจิ
จรเณน เจว สมฺปนฺโน ยุคมตฺตญฺจ เปกฺขติ
โอกฺขิตฺตจกฺขุ สติมา นายํ นีจกุลามิว
ราชทูตาภิธาวนฺตุ กุหิ ภิกฺขุ คมิสฺสติ ฯ
เต เปสิตา ราชทูตา ปิฏฺฐิโต อนุพนฺธิสุ
กุหิ คมิสฺสติ ภิกฺขุ กตฺถ วาโส ภวิสฺสติ ฯ
สปทานํ จรมาโน คุตฺตทฺวาโร สุสංวุโต
ขิปฺปํ ปตฺตํ อปูเรสิ สมฺปชาโน ปติสฺสโต ฯ
ส ปิณฺฑจารํ จริตฺวา นิกฺขมฺม นครา มุนิ
ปณฺฑวํ อภิหาเรสิ เอตฺถ วาโส ภวิสฺสติ ฯ
ทิสฺวาน วาสูปคตํ ตโย ทูตา อุปาวิสุ
เอโก จ ทูโต อาคนฺตฺวา ราชิโน ปฏิเวทยิ
เอส ภิกฺขุ มหาราช ปณฺฑวสฺส[1] ปุรกฺขโต
นิสินฺโน พฺยคฺฆุสโภว สีโหว คิริคพฺภเร ฯ

---

๑ ยุ. ปุรตฺถโต ฯ

สุตฺวาน ทูตวจนํ ภทฺรยาเนน ขตฺติโย
ตรมานรูโป นิยฺยาสิ เยน ปณฺฑวปพฺพโต ฯ
ส ยานภูมึ ยายิตฺวา ยานา โอรุยฺห ขตฺติโย
ปตฺติโก อุปสงฺกมฺม อาสชฺช นํ อุปาวิสิ ฯ
นิสชฺช ราชา สมฺโมทิ กถํ สาราณิยํ ตโต
กถํ โส วีติสาเรตฺวา อิมมตฺถํ อภาสถ
ยุวา จ ทหโร จาปิ ปฐมุปฺปตฺติโต[1] สุสู
วณฺณาโรเหน สมฺปนฺโน ชาติมา วิย ขตฺติโย
โสภยนฺโต อนีกคฺคํ นาคสงฺฆปุรกฺขโต
ททามิ โภเค ภุญฺชสฺสุ ชาติ อกฺขาหิ ปุจฺฉิโต ฯ
อุชุ ชนปโท ราช หิมวนฺตสฺส ปสฺสโต
ธนวิริเยน สมฺปนฺโน โกสลสฺส นิเกติโน
อาทิจฺจา[2] นาม โคตฺเตน สากิยา นาม ชาติยา
ตมฺหา กุลา ปพฺพชิโต (มฺหิ) น กาเม อภิปตฺถยํ
กาเมสฺวาทีนวํ ทิสฺวา เนกฺขมฺมํ ทฏฺฐุ เขมโต
ปธานาย คมิสฺสามิ เอตฺถ เม รญฺชตี มโนติ ฯ

ปพฺพชฺชาสุตฺตํ ปฐมํ ฯ

---

๑ ยุ. ปฐมุปฺปตฺติยา ฯ ๒ พ. อาทิจฺโจ ฯ

สุตฺตนิปาเต ตติยสฺส มหาวคฺคสฺส ทุติยํ ปธานสุตฺตํ

[๓๕๕] ๒ ตํ มํ ปธานปหิตตฺตํ นทึ เนรญฺชรมฺปติ
วิปรกฺกมฺม ฌายนฺตํ โยคกฺเขมสฺส ปตฺติยา
นมุจิ กรุณํ วาจํ ภาสมาโน อุปาคมิ
กึโส ตฺวมสิ ทุพฺพณฺโณ สนฺติเก มรณํ ตว ฯ
สหสฺสภาโค มรณสฺส เอกโส ตว ชีวิตํ
ชีวโตฺ ชีวิตํ เสยฺโย ชีวํ ปุญฺญานิ กาหสิ ฯ
จรโต จ เต พฺรหฺมจริยํ อคฺคิหุตญฺจ ชูหโต
ปหูตํ จียเต ปุญฺญํ กึ ปธาเนน กาหสิ ฯ
ทุกฺโข มคฺโค ปธานาย ทุกฺกโร ทุรภิสมฺภโว
อิมา คาถา ภณํ มาโร อฏฺฐา พุทฺธสฺส สนฺติเก ฯ
ตํ ตถาวาทินํ มารํ ภควา เอตทพฺรวิ
ปมตฺตพนฺธุ ปาปีม เยนตฺเถน อิธาคโต
อณุมตฺตโตปี ปุญฺเญน อตฺโถ มยฺหํ น วิชฺชติ
เยสญฺจ อตฺโถ ปุญฺเญน เต มาโร วตฺตุมรหติ ฯ
อตฺถิ สทฺธา ตโป วิริยํ ปญฺญา จ มม วิชฺชติ
เอวํ มํ ปหิตตฺตํปี กึ ชีวมนุปุจฺฉสิ ฯ
นทีนมฺปี โสตานิ อยํ วาโต วิโสสเย

---

๑ ยุ. ชีว โภ ฯ

กิญฺจ เม ปหิตตฺตสฺส โลหิตํ นูปสุสฺสเย ฯ
โลหิเต สุสฺสมานมฺหิ ปีตฺตํ เสมฺหญฺจ สุสฺสติ
มํเสสุ ขียมาเนสุ ภิยฺโย จิตฺตํ ปสีทติ
ภิยฺโย สติ จ ปญฺญา จ สมาธิ มม ติฏฺฐติ ฯ
ตสฺส เมวํ วิหรโต ปตฺตสฺสุตฺตมเวทนํ
กาเม นาเปกฺขเต จิตฺตํ ปสฺส สตฺตสฺส สุทฺธตํ ฯ
กามา เต ปฐมา เสนา ทุติยารติ วุจฺจติ
ตติยา ขุปฺปีปาสา เต จตุตฺถี ตณฺหา ปวุจฺจติ
ปญฺจมํ ถีนมิทฺธนฺเต ฉฏฺฐา ภีรู ปวุจฺจติ
สตฺตมี วิจิกิจฺฉา เต มกฺโข ถมฺโภ เต อฏฺฐโม
ลาโภ สิโลโก สกฺกาโร มิจฺฉา ลทฺโธ จ โย ยโส
โย จตฺตานํ สมุกฺกเส ปเร จ อวชานติ
เอสา นมุจิ เต เสนา กณฺหสฺสาภิปฺปหารินี
น นํ อสูโร ชินาติ เชตฺวา จ ลภเต สุขํ ฯ
เอส มุญฺช ปริหเร ธิรตฺถุ มม ชีวิตํ
สงฺคาเม เม มตํ เสยฺโย ยญฺเจ ชีเว ปราชิโต ฯ
ปคาฬฺหา เอตฺถ น ทิสฺสนฺติ เอเก สมณพฺราหฺมณา
ตญฺจ มคฺคํ น ชานนฺติ เยน คจฺฉนฺติ สุพฺพตา ฯ
สมนฺตา ธชินึ ทิสฺวา ยุตฺตํ มารํ สวาหนึ
ยุทฺธาย ปจฺจุคฺคจฺฉามิ มา มํ ฐานา อจาวยิ ฯ

ยนฺเต ตำ นปฺปสหติ เสนำ โลโก สเทวโก
ตนฺเต ปญฺญาย เวจฺฉามิ อามำ ปกฺกำว อมฺหนา ฯ
วสึ กริตฺวา สงฺกปฺปำ สติญฺจ สุปติฏฺฐิตำ
รฏฺฐา รฏฺฐำ วิจริสฺสำ สาวเก วินยำ ปุถู ฯ
เต อปฺปมตฺตา ปหิตตฺตา มม สาสนการกา
อกามสฺส เต คมิสฺสนฺติ ยตฺถ คนฺตฺวา น โสจเร ฯ
สตฺต วสฺสานิ ภควนฺตำ อนุพนฺธึ ปทาปทำ
โอตารำ นาธิคจฺฉิสฺสำ สมฺพุทฺธสฺส สิรีมโต ฯ
เมทวณฺณำว ปาสาณำ วายโส อนุปริยคา
อเปตฺถ มุทุ วินฺเทม อปิ อสฺสาทนา สิยา ฯ
อถทฺธา ตตฺถ อสฺสาทำ วายเสตฺโต อปกฺกมิ
กาโกว เสลำ อาสชฺช นิพฺพิชฺชาเปม โคตมำ ฯ
ตสฺส โสกปเรตสฺส วิณา กจฺฉา อภสฺสถ
ตโต โส ทุมฺมโน ยกฺโข ตตฺเถวนฺตรธายถาติ ฯ
ปธานสุตฺตำ ทุติยำ ฯ

สุตฺตนิปาเต ตติยสฺส มหาวคฺคสฺส ตติยำ สุภาสิตสุตฺตำ

[๓๕๖] ๓ เอวมฺเม สุตำ ฯ เอกำ สมยำ ภควา สาวตฺถิยำ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ ตตฺร โข ภควา

ภิกฺขู อามนฺเตสิ ภิกฺขโวติ ฯ ภทนฺเตติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ ฯ ภควา เอตทโวจ จตูหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคตา วาจา สุภาสิตา โหติ น ทุพฺภาสิตา อนวชฺชา จ อนนุวชฺชา จ วิญฺญูนํ กตเมหิ จตูหิ อิธ สุภาสิตญฺเญว ภาสติ โน ทุพฺภาสิตํ ธมฺมญฺเญว ภาสติ โน อธมฺมํ ปียญฺเญว ภาสติ โน อปฺปียํ สจฺจญฺเญว ภาสติ โน อลิกํ ฯ อิเมหิ โข ภิกฺขเว จตูหิ องฺเคหิ สมนฺนาคตา วาจา สุภาสิตา โหติ น ทุพฺภาสิตา อนวชฺชา จ อนนุวชฺชา จ วิญฺญูนนฺติ ฯ

อิทมโวจ ภควา อิทํ วตฺวาน สุคโต
อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

สุภาสิตํ อุตฺตมมาหุ สนฺโต
ธมฺมํ ภเณ น อธมฺมํ ตํ ทุติยํ
ปียํ ภเณ น อปฺปียํ ตํ ตติยํ
สจฺจํ ภเณ นาลิกนฺตํ จตุตฺถนฺติ ฯ

[๓๕๗] อถ โข อายสฺมา วงฺคีโส อุฏฺฐายาสนา เอกංสं จีวรं กตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา ภควนฺตं เอตทโวจ ปฏิภาติ มं ภควา ปฏิภาติ มं สุคตาติ ฯ ปฏิภาตุ ตं วงฺคีสาติ ภควา อโวจ ฯ อถ โข อายสฺมา วงฺคีโส สมฺมุขา สารุปฺปาหิ คาถาหิ อภิตฺถวิ

ตเมว วาจํ ภาเสยฺย ยายตฺตานํ น ตาปเย

ปเร จ น วิหึเสยฺย สา เว วาจา สุภาสิตา ฯ
มียวาจเมว ภาเสยฺย ยา วาจา ปตินนฺทิตา
ยํ อนาทาย ปาปานิ ปเรสํ ภาสเต ปียํ ฯ
สจฺจํ เว อมตา วาจา เอส ธมฺโม สนนฺตโน
สจฺเจ อตฺเถ จ ธมฺเม จ อหุ สนฺโต ปติฏฺฐิตา ฯ
ยํ พุทฺโธ ภาสติ วาจํ เขมํ นิพฺพานปตฺติยา
ทุกฺขสฺสนฺตกิริยาย สา เว วาจานมุตฺตมาติ ฯ

สุภาสิตสุตฺตํ ตติยํ ฯ

สุตฺตนิปาเต ตติยสฺส มหาวคฺคสฺส จตุตฺถํ สุนฺทริกสุตฺตํ ฯ

[๓๕๘] ๔ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ วิหรติ สุนฺทริกาย นทิยา ตีเร ฯ เตน โข ปน สมเยน สุนฺทริกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ สุนฺทริกาย นทิยา ตีเร อคฺคึ ชุหติ อคฺคิหุตฺตํ ปริจรติ ฯ อถ โข สุนฺทริกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ อคฺคึ ชุหิตฺวา อคฺคิหุตฺตํ ปริจริตฺวา อุฏฺฐายาสนา สมนฺตา จตุทฺทิสา อนุวิโลเกสิ โก นุ โข อิมํ หพฺยเสสํ ภุญฺเชยฺยาติ ฯ อทฺทสา โข สุนฺทริกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ อวิทูเร อญฺญตรสฺมิ รุกฺขมูเล สสีสํ ปารุตํ นิสีทนนฺตํ ทิสฺวาน วาเมน หตฺเถน หพฺยเสสํ คเหตฺวา ทกฺขิเณน หตฺเถน กมณฺฑลุ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ ฯ อถ โข ภควา สุนฺทริกภารทฺวาชสฺส พฺราหฺมณสฺส ปทสทฺเทน

ลีลํ วิวริ ฯ อถ โข สุนฺทริกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ มุณฺโฑ อยํ ภวํ มุณฺฑโก อยํ ภวนฺติ ตโต ปุน นิวตฺติตฺวาโม อโหสิ ฯ อถ โข สุนฺทริกภารทฺวาชสฺส พฺราหฺมณสฺส เอตทโหสิ มุณฺฑาปี หิเรกจฺเจ พฺราหฺมณา ภวนฺติ ยนฺนูนาหํ อุปสงฺกมิตฺวา ชาติ ปุจฺเฉยฺยนฺติ ฯ อถ โข สุนฺทริกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ กิจฺจโจ ภวนฺติ ฯ อถ โข ภควา สุนฺทริกภารทฺวาชํ พฺราหฺมณํ คาถาย อชฺฌภาสิ

[๓๕๙] น พฺราหฺมโณ โนมฺหิ น ราชปุตฺโต
น เวสฺสายโน อุท โกจิ โนมฺหิ
โคตฺตํ ปริญฺญาย ปุถุชฺชนานํ
อกิญฺจโน มนฺต จรามิ โลเก
สงฺฆาฏิวาสี อคโห จรามิ
นิวุตฺถเกโส อภินิพฺพุตตฺโต
อถิมฺปมาโน อิธ มาณเวหิ
อกถงฺกถึ มํ (พฺราหฺมณ) ปุจฺฉสิ โคตฺตปญฺหํ
ปุจฺฉนฺติ เว โภ พฺราหฺมณา พฺราหฺมเณหิ
สห พฺราหฺมโณ โน ภวนฺติ ฯ

พฺราหฺมโณ เจ ตฺวํ พฺรูสิ มญฺจ พฺรูสิ อพฺราหฺมณํ
ตํ ตํ สาวิตฺติ ปุจฺฉามิ ติปทํ จตุวีสกฺขรํ ฯ

กึ นิสฺสิตา อิสโย มนุชา
ขตฺติยา พฺราหฺมณา เทวตานํ
ยญฺญมกปฺปยึสุ ปุถุชฺ โลเก ฯ
ยทนฺตคู เวทคู ยญฺญกาเล
ยสฺสาหุติ ลเภ ตสฺสิชฺเฌติ พฺรูมิ ฯ
อทฺธา หิ ตสฺส หุตมิชฺเฌ (ติ พฺราหฺมโณ)
ยํ ตาทิสํ เวทคุ อทฺทสาม
ตุมฺหาทิสานญฺหิ อทสฺสเนน
อญฺโญ ชโน ภุญฺชติ ปูรพาสํ ฯ
ตสฺมา ติห ตฺวํ พฺราหฺมณ อตฺเถน
อตฺถิโก อุปสงฺกมฺม ปุจฺฉ
สนฺตํ วิธูมํ อนิฆํ นิราสํ
อปฺเปวิธ อภิวินฺเท สุเมธํ ฯ
ยญฺเญ รโตหํ (โภ โคตม) ยญฺญํ ยิฏฺฐุกาโม
นาหํ ปชานามิ อนุสาสตุ มํ ภวํ
ยตฺถ หุตํ อิชฺฌเต พฺรูหิ เมตํ ฯ
เตน หิ ตฺวํ พฺราหฺมณ โอทหสฺสุ โสตํ
ธมฺมํ เต เทสิสฺสามิ
มา ชาตึ ปุจฺฉ จรณญฺจ ปุจฺฉ
กฏฺฐา หเว ชายติ ชาตเวโท

นิจากุลีโนปี มุนิ ธิติมา
อาชานิโย โหติ หิรีนิเสโธ ฯ
สจฺเจน ทนฺโต ทมสา อุเปโต
เวทนฺตคู วูสิตพฺรหฺมจริโย
กาเลน ตมฺหิ หพฺยํ ปเวจฺเฉ
โย พฺราหฺมโณ ปุญฺญเปกฺโข ยเชถ ฯ
เย กาเม หิตฺวา อคหา จรนฺติ
สุสญฺญตตฺตา ตสรํว อุชฺชุ
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ
โย พฺราหฺมโณ ปุญฺญเปกฺโข ยเชถ ฯ
เย วีตราคา สุสมาหิตินฺทฺริยา
จนฺโทว ราหุคหณา ปมุตฺโต
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ ฯ
อาสชฺชมานา วิจรนฺติ โลเก
สทา สตา หิตฺวา มมายิตานิ
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ ฯ
โย กาเม หิตฺวา อภิภุยฺยจารี
โย เวทิ ชาติมรณสฺส อนฺตํ
ปรินิพฺพุโต อุทกรหโทว สีโต
ตถาคโต อรหติ ปูชยาสฺ ฯ

สโม สเมหิ วิสเมหิ ทูเร
ตถาคโต โหติ อนนุตปญฺโญ
อนูปลิตฺโต อิธ วา หุรํ วา
ตถาคโต อรหติ ปูรพาสํ ฯ
ยมฺหิ น มายา วสตี น มาโน
โย วีตโลโภ อมโม นิราโส
ปนุนฺนโกโธ อภินิพฺพุตตฺโต
โย พฺราหฺมโณ โสกมลํ อหาสิ
ตถาคโต อรหติ ปูรพาสํ ฯ
นิเวสนํ โย มนโส อหาสิ
ปริคฺคหา ยสฺส น สนฺติ เกจิ
อนุปาทิยาโน อิธ วา หุรํ วา
ตถาคโต อรหติ ปูรพาสํ ฯ
สมาหิโต โย อุทตาริ โอฆํ
ธมฺมญฺจ ญาสิ ปรมาย ทิฏฺฐิยา
ขีณาสโว อนฺติมเทหธารี
ตถาคโต อรหติ ปูรพาสํ ฯ
ภวาสวา ยสฺส วจี ขรา จ
วิธูปิตา อตฺถคตา น สนฺติ
ส เวทคู สพฺพธิ วิปฺปมุตฺโต

ตถาคโต อรหติ ปูรพาสํ ฯ
สงฺคาติโค ยสฺส น สนฺติ สงฺคา
โย มานสฺตฺเตสุ อมานสตฺโต
ทุกฺขํ ปริญฺญาย สเขตฺตวตฺถุ
ตถาคโต อรหติ ปูรพาสํ ฯ
อาสํ อนิสฺสาย วิเวกทสฺสี
ปรเวทิยํ ทิฏฺฐิมุปาติวตฺโต
อารมฺมณา ยสฺส น สนฺติ เกจิ
ตถาคโต อรหติ ปูรพาสํ ฯ
ปโรปรา ยสฺส สเมจฺจ ธมฺมา
วิธูปิตา อตฺถคตา น สนฺติ
สนฺโต อุปาทานกฺขเย วิมุตฺโต
ตถาคโต อรหติ ปูรพาสํ ฯ
สโยชนํ ชาติขยนฺตทสฺสี
โย ปานุทิ ราคปถํ อเสสํ
สุทฺโธ นิทฺโทโส วิมโล อกาโม
ตถาคโต อรหติ ปูรพาสํ ฯ
โย อตฺตนาตฺตานํ นานุปสฺสติ
สมาหิโต อุชุคโต จิตตฺโต
ส เว อเนโช อชิโต อกงฺโข

ตถาคโต อรหติ ปูรพาสํ ฯ
โมหนฺธารา ยสฺส น สนฺติ เกจิ
สพฺเพสุ ธมฺเมสุ จ ญาณทสฺสี
สรีรญฺจ อนฺติมํ ธาเรติ
ปตฺโต จ สมฺโพธิมนุตฺตรํ สิวํ
เอตฺตาวตา ยกฺขสฺส สุทฺธิ
(ตถาคโต อรหติ ปูรพาสํ ฯ)
หุตญฺจ มยฺหํ หุตมตฺถุ สจฺจํ
ยํ ตาทิสํ เวทคุนํ อถตฺถํ
พฺรหฺมา หิ สกฺขิ ปฏิคณฺหาตุ เม ภควา
ภุญฺชตุ เม ภควา ปูรพาสํ ฯ
คาถาภิคีตํ เม อโภชเนยฺยं
สมฺผสฺสตฺถ พฺราหฺมณ เนส ธมฺโม
คาถาภิคีตํ ปนุทนฺติ พุทฺธา •
ธมฺเม สติ พฺราหฺมณ วุตฺติเรสา ฯ
อญฺเญน จ เกวลินํ มเหสึ
ขีณาสวํ กุกฺกุจฺจวูปสนฺตํ
อนฺเนน ปาเนน อุปฏฺหสฺสุ
เอตฺตญฺหิ ตํ ปุญฺญเปกฺขสฺส โหติ ฯ

• ยุ. อยํ ปาโฐ ทิสฺสติ ฯ

สาธาหํ ภควา ตถา วิชญฺญํ
โย ทกฺขิณํ ภุญฺเชยฺย มาทิสสฺส
ยํ ยญฺญกาเล ปริเยสมาโน
ปปฺปุยฺย ตฺวา สาสนํ ฯ

สารมฺภา ยสฺส วิคตา จิตฺตํ ยสฺส อนาวิลํ
วิปฺปมุตฺโต จ กาเมหิ ถีนํ ยสฺส ปนูทิตํ
สีมนฺตานํ วิเนตารํ ชาติมรณโกวิทํ
มุนิ โมเนยฺยสมฺปนฺนํ ตาทิสํ ยญฺญมาคตํ
ภกฺขฺยิ วินยิตฺวาน ปญฺชลิกา นมสฺสถ
ปูเชถ อนฺนปาเนน เอวํ อิชฺฌนฺติ ทกฺขิณา ฯ
พุทฺโธ ภวํ อรหติ ปูรพาสํ ปุญฺญกฺเขตฺตมนุตฺตรํ
อายาโค สพฺพโลกสฺมิ โภโต ทินฺนํ มหปฺผลนฺติ ฯ

[๓๖๐] อถ โข สุนฺทริกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม เสยฺยถาปิ โภ โคตม นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย อนฺธกาเร วา เตลปชฺโชตํ ธาเรยฺย จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ เอวเมวํ โภตา โคตเมน อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต เอสาหํ ภวนฺตํ โคตมํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ ลภেยฺยาหํ โภโต โคตมสฺส สนฺติเก ปพฺพชฺชํ ลภেยฺยं อุปสมฺปทนฺติ ฯ อลตฺถ

โข สุนฺทริกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ อลภฺถ อุปสมฺปทํ ฯ ฯเปฯ อญฺญตโร โข ปนายสฺมา สุนฺทริกภารทฺวาโช อรหตํ อโหสีติ ฯ

สุนฺทริกภารทฺวาชสุตฺตํ จตุตฺถํ ฯ

สุตฺตนิปาเต ตติยสฺส มหาวคฺคสฺส ปญฺจมํ มาฆสุตฺตํ

[๓๖๑] ๕ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต ฯ อถ โข มาโฆ มาณโว เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ์ สมฺโมทิ สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข มาโฆ มาณโว ภควนฺตํ เอตทโวจ อหญฺหิ โภ โคตม ทายโก ทานปติ วทญฺญู ยาจโยโค ธมฺเมน โภเค ปริเยสามิ ธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา ธมฺมลทฺเธหิ•โภเคหิ ธมฺมาธิเคเหิ เอกสฺสปี ททามิ ทฺวินฺนมฺปี ททามิ ติณฺณมฺปี ททามิ จตุนฺนมฺปี ททามิ ปญฺจนฺนมฺปี ททามิ ฉนฺนมฺปี ททามิ สตฺตนฺนมฺปี ททามิ อฏฺฐนฺนมฺปี ททามิ นวนฺนมฺปี ททามิ ทสนฺนมฺปี ททามิ วีสายปี ททามิ ติงฺสายปี ททามิ จตฺตาฬีสายปี ททามิ ปญฺญาสายปี ททามิ สตสฺสปี ททามิ ภิยฺโยปี ททามิ กจฺจาหํ โภ โคตม เอวํ ททนฺโต เอวํ ยเชนฺโต พหุ ปุญฺญ

ปสวามีติ ฯ ตคฺฆ ตฺวํ มาณว เอวํ ททนฺโต เอวํ ยเชนฺโต พหุ ปุญฺญํ ปสวสิ ฯ โย โข มาณว ทายโก ทานปติ วทญฺญู ยาจโยโค ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ ธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา ธมฺมลทฺเธหิ โภเคหิ ธมฺมาธิเคเตหิ เอกสฺสปี ททาติ ฯเป ฯ สตสฺสปี ททาติ ภิยฺโยปี ททาติ พหุ โส ปุญฺญํ ปสวตีติ ฯ อถ โข มาโฆ มาณโว ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ

[๓๖๒] ปุจฺฉามหํ โคตมํ วทญฺญุ (อิติ มาโฆ มาณโว)
กาสายวาสึ อคหํ จรนฺตํ
โย ยาจโยโค ทานปตี คหฏฺโฐ
ปุญฺญตฺถิโก ยชติ ปุญฺญเปกฺโข
ททํ ปเรสํ อิธ อนฺนปานํ
กถํ หุตํ ยชมานสฺส สุชฺเฌ ฯ
(โย) ยาจโยโค ทานปตี คหฏฺโฐ (มาฆาติ ภควา)
ปุญฺญตฺถิโก ยชติ ปุญฺญเปกฺโข
ททํ ปเรสํ อิธ อนฺนปานํ
อาราธเย ทกฺขิเณยฺเยหิ ตาทิ ฯ
(โย) ยาจโยโค ทานปตี คหฏฺโฐ (อิติ มาโฆ มาณโว)
ปุญฺญตฺถิโก ยชติ ปุญฺญเปกฺโข
ททํ ปเรสุ อิธ อนฺนปานํ
อกฺขาหิ เม ภควา ทกฺขิเณยฺเย ฯ

เย เว อตฺตคุตฺตา วิจรนฺติ โลเก
อกิญฺจนา เกวลิโน ยตตฺตา
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ
โย พฺราหฺมโณ ปุญฺญเปกฺโข ยเชถ ฯ
เย สพฺพสโยชนพนฺธนจฺฉิทา
ทนฺตา วิมุตฺตา อนิฆา นิราสา
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ
โย พฺราหฺมโณ ปุญฺญเปกฺโข ยเชถ ฯ
เย สพฺพสญฺโญชนวิปฺปมุตฺตา
ทนฺตา วิมุตฺตา อนิฆา นิราสา
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ ฯ
ราคญฺจ โทสญฺจ ปหาย โมหํ
ขีณาสวา วูสิตพฺรหฺมจริยา
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ ฯ
เยสุ น มายา วสตี น มาโน
ขีณาสวา วูสิตพฺรหฺมจริยา
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ ฯ
เย วีตโลภา อมมา นิราสา
ขีณาสวา วูสิตพฺรหฺมจริยา
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ ฯ

เย เว น คณฺหาสุ อุปาทิปนฺนา
วิคเรยฺย โอฆํ อมมา จรนฺติ
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ ฯ
เยสํ คณฺหา นตฺถิ กุหิญฺจิ โลเก
ภวาภวาย อิธ วา หุรํ วา
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ ฯ
เย กาเม หิตฺวา อคหา จรนฺติ
สุสญฺญตตฺตา ตสรํว อุชฺชุ
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ ฯ
เย วีตราคา สุสมาหิตินฺทฺริยา
จนฺโทว ราหุคหณา ปมุตฺโต
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ ฯ
สมิตาวิโน วีตราคา อโกปา
เยสํ คติ นตฺถิ อิธ วิปฺปหาย
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ ฯ
ชเหตฺวา ชาติมรณํ อเสสํ
กถงฺกถึ สพฺพมุปาติวตฺตา
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ ฯ
เย อตฺตทีปา วิจรนฺติ โลเก
อกิญฺจนา สพฺพธิ วิปฺปมุตฺตา

กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ ฯ
เย เหตฺถ ชานนฺติ ยถาตถา อิทํ
อยมนฺติมา นตฺถิ ปุนพฺภโวติ
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ ฯ
โย เวทคู ฌานรโต สตีมา
สมฺโพธิปตฺโต สรณํ พหูนนฺ
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ
โย พฺราหฺมโณ ปุญฺญเปกฺโข ยเชถ ฯ
อทฺธา อโมฆา มม ปุจฺฉนา อหุ
อกฺขาสิ เม ภควา ทกฺขิเณยฺเย
ตฺวํ เหตฺถ ชานาสิ ยถาตถา อิทํ
ตถา หิ เต วิทิโต เอส ธมฺโม ฯ
(โย) ยาจโยโค ทานปตี คหฏฺโฐ (อิติ มาโฆ มาณโว)
ปุญฺญคฺคิโก ยชติ ปุญฺญเปกฺโข
ททํ ปเรสํ อิธ อนฺนปานํ
อกฺขาหิ เม ภควา ยญฺญสมฺปทํ ฯ
ยชสฺสุ ยชมาโน มาฆาติ ภควา
สพฺพคฺค จ วิปฺปสาเทหิ จิตฺตํ
อารมฺมณํ ยชมานสฺส ยญฺโญ
เอตฺถ ปติฏฺฐาย ชหาติ โทสํ

โส วีตราโค จ วิเนยฺย โทสํ
เมตฺตจิตฺตํ ภาวยํ อปฺปมาณํ
รตฺตินฺทิวํ สตตํ อปฺปมตฺโต
สพฺพา ทิสา ผรเต อปฺปมญฺญํ ฯ
โก สุชฺฌติ มุญฺจติ พชฺฌติ จ
เกนตฺตนา กจฺฉติ พฺรหฺมโลกํ
อชานโต เม มุนิ พฺรูหิ ปุฏฺโ
ภควา หิ เม สกฺขิ พฺรหฺมชฺช ทิฏฺโ
ตุวญฺหิ โน พฺรหฺมสโมสิ สจฺจํ
กถํ อุปปชฺชติ พฺรหฺมโลกํ (ชุตึม) ฯ
โย ยชติ ติวิธํ ยญฺญสมฺปทํ (มาฆาติ ภควา)
อาราธเย ทกฺขิเณยฺเยหิ ตาทิ
เอวํ ยชิตฺวา สมฺมา ยาจโยโค
อุปปชฺชติ พฺรหฺมโลกนฺติ พฺรูมีติ ฯ

[๓๖๓] เอวํ วุตฺเต มาโฆ มาณโว ภควนฺตํ เอตทโวจ อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม ฯเป ฯ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณงฺคตนฺติ ฯ

มาฆสุตฺตํ ปญฺจมํ

สุตฺตนิปาเต ตติยสฺส มหาวคฺคสฺส ฉฏฺฐํ สภิยสุตฺตํ

[๓๖๔] ๖ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป ฯ เตน โข ปน สมเยน สภิยสฺส ปริพฺพาชกสฺส ปุราณสาโลหิตาย เทวตาย ปณฺหา อุทิฏฺฐา โหนฺติ โย เต สภิย สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา อิเม ปเญฺห ปุฏฺโฐ พฺยากโรติ ตสฺส สนฺติเก พฺรหฺมจริยํ จเรยฺยาสีติ ฯ อถ โข สภิโย ปริพฺพาชโก ตสฺสา เทวตาย สนฺติเก ปเญฺห อุคฺคเหตฺวา เย เต สมณพฺราหฺมณา สงฺฆิโน คณิโน คณาจริยา ญาตา ยสสฺสิโน ติตฺถกรา สาธุสมฺมตา พหุชนสฺส เสยฺยถีทํ ปูรโณ กสฺสโป มกฺขลิ โคสาโล อชิโต เกสกมฺพโล ปกุทฺโธ กจฺจายโน สญฺชโย เวพฺภฏฺฐปุตฺโต นิคนฺโถ นาฏปุตฺโต เต อุปสงฺกมิตฺวา เต ปเญฺห ปุจฺฉติ ฯ เต สภิเยน ปริพฺพาชเกน ปเญฺห ปุฏฺฐา น สมฺปายนฺติ อสมฺปายนฺตา โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรนฺติ อปิ จ สภิยํ ปริพฺพาชกํ ปฏิปุจฺฉนฺติ ฯ อถ โข สภิยสฺส ปริพฺพาชกสฺส เอตทโหสิ เย โข เต ภนฺโต สมณพฺราหฺมณา สงฺฆิโน คณิโน คณาจริยา ญาตา ยสสฺสิโน ติตฺถกรา สาธุสมฺมตา พหุชนสฺส เสยฺยถีทํ ปูรโณ กสฺสโป ฯเป ฯ นิคนฺโถ นาฏปุตฺโต เต มยา ปเญฺห ปุฏฺฐา น สมฺปายนฺติ อสมฺปายนฺตา โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุ-

กโรนฺติ อปิ จ มญฺเญเวตฺถ ปฏิปุจฺฉนฺติ ยนฺนูนาหํ หีนายาวตฺติตฺวา กาเม ปริภุญฺเชยฺยนฺติ ฯ อถ โข สภิยสฺส ปริพฺพาชกสฺส เอตทโหสิ อยํ โข สมโณ โคตโม สงฺฆี เจว คณี จ คณาจริโย ญาโต ยสสฺสี ติตฺถกโร สาธุสมฺมโต พหุชนสฺส ฯ ยนฺนูนาหํ สมณํ โคตมํ อุปสงฺกมิตฺวา อิเม ปเญฺห ปุจฺเฉยฺยนฺติ ฯ อถ โข สภิยสฺส ปริพฺพาชกสฺส เอตทโหสิ เย โข เต โภนฺโต สมณพฺราหฺมณา ชิณฺณา วุฑฺฒา มหลฺลกา อทฺธคตา วโย อนุปฺปตฺตา เถรา รตฺตญฺญู จิรปพฺพชิตา สงฺฆิโน คณิโน คณาจริยา ญาตา ยสสฺสิโน ติตฺถกรา สาธุสมฺมตา พหุชนสฺส เสยฺยถีทํ ปูรโณ กสฺสโป ฯเปฯ นิคนฺโถ นาฏปุตฺโต เตปิ มยา ปเญฺห ปุฏฺฐา น สมฺปายนฺติ อสมฺปายนฺตา โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรนฺติ อปิ จ มญฺเญเวตฺถ ปฏิปุจฺฉนฺติ ฯ กึ ปน เม สมโณ โคตโม อิเม ปเญฺห ปุฏฺโฐ พฺยากริสฺสติ ฯ สมโณ หิ โคตโม ทหโร เจว ชาติยา นโว จ ปพฺพชฺชายาติ ฯ อถ โข สภิยสฺส ปริพฺพาชกสฺส เอตทโหสิ สมโณ โข โคตโม ทหโรติ น อุญฺญาตพฺโพ น ปริภวิตพฺโพ ทหโรปิ เจ สมโณ โหติ โส จ มหิทฺธิโก โหติ มหานุภาโว ฯ ยนฺนูนาหํ สมณํ โคตมํ อุปสงฺกมิตฺวา อิเม ปเญฺห ปุจฺเฉยฺยนฺติ ฯ

---

๑ อิโต ปรํ มรมฺมโปตฺถเก ทหโรปิ เจส สมโณ โคตโม มหิทฺธิโก โหติ มหานุภาโวติ ทิสฺสติ ฯ

อถ โข สภิโย ปริพฺพาชโก เยน ราชคหํ เตน จาริกํ ปกฺกามิ อนุปุพฺเพน จาริกญฺจรมาโน เยน ราชคหํ เวฬุวนํ กลนฺทก-นิวาโป เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ สมฺโมทิ สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิ-สีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข สภิโย ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ

[๓๖๕] กงฺขี เวจิกิจฺฉี อาคมํ (อิติ สภิโย)
ปเญฺห ปุจฺฉิตุํ อภิกงฺขมาโน
เตสนฺตกโร ภวาหิ ปเญฺห เม ปุฏฺโ
อนุปุพฺพํ อนุธมฺมํ พฺยากโรหิ เม ฯ
ทูรโต อาคโตสิ สภิยาติ ภควา
ปเญฺห ปุจฺฉิตุํ อภิกงฺขมาโน
เตสนฺตกโร ภวามิ ปเญฺห เต ปุฏฺโ
อนุปุพฺพํ อนุธมฺมํ พฺยากโรมิ เต ฯ
ปุจฺฉ มํ สภิย ปญฺหํ ยงฺกิญฺจิ มนสิจฺฉสิ
ตสฺส ตสฺเสว ปญฺหสฺส อหํ อนฺตํ กโรมิ เตติ ฯ

[๓๖๖] อถ โข สภิยสฺส ปริพฺพาชกสฺส เอตทโหสิ อจฺฉริยํ วต โภ อพฺภุตํ วต โภ ยํ วตาหํ อญฺเญสุ สมณพฺราหฺม-เณสุ โอกาสกมฺมมตฺตมฺปิ นาลตฺถํ ตมฺเม อิทํ สมเณน โคต-เมน โอกาสกมฺมํ กตนฺติ อตฺตมโน ปมุทิโต อุทคฺโค ปีติโสม-

นสฺสชาโต ภควนฺตํ ปณฺหํ อปุจฺฉิ

กิปตฺตินมาหุ ภิกฺขุนํ (อิติ สภิโย)
โสรตฺตํ เกน กถญฺจ ทนฺตมาหุ
พุทฺโธติ กถํ ปวุจฺจติ
ปุฏฺโฐ เม ภควา พฺยากโรหิ[1] ฯ
ปชฺเชน กเตน อตฺตนา (สภิยาติ ภควา)
ปรินิพฺพานคโต วิตณฺณกงฺโข
วิภวญฺจ ภวญฺจ วิปฺปหาย
วุสิตวา ขีณปุนพฺภโว ส ภิกฺขุ ฯ
สพฺพตฺถ อุเปกฺขโก สตีมา
น โส หึสติ สพฺพโลเก
ตาทิโส สมโณ อนาวิโล
อุสฺสทา ยสฺส น สนฺติ โสรโต โส
ยสฺสินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ
อชฺฌตฺตํ พหิทฺธา จ สพฺพโลเก
นิพฺพิชฺชิมํ ปรญฺจ โลกํ
กาลํ กงฺขติ ภาวิโต ส ทนฺโต ฯ
กปฺปานิ วิเจยฺย เกวลานิ
สสารํ ทุภย[2] จุตูปปาตํ

---

๑ ยุ. วยากโรหิ ฯ ๒ วณฺณนายํ ตทุภยํ ฯ

วิคตรชมนงฺคณํ วิสุทฺธํ
ปตฺตํ ชาติกฺขยํ ตมาหุ พุทฺธนฺติ ฯ

[๓๖๗] อถ โข สภิโย ปริพฺพาชโก ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อตฺตมโน ปมุทิโต อุทคฺโค ปีติโสมนสฺสชาโต ภควนฺตํ อุตฺตริ ปญฺหํ อปุจฺฉิ

กิปตฺตินมาหุ พฺราหฺมณํ (อิติ สภิโย)
สมณํ เกน กถญฺจ นฺหาตโก
นาโคติ กถํ ปวุจฺจติ
ปุฏฺโ เม ภควา พฺยากโรหิ ฯ
พาเหตฺวา สพฺพปาปกานิ (สภิยาติ ภควา)
วิมโล สาธุสมาหิโต จิตฺโต
สงฺสารมติจฺจ เกวลี โส
อนิสฺสิโต[1] ตาทิ ปวุจฺจเต ส[2] พฺรหฺมา ฯ
สมิตาวิ ปหาย ปุญฺญปาปํ
วิรโช ญตฺวา อิมํ ปรญฺจ โลกํ
ชาติมรณํ อุปาติวตฺโต
สมโณ ตาทิ ปวุจฺจเต ตถตฺตา ฯ
นินฺหาย สพฺพปาปกานิ
อชฺฌตฺตญฺจ พหิทฺธา จ สพฺพโลเก

---

๑ ยุ. พ. อสิโต ฯ ๒ ยุ. อยํ ปาโฐ นตฺถิ ฯ

เทวมนุสฺเสสุ กปฺปิเยสุ
กปฺปํ เนติ ตมาหุ นฺหาตโกติ ฯ
อาคุ๎ น กโรติ กิญฺจิ โลเก
สพฺพสโยเค วิสชฺช พนฺธนานิ
สพฺพตฺถ น สชฺชตี วิปฺปมุตฺโต
นาโค ตาทิ ปวุจฺจเต ตถตฺตาติ ฯ

[๓๖๘] อถ โข สภิโย ปริพฺพาชโก ฯเปฯ ภควนฺตํ อุตฺตริ ปญฺหํ อปุจฺฉิ

กึ เขตฺตชินํ วทนฺติ พุทฺธา (อิติ สภิโย)
กุสลํ เกน กถญฺจ ปณฺฑิโตติ
มุนิ นาม กถं ปวุจฺจติ
ปุฏฺโ เม ภควา พฺยากโรหิ ฯ
เขตฺตานิ วิเจยฺย เกวลานิ (สภิยาติ ภควา)
ทิพฺพํ มานุสกญฺจ พฺรหฺมเขตฺตํ
(สพฺพ) เขตฺตมูลพนฺธนา ปมุตฺโต
เขตฺตชิโน ตาทิ ปวุจฺจเต ตถตฺตา ฯ
โกสานิ วิเจยฺย เกวลานิ
ทิพฺพํ มานุสกญฺจ พฺรหฺมโกสํ
(สพฺพ) โกสมูลพนฺธนา ปมุตฺโต
กุสโล ตาทิ ปวุจฺจเต ตถตฺตา ฯ

ทุภยานิ วิเจยฺย ปณฺฑิตานิ
อชฺฌตฺตํ พหิทฺธา จ สุทฺธปญฺโญ
กณฺหสุกฺกํ อุปาติวตฺโต
ปณฺฑิโต ตาทิ ปวุจฺจเต ตถตฺตา ฯ
อสตญฺจ สตญฺจ ญตฺวา ธมฺมํ
อชฺฌตฺตํ พหิทฺธา จ สพฺพโลเก
เทวมนุสฺเสหิ ปูชิโย[1] โส
สงฺคชาลมติจฺจ โส มุนีติ ฯ

[๓๖๙] อถ สภิโย โข ปริพฺพาชโก ฯเปฯ ภควนฺตํ เอตทโวจ ปญฺหํ อปุจฺฉิ

กิปฏินมาหุ เวทคุ (อิติ สภิโย)
อนุวิทิตํ เกน กถญฺจ วิริยวาติ
อาชานิโย กินฺติ นาม โหติ
ปุฏฺโฐ เม ภควา พฺยากโรหิ ฯ
เวทานิ วิเจยฺย เกวลานิ (สภิยาติ ภควา)
สมณานํ ยานิปตฺถิ พฺราหฺมณานํ
สพฺพเวทนาสุ วีตราโค
สพฺพํ เวทมติจฺจ เวทคู โส ฯ
อนุวิจฺจ ปปญฺจนามรูปํ

---

๑ ปูชิโตติปี ปาโฐ ฯ

อชฺฌตฺตํ พหิทฺธา จ โรคมูลํ
(สพฺพ) โรคมูลพนฺธนา ปมุตฺโต
อนุวิทิโต ตาทิ ปวุจฺจเต ตถตฺตา ฯ
วิรโต สพฺพปาปเกหิ
นิรยทุกฺขมติจฺจ วิริยวา โส
โส วิริยวา ปธานวา
ธีโร ตาทิ ปวุจฺจเต ตถตฺตา ฯ
ยสฺสสฺสุ ถูนานิ พนฺธนานิ
อชฺฌตฺตํ พหิทฺธา จ สงฺคมูลํ
สพฺพสงฺคมูลพนฺธนา ปมุตฺโต
อาชานิโย ตาทิ ปวุจฺจเต ตถตฺตา ฯ

[๓๗๐] อถ โข สภิโย ปริพฺพาชโก ฯเป ฯ ภควนฺตํ อุตฺตริ ปญฺหํ อปุจฺฉิ

กิปตฺตินมาหุ โสตฺติยํ (อิติ สภิโย)
อริยํ เกน กถญฺจ จรณวาติ
ปริพฺพาชโก กินฺติ นาม โหติ
ปุฏฺโฐ เม ภควา พฺยากโรหิ ฯ
สุตวา สพฺพธมฺมานมภิญฺญาย โลเก (สภิยาติ ภควา)
สาวชฺชานวชฺชํ ยทตฺถิ กิญฺจิ
อภิภุ อกถงฺกถึ วิมุตฺตํ

อนีฆํ สพฺพธิมาหุ โสตฺถิโยติ ฯ
เฉตฺวา อาถยานิ อาสวานิ[1]
วิทฺวา โส น อุเปติ คพฺภเสยฺยํ
สญฺญํ ติวิธํ ปนุชฺช ปงฺกํ
กปฺปํ เนติ ตมาหุ อริโยติ ฯ
โย อิธ จรเณสุ ปตฺติปตฺโต
กุสโล สพฺพทา อชานิ ธมฺมํ
สพฺพตฺถ น สชฺชตี วิมุตฺตจิตฺโต
ปฏิฆา ยสฺส น สนฺติ จรณวา โส ฯ
ทุกฺขเวปกฺกํ ยทตฺถิ กมฺมํ
อุทฺธํ อโธ ติริยญฺจาปี มชฺเฌ
ปริพฺพาชยิตฺวา[2] ปริญฺญจารี
มายํ มานมโถปี โลภโกธํ
ปริยนฺตมกาสิ นามรูปํ
ตํ ปริพฺพาชกมาหุ ปตฺติปตฺตนฺติ ฯ

[๓๗๑] อถ โข สภิโย ปริพฺพาชโก ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อตฺตมโน อุทคฺโค ปมุทิโต ปีติโสมนสฺสชาโต อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา ภควนฺตํ สมฺมุขา สารุปฺปาหิ คาถาหิ อภิตฺถวิ

๑ ยุ. พ. อาสวานิ อาถยานิ ฯ ๒ ยุ. ปริวชฺชยิตฺวา ฯ

ยานิ จ ตีณิ ยานิ จ สฏฺฐิ
สมณปฺปวาทนิสฺสิตานิ ภูริปญฺญ
สญฺญกฺขรสญฺญนิสฺสิตานิ[๑]
โอสรณานิ วิเนยฺย โอฆตมคา ฯ
อนฺตคูสิ ปารคูสิ ทุกฺขสฺส
อรหาสิ (สมฺมาสมฺพุทฺโธ) ขีณาสวํ ตํ มญฺเญ
ชุติมา มติมา ปหูตปญฺโญ
ทุกฺขสฺสนฺตกรํ อตาเรสิ มํ ฯ
ยํ เม กงฺขิตมญฺญาสิ วิจิกิจฺฉํ มํ อตารยิ
นโม เต (มุนี) โมนปเถสุ ปตฺติปตฺต
อชิตาทิจฺจพนฺธุ โสรโตสิ ฯ

ยา เม กงฺขา ปุเร อาสิ ตมฺเม พฺยากาสิ จกฺขุมา
อทฺธา มุนีสิ สมฺพุทฺโธ นตฺถิ นีวรณา ตว ฯ
อุปายาสา จ เต สพฺเพ วิทฺธสฺตา วินฬกตา
สีติภูโต ทมปฺปตฺโต ชุติมา สจฺจนิกฺกโม ฯ
ตสฺส เต นาคนาคสฺส มหาวีรสฺส ภาสโต
สพฺเพ เทวา อนุโมทนฺติ อุโภ นารทปพฺพตา ฯ
นโม เต ปุริสาชญฺญ นโม เต ปุริสุตฺตม
สเทวกสฺมิ โลกสฺมิ นตฺถิ เต ปฏิปุคฺคโล ฯ

---

๑ พ. ปญฺจกฺขรสญฺญนิสฺสิตานิ ฯ

ตุวํ พุทฺโธ ตุวํ สตฺถา ตุวํ มาราภิภู มุนิ
ตุวํ อนุสเย เฉตฺวา ติณฺโณ ตาเรสิมํ ปชํ ฯ
อุปธี เต สมติกฺกนฺตา อาสวา เต ปทาลิตา
สีโหสิ อนุปาทาโน ปหีนภยเภรโว
ปุณฺณทีกํ ยถา วกฺกุ โตเย น อุปลิมฺปติ
เอวํ ปุญฺเญ จ ปาเป จ อุภเย ตุวํ น ลิมฺปสิ
ปาเท วีร ปสาเรหิ สภิโย วนฺทติ สตฺถุโนติ ฯ

[๓๗๒] อถ โข สภิโย ปริพฺพาชโก ภควโต ปาเทสุ สิรสา นิปติตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต เสยฺยถาปี ภนฺเต นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย อนฺธกาเร วา เตลปชฺโชตํ ธาเรยฺย จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ เอวเมวํ ภควตา อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต เอสาหํ ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ ลเภยฺยาหํ ภนฺเต ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ ลเภยฺยํ อุปสมฺปทนฺติ ฯ โย โข สภิย อญฺญติตฺถิยปุพฺโพ อิมสฺมิ ธมฺมวินเย อากงฺขติ ปพฺพชฺชํ อากงฺขติ อุปสมฺปทํ โส จตฺตาโร มาเส ปริวสติ จตุนฺนํ มาสานํ อจฺจเยน ปริวุฏฺฐปริวาสํ อารทฺธจิตฺตา ภิกฺขู ปพฺพาเชนฺติ อุปสมฺปาเทนฺติ ภิกฺขุภาวาย อปิ เจตฺถ ปุคฺคลเวมตฺตตา วิทิตาติ ฯ สเจ ภนฺเต อญฺญติตฺถิยปุพฺพา อิมสฺมิ ธมฺมวินเย อากงฺขนฺตา ปพฺพชฺชํ อา-

กงฺขนฺตา อุปสมฺปทํ จตฺตาโร มาเส ปริวสนฺติ จตูนฺนํ มาสานํ อจฺจเยน ปริวุฏฺฐปริวาเส อารทฺธจิตฺตา ภิกฺขู ปพฺพาเชนฺติ อุปสมฺปาเทนฺติ ภิกฺขุภาวาย ฯ อหํ จตฺตาริ วสฺสานิ ปริวสามิ จตูนฺนํ วสฺสานํ อจฺจเยน ปริวุฏฺฐปริวาสํ อารทฺธจิตฺตา ภิกฺขู ปพฺพาเชนฺตุ อุปสมฺปาเทนฺตุ ภิกฺขุภาวายาติ ฯ อถตฺถ โข สภิโย ปริพฺพาชโก ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ อถตฺถ อุปสมฺปทํ ฯ อจิรูปสมฺปนฺโน โข ปนายสฺมา สภิโย เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต น จิรสฺเสว ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทนุตฺตรํ พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิ ขีณา ชาติ วุสิตं พฺรหฺมจริยํ กตं กรณียं นาปรं อิตฺถตฺตายาติ อพฺภญฺญาสิ ฯ อญฺญตโร โข ปนายสฺมา สภิโย อรหตํ อโหสีติ ฯ

สภิยสุตฺตํ ฉฏฺฐมํ ฯ

สุตฺตนิปาเต ตติยสฺส มหาวคฺคสฺส สตฺตมํ เสลสุตฺตํ

[๓๗๓] ๗ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยं ภควา องฺคุตฺตราเปสุ จาริกํ จรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธิ อฑฺฒเตฬเสหิ ภิกฺขุสเตหิ เยน อาปณํ นาม องฺคุตฺตราปานํ นิคโม ตทวสริ ฯ

อสฺโสสิ โข เกณิโย ชฏิโล สมโณ ขลุ โภ โคตโม สกฺยปุตฺโต สกฺยกุลา ปพฺพชิโต องฺคุตฺตราเปสุ จาริกํ จรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธิ์ อฑฺฒเตฬเสหิ ภิกฺขุสเตหิ อาปณํ อนุปฺปตฺโต ฯ ตํ โข ปน ภวนฺตํ โคตมํ เอวํ กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควา โส อิมํ โลกํ สเทวกํ สมารกํ สพฺรหฺมกํ สสฺสมณพฺราหฺมณิ์ ปชํ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทติ โส ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณ์ ปริสุทฺธ์ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติ สาธุ โข ปน ตถารูปานํ อรหตํ ทสฺสนํ โหตีติ ฯ อถ โข เกณิโย ชฏิโล เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ์ สมฺโมทิ สมฺโมทนีย์ กถ์ สาราณีย์ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข เกณิยํ ชฏิลํ ภควา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสสิ สมาทเปสิ สมุตฺเตเชสิ สมฺปหเสสิ ฯ อถ โข เกณิโย ชฏิโล ภควตา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิโต สมาทปิโต สมุตฺเตชิโต สมฺปหสิโต ภควนฺตํ เอตทโวจ อธิวาเสตุ เม ภวํ โคตโม สฺวาตนาย ภตฺตํ สทฺธิ์ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ ฯ

[๓๗๔] เอวํ วุตฺเต ภควา เกณิยํ ชฏิลํ เอตทโวจ มหา โข เกณิย ภิกฺขุสงฺโฆ อฑฺฒเตฬสานิ ภิกฺขุสตานิ ตุวญฺจ

พฺราหฺมเณสุ อภิปฺปสนฺโนติ ฯ ทุติยมฺปี โข เกณิโย ชฏิโล ภควนฺตํ เอตทโวจ กิญฺจาปี โภ โคตม มหา ภิกฺขุสงฺโฆ อฑฺฒเตฬสานิ ภิกฺขุสตานิ อหญฺจ พฺราหฺมเณสุ อภิปฺปสนฺโน อธิวาเสตุ เม ภวํ โคตโม สฺวาตนาย ภตฺตํ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ ฯ ทุติยมฺปี โข ภควา เกณิยํ ชฏิลํ เอตทโวจ มหา โข เกณิย ภิกฺขุสงฺโฆ อฑฺฒเตฬสานิ ภิกฺขุสตานิ ตฺวญฺจ พฺราหฺมเณสุ อภิปฺปสนฺโนติ ฯ ตติยมฺปี โข เกณิโย ชฏิโล ภควนฺตํ เอตทโวจ กิญฺจาปี โภ โคตม มหา ภิกฺขุสงฺโฆ อฑฺฒเตฬสานิ ภิกฺขุสตานิ อหญฺจ พฺราหฺมเณสุ อภิปฺปสนฺโน อธิวาเสตุ เม ภวํ โคตโม สฺวาตนาย ภตฺตํ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ ฯ อธิวาเสสิ ภควา ตุณฺหีภาเวน ฯ อถ โข เกณิโย ชฏิโล ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา เยน สโก อสฺสโม เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา มิตฺตามจฺเจ ญาติสาโลหิเต อามนฺเตสิ สุณนฺตุ เม โภนฺโต มิตฺตามจฺจา ญาติสาโลหิตา สมโณ เม โคตโม นิมนฺติโต สฺวาตนาย ภตฺตํ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆน เยน เม กายเวยฺยาวฏิกํ กเรยฺยาถาติ ฯ เอวํ โภติ โข เกณิยสฺส ชฏิลสฺส มิตฺตามจฺจา ญาติสาโลหิตา เกณิยสฺส ชฏิลสฺส ปฏิสฺสุตฺวา อปฺเปกจฺเจ อุทฺธนานิ ขณนฺติ อปฺเปกจฺเจ กฏฺฐานิ ผาเลนฺติ อปฺเปกจฺเจ ภาชนานิ โธวนฺติ อปฺเปกจฺเจ อุทกมณิกํ ปติฏฺฐาเปนฺติ อปฺเปกจฺเจ อาสนานิ ปญฺญาเปนฺติ ฯ เกณิโย ปน ชฏิโล สามํ เยว

มณฺฑลมาฬํ ปฏิยาเทติ ฯ

[๓๗๕] เตน โข ปน สมเยน เสโล พฺราหฺมโณ อาปเณ ปฏิวสติ ติณฺณํ เวทานํ ปารคู สนิฆณฺฑุเกฏุภานํ สากฺขรปฺปเภทานํ อิติหาสปญฺจมานํ ปทโก เวยฺยากรโณ โลกายตมหาปุริสลกฺขเณสุ อนวโย ตีณิ จ มาณวกสตานิ มนฺเต วาเจติ ฯ เตน โข ปน สมเยน เกณิโย ชฏิโล เสเล พฺราหฺมเณ อภิปฺปสนฺโน โหติ ฯ อถ โข เสโล พฺราหฺมโณ ตีหิ มาณวกสเตหิ ปริวุโต จงฺฆาวิหารํ อนุจงฺกมมาโน อนุวิจรมาโน เยน เกณิยสฺส ชฏิลสฺส อสฺสโม เตนุปสงฺกมิ ฯ อทฺทสา โข เสโล พฺราหฺมโณ เกณิยสฺส ชฏิลสฺส อสฺสเม อปฺเปกจฺเจ อุทฺธนานิ ขณนฺเต ฯเป ฯ อปฺเปกจฺเจ อาสนานิ ปญฺญาเปนฺเต เกณิยํ ปน ชฏิลํ สามํ เยว มณฺฑลมาฬํ ปฏิยาเทนฺตํ ทิสฺวาน เกณิยํ ชฏิลํ เอตทโวจ กึ นุ โข โภโต เกณิยสฺส อฑฺฒาโห วา ภวิสฺสติ วิวาโห วา ภวิสฺสติ มหายญฺโญ วา ปจฺจุปฏฺฐิโต ราชา วา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร นิมนฺติโต สฺวาตนาย สทฺธึ พลกายेนาติ ฯ น เม โภ เสล อาวาโห วา ภวิสฺสติ นปี วิวาโห ภวิสฺสติ นปี ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร นิมนฺติโต สฺวาตนาย สทฺธึ พลกาเยน ฯ อปี จ โข เม มหายญฺโญ ปจฺจุปฏฺฐิโต อตฺถิ สมโณ โคตโม สกฺยปุตฺโต สกฺยกุลา ปพฺพชิโต องฺคุตฺตราเปสุ จาริกๆ จรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ

อฑฺฒเตฬสเหหิ ภิกฺขุสเตหิ อาปณฺณ อนุปฺปตฺโต ตํ โข ปน ภวนฺตํ โคตมํ เอวํ กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ พุทฺโธ ภควาติ ฯ โส เม นิมนฺติโต สฺวาตนาย ภตฺตํ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ ฯ พุทฺโธติ โภ เภณิย วเทสิ ฯ พุทฺโธติ โภ เสล วทามิ ฯ พุทฺโธติ โภ เภณิย วเทสิ ฯ พุทฺโธติ โภ เสล วทามีติ ฯ อถ โข เสลสฺส พฺราหฺมณสฺส เอตทโหสิ โฆ-โสปิ โข เอโส ทุลฺลโภ โลกสฺมึ ยทิทํ พุทฺโธติ ฯ อาคตานิ โข ปน อสฺมากํ มนฺเตสุ ทฺวตฺติ๑ มหาปุริสลกฺขณานิ เยหิ สมนฺนาคตสฺส มหาปุริสสฺส เทฺวว คติโย ภวนฺติ อนญฺญา สเจ อคารํ อชฺฌาวสติ ราชา โหติ จกฺกวตฺติ ธมฺมิโก ธมฺมราชา จาตุรนฺโต วิชิตาวี ชนปทตฺถาวริยปฺปตฺโต สตฺตรตนสมนฺนาคโต ตสฺเสมานิ สตฺตรตนานิ ภวนฺติ เสยฺยถีทํ จกฺกรตนํ หตฺถิรตนํ อสฺสรตนํ มณิรตนํ อิตฺถิรตนํ คหปติรตนํ ปริณายกรตนเมว สตฺตมํ ฯ ปโรสหสฺสํ โข ปนสฺส ปุตฺตา ภวนฺติ สูรา วีรงฺครูปา ปรเสนปฺปมทฺทนา ฯ โส อิมํ ปฐวึ สาครปริยนฺตํ อทณฺเฑน อสตฺเถน ธมฺเมน อภิวิชิย อชฺฌาวสติ ฯ สเจ โข ปน อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชติ อรหํ โหติ สมฺมาสมฺพุทฺโธ โลเก วิวฏฺฉโท๒ ฯ กหํ ปน โภ เภณิย เอตรหิ โส ภวํ โคตโม

---

๑ พตฺติสาติปิ ปาโฐ ฯ ๒ อิติสทฺโท อิธ ภวิตุ วฏฺฏติ ฯ

วิหรติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธติ ฯ

[๓๗๖] เอวํ วุตฺเต เกณิโย ชฏิโล ภควนฺตเมตทโวจ ยเนสา โภ เสต นิลวนราชีติ ฯ อถ โข เสโล พฺราหฺมโณ ตีหิ มาณวกสเตหิ สทฺธิ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ ฯ อถ โข เสโล พฺราหฺมโณ เต มาณวเก อามนฺเตสิ อปฺปสทฺทา โภนฺโต อาคจฺฉนฺตุ ปเท ปทํ นิกฺขิปนฺตา ทูราสทา หิ เต ภวนฺโต ตีหาว เอกจรา ยทา จาหํ โภ สมเณน โคตเมน สทฺธึ มนฺเตยฺยํ มา เม โภนฺโต อนฺตรนฺตรา กถํ โอปาเตถ กถาปริโยสานํ เม ภวนฺโต อาคเมนฺตูติ ฯ อถ โข เสโล พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข เสโล พฺราหฺมโณ ภควโต กาเย ทฺวตฺติํส มหาปุริสลกฺขณานิ สมฺมนฺเนสิ ฯ อทฺทสา โข เสโล พฺราหฺมโณ ภควโต กาเย ทฺวตฺติํส มหาปุริสลกฺขณานิ เยภุยฺเยน ฯเปตฺวา เทฺว ทฺวีสุ มหาปุริสลกฺขเณสุ กงฺขติ วิจิกิจฺฉติ นาธิมุจฺจติ น สมฺปสีทติ โกโสหิเต จ วตฺถคุยฺห ปหุตชิวฺหตาย จ ฯ อถ โข ภควโต เอตทโหสิ ปสฺสติ โข เม อยํ เสโล พฺราหฺมโณ ทฺวตฺติํส มหาปุริสลกฺขณานิ เยภุยฺเยน ฯเปตฺวา เทฺว ทฺวีสุ มหาปุริสลกฺขเณสุ กงฺขติ วิจิกิจฺฉติ นาธิมุจฺจติ น สมฺปสีทติ โกโสหิเต จ วตฺถคุยฺห

ปหุตชิวฺหตาย จาติ ฯ อถ โข ภควา ตถารูปํ อิทฺธาภิสงฺขารํ อภิสงฺขาเรสิ[1] ยถา อทฺทส เสโล พฺราหฺมโณ ภควโต โกโส-หิตํ วตฺถคุยฺหํ ฯ อถ โข ภควา ชิวฺหํ นินฺนาเมตฺวา อุโภปี กณฺณโสตานิ อนุมสิ ปฏิมสิ อุโภปี นาสิกโสตานิ อนุมสิ ปฏิมสิ เกวลมฺปี นลาฏมณฺฑลํ ชิวฺหาย ฉาเทสิ ฯ อถ โข เสลสฺส พฺราหฺมณสฺส เอตทโหสิ สมนฺนาคโต โข สมโณ โคตโม ทฺวตฺติ-สาย มหาปุริสลกฺขเณหิ ปริปุณฺเณหิ โน อปริปุณฺเณหิ โน จ โข นํ ชานามิ พุทฺโธ วา โน วา ฯ สุตํ โข ปเนตํ พฺราหฺม-ณานํ วุฑฺฒานํ มหลฺลกานํ อาจริยปาจริยานํ ภาสมานานํ เย เต ภควนฺโต อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา เต สเก วณฺเณ ภณฺฑ-มาเน อตฺตานํ ปาตุกโรนฺตีติ ยนฺนูนาหํ สมณํ โคตมํ สมฺมุขา สารุปฺปาหิ คาถาหิ อภิตฺถเวยฺยนฺติ ฯ อถ โข เสโล พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ สมฺมุขา สารุปฺปาหิ คาถาหิ อภิตฺถวิ

ปริปุณฺณกาโย สุรุจิ สุชาโต จารุทสฺสโน
สุวณฺณวณฺโณสิ ภควา สุสุกฺกทาโฒสิ[2] วิริยวา
นรสฺส หิ สุชาตสฺส เย ภวนฺติ วิยญฺชนา
สพฺเพ เต ตว กายสฺมิ มหาปุริสลกฺขณา ฯ
ปสนฺนเนตฺโต สุมุโข พฺรหา อุชุ ปตาปวา

---

๑ ยุ. อภิสงฺขาสิ ฯ ๒ สุสุกฺกทาโฒสีติปิ ฯ

มชฺเฌ สมณสงฺฆสฺส อาทิจฺโจว วิโรจสิ ฯ
กญฺญาณทสฺสโน ภิกฺขุ กาฌจนสนฺนิภตฺโจ
กินฺเต สมณภาเวน เอวํ อุตฺตมวณฺณิโน ฯ
ราชา อรหสิ ภวิตุํ จกฺกวตฺตี รเถสโภ
จาตุรนฺโต วิชิตาวี ชมฺพุสณฺฑสฺส อิสฺสโร
ขตฺติยา โภชราชาโน อนุยนฺตา ภวนฺติ เต
ราชาภิราชา มนุชินฺโท รชฺชํ กาเรหิ โคตม ฯ
[๓๗๗] ราชาหมสฺมิ เสลา (ติ ภควา) ธมฺมราชา อนุตฺตโร
ธมฺเมน จกฺกํ วตฺเตมิ จกฺกํ อปฺปฏิวตฺติยํ ฯ
สมฺพุทฺโธ ปฏิชานาสิ (อิติ เสโล พฺราหฺมโณ)
ธมฺมราชา อนุตฺตโร
ธมฺเมน จกฺกํ วตฺเตมิ อิติ ภาสสิ โคตม
โก นุ เสนาปตี โภโต สาวโก สตฺถุรนฺวโย
โก เต อิมํ อนุวตฺเตติ ธมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ ฯ
มยา ปวตฺติตํ จกฺกํ (เสลาติ ภควา) ธมฺมจกฺกํ อนุตฺตรํ
สาริปุตฺโต อนุวตฺเตติ อนุชาโต ตถาคตํ ฯ
อภิญฺเญยฺยํ อภิญฺญาตํ ภาเวตพฺพญฺจ ภาวิตํ
ปหาตพฺพํ ปหีนมฺเม ตสฺมา พุทฺโธสฺมิ พฺราหฺมณ
วินยสฺสุ มยิ กงฺขํ อธิมุญฺจสฺสุ พฺราหฺมณ
ทุลฺลภา ทสฺสนา โหนฺติ สมฺพุทฺธานํ อภิณฺหโส ฯ

ยสฺส เว ทุฏฺฐโภ โลเก ปาตุภาโว อภิณฺหโส
โสหํ พฺราหฺมณ สมฺพุทฺโธ สตฺถกฏฺโฐ อนุตฺตโร ฯ
พฺรหฺมภูโต อติตุโล มารเสนปฺปมทฺทโน
สพฺพามิตฺเต วสีกตฺวา โมทามิ อกุโตภโย ฯ
อิมํ โภนฺโต นิสาเมถ ยถา ภาสติ จกฺขุมา
สตฺถกฏฺโฐ มหาวีโร สีโหว นทตี วเน ฯ
พฺรหฺมภูตํ อติตุลํ มารเสนปฺปมทฺทนํ
โก ทิสฺวา นปฺปสีเทยฺย อปี กณฺหาภิชาติโก ฯ
โย มํ อิจฺฉติ อเนวตฺถุ โย วา นิจฺฉติ คจฺฉตุ
อิธาหํ ปพฺพชิสฺสามิ วรปญฺญสฺส สนฺติเก ฯ
เอวํ เจ[1] รุจฺจติ โภโต สมฺมาสมฺพุทฺธสาสนํ
มยมฺปี ปพฺพชิสฺสาม วรปญฺญสฺส สนฺติเก ฯ
พฺราหฺมณา ติสตา อิเม ยาจนฺติ ปญฺชลีกตา
พฺรหฺมจริยํ จริสฺสาม ภควา ตว สนฺติเก ฯ
สฺวากฺขาตํ พฺรหฺมจริยํ (เสลาติ ภควา) สนฺทิฏฺฐิกํ อกาลิกํ
ยตฺถ อโมฆา ปพฺพชฺชา อปฺปมตฺตสฺส สิกฺขโตติ ฯ

[๓๗๘] อถตฺถ โข เสโล พฺราหฺมโณ สปริโส ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ อถตฺถ อุปสมฺปทํ ฯ อถ โข เกณิโย ชฏิโล

---

๑ ยุ. เอตญฺเจ ฯ

ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน สเก อสฺสเม ปณีตํ ขาทนียํ โภชนียํ ปฏิยาทาเปตฺวา ภควโต กาลํ อาโรจาเปสิ กาโล โภ โคตม นิฏฺฐิตํ ภตฺตนฺติ ฯ อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน เกณิยสฺส ชฏิลสฺส อสฺสโม เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆน ฯ อถ โข เกณิโย ชฏิโล พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปสิ สมฺปวาเรสิ ฯ อถ โข เกณิโย ชฏิโล ภควนฺตํ ภุตฺตาวึ โอนีตปตฺตปาณึ อญฺญตรํ นีจํ อาสนํ คเหตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข เกณิยं ชฏิลं ภควา อิมาหิ คาถาหิ อนุโมทิ

อคฺคิหุตฺตมุขา ยญฺญา สาวิตฺติ ฉนฺทโส มุขํ
ราชา มุขํ มนุสฺสานํ นทีนํ สาคโร มุขํ ฯ
นกฺขตฺตานํ มุขํ จนฺโท อาทิจฺโจ ตปตํ มุขํ
ปุญฺญมากงฺขมานานํ สงฺโฆ เว ยชตํ มุขนฺติ ฯ

[๓๗๙] อถ โข ภควา เกณิยं ชฏิลं อิมาหิ คาถาหิ อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ ฯ อถ โข อายสฺมา เสโล สปริโส เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต น จิรสฺเสว ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทนุตฺตรํ พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิฏฺเเว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิ ขีณา ชาติ วุสิตํ

พฺรหฺมจริยํ กตํ กรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ อพฺภญฺญาสิ ฯ อญฺญตโร โข ปนายสฺมา เสโล สปริโส อรหตํ อโหสิ ฯ อถ โข อายสฺมา เสโล สปริโส เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา เอกํสํ จีวรํ กตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ

ยนฺตํ สรณมาคมฺม อิโต อฏฺฐมิ จกฺขุมา
สกฺยปุตฺเตน ภควา ทนฺตมฺหา ตว สาสเน ฯ
ตุวํ พุทฺโธ ตุวํ สตฺถา ตุวํ มาราภิภู มุนิ
ตุวํ อนุสเย เฉตฺวา ติณฺโณ ตาเรสิมํ ปชํ
อุปธี เต สมติกฺกนฺตา อาสวา เต ปทาลิตา
สีโหสิ อนุปาทาโน ปหีนภยเภรโว
ภิกฺขโว ติสตา อิเม ติฏฺฐนฺติ ปญฺชลีกตา
ปาเท วีร ปสาเรหิ นาคา วนฺทนฺตุ สตฺถุโนติ ฯ

เสลสุตฺตํ สตฺตมํ ฯ

สุตฺตนิปาเต ตติยสฺส มหาวคฺคสฺส อฏฺฐมํ สลฺลสุตฺตํ

[๓๘๐] ๙ อนิมิตฺตมนญฺญาตํ มจฺจานํ อิธ ชีวิตํ
กสิรญฺจ ปริตฺตญฺจ ตญฺจ ทุกฺเขน สญฺญุตํ ฯ
น หิ โส อุปกฺกโม อตฺถิ เยน ชาตา น มิยฺยเร

ชรมฺปิ ปตฺวา มรณํ เอวํธมฺมา หิ ปาณิโน ฯ
ผลานมิว ปกฺกานํ ปาโต ปตนโต ภยํ
เอวํ ชาตานมจฺจานํ นิจฺจํ มรณโต ภยํ ฯ
ยถาปิ กุมฺภการสฺส กตา มตฺติกภาชนา
สพฺเพ เภทปริยนฺตา เอวํ มจฺจาน ชีวิตํ ฯ
ทหรา จ มหนฺตา จ เย พาลา เย จ ปณฺฑิตา
สพฺเพ มจฺจุวสํ ยนฺติ สพฺเพ มจฺจุปรายนา ฯ
เตสํ มจฺจุปเรตานํ คจฺฉตํ ปรโลกโต
น ปิตา ตายเต ปุตฺตํ ญาตี วา ปน ญาตเก ฯ
เปกฺขตํ เยว ญาตีนํ ปสฺส ลาลปฺปตํ ปุถุ
เอกเมโก ว มจฺจานํ โควชฺโฌ วิย นียติ
เอวมพฺภาหโต โลโก มจฺจุนา จ ชราย จ
ตสฺมา ธีรา น โสจนฺติ วิทิตฺวา โลกปริยายํ ฯ
ยสฺส มคฺคํ น ชานาสิ อาคตสฺส คตสฺส วา
อุโภ อนฺเต อสมฺปสฺสํ นิรตฺถํ ปริเทวสิ
ปริเทวยมาโน เจ กิญฺจิ อตฺถํ อุทพฺพเห
สมฺมูโฬฺห หิสมตฺตานํ กยิร เจนํ วิจกฺขโณ ฯ
น หิ รุณฺเณน โสเกน สนฺตึ ปปฺโปติ เจตโส
ภิยฺยสฺสุปฺปชฺชเต ทุกฺขํ สรีรํ จุปหญฺญติ ฯ
กิโส วิวณฺโณ ภวติ หิสมตฺตานมตฺตนา

น เตน เปตา ปาเลนฺติ นิรตฺถา ปริเทวนา ฯ
โสกมปฺปชหํ ชนฺตุ ภิยฺโย ทุกฺขํ นิคจฺฉติ
อนุตฺถุนนฺโต กาลกตํ โสกสฺส วสมนฺวคู ฯ
อญฺเญปี ปสฺส คมิเน ยถากมฺมูปเค นเร
มจฺจุโน วสมาคมฺม ผนฺทนฺเตวิธ ปาณิโน ฯ
เยน เยน หิ มญฺญนฺติ ตโต ตํ โหติ อญฺญถา
เอตาทิโส วินาภาโว ปสฺส โลกสฺส ปริยายํ ฯ
อปี วสฺสสตํ ชีเว ภิยฺโย วา ปน มาณโว
ญาติสงฺฆา วินา โหติ ชหาติ อิธ ชีวิตํ ฯ
ตสฺมา อรหโต สุตฺวา วิเนยฺย ปริเทวิตํ
เปตํ กาลกตํ ทิสฺวา* เนโส ลพฺภา มยา อิติ ฯ
ยถา สรณมาทิตฺตํ วารินา ปรินิพฺพเย
เอวมฺปี ธีโร สปฺปญฺโญ ปณฺฑิโต กุสโล นโร
ขิปฺปมุปฺปติตํ โสกํ วาโต ตูลํว ธංเส ฯ
ปริเทวํ ปชปฺปญฺจ โทมนสฺสญฺจ อตฺตโน
อตฺตโน สุขเมสาโน อพฺพุเพฺห สลฺลมตฺตโน
อพฺพุพฺหสลฺโล อสิโต สนฺติ ปปฺปุยฺย เจตโส
สพฺพํ โสกํ อติกฺกนฺโต อโสโก โหติ นิพฺพุโตติ ฯ

สภิยสุตฺตํ อฏฺฐมํ ฯ

---

* ทิสฺวาปิปี ฯ

สุตฺตนิปาเต ตติยสฺส มหาวคฺคสฺส นวมํ วาเสฏฺฐสุตฺตํ

[๓๘๑] ๑ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา อิจฺฉานงฺคเล วิหรติ อิจฺฉานงฺคลวนสณฺเฑ ฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา อภิญฺญาตา พฺราหฺมณมหาสาลา อิจฺฉานงฺคเล ปฏิวสนฺติ เสยฺยถีทํ จงฺกี พฺราหฺมโณ ตารุกฺโข พฺราหฺมโณ โปกฺขรสาติ พฺราหฺมโณ ชาณุสฺโสณิ พฺราหฺมโณ โตเทยฺยพฺราหฺมโณ อญฺเญ จ อภิญฺญาตา พฺราหฺมณมหาสาลา ฯ อถ โข วาเสฏฺฐภารทฺวาชานํ มาณวานํ ชงฺฆาวิหารํ อนุจงฺกมนฺตานํ อนุวิจรนฺตานํ[๑] อยมนฺตรากถา อุทปาทิ กถํ โภ พฺราหฺมโณ โหตีติ ฯ ภารทฺวาโช มาณโว เอวมาห ยโต โข โภ อุภโต สุชาโต มาติโต จ ปิติโต จ สංสุทฺธคหณิโก ยาว สตฺตมา ปิตามหยุคา อกฺขิตฺโต อนุปกุฏฺโฐ ชาติวาเทน เอตฺตาวตา โภ พฺราหฺมโณ โหตีติ ฯ วาเสฏฺโฐ มาณโว เอวมาห ยโต โข โภ สีลวา จ โหติ วตฺตสมฺปนฺโน จ เอตฺตาวตา โข โภ พฺราหฺมโณ โหตีติ ฯ เนว โข อสกฺขิ ภารทฺวาโช มาณโว วาเสฏฺฐํ มาณวं สญฺญาเปตุํ น ปน อสกฺขิ วาเสฏฺโฐ มาณโว ภารทฺวาชं มาณวं สญฺญาเปตุํ ฯ อถ โข วาเสฏฺโฐ มาณโว ภารทฺวาชं มาณวं อามนฺเตสิ อยํ โภ ภารทฺวาช สมโณ โคตโม สกฺยปุตฺโต สกฺย-

---

๑ ยุ. อนุจงฺกมมานานํ อนุวิจรมานานํ ฯ

กุตา ปพฺพชิโต อิจฺฉานงฺคเล วิหรติ อิจฺฉานงฺคลวนสณฺเฑ ตํ โข ปน ภวนฺตํ โคตมํ เอวํ กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ พุทฺโธ ภควาติ อายาม ภารทฺวาช เยน สมโณ โคตโม เตนุปสงฺกมิสฺสาม อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปุจฺฉิสฺสาม ยถา โน สมโณ โคตโม พฺยากริสฺสติ ตถา นํ ธาเรสฺสามาติ ฯ เอวํ โภติ โข ภารทฺวาโช มาณโว วาเสฏฺฐสฺส มาณวสฺส ปจฺจสฺโสสิ ฯ อถ โข วาเสฏฺฐภารทฺวาชมาณวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ๎สุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ๎ สมฺโมทิ๎สุ สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ๎สุ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข วาเสฏฺโฐ มาณโว ภควนฺตํ คาถาหิ อชฺฌภาสิ

[๓๘๒] อนุญฺญาตปฏิญฺญาตา เตวิชฺชา มยมสฺมุ โภ
อหํ โปกฺขรสาติสฺส ตารุกฺขสฺสาย มาณโว ฯ
เตวิชฺชานํ ยทกฺขาตํ ตตฺร เกวลิโนสฺมเส
ปทกสฺมา เวยฺยากรณา จ ชปฺเป อาจริยสาทิสา ฯ
เตสนฺโน ชาติวาทมฺหิ วิวาโท อตฺถิ โคตม
ชาติยา พฺราหฺมโณ โหติ ภารทฺวาโช อิติ ภาสติ
อหญฺจ กมฺมุนา พฺรูมิ เอวํ ชานาหิ จกฺขุม ฯ
เต น สกฺโกม สญฺญาตุํ อญฺญมญฺญํ มยํ อุโภ
ภวนฺตํ ปุฏฺฐุมาคมฺหา สมฺพุทฺธํ อิติ วิสฺสุตํ ฯ

จนฺทํ ยถา ขยาติตํ เปจฺจ ปญฺชหิกา ชนา
วนฺทมานา นมสฺสนฺติ เอวํ โคตมฺปิ โคตม ฯ
จกฺขุ โลเก สมุปฺปนฺนํ มยํ ปุจฺฉาม โคตมํ
ชาติโต พฺราหฺมโณ โหติ อุทาหุ ภวติ กมฺมุนา
อชานตํ โน ปพฺรูหิ ยถา ชาเนมุ พฺราหฺมณํ ฯ
เตสํ โวหํ พฺยกฺชิสฺสํ (วาเสฏฺฐาติ ภควา)
อนุปุพฺพํ ยถาตถํ

ชาติวิภงฺคํ ปาณานํ อญฺญมญฺญา หิ ชาติโย ฯ
ติณรุกฺเขปิ ชานาถ น จาปิ ปฏิชานเร
ลิงฺคํ ชาติมยํ เตสํ อญฺญมญฺญา หิ ชาติโย ฯ
ตโต กีเฏ ปฏงฺเค จ ยาว กุนฺถกิปิลฺลิเก
ลิงฺคํ ชาติมยํ เตสํ อญฺญมญฺญา หิ ชาติโย ฯ
จตุปฺปเทปิ ชานาถ ขุทฺทเก จ มหลฺลเก
ลิงฺคํ ชาติมยํ เตสํ อญฺญมญฺญา หิ ชาติโย ฯ
ปาทุทเรปิ ชานาถ อุรเค ทีฆปิฏฺฐิเก
ลิงฺคํ ชาติมยํ เตสํ อญฺญมญฺญา หิ ชาติโย ฯ
ตโต มจฺเฉปิ ชานาถ อุทเก วาริโคจเร
ลิงฺคํ ชาติมยํ เตสํ อญฺญมญฺญา หิ ชาติโย ฯ
ตโต ปกฺขีปิ ชานาถ ปตฺตยาเน วิหงฺคเม
ลิงฺคํ ชาติมยํ เตสํ อญฺญมญฺญา หิ ชาติโย ฯ

ยถา เอตาสุ ชาตีสุ ลิงฺคํ ชาติมยํ ปุถุ
เอวํ นตฺถิ มนุสฺเสสุ ลิงฺคํ ชาติมยํ ปุถุ ฯ
น เกเสหิ น สีเสหิ น กณฺเณหิ น อกฺขีหิ
น มุเขน น นาสาย น โอฏฺเฐหิ ภมูหิ วา
น คีวาย น อํเสหิ น อุทเรน น บีฏฺฐิยา
น โสณิยา น อุรสา น สมฺพาธา น เมถุนา
น หตฺเถหิ น ปาเทหิ น องฺคุลีหิ นเขหิ วา
น ชงฺฆาหิ น อูรูหิ น วณฺเณน สเรน วา
ลิงฺคํ ชาติมยํ เนว ยถา อญฺญาสุ ชาตีสุ ฯ
ปจฺจตฺตํ สสรีเรสุ มนุสฺเสเสฺวตํ น วิชฺชติ
โวการญฺจ มนุสฺเสสุ สมญฺญาย ปวุจฺจติ ฯ
โย หิ โกจิ มนุสฺเสสุ โครกฺขํ อุปชีวติ
เอวํ วาเสฏฺฐ ชานาหิ กสฺสโก โส น พฺราหฺมโณ ฯ
โย หิ โกจิ มนุสฺเสสุ ปุถุสิปฺเปน ชีวติ
เอวํ วาเสฏฺฐ ชานาหิ สิปฺปีโก โส น พฺราหฺมโณ ฯ
โย หิ โกจิ มนุสฺเสสุ โวหารํ อุปชีวติ
เอวํ วาเสฏฺฐ ชานาหิ วาณิโช โส น พฺราหฺมโณ ฯ
โย หิ โกจิ มนุสฺเสสุ ปรเปสฺเสน ชีวติ
เอวํ วาเสฏฺฐ ชานาหิ เปสฺสโก โส น พฺราหฺมโณ ฯ
โย หิ โกจิ มนุสฺเสสุ อทินฺนํ อุปชีวติ

เอวํ วาเสฏฺฐ ชานาหิ โจโร เอโส น พฺราหฺมโณ ฯ
โย หิ โกจิ มนุสฺเสสุ อิสฺสตฺถํ อุปชีวติ
เอวํ วาเสฏฺฐ ชานาหิ โยธาชีโว น พฺราหฺมโณ ฯ
โย หิ โกจิ มนุสฺเสสุ โปโรหิจฺเจน ชีวติ
เอวํ วาเสฏฺฐ ชานาหิ ยาชโก โส น พฺราหฺมโณ ฯ
โย หิ โกจิ มนุสฺเสสุ คามํ รฏฺฐญฺจ ภุญฺชติ
เอวํ วาเสฏฺฐ ชานาหิ ราชา เอโส น พฺราหฺมโณ ฯ
น จาหํ พฺราหฺมณํ พฺรูมิ โยนิชํ มตฺติกสมฺภวํ
โภวาทิ นาม โส โหติ ส เว โหติ สกิญฺจโน
อกิญฺจนํ อนาทานํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
สพฺพสํโยชนํ เฉตฺวา โย เว น ปริตสฺสติ
สงฺคาติคํ วิสญฺยุตฺตํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
เฉตฺวา นทฺธิ์ วรตฺตญฺจ สนฺธานํ สหนุกฺกมํ
อุกฺขิตฺตปลิฆํ พุทฺธํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
อกฺโกสํ วธพนฺธญฺจ อทุฏฺโฐ โย ติติกฺขติ
ขนฺตีพลํ พลานีกํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
อกฺโกธนํ วตฺตวนฺตํ สีลวนฺตํ อนุสฺสทํ
ทนฺตํ อนฺติมสารีรํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
วารี โปกฺขรปตฺเตว อารคฺเคริว สาสโป
โย น ลิมฺปติ กาเมสุ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ

โย ทุกฺขสฺส ปชานาติ อิเธว ขยมตฺตโน
ปนฺนภารํ วิสํยุตฺตํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
คมฺภีรปญฺญํ เมธาวึ มคฺคามคฺคสฺส โกวิทํ
อุตฺตมตฺถํ อนุปฺปตฺตํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
อสํสฏฺฐํ คหฏฺเฐหิ อนาคาเรหิ จูภยํ
อโนกสาริึ อปฺปิจฺฉํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
นิธาย ทณฺฑึ ภูเตสุ ตเสสุ ถาวเรสุ จ
โย น หนฺติ น ฆาเตติ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
อวิรุทฺธํ วิรุทฺเธสุ อตฺตทณฺเฑสุ นิพฺพุตํ
สาทาเนสุ อนาทานํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
ยสฺส ราโค จ โทโส จ มาโน มกฺโข จ ปาติโต
สาสโปริว อารคฺคา ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
อกกฺกสํ วิญฺญาปนึ คิรึ สจฺจํ อุทีรเย
ยาย นาภิสเช กิญฺจิ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
โย จ ทีฆญฺจ รสฺสํ วา อณุถูลํ สุภาสุภึ
โลเก อทินฺนํ นาทิยติ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
อาสา ยสฺส น วิชฺชนฺติ อสฺมึ โลเก ปรมฺหิ จ
นิราสยึ วิสํยุตฺตึ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
ยสฺสาลยา น วิชฺชนฺติ อญฺญาย อกถงฺกถึ
อมโตคธึ อนุปฺปตฺตึ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ

โย จ ปุญฺญญฺจ ปาปญฺจ อุโภ สงฺคํ อุปจฺจคา
อโสกํ วิรชํ สุทฺธํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
จนฺทว วิมลํ สุทฺธํ วิปฺปสนฺนมนาวิลํ
นนฺทิภวปริกฺขีณํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
โย อิมํ ปลิปถํ ทุคฺคํ สํสารํ โมหมจฺจคา
ติณฺโณ ปารคโต ฌายี อเนโช อกถงฺกถี
อนุปาทาย นิพฺพุโต ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
โยธ กาเม ปหนฺตฺวาน อนาคาโร ปริพฺพเช
กามราคปริกฺขีณํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
โยธ ตณฺหํ ปหนฺตฺวาน อนาคาโร ปริพฺพเช
ตณฺหาภวปริกฺขีณํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
หิตฺวา มานุสกํ โยคํ ทิพฺพํ โยคํ อุปจฺจคา
สพฺพโยควิสංยุตฺตํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
หิตฺวา รติญฺจ อรติญฺจ สีติภูตํ นิรูปธิ์
สพฺพโลกาภิภุ วีรํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
จุตึ โย เวทิ สตฺตานํ อุปปตฺติญฺจ สพฺพโส
อสตฺตํ สุคตํ พุทฺธํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
ยสฺส คตึ น ชานนฺติ เทวา คนฺธพฺพมานุสา
ขีณาสวํ อรหนฺตํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
ยสฺส ปุเร จ ปจฺฉา จ มชฺเฌ จ นตฺถิ กิญฺจนํ

อกิญฺจนํ อนาทานํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
อุสภํ ปวรํ วีรํ มเหสึ วิชิตาวินํ
อเนชํ นฺหาตกํ พุทฺธํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
ปุพฺเพนิวาสํ โย เวทิ สคฺคาปายญฺจ ปสฺสติ
อโถ ชาติกฺขยํ ปตฺโต ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ ฯ
สมญฺญา เหสา โลกสฺมึ นามโคตฺตํ ปกปฺปิตํ
สมฺมุจฺจา สมุทาคตํ ตตฺถ ตตฺถ ปกปฺปิตํ ฯ
ทิฏฺฐธมฺมนิสฺสิตํ ทิฏฺฐิคตมชานตํ
อชานนฺตา โน ปพฺรูหนฺติ ชาติยา โหติ พฺราหฺมโณ ฯ
น ชจฺจา พฺราหฺมโณ โหติ น ชจฺจา โหติ อพฺราหฺมโณ
กมฺมุนา พฺราหฺมโณ โหติ กมฺมุนา โหติ อพฺราหฺมโณ ฯ
กสฺสโก กมฺมุนา โหติ สิปฺปิโก โหติ กมฺมุนา
วาณิโช กมฺมุนา โหติ เปสฺสิโก โหติ กมฺมุนา
โจโรปิ กมฺมุนา โหติ โยธาชีโวปิ กมฺมุนา
ยาชโก กมฺมุนา โหติ ราชาปิ โหติ กมฺมุนา ฯ
เอวเมตํ ยถาภูตํ กมฺมํ ปสฺสนฺติ ปณฺฑิตา
ปฏิจฺจสมุปฺปาททสฺสา กมฺมวิปากโกวิทา ฯ
กมฺมุนา วตฺตตี โลโก กมฺมุนา วตฺตตี ปชา
กมฺมนิพนฺธนา สตฺตา รถสฺสาณีว ยายโต ฯ
ตเปน พฺรหฺมจริเยน สญฺญเมน ทเมน จ

เอเตน พฺราหฺมโณ โหติ เอตํ พฺราหฺมณมุตฺตมํ
ตีหิ วิชฺชาหิ สมฺปนฺโน สนฺโต ขีณปุนพฺภโว
เอวํ วาเสฏฺฐ ชานาหิ พฺรหฺมา สกฺโก วิชานตนฺติ ฯ

[๓๘๓] เอวํ วุตฺเต วาเสฏฺฐภารทฺวาชา มาณวา ภควนฺตํ เอตทโวจุ๋ อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม ฯเป ฯ อุปาสเก โน ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปเต สรณงฺคเตติ ฯ

วาเสฏฺฐสุตฺตํ นวมํ ฯ

สุตฺตนิปาเต ตติยสฺส มหาวคฺคสฺส ทสมํ โกกาลิกสุตฺตํ

[๓๘๔] ๑๐ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม ฯ อถ โข โกกาลิโก ภิกฺขุ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โกกาลิโก ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ ปาปิจฺฉา ภนฺเต สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา ปาปิกานํ อิจฺฉานํ วสงฺคตาติ ฯ

[๓๘๕] เอวํ วุตฺเต ภควา โกกาลิกํ ภิกฺขุ๋ เอตทโวจ มา เหวํ โกกาลิก มา เหวํ โกกาลิก ปสาเทหิ โกกาลิก สาริปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํ เปสฺสา สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานาติ ฯ ทุติยมฺปิ โข โกกาลิโก ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ กิญฺจาปิ เม ภนฺเต ภควา สทฺธายิโก ปจฺจยิโก อถ โข ปาปิจฺฉา ว สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา

ปาปิกานํ อิจฺฉานํ วสงฺคตาติ ฯ ทุติยมฺปิ โข ภควา โกกาลิกํ ภิกฺขุ เอตทโวจ มา เหวํ โกกาลิก มา เหวํ โกกาลิก ปสาเทหิ โกกาลิก สาริปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํ เปสลา สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานาติ ฯ ตติยมฺปิ โข โกกาลิโก ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ กิญฺจาปิ เม ภนฺเต ภควา สทฺธายิโก ปจฺจยิโก อถ โข ปาปิจฺฉา ว สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา ปาปิกานํ อิจฺฉานํ วสงฺคตาติ ฯ ตติยมฺปิ โข ภควา โกกาลิกํ ภิกฺขุ เอตทโวจ มา เหวํ โกกาลิก มา เหวํ โกกาลิก ปสาเทหิ โกกาลิก สาริปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํ เปสลา สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานาติ ฯ อถ โข โกกาลิโก ภิกฺขุ อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ ฯ อจิรปกฺกนฺตสฺเสว โกกาลิกสฺส ภิกฺขุโน สาสปมตฺตาหิ พีพกาหิ สพฺโพ กาโย ผุฏฺโฐ อโหสิ ฯ สาสปมตฺติโย หุตฺวา มุคฺคมตฺติโย อเหสุ ฯ มุคฺคมตฺติโย หุตฺวา กพายมตฺติโย อเหสุ ฯ กพายมตฺติโย หุตฺวา โกพฏฺฐิมตฺติโย อเหสุ ฯ โกพฏฺฐิมตฺติโย หุตฺวา โกลมตฺติโย อเหสุ ฯ โกลมตฺติโย หุตฺวา อามลกมตฺติโย อเหสุ ฯ อามลกมตฺติโย หุตฺวา เวพุฬสลาฏุกมตฺติโย อเหสุ ฯ เวฬุวสลาฏุกมตฺติโย หุตฺวา วิลฺลมตฺติโย อเหสุ ฯ วิลฺลมตฺติโย หุตฺวา ปภิชฺชิสุ ฯ ปุพฺพญฺจ โลหิตญฺจ ปคฺฆริสุ ฯ อถ โข โกกาลิโก ภิกฺขุ เตเนวาพาเธน กาลมกาสิ ฯ กาลกโต จ โกกาลิโก ภิกฺขุ ปทุมนิรยํ อุปปชฺชติ สาริปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํ อาฆา-

เตตฺวา ฯ อถ โข พฺรหฺมา สหมฺปติ อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺโณ เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ ฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข พฺรหฺมา สหมฺปติ ภควนฺตํ เอตทโวจ โกกาลิโก ภนฺเต ภิกฺขุ กาลกโต กาลกโต จ ภนฺเต โกกาลิโก ภิกฺขุ ปทุมนิรยํ อุปปนฺโน สารีปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํ อาฆาเตตฺวาติ ฯ อิทมโวจ พฺรหฺมา สหมฺปติ อิทํ วตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตตฺเถวนฺตรธายิ ฯ อถ โข ภควา ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ภิกฺขู อามนฺเตสิ อิมํ ภิกฺขเว รตฺตึ พฺรหฺมา สหมฺปติ อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา ฯ ฯเปฯ อิทมโวจ ภิกฺขเว พฺรหฺมา สหมฺปติ อิทํ วตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตตฺเถวนฺตรธายีติ ฯ

[๓๘๖] เอวํ วุตฺเต อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ กึวทีฆํ นุ โข ภนฺเต ปทุมนิรเย อายุปฺปมาณนฺติ ฯ ทีฆํ โข ภิกฺขุ ปทุมนิรเย อายุปฺปมาณํ ตํ น สุกรํ สงฺขาตุํ เอตฺตกานิ วสฺสานิ อิติ วา เอตฺตกานิ วสฺสสตานิ อิติ วา เอตฺตกานิ วสฺสสหสฺสานิ อิติ วา เอตฺตกานิ วสฺสสตสหสฺสานิ อิติ วาติ ฯ สกฺกา ปน ภนฺเต อุปมํ กาตุนฺติ ฯ สกฺกา ภิกฺขูติ ภควา อโวจ เสยฺยถาปิ ภิกฺขุ วีสติขาริโก โกสลโก ติลวาโห ตโต ปุริโส วสฺสสตสฺส วสฺสสหสฺสสฺส วสฺสสตสหสฺสสฺส อจฺจเยน เอกเมกํ ติลํ อุทฺธเรยฺย ขิปฺปตรํ โข โส ภิกฺขุ วีสติขาริโก โกสลโก

ติฏฺฐาโห อิมินา อุปกฺกเมน ปริยาทานํ คจฺเฉยฺย น เตฺวว เอโก อพฺพุโท นิรโย เสยฺยถาปี ภิกฺขุ วีสติ อพฺพุทา นิรยา เอวเมโก นิรพฺพุโท นิรโย เสยฺยถาปี ภิกฺขุ วีสติ นิรพฺพุทา นิรยา เอวเมโก อพโพ นิรโย เสยฺยถาปี ภิกฺขุ วีสติ อพพา นิรยา เอวเมโก อหโห นิรโย เสยฺยถาปี ภิกฺขุ วีสติ อหหา นิรยา เอวเมโก อฏโฏ นิรโย เสยฺยถาปี ภิกฺขุ วีสติ อฏฏา นิรยา เอวเมโก กุมุโท นิรโย เสยฺยถาปี ภิกฺขุ วีสติ กุมุทา นิรยา เอวเมโก โสคนฺธิโก นิรโย เสยฺยถาปี ภิกฺขุ วีสติ โสคนฺธิกา นิรยา เอวเมโก อุปฺปลโก นิรโย เสยฺยถาปี ภิกฺขุ วีสติ อุปฺปลกา นิรยา เอวเมโก ปุณฺฑรีโก นิรโย เสยฺยถาปี ภิกฺขุ วีสติ ปุณฺฑรีกา นิรยา เอวเมโก ปทุโม นิรโย ปทุมํ โข ปน ภิกฺขุ นิรยํ โกกาลิโก ภิกฺขุ อุปปนฺโน สาริปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํ อาฆาเตตฺวาติ

อิทมโวจ ภควา อิทํ วตฺวาน สุคโต
อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

[๓๘๗] ปุริสสฺส หิ ชาตสฺส กุฐารี ชายเต มุเข
ยาย ฉินฺทติ อตฺตานํ พาโล ทุพฺภาสิตํ ภณํ ฯ
โย นินฺทิยํ ปสํสติ
ตํ วา นินฺทติ โย ปสංสิโย
วิจินาติ มุเขน โส กลิ

กลินา เตน สุขํ น วินฺทติ ฯ
อปฺปมตฺโต อยํ กลิ
โย อกฺเขสุ ธนปฺปราชโย
(สพฺพสฺสาปี สหาปี อตฺตนา)
อยเมว มหตฺตโร กลิ
โย สุคเตสุ มนํ ปโทสเย ฯ
สตํ สหสฺสานํ นิรพฺพุทานํ
ฉตฺตึส จ ปญฺจ จ อพฺพุทานิ
ยมริยครหี นิรยํ อุเปติ
วาจํ มนญฺจ ปณิธาย ปาปกํ ฯ
อภูตวาที นิรยํ อุเปติ
โย วาปี กตฺวา น กโรมีติ จาห
อุโภปี เต เปจฺจ สมา ภวนฺติ
นิหีนกมฺมา มนุชา หิ ปรตฺถ ฯ
โย อปฺปทุฏฺฐสฺส นรสฺส ทุสฺสติ
สุทฺธสฺส โปสสฺส อนงฺคณสฺส
ตเมว พาลํ ปจฺเจติ ปาปํ
สุขุโม รโช ปฏิวาตํว ขิตฺโต ฯ
โย โลภคุเณ อนุยุตฺโต
โส วจสา ปริภาสติ อญฺเญ

อสทฺโธ กทริโย อวทญฺญู
มจฺฉริ เปสุณิยสฺมิ์ อนุยุตฺโต ฯ
มุขทุคฺค วิภูตมนริย
ภูนหต ปาปก ทุกฺกตการิ
ปุริสนฺต กลิ อวชาต
มา พหุภาณิ เนรยิโกสิ ฯ
รชมากิรสิ อหิตาย
สนฺเต ครหสิ กิพฺพิสฺสการี
พหูนิ ทุจฺจริตานิ จริตฺวา
คจฺฉสิ โข ปปตํ จิรรตฺตํ ฯ
น หิ นสฺสติ กสฺสจิ กมฺมํ
เอติ ห ตํ ตภเตว สุวามิ
ทุกฺขํ มนฺโท ปรโลเก
อตฺตนิ ปสฺสติ กิพฺพิสฺสการี ฯ
อโยสงฺกุสมาหตฏฺฐานํ
ติณหธารํ อยสูลมุเปติ
อถ ตตฺตํ อโยคุฬนินภิ
โภชนมตฺถิ ตถา ปฏิรูปํ ฯ
น หิ วคฺคุ วทนฺติ วทนฺตา
นาภิชวนฺติ น ตาณมุเปนฺติ

องฺคาเร สนฺถเต เสนฺติ
อคฺคินิสฺมึ ปชฺชลิตึ ปวิสนฺติ ฯ
ชาเตน จ โอนหิยานา
ตตฺถ หนนฺติ อโยมยกูเฏหิ
อนฺธํ ว ติมิสฺมายนฺติ
ตํ วิตตึ ยถา มหิกาโย ฯ
อถ โลหมยึ ปน กุมฺภึ
อคฺคินิสฺมึ ปชฺชลิตึ ปวิสนฺติ
ปจฺจนฺติ หิ ตาสุ จิรรตฺตึ
อคฺคินิสฺมาสุ สมุปฺปีฬวาสา ฯ
อถ ปุพฺพโลหิตมิสฺเส
ตตฺถ กิึ ปจฺจติ กิพฺพิสฺสการี
ยึ ยนฺทิสฺตึ อธิเสนฺติ
ตตฺถ กิตฺตสฺสนฺติ สมฺผุสฺสมาโน ฯ
ปุพวาวสเถ สลิตสฺมึ
ตตฺถ กิึ ปจฺจติ กิพฺพิสฺสการี
คนฺตุึ น หิ ตีรมปตฺถิ
สพฺพสมา หิ สมนฺตกปตฺถา ฯ
อสิปตฺตวนึ ปน ติณฺหึ
ตึ ปวิสนฺติ สมุจฺฉินฺนคตฺตา

ชิวฺหํ พฬิเสน คเหตฺวา
อารจฺยารจฺยา วิหนนฺติ ฯ
อถ เวตฺตรณึ ปน ทุคฺคํ
ติณฺหธารํ ขุรธารมุเปนฺติ
ตตฺถ มนฺทา ปปตนฺติ
ปาปการา ปาปานิ กตฺวา ฯ
ขาทนฺติ หิ ตตฺถ รุทนฺเต
สามา สพลา กาโกลคณา จ
โสณา สิงฺคาลา ปฏิคิชฺฌา
กุลลา วายสา จ วิตุทนฺติ ฯ
กิจฺฉา วตายํ อิธ วุตฺติ
ยํ ชโน ปสฺสติ กิพฺพิสฺสการึ
ตสฺมา อิธ ชีวิตเสเส
กิจฺจกโร สิยา นโร น จ มชฺเช ฯ
เต คณิตา วิทูหิ ติลวาหา
เย ปทุเม นิรเย อุปนฺติ
นหุตานิ หิ โกฏิโย ปญฺจ ภวนฺติ
ทฺวาทส โกฏิสตานิ ปุนญฺญา ฯ
ยาว ทุกฺขา นิรยา อิธ วุตฺตา
ตตฺถปิ ตาว จิรํ วสิตพฺพํ

ตสฺมา สุจิเปลฺลสาธุคุเณสุ
วาจำ มนำ ปกตำ ปริรกฺเขติ ฯ
โกกาลิกสุตฺตำ ทสมำ ฯ

สุตฺตนิปาเต ตติยสฺส มหาวคฺคสฺส เอกาทสมำ นาลกสุตฺตำ

[๓๘๘] ๑๑ อานนฺทชาเต ติทสคเณ ปตีเต
สกฺกญฺจ อินฺทำ สุจิวสเน จ เทเว
ทุสฺสำ คเหตฺวา อติริว โถมยนฺเต
อสิโต อิสิ อทฺทส ทิวาวิหาเร ฯ
ทิสฺวาน เทเว ปมุทิตมเน อุทคฺเค
จิตฺติ กริตฺวา อิทมโวจ ตตฺถ
กิ เทวสงฺโฆ อติริว กลฺยรูโป
ทุสฺสำ คเหตฺวา รมยถ กิ ปฏิจฺจ ฯ
ยทาปี อาสิ อสุเรหิ สงฺคโม
ชโย สุรานำ อสุรา ปราชิโต
ตทาปี เนตาทิโส โถมหำสโน
กิมพฺภุตำ ทฏฺฐุ มรู ปโมทิตา ฯ
เสเพนฺติ คายนฺติ จ วาทยนฺติ
ภุชานิ โผเฏนฺติ จ นจฺจยนฺติ จ

ปุจฺฉามิ โวหํ เมรุมุทฺธวาสิเน
ธุนาถ เม สฺสยํ ชิปฺปํ มาริสา ฯ
โส โพธิสตฺโต รตนวโร อตุโลฺย
มนุสฺสโลเก หิตสุขตาย ชาโต
สกฺยาน คาเม ชนปเท ถมฺพิเนยฺเย
เตนมฺห ตุฏฺฐา อติริว กลฺยรูปา ฯ
โส สพฺพสตฺตุตฺตโม อคฺคปุคฺคโล
นราสโภ สพฺพปชานมุตฺตโม
วตฺเตสฺสติ จกฺกํ อสิวฺหเย วเน
นทฺว ลี่โห พลวา มิคาภิภู ฯ
ตํ สทฺทํ สุตฺวา ตุริตมวสรี๑ โส
สุทฺโธทนสฺส (ตา) ภวนํ อุปาวิสิ
นิสชฺช ตตฺถ อิทมโวจาปี สกฺย
กุหิ กุมาโร อหมฺปี ทฏฺฐุกาโม ฯ
ตโต กุมารํ ชลิตมิว สุวณฺณ
อุกฺกามุเขว สุกุสลสมฺปหฏฺฐ
ททฺทถลมานํ สิริยา อโนมวณฺณ
ทสฺเสสุ ปุตฺตํ อสิตวฺหยสฺส สกฺยา ฯ
ทิสฺวา กุมารํ สิขิมิว ปชฺชลนฺตํ

---

๑ ยุ. ตุสิตา อวสรี ฯ

ตาราสภิวฺ นภสิคมํ วิสุทฺธํ
สุริยนฺตปนฺตํ สารทริวพฺภมุตฺตํ
อานนฺทชาโต วิปุลมลตฺถ ปีตึ ฯ
อเนกสาขญฺจ สหสฺสมณฺฑลํ
ฉตฺตํ มรู ธาเรยฺยุมนฺตลิกฺเข
สุวณฺณทณฺฑา วีตปตนฺติ จามรา
น ทิสฺสเร จามรณฺฑคาหกา ฯ
ทิสฺวา ชฏี กณฺหสิริวฺหโย อิสี
สุวณฺณนิกฺขํ วิย ปณฺฑุกมฺพเล
เสตญฺจ ฉตฺตํ ธารยนฺตมุทฺธนิ
อุทคฺคจิตฺโต สุมโน ปฏิคฺคเห ฯ
ปฏิคฺคเหตฺวา ปน สกฺยปุงฺควํ
ชิคิจฺฉโก ถกฺขณมนฺตปารคู
ปสนฺนจิตฺโต คิรมพฺภุทีรยิ
อนุตฺตรายํ ทิปทานมุตฺตโม ฯ
อถตฺตโน คมนมนุสฺสรนฺโต
อกฉยรูโป คพยติ อสฺสุกานิ
ทิสฺวาน สกฺยา อิสิมโวจุ รุทนฺตํ
โน เจ กุมาเร ภวิสฺสติ อนุตฺตราโย ฯ
ทิสฺวาน สกฺเย อิสิมโวจ อกเฉย

นาหํ กุมาเร อหิตมนุสฺสรามิ
น จาปิ อสฺส ภวิสฺสติ อนฺตราโย
น โอรกายํ อธิมนสา ภวาถ ฯ
สมฺโพธิยคฺคํ ผุสิสฺสตายํ กุมาโร
โส ธมฺมจกฺกํ ปรมวิสุทฺธทสฺสี
วตฺเตสฺสตายํ พหุชนหิตานุกมฺปี
วิตฺถาริกสฺส ภวิสฺสติ พฺรหฺมจริยํ ฯ
มมญฺจ อายุ น จิรมิทาวเสโส
อถนฺตรา เม ภวิสฺสติ กาลกิริยา
โสหํ น สุสฺสูสํ อสมธุรสฺส ธมฺมํ
เตนมฺหิ อฏฺโฏ พฺยสนคโต อฆาวี ฯ
โส สากิยานํ วิปุลํ ชเนตฺวาน ปีตึ
อนฺเตปุรมฺหา นิรคมา พฺรหฺมจารี
โส ภาคิเนยฺยํ สยํ อนุกมฺปมาโน
สมาทเปสิ อสมธุรสฺส ธมฺเม
พุทฺโธติ โฆสํ ยทิ ปรโต สุณาสิ
สมฺโพธิปตฺโต วิวรติ ธมฺมมคฺคํ
คนฺตฺวาน ตตฺถ สยํ ปริปุจฺฉมาโน
จรสฺสุ ตสฺมิ ภควติ พฺรหฺมจริยํ ฯ
เตนานุสิฏฺโฐ หิตมเนน ตาทินา

อนาคเต ปรมวิสุทฺธทสฺสินา
โส นาพโก อุปจิตปุญฺญสญฺจโย
ชินํ ปติกฺขํ ปริวสิ รกฺขิตินฺทฺริโย ฯ
สุตฺวาน โฆสํ ชินวรจกฺกวตฺตเน
คนฺตฺวาน ทิสฺวา อิสินิสภํ ปสนฺโน
โมเนยฺยเสฏฺฐํ มุนิวรํ อปุจฺฉิ
สมาคเต อสิตวฺหยสฺส สาสเนติ ฯ
วตฺถุกถา นิฏฺฐิตา ฯ

[๓๘๙] อญฺญาตเมตํ วจนํ อสิตสฺส ยถาตถํ
ตํ ตํ โคตม ปุจฺฉามิ สพฺพธมฺมาน ปารคุ
อนาคาริยุเปตสฺส ภิกฺขาจริยํ ชิคิจฺฉโต
มุนิ ปพฺรูหิ เม ปุฏฺโฐ โมเนยฺยํ อุตฺตมํ ปทํ ฯ
โมเนยฺยนฺเต อุปญฺญิสฺสนฺติ (ภควา) ทุกฺกรํ ทุรภิสมฺภวํ
หนฺท เต นํ ปวกฺขามิ สนฺถมฺภสฺสุ ทโฬฺห ภว ฯ
สมานภาวํ กุพฺเพถ คาเม อกุฏฺฐวนฺทิตํ
มโนปโทสํ รกฺเขยฺย สนฺโต อนุณฺณโตรี ฯ
อุจฺจาวจา นิจฺฉรนฺติ ทาเย อคฺคิสิขูปมา
นาริโย มุนิ ปโลเภนฺติ ตา สุ ตํ มา ปโลเภยฺยุ[๒] ฯ
วิรโต เมถุนา ธมฺมา หิตฺวา กาเม วราวเร

ปี. วณฺณนายญฺจ ๑ อนุณฺณโต จเร ฯ ๒ ปโลภยุ ฯ

อวิรุทฺโธ อสารตฺโต ปาเณสุ ตสฺถาวเร ฯ
ยถา อหํ ตถา เอเต ยถา เอเต ตถา อหํ
อตฺตานํ อุปมํ กตฺวา น หเนยฺย น ฆาตเย ฯ
หิตฺวา อิจฺฉญฺจ โลภญฺจ ยตฺถ สตฺโต ปุถุชฺชโน
จกฺขุมา ปฏิปชฺเชยฺย ตเรยฺย นรกํ อิมํ ฯ
โอโนทโร มิตาหาโร อปฺปิจฺฉสฺส อโลลุโป
สทา อิจฺฉาย นิจฺฉาโต อนิจฺโฉ โหติ นิพฺพุโต ฯ
ส ปิณฺฑจารํ จริตฺวา วนนฺตมภิหารเย
อุปฏฺฐิโต รุกฺขมูลสฺมิ อาสนูปคโต มุนิ ฯ
ส ฌานปสุโต ธีโร วนนฺเต รมิโต สิยา
ฌาเยถ รุกฺขมูลสฺมิ อตฺตานมภิโตสยํ ฯ
ตโต รตฺยา วิวสาเน คามนฺตมภิหารเย
อวฺหานํ นาภินนฺเทยฺย อภิหารญฺจ คามโต ฯ
น มุนี คามมาคมฺม กุเลสุ สหสา จเร
ฆาเสตฺถนํ ฉินฺนกโถ น วาจมุปยุตฺตํ ภเณ ฯ
อลตฺถํ ยทิทํ สาธุ นาลตฺถํ กุสลามิติ
อุภเยเนว โส ตาทิ รุกฺขํว อุปาติวตฺตติ ฯ
สปตฺตปาณี จรนฺโต อมูโค มูคสมฺมโต
อปฺปํ ทานํ น หิเพยฺย ทาตารํ นาวชานิยา ฯ
อุจฺจาวจา หิ ปฏิปทา สมเณน ปกาสิตา

น ปารํ ทิคุณํ ยนฺติ น ยิทํ เอกคุณมุตฺตมํ ฯ
ยสฺส จ วิสตา นตฺถิ ฉินฺนโสตสฺส ภิกฺขุโน
กิจฺจากิจฺจปฺปหีนสฺส ปริฬาโห น วิชฺชติ ฯ
โมเนยฺยนฺเต อุปญฺญิสฺสนฺติ (ภควา) ขุรธารูปโม ภเว
ชิวฺหาย ตาลุ อาหจฺจ อุทเร สญฺญโต สิยา ฯ
อถีนจิตฺโต จ สิยา น จาปี พหุ จินฺตเย
นิรามคนฺโธ อสิโต พฺรหฺมจริยปรายโน
เอกาสนสฺส สิกฺเขถ สมโณปาสนสฺส จ
*เอกตฺตํ โมนมกฺขาตํ เอโก เว อภิรมิสฺสสิ ฯ

(อถ ภาสิหิ ทส ทิสา)

สุตฺวา ธีรานํ นิคฺโฆสํ ฌายีนํ กามจาคินํ
ตโต หิริญฺจ สทฺธญฺจ ภิยฺโย กุพฺเพถ มามโก ฯ
ตํ นทีหิ วิชานาถ โสพฺเภสุ ปทเรสุ จ
สนนฺตา ยนฺติ กุสุพฺภา ตุณฺหี ยนฺติ มโหทธิ ฯ
ยทูนกํ ตํ สนฺติ ยํ ปูรํ สนฺตเมว ตํ
อฑฺฒกุมฺภูปโม พาโล รหโท ปูโรว ปณฺฑิโต ฯ
ยํ สมโณ พหุ ภาสติ อุเปตํ อตฺถสญฺหิตํ
ชานาติ โส ธมฺมํ เทเสติ ชานาติ โส พหุ ภาสติ ฯ
โย จ ชานาติ สังยตตฺโต ชานาติ น พหุ ภาสติ

---

* วฺญฺญายาขฺ เอกนฺตาขฺ ฯ

ส มุนิ โมนมรหติ ส มุนิ โมนมชฺฌคฺคาติ ฯ
นาฬกสุตฺตํ เอกาทสมํ ฯ

สุตฺตนิปาเต ตติยสฺส มหาวคฺคสฺส
ทุวาทสมํ ทุวยตานุปสฺสนาสุตฺตํ

[๓๙๐] ๑๒ เอวมฺเม สุตํ ฯ เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ ปุพฺพาราเม มิคารมาตุ ปาสาเท ฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา ตทหุโปสเถ ปณฺณรเส ปุณฺณาย ปุณฺณมาย รตฺติยา ภิกฺขุสงฺฆปริวุโต อพฺโภกาเส นิสินฺโน โหติ ฯ อถ โข ภควา ตุณฺหีภูตํ ตุณฺหีภูตํ ภิกฺขุสงฺฆํ อนุวิโลเกตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ เย เต ภิกฺเวว กุสลา ธมฺมา อริยา นิยฺยานิกา สมฺโพธิคามิโน เตสํ โว ภิกฺเวว กุสลานํ ธมฺมานํ อริยานํ นิยฺยานิกานํ สมฺโพธิคามีนํ กา อุปนิสา สวนายาติ อิติ เจ ภิกฺเวว ปุจฺฉิตาโร อสฺสุ เต เอวมสฺสุ วจนียา ยาวเทว ทุวยตานํ ธมฺมานํ ยถาภูตํ ญาณายาติ กิญฺจ ทุวยตํ วเทถ อิทํ ทุกฺขํ อยํ ทุกฺขสมุทโยติ อยเมกานุปสฺสนา อยํ ทุกฺขนิโรโธ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ อยํ ทุติยานุปสฺสนา เอวํ สมฺมาทุวยตานุปสฺสิโน ภิกฺเวว ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต ทุวินฺนํ ผลานํ อญฺญตรํ ผลํ ปาฏิกงฺขํ ทิฏฺเฐว ธมฺเม อญฺญา สติ

วา อุปาทิเสเส อนาคามิตาติ ฯ

อิทมโวจ ภควา อิทํ วตฺวาน สุคโต
อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

[๓๙๑] เย ทุกฺขํ นปฺปชานนฺติ อโถ ทุกฺขสฺส สมฺภวํ
ยตฺถ จ สพฺพโส ทุกฺขํ อเสสํ อุปรุชฺฌติ
ตญฺจ มคฺคํ น ชานนฺติ ทุกฺขูปสมคามินํ
เจโตวิมุตฺติหีนา เต อโถ ปญฺญาวิมุตฺติยา
อภพฺพา เต อนฺตกิริยาย เต เว ชาติชรูปคา ฯ
เย จ ทุกฺขํ ปชานนฺติ อโถ ทุกฺขสฺส สมฺภวํ
ยตฺถ จ สพฺพโส ทุกฺขํ อเสสํ อุปรุชฺฌติ
ตญฺจ มคฺคํ ปชานนฺติ ทุกฺขูปสมคามินํ
เจโตวิมุตฺติสมฺปนฺนา อโถ ปญฺญาวิมุตฺติยา
ภพฺพา เต อนฺตกิริยาย น เต ชาติชรูปคาติ ฯ

[๓๙๒] สิยา อญฺเญนปิ ปริยาเยน สมฺมาทิฏฺฐานุปสฺสนาติ อิติ เจ ภิกฺขเว ปุจฺฉิตาโร อสฺสุ สิยาติสฺสุ วจนียา กถญฺจ สิยา ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขํ สมฺภวติ สพฺพํ อุปธิปจฺจยาติ อยเมกานุปสฺสนา อุปธีนํ เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโวติ อยํ ทุติยานุปสฺสนา เอวํ สมฺมาทิฏฺฐานุปสฺสิโน ฯเปฯ อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

อุปธินิทานา ปภวนฺติ ทุกฺขา

เย เกจิ โลกสฺมิ์ อเนกรูปา
โย เว อวิทฺวา อุปธิ์ กโรติ
ปุนปฺปุนํ ทุกฺขมุเปติ มนฺโท
ตสฺมา ปชานํ อุปธิ์ น กยิรา
ทุกฺขสฺส ชาติปฺปภวานุปสฺสี์ติ ฯ

[๓๙๓] สิยา อญฺเญนปี์ ปริยาเยน สมฺมาทุวยตานุปสฺสนาติ อิติ เจ ภิกฺขเว ปุจฺฉิตาโร อสฺสุ สิยาติสฺสุ วจนี์ยา กถญฺจ สิยา ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขํ สมฺภวติ สพฺพํ อวิชฺชาปจฺจยาติ อยเมกา-นุปสฺสนา อวิชฺชาย เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโวติ อยํ ทุติยานุปสฺสนา เอวํ สมฺมาทุวยตานุปสฺสิโน ฯ ฯเปฯ อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

ชาติมรณสํสารํ เย วชนฺติ ปุนปฺปุนํ
อิตฺถภาวญฺญถาภาวํ อวิชฺชาเยว สา คติ ฯ
อวิชฺชา หายํ มหาโมโห ยทิทํ สสฺสตํ จิรํ
วิชฺชาคตา เยว สตฺตา น เต คจฺฉนฺติ ปุนพฺภวนฺติ ฯ

[๓๙๔] สิยา อญฺเญนปี์ ปริยาเยน ฯเปฯ กถญฺจ สิยา ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขํ สมฺภวติ สพฺพํ สงฺขารปจฺจยาติ อยเมกานุปสฺสนา สงฺขารานํ เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโวติ อยํ ทุติยานุปสฺสนา เอวํ สมฺมาทุวยตานุปสฺสิโน ฯเปฯ อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขํ สมฺโภติ สพฺพํ สงฺขารปจฺจยา
สงฺขารานํ นิโรเธน นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโว ฯ
เอตมาทีนวํ ญตฺวา ทุกฺขํ สงฺขารปจฺจยา
สพฺพสงฺขารสมถา สญฺญานํ อุปโรธนา
เอวํ ทุกฺขกฺขโย โหติ เอตํ ญตฺวา ยถาตถํ ฯ
สมฺมทฺทสา เวทคู โน สมฺมทญฺญาย ปณฺฑิตา
อภิภุยฺย มารสํโยคํ น คจฺฉนฺติ ปุนพฺภวนฺติ ฯ

[๓๙๕] สิยา อญฺเญนปี ปริยาเยน ฯเปฯ กถญฺจ สิยา ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขํ สมฺโภติ สพฺพํ วิญฺญาณปจฺจยาติ อยเมกานุปสฺสนา วิญฺญาณสฺส เจว อเสสวิราคนิโรธา นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโวติ อยํ ทุติยานุปสฺสนา เอวํ สมฺมาทฺวยตานุปสฺสิโน ฯเปฯ อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขํ สมฺโภติ สพฺพํ วิญฺญาณปจฺจยา
วิญฺญาณสฺส นิโรเธน นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโว ฯ
เอตมาทีนวํ ญตฺวา ทุกฺขํ วิญฺญาณปจฺจยา
วิญฺญาณูปสมา ภิกฺขุ นิจฺฉาโต ปรินิพฺพุโตติ ฯ

[๓๙๖] สิยา อญฺเญนปี ปริยาเยน ฯเปฯ กถญฺจ สิยา ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขํ สมฺโภติ สพฺพํ ผสฺสปจฺจยาติ อยเมกานุปสฺสนา ผสฺสสฺส เจว อเสสวิราคนิโรธา นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโวติ อยํ ทุติยานุปสฺสนา เอวํ สมฺมาทฺวยตานุปสฺสิโน ฯเปฯ อถาปรํ

เอตทโวจ สตฺถา

เตสํ ผสฺสปเรตานํ ภวโสตานุสารินํ
กุมฺมคฺคํ ปฏิปนฺนานํ อารา สโยชนกฺขโย ฯ
เย จ ผสฺสํ ปริญฺญาย ปญฺญาย อุปสเม รตา
เตปี ผสฺสาภิสมยา นิจฺฉาตา ปรินิพฺพุตาติ ฯ

[๓๙๗] สิยา อญฺเญนปี ปริยาเยน ฯเปฯ กถญฺจ สิยา ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขํ สมฺภวติ สพฺพํ เวทนาปจฺจยาติ อยเมกานุปสฺสนา เวทนานํ เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโวติ อยํ ทุติยานุปสฺสนา เอวํ สมฺมาทฺวยตานุปสฺสิโน ฯเปฯ อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

สุขํ วา ยทิ วา ทุกฺขํ อทุกฺขมสุขํ สห
อชฺฌตฺตญฺจ พหิทฺธา จ ยงฺกิญฺจิ อตฺถิ เวทิตํ
เอตํ ทุกฺขนฺติ ญตฺวาน โมสธมฺมํ ปโลกินํ
ผุสฺส ผุสฺส วยํ ปสฺสํ เอวํ ตตฺถ วิชานติ ฯ
เวทนานํ ขยา เยว นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโวติ ฯ

[๓๙๘] สิยา อญฺเญนปี ปริยาเยน ฯเปฯ กถญฺจ สิยา ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขํ สมฺภวติ สพฺพํ คณฺหาปจฺจยาติ อยเมกานุปสฺสนา คณฺหาย เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโวติ อยํ ทุติยานุปสฺสนา เอวํ สมฺมาทฺวยตานุปสฺสิโน ฯเปฯ อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

ตณฺหาทุติโย ปุริโส ทีฆมทฺธาน สංสรං
อิตฺถภาวญฺญถาภาวං สංสารं นาติวตฺตติ ฯ
เอตมาทีนวं ญตฺวา ตณฺหา ทุกฺขสฺส สมฺภวं
วีตตโณฺห อนาทาโน สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเชติ ฯ

[๓๙๙] ติยา อญฺเญนปี ปริยาเยน ฯเปฯ กถญฺจ ติยา ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขं สมฺโภติ สพฺพं อุปาทานปจฺจยาติ อยเมกานุปสฺสนา อุปาทานสฺส เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโวติ อยं ทุติยานุปสฺสนา เอวं สมฺมาทฺวยตานุปสฺสิโน ฯเปฯ อถาปรं เอตทโวจ สตฺถา

อุปาทานปจฺจยา ภโว ภูโต ทุกฺขं นิคจฺฉติ
ชาตสฺส มรณं โหติ เอโส ทุกฺขสฺส สมฺภโว ฯ
ตสฺมา อุปาทานกฺขยา สมฺมทญฺญาย ปณฺฑิตา
ชาติกฺขยं อภิญฺญาย น คจฺฉนฺติ ปุนพฺภวนฺติ ฯ

[๔๐๐] ติยา อญฺเญนปี ปริยาเยน ฯเปฯ กถญฺจ ติยา ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขं สมฺโภติ สพฺพं อารมฺภปจฺจยาติ อยเมกานุปสฺสนา อารมฺภานं เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโวติ อยं ทุติยานุปสฺสนา เอวं สมฺมาทฺวยตานุปสฺสิโน ฯเปฯ อถาปรं เอตทโวจ สตฺถา

ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขं สมฺโภติ สพฺพं อารมฺภปจฺจยา
อารมฺภานं นิโรเธน นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโว ฯ

เอตมาทีนวํ ญตฺวา ทุกฺขํ อารมฺภปจฺจยา
สพฺพารมฺภํ ปฏินิสฺสชฺช อนารมฺเภ วิมุตฺติโน
อุจฺฉินฺนภวตณฺหสฺส ภิกฺขุโน
วิกฺขีโณ ชาติสังสาโร นตฺถิ ตสฺส ปุนพฺภโวติ ฯ

[๔๐๑] สิยา อญฺเญนปี ปริยาเยน ฯเปฯ กถญฺจ สิยา ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขํ สมฺภโวติ สพฺพํ อาหารปจฺจยาติ อยเมกานุปสฺสนา อาหารานํ เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโวติ อยํ ทุติยานุปสฺสนา เอวํ สมฺมาทุวยตานุปสฺสิโน ฯเปฯ อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขํ สมฺภโวติ สพฺพํ อาหารปจฺจยา
อาหารานํ นิโรเธน นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโว ฯ
เอตมาทีนวํ ญตฺวา ทุกฺขํ อาหารปจฺจยา
สพฺพาหาเร ปริญฺญาย สพฺพาหารมนิสฺสิโต
อาโรคฺยํ สมฺมทญฺญาย อาสวานํ ปริกฺขยา
สงฺขาย เสวี ธมฺมฏฺโฐ สงฺขยนฺโนเปติ เวทคูติ ฯ

[๔๐๒] สิยา อญฺเญนปี ปริยาเยน ฯเปฯ กถญฺจ สิยา ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขํ สมฺภโวติ สพฺพํ อิญฺชิตปจฺจยาติ อยเมกานุปสฺสนา อิญฺชิตานํ เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโวติ อยํ ทุติยานุปสฺสนา เอวํ สมฺมาทุวยตานุปสฺสิโน ฯเปฯ อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขํ สมฺภวติ สพฺพํ อิญฺชิตปจฺจยา
อิญฺชิตานํ นิโรเธน นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโว ฯ
เอตมาทีนวํ ญตฺวา ทุกฺขํ อิญฺชิตปจฺจยา
ตสฺมา หิ เอชํ โวสฺสชฺช สงฺขาเร อุปรุนฺธิยา
อเนโช อนุปาทาโน ตโต ภิกฺขุ ปริพฺพเชติ ฯ

[๔๐๓] สิยา อญฺเญนปิ ปริยาเยน ฯเปฯ กถญฺจ สิยา นิสฺสิตสฺส จลิตํ โหตีติ อยเมกานุปสฺสนา อนิสฺสิโต น จลตีติ อยํ ทุติยานุปสฺสนา เอวํ สมฺมาทฺวยตานุปสฺสิโน ฯ ฯเปฯ อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

อนิสฺสิโต น จลติ นิสฺสิโต จ อุปาทิยํ
อิตฺถภาวญฺญถาภาวํ สสารํ นาติวตฺตติ ฯ
เอตมาทีนวํ ญตฺวา นิสฺสเยสุ มหพฺภยํ
อนิสฺสิโต อนุปาทาโน สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเชติ ฯ

[๔๐๔] สิยา อญฺเญนปิ ปริยาเยน ฯเปฯ กถญฺจ สิยา รูเปหิ ภิกฺขเว อรูปา สนฺตตราติ อยเมกานุปสฺสนา อรูเปหิ นิโรโธ สนฺตตโรติ อยํ ทุติยานุปสฺสนา เอวํ สมฺมาทฺวยตา-นุปสฺสิโน ฯเปฯ อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

เย จ รูปูปคา สตฺตา เย จ อรูปฏฺฐายิโน
นิโรธํ อปฺปชานนฺตา อาคนฺตาโร เต ปุนพฺภวํ
เย จ รูเป ปริญฺญาย อรูเปสุ สุสณฺฐิตา

นิโรเธ เยว มุจฺจนฺติ เต ชนา มจฺจุหายิโนติ ฯ

[๔๐๕] ตียา อญฺเญนปี ปริยาเยน ฯเปฯ กถญฺจ ตียา ยํ ภิกฺขเว สเทวกสฺส โลกสฺส สมารกสฺส สพฺรหฺมกสฺส สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อิทํ สจฺจนฺติ อุปนิชฺฌายิตํ ตถมริยานํ เอตํ มุสาติ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐํ อยเมกานุปสฺสนา ยํ ภิกฺขเว สเทวกสฺส ฯเปฯ สเทวมนุสฺสาย อิทํ มุสาติ อุปนิชฺฌายิตํ ตถมริยานํ เอตํ สจฺจนฺติ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐํ อยํ ทุติยานุปสฺสนา เอวํ สมฺมาทฺวยตานุปสฺสิโน ฯเปฯ อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

อนาคตานิ อทฺธานิ ปสฺส โลกํ สเทวกํ
นิวิฏฺฐํ นามรูปสฺมิ อิทํ สจฺจนฺติ มญฺญติ ฯ
เยน เยน หิ มญฺญนฺติ ตโต ตํ โหติ อญฺญถา
ตญฺหิ ตสฺส มุสา โหติ โมสธมฺมญฺหิ อิตฺตรํ ฯ
อโมสธมฺมํ นิพฺพานํ ตถริยา สจฺจโต วิทู
เต เว สจฺจาภิสมยา นิจฺฉาตา ปรินิพฺพุตาติ ฯ

[๔๐๖] ตียา อญฺเญนปี ปริยาเยน สมฺมาทฺวยตานุปสฺสนาติ อิติ เจ ภิกฺขเว ปุจฺฉิตาโร อสฺสุ ตียาติสฺสุ วจนียา กถญฺจ ตียา ยํ ภิกฺขเว สเทวกสฺส โลกสฺส สมารกสฺส สพฺรหฺมกสฺส สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อิทํ สุขนฺติ อุปนิชฺฌายิตํ ตถมริยานํ เอตํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐํ

อยเมกานุปสฺสนา ยํ ภิกฺขเว สเทวกสฺส โลกสฺส ฯเปฯ สเทวมนุสฺสาย อิทํ ทุกฺขนฺติ อุปนิชฺฌายิตํ ตถมริยานํ เอตํ สุขนฺติ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐํ อยํ ทุติยานุปสฺสนา เอวํ สมฺมาทฺวยตานุปสฺสิโน โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปีโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต ทฺวินฺนํ ผลานํ อญฺญตรํ ผลํ ปาฏิกงฺขํ ทิฏฺเฐว ธมฺเม อญฺญา สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตาติ ฯ

อิทมโวจ ภควา อิทํ วตฺวาน สุคโต

อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

รูปา สทฺทา คนฺธา รสา ผสฺสา ธมฺมา จ เกวลา
อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา จ ยาวตตฺถีติ วุจฺจติ
สเทวกสฺส โลกสฺส เอเต โว สุขสมฺมตา
ยตฺถ เจเต นิรุชฺฌนฺติ ตํ เนสํ ทุกฺขสมฺมตํ ฯ
สุขนฺติ ทิฏฺฐมริเยหิ สกฺกายสฺสุปโรธนํ
ปจฺจนีกมิทํ โหติ สพฺพโลเกน ปสฺสตํ ฯ
ยํ ปเร สุขโต อาหุ ตทริยา อาหุ ทุกฺขโต
ยํ ปเร ทุกฺขโต อาหุ ตทริยา สุขโต วิทู
ปสฺส ธมฺมํ ทุราชานํ สมฺปมูเฬฺหตฺถ อวิทฺทสู ฯ
นิวุตานํ ตโม โหติ อนฺธกาโร อปสฺสตํ
สตญฺจ วิวฏํ โหติ อาโลโก ปสฺสตามิว
สนฺติเก น วิชานนฺติ มคา ธมฺมสฺส โกวิทา ฯ

ภวราคปเรเตหิ ภวโสตานุสาริหิ
มารเธยฺยานุปฺปนฺเนหิ นายํ ธมฺโม สุสมฺพุโธ ฯ
โก นุ อญฺญตฺร อริเยหิ ปทํ สมฺพุทฺธมรหติ
ยํ ปทํ สมฺมทญฺญาย ปรินิพฺพนฺติ อนาสวาติ ฯ

[๔๐๗] อิทมโวจ ภควา ฯ อตฺตมนา เต ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทุนฺติ ฯ อิมสฺมิญฺจ ปน เวยฺยากรณสฺมิ ภญฺญมาเน สฏฺฐิมตฺตานํ ภิกฺขูนํ อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตานิ วิมุจฺจิสฺสนฺติ ฯ

ทฺวยตานุปสฺสนาสุตฺตํ ทฺวาทสมํ ฯ

ตตฺรุทฺทานํ

สญฺจิ อุปธิ อวิชฺชา จ สงฺขารวิญฺญาณปญฺจมํ
ผสฺสเวทนิยา ตณฺหา อุปาทานารมฺภอาหารา
อิญฺชิตํ ผนฺทิตํ รูปํ สญฺจิ ทุกฺเขน โสพฺภาติ ฯ

มหาวคฺโค ตติโย ฯ

ตสฺสุทฺทานํ

ปพฺพชฺชา จ ปธานา จ สุภา จ สุนฺทรี ตถา
มาฆสุตฺตสภิโย จ เสโล สลฺลํ ปวุจฺจติ
วาเสฏฺโฐ จาปี โกกาลิ นาลโก ทฺวยตานุปสฺสนํ
ทฺวาทเสตานิ สุตฺตานิ มหาวคฺโคติ วุจฺจตีติ ฯ

สุตฺตนิปาเต จตุตฺโถ อฏฺฐกวคฺโค[1]

ปฐมํ กามสุตฺตํ

[๔๐๗] • กามํ กามยมานสฺส ตสฺส เจ ตํ สมิชฺฌติ
อทฺธา ปีติมโน โหติ ลทฺธา มจฺโจ ยทิจฺฉติ ฯ
ตสฺส เจ กามยานสฺส[2] ฉนฺทชาตสฺส ชนฺตุโน
เต กามา ปริหายนฺติ สลฺลวิทฺโธว รุปฺปติฯ
โย กาเม ปริวชฺเชติ สปฺปสฺเสว ปทา สิโร
โสมํ วิสตฺติกํ โลเก สโต สมติวตฺตติ ฯ
เขตฺตํ วตฺถุ หิรญฺญญฺจ ควาสฺสํ ทาสโปริสํ
ถิโย พนฺธู ปุถู กาเม โย นโร อนุคิชฺฌติ
อพลา นํ พลิยนฺติ มทฺทนฺเต นํ ปริสฺสยา
ตโต นํ ทุกฺขมเนฺวติ นาวํ ภินฺนมิโวทกํ ฯ
ตสฺมา ชนฺตุ สทา สโต กามานิ ปริวชฺชเย
เต ปหาย ตเร โอฆํ นาวํ ฉิตฺวาว ปารคูติ ฯ

กามสุตฺตํ ปฐมํ ฯ

• อฏฺฐกวคฺคิโกติปี ฯ ๒ กามยมานสฺสาติปี ฯ

สุตฺตนิปาเต จตุตฺถสฺส อฏฺฐกวคฺคสฺส ทุติยํ คุหฏฺฐกสุตฺตํ

[๔๐๙] ๒ สตฺโต คุหายํ พหุนาภิฉนฺโน
ติฏฺฐํ นโร โมหนสฺมิ ปคาโพฺห
ทูเร วิเวกา หิ ตถาวิโธ โส
กามา หิ โลเก น หิ สุปฺปหายา ฯ
อิจฺฉานิทานา ภวสาตพนฺธา
เต ทุปฺปมุญฺจา น หิ อญฺญโมกฺขา
ปจฺฉา ปุเร วาปี อเปกฺขมานา
อิเมว กาเม ปุริเมว ชปฺปํ ฯ
กาเมสุ คิทฺธา ปสุตา ปมูฬฺหา
อวทานิยา เต วิสเม นิวิฏฺฐา
ทุกฺขูปนีตา ปริเทวยนฺติ
กิสฺสู ภวิสฺสาม อิโต จุตาเส ฯ
ตสฺมา หิ ฌิกฺเขถ อิเธว ชนฺตุ
ยํ กิญฺจิ ชญฺญา วิสมนฺติ โลเก
น ตสฺส เหตุ วิสมํ จเรยฺย
อปฺปญฺหิ ตํ ชีวิตมาหุ ธีรา ฯ
ปสฺสามิ โลเก ปริผนฺทมานํ
ปชํ อิมํ ตณฺหคตํ ภเวสุ

หีนา นรา มจฺจุมุเข ฌปนฺติ
อวีตตณฺหาเส ภวาภเวสุ ฯ
มมายิเต ปสฺส ผนฺทมาเน
มจฺเฉว อปฺโปทเก ขีณโสเต
เต ตมฺปี ทิสฺวา อมโม จเรยฺย
ภเวสุ อาสตฺตึมกุพฺพมาโน ฯ
อุโภสุ อนฺเตสุ วิเนยฺย ฉนฺทํ
ผสฺสํ ปริญฺญาย อนานุคิทฺโธ
ยทตฺตครหี ตทกุพฺพมาโน
น ตีมฺปตี ทิฏฺฐสุเตสุ ธีโร ฯ
สญฺญํ ปริญฺญา วิตเรยฺย โอฆํ
ปริคฺคเหสุ มุนิ โนปลิตฺโต
อพฺพูพฺหลฺลโต จรมปฺปมตฺโต
นาสึสติ โลกมิมํ ปรญฺจาติ ฯ
คุหฏฺฐกสุตฺตํ ทุติยํ ฯ

สุตฺตนิปาเต จตุตฺถสฺส อฏฺฐกวคฺคสฺส ตติยํ ทุฏฺฐฏฺฐกสุตฺตํ

[๔๑๐] ๓ เวทนฺติ เว ทุฏฺฐมนาปี เอเก
อโถปี เว สจฺจมนา วทนฺติ
วาทญฺจ ชาตํ มุนิ โน อุเปติ
ตสฺมา มุนี นตฺถิ ขิโล กุหิญฺจิ ฯ
สกญฺหิ ทิฏฺฐึ กถมจฺจเยยฺย
ฉนฺทานุนีโต รุจิยา นิวิฏฺโฐ
สยํ สมตฺตานิ ปกุพฺพมาโน
ยถา หิ ชาเนยฺย ตถา วเทยฺย ฯ
โย อตฺตโน สีลวตานิ ชนฺตุ
อนานุปุฏฺโฐ จ ปเรส ปาวา
อนริยธมฺมํ กุสลา ตมาหุ
โย อาตุมานํ สยเมว ปาวา ฯ
สนฺโต จ ภิกฺขู อภินิพฺพุตตฺโต
อิติหนฺติ สีเลสุ อกตฺถมาโน
ตมริยธมฺมํ กุสลา วทนฺติ
ยสฺสุสฺสทา นตฺถิ กุหิญฺจิ โลเก ฯ
ปกปฺปิตา สงฺขตา ยสฺส ธมฺมา
ปุรกฺขตา สนฺติ อวีวทาตา

ยทตฺตนิ ปสฺสติ อานิสํสं
ตํ นิสฺสิโต กุปฺปปฏิจฺจ สนฺติ ฯ
ทิฏฺฐีนิเวสา น หิ สฺวาติวตฺตา
ธมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมุคฺคหีตํ
ตสฺมา นโร เตสุ นิเวสเนสุ
นิรสฺสตี อาทิยติจฺจ ธมฺมํ ฯ
โธนสฺส หิ นตฺถิ กุหิญฺจิ โลเก
ปกปฺปิตา ทิฏฺฐี ภวาภเวสุ
มายญฺจ มานญฺจ ปหาย โธโน
ส เกน กจฺเฉยฺย อนูปโย โส ฯ
อุปโย หิ ธมฺเมสุ อุเปติ วาทํ
อนูปยํ เกน กถํ วเทยฺย
อตฺตํ นิรตฺตํ น หิ ตสฺส อตฺถิ
อโธสิ โส ทิฏฺฐิมิเธว สพฺพนฺติ ฯ

ทุฏฺฐฏฺฐกสุตฺตํ ตติยํ ฯ

สุตฺตนิปาเต จตุตฺถสฺส อฏฺฐกวคฺคสฺส จตุตฺถํ สุทฺธฏฺฐกสุตฺตํ

[๔๑๑] ๔ ปสฺสามิ สุทฺธํ ปรมํ อโรคํ
ทิฏฺเฐน สํสุทฺธิ นรสฺส โหติ

เอวาภิชานํ ปรมนฺติ ญตฺวา
สุทฺธานุปสฺสีปี ปจฺเจติ ญาณํ ฯ
ทิฏฺเฐน เจ สุทฺธิ นรสฺส โหติ
ญาเณน วา โส ปชหาติ ทุกฺขํ
อญฺเญน โส สุชฺฌติ โสปธีโก
ทิฏฺฐี หิ นํ ปาว ตถา วทานํ ฯ
น พฺราหฺมโณ อญฺญโต สุทฺธิมาห
ทิฏฺเฐ สุเต สีลวเต มุเต วา
ปุญฺเญ จ ปาเป จ อนูปลิตฺโต
อตฺตญฺชโห น อิธ ปกุพฺพมาโน ฯ
ปุริมํ ปหาย อปรํ สิตาเส
เอชานุคา เต น ตรนฺติ สงฺคํ
เต อุคฺคหายนฺติ นิรสฺสชนฺติ
กปี็ว สาขํ ปมุขํ คหาย ฯ
สยํ สมาทาย วตานิ ชนฺตุ
อุจฺจาวจํ คจฺฉติ สญฺญตตฺโต
วิทฺวา จ เวเทหิ สเมจฺจ ธมฺมํ
น อุจฺจาวจํ คจฺฉติ ภูริปญฺโญ ฯ
ส สพฺพธมฺเมสุ วิเสนิภูโต
ยํ กิญฺจิ ทิฏฺฐํ ว สุตํ มุตํ วา

ตเมว ทสฺสึ วิวฏฺฏ จรนฺตํ
เกนีธ โลกสฺมึ วิกปฺปเยยฺย ฯ
น กปฺปยนฺติ น ปุรกฺขโรนฺติ
อจฺจนฺตสุทฺธึ ติ น เต วทนฺติ
อาทานคนฺถํ คถิตํ วิสชฺช
อาสํ น กุพฺพนฺติ กุหิญฺจิ โลเก ฯ
ตีมาติโต พฺราหฺมโณ ตสฺส นตฺถิ
ณตฺวา ว ทิสฺวา ว สมุคฺคหีตํ
น ราคราคี น วิราครตฺโต
ตสฺเสีธ นตฺถี ปรมุคฺคหีตนฺติ ฯ
สุทฺธฏฺฐกสุตฺตํ จตุตฺถํ ฯ

สุตฺตนิปาเต จตุตฺถสฺส อฏฺฐกวคฺคสฺส ปญฺจมํ ปรมฏฺฐกสุตฺตํ

[๔๑๒] ปรมนฺติ ทิฏฺฐีสุ ปริพฺพสาโน
ยทุตฺตรึ กุรุเต ชนฺตุ โลเก
หีนาติ อญฺเญ ตโต สพฺพมาห
ตสฺมา วิวาทานิ อวีติวตฺโต ฯ
ยทตฺตนี ปสฺสติ อานิสํสํ

ทิฏฺเฐ สุเต สีลพฺพเต มุเต วา
ตเทว โส ตตฺถ สมุคฺคหาย
นิหีนโต ปสฺสติ สพฺพมญฺญํ ฯ
ตํ วาปิ คนฺถํ กุสลา วทนฺติ
ยํ นิสฺสิโต ปสฺสติ หีนมญฺญํ
ตสฺมา หิ ทิฏฺฐํ ว สุตํ มุตํ วา
สีลพฺพตํ ภิกฺขุ น นิสฺสเยยฺย ฯ
ทิฏฺฐิมฺปี โลกสฺมิ̀ น กปฺปเยยฺย
ญาเณน วา สีลวเตน วาปิ
สโมติ อตฺตานมนูปเนยฺย
หีโน น มญฺเญ วิเสสี วาปิ ฯ
อตฺตํ ปหาย อนุปาทิยาโน
ญาเณปี โส นิสฺสยํ โน กโรติ
ส เว วิยตฺเตสุ น วคฺคสารี
ทิฏฺฐิมฺปี โส น ปจฺเจติ กิญฺจิ ฯ
ยสฺสูภยนฺเต ปณิธีธ นตฺถิ
ภวาภวาย อิธ วา หุรํ วา
นิเวสนา ยสฺส น สนฺติ เกจิ
ธมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมุคฺคหีตํ
ตสฺสีธ ทิฏฺเฐ ว สุเต มุเต วา

ปกปฺปิตา นตฺถิ อนูปี สญฺญา
ตํ พฺราหฺมณํ ทิฏฺฐิมนาทิยานํ
เกนีธ โลกสฺมึ วิกปฺปเยยฺย ฯ
น กปฺปยนฺติ น ปุเรกฺขโรนฺติ
ธมฺมาปี เตสํ น ปฏิจฺฉิตาเส
น พฺราหฺมโณ สีลวเตน เนยฺโย
ปารํ คโต น ปจฺเจติ ตาทิ ฯ

ปรมฏฺฐกสุตฺตํ ปญฺจมํ ฯ

สุตฺตนิปาเต จตุตฺถสฺส อฏฺฐกวคฺคสฺส ฉฏฺฐํ ชราสุตฺตํ

[๔๑๓] ๖ อปฺปํ วต ชีวิตํ อิทํ โอรํ วสฺสสตาปี มียฺยติ
สเจปี[1] อติจฺจ ชีวติ อถ โข โส ชรสาปี มียฺยติ ฯ
โสจนฺติ ชนา มมายิเต น หิ สนฺติ นิจฺจา ปริคฺคหา
วินาภาวสนฺตเมวิทํ อิติ ทิสฺวา นาคารมาวเส ฯ
มรเณนปี ตํ ปหียฺยติ ยํ ปุริโส มมยิทนฺติ มญฺญติ
เอตมฺปี[2] วิทิตฺวา ปณฺฑิโต น มมตฺตาย นเมถ มามโก ฯ
สุปีเนน ยถาปี สงฺคตํ ปฏิพุทฺโธ ปุริโส น ปสฺสติ
เอวมฺปี ปียายิตํ ชนํ เปตํ กาลกตํ น ปสฺสติ ฯ

---

๑ โย เจปีติปี ฯ ๒ เอวมฺปีติปี ฯ

ทิฏฺฐาปี สุตาปี เต ชนา เยสํ นามมิทํ ปวุจฺจติ
นามเมวาวสิสฺสติ อกฺเขยฺยํ เปตสฺส ชนฺตุโน ฯ
โสกปริเทวมจฺฉรํ น ชหนฺติ คิทฺธา มมายิเต
ตสฺมา มุนโย ปริคฺคหํ หิตฺวา อจรึสุ เขมทสฺสิโน ฯ
ปฏิจฺจ นจรสฺส ภิกฺขุโน ภชมานสฺส วิวิตฺตมาสนํ
สามคฺคิยมาหุ ตสฺส ตํ โย อตฺตานํ ภวเน น ทสฺสเย ฯ
สพฺพตฺถ มุนี อนิสฺสิโต น ปิยํ กุพฺพติ โนปิ อปฺปิยํ
ตสฺมิ ปริเทวมจฺฉรํ ปณฺเณ วาริ ยถา น ลิมฺปติ ฯ
อุทกพินฺทุ ยถาปี โปกฺขเร ปทุเม วาริ ยถา น ลิมฺปติ
เอวํ มุนีโน ปลิมฺปติ ยทิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุเตสุ วา ฯ
โธโน น หิ เตน มญฺญติ ยทิทํ ทิฏฺฐํ สุตํ มุเตสุ วา
นาญฺเญน วิสุทฺธิมิจฺฉติ น หิ โส รชฺชติ โน วิรชฺชตีติ ฯ

ชราสุตฺตํ ฉฏฺฐมํ ฯ

สุตฺตนิปาเต จตุตฺถสฺส อฏฺฐกวคฺคสฺส
สตฺตมํ ติสฺสเมตฺเตยฺยสุตฺตํ

[๔๑๔] ๗ เมตฺตคูมานวปุจฺฉา (อิจฺจายสฺมา ติสฺสเมตฺเตยฺโย)
วิฆาตํ พฺรูหิ มาริส
สุตฺวาน ตว สาสนํ วิเวเก สิกฺขิสฺสามเส ฯ
เมตฺตคูมานวปุจฺฉา (เมตฺเตยฺยาติ ภควา)

มุสฺสเต วาปี สาสนํ
มิจฺฉา จ ปฏิปชฺชติ เอตํ ตสฺมิ๋ อนาริยํ ฯ
เอโก ปุพฺเพ จริตฺวาน เมถุนํ โย นิเสวติ
ยานํ ภนฺตฺวา ตโต เหฏฺ หีนมาหุ ปุถุชฺชนํ ฯ
ยโส กิตฺติ จ ยา ปุพฺเพ หายเต วาปี ตสฺส สา
เอตมฺปี ทิสฺวา สิกฺเขถ เมถุนํ วิปฺปหาตเว ฯ
สงฺกปฺเปหิ ปเรโต โส[1] กปโณ วิย ฌายติ
สุตฺวา ปเรสํ นิคฺโฆสํ มงฺกุ โหติ ตถาวิโธ ฯ
อถ สตฺถานิ กุรุเต ปรวาเทหิ โจทิโต
เอส ขฺวสฺส มหาเคโธ โมสวชฺชํ ปคาหติ ฯ
ปณฺฑิโตติ สมญฺญาโต เอกจริยํ อธิฏฺฐิโต
อถาปี เมถุเน ยุตฺโต มนฺโทว ปริกิสฺสติ ฯ
เอตมาทีนวํ ญตฺวา มุนิ ปุพฺพาปเร อิธ
เอกจริยํ ทฬฺหํ กยิรา น นิเสเวถ เมถุนํ ฯ
วิเวกญฺเญว สิกฺเขถ เอตทริยานมุตฺตมํ
เตน เสฏฺโฐ น มญฺเญถ ส เว นิพฺพานสนฺติเก ฯ
ริตฺตสฺส มุนิโน จรโต กาเมสุ อนเปกฺขิโน
โอฆติณฺณสฺส บีหยนฺติ กาเมสุ คธิตา ปชาติ ฯ
ติสฺสเมตฺเตยฺยสุตฺตํ สตฺตมํ ฯ

---

๑ ยุ. โย ฯ

สุตฺตนิปาเต จตุตฺถสฺส อฏฺฐกวคฺคสฺส อฏฺฐมํ ปสูรสุตฺตํ

[๔๑๕] ๘ อิเธว สุทฺธึ อิติ วาทยนฺติ
นาญฺเญสุ ธมฺเมสุ วิสุทฺธิมาหุ
ยํ นิสฺสิตา ตตฺถ สุภํ วทานา
ปจฺเจกสจฺเจสุ ปุถู นิวิฏฺฐา ฯ
เต วาทกามา ปริสํ วิคยฺห
พาลํ ทหนฺติ มิถุ อญฺญมญฺญํ
วทนฺติ เต อญฺญสิตา กโถชฺชํ
ปสํสกามา กุสลา วทานา ฯ
ยุตฺโต กถายํ ปริสาย มชฺเฌ
ปสํสมิจฺฉํ วินิฆาติ โหติ
อปาหตสฺมึ ปน มงฺกุ โหติ
นินฺทาย โส กุปฺปติ รนฺธเมสี ฯ
ยมสฺส วาทํ ปริหีนมาหุ
อปาหตํ ปญฺหวิมํสกาเส
ปริเหฐติ โสจติ หีนวาโท
อุปจฺจคา มนฺติ อนุตฺถุนาติ ฯ
เอเต วิวาทา สมเณสุ ชาตา
เอเตสุ อุคฺฆาติ นิคฺฆาติ โหติ

เอตมฺปิ ทิสฺวา วิรเม กโถชฺชํ
น หญฺญทตฺถตฺถิ ปสํสลาโภ ฯ
ปสํสิโต วา ปน ตตฺถ โหติ
อกฺขาย วาทํ ปริสาย มชฺเฌ
โส หสฺสตี อุณฺณมติจฺจ เตน
ปปฺปุยฺย ตํ อตฺถ ยถา มโน อหุ ฯ
ยา อุณฺณตี สาสฺส วิฆาตภูมิ
มานาติมานํ วทเต ปเนโส
เอตมฺปิ ทิสฺวา วิรเม กโถชฺชํ
น เตน สุทฺธึ กุสลา วทนฺติ ฯ
ฉูโร ยถา ราชขาทาย ปุฏฺโฐ
อภิคชฺชเมติ ปฏิสูรมิจฺฉํ
เยเนว โส เตน ปเลหิ สูร
ปุพฺเพว นตฺถี ยทิทํ ยุชาย ฯ
เย ทิฏฺฐิมุคฺคยฺห วิวาทยนฺติ
อิทเมว สจฺจนฺติ จ วาทยนฺติ
เต ตฺวํ วทสฺสุ น หิ เตธ อตฺถิ
วาทมฺหิ ชาเต ปฏิเสนิกตฺตา ฯ
วิเสนิกตฺวา ปน เย จรนฺติ
ทิฏฺฐีหิ ทิฏฺฐึ อวิรุชฺฌมานา

เตสุ ตฺวํ กึ ถเภโถ ปสูร
เยสีธ นตฺถิ ปรมุคฺคหีตํ ฯ
อถ ตฺวํ ปวิคฺคยฺหมาคมา
มนสา ทิฏฺฐิคตานิ จินฺตยนฺโต
โธเนน ยุคํ สมาคมา
น หิ ตฺวํ สกฺขสิ สมฺปยาตเวติ ฯ
ปสูรสุตฺตํ อฏฺฐมํ ฯ

สุตฺตนิปาเต จตุตฺถสฺส อฏฺฐกวคฺคสฺส นวมํ มาคนฺทิยสุตฺตํ

[๔๑๖] ๙ ทิสฺวาน ตณฺหํ อรติญฺจ ราคํ
นาโหสิ ฉนฺโท อปิ เมถุนสฺมิ
กิเมวิทํ มุตฺตกรีสปุณฺณํ
ปาทาปิ นํ สมฺผุสิตุํ น อิจฺเฉ ฯ
เอตาทิสญฺเจ รตนํ น อิจฺฉสิ
นารึ นรินฺเทหิ พหูหิ ปตฺถิตํ
ทิฏฺฐิคตํ สีลวตํ นุ ชีวิตํ
ภวูปปตฺติญฺจ วเทสิ กีทิสํ ฯ
อิทํ วทามีติ น ตสฺส โหติ (มาคนฺทิยาติ ภควา)
ธมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมุคฺคหีตํ

ปสฺสญฺจ ทิฏฺฐีสุ อนุคฺคหาย
อชฺฌตฺตสนฺติ ปจินํ อทฺทสํ ฯ
วินิจฺฉยา ยานิ ปกปฺปิตานิ (อิติ มาคนฺทิโย)
เต เว มุนี พฺรูสิ อนุคฺคหาย
อชฺฌตฺตสนฺตีติ ยเมตมตฺถํ
กถํ นุ ธีเรหิ ปเวทิตนฺตํ ฯ
น ทิฏฺฐิยา น สุติยา น ญาเณน (มาคนฺทิยาติ ภควา)
สีลพฺพเตนาปิ น สุทฺธิมาห
อทิฏฺฐิยา อสฺสุติยา อญาณา
อสีลตา อพฺพตา โนปิ เตน
เอเต จ นิสฺสฺย อนุคฺคหาย
สนฺโต อนิสฺสาย ภวํ น ชปฺเป ฯ
โน เจ กิร ทิฏฺฐิยา น สุติยา น ญาเณน (อิติ มาคนฺทิโย)
สีลพฺพเตนาปิ น สุทฺธิมาห
อทิฏฺฐิยา อสฺสุติยา อญาณา
อสีลตา อพฺพตา โนปิ เตน
มญฺญามหํ โมมุหเมว ธมฺมํ
ทิฏฺฐิยา จ เอเก ปจฺเจนฺติ สุทฺธิ ฯ
ทิฏฺฐิญฺจ นิสฺสาย อนุปุจฺฉมาโน (มาคนฺทิยาติ ภควา)
สมุคฺคหีเตสุ สโมหมาคา

อิโต จ นาทฺทกฺขิ อณุมฺปี สญฺญํ
ตสฺมา ตุวํ โมมุหโต ทหาสิ
สโม วิเสสี อุท วา นิหีโน
โย มญฺญตี โส วิวเทถ เตน
ตีสุ วิธาสุ อวิกมฺปมาโน
สโม วิเสสีติ น ตสฺส โหติ ฯ
สจฺจนฺติ โส พฺราหฺมโณ กึ วเทยฺย
มุสาติ วา โส วิวเทถ เกน
ยสฺมึ สมํ วิสมํ วาปี นตฺถิ
ส เกน วาทํ ปฏิสํยุเชยฺย ฯ
โอกมฺปหาย อนิเกตสารี
คาเม อกุพฺพํ มุนิ สนฺถวานิ
กาเมหิ วิตฺโต อปุเรกฺขราโน
กถํ น วิคฺคยฺห ชเนน กยิรา ฯ
เยหิ วิวิตฺโต วิจเรยฺย โลเก
น ตานิ อุคฺคยฺห วเทยฺย นาโค
เอตมฺปุชฺชํ กณฺหกวาริชํ ยถา
ชเลน ปงฺเกน จ นูปลิตฺตํ
เอวํ มุนี สนฺติวโท อคิทฺโธ
กาเม จ โลเก จ อนูปลิตฺโต ฯ

น เวทคู ทิฏฺฐิยา น มุตียา
ส มานเมติ น หิ ตมฺมโย โส
น กมฺมุนา โนปิ สุเตน เนยฺโย
อนูปนีโต ส นิเวสเนสุ ฯ
ส ญฺญาวิรตฺตสฺส น สนฺติ คนฺถา
ปญฺญาวิมุตฺตสฺส น สนฺติ โมหา
ส ญฺญญฺจ ทิฏฺฐิญฺจ เย อคฺคเหสุ
เต ฆฏฺฏมานา วิจรนฺติ โลเกติ ฯ
มาคนฺทิยสุตฺตํ นวมํ ฯ

สุตฺตนิปาเต จตุตฺถสฺส อฏฺฐกวคฺคสฺส ทสมํ ปุราเภทสุตฺตํ

[๔๑๗] ๑๐ กถํทสฺสี กถํสีโล อุปสนฺโตติ วุจฺจติ
ตมฺเม โคตม ปพฺรูหิ ปุจฺฉิโต อุตฺตมํ นรํ ฯ
วีตตโณฺห ปุรา เภทา (ติ ภควา) ปุพฺพมนฺตมนิสฺสิโต
เวมชฺเฌ นุปสงฺเขยฺโย ตสฺส นตฺถิ ปุเรกฺขตํ ฯ
อกฺโกธโน อสนฺตาสี อวิกตฺถี อกุกฺกุจฺโจ
มนฺตาภาณี อนุทฺธโต ส เว วาจายโต มุนิ ฯ
นิราสตฺติ อนาคเต อตีตํ นานุโสจติ
วิเวกทสฺสี ผสฺเสสุ ทิฏฺฐีสุ จ น นิยฺยติ
ปฏินีโน อกุหโก อปิหาลุ อมจฺฉรี

อปฺปคพฺโภ อเชคุจฺโฉ เปสุเณยฺเย จ โน ยุโต
สาทิเยสุ อนสฺสาวี อติมาเน จ โน ยุโต
สโณฺห จ ปฏิภาณวา น สทฺโธ น วิรชฺชติ
ลาภกมฺยา น สิกฺขติ อลาเภ จ น กุปฺปติ
อวิรุทฺโธ จ ตณฺหาย รเสสุ นานุคิชฺฌติ
อุเปกฺขโก สทา สโต น โลเก มญฺญเต สมํ
น วิเสสี น นีเจยฺโย ตสฺส โน สนฺติ อุสฺสทา ฯ
ยสฺส นิสฺสยตา นตฺถิ ญตฺวา ธมฺมํ อนิสฺสิโต
ภวาย วิภวาย วา ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ
ตํ พฺรูมิ อุปสนฺโตติ กาเมสุ อนเปกฺขินํ
คนฺถา ตสฺส น วิชฺชนฺติ อตาริ โส วิสตฺติกํ ฯ
น ตสฺส ปุตฺตา ปสโว เขตฺตํ วตฺถุญฺจ วิชฺชติ
อตฺตา วาปิ นิรตฺตา วา น ตสฺมิ อุปลพฺภติ ฯ
เยน นํ วชฺชุ ปุถุชฺชนา อโถ สมณพฺราหฺมณา
ตํ ตสฺส อปุรกฺขตา ตสฺมา วาเทสุ เนชติ ฯ
วีตเคโธ อมจฺฉรี น อุสฺเสสุ วทเต มุนิ
น สเมสุ น โอเมสุ กปฺปํ เนติ อกปฺปิโย ฯ
ยสฺส โลเก สกํ นตฺถิ อสตา จ น โสจติ
ธมฺเมสุ จ น คจฺฉติ ส เว สนฺโตติ วุจฺจตีติ ฯ

ปุราเภทสุตฺตํ ทสมํ ฯ

สุตฺตนิปาเต จตุตฺถสฺส อฏฺฐกวคฺคสฺส
เอกาทสมํ กลหวิวาทสุตฺตํ

[๔๑๘] ๑๑ กุโต ปหูตา กลหา วิวาทา
ปริเทวโสกา สหมจฺฉรา จ
มานาติมานา สหเปสุณา จ
กุโต ปหูตา เต ตทิงฺฆ พฺรูหิ ฯ
ปิยปฺปหูตา กลหา วิวาทา
ปริเทวโสกา สหมจฺฉรา จ
มานาติมานา สหเปสุณา จ
มจฺเฉรยุตฺตา กลหา วิวาทา
วิวาทชาเตสุ จ เปสุณานิ ฯ
ปิยา นุ โลกสฺมิ กุโตนิทานา
เย วาปิ โลภา วิจรนฺติ โลเก
อาสา จ นิฏฺฐา จ กุโตนิทานา
เย สมฺปรายาย นรสฺส โหนฺติ ฯ
ฉนฺทานิทานานิ ปิยานิ โลเก
เย วาปิ โลภา วิจรนฺติ โลเก
อาสา จ นิฏฺฐา จ อิโตนิทานา
เย สมฺปรายาย นรสฺส โหนฺติ ฯ

ฉนฺโท นุ โลกสฺมิ กุโตนิทาโน
วินิจฺฉยา วาปี กุโต ปหูตา
โกโธ โมสวชฺชญฺจ กถงฺกถา จ
เย วาปี ธมฺมา สมเณน วุตฺตา ฯ
สาตํ อสาตนฺติ ยมาหุ โลเก
ตมูปนิสฺสาย ปโหติ ฉนฺโท
รูเปสุ ทิสฺวา วิภวํ ภวญฺจ
วินิจฺฉยํ กุรุเต ชนฺตุ โลเก ฯ
โกโธ โมสวชฺชญฺจ กถงฺกถา จ
เอเตปี ธมฺมา ทฺวยเมว สนฺเต
กถงฺกถี ญาณปถาย สิกฺเข
ญตฺวา ปวุตฺตา สมเณน ธมฺมา ฯ
สาตํ อสาตญฺจ กุโตนิทานา
กิสฺมิ อสนฺเต น ภวนฺติ เหเต
วิภวํ ภวญฺจาปี ยเมตมตฺถํ
เอตมฺเม ปพฺรูหิ ยโตนิทานํ ฯ
ผสฺสนิทานํ สาตํ อสาตํ
ผสฺเส อสนฺเต น ภวนฺติ เหเต
วิภวํ ภวญฺจาปี ยเมตมตฺถํ
เอตนฺเต ปพฺรูมิ อิโตนิทานํ ฯ

ผสฺโส นุ โลกสฺมึ กุโตนิทาโน
ปริคฺคหา วาปี กุโต ปหูตา
กสฺมึ อสนฺเต น มมตฺตมตฺถิ
กสฺมึ วิภูเต น ผุสนฺติ ผสฺสา ฯ
นามญฺจ รูปญฺจ ปฏิจฺจ ผสฺโส
อิจฺฉานิทานานิ ปริคฺคหานิ
อิจฺฉาย อสนฺตฺยา น มมตฺตมตฺถิ
รูเป วิภูเต น ผุสนฺติ ผสฺสา ฯ
กถํสเมตสฺส วิโภติ รูปํ
สุขํ ทุกฺขํ วาปี กถํ วิโภติ
เอตมฺเม ปพฺรูหิ ยถา วิโภติ
ตํ ชานิยาม อิติ เม มโน อหุ ฯ
น สญฺญสญฺญี น วิสญฺญสญฺญี
โนปี อสญฺญี น วิภูตสญฺญี
เอวํสเมตสฺส วิโภติ รูปํ
สญฺญานิทานา หิ ปปญฺจสงฺขา ฯ
ยนฺตํ อปุจฺฉิมฺห อกิตฺตยิ โน
อญฺญนฺตํ ปุจฺฉาม ตทิงฺฆ พฺรูหิ
เอตฺตาวตคฺคนฺ โน วทนฺติ เหเก
ยกฺขสฺส สุทฺธึ อิธ ปณฺฑิตาเส

อุทาหุ อญฺญมฺปี วทนฺติ เอตฺโต ฯ
เอตฺตาวตคฺคมฺปี วทนฺติ เหเก
ยกฺขสฺส สุทฺธิ อิธ ปณฺฑิตาเส
เตสํ ปุเนเก สมยํ วทนฺติ
อนุปาทิเสเส กุสลา วทานา ฯ
เอเต จ ญตฺวา อุปนิสฺสิตาติ
ญตฺวา มุนี นิสฺสเย โส วิมํสี
ญตฺวา วิมุตฺโต น วิวาทเมติ
ภวาภวาย น สเมติ ธีโรติ ฯ
กลหวิวาทสุตฺตํ เอกาทสมํ ฯ

สุตฺตนิปาเต จตุตฺถสฺส อฏฺฐกวคฺคสฺส ทุวาทสมํ จูฬวิยูหสุตฺตํ

[๔๑๙] ๑๒ สกํ สกํ ทิฏฺฐิปริพฺพสานา
วิคฺคยฺห นานา กุสลา วทนฺติ
โย เอวํ ชานาติ ส เวทิ ธมฺมํ
อิทำ ปฏิกฺโกสมเกวลี โส ฯ
เอวมฺปี วิคฺคยฺห วิวาทยนฺติ
พาโล ปโร อกุสโลติ จาหุ
สจฺโจ นุ วาโท กตโม อิเมสำ

สพฺเพว หีเม กุสลา วทานา ฯ
ปรสฺส เว ธมฺมมนานุชานํ
พาโล มโค โหติ นิหีนปญฺโญ
สพฺเพว พาลา สุนิหีนปญฺญา
สพฺเพวิเม ทิฏฺฐิปริพฺพสานา ฯ
สนฺทิฏฺฐิยา เว ปน วิวทาตา
สํสุทฺธปญฺญา กุสลา มตีมา
น เตสํ โกจิ นิหีนปญฺโญ
ทิฏฺฐีหิ เตสมฺปี ตถา สมตฺตา ฯ
น วาหเมตํ ตถิวนฺติ พฺรูมิ
ยมาหุ พาโล มิถุ อญฺญมญฺญํ
สกํ สกํ ทิฏฺฐิมกํสุ สจฺจํ
ตสฺมา หิ พาโลติ ปรํ ทหนฺติ ฯ
ยมาหุ สจฺจํ ตถิวนฺติ เอเก
ตมาหุ อญฺเญปี ตุจฺฉํ มุสาติ
เอวมฺปี วิคฺคยฺห วิวาทยนฺติ
กสฺมา น เอกํ สมณา วทนฺติ ฯ
เอกํ หิ สจฺจํ น ทุติยมตฺถิ
ยสฺมิ ปชาโน วิวเท ปชานํ
นานา เต สจฺจานิ สยํ ถุนนฺติ

ตสฺมา น เอกํ สมณา วทนฺติ ฯ
กสฺมา นุ สจฺจานิ วทนฺติ นานา
ปวาทิยาเส กุสลา วทานา
สจฺจานิ สุตานิ พหูนิ นานา
อุทาหุ เต ตกฺกมนุสฺสรนฺติ ฯ
น เหว สจฺจานิ พหูนิ นานา
อญฺญตฺร สญฺญาย นิจฺจานิ โลเก
ตกฺกญฺจ ทิฏฺฐีสุ ปกปฺปยิตฺวา
สจฺจํ มุสาติ ทฺวยธมฺมมาหุ ฯ
ทิฏฺเฐ สุเต สีลพฺพเต มุเต วา
เอเต จ นิสฺสาย วิมานทสฺสี
วินิจฺฉเย ฐตฺวา ปหสฺสมาโน
พาโล ปโร อกุสโลติ จาห ฯ
เยเนว พาโลติ ปรํ ทหาติ
เตนาตุมานํ กุสโลติ จาห
สยมตฺตนา โส กุสโล วทาโน
อญฺญํ วิมาเนติ ตเทว ปาวา ฯ
อติสารทิฏฺฐิยา โส สมตฺโต
มาเนน มตฺโต ปริปุณฺณมานี
สยเมว สามํ มนสาภิสตฺโต

ทิฏฺฐีหิ ตา ตสฺส ตถา สมตฺตา ฯ
ปรสฺส เจ หิ วจสา นิหีโน
ปุโม สหา โหติ นิหีนปญฺโญ
อถ เจ สยํ เวทคู โหติ ธีโร
น โกจิ พาโล สมเณสุ อตฺถิ ฯ
อญฺญํ อิโต ยาภิวทนฺติ ธมฺมํ
อปรทฺธา สุทฺธิมเกวลี เต
เอวมฺปี ติตฺถิยา ปุถุโส วทนฺติ
สนฺทิฏฺฐิราเคน หิ ตฺยาภิรตฺตา ฯ
อิเธว สุทฺธิ อิติ วาทยนฺติ
นาญฺเญสุ ธมฺเมสุ วิสุทฺธิมาหุ
เอวมฺปี ติตฺถิยา ปุถุโส นิวิฏฺฐา
สกายเน ตตฺถ ทพฺหํ วทานา ฯ
สกายเน วาปี ทพฺหํ วทาโน
กเมตฺถ พาโลติ ปรํ ทเหยฺย
สยเมว โส เมธคํ อาวเหยฺย
ปรํ วทํ พาลมสุทฺธิธมฺมํ ฯ
วินิจฺฉเย ฐตฺวา สยํ ปมาย
อุทฺธํ โส โลกสฺมึ วิวาทเมติ
หิตฺวาน สพฺพานิ วินิจฺฉยานิ

น เมธคา กุรุเต ชนฺตุ โลเกติ ฯ
จูฬวิยูหสุตฺตํ ทุวาทสมํ ฯ

สุตฺตนิปาเต จตุตฺถสฺส อฏฺฐกวคฺคสฺส เตรสมํ มหาวิยูหสุตฺตํ

[๕๒๐] ๑๓ เย เกจิเม ทิฏฺฐิปริพฺพสานา
อิทเมว สจฺจนฺติ วิวาทยนฺติ
สพฺเพว เต นินฺทมนฺวานยนฺติ
อโถ ปสํสมฺปิ ลภนฺติ ตตฺถ ฯ
อปฺปญฺหิ เอตํ น อลํ สมาย
ทุเว วิวาทสฺส ผลานิ พฺรูมิ
เอตมฺปิ ทิสฺวาน วิวาทเยถ
เขมาภิปสฺสํ อวิวาทภูมึ ฯ
ยา กาจิมา สมฺมติโย ปุถุชฺชา
สพฺพา ว เอตา น อุเปติ วิทฺวา
อนูปโย โส อุปยํ กิเมยฺย
ทิฏฺเฐ สุเต ขนฺติมกุพฺพมาโน ฯ
สีลพฺพตมา สญฺญเมนาหุ สุทฺธิ
วตฺตํ สมาทาย อุปฏฺฐิตาเส
อิเธว สิกฺเขม อถสฺส สุทฺธิ

ภวูปนีตา กุสลา วทานา ฯ
สเจ จุโต สิ้ตวาโต โหติ
ปเวธตี กมฺม วิราธยิตฺวา
ปชปฺปตี ปตฺถยตี จ สุทฺธึ
สตฺถา ว หีโน ปวสํ ฆรมฺหา ฯ
สิ้ตพฺพตำ วาปี ปหาย สพฺพำ
ธมฺมญฺจ สาวชฺชนวชฺชเมตำ
สุทฺธึ อสุทฺธีติ อปตฺถยาโน
วิรโต จเร สนฺติมนุคฺคหาย ฯ
ตมูปนิสฺสาย ชีคุจฺฉิตำ วา
อถ วาปี ทิฏฺฐำ ว สุตำ มุตำ วา
ขุทฺธสฺสรา สุทฺธิมนุคฺคุนนฺติ
อวีตตณฺหาเส ภวาภเวสุ ฯ
ปตฺถยมานสฺส หิ ชปฺปิตานิ
ปเวธิตำ วาปี ปกปฺปิเตสุ
จุตูปปาโต อิธ ยสฺส นตฺถิ
ส เกน เวเธยฺย กุหิญฺจิ ชปฺเป ฯ
ยมาหุ ธมฺมำ ปรมนฺติ เอเก
ตเมว หีนนฺติ ปนาหุ อญฺเญ
สจฺโจ นุ วาโท กตโม อิเมสำ

สพฺเพว หีเม กุสลา วทานา ฯ
สกญฺหิ ธมฺมํ ปริปุณฺณมาหุ
อญฺญสฺส ธมฺมํ ปน หีนมาหุ
เอวมฺปิ วิคฺคยฺห วิวาทยนฺติ
สกํ สกํ สมฺมติมาหุ สจฺจํ ฯ
ปรสฺส เจ วมฺภยิเตน หีโน
น โกจิ ธมฺเมสุ วิเสสี อสฺส
ปุถูหิ อญฺญสฺส วทนฺติ ธมฺมํ
นิหีนโต สมฺหิ ทพฺพฺหา วทานา ฯ
สธมฺมปูชา จ ปนา ตเถว
ยถา ปสํสนฺติ สกายนานิ
สพฺเพ ปวาทา ตถิวา ภเวยฺยุ
สุทฺธีหิ เนสํ ปจฺจตฺตเมว ฯ
น พฺราหฺมณสฺส ปรเนยฺยมตฺถิ
ธมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมุคฺคหีตํ
ตสฺมา วิวาทานิ อุปาติวตฺโต
น หิ เสฏฺฐโต ปสฺสติ ธมฺมมญฺญํ ฯ
ชานามิ ปสฺสามิ ตเถว เอตํ
ทิฏฺฐิยา เอเก ปจฺเจนฺติ สุทฺธิ
อทฺธา หิ เจ กิญฺหิ ตุมสฺส เตน

อติสิตฺวา อญฺเญน วทนฺติ สุทฺธิ ฯ
ปสฺสํ นโร ทกฺขติ นามรูปํ
ทิสฺวาน วาญฺญสฺสติ ตานิ เจว
กามํ พหุํ ปสฺสตุ อปฺปกํ วา
น หิ เตน สุทฺธิ กุสลา วทนฺติ ฯ
นิวิสฺสวาที น หิ สุพฺพินาโย
ปกปฺปิตํ ทิฏฺฐิ ปุเรกฺขราโน
ยนฺนิสฺสิโต ตตฺถ สุภ์วทาโน
สุทฺธิ์วโท ตตฺถ ตถทฺทสา โส ฯ
น พฺราหฺมโณ กปฺปมุเปติ สงฺขํ
น ทิฏฺฐิสารี นปี ญาณพนฺธุ
ญตฺวา จ โส สมฺมติโย ปุถุชฺชา
อุเปกฺขติ อุคฺคหณนฺติมญฺเญ ฯ
วิสชฺช คนฺถานิ มุนิ์ โลเก
วิวาทชาเตสุ น วคฺคสารี
สนฺโต อสนฺเตสุ อุเปกฺขโก โส
อนุคฺคโห อุคฺคหณนฺติมญฺเญ ฯ
ปุพฺพาสเว หิตฺวา นเว อกุพฺพํ
น ฉนฺทคู นาปี นิวิสฺสวาโท
ส วิปฺปมุตฺโต ทิฏฺฐิคเตหิ ธี์โร

น ตมฺปตี โลเก อนตฺตคหี ฯ
ส สพฺพธมฺเมสุ วิเสนิภูโต
ยํ กิญฺจิ ทิฏฺฐํ ว สุตํ มุตํ วา
สมฺปนฺนภาโร มุนิ วิปฺปมุตฺโต
น กปฺปียโย นูปรโต น ปตฺถิยติ ภควาติ ฯ
มหาวิยูหสุตฺตํ เตรสมํ ฯ

สุตฺตนิปาเต จตุกฺกสฺส อฏฺฐกวคฺคสฺส จุทฺทสมํ ตุวฏกสุตฺตํ

[๔๒๑] ๑๔ ปุจฺฉามิ ตํ อาทิจฺจพนฺธุ
วิเวกํ สนฺติปทญฺจ มเหสิ
กถํ ทิสฺวา นิพฺพาติ ภิกฺขุ
อนุปาทิยาโน โลกสฺมิ กิญฺจิ ฯ
มูลํ ปปญฺจสงฺขายา (ติ ภควา)
มนฺตา อสฺมีติ สพฺพมุปรุทฺเธ
ยา กาจิ ตณฺหา อชฺฌตฺตํ
ตาสํ วินยา สทา สโต สิกฺเข ฯ
ยํ กิญฺจิ ธมฺมํ อภิชญฺญา
อชฺฌตฺตํ อถ วาปี พหิทฺธา
น เตน ถามํ กุพฺเพถ

น หิ สา นิพฺพุติ สกฺก วุตฺตา
เสยฺโย น เตน มญฺเญยฺย
นีเจยฺโย อถ วาปี สริกฺโข
ปุฏฺโฐ อเนกรูเปหิ
นาตุมานํ วิกปฺปยํ ติฏฺเฐ ฯ
อชฺฌตฺตเมว อุปสเม
น อญฺญโต ภิกฺขุ สนฺติเมเสยฺย
อชฺฌตฺตํ อุปสนฺตสฺส
นตฺถิ อตฺตา กุโต นิรตฺตา วา ฯ
มชฺเฌ ยถา สมุทฺทสฺส
อูมิ โน ชายติ จีโต โหติ
เอวํ จีโต อเนชสฺส
อุสฺสทา ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิญฺจิ ฯ
อถิตฺถิยา วิวฏจกฺขุ
สกฺขิธมฺมา ปริสฺสยวินยา
ปฏิปทญฺจ วเทหิ ภทฺทเก
ปาฏิโมกฺขา อถ วาปี สมาธิ ฯ
จกฺขูหิ เนว โลลสฺส
คามกถาย อาวรเย โสตา
รเส จ นานุคิชฺเฌยฺย

น จ มมาเยถ กิญฺจิ โลกสฺมิ ฯ
ผสฺเสน ยทา ผุฏฺฐสฺส
ปริเทวํ ภิกฺขุ น กเรยฺย
กุหิญฺจิ ภวญฺจ นาภิชปฺเปยฺย
เภรเวสุ จ น สมฺปเวเธยฺย ฯ
อนฺนานมโถ ปานานํ
ขาทนีฺยานํ อโถปิ วตฺถานํ
ลทฺธา น สนฺนิธึ กยิรา
น จ ปริตฺตเส ตานิ อลภมาโน ฯ
ฌายี น ปาทโลลสฺส
วิรเม กุกฺกุจฺจา นปฺปมชฺเชยฺย
อถ วา อาสเนสุ สยเนสุ
อปฺปสทฺเทสุ ภิกฺขุ วิหเรยฺย ฯ
นิทฺทํ พหุลํ น กเรยฺย
ชาคริยํ ภเชยฺย อาตาปี
ตนฺทึ มายํ หสฺสํ ขิฑฺฑํ
เมถุนํ วิปฺปชเห สวิภูสํ ฯ
อาลกฺขณํ สุปีนํ ลกฺขณํ
โน วิทเห อโถปิ นกฺขตฺตํ
วิรุตญฺจ คพฺภกรณํ

ติกิจฺฉํ มามโก น เสเวยฺย ฯ
นินฺทาย นปฺปเวเธยฺย
น อุณฺณเมยฺย ปสฺสโต ภิกฺขุ
โลภํ สห มจฺฉริเยน
โกธํ เปสุณิยญฺจ ปนุเทยฺย ฯ
กยวิกฺกเย น ติฏฺเฐยฺย
อุปวาทํ ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิญฺจิ
คาเม จ นาภิสชฺเชยฺย
ลาภกมฺยา ชนํ น ลปเยยฺย ฯ
น จ กถิกา สิยา ภิกฺขุ
น จ วาจํ ปยุตฺตํ ภาเสยฺย
ปาคพฺภิยํ น สิกฺเขยฺย
กถํ วิคฺคาหิกํ น กเถยฺย ฯ
โมสวชฺเช น นิยฺเยถ
สมฺปชาโน สหานิ น กยิรา
อถ ชีวิเตน ปญฺญาย
สีลพฺพเตน นาญฺญมติมญฺเญ ฯ
สุตฺวา รุสิโต พหุํ วาจํ
สมณานํ วา ปุถุวจนานํ
ผรุเสน นปฺปฏิวชฺชา

น หิ สนฺโต ปฏิเสนิกโรนฺติ ฯ
เอตญฺจ ธมฺมมญฺญาย
วิจินํ ภิกฺขุ สทา สโต สิกฺเข
สนฺติ นิพฺพุติ ญตฺวา
สาสเน โคตมสฺส นปฺปมชฺเชยฺย ฯ
อภิภู หิ โส อนภิภูโต
สกฺขิธมฺมํ อนีติหมทสฺส์
ตสฺมา หิ ตสฺส ภควโต สาสเน
อปฺปมตฺโต สทา นมสฺสมนุสิกฺเขติ ภควาติ ฯ
ตุวฏกสุตฺตํ จุทฺทสมํ ฯ

สุตฺตนิปาเต จตุตฺถสฺส อฏฺฐกวคฺคสฺส
ปณฺณรสมํ อตฺตทณฺฑสุตฺตํ

[๔๒๒] ๑๕ อตฺตทณฺฑา ภยํ ชาตํ ชนํ ปสฺสถ เมธคํ
สංเวคํ กิตฺตยิสฺสามิ ยถา สංวิชิตํ มยา ฯ
ผนฺทมานํ ปชं ทิสฺวา มจฺเฉ อปฺโปทเก ยถา
อญฺญมญฺเญหิ พฺยารุทฺเธ ทิสฺวา มं ภยมาวิสิ ฯ
สมนฺตมสาโร โลโก ทิสา สพฺพา สเมริตา
อิจฺฉं ภวนมตฺตโน นาทฺทสาสิ์ อโนสิตं

โอสาเน เตฺวว พฺยารุทฺเธ ทิสฺวา เม อรตี อหุ
อเถตฺถ สตฺตมทฺทกฺขึ ทุทฺทสํ หทยนิสฺสิตํ ฯ
เยน สตฺเตน โอติณฺโณ ทิสา สพฺพา วิธาวติ
ตเมว สตฺตํ อพฺพุยฺห น ธาวติ น สีทติ ฯ
ตตฺถ สิกฺขานุคียนฺติ
(ยานิ โตเก คธิตานิ) น เตสุ ปสุโต สิยา
นิพฺพิชฺช สพฺพโส กาเม สิกฺเข นิพฺพานมตฺตโน ฯ
สจฺโจ สิยา อปปคพฺโภ อมาโย วิตฺตเปสโน
อกุโกธโน โตภปาปกํ เววิจฺฉํ วิตเร มุนิ ฯ
นิทฺทํ ตนฺทึ สเห ถีนํ ปมาเทน น สวเส
อติมาเน น ติฏเฐยฺย นิพฺพานมนโส นโร ฯ
โมสวชฺเชน นิยฺเยถ รูเป เสฺนหํ น กุพฺพเย
มานญฺจ ปริชาเนยฺย สาหสา วิรโต จเร ฯ
ปุราณํ นาภินนฺเทยฺย นเว ขนฺติมกุพฺพเย
หิยฺยมาเน น โสเจยฺย อากาสํ น สิโต สิยา ฯ
เคธํ พุทฺธิ มโหโฆติ อาชวํ พุทฺธิ ชปฺปนํ
อารมฺมณํ ปกปฺปนํ กามปงฺโก ทุรจฺจโย ฯ
สจฺจา อโวกฺกมฺม มุนิ ถเล ติฏฺฐติ พฺราหฺมโณ
สพฺพโส ปฏินิสฺสชฺช ส เว สนฺโตติ วุจฺจติ ฯ
ส เว วิทฺวา ส เวทคู ญตฺวา ธมฺมํ อนิสฺสิโต

สมฺมา โส โลเก อิริยาโน น พีเหติ๊ว กสฺสจิ ฯ
โยธ กาเม อจฺจุตฺตริ สงฺคํ โลเก ทุรจฺจยํ
น โส โสจติ นาชฺเฌติ ฉินฺนโสโต อพนฺธโน ฯ
ยํ ปุพฺเพ ตํ วิโสเสหิ ปจฺฉา เต มาหุ กิญฺจนํ
มชฺเฌ เจ โน คเหสฺสสิ อุปสนฺโต จริสฺสสิ ฯ
สพฺพโส นามรูปสฺมิ ยสฺส นตฺถิ มมายิตํ
อสตา จ น โสจติ ส เว โลเก น ชิยฺยติ ฯ
ยสฺส นตฺถิ อิทํ เมติ ปเรสํ จาปี กิญฺจนํ
มมตฺตํ โส อสංวินฺทํ นตฺถิ เมติ น โสจติ ฯ
อนุฏฺฐุริ อนนุคิทฺโธ อเนโช สพฺพธิ สโม
ตมานิสංสํ ปพฺรูมิ ปุจฺฉิโต อวิกปฺปินํ ฯ
อเนชสฺส วิชานโต นตฺถิ กาจิ นิสංขติ
วิรโต โส วิยารมฺภา เขมํ ปสฺสติ สพฺพธิ ฯ
น สเมสุ น โอเมสุ น อุสฺเสสุ วเทเต มุนิ
สนฺโต โส วีตมจฺฉโร นาเทติ น นิรสฺสตีติ ภควาติฯ

อตฺถทณฺฑสุตฺตํ ปณฺณรสมํ ฯ

สุตฺตนิปาเต จตุตฺถสฺส อฏฺฐกวคฺคสฺส
โสพฺภสมฺ สาริปุตฺตสุตฺตํ

[๔๒๓] ๑๖ น เม ทิฏฺโฐ อิโต ปุพฺเพ (อิจฺจายสฺมา สาริปุตฺโต)
น สุโต อุท กสฺสจิ
เอวํ วคฺคุวโท สตฺถา ตุสิตา คณิมาคโต ฯ
สเทวกสฺส โลกสฺส ยถา ทิสฺสติ จกฺขุมา
สพฺพนฺตมํ วิโนเทตฺวา เอโกว รติมชฺฌคา ฯ
ตํ พุทฺธํ อสิตํ ตาทึ อกุหํ คณิมาคตํ
พหุนฺนมิธ พุทฺธานํ อตฺถี ปเญฺหน อาคมํ
ภิกฺขุโน วิชิคุจฺฉโต ภชโต ริตฺตมาสนํ
รุกฺขมูลํ สุสานํ วา ปพฺพตานํ คุหาสุ วา
อุจฺจาวเจสุ สยเนสุ กีวนฺโต ตตฺถ เภรวา
เยหิ ภิกฺขุ น เวเธยฺย นิคฺโฆเส สยนาสเน ฯ
กตี ปริสฺสยา โลเก จจฺฉโต อคตํ ทิสํ
เย ภิกฺขุ อภิสมฺภเว ปนุตมฺหิ สยนาสเน ฯ
กฺยาสฺส พฺยปถโย อสฺสุ กฺยสฺสสฺสุ อิธ โคจรา
กานิ สีตพฺพานสฺส ปหีตตฺตสฺส ภิกฺขุโน
กึ โส สิกฺขํ สมาทาย เอโกทิ นิปโก สโต
กมฺมาโร รชตสฺเสว นิทฺธเม มลมตฺตโน ฯ

วิชิคุจฺฉมานสฺส ยทิทๆ ผาสุ (สาริปุตฺตาติ ภควา)
ริตฺตาสนๆ สยนๆ เสวโต เจ
สมฺโพธิกามสฺส ยถานุธมฺมๆ
ตนฺเต ปวกฺขามิ ยถา ปชานๆ ฯ
ปญฺจนฺน ธีโร ภยานๆ น ภาเย
ภิกฺขุ สโต ส ปริยนฺตจารี
ฑๆสาธิปาตานๆ สิริสปานๆ
มนุสฺสผสฺสานๆ จตุปฺปทานๆ
ปรธมฺมิกานมฺปี น สนฺตเสยฺย
ทิสฺวาปี เตสๆ พหุเภรวานิ
อถาปรานิ อภิสมฺภเวยฺย
ปริสฺสยานิ กุสลานุเอสี ฯ
อาคงฺกผสฺเสน ชุทาย ผุฏฺโฐ
สีตๆ อจฺจุณฺหๆ อธิวาสเยยฺย
โส เตหิ ผุฏฺโฐ พหุธา อโนโก
วิริยๆ ปรกฺกมฺม ทฬฺหๆ กเรยฺย ฯ
เถยฺยๆ น กเรยฺย น มุสา ภเณยฺย
เมถุนาย ผสฺเส ตสถาวรานิ
ยทาวิลตฺตๆ มนโส วิชญฺญา
กณฺหสฺส ปกฺโขติ วิโนทเยยฺย ฯ

โกธาติมานสฺส วสํ น คจฺเฉ
มูลมฺปิ เตสํ ปลิขณฺเฑ ติฏฺเฐ
อถปฺปิยํ วา ปน อปฺปิยํ วา
อทฺธา ภวนฺโต อภิสมฺภเวยฺย ฯ
ปญฺญํ ปุรกฺขตฺวา กลฺยาณปีติ
วิกฺขมฺภเย ตานิ ปริสฺสยานิ
อรติ รเหภ รยนมฺหิ ปนฺเต
จตุโร รเหภ ปริเวรมฺเม
กิสฺส อสิสฺสามิ กุวํ วา อสฺสิสฺสํ
ทุกฺขํ วต เสตฺถ กุวชฺชเสสฺสํ
เอเต วิตกฺเก ปริเวเนยฺเย
วินเยถ เสกฺโข อนิเกตสารี ฯ
อนฺนญฺจ ลทฺธา วสนญฺจ กาเล
มตฺตํ โส ชญฺญา อิธ โลสนตฺถํ
โส เตสุ คุตฺโต ยตจารี คาเม
รุสิโตปี วาจํ ผรุสํ น วชฺชา ฯ
โอกฺขิตฺตจกฺขุ น จ ปาทโลโล
ฌานานุยุตฺโต พหุชาครสฺส
อุเปกฺขมารพฺภ รมาหิตตฺโต
ตกฺกาสยํ กุกฺกุจฺจิยูปธินฺเท ฯ

จุทิโต วจีภิ สติมาภินนฺเท
สพฺรหฺมจารีสุ ชิตํ ปภินฺเท
วาจํ ปมุญฺเจ กุสลํ นาติเวลํ
ชนวาทธมฺมาย น เจตเยยฺย ฯ
อถาปรํ ปญฺจ รชานิ โลเก
เยสํ สติมา วินยาย สิกฺเข
รูเปสุ สทฺเทสุ อโถ รเสสุ
คนฺเธสุ ผสฺเสสุ สเหถ ราคํ ฯ
เอเตสุ ธมฺเมสุ วิเนยฺย ฉนฺทํ
ภิกฺขุ สติมา สุวิมุตฺตจิตฺโต
กาเลน โส สมฺมาธมฺมํ ปริวีมสมาโน
เอโกทิภูโต วิหเน ตมํ โสติ ภควาติ ฯ
สาริปุตฺตสุตฺตํ โสพสมํ ฯ
อฏฺฐกวคฺโค จตุตฺโถ ฯ
ตสฺสุทฺทานํ

กามคุหญฺจ ทุฏฺฐา จ สุทฺธญฺจ ปรมํ ชรา
เมตฺเตยฺโย จ ปสูโร จ มาคนฺทิ์ ปุรเภทนํ
กลหํ เทฺว จ พฺยูหานิ ปุนเรว ตุวฏฺฏกํ
อตุลทณฺฑวรํ สุตฺตํ เตน สาริปุเตน โสพส
อิติ เอตานิ สุตฺตานิ สพฺพานฏฺฐกวคฺคิกาติ ฯ

สุตฺตนิปาเต ปญฺจโม ปารายนวคฺโค

วตฺถุกถา

[๕๒๔] โกสลานํ ปุรา รมฺมา อคฺคมา ทกฺขิณาปถํ
อากิญฺจญฺญํ ปตฺถยาโน พฺราหฺมโณ มนฺตปารคู ฯ
โส อสฺสกสฺส วิสเย มุฬฺหกสฺส สมาสเน
วสี โคธาวรีกูเล อุญฺเฉน จ ผเลน จ ฯ
ตสฺเสว อุปนิสฺสาย คาโม จ วิปุโล อหุ
ตโต ชาเตน อาเยน มหายญฺญมกปฺปยิ
มหายญฺญํ ยชิตฺวาน ปุน ปาวิสิ อสฺสมํ ฯ
ตสฺมิ ปติปวิฏฺเฐมฺหิ อญฺโญ อาคญฺฉิ พฺราหฺมโณ
อุคฺฆฏฺฏปาโท ตสิโต ปงฺกทนฺโต รชสฺสิโร
โส จ นํ อุปสงฺกมฺม สตานิ ปญฺจ ยาจติ ฯ
ตเมนํ พาวรี ทิสฺวา อาสเนน นิมนฺตยิ
สุขญฺจ กุสลํ ปุจฺฉิ อิทํ วจนมพฺรวิ
ยํ โข มมํ เทยฺยธมฺมํ สพฺพํ วิสชฺชิตมฺมยา
อนุชานาหิ เมฺ พฺรหฺมเ นตฺถิ ปญฺจ สตานิ เม ฯ
สเจ เม ยาจมานสฺส ภวํ นานุปทสฺสติ
สตฺตเม ทิวเส ตุยฺหํ มุทฺธา ผลตุ สตฺตธา ฯ

อภิสงฺขริตฺวา กุหโก เภรวํ โส อกิตฺตยิ
ตสฺส ตํ วจนํ สุตฺวา พาวรี ทุกฺขิโต อหุ
อุสฺสุสฺสติ อนาหาโร โสกสลฺลสมปฺปิโต
อโถปี เอวํจิตฺตสฺส ฌาเน น รมตี มโน ฯ
อุตฺตรสตํ ทุกฺขิตํ ทิสฺวา เทวตา อตฺถกามินี
พาวริ อุปสงฺกมฺม อิทํ วจนมพฺรวิ
น โส มุทฺธํ ปชานาติ กุหโก โส ธนตฺถิโก
มุทฺธนิ มุทฺธาธิปาเต จ ญาณํ ตสฺส น วิชฺชติ ฯ
โภตี จรหิ ชานาติ ตมฺเม อกฺขาหิ ปุจฺฉิตา
มุทฺธํ มุทฺธาธิปาตญฺจ ตํ สุโณม วโจ ตว ฯ
อหมฺเปตํ น ชานามิ ญาณเมตฺถ น วิชฺชติ
มุทฺธํ มุทฺธาธิปาโต จ ชินานํ เหต ทสฺสนํ ฯ
อถ โก จรหิ ชานาติ อสฺมิ ปจฺวิมณฺฑเล
มุทฺธํ มุทฺธาธิปาตญฺจ ตํ เม อกฺขาหิ เทวเต ฯ
ปุรา กปิลวตฺถุมฺหา นิกฺขนฺโต โลกนายโก
อปจฺโจ โอกฺกากราชสฺส สกฺยปุตฺโต ปภงฺกโร ฯ
โส หิ พฺราหฺมณ สมฺพุทฺโธ สพฺพธมฺมาน ปารคู
สพฺพาภิญฺญาพลปฺปตฺโต สพฺพธมฺเมสุ จกฺขุมา
สพฺพกมฺมกฺขยํ ปตฺโต วิมุตฺโต อุปธิกฺขเย
พุทฺโธ โส ภควา โลเก ธมฺมํ เทเสติ จกฺขุมา

ตำ ตฺวำ คนฺตฺวาน ปุจฺฉสฺสุ โส เต ตำ พฺยากริสฺสติ ฯ
สมฺพุทฺโธติ วโจ สุตฺวา อุทคฺโค พาวรี อหุ
โสกสฺส คนฺโก อาสิ ปีติญฺจ วิปุลำ ลภิ ฯ

โส พาวรี อตฺตมโน อุทคฺโค
ตำ เทวตำ ปุจฺฉติ เวทชาโต
กตมมฺหิ คาเม นิคมมฺหิ วา ปน
กตมมฺหิ วา ชนปเท โลกนาโถ
ยตฺถ คนฺตฺวา นมสฺเสมุ
สมฺพุทฺธำ ทิปทุตฺตมำ ฯ
สาวตฺถิยำ โกสลมนฺทิเร ชิโน
ปหูตปญฺโญ วรภูริเมธโส
โส สกฺยปุตฺโต วิธุโร อนาสโว
มุทฺธาธิปาตสฺส วิทู นราสโภ ฯ

ตโต อามนฺตยิ สิสฺเส พฺราหฺมเณ มนฺตปารเค
เอถ มาณวา อกฺขิสฺสำ สุโณถ วจนำ มม
ยสฺเสโส ทุลฺลโภ โลเก ปาตุภาโว อภิณฺหโส
สฺวาชฺช โลกมฺหิ อุปฺปนฺโน สมฺพุทฺโธ อิติ วิสฺสุโต
ขิปฺปำ คนฺตฺวาน สาวตฺถิ ปสฺสโวฺห ทิปทุตฺตมำ ฯ
กถำ จรหิ ชาเนมุ ทิสฺวา พุทฺโธติ พฺราหฺมณ
อชานตำ โน ปพฺรูหิ ยถา ชาเนมุ ตำ มยำ ฯ

อาคตานิ หิ มนฺเตสุ มหาปุริสลกฺขณา
ทฺวตฺตึสา จ พฺยกฺขฺยาตา สมตฺตา อนุปุพฺพโส ฯ
ยสฺเสเต โหนฺติ คตฺเตสุ มหาปุริสลกฺขณา
ทฺเวว ตสฺส คตโย ตติยา หิ น วิชฺชติ
สเจ อคารํ อาวสติ วิเชยฺย ปฐวึ อิมํ
อทณฺเฑน อสตฺถเกน ธมฺเมนมนุสาสติ
สเจ จ โส ปพฺพชติ อคารา อนคาริยํ
วิวฏจฺฉโท สมฺพุทฺโธ อรหา ภวติ อนุตฺตโร ฯ
ชาติโคตฺตญฺจ ลกฺขณํ มนฺเต สิสฺเส ปุนาปเร
มุทฺธํ มุทฺธาธิปาตญฺจ มนสา เยว ปุจฺฉถ ฯ
อนาวรณทสฺสาวึ ยทิ พุทฺโธ ภวิสฺสติ
มนสา ปุจฺฉิเต ปเญฺห วาจาย วิสชฺเชสฺสติ ฯ
พาวริสฺส วโจ สุตฺวา สิสฺสา โสฬส พฺราหฺมณา
อชิโต ติสฺสเมตฺเตยฺโย ปุณฺณโก อถ เมตฺตคู
โธตโก อุปสีโว จ นนฺโท จ อถ เหมโก
โตเทยฺยกปฺปา ทุภโย ชตุกณฺณี จ ปณฺฑิโต
ภทฺราวุโธ อุทโย จ โปสาโล จาปี พฺราหฺมโณ
โมฆราชา จ เมธาวี บีงฺคิโย จ มหาอิสิ
ปจฺเจกคณิโน สพฺเพ สพฺพโลกสฺส วิสฺสุตา
ฌายี ฌานรตา ธีรา ปุพฺพวาสนวาสิตา

พาวรึ อภิวาเทตฺวา กตฺวา จ นํ ปทกฺขิณํ
ชฏาชินธรา สพฺเพ ปกฺกามุ อุตฺตรามุขา
มุพกสฺส ปติฏฺฐานํ ปุรํ มาหิสฺสตึ ตทา
อุชฺเชนึ จาปี โคนทฺธํ เวทิสํ วนสฺวหยํ
โกสมฺพึ วาปี สาเกตํ สาวตฺถิญฺจ ปุรุตฺตมํ
เสตพฺยํ กปิลวตฺถุ กุสินารญฺจ มนฺทิรํ
ปาวญฺจ โภคนครํ เวสาลึ มาคธํ ปุรํ
ปาสาณกํ เจติยญฺจ รมณียํ มโนรมํ
ตสิโตว อุทกํ ลทฺธา มหาลาภว วาณิโช
ฉายํ สมฺมาภิตตฺโต จ ตุริตา ปพฺพตมารุหุ ฯ
ภควา จ ตมฺหิ สมเย ภิกฺขุสงฺฆปุรกฺขโต
ภิกฺขูนํ ธมฺมํ เทเสติ ลทฺโธ นทตึ วเน ฯ
อชิโต อทฺทส สมฺพุทฺธํ วีตรโสว ภาณุมํ
จนฺทํ ยถา ปณฺณรเส ปาริปูริ อุปาคตํ ฯ
อถสฺส ตตฺเต ทิสฺวาน ปริปูรํ วิยญฺชนํ
เอกมนฺตํ ฐิโต หฏฺโฐ มโนปเณฺห อปุจฺฉถ
อาทิสฺส ชมฺมนํ พฺรูหิ โคตฺตํ พฺรูหิ สตกฺขณํ
มนฺเตสุ ปารมึ พฺรูหิ กตึ วาเจติ พฺราหฺมโณ ฯ
วีสํ วสฺสสตํ อายุ โส จ โตตฺเตน พาวรึ
ตีณิสฺส ลกฺขณา ตตฺเต ติณฺณํ เวทานปารคู

ตกฺขเณ อิติ หาเส จ สนิฆณฺฑุสเกฏุเภ
ปญฺจ สตานิ วาเจติ สทฺธมฺเม ปารมึ คโต ฯ
ตกฺขณานำ ปวิจยำ พาวริสฺส นรุตฺตม
ตณฺหจฺฉิท ปกาเสหิ มา โน กงฺขายิตำ อหุ ฯ
มุขำ ชิวฺหาย ฉาเทติ อุณฺณาสฺส ภมุกนฺตเร
โกโสหิตำ วตฺถคุยฺหำ เอวำ ชานาหิ มาณว ฯ
ปุจฺฉำ หิ กญฺจิ อสุณนฺโต สุตฺวา ปเญฺห พฺยากเต
วิจินฺเตติ ชโน สพฺโพ เวทชาโต กถญฺชถี
โก นุ เทโว วา พฺรหฺมา วา อินฺโท วาปี สุชมฺปติ
มนสา ปุจฺฉิเต ปเญฺห กเมตำ ปฏิภาสติ ฯ
มุทฺธำ มุทฺธาธิปาตญฺจ พาวรี ปริปุจฺฉติ
ตำ พฺยากโรหิ ภควา กงฺขำ วินย โน อิเส ฯ
อวิชฺชา มุทฺธาติ วิชานาหิ วิชฺชา มุทฺธาธิปาตนี
สทฺธาสติสมาธีหิ ฉนฺทวิริเยน สำยุตา ฯ
ตโต เวเทน มหตา สณฺฐมฺเภตฺวาน มาณโว
เอกำสำ อชินำ กตฺวา ปาเทสุ สิรสา ปติ
พาวรี พฺราหฺมโณ โภโต สห สิสฺเสหิ มาริส
อุทคฺคจิตฺโต สุมโน ปาเท วนฺทติ จกฺขุม ฯ
สุชิโต พาวรี โหตุ สห สิสฺเสหิ พฺราหฺมโณ
ตุวำ วาปี สุชิโต โหหิ จิรำ ชีวาหิ มาณว ฯ

พาวริสฺส จ ตุยฺหํ วา สพฺเพสํ สพฺพสํสยํ
กถาวกาสา ปุจฺฉโว๎ห ยงฺกิญฺจิ มนสิจฺฉถ
สมฺพุทฺเธน กโตกาโส นิสีทิตฺวาน ปญฺชลี
อชิโต ปฐมํ ปญฺหํ ตตฺถ ปุจฺฉิ ตถาคตนฺติ ฯ
วตฺถุคาถา นิฏฺฐิตา ฯ

สุตฺตนิปาเต ปญฺจมสฺส ปารายนวคฺคสฺส ปฐมา อชิตปญฺหา

[๔๒๕] ๑ เกนสฺสุ นิวุโต โลโก (อิจฺจายสฺมา อชิโต)
เกนสฺสุ นปฺปกาสติ
กิสฺสาภิเลปนํ พฺรูสิ กิสฺสุ ตสฺส มหพฺภยํ ฯ
อวิชฺชาย นิวุโต โลโก (อชิตาติ ภควา)
เววิจฺฉา (ปมาทา) นปฺปกาสติ
ชปฺปาภิเลปนํ พฺรูมิ ทุกฺขมสฺส มหพฺภยํ ฯ
สวนฺติ สพฺพธิ โสตา (อิจฺจายสฺมา อชิโต)
โสตานํ กิ นิวารณํ
โสตานํ สංวรํ พฺรูหิ เกน โสตา ปิถิยฺยเร ฯ
ยานิ โสตานิ โลกสฺมิ (อชิตาติ ภควา) สติ เตสं นิวารณํ
โสตานํ สංวรํ พฺรูมิ ปญฺญาเยเต ปิถิยฺยเร ฯ
ปญฺญา เจว สติ จ (อิจฺจายสฺมา อชิโต) นามรูปญฺจ มาริส

เอตมฺเม ปุฏฺโฐ ปพฺรูหิ กถฺเถตำ อุปรุชฺฌติ ฯ
ยเมตำ ปญฺหำ อปุจฺฉิ อชิต ตำ วทามิ เต
ยตฺถ นามญฺจ รูปญฺจ เอเสำ อุปรุชฺฌติ
วิญฺญาณสฺส นิโรเธน เอตฺเถตำ อุปรุชฺฌติ ฯ
เย จ สงฺขาตธมฺมาเส เย จ เสขา ปุถู อิธ
เตสำ เม นิปโก อิริยำ ปุฏฺโฐ ปพฺรูหิ มาริส ฯ
กาเมสุ นาภิคิชฺเฌยฺย มนสานาวิโล สิยา
กุสโล สพฺพธมฺมานำ สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเชติ ฯ

อชิตมาณวกปญฺหา ปฐมา ฯ

สุตฺตนิปาเต ปญฺจมสฺส ปารายนวคฺคสฺส

ทุติยา ติสฺสเมตฺเตยฺยปญฺหา

[๔๒๖] ๒ โกธ สนฺตุสิโต โลเก (อิจฺจายสฺมา ติสฺสเมตฺเตยฺโย)
กสฺส โน สนฺติ อิญฺชิตา
โก อุภนฺตมภิญฺญาย มชฺเฌ มนฺตา น ลิมฺปติ
กำ พฺรูสิ มหาปุริโสติ โก อิธ สพฺพนิมจฺจคา ฯ
กาเมสุ พฺรหฺมจริยวา (เมตฺเตยฺยาติ ภควา)
วีตคโณฺห สทา สโต

สงฺฆาย นิพฺพุโต ภิกฺขุ กสฺส โน สนฺติ อิญฺชิตา
โส อุภนฺตมภิญฺญาย มชฺเฌ มนฺตา น ลิมฺปติ
ตํ พฺรูมิ มหาปุริโสติ โส อิธ ลิพฺพนิมจฺจคาติ ฯ
ติสฺสเมตฺเตยฺยมาณวกปญฺหา ทุติยา ฯ

สุตฺตนิปาเต ปญฺจมสฺส ปารายนวคฺคสฺส ตติยา ปุณฺณกปญฺหา

[๔๒๗] ๓ อเนชํ มูลทสฺสาวึ (อิจฺจายสฺมา ปุณฺณโก)
อตฺถึ ปเญฺหน อาคมํ
กึ นิสฺสิตา อิสโย มนุชา
ขตฺติยา พฺราหฺมณา เทวตานํ
ยญฺญมกปฺปยึสุ ปุถู ธโลเก
ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พฺรูหิ เม ตํ ฯ
เย เกจิเม อิสโย มนุชา (ปุณฺณกาติ ภควา)
ขตฺติยา พฺราหฺมณา เทวตานํ
ยญฺญมกปฺปยึสุ ปุถู ธโลเก
อาสึสมานา ปุณฺณก อิตฺถตฺตํ
ชรํ สิตา ยญฺญมกปฺปยึสุ ฯ
เย เกจิเม อิสโย มนุชา (อิจฺจายสฺมา ปุณฺณโก)
ขตฺติยา พฺราหฺมณา เทวตานํ

ยญฺญมกปฺปยึสุ ปุถู ธ โลเก
กจฺจิสฺสุ เต ภควา (ยญฺญปเถ) อปฺปมตฺตา
อตารุ ชาติญฺจ ชรญฺจ มาริส
ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พฺรูหิ เม ตํ ฯ
ขาลิ๋นฺติ โกมยนฺติ (อภิชปฺปนฺติ) ชุหนฺติ (ปุณฺณกาติ ภควา)
กามาภิชปฺปนฺติ ปฏิจฺจ ลาภํ
เต ยาชโยกา ภวราครตฺตา
นาตริ๋สุ ชาติชรนฺติ พฺรูมิ ฯ
เต เจ นาตริ๋สุ ยาชโยกา (อิจฺจายสฺมา ปุณฺณโก)
ยญฺเญหิ ชาติญฺจ ชรญฺจ มาริส
อถ โก จรหิ เทวมนุสฺสโลเก
อตาริ ชาติญฺจ ชรญฺจ มาริส
ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พฺรูหิ เม ตํ ฯ
ส่งฆาย โลกสฺมิ๋ ปโรวรานิ (ปุณฺณกาติ ภควา)
ยสฺสิญฺชิตํ นตฺถิ กุหิญฺจิ โลเก
สนฺโต วิธูโม อนิโฆ นิราโส
อตาริ โส ชาติชรญฺจ พฺรูมีติ ฯ
ปุณฺณกมาณวกปญฺหา ตติยา ฯ

สุตฺตนิปาเต ปญฺจมสฺส ปารายนวคฺคสฺส จตุตฺถี เมตฺตคูปญฺหา

[๔๒๘] ๔ ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พฺรูหิ เม ตํ (อิจฺจายสฺมา เมตฺตคู)
มญฺญามิ ตํ เวทคุ ภาวิตตฺตํ
กุโต นุ ทุกฺขา สมุปาคตาเม
เย เกจิ โลกสฺมึ อเนกรูปา ฯ
ทุกฺขสฺส เว มํ ปภวํ อปุจฺฉสิ (เมตฺตคูติ ภควา)
ตนฺเต ปวกฺขามิ ยถา ปชานํ
อุปธีนิทานา ปภวนฺติ ทุกฺขา
เย เกจิ โลกสฺมึ อเนกรูปา
โย เว อวิทฺวา อุปธึ กโรติ
ปุนปฺปุนํ ทุกฺขมุเปติ มนฺโท
ตสฺมา ปชานํ อุปธึ น กยิรา
ทุกฺขสฺส ชาติปฺปภวานุปสฺสี ฯ
ยนฺตํ อปุจฺฉิมฺห อกิตฺตยิ โน
อญฺญํ ปุจฺฉาม ตทิงฺฆ พฺรูหิ
กถํ นุ ธีรา วิตรนฺติ โอฆํ
ชาติชรํ โสกปริทฺทวญฺจ
ตมฺเม มุนี สาธุ วิยากโรหิ
ตถา หิ เต วิทิโต เอส ธมฺโม ฯ

กิตฺตยิสฺสามิ เต ธมฺมํ (เมตฺตคูติ ภควา) ทิฏฺเฐ ธมฺเม อนีฆิหํ
ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ ตเร โลเก วิสตฺติกํ ฯ
ตญฺจาหํ อภินนฺทามิ มเหสิ ธมฺมมุตฺตมํ
ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ ตเร โลเก วิสตฺติกํ ฯ
ยงฺกิญฺจิ สมฺปชานาสิ (เมตฺตคูติ ภควา)
อุทฺธํ อโธ ติริยญฺจาปี มชฺเฌ
เอเตสุ นนฺทิญฺจ นิเวสนญฺจ
ปนุชฺช วิญฺญาณํ ภเว น ติฏฺเฐ
เอวํวิหารี สโต อปฺปมตฺโต
ภิกฺขุ จรํ หิตฺวา มมายิตานิ
ชาติชรํ โสกปริทฺทวญฺจ
อิเธว วิทฺวา ปชเหยฺย ทุกฺขํ ฯ
เอตาภินนฺทามิ วโจ มเหสิโน
สุกิตฺติตํ โคตม นูปธีกํ
อทฺธา หิ ภควา ปหาสิ ทุกฺขํ
ตถา หิ เต วิทิโต เอส ธมฺโม ฯ
เต จาปี นูน ปชเหยฺยุ ทุกฺขํ
เย ตฺวํ มุนี โอฆติณฺโณ โอวเทยฺย
ตํ ตํ นมสฺสามิ สเมจฺจ นาค
อปฺเปว มํ (ภควา) อฏฺฐิตํ โอวเทยฺย ฯ

ยํ พฺราหฺมณํ เวทคุ๎ อภิชญฺญ๎
อกิญฺจนํ กามภเว อสตฺตํ
อทฺธา หิ โส โอฆมิมํ อตาริ
ติณฺโณ จ ปารํ อขิโล อกงฺโข
วิทฺวา จ โส เวทคู นโร อิธ
ภวาภเว สงฺคมิมํ วิสชฺช
โส วีตตโณฺห อนิโฆ นิราโส
อตาริ โส ชาติชรนฺติ พฺรูมีติ ฯ
เมตฺตคูมาณวกปญฺหา จตุตฺถี ฯ

สุตฺตนิปาเต ปญฺจมสฺส ปารายนวคฺคสฺส ปญฺจมี โธตกปญฺหา

[๔๒๙] ๕ ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พฺรูหิ เม ตํ (อิจฺจายสฺมา โธตโก)
วาจาภิกงฺขามิ มเหสิ ตุยฺหํ
ตวานุสาสนีปฏิคฺคหาย นิพฺพานมทฺทกฺขิ ยถา ตเมว
ตถา หายมฺปิ ปโรหิ (โธตกาติ ภควา) อิเธว นิปโก สโต
อิโต สุตฺวาน นิคฺโฆสํ สิกฺเข นิพฺพานมตฺตโน ฯ
ปสฺสามหํ เทวมนุสฺสโลเก
อกิญฺจนํ พฺราหฺมณมิริยมานํ
ตํ ตํ นมสฺสามิ สมนฺตจกฺขุ

ปมุญฺจ มํ สกฺก กถงฺกถาหิ ฯ
นาหํ สมิสฺสามิ ปโมจนาย
กถงฺกถี โธตก กญฺจิ โลเก
ธมฺมญฺจ เสฏฺฐ [1]อาชานมาโน
เอวํ ตุวํ โอฆมิมํ ตเรสิ ฯ
อนุสาส พฺรหฺเม กรุณายมาโน
วิเวกธมฺมํ ยมหํ วิชญฺญ
ยถาหํ อากาโส จ อพฺยาปชฺชมาโน
อิเธว สนฺโต อสิโต จเรยฺยํ ฯ

กิตฺตยิสฺสามิ เต สนฺตึ (โธตกาติ ภควา) ทิฏฺเฐ ธมฺเม อนีฆหึ
ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ ตเร โลเก วิสตฺติกํ ฯ
ตญฺจาหํ อภินนฺทามิ มเหสิ สนฺติมุตฺตมํ
ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ ตเร โลเก วิสตฺติกํ ฯ
ยงฺกิญฺจิ สมฺปชานาสิ (โธตกาติ ภควา)
อุทฺธํ อโธ ติริยญฺจาปี มชฺเฌ
เอวํ วิทิตฺวา สงฺโคติ โลเก
ภวาภวาย มากาสิ ตณฺหนฺติ ฯ
โธตกมาณวกปญฺหา ปญฺจมี ฯ

---

๑ อภิชานมาโนติปี ฯ

สุตฺตนิปาเต ปญฺจมสฺส ปารายนวคฺคสฺส ฉฏฺฐี อุปสีวปญฺหา

[๔๓๐] ๖ เอโก อหํ สกฺก มหนฺตโมฆํ (อิจฺจายสฺมา อุปสีโว)
อนิสฺสิโต โน วิสหามิ ตาริตุํ
อารมฺมณํ พฺรูหิ สมนฺตจกฺขุ
ยํ นิสฺสิโต โอฆมิมํ ตเรยฺย ฯ
อากิญฺจญฺญํ เปกฺขมาโน สติมา (อุปสีวาติ ภควา)
นตฺถีติ นิสฺสาย ตรสฺสุ โอฆํ
กาเม ปหาย วิรโต กถาหิ
คณฺหกฺขยํ ตฺวคมหาภิปสฺส ฯ
สพฺเพสุ กาเมสุ โย วีตราโค (อิจฺจายสฺมา อุปสีโว)
อากิญฺจญฺญํ นิสฺสิโต หิตฺวมญฺญํ
สญฺญาวิโมกฺเข ปรเม วิมุตฺโต
ติฏฺเฐ นุ โส ตตฺถ อนานุวายี[๑] ฯ
สพฺเพสุ กาเมสุ โย วีตราโค (อุปสีวาติ ภควา)
อากิญฺจญฺญํ นิสฺสิโต หิตฺวมญฺญํ
สญฺญาวิโมกฺเข ปรเม วิมุตฺโต
ติฏฺเฐยฺย โส ตตฺถ อนานุวายี[๑] ฯ
ติฏฺเฐ เจ โส ตตฺถ อนานุวายี[๑]

---

๑ อนานุยายีติปิ ฯ

ปูคมฺปี วสฺสานํ สมนฺตจกฺขุ
ตตฺเถว โส สีติ สิยา วิมุตฺโต
ภเวถ วิญฺญาณํ ตถาวิธสฺส ฯ
อจฺจิ ยถา วาตเวเคน ขิตฺตา (อุปสีวาติ ภควา)
อตฺถํ ปเลติ น อุเปติ สงฺขํ
เอวํ มุนี นามกายา วิมุตฺโต
อตฺถํ ปเลติ น อุเปติ สงฺขํ ฯ
อตฺถงฺคโต โส อุท วา โส นตฺถิ
อุทาหุ เว สสฺสติยา อโรโค
ตมฺเม มุนี สาธุ วิยากโรหิ
ตถา หิ เต วิทิโต เอส ธมฺโม ฯ
อตฺถงฺคตสฺส น ปมาณมตฺถิ (อุปสีวาติ ภควา)
เยน นํ วชฺชุ ตํ ตสฺส นตฺถิ
สพฺเพสุ ธมฺเมสุ สมูหเตสุ
สมูหตา วาทปถาปี สพฺเพติ ฯ
อุปสีวมาณวกปญฺหา ฉฏฺฐี ฯ

สุตฺตนิปาเต ปญฺจมสฺส ปารายนวคฺคสฺส สตฺตมา นนฺทปญฺหาฯ

[๔๓๑] ๗ สนฺติ โลเก มุนโย (อิจฺจายสฺมา นนฺโท)
ชนา วทนฺติ ตยิทํ กถํ สุ

ญาณูปปนฺนํ มุนิ โน วทนฺติ
อุทาหุ เว ชีวิเตนูปปนฺนํ ฯ
น ทิฏฺเยา น สุติยา น ญาเณน (น สีลพฺพเตน)
มุนิ นนฺท กุสลา วทนฺติ
วิเสนิกตฺวา อนิฆา นิราสา
วทนฺติ[1] เย เต มุนโยติ พฺรูมิ ฯ
เย เกจิเม สมณพฺราหฺมณา เส (อิจฺจายสฺมา นนฺโท)
ทิฏฺเย[2] สุเตนาปี วทนฺติ สุทฺธิ
สีลพฺพเตนาปี วทนฺติ สุทฺธิ
อเนกรูเปน วทนฺติ สุทฺธิ ฯ
กจฺจิสฺสุ เต (ภควา) ตตฺถ ยถา จรนฺตา
อตารุ ชาติญฺจ ชรญฺจ มาริส
ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พฺรูหิ เม ตํ ฯ
เย เกจิเม สมณพฺราหฺมณา เส (นนฺทาติ ภควา)
ทิฏฺเย สุเตนาปี วทนฺติ สุทฺธิ
สีลพฺพเตนาปี วทนฺติ สุทฺธิ
อเนกรูเปน วทนฺติ สุทฺธิ
กิญฺจาปี เต ตตฺถ ยถา จรนฺติ
นาตริสุ ชาติชรนฺติ พฺรูมิ ฯ

---

๑ จรนฺตีติปี ฯ ๒ ยุ. ทิฏฺเจน ฯ

เย เกจิเม สมณพฺราหฺมณา เส(อิจฺจายสฺมา นนฺโท)
ทิฏฺเฐ สุเตนาปี วทนฺติ สุทฺธึ
สีลพฺพเตนาปี วทนฺติ สุทฺธึ
อเนกรูเปน วทนฺติ สุทฺธึ
เต เจ มุนี พฺรูสิ อโนฆติณฺเณ
อถ โก จรหิ เทวมนุสฺสโลเก
อตาริ ชาติญฺจ ชรญฺจ มาริส
ปุจฺฉามิ ตं ภควา พฺรูหิ เม ตं ฯ
นาหं สพฺเพ สมณพฺราหฺมณา เส (นนฺทาติ ภควา)
ชาติชราย นิวุตาติ พฺรูมิ
เยสีธ ทิฏฺฐं ว สุตं มุตं วา
สีลพฺพตं วาปี ปหาย สพฺพं
อเนกรูปมฺปี ปหาย สพฺพं
คณฺหं ปริญฺญาย อนาสวา เย
เต เว นรา โอฆติณฺณาติ พฺรูมิ ฯ
เอตาภินนฺทามิ วโจ มเหสิโน
สุกิตฺติตं โคตม นูปธีกं
เยสีธ ทิฏฺฐं ว สุตं มุตं วา
สีลพฺพตं วาปี ปหาย สพฺพं

---

๑ พ. เอวํ ฯ ยุ. สเจ ฯ

อเนกรูปมฺปี ปหาย สพฺพํ
ตณฺหํ ปริญฺญาย อนาสวา เย
อหมฺปี เต โอฆติณฺณาติ พฺรูมีติ ฯ
นนฺทมาณวกปญฺหา สตฺตมา ฯ

สุตฺตนิปาเต ปญฺจมสฺส ปารายนวคฺคสฺส อฏฺฐมา เหมกปญฺหา

[๔๓๒] ๙ เยเม ปุพฺเพ วิยากํสุ (อิจฺจายสฺมา เหมโก)
(หุรํ โคตมสาสนา)
อิจฺจาสิ อิติ ภวิสฺสติ สพฺพนฺตํ อิติหีติหํ
สพฺพนฺตํ ตกฺกวฑฺฒนํ
(นาหํ ตตฺถ อภิรมิ)
ตุวญฺจ เม ธมฺมมกฺขาหิ ตณฺหานิคฺฆาตนํ มุนิ
ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ ตเร โลเก วิสตฺติกํ ฯ
อิธ ทิฏฺฐสุตมุตี*(วิญฺญาเตสุ) ปียรูเปสุ เหมก
ฉนฺทราควิโนทนํ นิพฺพานปทมจฺจุตํ
เอตทญฺญาย เย สตา ทิฏฺฐธมฺมาภินิพฺพุตา
อุปสนฺตา จ เต สตา ตณฺณา โลเก วิสตฺติกนฺติ ฯ
เหมกมาณวกปญฺหา อฏฺฐมา ฯ

---

* ทิฏฺฐสุตมุต อิติปี ฯ

สุตฺตนิปาเต ปญฺจมสฺส ปารายนวคฺคสฺส นวมา โตเทยฺยปญฺหา

[๔๓๓] ๘ ยสฺมิ กามา น วสนฺติ (อิจฺจายสฺมา โตเทยฺโย)
คณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ
กถงฺกถา จ โย ตีณฺโณ วิโมกฺโข ตสฺส กีทิโส ฯ
ยสฺมิ กามา น วสนฺติ (โตเทยฺยาติ ภควา) คณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ
กถงฺกถา จ โย ตีณฺโณ วิโมกฺโข ตสฺส นาปโร ฯ
นิราสโส โส อุท อาสสาโน
ปญฺญาณวา โส อุท ปญฺญกปฺปี
มุนึ อหํ สกฺก ยถา วิชญฺญํ
ตมฺเม วิยาจิกฺข สมนฺตจกฺขุ ฯ
นิราสโส โส น จ อาสสาโน
ปญฺญาณวา โส น จ ปญฺญกปฺปี
เอวมฺปี โตเทยฺย มุนึ วิชาน
อกิญฺจนํ กามภเว อสตฺตนฺติ ฯ
โตเทยฺยมาณวกปญฺหา นวมา ฯ

สุตฺตนิปาเต ปญฺจมสฺส ปารายนวคฺคสฺส ทสมา กปฺปปญฺหา

[๔๓๔] ๑๐ มชฺเฌ สรสฺมึ ติฏฺฐตํ (อิจฺจายสฺมา กปฺโป)
โอเฆ ชาเต มหพฺภเย
ชรามจฺจุปเรตานํ ทีปํ ปพฺรูหิ มาริส
ตฺวญฺจ เม ทีปมกฺขาหิ ยถายิทํ นาปรํ สิยา ฯ
มชฺเฌ สรสฺมึ ติฏฺฐตํ (กปฺปาติ ภควา) โอเฆ ชาเต มหพฺภเย
ชรามจฺจุปเรตานํ ทีปํ ปพฺรูมิ กปฺป เต ฯ
อกิญฺจนํ อนาทานํ เอตํ ทีปํ อนาปรํ
นิพฺพานํ อิติ นํ พฺรูมิ ชรามจฺจุปริกฺขยํ ฯ
เอตทญฺญาย เย สตา ทิฏฺฐธมฺมาภินิพฺพุตา
น เต มารวสานุคา น เต มารสฺส ปฏฺฐคูติ ฯ
กปฺปมาณวกปญฺหา ทสมา ฯ

สุตฺตนิปาเต ปญฺจมสฺส ปารายนวคฺคสฺส

เอกาทสมา ชตุกณฺฑีปญฺหา

[๔๓๕] ๑๑ สุตฺวานหํ วีร อกามกามึ (อิจฺจายสฺมา ชตุกณฺฑี)
โอฆาติคํ ปุฏฺฐุมกามมาคมํ
สนฺติปทํ พฺรูหิ สหาชเนตฺต

ยถาตจฺฉํ ภควา พฺรูหิ เม ตํ
ภควา หิ กาเม อภิภุยฺย อิริยติ
(อาทิจฺโจว ปฐวิ๋ เตชี๋ เตชสา)
ปริตฺตปญฺญสฺส เม ภูริปญฺญ
อาจิกฺข ธมฺมํ ยมหํ วิชญฺญ
ชาติชราย อิธ วิปฺปหานํ ฯ

กาเมสุ วินย เคธํ (ชตุกณฺณีติ ภควา) เนกฺขมฺมํ ทฏฺฐุเขมโต
อุคฺคหีตํ นิรตฺตํ วา มา เต วิชฺชิตฺถ กิญฺจนํ
ยํ ปุพฺเพ ตํ วิโสเสหิ ปจฺฉา เต มาหุ กิญฺจนํ
มชฺเฌ เจ โน คเหสฺสสิ อุปสนฺโต จริสฺสสิ
สพฺพโส นามรูปสฺมิ๋ วีตเคธสฺส พฺราหฺมณ
อาสวาสฺส น วิชฺชนฺติ เยหิ มจฺจุวสํ วเชติ ฯ

ชตุกณฺณีมาณวกปญฺหา เอกาทสมา ฯ

สุตฺตนิปาเต ปญฺจมสฺส ปารายนวคฺคสฺส
ทฺวาทสมา ภทฺราวุธปญฺหา

[๔๓๖] ๑๒ โอกญฺชหํ ตณฺหจฺฉิทํ อเนชํ (อิจฺจายสฺมา ภทฺราวุโธ)
นนฺทิญฺชหํ โอฆติณฺณํ วิมุตฺตํ
กปฺปญฺชหํ อภิยาเจ สุเมธ๋

สุตฺวาน นาคสฺส อปนมิสฺสนฺติ อิโต
นานาชนา ชนปเทหิ สงฺคตา
ตว วีร วากฺยํ อภิกงฺขมานา
เตสํ ตุวํ สาธุ วิยากโรหิ
ตถา หิ เต วิทิโต เอส ธมฺโม ฯ
อาทานตณฺหํ วินเยถ สพฺพํ (ภทฺราวุธาติ ภควา)
อุทฺธํ อโธ ติริยญฺจาปี มชฺเฌ
ยํ ยญฺหิ โลกสฺมิ อุปาทิยนฺติ
เตเนว มาโร อเนฺวติ ชนฺตุํ
ตสฺมา ปชานํ น อุปาทิเยถ
ภิกฺขุ สโต กิญฺจนํ สพฺพโลเก
อาทานสฺตเ อิติ เปกฺขมาโน
ปชํ อิมํ มจฺจุเธยฺยํ วิสฺตฺตนฺติ ฯ
ภทฺราวุธมาณวกปญฺหา ทุวาทสมา ฯ

สุตฺตนิปาเต ปญฺจมสฺส ปารายนวคฺคสฺส เตรสมา อุทยปญฺหา

[๔๓๗] ๑๓ ฌายึ วิรชมาสีนํ (อิจฺจายสฺมา อุทโย) กตกิจฺจํ อนาสวํ
ปารคุ สพฺพธมฺมานํ อตฺถิ ปเญฺหน อาคมํ
อญฺญํ วิโมกฺขา ปพฺรูหิ อวิชฺชาย ปเภทนํ ฯ

ปหานํ กามฉนฺทานํ (อุทยาติ ภควา) โทมนสฺสาน จูภยํ
ถีนสฺส จ ปนูทนํ กุกฺกุจฺจานํ นิวารณํ
อุเปกฺขาสติสํสุทฺธํ ธมฺมตกฺกปุเรชวํ
อญฺญํ วิโมกฺขํ[๑] ปพฺรูมิ อวิชฺชาย ปเภทนํ ฯ
กิสฺมิ สญฺโญชโน โลโก กิสฺมิ ตสฺส วิจารณา
กิสฺสสฺส วิปฺปหาเนน นิพฺพานํ อิติ วุจฺจติ ฯ
นนฺทิสญฺโญชโน โลโก วิตกฺกสฺส วิจารณา
ตณฺหาย วิปฺปหาเนน นิพฺพานํ อิติ วุจฺจติ ฯ
กถํสตสฺส จรโต วิญฺญาณํ อุปรุชฺฌติ
ภวนฺตํ ปุฏฺฐุมาคมฺม ตํ สุโณม วโจ ตว ฯ
อชฺฌตฺตญฺจ พหิทฺธา จ เวทนํ นาภินนฺทโต
เอวํสตสฺส จรโต วิญฺญาณํ อุปรุชฺฌตีติ ฯ
อุทยมาณวกปญฺหา เตรสมา ฯ

สุตฺตนิปาเต ปญฺจมสฺส ปารายนวคฺคสฺส จุทฺทสมา โปสาลปญฺหา

[๔๓๘] ๑๔ โย อตีตํ อาทิสติ (อิจฺจายสฺมา โปสาโล)
อเนโช ฉินฺนสํสโย
ปารคู สพฺพธมฺมานํ อตฺถึ ปญฺหน อาคมุ

---

๑ อญฺญาวิโมกฺขนฺติปี ฯ

วิภูตรูปสญฺญิสฺส สพฺพกายปฺปหายิโน
อชฺฌตฺตญฺจ พหิทฺธา จ นตฺถิ กิญฺจีติ ปสฺสโต
ญาณํ สกฺกานุปุจฺฉามิ กถํ เนยฺโย ตถาวิโธ ฯ
วิญฺญาณฏฺฐิติโย สพฺพา (โปสาลาติ ภควา)
อภิชานํ ตถาคโต
ติฏฺฐนฺตเมนํ ชานาติ วิมุตฺตํ ตปฺปรายนํ
อากิญฺจญฺญาสมฺภวํ นนฺทิสญฺโญชนํ อิติ
เอวเมวํ อภิญฺญาย ตโต ตตฺถ วิปสฺสติ
เอวํ ญาณํ ตถํ ตสฺส พฺราหฺมณสฺส วุสีมโตติ ฯ
โปสาลมาณวกปญฺหา จุทฺทสมา ฯ

สุตฺตนิปาเต ปญฺจมสฺส ปารายนวคฺคสฺส

ปณฺณรสมา โมฆราชปญฺหา

[๔๓๙] ๑๕ ทฺวาหํ สกฺก อปุจฺฉิสฺสํ (อิจฺจายสฺมา โมฆราชา)
น เม พฺยากาสิ จกฺขุมา
ยาวตติยญฺจ เทวิสิ พฺยากโรหีติ เม สุตํ
อยํ โลโก ปโร โลโก พฺรหฺมโลโก สเทวโก
ทิฏฺฐินฺเต นาภิชานามิ โคตมสฺส ยสสฺสิโน

เอวํ อภิกฺกนฺตทสฺสาวี อตฺถึ ปเญฺหน อาคมํ
กถํ โลกํ อเวกฺขนฺตํ มจฺจุราชา น ปสฺสติ ฯ
สุญฺญโต โลกํ อเวกฺขสฺสุ โมฆราชา สทา สโต
อตฺตานุทิฏฺฐิ อูหจฺจ เอวํ มจฺจุตโร สิยา
เอวํ โลกํ อเวกฺขนฺตํ มจฺจุราชา น ปสฺสตีติ ฯ
โมฆราชมาณวกปญฺหา ปณฺณรสมา ฯ

สุตฺตนิปาเต ปญฺจมสฺส ปารายนวคฺคสฺส
โสพสมา ปีงฺคิยปญฺหา

[๔๔๐] ๑๖ ชิณฺโณหมสฺมิ อพโล วิวณฺโณ (อิจฺจายสฺมา ปีงฺคิโย)
เนตฺตา น สุทฺธา สวนํ น ผาสุ
มาหมฺปนสฺสํ โมมุโห อนฺตราย
อาจิกฺข ธมฺมํ ยมหํ วิชญฺญา
ชาติชราย อิธ วิปฺปหานํ ฯ
ทิสฺวาน รูเปสุ วิหญฺญมาเน (ปีงฺคิยาติ ภควา)
รุปฺปนฺติ รูเปสุ ชนา ปมตฺตา
ตสฺมา ตุวํ ปีงฺคิย อปฺปมตฺโต
ชหสฺสุ รูปํ อปุนพฺภวาย ฯ
ทิสา จตสฺโส วิทิสา จตสฺโส

อุทฺธํ อโธ ทส ทิสา อิมาโย
น ตุยฺหํ อทิฏฺฐํ อสุตามุตํ วา
อโถ อวิญฺญาตํ กิญฺจิมตฺถิ โลเก
อาจิกฺข ธมฺมํ ยมหํ วิชญฺญํ
ชาติชราย อิธ วิปฺปหานํ ฯ
ตณฺหาธิปนฺเน มนุเช เปกฺขมาโน (ปีงฺคิยาติ ภควา)
ฌานุปาปชาเต ชรสาปเรเต
ตสฺมา ตุวํ ปีงฺคิย อปฺปมตฺโต
ชหสฺสุ ตณฺหํ อปุนพฺภวายาติ ฯ
ปีงฺคิยมาณวกปญฺหา โสฬสมา ฯ

---

[๔๔๑] อิทมโวจ ภควา มคเธสุ วิหรนฺโต ปาสาณเจติเย ปริจาริกโสฬสนฺนํ พฺราหฺมณานํ อชฺฌิฏฺโฐ ปญฺหํ พฺยากาสิ ฯ เอกเมกสฺส เจปี ปญฺหสฺส อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมํ ปฏิปชฺเชยฺย ตจฺเฉยฺเยว ชรามรณสฺส ปารํ คมนีย์า อิเม ธมฺมาติ ตสฺมา อิมสฺส ธมฺมปริยายสฺส ปารายนนฺเตฺวว อธิวจนํ ฯ

[๔๔๒] อชิโต ติสฺสเมตฺเตยฺโย ปุณฺณโก อถ เมตฺตคู
โธตโก อุปสีโว จ นนฺโท จ อถ เหมโก
โตเทยฺยกปฺปา ทุภโย ชตุกณฺณี จ ปณฺฑิโต
ภทฺราวุโธ อุทโย จ โปสาโล จาปี พฺราหฺมโณ

โมฆราชา จ เมธาวี　　ปิงฺคิโย จ มหา อิสี
เอเต พุทฺธมุปาคญฺฉุ　　สมฺปนฺนจรณํ อิสึ
ปุจฺฉนฺตา นิปุเณ ปเญฺห　　พุทฺธเสฏฺฐํ อุปาคมุ ฯ
เตสํ พุทฺโธ พฺยากาสิ　　ปเญฺห ปุฏฺเฐ ยถาตถํ
ปญฺหานํ เวยฺยากรเณน　　โตเสสิ พฺราหฺมเณ มุนิ ฯ
เต โตสิตา จกฺขุมตา　　พุทฺเธนาทิจฺจพนฺธุนา
พฺรหฺมจริยมจรึสุ　　วรปญฺญสฺส สนฺติเก ฯ
เอกเมกสฺส ปญฺหสฺส　　ยถา พุทฺเธน เทสิตํ
ตถา โย ปฏิปชฺเชยฺย　　คจฺเฉ ปารํ อปารโต
อปารา ปารํ คจฺเฉยฺย　　ภาเวนฺโต มคฺคมุตฺตมํ ฯ
มคฺโค โส ปรคมนาย　　ตสฺมา ปารายนํ อิติ ฯ

---

[๔๔๓] ปารายนมนุคายิสฺสํ　　(อิจฺจายสฺมา ปิงฺคิโย)
(ยถา อทฺทกฺขิ ตถา อกฺขาสิ) วิมโล ภูริเมธโส
นิกฺกาโม นิพฺพุโต นาโค　　กิสฺส เหตุ มุสา ภเณ ฯ
ปหีนมลโมหสฺส　　มานมกฺขปฺปหายิโน
หนฺทาหํ กิตฺตยิสฺสามิ　　คิรํ วณฺณูปสญฺหิตํ ฯ
　　ตโมนุโท พุทฺโธ สมนฺตจกฺขุ
　　โลกนฺตคู สพฺพภวาติวตฺโต
　　อนาสโว สพฺพทุกฺขปฺปหาโน

สจฺจวฺหโย พฺรหฺมุปาสิโต เม ฯ
ทิโช ยถา กุพฺพนกํ ปหาย
พหุปฺผลํ กานนมาวเสยฺย
เอวมฺปหํ อปฺปทสฺเส ปหาย
มโหทธิ หํสริวชฺฌปตฺโต ฯ
เย เม ปุพฺเพ วิยากํสุ (หุรํ โคตมสาสนา)
อิจฺจาสิ อิติ ภวิสฺสติ สพฺพนฺตํ อิติหีติหํ
สพฺพนฺตํ ตกฺกวฑฺฒนํ
(นาหํ ตตฺถ อภิรมิ) ฯ
เอโก ตมนุทาสีโน ชุตีมา โส ปภงฺกโร
โคตโม ภูริปญฺญาโณ โคตโม ภูริเมธโส
โย เม ธมฺมมเทเสสิ สนฺทิฏฺฐิกมกาลิกํ
ตณฺหกฺขยมนีติกํ ยสฺส นตฺถิ อุปมา กฺวจิ ฯ
กินฺนุ ตมฺหา วิปฺปวสสิ มหุตฺตมปี พีงฺคิย
โคตมา ภูริปญฺญาณา โคตมา ภูริเมธสา
โย เต ธมฺมมเทเสสิ สนฺทิฏฺฐิกมกาลิกํ
ตณฺหกฺขยมนีติกํ ยสฺส นตฺถิ อุปมา กฺวจิ ฯ
นาหํ ตมฺหา วิปฺปวสามิ มหุตฺตมปี พฺราหฺมณ
โคตมา ภูริปญฺญาณา โคตมา ภูริเมธสา
โย เม ธมฺมมเทเสสิ สนฺทิฏฺฐิกมกาลิกํ

คณฺหกฺขยมนีติกํ　　ยสฺส นตฺถิ อุปมา กฺวจิ ฯ
ปสฺสามิ นํ มนสา จกฺขุนาว
รตฺตินฺทิวํ พฺราหฺมณ อปฺปมตฺโต
นมสฺสมาโน วิวสามิ รตฺตึ
เตเนว มญฺญามิ อวิปฺปวาสํ ฯ
สทฺธา จ ปีติ จ มโน สติ จ
นาเมนฺติ เม โคตมสาสนมฺหา
ยํ ยํ ทิสํ วชติ ภูริปญฺโญ
ส เตน เตเนว นโตหมสฺมิ ฯ
ชิณฺณสฺส เม ทุพฺพลถามกสฺส
เตเนว กาโย น ปเลติ คตฺถ
สงฺกปฺปยนฺตาย วชามิ นิจฺจํ
มโน หิ เม พฺราหฺมณ เตน ยุตฺโต ฯ
ปงฺเก (สยาโน) ปริผนฺทมาโน　ทีปา ทีปํ อุปฑฺฒวึ
อถทฺทสาสึ สมฺพุทฺธํ　　โอฆติณฺณมนาสวํ
ยถา อหุ วกฺกลิ มุตฺตสทฺโธ
ภทฺราวุโธ อาฬวิโคตโม จ
เอวเมว ตฺวมฺปิ ปมุญฺจสฺสุ สทฺธํ
คมิสฺสสิ ตฺวํ ปิงฺคิย มจฺจุเธยฺยสฺส ปารํ ฯ
เอส ภิยฺโย ปสีทามิ　　สุตฺวาน มุนิโน วโจ

วิวฏจฺฉโท สมฺพุทฺโธ อชิโต ปฏิภาณวา
อธิเทเว อภิญฺญาย สพฺพํ เวทิ ปโรวรํ
ปญฺหานนฺตกโร สตฺถา กงฺขีนํ ปฏิชานตํ
อตีหิรํ อสงฺกุปฺปํ ยสฺส นตฺถิ อุปมา กฺวจิ ฯ
อทฺธา คมิสฺสามิ น เมตฺถ กงฺขา
เอวํ มํ ธาเรหิ อธิมุตฺตจิตฺตนฺติ ฯ
ปารายนวคฺโค ปญฺจโม ฯ

สุตฺตนิปาเต สุตฺตุทฺทานํ

[๔๔๔] อุรโค ธนิโยปี จ ขคฺควิสาโณ กสิ
จุนฺโท ภโว ปุนเทว วสโล จ กรณีเยน จ
เหมวโต อถ ยกฺโข วิชยํ สุตฺตวรํ มุนิ ฯ
เสฏฺโฐ ปจฺจมกฏฺจปวโร วคฺโค
ทฺวาทสสุตฺตธโร สุวิภตฺโต
เทสิโต จกฺขุมตา วิมเลน
สุยฺยติ วคฺควโร อุรโคติ ฯ
รตนามคนฺโธ หิริมงฺคลนาโม
สูจิโลมกปีโต จ พฺราหฺมณธมฺโม
นาวา กิสีลอฏฺจาโน จ

ราหุโล จ ปุนปิ วงฺคีโส
สมฺมาปริพฺพาชนิโย จ ตตฺถ
ธมฺมิกสุตฺตวโร สุวิภตฺโต
จุทฺทสสุตฺตธโร ทุติยมฺหิ
จูฬวคฺควโรติ ตมาหุ ฯ
ปพฺพชฺชํ ปธานสุภาสิตนาโม
ปุรพาโส ปุนเรว มาโฆ จ
สภิยเกณิยเมว สตฺตนาโม
วาเสฏฺฐวโร โกกาลิโกปิ จ
นาพกสุตฺตวโร สุวิภตฺโต
ตํ อนุปสฺสี ตถา ปุนเทว
ทฺวาทสสุตฺตธโร ตติยมฺหิ
สุยฺยติ วคฺควโร มหานาโม ฯ
กามคุหฏฺฐกทุฏฺฐฏฺฐกนาโม
สุทฺธฏฺฐวโร ปรมฏฺฐกนาโม
ชราเมตฺติยสุตฺตวโร สุวิภตฺโต
ปสูรมาคนฺทิโย จ ปูรเภโท
กลหวิวาโท อุโภ วิยุหา จ
ตุวฏกอตฺถทณฺฑสาริปุตฺตา จ
โสฬสสุตฺตธโร จตุตฺถมฺหิ

อฏฺฐกวคฺควโรติ ตมาหุ ฯ
มคเธ ชนปเท รมณีเย
เทสฺวเร กตปุญฺญนิเวเส
ปาสาณกเจติยวเร สุวิภตฺเต
วสี ภควา คณเสฏฺโฐ
อุภยํ วา ปุณฺณสฺมาคตํ ยมฺหิ
ทฺวาทสโยชนิยา ปริสาย
โสพฺพพฺราหฺมณานํ กิร ปุฏฺโฐ
ปุจฺฉาย โสพฺพปญฺหกมฺมิยา
นิปฺปกาสยิ ธมฺมมทาสิ
อตฺถปกาสกพุทฺธชนปุณฺณ
ธมฺมมเทเสสิ ปรเขมชนิยํ
โลกหิตาย ชิโน ทิปทคฺโค ฯ
สุตฺตวรํ พหุธมฺมวิจิตฺรํ
สพฺพกิเลสโมจนเหตุ
เทสยิ สุตฺตวรํ ทิปทคฺโค ฯ
พุทฺธชนมตฺถปทสมยุตฺตํ
อกฺขรสณฺฐิตโอปมคาฬฺหํ
โลกวิจารณญาณปภคฺภ
เทสยิ สุตฺตวรํ ทิปทคฺโค ฯ

ราคมเล อมลํ วิมลคฺคํ
โทสมเล อมลํ วิมลคฺคํ
โมหมเล อมลํ วิมลคฺคํ
โลกวิจารณญาณปภคฺคํ
เทสยิ สุตฺตวรํ ทิปทคฺโค ฯ
เกฬสมเล อมลํ วิมลคฺคํ
ทุจฺจริตมเล อมลํ วิมลคฺคํ
โลกวิจารณญาณปภคฺคํ
เทสยิ สุตฺตวรํ ทิปทคฺโค ฯ
อาสวพนฺธนโยคกิเลสํ
นีวรณานิ จ ตีณิ จ มลานิ
ตสฺส กิเลสปโมจนเหตุ
เทสยิ สุตฺตวรํ ทิปทคฺโค ฯ
นิมฺมลสพฺพกิเลสปนูทนํ
ราควิราคมเนชมโสกํ
สนฺตปณีตสุทฺธทสฺธมฺมํ
เทสยิ สุตฺตวรํ ทิปทคฺโค ฯ
ราคญฺจ โทสญฺจ ภญฺชิตสนฺตํ
โยนิ จ ทุคฺคติปญฺจวิญฺญาณ
คณฺหาตตรตจฺเฉทนตาณปโมกฺขํ

เทสยิ สุตฺตวรํ ทิปทคฺโค ฯ
คมฺภีรทุทฺทสปณฺหนิปุณํ
ปณฺฑิตเวทนียนิปุณตฺถํ
โลกวิจารณญาณปภคฺคํ
เทสยิ สุตฺตวรํ ทิปทคฺโค ฯ
นวงฺคกุสุมธุวลเวภรณํ
อินฺทฺริยชฺฌานวิโมกฺขวิภตฺตํ
อฏฺฐงฺคิกมคฺควรํ วรยานํ
เทสยิ สุตฺตวรํ ทิปทคฺโค ฯ
โสมุปมํ วิมลํ ปริสุทฺธํ
อณฺณวมุปมา รตนสุจิตฺตํ
ปุปฺผสมํ รวิมูปมเตชํ
เทสยิ สุตฺตวรํ ทิปทคฺโค ฯ
เขมสิวํ สุขสีตลสนฺตํ
มจฺจุตฺตาณปรมตฺถํ
ตสฺส สุนิพฺพุตทสฺสนเหตุ
เทสยิ สุตฺตวรํ ทิปทคฺโค ฯ
สุตฺตนิปาโต นิฏฺฐิโต ฯ

ปทานุกฺกโม

ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก	
๓๖/๗๐	อกกฺกสํ	๘๗/๑๒๕	อกุสฺลา
๔๔/๗๙	อกฺกุโล	๒๗๐/๒๙๘	อคฺคปฺปสาทา
๒๗/๔๕	อกฺโกเรน	๕๘/๙๓	อฆมูลํ
๗๕/๑๑๒	อกฺโกโส	๕๘/๙๓	อฆาวิโน
๓๐/๕๑	อกฺขาตาโร	๒๒/๓๗	อจฺจนฺตทุสฺสีลฺยํ
๓๐/๕๑	อกฺขาโต	๗๖/๑๑๒	อจโล
๒๔๑/๒๗๑	อกฺเขยฺยํ	๙/๑๒	อโจรหรโณ
๒๔๑/๒๗๑	อกฺเขยฺยสณฺฐิโน	๒๙๖/๓๓๓	อฉมฺภี
๑๗/๒๘	อกตญฺญู	๓๓/๕๘	อกุสคฺคโห
๒๔/๓๙	อกรณํ	๔/๓	อชฺฌตฺติกานิ
๘๘/๑๒๖	อกสิรตาภี	๗๘/๑๑๔	อชฺฌาจิณฺโณ
๑๐๗/๑๔๑	อการกา	๓๑๕/๓๗๒	อชฺเฌนกุฏุ
๓๑/๕๔	อกิจฺจํ	๙/๑๒	อเชยฺโย
๘๘/๑๒๖	อกิจฺฉตาภี	๘๔/๑๒๑	อญฺญตาภาวี
๒๗/๔๔	อกิญฺจนํ	๑๕/๒๔	อญฺญา
๒๒๘/๒๖๔	อกุสลมูลานิ	๒๖๖/๒๙๓	อญฺญาณกรณา
๒๖๖/๒๙๓	อกุสลวิตกฺกา	๒๔๐/๒๗๑	อญฺญาตาวินฺทฺริยํ

ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก	
๑๑๘/๑๕๕	อญฺญาปฏิเวโธ	๓/๒	อนุคำ
๒๕๐/๒๗๑	อญฺญินฺทฺริยํ	๑๔/๒๑	อนุตโก
๓/๒	อฏฺฐิมิญฺชำ	๓/๒	อนุตคุณำ
๓/๒	อฏฺฐี	๓๐/๕๒	อนุตฺตา
๑๐/๑๓	อณุกถูลา	๑๘/๒๘	อนุตฺถปทสญฺหิตา
๒๒/๓๖	อตฺตชำ	๑๐/๑๓	อนุติมานี
๑๑๗/๑๕๔	อตฺตภาวา	๒๖๖/๒๘๓	อนุธกรณา
๒๒/๓๖	อตฺตสมฺภวำ	๒๓/๓๘	อนุธภูโต
๖/๔	อตฺตสมฺมาปณิธิ	๑๓/๒๐	อนนุวาหตเจตโส
๒๒/๓๖	อตฺตา	๑๐/๑๓	อนนุคิทฺโธ
๒๐๙/๒๔๘	อตปนียา	๓๔/๖๒	อนเปชิโน
๑๔/๒๑	อติตฺตำ	๑๑๖/๑๕๒	อนวกาโส
๒๘/๔๗	อติโรนจาริน	๖/๔	อนวชฺชานิ
๒๔๑/๒๗๑	อทฺธา	๑๓/๒๐	อนวฏฺฐิตจิตฺตสฺส
๒/๑	อทินนาทานา	๑๓/๒๐	อนวสฺสุตจิตฺตสฺส
๑๐/๑๔	อโธ	๑๐/๑๓	อนวเสสา
๒๘/๔๖	อนงฺคโณ	๖/๔	อนากุลา
๒๔๐/๒๗๑	อนญฺญตญฺญสฺสา— มีตินฺทฺริยำ	๒๑๒/๒๕๐	อนาคามี
		๒๕/๔๑	อนาตุรา

ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก	
๒๑๒/๒๕๑	อนาทโร	๑๕๔/๒๐๓	อนุปุพฺพวิหารี
๓๔/๖๓	อนาทาโน	๑๑๘/๑๕๕	อนุปุพฺพสิกฺขา
๑๑/๑๖	อนิกฺกสาโว	๖๕/๑๐๑	อนุพฺพิคฺโค
๓๐/๕๑	อนิจฺจา	๖๕/๑๐๑	อนุสฺสงฺกี
๑๗/๒๗	อนิมิคฺโต	๓๔/๖๓	อนูปลิคฺโต
๘๔/๑๒๒	อนิสฺสฏฺา	๗๕/๑๑๒	อเนโช
๓๑/๕๔	อนีโฆ	๘๓/๑๒๑	อโนกสารี
๙/๑๒	อนุคามิโก	๒๑๒/๒๕๑	อโนปปุบฺพี
๓๐/๕๒	อนุฏฺหาโน	๒๖/๔๔	อปฏิพทฺธจิตฺโต
๗/๘	อนุตฺตโร	๑๖/๒๖	อปฺปกา
๖๕/๑๐๑	อนุตฺราสี	๑๐/๑๓	อปฺปกิจฺโจ
๒๔/๔๐	อนุปฆาโต	๑๐/๑๓	อปฺปคพฺโภ
๒๔/๔๐	อนุปวาโท	๑๖๗/๒๑๓	อปฺปฏิโมธ
๑๑/๑๕	อนุปายินี	๗/๕	อปฺปมตฺตา
๑๑๘/๑๕๕	อนุปุพฺพกิริยา	๑๒/๑๘	อปฺปมาโท
๑๑๗/๑๕๒	อนุปุพฺพนิโน	๒๔/๔๐	อปฺปสฺสาทา
๑๑๘/๑๕๕	อนุปุพฺพปฏิปทา	๘๘/๑๒๖	อปฺปีจฺฉกถา
๑๑๗/๑๕๒	อนุปุพฺพปพฺภาโร	๑๐๑/๑๓๗	อปฺปีจฺโฉ
๑๑๗/๑๕๒	อนุปุพฺพโปโณ	๓๓/๕๘	อปฺโปสฺสุกฺโก

ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก	
๑๐/๑๓	อปริมาณํ	๒๘๐/๓๐๙	อยชี
๓๕/๖๒	อเปกฺขา	๓๒๐/๓๗๙	อรตี
๑๑๗/๑๕๕	อพฺภูตธมฺมา	๕/๓	อรหา
๕๑/๘๖	อพฺยาปชฺชํ	๖/๔	อริยสจฺจานทสฺสนํ
๒๖๗/๒๙๔	อพฺยาปาทวิตกฺโก	๔/๓	อริยสจฺจานิ
๒/๑	อพฺรหฺมจริยา	๔/๓	อริโย
๗/๘	อภพฺพตา	๒๒๙/๒๖๕	อรูปธาตุ
๕/๓	อภิกฺกนฺตวณฺณา	๑๔๓/๑๙๓	อรูปสญฺญี
๖๔/๙๙	อภิกฺขณํ	๕๘/๙๒	อลฺลเกสา
๓๖/๗๑	อภิญฺญา	๕๘/๙๒	อลฺลวตฺถา
๓๒๘/๓๙๐	อภิณฺหสํวาสา	๓๐/๕๒	อลโส
๑๘/๒๙	อภิวาทนา	๒๙๖/๓๓๘	อลีนจิตฺโต
๖๕/๑๐๑	อภีโต	๒๘/๔๗	อวิชฺชา
๓๒/๕๕	อภูตวาที	๒๓๔/๒๖๗	อวิชฺชาสโว
๒๘๐/๓๐๙	อมจฺฉรี	๑๑๓/๑๔๘	อวินิปาตธมฺโม
๑๒/๑๘	อมตํ	๓๖/๖๙	อวิรุทฺธํ
๑๑/๑๖	อมตฺตญฺญุ	๗/๘	อวิรุพฺหิณฺหทา
๓๖/๗๐	อมโตคธ	๒๖๗/๒๙๔	อวิหิสาวิตกฺโก
๗๘/๑๑๔	อมโม	๑๐/๑๔	อเวรํ

ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก	
๒๘/๗๔	อสฺชฺฌายมลา	๘๔/๑๒๒	อเสสวิราคนิโรโธ
๓๒/๕๕	อสญฺญตา	๒๑๒/๒๕๑	อหิริโก
๑๖/๒๕	อสตึ	๒๗/๔๕	อหึสกา
๓๔/๖๓	อสนฺตาสึ	๒๙/๕๐	อหึสา
๑๐/๑๔	อสปตฺตึ	๓๔/๖๑	อากงฺขึ
๑๖/๒๕	อสพฺภา	๖/๓	อากงฺขมานา
๗/๖	อสมฺปกมฺปิโย	๙๗/๑๓๔	อากิญฺโญ
๙๐/๑๒๙	อสมฺปชานา	๓๕/๖๖	อาจารกุสโล
๑๐/๑๔	อสมฺพาธึ	๒๐/๓๔	อาตาปีโน
๕๑/๘๖	อสฺมิมานสฺส	๒๑/๓๕	อาตุรึ
๑๗/๒๗	อสฺสทฺโธ	๑๖/๒๖	อาทานปฏินิสฺสคฺเค
๓๗๕/๔๔๑	อสฺสรถนึ	๙/๑๒	อาธิปจฺจึ
๘๓/๑๓๙	อสฺสลิปฺปึ	๒๖๔/๒๙๒	อานาปานสฺสติ
๘๘/๑๒๖	อสฺสคฺคกถา	๗๕/๑๑๐	อาเนญฺเชน
๖๒/๙๘	อสาตึ	๙/๑๑	อาปทาสุ
๘๓/๑๒๑	อสิปฺปชีวึ	๒๗๘/๓๐๕	อามิสทานึ
๓๔/๖๒	อสุภึ	๔/๓	อายตนานิ
๒๖๔/๒๙๓	อสุภานุปสฺสึ	๑๘/๒๙	อายุ
๖/๓	อเสวนา	๒๔/๔๐	อาโยโค

ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก	
๖/๔	อารตี	๒๐/๓๓	อุกฺกุฏิกปฺปธานํ
๑๑/๑๖	อารทฺธวีริยํ	๓๖/๖๙	อุกฺขิตฺตปติฏฺ
๒๘/๔๙	อารา	๑๙/๓๐	อุจฺจโย
๒๕/๔๒	อาโรคฺยปรมา	๒/๒	อุจฺจาสยนมหาสยนา
๒๗๐/๒๙๘	อาฬยสมุคฺฆาโต	๑๐/๑๓	อุชุ
๓๐/๕๒	อาฬสิยํ	๖๕/๑๐๑	อุฏฺราสี
๒๘๔/๓๑๒	อาโลกกรา	๑๑๒/๑๔๗	อุทคฺคจิตฺตา
๒๘/๔๙	อาสวกฺขยา	๒๖/๔๔	อุทฺธโส
๒๗/๔๕	อาสวา	๑๘/๓๐	อุทยพฺพยํ
๓๖/๗๐	อาสา	๓/๒	อุทริยํ
๒๘๖/๓๑๔	อาหุเนยฺยา	๓๘/๗๓	อุทานํ
๓๗๕/๔๔๑	อิตฺถิรตนํ	๑๐๗/๑๔๒	อุทิรติ
๑๑๘/๑๕๘	อิทฺธิปฺปาทา	๙๐/๑๒๙	อุนฺนพา
๒๔๐/๒๗๑	อินฺทฺริยานิ	๒๙๖/๓๓๕	อุปฺปทโว
๙/๑๒	อิสฺสริยํ	๓๙๒/๔๗๔	อุปธินิทานา
๑๕/๒๔	อิสฺสา	๑๕๗/๒๐๕	อุปธิพนฺธโน
๒๙/๕๐	อิสฺสุกี	๓๐๖/๓๔๙	อุปนาหี
๒๙๐/๓๓๕	อีติ	๒๐/๓๓	อุปสคฺคํ
๒๘๔/๓๑๒	อุกฺกาธารา	๒๕/๔๒	อุปสนฺโต

ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก	
๓๘/๗๓	อุปาทานปจฺจยา	๑๔๔/๑๘๔	กฏสิวฑฺฒนา
๓๘/๗๓	อุปาทานำ	๖/๔	กตญฺญุตา
๖๕/๑๐๑	อุพฺพิคฺโค	๒๗/๔๕	กตริยำ
๘๘/๑๒๘	อุพฺพิตาปา	๔๓/๗๘	กปณวิสิขา
๔๖/๘๑	อุมฺมุชฺชนฺติ	๑๕/๒๓	กมฺมำ
๒๘/๔๖	อุยฺโยคมุเข	๖/๔	กมฺมนฺตา
๖๕/๑๐๑	อุสฺสงฺกี	๘/๑๐	กมฺมปจฺจยา
๓๑/๕๕	เอกเสยฺยำ	๑๐/๑๓	กรณียมตฺถกุสเลน
๓๑/๕๕	เอกาสนำ	๓/๒	กริตฺวำ
๒๗๒/๓๐๑	เอชานุโค	๑๘๕/๒๓๗	กตฺยาณมิตฺโต
๖/๓	เอตมฺมงฺคลมุตฺตมำ	๔๑๘/๕๐๒	กถหา
๒๓๒/๒๖๖	เอสนา	๘๓/๑๑๘	กาพฺยสิปฺปำ
๓๕/๖๕	โอฆติณฺโณ	๗๐/๑๐๗	กามกณฺฏโก
๑๒/๑๘	โอโฆ	๑๖/๒๖	กามกามา
๒๒๐/๒๕๗	โอตฺตปฺปำ	๒๓๖/๒๖๘	กามคณหา
๒๘๔/๓๑๒	โอภาสกรา	๑๕๐/๒๐๐	กามนฺธา
๔๖/๘๑	โอสิญฺจนฺติ	๑๓/๑๘	กามนิปาติโน
๓๘/๗๔	กงฺขา	๒๕๐/๒๗๘	กามนิสฺสรณำ
๑๔๔/๑๘๔	กฏสิโย	๗๐/๑๐๗	กามปงฺโก

ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก	
๒๗๖/๓๐๓	กามโยคยุตฺโต	๒๔/๓๙	กุสลสฺสูปสมฺปทา
๒๗๖/๓๐๓	กามโยควิสํยุตฺโต	๑๖๘/๒๑๕	กุสโล
๑๒/๑๘	กามรติสนฺถวํ	๑๑/๑๖	กุสีตํ
๘๗/๑๒๕	กามวิตกฺโก	๒๘๘/๓๓๕	กุหา
๕๒/๘๗	กามสุขํ	๓/๒	เกสา
๒๔/๔๐	กามา	๓๐๔/๓๔๖	โกธปญฺญาโณ
๒๓๕/๒๖๘	กามาสโว	๑๘๘/๒๓๔	โกธมกฺขา
๒๓๓/๒๖๗	กาเมสนา	๖๕/๑๐๑	โกปา
๒๗๕/๓๐๒	กามูปปตฺติโย	๓๒/๕๗	ขโณ
๗๗/๑๑๓	กายคตา	๖/๔	ขนฺติ
๒๔๒/๒๗๒	กายทุจฺจริตํ	๓๖/๖๘	ขนฺติพลํ
๒๗/๔๕	กายปฺปโกปํ	๒๕/๔๒	ขนฺธาทิสา
๒๔๕/๒๗๓	กายโมเนยฺยํ	๔๑๐/๔๘๗	ขิโล
๒๔๔/๒๗๓	กายโสเจยฺยํ	๘๓/๑๑๙	เขตฺตวิชฺชาสิปฺปํ
๓๑/๕๔	กิจฺจํ	๘๓/๑๑๙	คณนาสิปฺปํ
๒๔/๓๙	กิจฺโจ	๑๘๖/๒๓๒	คนฺถา
๓๘๗/๔๖๓	กิพฺพิสตฺถารี	๓๓๓/๔๐๑	คนฺธา
๓/๒	กิโลมกา	๓๗๕/๔๕๑	คหปติรตนํ
๑๕๐/๒๐๐	กุมฺมินามุเข	๒๘/๔๘	คโห

ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก	
๖/๔	คารโว	๓๘/๗๓	ตณฺหาปจฺจยา
๒๗๒/๓๐๑	คิทฺโธ	๑๙๓/๒๓๖	ตณฺหาสงฺโยชนํ
๓๗๕/๔๔๑	จกฺกรตนํ	๒๘๕/๓๑๓	ตณฺหุปฺปาทา
๒๓๙/๒๗๐	จกฺขุนิ	๒๔/๔๐	ตโป
๑๓/๑๙	จปลํ	๑๐/๑๓	ตสา
๒๖๑/๒๘๙	จวนธมฺโม	๑๑๗/๑๕๔	ติมิ
๓๑๑/๓๖๑	จาโค	๑๑๗/๑๕๔	ติมิงฺคโล
๑๓/๑๙	จิตฺตํ	๑๑๗/๑๕๔	ติมิติมิงฺคโล
๑๓๘/๑๘๒	ชจฺจนฺธา	๒๔/๔๐	ติ๎ติกฺขา
๓๐๖/๓๕๒	ชจฺจา	๒๘๘/๓๑๕	ถทฺธา
๓๘/๗๓	ชรามรณํ	๓๑๕/๓๗๓	ถมฺโภ
๑๑๗/๑๕๔	ชาครูปํ	๑๐/๑๓	ถาวรา
๓๘/๗๓	ชาติ	๒๙๒/๓๑๙	ถินมิทฺธํ
๓๔/๖๑	ชาติชรูปคา	๓๑๕/๓๗๒	เถยฺยํ
๓๙/๗๔	ชาตินิโรโธ	๘/๑๐	ทกฺขิณา
๓๘/๗๓	ชาติปจฺจยา	๒๙/๕๐	ทโม
๑๐๙/๑๔๓	ชาติสังสาโร	๔๓/๗๘	ทฏฺฐวิฺญา
๒๔/๓๙	ฌานปสุตา	๒๗๐/๒๙๙	ทาตา
๓๔/๖๐	ตณฺหา	๑๑๒/๑๔๑	ทานกถํ

ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก	
๒๓๙/๒๗๐	ทิพฺพจกฺขุ	๑๕๓/๒๐๒	ธิติ
๒๕/๔๒	ทุกฺขา	๓๘/๗๓	นชฺชา
๒๘/๕๗	ทุจฺจริตํ	๓๑๕/๓๗๓	นตฺถิกทิฏฺฐี
๒๗๓/๓๐๑	โทสกฺขิ	๗/๘	นวํ
๒๘/๕๘	โทสโม	๓/๒	นฺหารุ
๒๒๘/๒๖๔	โทโส	๓๙/๗๕	นามรูปนิโรโธ
๘๓/๑๑๙	ธนุสฺปฺปํ	๓๑๕/๓๗๒	นิกฺกี
๓๐๔/๓๔๖	ธมฺมกาโม	๘๔/๑๒๒	นิพฺพานํ
๓๗๗/๔๔๔	ธมฺมจกฺกํ	๑๕/๒๔	นิพฺพานคามินี
๒๘๐/๓๐๘	ธมฺมชา	๗๘/๑๑๔	นิราโส
๓๔/๖๓	ธมฺมทานํ	๒๒๙/๒๖๕	นิโรธธาตุ
๒๘๐/๓๐๘	ธมฺมทายาทา	๖/๔	นิวาโต
๒๑๗/๒๕๕	ธมฺมเทสนา	๒๖๗/๒๙๔	เนกฺขมฺมวิตกฺโก
๓๐๔/๓๔๖	ธมฺมเทสฺสี	๘๘/๑๒๖	ปญฺญากถา
๒๘๐/๓๐๘	ธมฺมนิมฺมิตา	๒๓๙/๒๗๐	ปญฺญาจกฺขุ
๒๗๘/๓๐๕	ธมฺมสวิภาโค	๒๒๔/๒๖๐	ปญฺญุตฺตรา
๑๑/๑๕	ธมฺมา	๒๙๓/๓๒๑	ปฏิปทา
๒๗๘/๓๐๕	ธมฺมานุคฺคโห	๑๐/๑๓	ปฏิฆสญฺญา
๒๒๙/๒๖๕	ธาตุโย	๑๕๓/๒๐๒	ปปญฺจา

ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก	
๓/๒	ปปฺผาลึ	๖/๓	ปูชา
๓๕๔/๔๐๕	ปพฺพชฺชา	๔๓/๗๘	เปสการวิลีขา
๑๒/๑๘	ปมตฺตา	๑๓/๑๙	ผนฺทนึ
๑๒/๑๘	ปมาโท	๒๐/๓๒	ผรุสึ
๓๑๕/๓๗๒	ปรทารเสวนา	๘๓/๑๑๙	ผรุสิปฺปึ
๕๘/๙๓	ปริชุนฺนา	๓๙/๗๔	ผสฺสนิโรโธ
๓๗๕/๔๔๑	ปริณายกรตนเมว	๓๘/๗๓	ผสฺสปจฺจยา
๑๗/๒๗	ปริพาโห	๓๓๓/๔๐๑	ผสฺสา
๑๑๗/๑๕๔	ปวาฬึ	๓๘/๗๓	ผสฺโส
๘๘/๑๒๖	ปวิเวกกถา	๘๗/๑๒๕	พฺยาปาทวิตกฺโก
๑๗๙/๒๒๙	ปาฏิโภโค	๒๙๒/๓๑๙	พฺยาปาโท
๓๑๕/๓๗๒	ปาณาติปาโต	๑๐/๑๓	พฺยาโรสนา
๓๐๖/๓๔๙	ปาปมกฺขี	๒๓๒/๒๖๖	พฺรหฺมจริเยสนา
๓/๒	ปีตกึ	๑๑๘/๑๕๘	พลานิ
๓/๒	ปีหกึ	๑๑๘/๑๕๘	โพชฺฌงฺคา
๔๔๓/๕๕๓	ปีติ	๒๓๖/๒๖๘	ภวตณฺหา
๒๐๕/๒๔๔	ปุญฺญกิริยาวตฺถูนิ	๓๙/๗๔	ภวนิโรโธ
๑๘/๒๙	ปุญฺญเปกฺโข	๓๘/๗๓	ภวปจฺจยา
๗/๘	ปุราณึ	๒๗๖/๓๐๓	ภวโยคยุตฺโต

ปพฺเพ/อปรา		ปพฺเพ/อปรา	
๒๗๖/๓๐๓	ภวโยควิสํยุตฺโต	๒๓๙/๒๗๐	มจฺฉกฺขู
๒๓๔/๒๖๗	ภวาสโว	๑๔๒/๑๙๓	มานคนฺถา
๒๓๒/๒๖๖	ภเวสนา	๗๘/๑๓๔	มาโน
๓๘/๗๓	ภโว	๗๘/๑๓๔	มายา
๑๙๘/๒๓๙	มกุโฏ	๑๓/๑๙	มารเธยฺยํ
๒๐๔/๒๔๔	มจฺเฉรมลํ	๑๓/๒๐	มารพนฺธนา
๑๑๗/๑๕๔	มณิ	๑๓/๒๐	มิจฺฉาปณิหิตํ
๓๗๕/๔๔๑	มณิรตนํ	๑๑๗/๑๕๔	มุตฺตา
๓๑๕/๓๗๓	มโท	๘๓/๑๑๙	มุทฺธาสิปฺปํ
๒๘/๔๗	มนฺตา	๓๑๕/๓๗๒	มุสาวาโท
๑๑๒/๑๔๖	มนุสฺสกปโณ	๒๓๗/๒๖๙	มูลธาตุ
๑๑๒/๑๔๖	มนุสฺสทลิทฺโท	๒๔๕/๒๗๓	โมเนยฺยานิ
๑๑๒/๑๔๖	มนุสฺสวราโก	๑๙๘/๒๓๙	โมหกามา
๒๔๕/๒๗๓	มโนโมเนยฺยํ	๑๙๘/๒๓๙	โมหโกธา
๒๔๔/๒๗๓	มโนโสเจยฺยํ	๒๗๓/๓๐๑	โมหคฺคิ
๑๑๗/๑๕๔	มสารคลฺโล	๒๒๘/๒๖๔	โมโห
๑๑๗/๑๕๓	มหานทิโย	๒๗๐/๒๙๙	ยโส
๓๙๓/๔๗๕	มหาโมโห	๑๑๗/๑๕๔	รชตํ
๑๑๗/๑๕๓	มหาสมุทฺโท	๓๒๐/๓๗๙	รตี

ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก	
๘๓/๑๓๙	รถสิปฺปํ	๘๙/๑๒๘	วิตกฺกา
๓๓๓/๔๐๑	รสา	๓๐๖/๓๕๐	วิปนฺนทิฏฺฐี
๒๗๓/๓๐๑	ราคคฺคิ	๘๔/๑๒๒	วิปริณามธมฺมา
๒๒๙/๒๖๕	รูปธาตุ	๒๓๖/๒๖๘	วิภวตณฺหา
๓๓๓/๔๐๑	รูปา	๘๘/๑๒๖	วิมุตฺติกถา
๓๐๖/๓๕๑	โรสโก	๘๘/๑๒๖	วิมุตฺติญาณทสฺสนกถา
๒๘๘/๓๑๕	ลปา	๒๒๔/๒๖๐	วิมุตฺติสารา
๑๕/๒๔	ลาภูปนิสา	๘๘/๑๒๖	วิริยารมฺภกถา
๘๓/๑๓๙	เลขาสิปฺปํ	๔๑๘/๕๐๒	วิวาทา
๘๓/๑๓๙	โลกายตนสิปฺปํ	๒๑๖/๒๕๓	วิเวโก
๒๒๘/๒๖๔	โลโภ	๘๗/๑๒๕	วิหึสาวิตกฺโก
๑๑๗/๑๕๔	โลหิตงฺโค	๓๘/๗๓	เวทนา
๓๑๕/๓๗๒	วญฺจนานิ	๓๘/๗๓	เวทนาปจฺจยา
๓๑๕/๓๗๒	วธเฉทพนฺธนํ	๒/๑	เวรมณี
๗๕/๑๑๒	วโธ	๑๑๗/๑๕๔	เวพฺรโย
๓๐๖/๓๕๑	วสีสารโม	๒๐๖/๒๔๗	สงฺขายาสํ
๓๐๖/๓๕๐	วสีโส	๗/๗	สกฺกายทิฏฺฐี
๒๙๒/๓๑๙	วิจิกิจฺฉา	๑๑๒/๑๔๖	สคฺคกถํ
๒๒๗/๒๖๔	วิชฺชา	๓๒/๕๖	สงฺกสฺสรํ

ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก	
๘๓/๑๑๙	สงฺขานสิปฺปํ	๑๑๘/๑๕๘	สมฺมปฺปธานา
๓๙/๗๕	สงฺขารนิโรโธ	๑๓/๒๐	สมฺมาปณิหิตํ
๓๘/๗๓	สงฺขารปจฺจยา	๘๘/๑๒๖	สมาธิกถา
๓๘/๗๓	สงฺขารา	๓๑/๕๕	สมานสังวาโส
๑๓๗/๑๕๕	สงฺโฆ	๒๑๘/๒๕๕	สมาปตฺติยา
๒๓/๓๘	สงฺโค	๒๕/๔๐	สรณมุตฺตมํ
๑๙๖/๒๓๗	สงฺฆเภโท	๒๐๖/๒๔๗	สวิฆาตํ
๓๑๓/๓๖๐	สจฺจํ	๓๙/๗๕	สพายตนนิโรโธ
๒๕/๓๙	สจิตฺตปริโยทปนํ	๓๘/๗๓	สพายตนปจฺจยา
๒๙/๕๐	สญฺญโม	๓๘/๗๓	สพายตนํ
๓๐๖/๓๕๑	สโรโส	๒๐๕/๒๔๕	สโยชนา
๒๒๔/๒๖๐	สตาธิปเตยฺยา	๒๔/๔๐	สวโร
๗๗/๑๑๓	สติ	๒๕/๔๒	สวาโส
๑๑๘/๑๕๘	สติปฏฺฐานา	๒๕๖/๒๘๔	สสกฺกา
๓๓๓/๔๐๑	สทฺทา	๑๙๗/๒๓๘	สามคฺคี
๘๘/๑๒๖	สนฺตุฏฺฐิกถา	๑๑๒/๑๔๗	สามุกฺกสิกา
๒๕/๔๒	สนฺตุฏฺฐีปรมํ	๓๕๙/๔๑๙	สารมฺภา
๒๕/๔๒	สนฺนิวาโส	๒๘๖/๓๑๓	สาหุเนยฺยานิ
๒๐๖/๒๔๗	สปริพาหํ	๒๒๔/๒๖๐	สิกฺขานิสังสา

ปพฺเพ/องฺเก	
๒๘๘/๓๑๕	ลิงฺคี
๑๑๗/๑๕๔	ลีลา
๘๘/๑๒๖	ลีลกถา
๗/๗	ลีลพฺพตำ
๒๓๗/๒๖๙	ลีลสมาธิปญฺญา
๒๓๘/๒๗๐	ลุขินฺทฺริยำ
๖/๓	เลวนา
๓๘/๗๓	โลกปริเทวทุกฺขโทมนสฺ-ลุปายาสา

ปพฺเพ/องฺเก	
๒๖/๔๓	โลโก
๒๔๔/๒๗๓	โลเจยฺยานิ
๖/๔	โลวจสฺสตา
๓๗๕/๔๔๑	หตฺถิรตนำ
๘๓/๑๑๙	หตฺถิสิปฺปำ
๒๒๐/๒๕๗	หิริโอตฺตปฺปำ

อสาธารณนามานิ

ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก	
๓๒๙/๓๙๑	อคฺคาพเว เจติเย	๓๗๖/๔๖๑	อหโห นิรโย
๓๐๕/๓๔๙	อคฺคิกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ	๗๑/๑๐๗	อานนฺโท (เถโร)
๑๑๗/๑๕๓	อจิรวตี (นที)	๓๗๓/๔๓๗	อาปณฺ นาม องฺคุตฺตราปนฺ นิคโม
๔๔/๗๙	อชกลาปเก (เจติเย)	๓๑๐/๓๕๙	อาพวโก ยกฺโข
๔๔/๗๙	อชกลาปโก ยกฺโข	๓๑๐/๓๕๙	อาพวิยํ (นคเร)
๓๖๔/๔๒๖	อชิโต เกสกมฺพโล	๕๕/๙๐	อิจฺฉานงฺคลโก อุปาสโก
๔๒๔/๕๒๗	อชิโต มาณโว	๓๘๑/๔๕๐	อิจฺฉานงฺคลวนสณฺเฑ
๑๕๒/๒๐๑	อญฺญาตโกณฺฑญฺโญ (เถโร)	๓๘๑/๔๕๐	อิจฺฉานงฺคเล (วิหาเร)
		๔๒๔/๕๒๗	อุทโย (มาณโว)
๓๗๖/๔๖๑	อฏโฏ นิรโย	๑๒๗/๑๗๐	อุเทนํ เจติยํ
๕/๓	อนาถปิณฺฑิกสฺส (คหปติโน)	๓๗๖/๔๖๑	อุปฺปลโก นิรโย
๖๔/๘๙	อนุปิยายํ (นคเร)	๔๒๔/๕๒๗	อุปสีโว (มาณโว)
๔๒/๗๗	อนุรุทฺโธ (เถโร)	๑๐๙/๑๔๓	อุปเสโน วงฺคนฺตปุตฺโต
๓๗๖/๔๖๑	อพฺพุโท นิรโย	๓๗/๗๓	อุรุเวลายํ (ปเทเส)
๓๗๖/๔๖๑	อพโพ นิรโย	๒๙๗/๓๔๐	เอกนาฬายํ พฺราหฺมณคาเม
๖๔/๘๙	อมฺพวเน		

ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก	
๓๓๓/๓๙๙	เอราวโณ	๓๖๑/๔๒๐	คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต
๑๒๓/๑๖๖	กงฺขาเรวโต เถโร	๑๒๗/๑๗๐	โคตมกํ เจติยํ
๙๓/๑๓๑	กโปตกนฺทรายํ วิหาเร	๑๕๕/๒๐๓	โคตโม
๒๙๗/๓๔๐	กสิภารทฺวาโช	๙๗/๑๓๔	โฆสิตาราเม
	พฺราหฺมโณ	๓๘๑/๔๕๐	จงฺกี พฺราหฺมโณ
๑๖๖/๒๑๒	กุกุฏานทิ์	๘๕/๑๒๓	จาลิกายํ
๕๙/๙๓	กุณฺฑิฏฺฐานวเน	๘๕/๑๒๓	จาลิเก
๕๙/๙๓	กุณฺฑิยายํ วิหาเร	๑๖๖/๒๑๓	จุนฺทโก (เถโร)
๓๗๖/๔๖๑	กุมฺโท นิรโย	๑๖๒/๒๐๗	จุนฺโท กมฺมารปุตฺโต
๓๓๓/๔๐๐	กุเวโร	๑๒๖/๑๖๗	จูฬปนฺถโก
๙๐/๑๒๙	กุสินารายํ (นคเร)		(เถโร)
๓๗๓/๔๓๗	เกณิโย ชฏิโล	๔๒๔/๕๒๗	ชตุกณฺณิ์
๓๗๔/๔๕๗	โกกาลิโก ภิกฺขุ	๓๗๑/๔๕๐	ชาณุสฺโสณิ
๘๔/๑๒๓	โกลิโต		พฺราหฺมโณ
๙๗/๑๓๓	โกสมฺพิยํ (นคเร)	๕/๓	เชตวเน (วิหาเร)
๓๑๙/๓๗๗	ขโร ยกฺโข	๓๗๑/๔๕๐	ตารุกฺโข พฺราหฺมโณ
๑๑๗/๑๕๓	คงฺคา (นที์)	๔๒๔/๕๒๗	ติสฺสเมตฺเตยฺโย
๔๖/๘๐	คยายํ	๔๒๔/๕๒๗	โตเทยฺย-กปฺปา
๔๖/๘๐	คยาสีเส	๓๗๑/๔๕๐	โตเทยฺยพฺราหฺมโณ

ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก	
๑๕๕/๒๐๓	ภูนำ นาม มฤถานำ พฺราหฺมณคาโม	๙๘/๑๓๔	ปาถิเถยฺยเก
		๑๒๖/๒๐๘	ปาวา (นครำ)
๒๙๗/๓๔๐	ทกฺขิณาคิริสุมิ	๑๒๗/๑๗๐	ปาวาถำ เจติยำ
๑๗๗/๒๒๖	ทพฺโพ มลฺลปุตฺโต	๔๔๑/๕๕๐	ปาสาณเจติเย
๑๒๔/๑๖๗	เทวทตฺโต	๔๒๔/๕๒๗	บิงฺคิโย
๓๓๒/๓๙๘	ธมฺมิโก อุปาสโก	๑๐๐/๑๓๖	บิณฺโฑลภารทฺวาโช (เถโร)
๔๒๔/๕๒๗	โธตโก		
๔๒/๗๗	นนฺโท (เถโร)	๗๘/๑๑๓	บิลินฺทวจฺโฉ (เถโร)
๔๒๔/๕๒๗	นนฺโท (มาณโว)	๓๘๖/๔๖๑	ปุณฺณทาโส นิรโย
๑๗๕/๒๒๒	นาคสมาโล (เถโร)	๔๒๔/๕๒๗	ปุณฺณโก
๓๖๔/๔๒๖	นิคนฺโถ นาฏปุตฺโต	๖๓/๘๘	ปุพฺพาราเม
๓๒๙/๓๙๑	นิโครฺธกปฺโป นาม เถโร	๓๖๔/๔๒๖	ปูรโณ กสฺสโป
		๓๘๑/๔๕๐	โปกฺขรสาติ พฺราหฺมโณ
๓๘๖/๔๖๑	นิรพฺพุโท นิรโย	๔๒๔/๕๒๗	โปสาโล
๓๗/๗๓	เนรญฺชราย	๑๒๗/๑๗๐	พหุปุตฺตำ เจติยำ
๓๖๔/๔๒๖	ปกุทฺโธ กจฺจายโน	๔๒๔/๕๒๔	พาวรี
๓๘๖/๔๖๑	ปทุโม นิรโย	๔๗/๘๑	พาหิโย ทารุจีริโย
๕๒/๘๗	ปเสนทิ โกสโล	๕๒/๘๗	พิมฺพิสาโร
๑๖๙/๒๑๕	ปาฏลิคาโม	๕/๓	ภควา

ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก	
๖๔/๘๘	ภทฺทิโย กาพิโคธาย-ปุตฺโต	๔๒๔/๕๒๗	เมฑฺฑกู
๔๒๔/๕๒๗	ภทฺราวุโธ	๔๒๔/๕๒๗	โมฆราชา
๓๘๑/๔๕๐	ภารทฺวาโช มาณโว	๑๑๗/๑๕๓	ยมุนา (นที)
๓๖๔/๔๒๖	มกฺขลิ โคสาโล	๗๒/๑๐๘	ยโสโช (เถโร)
๙๐/๑๒๙	มณฺฑานิ	๙๘/๑๓๕	รกฺขิตวนสณฺโฑ
๑๑๐/๑๔๔	มณฺฑิกา เทวี	๔๓/๗๘	ราชคเห (นคเร)
๔๒/๗๗	มหากจฺจาโน (เถโร)	๔๔๔/๕๕๕	ราหุโล (เถโร)
๔๒/๗๗	มหากปฺปีโน (เถโร)	๔๒/๗๗	เรวตฺโต (เถโร)
๔๒/๗๗	มหากสฺสโป (เถโร)	๑๕๑/๒๐๐	ลกุณฺฑกภทฺทิโย (เถโร)
๔๒/๗๗	มหาโกฏฺฐิโต (เถโร)	๔๔๓/๕๕๓	วกฺกลิ (เถโร)
๔๒/๗๗	มหาจุนฺโท (เถโร)	๓๒๙/๓๙๑	วงฺคีโส (เถโร)
๔๒/๗๗	มหาโมคฺคลฺลาโน (เถโร)	๓๘๑/๔๕๐	วาเสฏฺโฐ มาณโว
๗๔/๑๐๙	มหาวเน	๑๗๖/๒๒๓	วิสาขา มิคารมาตา
๑๑๗/๑๕๓	มหี (นที)	๓๓๓/๔๐๐	เวฬุวโณ
๓๖๑/๔๒๐	มาโฆ มาณโว	๗๔/๑๐๙	เวสาลี (นครี)
๕๑/๘๖	มุจฺจลินฺโท นาคราชา	๔๓/๗๘	เวหารเน (วิหาเร)
๘๕/๑๒๓	เมฆิโย (เถโร)	๘๐/๑๑๕	สกฺโก เทวานมินฺโท
		๑๕๕/๒๐๓	สกฺยปุตฺโต (สมโณ)

ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก	
๔๕/๗๙	สงฺคามชิ (เถโร)	๓๕๘/๔๑๒	สุนฺทริกาย นทิยา
๓๖๔/๔๒๖	สญฺเชยฺโย	๑๑๒/๑๔๖	สุปฺปพุทฺโธ นาม กุฏฺฐี
	เวพฺภสปุตฺโต	๕๙/๙๓	สุปฺปวาสา โกลิยธีตา
๑๒๗/๑๗๐	สภิยมฺพ เจติยํ	๔๗/๘๑	สุปฺปารเก (สมุทฺทตีเร)
๓๖๔/๔๒๖	สภิโย ปริพฺพาชโก	๑๔๓/๑๙๓	สุภูติ (เถโร)
๑๑๗/๑๕๓	สรภู (นที)	๓๑๙/๓๗๘	สูจิโลโม ยกฺโข
๓๘๕/๔๖๐	สหมฺปติ (พฺรหฺมา)	๓๗๕/๔๔๐	เสโล พฺราหฺมโณ
๑๕๗/๒๐๕	สามาวตี...	๓๘๖/๔๖๑	โสคนฺธิโก นิรโย
๑๒๗/๑๗๐	สารนฺทํ เจติยํ	๑๑๙/๑๖๐	โสโณ โกฏิกณฺโณ
๔๒/๗๗	สาริปุตฺโต (เถโร)	๔๒๔/๕๒๗	เหมโก
๕/๓	สาวตฺถิยํ (นคเร)	๔๔๔/๕๕๔	เหมวโต
๓๕๘/๔๑๒	สุนฺทริกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ		

คาถานำ ปฐมปาทา

ปพฺเพ/องฺเก		บพฺเพ/องฺเก	
๒๔๑/๒๗๑	อกฺเขยฺยสญฺญิโน	๒๕๘/๒๘๖	อนวญฺญตฺติสญฺญุตฺโต
	สตฺตา	๒๑๒/๒๕๑	อนาคาปี อโนคปฺปี
๒๗๐/๒๙๙	อคฺคโต เว ปสนฺนานำ	๓๗๐/๔๔๗	อนิมิตฺตมนญฺญาตำ
๓๗๘/๔๔๖	อคฺคิหุตำ มุขา ยญฺญา	๔๐๓/๔๘๐	อนิสฺสิโต น จลติ
๑๔๘/๑๙๙	อจฺฉิชฺชิ วฏฺฏำ พฺยาคา	๓๘๒/๔๕๑	อนุญฺญาตปฏิญฺญาตา
	นิราสำ	๑๐๐/๑๓๗	อนุปวาโท อนุปฆาโต
๓๐๙/๓๕๕	อชฺช ปณฺณรโส อุโปสโถ	๒๗๒/๓๐๑	อนุพนฺโธปี เจ อสฺส
๔๔๒/๕๕๐	อชิโต ติสฺสเมตฺเตยฺโย	๔๒๗/๕๓๒	อเนชำ มูลทสฺสาวึ
๓๘๙/๔๗๐	อญฺญาตเมตำ วจนำ	๒๐๑/๒๔๒	อปฺปมาทำ ปสำสนฺติ
๔๒๒/๕๑๗	อตฺถทณฺฑา ภยำ-ชาตำ	๑๒/๑๘	อปฺปมาโท อมตำ ปทำ
๒๒/๓๖	อตฺตานญฺเจ ปิยำ ชญฺญา	๔๑๓/๔๙๒	อปฺปำ วต ชีวิตำ อิทำ
๒๕๒/๒๘๐	อติชาตำ อนุชาตำ	๒๑๔/๒๕๒	อภิญฺญตฺถำ ปริญฺญตฺถำ
๑๐๑/๑๓๗	อธิเจตโส อปฺปมชฺชโต	๑๙/๓๒	อภิกฺกเมถ กลฺยาเณ
๔๓/๗๘	อนญฺญโปสิมญฺญาตำ	๓๒/๕๕	อภูตวาที นิรยำ อุเปติ
๔๐๕/๔๘๑	อนาคนิ อาคมานึ	๑๐๕/๑๔๑	,, ,, ,,
๒๖๗/๒๙๕	อนาถชนโน โตโก	๑๐๖/๑๔๑	,, ,, ,,
๒๘๑/๓๐๙	อนวชฺเชน ตุฏฺฐสฺส	๒๒๖/๒๖๒	,, ,, ,,

ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก	
๑๗๗/๒๒๗	อเภทิ กาโย นิโรธิ สญฺญา	๔๑๕/๔๙๕	อิเธว สุทฺธิ อิติ วาทยนฺติ
๘๔/๑๒๑	อยํ โลโก สนฺตาปชาโต	๑๓๘/๑๘๕	อิเมสุ กิร สชฺชนฺติ
๒๖/๔๓	อโยเค ยุญฺชมตฺตานํ	๑๔๐/๑๘๘	,, ,, ,,
๑๗๘/๒๒๗	อโยฆนหตสฺเสว	๓๒๓/๓๘๑	อิสโย ปุพฺพกา อาสุ
๙๐/๑๒๙	อรกฺขิเตน กาเยน	๓๒๗/๓๘๙	อุฏฺฐหถ นิสีทถ
๖๒/๙๘	อสาตํ สาตรูเปน	๑๔๗/๑๙๘	อุทฺธํ อโธ สพฺพธิ วิปฺปมุตฺโต
๘๓/๑๒๑	อสิปฺปชีวี ถหุ อตฺถกาโม	๓๙๒/๔๗๔	อุปธินิทานา ปภวนฺติ ทุกฺขา
๒๖๔/๒๙๓	อสุภานุปสฺสี กายสฺมิ	๑๐๙/๑๔๓	อุปสนฺตสนฺตจิตฺตสฺส
๑๔๒/๑๙๒	อหงฺการปสุตาย ปชา	๑๔๕/๑๙๕	อุปาติธาวนฺติ น สารเมนฺติ
๓๓/๕๗	อหํ นาโคว สงฺคาเม	๓๙๙/๔๗๘	อุปาทานปจฺจยา ภโว
๑๓๕/๑๗๙	อหุ ปุพฺเพ ศทา นาหุ	๔๔๔/๕๕๔	อุรโค ชหิโยปิ จ
๘๐/๑๑๖	อโห ทานํ ปรมทานํ	๒๐๓/๒๔๓	เอกธมฺมํ อติตสฺส
๘๓/๑๑๖	,, ,, ,,	๒๐๒/๒๔๒	เอกสฺเสเกน กปฺเปน
๓๘๘/๔๖๖	อานนฺทชาเต ศิทสฺ-คเณ ปติเต	๔๓๐/๕๓๘	เอโก อหํ สกฺก มหนฺตโมฆํ
๑๙๖/๒๓๘	อาปายิโก เนรยิโก		
๔๕/๘๐	อายนฺติ นาภินนฺทติ		

ปพุเพ/องฺเก

๙๙/๑๓๖ เอตำ นาคสฺส นาเคน

๒๐๔/๒๔๔ เอวญฺเจ สตฺตา ชาเนยฺยุ

๔๓๖/๕๔๕ โอกญฺชหำ คณฺหจฺ-ฉิตำ อเนชำ

๑๔๖/๑๙๗ โอภาสติ ตาว โส กิมิ

๓๖๕/๔๒๘ กงฺขี เวจิกิจฺฉี อาคมำ

๓๒๘/๓๙๐ กจฺจิ อภิณฺหสำวาสา

๔๑๗/๕๐๐ กถำสฺสี กถีโล

๒๕๗/๒๘๕ กมฺมาราโม ภสฺสรโต

๑๐/๑๓ กรณียมตฺถกุสเลน

๓๐๘/๓๕๓ ,, ,, ,,

๑๙๕/๒๓๗ กตฺยาณมิตฺโต โย ภิกฺขุ

๒๙๘/๓๔๑ กสฺสโก ปฏิชานาสิ

๓๖๘/๔๓๑ กำ เขตฺตชินำ วทนฺติ พุทฺธา

๑๕๐/๒๐๐ กามนฺธา ชาต-สนฺถนนา

ปพุเพ/องฺเก

๒๕๐/๒๗๘ กามนิสฺสรณำ ญตฺวา

๒๗๖/๓๐๓ กามโยเคน สญฺยุตฺตา

๔๐๗/๔๘๔ กามำ กามยมานสฺส

๒๓๓/๒๖๗ กาเมสนา ภเวสนา

๑๔๙/๑๙๙ กาเมสุ สตฺตา กามสงฺคสตฺตา

๒๕๕/๒๘๓ กายญฺจ ภินฺทนฺตำ ญตฺวา

๒๐๗/๒๔๗ กายทุจฺจริตำ กตฺวา

๒๔๒/๒๗๒ ,, ,, ,,

๒๐๙/๒๔๙ กายทุจฺจริตำ หิตฺวา

๒๔๓/๒๗๒ ,, ,, ,,

๒๔๕/๒๗๓ กายมุนิ วาจามุนิ

๒๔๔/๒๗๓ กายสุจิ วาจาสุจิ

๑๕๖/๒๐๕ กิ กยิรา อุทปาเนน

๓๖๗/๔๓๐ กิ ปตฺตินมาหุ พฺราหฺมณำ

๓๖๖/๔๒๙ กิ ปตฺตินมาหุ ภิกฺขุนำ

๓๖๙/๔๓๒ กิ ปตฺตินมาหุ เวทคุ

ปพฺเพ/องฺเก	
๓๗๐/๔๓๓	กึ ปตฺถินมาหุ โสตฺถิยำ
๓๒๖/๓๘๗	กึสีโล กึสมาจาโร
๓๑๑/๓๖๐	กึ สูธ วิตฺตำ ปุริสสฺส เสฏฺฐำ
๔๑๘/๕๐๒	กุโต ปหูตา กถหา วิวาทา
๒๘๘/๓๑๕	กุหา ถทฺธา ถปา สิงฺคี
๔๒๕/๕๓๐	เกนสฺสุ นิวุโต โลโก
๑๕/๒๑	โก อิมำ ปฐวึ วิเชสฺสติ
๓๐๖/๓๔๙	โกธโน อุปนาหี จ
๔๒๖/๕๓๑	โกธ สนฺตสิโต โลเก
๒๗/๔๔	โกธำ ชเห วิปฺปชเหยฺย มานำ
๒๑/๓๕	โก นุ หาโส กิมานนฺโท
๔๒๔/๕๒๔	โกสฬานำ ปุรา รมฺมา
๑๗/๒๗	คตทฺธิโน วิโสกสฺส
๑๖๗/๒๑๓	คนฺตฺวาน พุทฺโธ นทิกำ กุกุฏฺโ

ปพฺเพ/องฺเก	
๒๙๙/๓๔๑	คาถาภิคีตมฺเม อโภชเนยฺยำ
๕๔/๘๙	คาเม วรญฺเญ สุขทุกฺขผุฏฺฐา
๒๗๑/๓๐๐	ฆิหิโภคา จ ปริหีโน
๓๕/๖๔	จกฺขุนา สำวโร สาธุ
๑๑๔/๑๔๙	จกฺขุมา วิสมานิว
๒๐๖/๒๔๗	จกฺขุโสตญฺจ ฆานญฺจ
๒๐๗/๒๔๘	,, ,, ,,
๒๙๑/๓๑๙	จรำ วา ยทิ วา ติฏฺฐำ
๓๑๒/๓๖๒	,, ,, ,,
๑๖๓/๒๑๐	จุนฺทสฺส ภตฺตำ ภุญฺชิตฺวา
๑๑๘/๑๕๙	ฉนฺนมติวสฺสติ
๓๖/๖๗	ฉินฺท โสตำ ปรกฺกมฺม
๒๒๕/๒๖๑	ชาครนฺตา สุณาเถตำ
๒๒๑/๒๕๘	ชาตำ ภูตำ สมุปฺปนฺนำ
๓๙๓/๔๗๕	ชาติมรณสำสารำ

ปพุเพ/องฺเก		ปพุเพ/องฺเก	
๔๔๐/๕๔๙	ชิณฺโณหมสฺมิ	๓๙๖/๔๗๗	เตสำ ผสฺสปเรตานำ
	อพโล วิวณฺโณ	๑๖๘/๒๑๕	ททโต ปุญฺญำ
๔๓๗/๕๔๖	ฌายี วิรชมาสีนำ		ปวฑฺฒติ
๑๒๖/๑๖๘	ฐิเตน กาเยน	๔๓๙/๕๔๘	ทฺวาหำ สกฺก อปุจฺฉิสฺสำ
	ฐิเตน เจตสา	๑๒๒/๑๖๖	ทิสฺวา อาทีนวำ โลเก
๑๙๓/๒๓๖	ตณฺหาทุติโย ปุริโส	๔๑๖/๔๙๗	ทิสฺวาน ตณฺหำ
๒๙๕/๓๑๓	,, ,, ,,		อรติญฺจ ราคำ
๓๙๙/๔๗๘	,, ,, ,,	๒๖๐/๒๘๙	ทิสฺวา วิจิตสงฺกปฺปำ
๒๓๖/๒๖๘	ตณฺหาโยเคน สำยุตฺตา	๙๒/๑๓๑	ทิโส ทิสำ ยนฺตำ กยิรา
๒๑๗/๒๕๕	ตถาคตสฺส พุทฺธสฺส	๑๕/๒๓	ทีฆา ชาครโต รตฺติ
๒๑๖/๒๕๔	ตถาคตำ พุทฺธำ	๒๒๒/๒๕๙	เทฺว อิมา จกฺขุมตา
	อสยฺหสาหินำ		ปกาสิตา
๓๕๗/๔๑๑	ตเมว วาจำ ภาเสยฺย	๑๕๙/๒๐๗	ทุทฺทสำ อนตำ นาม
๒๖๗/๒๙๔	ตโย วิตกฺเก กุสเล	๓๒๑/๓๗๙	ธมฺมจริยำ พฺรหฺมจริยำ
	วิตกฺกเย	๒๖๕/๒๙๓	ธมฺมาราโม ธมฺมรโต
๓๕๕/๔๐๘	ตำ มำ ปธานปหิตตฺตำ	๔๖/๘๑	น อุทเกน สุจิ โหติ
๑๐๗/๑๔๒	ตุทนฺติ วาจาย ชนา	๑๙๒/๒๓๕	นตฺถญฺโญ เอก-
	อสญฺญตา		ธมฺโมปิ
๑๓๑/๑๗๖	ตุลมตุลญฺจ สมฺภวำ	๒๙/๔๙	น เตน โหติ ธมฺมฏฺโ

ปพุเพ/องฺเก		ปพุเพ/องฺเก	
๓๕๙/๔๑๓	น พฺราหฺมโณ โนมฺหิ น ราชปุตฺโต	๓๗๖/๔๔๓	ปริปุณฺณกาโย สุรุจิ
๔๒๓/๕๒๐	น เม ทิฏฺโฐ อิโต ปุพฺเพ	๒๒๔/๒๖๐	ปริปุณฺณเสกฺขี อปหานธมฺมา
๑๓๔/๑๗๙	น วายาเมยฺย สพฺพตฺถ	๑๒๕/๑๖๘	ปริมุฏฺฐา ปณฺฑิตา ภาสา
๒๕๓/๒๘๑	น สมเณ น พฺราหฺมเณ	๑๙๙/๒๔๐	ปสนฺนจิตฺตา ณตฺวาน
๙/๑๑	นิธี นิเธติ ปุริโส	๔๑๑/๔๘๘	ปสฺสามิ สุทฺธึ ปรมำ อโรคำ
๑๖/๒๕	นิธีนำว ปวตฺตารำ	๒๑๐/๒๕๐	ปาปเกน จ ลี่เถน
๑๕๑/๒๐๑	เนตงฺโค เสตปจฺฉาโท	๒๘๔/๓๑๒	ปาโมชฺชกรณฏฺฐานำ
๒๙๕/๓๒๘	ปกฺโกทโน ทุทฺทธี-โรหมสฺมิ	๔๔๓/๕๕๑	ปารายนมนุคายิสฺสำ
๒๗๕/๓๐๒	ปจฺจุปฏฺฐิตกามา จ	๘๑/๑๑๖	ปิณฺฑปาติกสฺส ภิกฺขุโน
๒๑๙/๒๕๖	ปญฺญาย ปริหาเนน	๘๑/๑๑๙	,, ,, ,,
๒๘/๔๖	ปณฺฑุปลาโสว ทานิสิ	๕๘/๙๓	ปิยรูปสฺสาทคทฺธิตาเส
๑๙๘/๒๓๙	ปทุฏฺฐจิตฺตำ ณตฺวาน	๓๓๐/๓๙๑	ปุจฺฉาม สตฺถารำ อโนมปญฺญำ
๓๕๔/๔๐๕	ปพฺพชฺชำ กิตฺตยิสฺสามิ	๓๖๒/๔๒๑	ปุจฺฉามหำ โคตมำ วทญฺญุำ
๔๑๒/๔๙๐	ปรมนฺติ ทิฏฺฐึ ปริพฺพสาโน	๔๒๑/๕๑๓	ปุจฺฉามิตำ อาทิจฺจพนฺธุำ
๓๐๔/๓๔๖	ปราภวนฺตำ ปุริสำ		

ปพฺเพ/องฺเก	
๓๓๓/๓๙๙	ปุจฺฉามิ ตำ โคตม- ภูริปญฺญ
๔๒๘/๕๓๔	ปุจฺฉามิ ตำ ภควา พฺรูหิ เม ตำ
๔๒๙/๕๓๖	,, ,, ,,
๓๐๒/๓๔๔	ปุจฺฉามิ มุนิ ปหูตปญฺญ
๓๓๓/๓๙๕	,, ,, ,,
๒๐๐/๒๔๑	ปุญฺญเมวโส สิกฺเขยฺย
๒๓๘/๒๗๐	,, ,, ,,
๒๗๙/๓๐๗	ปุพฺเพนิวาสำ โย เวทิ
๓๘๗/๔๖๑	ปุริสสฺส หิ ชาตสฺส
๑๓/๑๙	ผนฺทนำ จปลำ จิตฺตำ
๒๗๖/๓๑๔	พฺรหฺมาติ มาตาปิตโร
๖/๓	พหู เทวา มนุสฺสา จ
๓๑๘/๓๗๖	,, ,, ,,
๔๒/๗๗	พาหิตฺวา ปาปเก ธมฺเม
๒๑๑/๒๕๐	ภฑฺฑเกน จ สีเลน
๓๐/๕๑	มคฺคานฏฺฐงฺคิโก เสฏฺโฐ
๔๓๔/๕๔๔	มชฺเฌ สรสฺมิ ติฏฺฐตำ

ปพฺเพ/องฺเก	
๘/๙	มตฺตาสุขปริจฺจาคา
๓๑/๕๓	,, ,, ,,
๓๔/๖๐	มนุชสฺส ปมตฺตจาริโน
๑๑/๑๕	มโนปุพฺพงฺคมา ธมฺมา
๒๓๙/๒๗๐	มำสจกฺขุ ทิพฺพจกฺขุ
๒๖๙/๒๙๗	มา ชาตุ โกจิ โลกสฺมิ
๑๗๖/๒๓๒	มานุเปตา อยำ ปชา
๒๔๘/๒๗๖	มิจฺฉามนำ ปณิธาย
๔๑๔/๔๙๓	เมถุนมนุยุตฺตสฺส
๑๕๗/๒๐๕	โมหสมฺพนฺธโน โลโก
๓๙๔/๔๗๖	ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขำ สมฺภติ
๓๙๕/๔๗๖	,, ,, ,,
๔๐๐/๔๗๘	,, ,, ,,
๔๐๑/๔๗๙	,, ,, ,,
๔๐๒/๔๘๐	,, ,, ,,
๕๒/๘๗	ยญฺจ กามสุขำ โลเก
๑๔๔/๑๙๔	ยญฺจ ปตฺตำ ยญฺจ ปตฺตพฺพำ
๕๐/๘๕	ยตฺถ อาโป จ ปถวี

ปพฺเพ/องฺเก

๒๔/๓๙ ยสฺส ชิตำ นาวชียติ
๗๕/๑๑๒ ยสฺส ชิโต กามกณฺฑโก
๗๐/๑๐๗ยสฺส ติณฺโณ กามปงฺโก
๖๕/๑๐๑ ยสฺสนฺตรโต น สนฺติ โกปา
๑๕๓/๒๐๒ ยสฺส ปปญฺจา ขิตี จ นตฺถิ
๑๕๒/๒๐๑ ยสฺส มูลำ ฉมา นตฺถิ
๒๔๖/๒๗๔ ยสฺส ราโค จ โทโส จ
๒๔๗/๒๗๔ ,, ,, ,,
๑๔๓/๑๙๓ ยสฺส วิตกฺกา วิธูปีตา
๒๕๙/๒๘๙ ยสฺส สกฺการิยมานสฺส
๑๕๔/๒๐๒ ยสฺส สีลา สพฺพทา สติ
๙๖/๑๓๓ ยสฺส เสลูปมำ จิตฺตำ
๑๐๘/๑๔๒ ยำ ชีวิตำ น ตปติ
๑๒๓/๑๖๖ ยา กาจิ กงฺขา อิธ วา หุรำ วา
๒๑๘/๒๕๖ ยา กาจิมา ทุคฺคติโย
๗/๕ ยานีธ ภูตานิ สมาคตานิ

ปพฺเพ/องฺเก

๒๔๒/๓๒๑ ยตำ จเร ยตำ ติฏฺเ
๗๖/๑๑๒ ยถาปี ปพฺพโต เสโล
๒๖๒/๒๙๐ ยทา เทโว เทวกายา
๔๔/๗๙ ยทา สเกสุ ธมฺเมสุ
๓๘/๗๔ ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา
๓๙/๗๔ ,, ,, ,,
๔๐/๗๖ ,, ,, ,,
๓๗๙/๔๔๗ ยนฺตำ สรณมาคมฺม
๗๘/๑๑๔ ยมฺหิ น มายา วตฺตติ น มาโน
๒๗๘/๓๐๕ ยมาหุ ทานำ ปรมำ อนุตฺตรำ
๓๒๕/๓๘๖ ยสฺมา หิ ธมฺมำ ปุริโส วิชญฺญา
๔๓๓/๕๔๓ ยสฺมิ กามา น วสนฺติ
๑๗๓/๒๒๑ ยสฺมิ ปเทเส กปฺเปติ
๒๓๕/๒๖๘ ยสฺส กามาสโว ขีโณ
๒๗๗/๓๐๔ ยสฺส กาเยน วาจาย

ปพฺเพ/องฺเก		ปพฺเพ/องฺเก	
๓๓๔/๓๖๗	ยานีธ ภูตานิ	๑๘๔/๒๓๑	เยน มาเนน มตฺตาเส
	ส์มาคตานิ	๑๘๑/๒๓๐	เยน โมเหน มูพฺหาเส
๑๓๑/๑๔๕	เย เกจิ ภูตา ภวิส์-	๑๘๙/๒๓๔	,, ,, ,,
	ส์นฺติ เย จาปี	๑๗๙/๒๒๙	เยน โลเภน ฉุทฺธาเส
๔๒๐/๕๐๙	เย เกจิเม ทิฏฺฐิปริพฺ-	๑๘๗/๒๓๓	,, ,, ,,
	พาส์นา	๔๓๒/๕๔๒	เยเม ปุพฺเพ วิยากส์ุ
๑๗๖/๒๒๕	เย เกจิ โส์กา ปริเท-	๒๒๓/๒๖๐	เย ส์นฺตจิตฺตา นิปกา
	วิตา วา	๒๒๐/๒๕๗	เยส์ เจ หิริโอตฺตปฺปํ
๒๕๑/๒๗๘	เย จ รูปูปคา ส์ตฺตา	๔๓๘/๕๔๗	โย อตีตํ อาทิส์ติ
๔๐๔/๔๘๐	,, ,, ..	๒๘๐/๓๐๙	โย ธมฺมยาคํ อยชี์
๑๗๔/๒๒๒	เย ตรนฺติ อณฺณวํ ส์รํ		อมจฺฉรี์
๒๘๓/๓๑๑	เย ทุกฺขํ นปฺปชานนฺติ	๑๙๔/๒๓๗	โยนิโส มนสิกาโร
๓๙๑/๔๗๔	,, ,, ,,	๔๑/๗๗	โย พฺราหฺมโณ พาหิต-
๑๘๒/๒๓๑	เยน โกเธน กุทฺธาเส		ปาปธมฺโม
๑๙๐/๒๓๕	,, ,, ,,	๒๒๗/๒๖๓	โย ภูตํ ภูตโต ทิส์วา
๑๘๐/๒๓๐	เยน โทเส็น ทุฏฺฐาเส	๒๐๕/๒๔๕	โย เมตฺตํ ภาวยติ
๑๘๘/๒๓๓	,, ,, ,,	๒๙๔/๓๒๔	โย เว อุปฺปติตํ
๑๘๓/๒๓๑	เยน มกฺเขน มกฺขิตาเส		วิเนติ โกธํ
๑๙๑/๒๓๕	,, ,, ,,	๑๘๕/๒๓๒	โย ส์พฺพํ ส์พฺพโต ญตฺวา

ปพุเพ/องฺเก		ปพุเพ/องฺเก	
๒๓๓/๒๖๖	โย สุขำ ทุกฺขโต อทฺทกฺขิ	๗๗/๑๑๓	สติ กายคตา อุปฏฺฐิตา
๒๗๓/๓๐๑	ราคคฺคิ ทหติ มจฺเจ	๑๗๕/๒๒๓	สทฺธิ์ จรเมกโต วสำ
๓๒๐/๓๗๘	ราโค จ โทโส จ กุโต นิทานา	๕๓๑/๕๓๙	สนฺติ โลเก มุนโย
๓๗๗/๔๔๔	ราชาหมสฺมิ เสตา	๓๑๓/๓๖๓	สนฺถวาโต ภยำ ชาตำ
๒๒๙/๒๖๕	รูปธาตุ ปริญฺญาย	๖๖/๑๐๒	สพฺพกมฺมชหสฺส ภิกฺขุโน
๔๐๖/๔๘๒	รูปา สทฺทา คนฺธา รสา	๒๙๓/๓๒๒	สพฺพโลกำ อภิญฺญาย
๒๒๘/๒๖๔	โลโภ โทโส จ โมโห จ	๖๓/๙๙	สพฺพำ ปรวสำ ทุกฺขำ
๔๑๐/๔๘๗	วทนฺติ เว ทุฏฺฐมนาปี เอเก	๑๑๐/๑๔๕	สพฺพา ทิสา อนุปริคมฺม เจตสา
๔๑๙/๕๐๕	สกำ สกำ ทิฏฺฐิ-ปริพฺพาสนา	๒๐/๓๒	สพฺเพ ภสนฺติ ทณฺฑสฺส
๑๓๕/๑๕๐	สเจ ภายถ ทุกฺขสฺส	๒๙๖/๓๓๑	สพฺเพสุ ภูเตสุ นิธาย ทณฺฑำ
๒๗๔/๓๐๒	สคฺคสงฺคปหีนสฺส	๒๔๙/๒๗๗	สมฺมามนำ ปณิธาย
๔๐๙/๔๘๕	สตฺโต คุหายำ พหุนาภิฉนฺโน	๒๓๐/๒๖๕	สมาหิโต สมฺปชาโน
๒๖๓/๒๙๒	สตฺถา หิ โลเก ปฐโม มเหสิ	๒๓๒/๒๖๖	,, ,,
		๒๓๔/๒๖๗	,, ,,
		๑๗/๒๗	สหสฺสมปี เจ วาจา
		๒๘๙/๓๑๖	สหาปี ทุกฺเขน ชเหยฺย กาเม

ปพฺเพ/องฺเก

๒๑๓/๒๕๑ ตํวรตฺถํ ปหานตฺถ
๒๑๕/๒๕๒ ตเวชนีเยสุ ชาเนสุ
๒๕๖/๒๘๔ ตสฺสคฺคา วนโก ชาโต
๒๘๗/๓๑๕ ตาคารา อนาคารา จ
๓๑๕/๓๗๒ ตามากจิงฺคุลกจีน-
กานิ จ
๒๓๗/๒๖๙ ตีตสมาธิปญฺญา จ
๒๕๔/๒๘๒ ตีตํ รกฺเขยฺย เมธาวี
๑๒๔/๑๖๗ ตุกรํ ตาธุนา ตาธุ
๕๓/๘๘ ตุขกามานิ ภูตานิ
๕๕/๘๐ ตุขํ วต ตสฺส น โหติ กิญฺจิ
๓๙๗/๔๗๗ ตุขํ วา ยทิ วา ทุกฺขํ
๑๙๗/๒๓๘ ตุขา สงฺฆสฺส สามคฺคี

ปพฺเพ/องฺเก

๕๗/๙๒ ตุขิโน วต เย อกิญฺจนา
๕๑/๘๖ ตุโข วิเวโก ตุฏฺฐสฺส
๔๓๕/๕๔๔ ตุตฺวานหํ วีรอกา-
มกามึ
๓๕๖/๔๑๑ ตุภาสิตํ อุตฺตมมาหุ
สนฺโต
๒๕/๔๑ ตุตุขํ วต ขีวาม
๒๔๐/๒๗๑ เสกฺขตฺส เสกฺขมานตฺส
๒๘๒/๓๑๐ ,, ,,
๓๑๖/๓๗๕ หิรินฺตรนฺตํ
วิชิคุจฺฉมานํ
๒๓/๓๗ หีนํ ธมฺมํ น เสเวยฺย

โสธนปตฺต

อสุทฺธปาฐ	สุทฺธปาฐ	องฺก	ปนฺติ
ตุมฺเหหิ	ตุเมฺหหิ	๓๑	๖
นพุ ชฺฌติ	น พุชฺฌติ	๕๓	๗
นสินฺนาติ	นิสินฺนาติ	๑๑๒	๕
อารทฺธวิริโย	อารทฺธวิริโย	๑๓๗	๑๑
ปาฏลิคามิวคฺโค	ปาฏลิคามิยวคฺโค	๒๐๖	๙
ปาฏลิคามิวคฺคสฺส	ปาฏลิคามิยวคฺคสฺส	๒๐๗	๑
ภพฺโพ	อภพฺโพ	๒๓๓	๒
อทิฏฺเฐยฺย	อธิฏฺเฐยฺย	๓๕๕	๓
พหูเทวา	พหู เทวา	๓๗๖	๑๒
ปพฺพชาสุตฺตำ	ปพฺพชฺชาสุตฺตำ.	๔๐๕	๑๔
สมฺพหุลา	สมฺพหุลา	๔๕๐	๔
เวทนฺติ	วทนฺติ	๔๘๗	๒
วตฺถุกถา	วตฺถุคาถา	๕๒๔	๓
,,	,,	๕๒๕	๑
,,	,,	๕๒๗	๑

หอสมุดกลาง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย